

K 18 151
4

ჭ' ა რ თ უ დ ხედნაწერთა აღწერილობა

I

«მეცნიერება»

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა

ტომი I₄

შეადგინეს და დასაბუქდალ მოამზადეს:

თ. ბრეზაძე, მ. ქავთარიამ,

ლ. ქუთათელაძე

ელ. მებრეველის რედაქციით

თბილისი
„მეცნიერება“
1985

ქახაიძე ხელნაწილები

4Г
091(47.922)
კ. 279

წინამდებარე ნაკვეთი შეიცავს კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის A კოლექციის (საეკლესიო მუზეუმის ყოფილი ფონდის) 100 ხელნაწერის აღწერილობას (№№ 301—400). აღნიშნული კოლექცია ერთ-ერთი უძველესი და უმდიდრესია ქართულ ხელნაწერთა კოლექციებს შორის. აღწერილობის IV ნაკვეთი, ისევე როგორც წინა ნაკვეთები, გამოირჩევა მასალის სიძველით, სიმდიდრით, მრავალფეროვნებით და დიდ სამსახურს გაუწევს სხვადასხვა დარგის მკვლევრებს.

ამ ნაკვეთით დასრულდა ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობის A კოლექციის I ტომის გამოცემა.

ამ ტომის მასალა აღწერეს:

ლ. ქუთათელაძემ	№№ 301—322
მ. ქავთარიაშვილმა	№№ 323—349
თ. ბრეგვაძემ	№№ 350—500

ლ. ქუთათელაძის აღწერილი მასალა გამოსაცემად მოამზადა
ც. კახაბრიშვილმა.

151817

სწავლანი კეთილმსახურებისანი. 1822

01+289 ფ., 20×16,5, ქაღალდი, წითელ ტყავგადაკრული, ტვიდრული მუყოს ყდა, ოქროს ვარყიანი ჩარჩოთი; ფურცლების კიდებზე ოქროსფერია, მხედრული (სამი სხვადასხვა ხელი), სათაურები და სახედაო ასოები სინგურით; 1822 წ. (104v), გადაწერილი: ოსე გაბაშვილი (104r-v. მესამე ნაწილისა — უცნობია), ლუარსაბ მეღვინეთუხუცესი (274r-დან ბოლომდე, 287v); მთარგმნელი რუსულიდან იოანე ბაზლიძე, შემსწორებელ-გამმართველი გელათის არქიმანდრიტი ზაქარია (1r), დამკვეთი იმერეთის დედოფალი ანნა (104v), ხელნაწერის მოხატულობას წარმოადგენს ოსე გაბაშვილიაგან შესრულებული, მთელ გვერდზე განლაგებული წარწერა მხედრული ასოხვეულით, სინგურით (01v) და კოსმა და დამიანეს გამოსახულება (1v), დაუწერელია: 107rv, 108v, 109rv, 273v, 288v—289v. ხელნაწერი გადაწერილია რუსეთში.

1. „სწავლანი კეთილმსახურებისანი გინა მაგალითნი ქრისტეანეთა კეთილ-მოქმედებანი, გამოკრებულნი მამათ ცხოვრებიდან.

მაგალითნი კეთილ-მსახურებისანი. მოთხრობა ა, კოსმა და დამიანესთვის, უვეცხლოთა მკურნალთა. — წმიდანი ესე ენებათ-დამთმენნი კოსმა და დამიანე იყუნენ ჯორციელად მძანი ურთიერთისანი, ქუეყნისაგან პრომოსასა, აღზრდილნი ქრისტეანობითსა შინა კეთილმსახურებასა. სიყრმიტგანვე განსწავლულნი მკურნალობითსა კელოვნებასა...“ 2r—104r.

შენიშვნები: 1. მამათ ცხოვრებიდან გამოკრებილი „სწავლანას“ I ნაწილი შეიცავს 63 მოთხრობას. გარდა ზემოთ მოტანილისა, ესენია:

„მოთხრობა ბ. სახე მოწყალებისა, თუ ვითარ ჯერ-არს“ (3rv).

„მოთხრობა გ. ღირსისა პამბოსთვის, რომელი ცრემლეოდა ერთისა დედათა-განისათვის“ (4rv).

„მოთხრობა დ. უდაბნოს მოყვარება და უზოგარების მოყვარება“ (4v—6v).

„მოთხრობა ე. შეურაცხება სიმღიდრისა და სიყვარული სიწმიდისა და ქალ-წულებისა“ (6v—8r).

„მოთხრობა ვ. ჭეშმარიტი კეთილ-მოქმედება მჭონებელ არს დიდისა უკუე ძალისა ურწმუნოთასა ზედა“ (8r—9r).

„მოთხრობა ზ. ვითარ წმიდა ალექსანდრე იქმნა ეპისკოპოს კომანსკისა“ (9r—11v).

„მოთხრობა თ. უდაბნოს მოყვარებისათვის“ (11v—13r).

„მოთხრობა თ. ღონისძიება, რათა იქმნეს მტერი მეგობრად“ (13r—14r).

„მოთხრობა ი. საგანი უდაბნოთა, ესე იგი არს რათა ვიტყოდეთ სიტყვათა ჯეროვანთა და შესაბამთა“ (14v—15r).

„მოთხრობა ია. კანონნი სწავლულებისანი ღირსისა მამისა ჩუქნისა პიმენისანი“ (15r—17v).

„მოთხრობა იბ. ჭეშმარიტისა მოღუაწისათვის“ (17v—18r).

„მოთხრობა იგ. სიტყვა ალექსანდრესთვის კოსტანტინუპოლის პატრიარხისა მწველებელთა მიმართ“ (18r—19r).

- „მოთხრობა იდ. წმიდისა ანთიმო ეპისკოპოსისა ნიკომიდისა, რომელმაცაჲ ქრისტეტუს ნებსით თავი თვის მისცა სიკუდილად“ (19v—21v).
- „მოთხრობა იე. მოქცევისათჳს მტანჯველთასა“ (21v—22v).
- „მოთხრობა ივ. კეთილმსახურისა კელონისათჳს“ (22v—23v).
- „მოთხრობა იზ. სასწაული მიხაილ მთავარანგელოსისა კლასეს შინა, რომელ არს ხონას“ (23v—26r).
- „მოთხრობა იმ. ღმერთი მიმღებულობს ჭეშმარიტებით ლოცუაჲს, არა სიმხედველი პირსა ანუ გუამსა“ (26r—27r).
- „მოთხრობა ით. აღრჩევისათჳს სასძლოსა მეფისასა, პულხერიასაგან დისა მისისა“ (27r—28v).
- „მოთხრობა კ. უზრუნველობისათჳს მეფისა და ძმისა თვისისა, მხილება პულხერიასი“ (28v—29v).
- „მოთხრობა კა. თუ რასათჳს იწოდების განახლება ტაძრისა ქრისტეს აღსადგომელისა, რომელიცა არს იერუსალიმს შინა“ (30r—31r).
- „მოთხრობა კბ. ამალეებისათჳს პატიონისა ჭვარისა ცხოველყოფელისა, თუ რასათჳს სახელ-ედვა ანუ დააწესეს“ (31rv).
- „მოთხრობა კვ. ივეისათჳს საქმეთა შინა სარწმუნოებისათა“ (31v—32v).
- „მოთხრობა კდ. განცდა სარგებლად და უდიდესისა შეძინებისათჳს“ (32v—34v).
- „მოთხრობა კე. კაცი სიმდიდრისაგან და პატივისა დაგლახებულო“ (34v—37r).
- „მოთხრობა კვ. კეთილმსახურებისა მისაგებელი“ (37r—39v).
- „მოთხრობა კშ. რამეთუ უსარგებლო არს მათჳს აოცუნად ღეთისადმი ლოცვათა, ვინცა არა მეჭონ არს კეთილთა საქმეთა“ (41v—43r).
- „მოთხრობა კთ. სიმდაბლე ღირსისა რადონესკის იღუმენისა“ (43r—44r).
- „მოთხრობა კი. გულსმოდგინება მოყუსისა ცხოვნებისათჳს“ (44v—46r).
- „მოთხრობა ლა. პატივი უარის-ყოფისა ღეთისა“ (46r—47r).
- „მოთხრობა ლბ. გონება ყრმისა ანუ ჭკუა“ (47r—48v).
- „მოთხრობა ლგ. მისთჳს, თუ რაოდენ ცოცხა არს განკითხვა სხვათა“ (48v—49v).
- „მოთხრობა ლდ. მორჩილებისათჳს“ (49v—50v).
- „მოთხრობა ლე. გულსმოდგინებისათჳს ქადაგებასა შინა“ (50v—53r).
- „მოთხრობა ლვ. ამრამისთას და ძმის ასულისა მისისა მარიაჲსა მოქცევის-თჳს“ (53r—56r).
- „მოთხრობა ლზ. ერთი ოდენ ჭეშმარიტი სარწმუნოება შეურყეველ არს ბოროტ ვნებულებათა შინა“ (56r—57r).
- „მოთხრობა ლმ. თუ ვითარ შეეწევის მიცვალებულთა მოკვსენება და მსახურება“ (57rv).
- „მოთხრობა ლთ. ქცევა იოანე მოწყალისა თვისისა თანა ძმის-წულისა“ (57v—58v).
- „მოთხრობა მ. ქსენებისათჳს სიკუდილისა“ (58v—59r).
- „მოთხრობა მა. კეთილქმარებისათჳს ნიეთთა წყალობად მიღებულისა“ (59r—60v).
- „მოთხრობა მბ. იოანე ოქროპირისა, ევტროპიოსისთჳს, რომელმან ბოროტისა წილ კეთილ უყო მას“ (60v—62r).
- „მოთხრობა მგ. სახელისათჳს თუ რამასათჳს ეწოდა იოანეს ოქროპირი“ (62r—v).
- „მოთხრობა მდ. მიუწოთმელობისათჳს სამართოთა მსჯავრთასა“ (53r—65r).
- „მოთხრობა მე. სიციოტლისა და სიკუდილისათჳს კაცთასა, იაკუბი ღირსისა ვარლამისა“ (65r—66v).
- „მოთხრობა მვ. ამფლოქესთჳს იკონის ეპისკოპოსისა სიტყუსყოფა პირის-პირ თეოდოსის ბერძენთა მეფისა“ (66v—67v).
- „მოთხრობა მზ. წმიდისა გრიგორი აკრაკანტიის ეპისკოპოსისა, რაჲმს ცილჳ შესწამეს მას მღუდელთა მისთა“ (67v—69r).
- „მოთხრობა მძ. მოქცევა წმიდისა დიდისა ქალწულმოწამისა ეკატერინისი“ (69r—74r).

„მოთხრობა მთ. პეტრე ალექსანდრიისა პატრიარქისათჳს რომელმანცა თავი თჳსი ნებსით მისცა ქრისტესთჳს სიკუდილად, რათა დააცხროს შფოთისა ამბოხება“ (74r—75v).

„მოთხრობა ნ. სინანულისათჳს წმიდისა იაკობისა“ (75v—78r).

„მოთხრობა ნა. მდიდართათჳს და გლახაკთა. იგავნი ღირსისა ვარლამისა“ (78r—80r).

„მოთხრობა ნზ. სულგრძელებისათჳს ღმრთისა“ (80r—82r).

„მოთხრობა ნგ. სასყიდელი მოწყალებისა“ (82r—84r).

„მოთხრობა ნდ. ფილარეტისათჳს, ვითარ სერი უმზადა გლახაკთა“ (84r—85r).

„მოთხრობა ნე. საქმეთათჳს კაცობრივთა. იგავნი ღირსისა დანიილისა“ (85r—v).

„მოთხრობა ნვ. შემოქმედი თჳსთა დაბადებულთ შორის იხილვების“ (86r—89v).

„მოთხრობა ნზ. მაგალითი მოწყალების მიცემისა“ (89v—92r).

„მოთხრობა ნმ. წმიდისა ნიკოლოსისა, რომელმან დააცხროს შფოთი და ამბოხება“ (92r—93r).

„მოთხრობა ნთ. თუ ვითარ უბრალოება თავისუფალ ჰყოფს სასიკუდიროსა პატივთაჲს“ (93r—94r).

„მოთხრობა ნი. წმიდისა ამბროსისთჳს, რაჲამს აღირჩიეს ეპასკოპოსად მედიოლანისა“ (94r—96v).

„მოთხრობა ია. პირუთენულობა წმიდისა ამეროსისა“ (96v—101v).

„მოთხრობა იბ. მწყემსმთავრისა ამეროსისთჳს, რომელმან მიაცა კეისრისა კეისარსა და ღუთისა ღთსა“ (101v—103v).

„მოთხრობა იგ. ჭეშმარიტი დიდება“ (103v—104r).

2. უძღვის: ა. ასოხვეულით შესრულებული წარწერა ოსე გაბაშვილისა, რომელიც იკითხება ასე:

„ორბელითთა ასულმან უმალესმან იმერთა დედოფალმან ანნამან მიბრძანა სახსოვრად სასარგებლოდ სულიერთა მკითხველთათვის და აღწერე“ (01v).

ბ. ანდერძი ზაქარია გენათელი არქიმანდრიტისა. — „მაგალითნი კეთილმსახურებისანი, გამოკრებული მამთ ცხოვრებიდან, რომელი ესე ვითარგმნა რუსულთ ქართულსა ზედა ენასა სიბრძნის-მოყუ(არ)ესა ქართულსა იოანეს ვისმე ბაზლიძეს პერეოჩიკსა. გარნა უჩუქველობისათჳს ჩუქნ ენათა ქართულთასა, არა თანასწორ-დადებულებათა ლექსთასა წყობილ ვყავ და განვმართე ჩუქნისამებრ ენისა ქართველთასა მე, მდაბალმან არხიმანდრიტმან გაენათისამან ზაქარია. რათა უცხადეს იყოს ცნობად ყოველთა მიერ წარმკითხულთა და სწავლის მოყუარეთაჲს.“

წელსა ჩუქბ, თთუქსა ნოემბერსა ა“ (1r).

გ. კოსმა და დამიანეს გამოსახულება შემდეგი წარწერით: „წმიდაა კოსმა და დამიანე, რომელთა მადლი კურნებათანი მიიხვენით და მიპაფენთ ქრვეულთა სიმრთელესა. საკრველნი მკურნალნი, მოხდეთა თქვენთა დაიფარეთ სულით და ქორციით უმალესი იმერთა დედოფალი ანნა“ (1v).

3. ერთვის: ა. „საძიებელი მოთხრობათა“ (105r—106v). ამავე საძიებლის ნაწილი განმეორებულია (108r—ზე).

ბ. ანდერძი გადამწერისა. — „მათს უმალესობას, ჩემს ქელწიფას იმერთა დედოფალს ანნას, ორბელითთა ასულს ებრძანა. გადაწერა წიგნისა ამის და აღწერე მე, ზახარია მოძღურის ძემან, პროთოიერმან ოსე გაბაონმან.“

გარდა ამისა, ექსორიობასა შინა რუსეთს ბელედოროდის ქალაქსა, მონასტერსა წმიდისა ნიკოლოსისასა, აღწერე ორი სამოკიჭეულო, ორა დიდი მეტადრასი, ერთი კონდაცი, წლის წმიდის იამბიკოდ თქმული იოანე პეტრიწისა, ერთი კლემასკი, ერთი ყამნი მისის თვეებით, სხვა ლოცვები, დაუჭლომელი, პარაკლისი იესო ტკიბილი. ოთხნი ესენი აღწერე და ჭერეთ კიდევ აქ ვართ მადლითა

ღვთისათა დაცულნი. შ მე, ვითარ გამაგრდა მე მწირობა ჩემი! უელთა ქრისტესით ჩუკბ, დეკენბრის კ“ (104v).

ბ. ტექსტის დასასრულს მოთავსებულია ოსე გაბაშვილის ხელრთვა (104r).

4. ხელნაწერში არა გვაქვს ამავე ხასიათის თხზულების მეორე ნაწილი, ხოლო მესამე ნაწილი, დამოუკიდებელი თავფურცლით, გამოყოფილია ცალკე და გადაწერილია სხვა ხელით. ეს ნაწილი შეიცავს 87 მოთხრობას.

5. როგორც გადაწერის ანდერძიდან ჩანს, ხელნაწერი რუსეთშია გადაწერილი.

2. „სო ლ ა კ ე თ ი ლ მ ს ა ხ უ რ ე ბ ი ს ა. მოთხრობა 1. დაწყება წირვისა წმიდისა დიდის ვასილის მიერ. — წმიდა განმანათლებელი ქრისტესი, ვასილი დიდი სთხოვდა უფალსა...“ 111r—269v.

შენიშვნები: ა. გარდა ზემოთ მოტანილისა ამ III ნაწილში წარმოდგენილია შემდეგი თხრობები:

1. „აღსრულება ანუ გარდაცვალება ვასილი დიდისა (112r—114r).
2. „ძალი სახელისა იესოჲსა. მოთხრობა ღირსისა ილიაი, ეკვიპტის მეუღაბნოჲსა“ (114r—115r).
3. „მეგობარნი ქრისტეს სარწმუნოებისამებრ“ (115v—117v).
4. „რუსეთის ამბროსი“ (117v—122r).
5. „პირუთნოება შეერთებული პატრიარქისმცემლობითა“ (122r—123v).
6. „ახლის აღთქმის ელისი“ (123v—124r).
7. „არა ჭერ-არს თვისთა კეთილ-მოქმედებათათვის მალალ მწხრველობა“ (124v—126v).
8. „შრომა და ლოცუა“ (126v—127v).
9. „მეუღაბნო და წარმართ ბრძენნი“ (128r-v).
10. „საზოგადო კანონი მთავართათვის და მშობელთა, გინა მამათა სახლელისათა“ (128v—130r).
11. „პატრიარქის მოყვარება უდიდესისა მეუღაბნოთა შორის“ (130r—131r).
12. „თან ვნებულება შეცდომილთადმი“ (131v—132r).
13. „კეთილგონიერი ღმობიერება და სიმშვიდე კელქვემეთთადმი, გინა მონათა, არს კეთილ-მოქმედებ[ა] მთავრისა შორის და უფლისა“ (132r-v).
14. „დიდება ქველის საქმისა“ (133r-v).
15. „სირცხვილულ-ყოფილი ცილის წამება“ (133v—136r).
16. „გვაჯიობა, დაკრძალვად კეთილისა უკუჲს სახელისა მოყვასისათა“ (136r—137v).
17. „მისთვის, რომელ ნიჭიერებისა სათანადო არს ხმარებად მხოლოდ სარგებლობისათჳს მოყუასათა“ (138v—140r).
18. „მისთვის, თუ რაოდენ საყვარელ არიან ღმრთისადმი კეთილმოქმედებანი სახლელებათანი“ (140r—141v).
19. „ძალი მეგობრულისა აღერსისა და საუბრისა“ (141v—143r).
20. „სიყუარული საგანთადმი ძულგებულთა და სიძულვილი საგანთადმი საყვარელთა“ (143v).
21. „ქალწულება წმიდისა მოწამისა ეფქრასისა“ (144r—145v).
22. „მისთვის, თუ რაოდენ მწარე არს ნაყოფი ურჩებისა“ (145v—147v).
23. „მისთვის, თუ რაოდენ ცოდვა არს მსუბუქ-გონიერებით მიღება სიტყვისა უფლისა“ (147v—150r).
24. „მმადლობა ახლად განათლებულთა დიდისა ევთიმისადმი“ (150r—154r).
25. „სამკვიდრებელი მამულისა“ (154v—156r).
26. „ჩვენება გრიგოლი ღვთის-მეტყუელისა სიჭაბუკესა შინა თვისსა“ (156r—157v).
27. „უხილავი მარჯვენე, გარემიქცევი სასიყუდილო ზარგანჩილებისა გრიგოლი ღვთისმეტყუელისაგან“ (157v—159v).
28. „განცდა თავისა თვისისა“ (159v—160r).
29. „სიმშვიდე და თვით მქებელობა“ (160v).
30. „რაჲსა გამო დაწყებულ-არს დღესასწაული სამთა განმანათლებულთა ვა-

- სილი დიდისა, გრიგოლი ღვთისმეტყუელისა და იოანე ოქროპირისა“ (160v—162v).
31. „მთურულგებელი მცველი ქრისტეს სარწმუნოებისა“ (162v—165r).
  32. მგრძნობელთა წმიდის აგაქიასი საპყრობილესა შინა“ (165r—166v).
  33. „უძლეველი შემწე და მეობი“ (166v—167v).
  34. „ლოცუთა ბედნიერებისათვის მტერთასა“ (168r—169r).
  35. „მისთვის, თუ რაოდენ მაცხოვრებითი არს არა სმენად ცილის წამებია საკუთარად სამღვდელთა ზედა“ (169r—170r).
  36. „ძალი ჭეშმარიტი სარწმუნოებისა“ (170v—172v).
  37. „სალმობა და კურნება ვერცხლისა მოყუარისა“ (172v—173v).
  38. „ძალი მშობელთა ლოცვისა“ (174r—176v).
  39. „მოწამე შემწე მწვალებელისა“ (176v—178r).
  40. „სული ფუცვისა“ (178r—179v).
  41. „სიყუარული მამულისადმი შორის მძვინვარეთა მტარვალთა (178v—181r).
  42. „მტრობა და მეგობრობა დიდისა თავადისა მონოზნისა თანა“ (181r—183v).
  43. „აღმსარებელი წმიდისა სამებისა“ (183v—186r).
  44. „დათმენა წმიდისა მელეტისა“ (186r—189r).
  45. „დიდება და ქება წმიდისა მელეტისა“ (189r—191v).
  46. „წარმოებისათვის წესისა შემზადებდა კოლიოსი, ხსენებისათვის წმიდისა დიდისა მოწამისა თეოდორე ტირონისათა“ (191v—193v).
  47. „სინანული ცოდვილისა“ (193v—197v).
  48. „სხვაობა დანაშაულისა“ (197v—198v).
  49. „კორციელი და სულიერი განრთულობა“ (198v—200v).
  50. „კაცთ-მოყვარება განშორებულისა“ (198v—199v).
  51. „ღირსი მომაკუდავი“ (200v—201r).
  52. „შრომის მოყვარენი მემარხულენი“ (201r—202r).
  53. „ქრისტიანებრივი ძმათ მოყვარება“ (202r—205r).
  54. „მამა და შვილი შორის სატანჯველისა“ (205v—208r).
  55. „წამება ორმოცთა მხედართა სევასტიანესა ტბასა შინა ქრისტესთვის აღსრულებულთა“ (208r—210v).
  56. „უშიშარი მხედარი ქრისტესი“ (210v—212v).
  57. „ჩჩვილი ზეგარდამო კელითა აღზრდილი“ (212v—214v).
  58. „მაღლი ხილვისათვის წმიდათა ადგილთა“ (214v—216v).
  59. „წყალობა უფლისა წყალობისა წილ გლახაკადმი“ (216v—220r).
  60. „მისთვის, თუ რაოდენ ძნელ არს ბრძენისა მთავრისა თვისცა თნებად თვი ზნეობისა კელ-ქვეშეთასა“ (220r—221v).
  61. „ძალი მორჩილებისა“ (222r—223r).
  62. „უღირსად მიმღები მღვდელობისა“ (223r—224r).
  63. „მხილებული მტაცებელი“ (224r—v).
  64. „სარგებლობა მოხსენებად კეთილსა შინა მიცვალებულთა“ (225r—226r).
  65. „კეთილ-მოქმედი მეუღაბნოე“ (226r—227r).
  66. მონაზონნი, დამღებნი სულისა თვისისა ღვთისა ეკკლესიისათვის და ძმათა თვისთა“ (227v—230v).
  67. „უძლეველი საპურველი პირის-პირ მტერთა ხილულთა და უხილავთა“ (231r—233r).
  68. „ღვთისა შურის-გება დევნულისა უბრალოებისათვის“ (233r—235r).
  69. „მონაზონი, რომელმანცა წინასწარმეტყულებრ ამხილა დიდ შემძლესა მემობოხსა“ (235v—238r).
  70. „განრჩევა იოვანე მეუღაბნოჲსა მიღებასა შინა მისდა კომსკულთასა“ (238r—239r).
  71. „შეურყველობა ქრისტეს აღმსარებელისა“ (239v—241r).
  72. „მისთვის, თუ რაოდენ მაცხოვრებით არს ცხოვრება სიწმინდობითა გულისათა და არცა განკითხვად სხვათა“ (241r—242v).
  73. „მსჯავრი უწყალოსი“ (243r—v).

74. „წინასწარ დაკრძალვა ახალგაზრდა კაცთათვის“ (243v—244r).
 75. „ივლიანეს სიბოროტე ქრისტიანეთა ზედა და შურისგება ლუთისა მიერ მას ზედა მივლენილი“ (244r—247v).

76. „სხვისნი და სხვათა ცოდუანი“ (248r-v).

77. „ჩვენება ღირსისა ზოსიმესა ზედღრისათვის ნოვაგოროდის დიდებულთა“ (248v—251r).

78. „სიწმიდე სეფისკვერისა“ (251r-v).

79. „მადლობა განტეველელისა მონისა“ (252r-253r).

80. „ნაცვალგებითი მოწყალება“ (253r—254r).

81. „ძალი და ძლიერება ჯვარისა უფლისათა“ (254r—255r).

82. „სასწაულ-მოქმედებითი ძალი წმიდათა ხატთა“ (255r—257v).

83. „გიორგი ძლევაშოსილი“ (257v—162r).

84. „დაუცხრომელი ლოცუა“ (262r—263r).

85. „დიდი პერმის მოციქული“ (263r—267v).

86. „ფიცი, რომლისაცა შესაძლო არს დარღვევა“ (267v—269v).

ბ. უძღვის თავფურცელი: „სხოლა კეთილ-მსახურებისა, გინა მაგალითნი ქრისტიანობითა კეთილ-მოქმედებათანი, გამოკრებილი წმიდათ მამათ ცხოვრებათაგან, ნაწილი მესამე, სტამბა მეორე, ს.-პეტერბურღსა შინა, ბრძანებითა უწმიდესისა და უმმათეველესისა სინოდისათა, წელსა 1817-სა, ხოლო რუსულიდგან ქართულსა ენასა ზედა თარგმნილი პერეველჩიკის იოანეს ბაზლიძის მიერ, წელსა 1823-სა.

ყოველნი მოთხრობანი საღმრთონი ინებენ სმენად და იგავნა მეცნიერებისანი, რათა არა ილტვიან შენგან“ (ისო ზიარაჟი, თა[ვ], 6, მუ[ხ], 35) (110r).

ერთვის: სარჩევი თხრობათა (270r—273v).

გ. I, III ნაწილში თხრობათა ტექსტიდან ადგილები განმარტებულია.

დ. იხ. ტრ. რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, გვ. 201, 287.

მ. აქვეა მოთავსებული: 1. „ხატება უფლისა ღმრთისა და მაცხოვრისა ჩუქნისა იესო ქრისტესი ანუ გამოწერილი ძველთა რომაელთა კელით წერილთაგან...“ (274r—275v). 2. „განჩინება ქრისტეს ზედა. — 1550 წელსა, კონსტანტინეპოლის, იერემიას პატრიარხობის ეამსა, განცხადნა განჩინება ესე პონტოელისა პილატეს მიერ გამოცხადებული...“ (275v—277r). 3. „მეორე ეპისტოლე, მიწერილი ქრისტეს იესოს მიერ. — ნეტარ ხარ შენ ავგაროზ და ქალაქი შენი...“ (277v—279v). 4. „პირი წიგნისა წარვლინებულისა იერუსალიმით ტიბერიოს იმპერატორისა მიმართ უბუღიო ლენტულო მთავრისგან ურისტანისა იესო ქრისტესთვის...“ (279v—281r). 5. „ნაშთი ეკლესიურის ისტორიისგან ევსევი ეპისკოპოსისა პალესტინის კესარიისა. ისტორია ედესიისა მფლობელისათჳს (წიგნი ა. I. თავი იგ 13). — ღუთაებრიობაი უფლისა და მაცხოვრისა ჩუქნისი იესო ქრისტესი საკურველთ-მოქმედებითისა ძალისა მიერ მისისა ცხადქმნილ ყოველთა ერთა შორის“ (281r—283v). 6. „პირი წერილისა იესოსაგან პირველი მიწერილისა ავგაროზის მთავრისა მიმართ და წარვლინებულისა ანანიას მიერ მალესრბოლისა. — ნეტარ ხარ შენ ავგაროზ, რამეთუ გრწმუნე მე, არა მზილველსა ჩემსა...“ (283v—286r). 7. „ნაშთი ისტორიისაგან გიორგი კედრინისა, კელით უქმნელისათჳს ხატისა იესო ქრისტესისა (წიგნი ა, ფურცელი რვე). — ეამსა ქუყნად ცხოვრებისა ქრისტეს, ჰეშმარტისა ლუთისა ჩუქნისასა, იყო ვინმე მფლობელი ედესია ქალაქისა, სახელით ავგაროზ...“ (286r—287v). 8. „რუსულიდგან. წმიდა გერმანე პატრიარხისაგან განხილვითა. — ოდესცა ცაში გამოჩნდა ურმის თუალი და ოთხ-პირნი ერთად შეთვისებულნი, ეს ოთხი პირი ესრედ ინიშნებთან, ესე იგი: ლომისა, ზეარაქისა, კაცისა და არწივისა...“ (288r).

ანდერძი (ერთ-ერთი ვადამწერისა): „გადიწერა ივლისის კჳ 27 დღესა, ჩყაბ 1862 წელსა. ვადამწერილ არს პორუჩიკის ლუარსაბ მელვინეთოცოვისა მიერ“ (286v).

მინაწერები: 1. „შემდგომად დედოფლის ანნას ვარდაცვალების დეიდე დიმიტრიმ კოსტანტინე ბატონიშვილასაგან“ (01r).

2. „წიგნი ესე იურომონახის ნაკონ ჯობინაშვილისა. წელსა ჩყავსა, იანოსის 20-სა“ (01r).

შენიშვნა: პირველ მინაწერში სახელი „დიმიტრიმ“ ჩაწერილია სხვა მელნი-
 თა და სხვა ხელით (შდ. დიმიტრი ბაგრატიონის მინაწერებს საბას
 ლექსიკონის ერთ-ერთი ნუსხის — H 95-ის უკანასკნელ გვერდზე). ანა დედოფ-
 ლის ვაჟის კოსტანტინე ბატონიშვილის აგან წიგნი შექმნილია
 დიმიტრი ბაგრატიონის მიერ.

302

„განჩევისათვის საზოგადოდ კაცთა სახისა“. XIX

30 ფ., 20,4×16,3; მოლურჯო ქაღალდი, ლურჯოლენკორგადარული ახალი
 ყდა; აქვს თეთრი საცაი ფურცლები. ზედა ყდასთან ძველი საცაი ფურცელი
 დაცულია; დაზიანებული (პირველ ფურცელს ქვედა კუთხე მოხუცი და ტექს-
 ტის ნაწილი დაკარგული აქვს. მელნის ჰარბი სიმეფის გამო ტექსტს გადაკრავს
 ვანგის ფერი); ბოლონაკლები, აკლია 3 ფ. 29—30 ფურცლებს შორისა; მხედ-
 რული (სათურები და საზედაო ასლები სინგურით); თავებთა გასაყოფად ვასშუ-
 ლია ხაზები; XIX საუკუნის დასაწყისი (ქაღალდის დამზადების თარიღი: 1813).

„განპრჩევისათვის საზოგადოდ კაცთა სახისა. ა. — პირუშლი და ღირსი გან-
 ხილუა ამათ სხსა დ სხსა ჰაზრებისა არს ფეროვნებანი, მეორე — სახენი და
 სიდიდე, და მესამე — თსება ამა ერთა შორის...“ გვ. 1—66.

წყდებდა: „... როგორც გვქმენია ამა დიდ-ტანოვანთა კაცთა გამო, ამა-
 თა ჰქვიანთ პატალონი, რომელნიცა სა...“ (თავიდან: „მაღელანიჩესკის ადგილ-
 თა გარემოს მცხოვრებელთათვის).

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი თარგმნილია რუსული ენიდან. 2. მოარგმნელს
 თავის მხრივ დაუმტებია თავები: „ქართულთათვის“ და „ჩერქეზთა და მენგ-
 რელთათვის“ (112r-v), გარდა ამ ჩანამატისა, წიგნში წარმოდგენილია და დახასია-
 თებული გარეგნობა და ზნე-ჩვეულებანი სხვადასხვა ხალხებისა, ეს თავებია:
 „თათართათვის“, „კიტაიელთა ანუ ჩინელთათვის“, „იაპონელთათვის“, „კაკთა, კუ-
 დისა მქონებელთათვის, „ინდელთა ანუ მალთონთათვის“, „მოლოღელთათვის“, „სპარს-
 თა ანუ ყიზილბაშთათვის“, „არაბთათვის“, „ეგვიპტელთა ანუ მისირელთათვის“, „ეგვი-
 ვარიისა საზოგადოთა ანუ ბარბაროსთა ერთათვის“, „ოსმალთათვის“, „პურათათვის“,
 „ბერძენთათვის“, „ეგრობელთა ერთათვის“, „იტალიელთათვის“, „ლიმპანელთათვის“,
 „პორტუგალელთათვის“, „ჭრანცულთათვის“, „ინგლისთა ანუ ანლიელთათვის“,
 „ლოლანდიელთათვის“, „ნემცთათვის“, „შვედელთათვის“, „დატჩანელთათვის“, „როსსი-
 ელთათვის“, „ეთიოპელთათვის“, „აკრიდოჭაიელითათვის“, „შვეითათვის“, „ერთა
 მათთვის, რომელნიცა არიან პირველი ჩამომავლობანი ნელრნი სენგელაღისანი“,
 „ნელრთათვის ზელუნაღისათა“, „ლუნეისა ნელრთათვის“, „ნელრნთა კონლოზისა-
 თა“, „ერთა მათთვის, რომელნიცა არიან მეორისა ჩამომავლობისანი ლოტტენ-
 ტონი“, „ნატალისა სოფალისა და მონომოტებისა ერთათვის“, „ერთა მათთვის, რო-
 მელ არიან მოზამბიჩესკის კერძობისანი“, „კუნძულთათვის მადალასკარისათა“,
 „ამერიკისათვის — სწორითვან დაწყებულთა ამერიკისა ერთათვის“, „დაჯისის ტბის
 მცხოვრებელთა ერთათვის“, „ერთა მათთვის, რომელ არიან ლუდსონის ტბისა,
 ხოლო კუალად აღმოსავლეთის ლაბრადორის ქუჩენისანი“, „შვეიცერთა კაცთა-
 თვის“, „ერთა მათთვის ამერიკანელთა, რომელნიცა არიან მექსიკისა და პერსა ში-
 ნა“, „შვეიცურთა ქლორიდელთა და სხუთა სამკრეთისა მკარესა ზედა მკშრალთა
 ჩრდილოეთის ამერიკისა შინა მცხოვრებელთა ერთათვის“, „ლუკაის კუნძულთა
 შინა მცხოვრებელთა ერთათვის“, „კარაბინთა ერთათვის“, „ინდიისა ერთა ხილთა
 შინა მცხოვრებელთათვის“, „მაღელანიჩესკის ადგილთა გარემოს მცხოვრებელ-
 თათვის...“

3. ტექსტიდან კიდევ გატანილია ზოგიერთი სიტყვა და ახსნილია დავით
 რექტორის მიერ.

4. ხელნაწერს აქვს რიცხვობრივი პაგინაცია. აგრეთვე ანბანური თავთა სა-
 თვალავი. 29—30 ფურცლებს შორის აკლია მზ—ნზ თავები. წყდება ნდ თავზე

5. „განჩევისათვის კაცთა სახისა“ რუსული ენიდან უთარგმნია დავით ჭანანოვსკი. იხ. ტრ. რუხაძე, რუსულ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960, გვ. 287. ამავ თხზულებას შეიცავს S 207-ც (იხ. იქვე).

303

ორბელიანი სულხან-საბა. „სამოთხის კარი“. 1701

90 ფ., 20,8×11; ქალაღი, შეტყავაგადაკრული მუყაოს მკვრივი ყდა (ახლად აკინძული), აქვს თეთრი საცავი ფერცლები; ნაკლები (აქლია ფ. ფ. 55—56, 83—84-ს შორის); მხედრული (ავტოგრაფი), [1701 წ.], ტექსტი ნასწორებია ავტორისაგან (ჩაკრულია ქალაღის ვიწრო ნაჭრები ჩასწორებებით); ზოგი ადგილი ამოშლილია (იოანა ხელაშვილის მიერ), დაუწერელია: 37v, 48v, 79v, 82r, 85r-v, 87v—88r. აქვს ჰვირნიშანი.

„სახელითა მამისათა, ძისათა და სულისა წმიდისათა. ამინ. — საქრისტიანო მოძღვრება პირველად სასწავლო ყრმათათჳს, აღწერილი სულხან-საბა ორბელიანისაგან, რომელსა ეწოდების სამოთხის კარი.“

სარწმუნოებისათჳს მართლისა და უბიწოსა შჯულისა. რომელი მოგვეცა წმიდათა მამათა მიერ. —

მოძღვარმან ჰკითხა ყრმასა ვისმე ვითარმედ: შენ ვინ ხარ?

ყრმამან მიუგო და პრქუა: ქრისტიანე.

მოძღვარმან: რა არს ქრისტიანობა?

ყრმამან: რათა გურწმენეს მართალ-მადიდებლობის სარწმუნობა...“

1r—31v.

შენიშვნა: გარდა კითხვა-მიგებით გამართული „საქრისტიანო მოძღვრებისა“ ანუ „სამოთხის კარისა“, ამ ხელნაწერში (საბას უბის წიგნაკში), მისივე ხელით შეტანილია შემდეგი მასალა:

1. „შვიდნი ფსალმუნნი შეწყალე ბისანი. ფსალ. ვ. — უფალო, ნუ გულისწყრომითა შენითა მამხილებ მე...“ (32r—35r).

2. „ლოცვანი ცოდვათა მისატევებელნი გამოკრებულნი. ლოცვანი შეიღთა ეკლესიათანი ხუთთა წყლულებათათჳს ქრისტესა ცოდვათა მიტევებისათჳს სათქმელნი. — უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩუენო, სარწმუნოება აღაორძინე...“ (35r—373r).

3. „ლოცვა მიცვალებულთათჳს. — მართლმადიდებელს რა სულთებრძოდენ ა მამათ ჩუენო, ა გიხაროდენი, ა დიდება ვინც თქვას, დიდი მადლია...“ (38r—42v).

4. „აღთქმა ქრისტიანეთა, რომელთა ენებოს სწავლებად კეთილთა გზისა ჟამსა სიყუდლისასა. — მე, სახელით ესე აღვიარებ წინაშე წმიდისა ანგელოზისა ჩემისა, ვინათგან ღმერთმან მოწყალებითა თჳსითა დამსახა მუცელთა შინა დედისა ჩემისასა...“ (43r—46v).

5. „შენობის წიგნი წმიდის პაპისა რომაელისა, მიტევებისათჳს ცოდვილთა მონაწულთა. — კრიალესონთა, ჯვართა და ხატთა ოქრო იჯოს თუ ვერცხლი, თუ რომელიც ნივთიანისა, რომელი კვირათა შინა ერო გზის ქრისტეს კრიალესონს ანუ ღვთისმშობლის კრიალესონსა ანუ სავარდის მესამედსა... განასრულედეს...“ (47r—48r).

6. „ლიტანია ყოვლად წმიდისა. — კრიალესონ, ქრისტე ელეოსონ ქრისტე ისმინე ჩემი, ქრისტე შეისმინე ჩუენი...“ (49r—54r).

7. სახარებათაგან გამოკრებილნი ლოცვანი: „ლოცვა სიმართლისათჳს დევნულთაგან, ლოცვა სასუფეველის მრავალ სავაჰროთა თხოვისათჳს, ლოცვა თხოისა და კარის რეკისა და ძიებისათვის, ლოცვა უმცოდნის თხოვისათვის, ლოცვა ქვეყნიერის სავანის თხოისათჳს, ლოცვა ღლეუი აღტეხ-

სათვს, ლოცვა ეშმაკისაგან დაცვისათვს, ლოცვა სულიერთა სამკალთათვს, ლოცვა ტერითმძიმეთაგან, ლოცვა უქმისა სიტყვისა ლტოლვისათვს...“ (55რ—62ვ).

უძღვის: „წს სახარებათაგან გამოკრებულთა ლოცუთა საიხებელნი“ (55რ-ვ).

8. „თ თ ვ ე ნ ი. ა პ ა ნ ს ა, რომელ არს იანვარი. — ა. წინა დაცუტთა უფლისა. ბ. სტეფანეს წარგზავნა. გ. პაპის იოანეს წარგზავნა...“ (63რ. დასახელებულია 31 პირი).

ს ა რ წ ყ უ ე ნ ი ს ს ა, რომელ არს ფებერვალი. — ა. ეგნატი ეპისკოპოსი ანტიოქიისა. ბ. მიგებება უფლისა. გ. ვასილი ეპისკოპ. და ლუვისა ქვრივისა...“ (63ვ. დასახელებულია 28, ამოშლილია — 10).

მირკანსა, რომელ არს მარტი. —

ა. კოზიმირი აღმსარებლისა. ბ. კოლეთა ქალწული[სა]. გ. თომა აქვინელისა...“ (64რ. 31 დასახელებია, აქედან 16 ამოშლილია, ზოგიც შესწორებული, შეცვლილი).

ი გ რ ი კ ა ს, რომელ არს აპრილი. —

ა. ფრანჩისკოს პავლაელისა. ბ. თეოდორე ეპისკოპ., ბიკენტი დომინიკანისა. გ. ლეონ პაპისა...“ (64ვ. 30 დასახელებია, ამოშლილია 15).

ვ ა რ დ ო ბ ი ს ა ს, რომელ არს მაისი. —

ა. ფილიპე და იაკობ მოციქულთა. ბ. ათანასე ეპისკოპ. ალექსანდრიელი. გ. პოვნა პატიოსნისა ჭუარისა...“ (65რ. 31 დასახელებიდან ამოშლილია 9, გადაკეთებულია 7).

მ ა რ ი ა ლ ი ს ს ა, რომელ არს ივნისი. —

ა. მარჩილიონოს და მოყვასთა მისთა. ბ. ბრიმოს და ფელიქსიონო ზოწამეთა. გ. მარგალიტა სკოციის დედოფლისა...“ (65ვ. 30 დასახელებია. ამოშლილია 11).

თიბისას, რომე არს ივლისი. —

ა. მარკელე მოციქულისა და მოწაფისა. ბ. ელისაბედის მოკითხვა მარიამისაგან. გ. იაკინთე მოწამისა...“ (66რ. 31 დასახელებია).

ქველთობისა, რომელ არს აგვისტოსი. —

ა. პეტრეს შეპყრობა და განტევება მისივე. ბ. სტეფანე პაპისა. გ. სტეფანე დიაკუნის ნაწილთ აღმოყვანება...“ (66ვ. 31 დასახელებია).

ა ხ ა ლ წ ლ ი ს ა, რომელ არს სექტემბერი. —

ა. აბბა ეგაიოსი. ბ. ანტონიოს მოწამისა. გ. იევფემია და მოყვასთა მისთა...“ (67რ. 30 დასახელებია).

სოვლისას, რომელ არს ოქტომბერი. —

ა. რემიჯიოს ეპისკოპოსისა. ბ. მფარველი ანგელოზისა. გ. კონდიდოს მოწამისა...“ (67ვ. 31 დასახელებია).

ტირისკონსა, რომელ არს ნოემბერი. —

ა. ყოველთა წმიდათა. ბ. ყოველთა სულთა მიცვალბულთა. გ. აბერთიოს ეპისკოპოსისა...“ (68რ. 30 დასახელებია).

ტირისდენსა, რომელ არს დეკემბერი. —

ა. ბანბინოს ქალწულასი. ბ. ბიბიანა ქალწულასი. გ. ფრანციკოს ქსავერიოსი აღმსარებლისა...“ (68ვ. 31 დასახელებია).

9. „ლოცვა საეარდისა განწესებულთ. — წმიდამა მარიამ ღმრთისმშობელმან მოცა საეარდის კრიალესონი წა თომა აქვინელსა დომენიკანს მამასა...“ (69რ—73ვ).

„სავარდედან“ მოტანილია: „პირველი — ხარებისათვს მარიამ ყოვლაწმიდისა“, „მეორე — სინხარული ელისაბედის მოკითხვისათვს“, „მესამე — საიდუმლო შობა უფლისა“, „მეოთხე — საიდუმლო სვიმეონისაგან მირქმისათვს“, „მეხუთე — საიდუმლო ტაძარში პოვნისა“.

„ხუთნი საიდუმლონი ქრისტეს ვნებისანი: პირველი — სისხლის ოფლით გესამანიას მტილში ლოცვისათვს“, „მეორე საიდუმლო — ვნებისა სვეტზედ დაბნა და შოლტით ცემა“, „მესამე საიდუმლო — ეკლის გვირგვინის დადგმა“, „მეოთხე საიდუმლო — ოდეს ჭვარი აჰკიდეს“, „მეხუთე საიდუმლო — ჯვარტმა“.

„ხუთნი საიდუმლონი დიდებისანი: პირველი საიდუმლო — აღდგომისათვს“, „მეორე საიდუმლო — ამაღლება ზეცად“, „მესამე საიდუმლო —

სულისწმინდის მოსვლა, „მეოთხე საიღუმლო — ყოვლად წმინდის მიცვალება“, „მე-
 ხუთე საიღუმლო — ყოვლად დაგვირგვინება“.

10. „ლოცვა სრვის მოსვლის განრომისათვის. — ვარსკვლავ-
 მან ცისამან, მაწუნებელმან მაცხოვრისამან, აღმომგზავრელმან მომხრელებისა სიკუ-
 დილისამან, რომელი პირველ ადამ, მამამან ჩვენმან, მოგვაცყვა, მანვე ვარსკვლავ-
 მან გვიქსნეს მომსპოვრელისა ამისგან, რომელი მძინეარედ ბრძავს ერსა წრტიან-
 ლითა ტვივნეულობითა...“ (73r-v).

11. [შაირი] „სრეთ მკურნალის“ როკესადმი. —

„გიხაროდენ წმიდა როკე, აზნაურთა ტომთა ძეო,
 დაგენიშნა წმიდა ჭვარი მარცხენისა გუერდსა ზეო,
 როკე, მწირად სიარულით სენთ კურნება შეახეო,

და ტვივნეულთა შენ აცხონებ, სრვათა ულხენ ზედიზეო.
 გამდლობ როკე, სრვათ მკურნალო, რომ აღადგენ შეგებითა,
 განგაღვიძა ანგელოზმან ღთის ბრძანებით, მისის კმითა,
 ყოვლს სენთავან ქრისტიანთა განარიებ სწრაფად ღთითა,
 და მისგანა გაქუს მონიჭებით მაღლი ესე ჩუენებითა“ (73r-v).

შენიშვნა: ეს ლექსი საბას მიერ გადმოკეთებულა შაირად კათოლიკური ლოც-
 ვანიდან „სავარდე“. იხ. ლ. ქუთათელაძე, ს.-ს. ორბელიანის კონფესიონალური
 შეხედულებანი მისი ლექსიკონის მიხედვით, „მრავალთავი“, III, 1973.

1. „ვითარ ჭერ-არს აღსარებათათქმა წინაშე მოძღვრისა მოწაფისა
 მიერ, რომლისა კიდე შეუძლებელ არს ცხობება. — საყუარელო ძმო, ღთისმეტყ-
 ველნი ორთა საქმეთა იტყვიან: ქრისტეს მიერ შესვლად კართა ცხობებისათა...“
 (74r-77v).

13. „უფროსად წმინდის ზიარებისათვის განმზადება. — მო-
 ძღვარმან ჰკითხა მოწაფეს: იესო ქრისტე სად არს? მოწაფემ მიუვო: ღთებით
 ყოველგან, ხოლო კაცებით ცათა შინა და წმიდასა ზიარებასა შინა...“ (77v-79r).

14. „ცოლქმართ ნათესავნი. ქმრისა და ცოლის კორცთერთობისა და
 მათთა ნათესავთა ერთობისათვის, ნამუშავენი სულხანსაბა ორბელიანისა-
 სიგან რომით. — ღმერთმან, ყოვლისა კეთილისა გამგებელმან, ოდეს შექმნა
 ადამი, პირველი კაცი, აღმოულო გუერდისაგან მისისა ფერცხალი წაბოთავან და
 კორცისავე მისისაგან შეუმზადა მეუღლედ ვეა, ცოლი მისი...“ (80r-81v).

15. „შვიდი ხარისხი მღვდელობისა. —

ა. კლიტეთ მპყრობელობის კელის დასხმა, ოსტარიუს.

ბ. მნათობა და ეკლესიის სამსახური, აკოლიტა.

გ. წიგნის მკითხველად, ლეკტორ...“ (82v).

16. „მოკლედ ამბავნი წმინდისა სახლისანი, რომელი გარდ-
 მოვიდენ რომანელთა წიგნისაგან მე, სულხანსაბა ორბელიანსა, რომ-
 მელმან თუთ ვინილენ თუალითა ჩემითა წმიდა სახლი იგი. — ესე სახლი იგი
 არს, სადა იწვა წმიდა მარიამ ღთისმშობელი და სამწლამდე მას შინა იზრდე-
 ბოდა...“ (83r-v).

წყდება: „... რომელსა შინა ჰამდა ქრისტე და წმიდა დედა მისი და“...

17. [ცნობები მსოფლიო და ადგილობრივ კრებებზე]. — „... სამნი ეპისკო-
 პოსნი ნისტორის სარწმუნოების აღორძინებას ცდილობდენ.

გ. მესამედ კოსტანტინეპოლის წაკრება წელსა 680, წმიდა აგათოს პა-
 პის ზე...

ზ. მეორედ ნიკიას წაკრება წელსა 787, წაანდრიანე პაპის ზე...

დ. მეოთხედ კოსტანტინეპოლის წაკრება წელსა 869, ანდრიანე მეორე
 პაპის ზე...

თ. ლატერნის წაკრება რომისასა, წელსა 1122, მეორე კალისტოს პაპის
 ზე...

ი. რომსავე მეორედ ლატერნის წმიდა კრება, წელსა 1139, მეორე ინოკენ-
 ტი პაპის ზე...

ია. ლატერნის მესამედ წაკრება, მესამე ალექსანდრე პაპის ზე...

იბ. მეოთხედ იქვე ლატერნის წმიდა კრება წელსა 1215, მეაჟე ინოკენტი
 პაპის ზე...“ (84r-v).

18. „ნონებერსა თვესა იდ. წამება წმიდისა ფლავიოს კლემენტოსისა და მისთანა სხვათა. — ესე იყო ქრისტეს აქათ წელსა ოთხმოცდაათრამეტსა, ჟამსა დომენტიანოს მეფისასა. ძმისწული დომენტიანოს მეფესა რომელისა...“ (86r-v).

19. ლოცუა უწინარეს ლოცვისა დაწყებად. — უფალო, აღახუნე ბირი ჩემი კურთხევად წმიდისა სახელისა შენისათჳს და კუალად განწინდე გული ჩემი...“ (87r).

20. [ქორონიკონი]. — „დასაბამიდამ წელსა ოთხითას ოთხმოცსა გამოჩნდენ რომლეს — რომელნი, მგელმან აღზარდნა, ძუძუს აწოვებდა, ამით აღწერეს რომის ქალაქი ნიზლია, ისტორიკასა შინა წერელ არს... წელსა: 1715 აღდგეს ოსმალი და დაიპყრას მორია და ისტრია.“

1716 წარვიდეს ჩრდილოდ კერძო და ბრძოლა ყო აღმანელთა ზედა...“ (89r-v).

შენიშვნა: თხზულება ხელნაწერში სხვა ხელით არის გადაწერილი.

ანდრძი: „ესე არს მართალი და უბიწო საქრისტიანო მოძღვრება, მოკლითა სიტყვითა მე, სულხან-საბა ორბელიანი გან აღწერილი, რომელსა ეწოდების, სამოთხის კარი, დაიწერა(!) ქქს... ივნის 21, 1701 (31v). უკანასკნელი თარიღი დაწერილია ოთხეუთხა ქალაღზე და დაკრულია შემდეგ. წინ ქქნი ამოფხეკილია და ქვემოთ მიწერილია „1669“(!). ბოლოში — ჩღკე [1725] ამ საკითხზე და საერთოდ, „სამოთხის კარის“ შესახებ იხ. ივანე ლოლაშვილი, სულხან-საბა ორბელიანის ლიტერატურული მოღვაწეობიდან (1898—1713 წწ.), სულხან-საბა ორბელიანის საიუბილეო კრებული, თბ., 1959, გვ. 104—132, 146.“

ანდრძის შემდეგ წერია: „ვიყავ ერად, მკობდენ ვერად, ვიქმენ ბერად, ვემსავსე რად“ (ამ კალამბურის შესახებ იხ. შ. ონიანი, ერთი ძველი კალამბურის შესახებ, ძვ. ქართული მწერლობის საკითხები, I, 1962, გვ. 141, 141, 149).

შინაწერები: 1. „აღთქმა ქრისტიანეთაში“, სადაც ნათქვამია: „...ამას ჰეშმა-რიტითა აღთქმითა აღვიარებ, რამეთუ ჰაბა რომისა მართლად იესო ქრისტეს მაგიერი არს და მისი მორჩილი ვარ...“ იონა ხელაშვილის ხელით მიწერილია: „ნუვის ხაღი მამით(!) და თავად, რამეთუ ერთ არს მამა ღმერთი და ძე მისა იესო ქრისტე თავ და სიძე ბუნებითი სძალისა წმიდისა, რომელ არს ეკკლესია ღმრთისა ცხოველისა და არა კაცისა მოკვდავისა. იონა მღ[ვდელ] მ[ი]ნ[ა]ს[ონი]“ (46v) იქვე რუსულად მიწერილია: «Прописка на полях принадлежит иеромонаху Иона Хелашвили».

2. კალიგრაფიული მხედრულით, სხვა ხელით ჩაწერილია ლოცვა, რომლის წერისას ხელნაწერი უკუღმა სდებიათ. ლოცვა თავდება სიტყვებით: „ოსპოლი ფომილე“ (54v).

3. ეს საბა ორბელიანის სამოთხის კარი, რომელსა კათოლიკოსი ანტონი უწოდს ჭოჯოხეთისა ბჰედ, ზოგი შესაწყნარებელი და ზოგი არა, კინადგან ფრანგულის წვალეზებით შერევენილია.

არხ[იმანდრიტი] ტარასი“ (88v).

4. „იეგორ მაკარიჩის მოსახსენებლად და ძმისა მისისა სერაპიონისა თვით იაგორ მაკარიჩმან ჩუგუნოვმა მაჩუქა ბეტერბურღში 1826 წელში“ (9Cr).

შენიშვნები: 1. ხელნაწერს აქვს ავტორისეული რიცხვობრძევი პაგინაცია.

2. „საქრისტიანო მოძღვრების“ ტექსტი გამოცემულია B რედაქციის ხელნაწერით. იხ. სულხან-საბა ორბელიანი, თხზულებანი. III, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და ლექსიკონი დაურთო ივ. ლოლაშვილმა, 1963, გვ. 227—234.

3. თხზულების შესახებ იხ. აგრეთვე ქართული ლიტ. ისტორია, ტ. II, თბ., 1966, გვ. 474—475, სულხან-საბა ორბელიანი, თხზულებანი, ტ. I, თბ., 1959, გვ. 311; ლ. მენაბდე, ნიკოლოზ ორბელიანი — ს. ს. ორბელიანი, საიუბილეო კრებული, თბ., 1959, გვ. 164; გ. ლეონიძე, ძიებანი ქართული ლიტ. ისტორიიდან, თბ., 1949, გვ. 80; მისივე, გამოკვლევები და წერილები, თბ., 1958, გვ. 150; ა. გაწერელია, სულხან-საბა ორბელიანი, ლიტ. ხელოვნება, 1948, 21.XI. № 46.

მცირე გულანი. XII—XIII

267 ფ., (ძველი პავინაციით აღრიცხულია 38 რვეული), 20×15,7; ეტრატის; უცლო; დაშლილი, საგრძნობლად დაზიანებული (სინესტიკაჲს ფურცლების გვერდები შემომპალი და შემოგლეჯილია, ტექსტი აქა-იქ გადასული, ზოგან ვაცხოველებული, ლაქებიანი), თავ-ბოლონაკული (საკმაოდ ბევრი აკლია შიგადაშიგაც. დანაკლისი ნაწილობრივ აღუდგენიათ ერთგან XVI (ფფ. 26—31), ზოლო სხვადასხვა ადგილას — XVIII ს-ში (ფფ. 9. 24 ნაწ., 72—75) ქალაღ-ზე. ხელნაწერი დაზიანებულია შევსების შემდეგაც, რადგან აღდგენილი ქალღ-დის ფურცლებიც შემომპალია და დაშლილი (ამჟამად გამაგრებულა); ნუსხური (სათაურები სინგურით); [XII—XIII სს.]; შემორჩენილია ერთი თავკაზმულობა წნული ორნამენტის სახით, შეხამებული წითელი და შავი ეტრატის ფერთან (148r), გადამწერი მახარებელი (234r). XVIII ს-ში შეუწირავე იოანე ნათლას-მცემლის მონასტრისათვის (147v).

1. პარაკლიტონი ... „გალობანი წმიდისა სამებრსანი. კჳმა ა გ. ეტლთა-სიმრავლე. — სიმტიცესა სამგვამოვნისა ერთ ღუთაებისასა უგალობდეთ და ვლადებდეთ...“ 2r—73r.

შენიშვნები: 1. 1r—2r-ზე მოთავსებული ტექსტი, რომელიც წინ უძღვის ჩვენ მიერ მოყვანილ დასაწყისს, უნდა იყოს „გალობანი აღდგომისანი“.

2. პარაკლიტონის დასაწყისში, 1r—35r დატულია აღდგომის, წმიდისა სამებისა და ღმრთისმშობლის საგალობლები მხოლოდ პლაკალურ (გვერდით) ხმებზე. შემდეგ იწყება საგალობლები მე-4 ხმაზე: „ღღე ორშაბათი, სინანულისა და მოვარანგელოზთა. კჳმა ღ...“ (35r—73r). პარაკლიტონის პასალა თავიდანვე რომ ამ რიგით იყო დალაგებული, ამაში გვარწმუნებს ხელნაწერის რვეულებრივი ანბანური სათვალავი.

2. [სადღესასწაულო]. — „თუესა სეკდენბერსა ა. ღირსისა მამისა ჩუჴნისა სჳმეონ მესვეტისა წ. გ. დიდ არს უფალი ჩუჴნი, დიდ არს ძალი მისი, დს. ბ. აქებდით უფალსა, რამეთუ კეთილ არს გალობა მისი. ტიმოთელთა მიმართ ებისტოლე...“ 73v—86r.

შენიშვნა: 72—75 ფურცლები ქალაღისაა. მათზე ტექსტი აღდგენილია XVIII საუკუნის ხელით.

3. [საკითხავები ახალი და ძველი აღთქმის წიგნებიდან მარხვის დღეებზე]. — „ბირველსა შაბათსა წმიდა მარხვათასა წმიდისა თეოდორესი. ფსალმუნი. იხარებდით მართალნი. ... შეგესემინ, ღმერთო, ლოცვისა ჩემისაა ებრაელთა მიმართ ები. — მრავლით კერძო და მრავლით სახით...“ 86r—112v.

შენიშვნა: ტექსტის ხელით, კიდეზე მიწერილია ლიტურგიკული ხასიათის შენიშვნა: „ღიდი კრიაიკისა დასასრული. ამაღლებად ესეცა შეუღებინე“ (103r).

4. [საკითხავები ბიბლიური წიგნებიდან მარტივლიაზე]. — „კრიაიკე სული-სა წმიდისა მოსლვისა წინაით წმიდათა მამათა, რომელნი ნიკეას შეკრბეს მწუხრ წინა დღით, დაბადებისა საკითხავი. — ესმა აბრაჰამს, რამეთუ წარიტყჴნა ლოთ, ძმისწული მისი...“ 112v—115r.

5. [საკითხავები ბიბლიური წიგნებიდან მთავარ დღესასწაულებზე]. — „თუესა სეკდენბერსა ა. წმიდისა სჳმეონ მესუჴტისაა წინადღით მწუხრი საკითხავნი. სიბრძნისაგან სოლომონისა საკითხავი. — მართალთა სულნი კელთა შინა ღმრთისათა და არა შეეხოს მათ ტანჯვაჲ...“ 115r—147v.

6. [გამოკრებილი საწელიწოდო თვენი]. — „თუესა სეკდენბერსა გვრკვნი წელიწდისაა და დაწყებჲა ინდიკტიონისაა. — უფალო ღალადყავსა, უქცევეთ ი ზედა, სამთა ა, ზეცისა განწეს. სამთა სმ-ნისთა ა გ-სა. — ღირსო მამაო...“ 148r—267v.

წყდება: „... ყოვლად ღირსნო მოციქულნო, და განაქარვეთ თქუენ“...

მინაწერები: 1. „სულსა სოფრონისასა შეუნდენეს ღმერთმან, ამინ. თქუმნ-
 ცა შეგინდენეს ღნ“ (15r. XIII ს. ნუსხურით).

2. ... „და რაც ამ[ა]შიდ წმიდანი ეწვროს... მრ... ღმერთო, ასწავლე მალა-
 ქისა“ (67v. XVII ს. მხედრულით).

3. თეიმურაზ I:

„აღმართა მხსნელმან ჯვარი გოგოთას, სისხლი დასთია ადამის ბრალთა(!).
 აღმოსავლეთით მისცა მამული პირველ მუნითგან [გამონამქალსა]“

...[შემინდვენ] ჩემნი ცოდვანი, შენ გვედრებთ ზეცისა [ძა]ლსა...

და მივიწიებ, რომელი გვიშვა“... (68r. იმავე. XVII ს. მხედრული ხელით)...

4. „ობოლი და ქუბრივი შეიწყალოსა ღმერთმან“ (100v, XVI ს. მხედ-
 რულით).

5. „ღმერთო, სწავლა კეთილად მოუხდინე... ე...“ (111r. XVI ს. მხედ-
 რულით).

6. [ანდერძ-მინაწერი XVIII ს. მხედრულით] „შემოგწირე შენ, ჩემს სა-
 სობას იოვანე ნათლისმცემელს კისისხვეს — საყდარი შენის შობისა, — მას
 შინა: „მ ც ი რ ე გ უ ლ ა ნ ი ე ს ე, ქ. სამოციქულო სტამბისა, ქ. დაეთნი სტამ-
 ბისა, ქ. მცირე ქაშნი სტამბისა, ქ. ლოცვები ხელით წერილი, ქ. კურთხევანი
 სტამბისა, ქ. სამი თვე სადღესასწაულო სტამბისა, ... სტამბის, ქ. კოვლისა შემ-
 ძლებელი სტა... ..(ე)ოვი(?)?, კამარა, ლახვარი, მდღლარ... (ლ)არნაქ[ე]ბი ოთხი,
 ორის ოდიკით... [...] მონი სტამბისა, ქ. შესამოსელი სრული ერთი ხელი, სა-
 ცეცხლური... [ნა]ღვაწი შეიწირე შენ, ყოველთა დედათა ნაშობთ შორ... [ნათ-
 ლის] მცემელი და ნაცვლად მაგე მოწყალეზა [ე]ამსა დიდსა] განკითხვისასა, ცოდ-
 ვილს ბერს ნიქ[ოლოზს?]“ (147v).

7. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდე[ილი...] ბაბუაძე...“ (169r. მე-5 მინაწე-
 რის მხედრულით, XVII ს.).

8. „ღმერთო, შეიწყალე მახარაბელი“ (234r. ტექსტის მეღნიო და ნუს-
 ხურით).

9. „ეს თვენი მოძღვართ მოძღვრის არის. ვინც მოიპაროს...“ (267v. XVIII ს.
 მხედრულით).

10. „ნიკონ მღვდელ-მონაზონის [ჯობინაშვილის] ბიბლიოთეკისა. არხიმ. ნი-
 კოლოზ“ (1r).

305

ოთხთავი. XIII—XIV

122ფ., 23X19; ეტრატე; უყლო; თავბოლონაკლული (აკლია შიგადაშვიაც.
 მათეს თავიდან შემონახულია 1 ფ.); დაზიანებული (დალაქავებული, ზოგან ეტ-
 რატე გაშვებულა, ზოგან კი — გადასული და ძნელად იკითხება; ყუისიკენ კი-
 დები შემოკვეთილი); ნუსხური (სათაურები და სახელო ასოები სინგურით);
 [XIII—XIV სს.] (ბელაწერის 1 ფ. (117) აღდგენილია ქალაღზე XVI ს. ხე-
 ლით; წნული თავკაზმულობა ამავე საუკუნისა მოთავსებულია ეტრატის წინა
 გვერდზე, (116v); გადამწერი ეფრემი (38v).

„ოთხთავი. „... ბრძენთა მათ მიიღეს მათ თანა ზეთი ქურჭელთა მათ-
 თა ლამპართა მათ[თა თანა]...“ 1r-v (მათე, 25,4).

... „ბადეთა ნაცსა შინა. და უწოდა მათ, ხოლო მათ მეყსეულად დაუტევეს
 ზებედე, მამა მათი...“ 2r (მარკ. I, 19—20).

წყდება: „... რამეთუ გარდამოვხედ ზეცით, არა-რა ვყო ნება ჩემი,
 არამედ...“ (იოანე 6,38).

შენიშვნა: შემორჩენილია ლუკას და იოანეს სახარების თავთა და მუხლთა
 საძიებელი (36r—38v, 107r—108r).

ანდროი (გადამწერისა) „მადლო ოთხთავისისაჲ, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი ეფრემ დღესა მას დიდსა განკითხვისასა, ამინ და კსნ. ეიცო ჩემთვის შენდობა ბრძანოთ, თქუნცა შეგინდნეს ღმერთმან, ამინ“ (38v).

მინაწერები: 1. „სულსა სულკურთხეულსა ვაჩიანიფხესა ქეთონს შეუნდოს ღმერთმან, ვინცა ბრძანოთ, თქუნცა შეგინდოს ღმერთმან“ (35v—36r, ნუსხურით, XVI—XVII სს.).

2. „ღმერთო, შეიწყალე სულითა და კორცითა მათე გლდავა დღესა ამას სოფლისა სიამითა და დღეგრძელობითაჲ მამყოფე და მუნუ(!) საუკუნოსა მართალთანა ამრაცხე, და ნუ მიზამ მტერთა გულთასა ამინი(!) უფალო და კრიალისო(!), ისმინე, უფალო.

„ღმერთო და ყო[ვლად წმიდაო ღისმშობელო, ამა ოთხთა[ვსა წმიდანი წერია, მისო ძალო და მადლო, და მარხვათა ორმოცისა მადლო, ამრთელე, აღღეგრძელე პატაი ამჭაფარიძე. ცოლი და შვილები უტოცხლე და ბედნიერად ამყოფე ორივე ოორ-ქმარი(!) თქვენგან შენდობით ამყოფე, ღმერთო, და ნუ უზამ მტრითა გულთასა, ამინი(!) უფალო და კრიალისო(!), ისმინე უფალო.

„და ჩემიცა თავი გებრალეზოდეს. ბატონო, ჩვენ მაგიორად ღმერთი დაგიმადლებს. ბატონო, თქვენი ჰირიმე, თუ ღირსი ვიყოთ.

„ფარშავანდის ამჭაფარიძესა შეუნდვნესა ღმერთმან. მეუ[ლ]ლესა მისასა აღუსაჯანსა, ჯაინისა ქალსა, ყოველნი ცოდვანი მისინი(!) ცოცხლითა დღეგრძელებით შეუნდოსა ღმერთმან, ამინ, უფალო და კრიალისო“(!). (მთელი ტექსტი დაწერილია ერთი ხელით, XVI ს. ნუსხურით), (116v).

სხვა მინაწერები მხედრულით: 31v, 79v, 81v, 88v, 114v.

306

კურთხევანი. XVI

3 ფ. + 155 ფ.; 24×16,5; აქვს ძველი ანბანური რვეულეზობრივი სათვალავი; შემორჩენილია 26 რვეული; ქაღალდი; ყავისფერტყავადაკრული მუყაოს ყდა, ახლად დაკაშმული; აქვს თეთრი საცავი ფურტლები; თევზილონაკული (აქვლია შიგადაშიგად); დაზიანებული (სინესტისა ლაქებიანი, კუთხეები და კიდეები შემოშალი. ამჟამად რესტავრირებული). ნუსხური (წერილი ხელით, სათურები სინგურით, დასაწყისი ასოები მთავრულით); [XVI ს.], გადამწერი რუთი (53r). აქვს ჰეირინიშანი.

[კერთხევანი], [კურთხევაჲ ზეთისაჲ სნეულსა ზედა]. — „... განმწმედელ და განმდევნელ ყოვლისაგან ვნებისა და ყოვლისა სნებისა და უძლურებისა და ყოვლისა შეგინებისა...“ 1r—155v.

წყდებ: „... აღდგომითა შენითა მესამესა დღესაჲ, ვითარცა ძლიერ ხარ. ამისთვის მორწმუნენი სარწმუნოებით გ'დბთ...“ (151v).

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „ზანდუკი ამის წიგნისა“ (151r-v. ნაკლულია, წყდებ: [ლოცვა] „ტარიგსა ზედა...“).

ბ. „ზუნდადები ქართული, ბერძული“ (152r. ნაკლული. ზუნდადებთა განმარტება: „... ბის და ან რომელსა ჟამსა დაიბადების, ამ სახელეზში იყარ მთვარის კიკლოსი...“).

გ. „მზის მოქცევა“ (152v—153r, განმარტებით კიდეზე: „უკეთუ კვალად გენებოს, რომელს დღეს კვრისასა დადგების თუში და იმ სახელეზში იყარ ზეით კიკლოსი მზისა და თუშში, რომელსაჲც ეძებ, და დაინიშნე...“).

დ. [აღდგომის ქორთიკონი. პასქალია] (153v—154r. ამასაც ერთვის განმარტებანი კიდეზე. — „იციოდეთ, ესე წმიდაჲ აღდგომაჲ აჲა კე აპრილამდი და ჩამოვა კბ მარტამდი...“).

ე. „მთვარის ციკლოსი“ (154v. ამ ცხრილის კიდევაც არის განმარტება: „უკეთუ გენებოს მოძიება მთვარისა, რომელსა დღესა ნახავთ და რომელსა წამსა იქნება“ ზედნადები იმათი, კიდევ იყარ თუძნი, რომ ეძიება...“).

3. [ხ ე ლ თ ა] „ათცამეტური მთვარის ციკლოსი“ (155r).

ზ. ზოდიაკოთა მოძრაობის ცხრილი (155v).

მოტანილი ცხრილები სხვა ზომის ქალაღზეა ნაწერი იმავე საუკუნის სხვა ხელით.

2. ხელნაწერის ყდაზე დაკრულ ჯიბეში ძეგს 3 ფ. სხვა (XVII ს.) ხელნაწერიდან.

ი წ ყ ე ბ ა : „... მეწუდესა პარასკევსა. — მწუხრი კსენებასა აღესრულებით საუკუნითან დაძინებულთა მიმართ...“

მ თ ა ე რ დ ე ბ ა : „... რათა გადიდებდეთ შენ წმიდასა და უბრუნელსა“.

3. კურთხევისის ეს ნუსხა მისდევს A 294-ს. (მისი სრული აღწერა იხ. A კოლ. ხელ. აღწერ. 1კ).

4. ხელნაწერი ეკუთვნოდა იოელ ალექსი-მესხიშვილს (155v).

მინაწერები: 1. ტექსტის ხელით: ა. „რ უ თ ი ს, ცოდვილსა და უღირსსა მონაზონსა, და მისთა მშობელთა შეუწინდეს ღმერთმან“ (53r).

ბ. „შემცდა, წინა უკან დაეწერე“ (139v).

2. ლოცვა, მხედრული ერთი ხელით 59r-სა და დანაშატი ფურცლების 3v-ზე.

307

წესი ეკლესიის კურთხევისა. XVIII

26 ფ., 21,5×18; ქალაღი; ქალაღის ყდა; დაზიანებული (სანესტისაგან კიდები შემომბალი აქვს, ლაქებიანი, ფ.ფ.-ბი ამოცვენილი); ნუსხური (სათურები და კურთხევის დროს შესასრულებელი მოქმედება მღვდელმთავრისა სინგურით); [XVIII ს. ბოლო]. აქვს ჰვირნიშანი.

„კონდაკი ეკლესიის კურთხევისა“. „კურთხევისათუხ ეკკლესიისა მღუდელთმთავრისა მიერ ქმნილისა. — ეკკლესია რა აღსრულებულ იქმნების, მოვალს წარმოგზავნილი მღუდელ-მთავრისაგან, რომელსაცა უბრძანებს პირუშლ ერთისა დღისა ანუ უფროსისა და მოამზადებს ყოველთავე საკმართა კურთხევისათუხ...“ 1r—25v.

მინაწერები: 1. „საბა გულიევი. მისი მაღალს“ (ზედა ყდის v).

2. წიგნი ესე მღვდელ-მონაზონი ნიკონ ჯობინაშვილისა, წელსა 1893“ (1r).

3. „ესე ხელთნაწერი ეკლესიის კურთხევის გამოკრებული კონდაკი ვაჩუქე ჩემი საკუთარი ვ ლ ა დ ი მ ე რ მ ო რ გ ი ე ვ ს ა, ამინ და კირიელისონ. ედისის(?) პრიხოდის მღვდელი საბა გულიევი“ (26v).

4. ბერძნული, ქართული დაწერილობით: „ტარსის პროსკინიტიის ქეთონ ტეკონ, კესარიონ, იერო დიაკონუ ქეთიმიმერო. ანტონიუ პროსკინიტი სოფრონის მონაჰმის ლენონ თეკონ ქესინგენონ აეთონ (ჩემი მეგობრისა).“

გოლგოთაში კესარიო მთავრისათვის უნდა ვსწირო ორი პირველს ჩასლავლა-ზე(!)“ (26v).

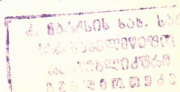
შენიშვნა: მინაწერში ბერძნული სიტყვები დამახინჯებულია. ამიტომ მისი შინაარსის დადგენა ვერ ხერხდება.

308

კრებული. 1808

94 ფ.; 21,4×17; მოლურჯო ქალაღი; 90—94 ფ. თეთრი ქალაღის; ყავისფერ კოლენკორგადაკრული ხის ყდა (ახლად დაკაზმული), აქვს თეთრი საცავი ფურცლები; ნაკლული (აკლია ფ. 12-ის წინ და ფ.ფ. 55—66, 71—72,

2. ქართულ ხელნაწერთა აღწერა

81—82 შორის); მცირედ დაზიანებული (აღდგენილი; ლაქებიანა); მხედრული, 1808 წ. (73r); გადაწყვეტილი იოანე პენტელაშვილი (73r); ხელნაწერის წინა, თავისუფალ ფურცლებზე მოიპოვება ორნამენტული, ცხენების, კენტაგონის, აქლემისა და „ორთავიანი არწივის“ მდარე გამოსახულებანი შესრულებული მელნით (1r-v, 3r, 4r, 10r—11v). დაუწერელია: 2v, 3v, 4v, 13v, 75r—76v, 77v, 92r-v.. აქვს ჭკვიანიშანი.

1. „ისტორია მის ნეტარისა ალექსანდრე(!) კაცისა ღვთისასა და ცხოვრება მისი. — იყო კაცი ვინმე დიდებული ქვეყანასა დიდს კოსტანტინეპოლისსა, რომელსა ეწოდებოდა სახელად ეფრემ და ცოლსა მისსა ანნა...“ 5r—10r.

შენიშვნა: „ისტორია ნეტარისა ალექსისა...“ მთავრდება ლექსით: „მოსთქმიდა, იცემდა მკერდსა, ღვარი სდიოდა ცრემლისა, მსმენელთ ეწყალებოდათ, კმა შეექმნათ ვაებისა, ჩემო თვალთა ჩინო, ვინ მუყანდეს მონელებისა, ვით გასძლოს გულმან ჩემმან ესდენ ჭირ-მოთმინებისა“ (10r).

2. [ზნეობითი სწავლანი, ამოკრებილი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებიდან]. — „... თქვენისა. მოშიშნი უფლისანი ესვიდეთ კეთილსა ზედა შეებასა საუკუნოსა და წყალობასა...“

„სწავლა გ, უღმრთოთა და უსჯულოთათვის, სწავლა სოლომონისა. — წყევთა უფლისა სახლსა ზედა უღმრთოსა, საყოფელი მართალთანი იკურთხნენ, იგავი გ...“ 12r—73r.

შენიშვნები: 1. „სწავლანი“ ნაკლულია. დასაწყისში აკლია სწავლა ა და ბ-ს ნაწილი. ბოლოში კი — აღ და აგ.

2. ერთვის „ზანდუკი წიგნისა ამის“ (73v—74v).

3. „მეტაფრასისაგან და დიდის მინირილოლისაგან(!) შემოკლებულად. თთუშსა აპრილსა კგ, წამება წმიდისა დიდებულისა, დიდისა მოწამისა, ძლევამოსილისა გიორგისა. — რომის სამეფოს სკიპტრა უღირსად მიქილო რადიოკლიტიანე უსჯულომან...“ 78r—81v.

წყდებდა: „... და ჩუენ დაგვიმორჩილე იგი ანუ მოძულებასა მისსა...“

4. „ქართველ[თ] მეფობა. — ფარნავაზ იყო მამულად ქართველი, ნათესავი უფლოსი მცხეთოს ძისა და დედეულად სპარსი...“ 82r—90r.

შენიშვნები: 1. ცნობები ქართველ მეფეთა შესახებ, ამოკრებილი მატიანეთაგან, მოტანილია მეფე გიორგი შაჰნავაზის ძემდე.

2. კრებულის ამ ნაწილს ერთვის „ქორონიკონი“, (90v—91v), რომელშიაც მოცემულია რამდენიმე შემთხვევის თარიღი 1722—1797 წლამდე (ქქს უი — ქქს უპ). ამის ქვემოთ, იმავე ხელით, წლები მიწერილია სომხური ასოებით. შემდეგ ანბანურად გამოხატული ქორონიკონი გადატანილია ციფრობრივზე, მხოლოდ საჭიროებს სომხური მოქცევების (551 წ.) დამატებას.

3. ხელნაწერის ერთ გვერდზე მოცემულია ანბანურად გამოსახული თარიღების ქორონიკონში გადატანა, მაგ., ჩუიბ — ქქს ფ, ჩუიგ — ქქს ფა...“ (7r).

4. ეს ნუსხა ნიკონ ჯობინაშვილის ბიბლიოთეკიდანაა (თავფურც.).

აღდგომი: „აღსწერი წიგნი ესე სისწრაფით იოანე პენტელაშვილმა. ვისაც ჩავივარდისთ, კარგ კვლად გარდიღევით ჩუე წელსა, ფებერგლის კ, ქქს უეე“ (73r).

31 ფ.; 22,8×18,5; ეტრატე; უყდო; ფრაგმენტი; დაფურცელებული; ნუსხური, ორ სვეტად (ვარდა 30—31 ფურცლებსა), დასაწყისი ასოები მთავრულით და უმეტესად სინგურით; [XIII ს.], გიორგი მთაწმიდელის რედაქციისა.

[ოთხთავი]. — „... ჰფუცო, არამედ მიეც [უფალსა ფიცისა შენისათჳს]. ხოლო მე გეტყვ [თქუნენ] არა ფუცვად [დ ყოვლად]ვე ნუცა ცასა, [რამეთუ] საყდარო არს ღმრთისაჲ, ნუცა ქუეყანასა, რამეთუ კუარცხლბეგი არს ფერკთა მისთაჲ, ნუცა იჭრუსალემსა, რამეთუ ქალაქი არს მეუფისა დიდისაჲ...“ (მ. 5, 33—35). 1r—29v.

წყდებ: „... რაჟამს სთქუ, ვითარმედ ამპარტავანი არა ვარ“.

შენიშვნები: 1. შემორჩენილია მათეს თავიდან რამდენიმე მუსლი (1r—12v); მარკოზის — (13r—22v); ლუკასი — (23r—28v), ფ. 29 წარმოადგენს საძიებელს, იწყება: „... ივ. რაჟამს ჰრქუა იესუ...“

წყდებ: „... ა. რაჟამს ჰრქუეს იესუს წარვედ ამიერ...“

2. ორი ფურცელი XI ს. ხელნაწერიდან — მსჯელობა სამონაზვნო ცხოვრებაზე — მოთავსებულია ბოლოში. იწყება: „... ფრიად სარგებელ არს ესე ვითართათჳს მორჩილებჲ, შეურაცხი და კიცხვად ბუნებისა უღარესთა მამათა სათნობათაჲ და ნუქუე ეყოს მათ ესრეთ სასობეჲ რამე ცხორებისაჲ“ (30r—31v).

წყდებ: „... რაჟამს სთქუ: ვითარმედ ამპარტავანი არა ვარ...“

310

სადღესასწაულო. XVIII

156 ფ.; 30,5×20; ქაღალდი; შევტყავიგადარული ხის ყდა (ახლად აკინძული); აქვს თეთრი საცავი ფურცლები; დაზიანებული (ამჟამად რესტავირებული). სისველისაგან დალაქავებული, კიდევებშიმომპალი, ტექსტი აქა-იქ გადასული; თავ-ბოლონაკული (აკლია შივადამივაც. პირველი 40 ფურცლის ანბანური სათვალავი იცავს ათეულებრივ აღრიცხვას: მე-9 ფურცელზე ზის ასო ლ, მე-17-ზე — მ, და ა. შ. მ-ის ჩათვლით. შემორჩენილი პირველი 8 ფურცლის სათვალავი უნდა ყოფილიყო კ, მაგრამ კიდევების დაზიანების გამო, იგი დაკარგულია. 41-ე ფურცილიდან ტექსტს აგრძელებს სხვა ხელი, რვეულებრივი სათვალავიც იწყება თავიდან, უკვე ჩვეულებრივი ანბანური რივით და მიტანილია ით რვეულამდე. მასში 6 ფურცელია. 102r-დან მეორე ხელით ნაწერს აგრძელებს კვლავ პირველი — ტრიფილე); მხედრული (სათურები სინგურით, სხვადასხვა ხელით); [XVIII ს. 60-იანი წწ.], გადამწერი ტრიფილე დიკონ-მონაზონი (28v); ანტონ I რედაქციისა, 108v, 121v დაუწერელია. აქვს ჰეირინიშანი.

[სადღესასწაულო] „... უფალო მაცხო... რამეთუ სხუა ღმერთი... დღეს ვარსკულავი ქუეყანასა იუდას... დეველთა სოფლით, ვარსკულავთ მრიცხუ... მიუყვანნა თაყვანისცემად მისა მსგავსად ყრილისა.

თთუშსა დეკემბერსა კბ დღესა“, „... სჯულად იღუაწე და ჰსძღე უსჯულოთა მოწამეო ყოულად დიდებულო, ძალითა სულისათა...

„გალობა ვ სძლისპირი, სო ფ ლ ის ა ზ დ ლ უ ა ა დ ძ რ უ ლ ა რ ს ღ ე ლ-კითა ცოდვისათა...“ 1r—156r.

ანდერძი: „სრულ იქმნა კელითა ტ რ ი ფ ი ლ ე დიკონ-მონაზონისათა“ (28v. დეკემბრის თვის დასასრულს).

შინაწერები: 1. [მოსახსენებელნი] „მამანო და ძმანო, გთხოვთ მოიხსენოთ გარდაცვალებულნი შემდეგნი პირები ლარაქენი:

გიორგი, მეფის ირაკლის კარის დეკანოზი, პეტრე, იოსებ, დეკანოზი დავით, დეკანოზი ივანე, პროხოზე, სოლომონ, დავით, გიორგი, დიმიტრი, ხორეშან, მართა, თამარ, ბარბარე, ქეთევან, მარიამ, ეკატერინე, ხორეშან“ (121r).

2. მე, ხარების ეკლესიის დეკანოზის იონანეს ძემ პროხოროემ, დავიდე შეწვენითა ღმრთისათა სადღესასწაულო ესე წელსა ჩუი, თვესა აგვისტოს... პატრონსად, გვირგვინად მორწმუნეთა მეფეთა ჩნთა...“ (156v).

შენიშვნები: 1. საღვთისწავლის დასაწყისში აკლია: სექტემბრის, ოქტომბრის, ნოემბრისა და დეკემბრის (დიდი ნაწილი) თვეების მასალა.

2. იგი ანტონ I რედაქციისაა, მისდევს სრულ, 1760 წელს დადაწერილ საღვთისწავლის (S 1464-ს). ამ ორი ნუსხის გადამწერიც ერთი პირია — ტრივილე მღვდელ-მონაზონი.

3. A 310-ის რუსული საღვთისწავლოდან მომდინარეობას მოწმობს შემდეგიც: ა. ტექსტის ხელით, შესაბამის სძლისპირთან, კიდევ მაწერილია: „რუსულში არის სძლისპირი «ქყანასა მწყურნებასა», «ეს კანონიც რუსულშიც კმა არის» (141r).

ბ. ტექსტშია ჩართული: „... უკეთილმსახურებისა და უფიქრობებელისა, დიდისა კელმწიფისა ჩუენისა იმპერატრიცა ელისაბედ პეტროვნასა, ყოელისა როსისისა და მემკვდრისა მისისა ძისწულისა პეტრე პლისა, კეთილმორწმუნისა კელმწიფისა, დიდისა მთავრისა პეტრე თეოდორევიჩისა და მეუღლისა მისისა კეთილმორწმუნისა კელმწიფისა დიდისა მთავრისა ეკატერინა ალექსიევნისასა... და კეთილმორწმუნისა კელმწიფისა, დიდისა მთავრისა პავლე პეტროვიჩისა, და ყოელისა პალატისა და მკედრობათა მათათუხ უფლისა მიმართ ვილოცოთ“ (65r).

311

აპოკრიფი სოფლის აღსრულებებისათვის. 1842

04+38 ფ.; 21,4×17; ქაღალდი, კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა; შვიდ ტყავის ყუთი; მხედრული; 1842 წ. (34r), გადამწერი სვიმონ ბერძენოვი (34r), დაუწერელია: 01r—04v, 1r, 2r-v, 34v—38v.

<ნიკიფორე ხუცესი>. [„სხორებამ ანდრია სალოსიამ] „... სოფლისა აღსრულებისათვის. — ვითარ არს აღსასრული ამის სოფლისა, ანუ რომლითა სახითა გულის-ხმის-ყოფითა ეუწყების მისიმის(?) კაცთა“...

„მიუგო ნეტარმა: ესე უწყოდე პირველად, შვილო ჩემო, რათა ქალაქი ესე სამეუფო უფროს არს და უმდიდრეს ყოველთა...“ (3r—34r).

შენიშვნები: 1. ხელნაწერს უძღვის „ქარბის“ სქემა, ქარის სხვადასხვა სახელწოდების აღნიშვნით (1v).

2. თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტ. ისტორია, ტ. I, გვ. 434, მისივე, ეტრუღები, V, გვ. 104. Л. Меликсет-Бегов, к вопросу о Феодоре Абукуре в древнегрузинской литературе, «Известия», КИЛИ, IV, 50; Migne, t, III (628—888).

ანდერძი: „ეს წიგნი აღვწერე მე, დიაჩოქმა სვიმონ ბერძენოვმა. უკეთუ ამაში შეცთობა რამე იხილოთ, ანუ მეტ-ნაკლები, ნუ მწყევთ, ად შენდობას მიბძანებდეთ, რათა თქვენც იყვნით უფლისა მიერ შენდობილ. ჩემბ წელსა, ფებერვლის იხ დღესა“ (34r).

მინაწერები: 1. ტექსტის ხელით: ა. „1842, ეს წიგნი ანდრია სალოსისა არს“ (02v).

ბ. „ამა წიგნსა ეწოდების ბერძულად აპოროფა [აპოკოროფა]“ (34r).

2. „წიგნი ესე მოვისყიდე მე, მღვდელ-მონაზონმან ნიკონ ჯობინა-შვილმან, წ. 1886“ (34r).

312

კრებული. XIX

104 ფ.; 22,4×17,5; ქაღალდი (ფ.ფ. სხვადასხვა ხარისხის, არათანაბარი სივანისა), ღვინისფერი კოლენკორით გადაკრული მუყაოს ყდა ტყავის ყუთი; მხედრული, ტარასი არქიმანდრიტის თარგმნილი რუსულიდან და სლავიანური-

დან, მისივე ავტორადი (შავი); [XIX ს.], დაუწერელია: 3v, 7v, 19r-v, 44r-45r, 45v, 52v. აქვს სხვადასხვა ჰვირნიშანი.

[ავტორადიული კრებული]. 1. „თთუშსა დეკემბერსა ა, ცხოვრება წმიდისა ღირსისა ქილარეტ მოწყალისა. — ჰსტჟუა უფალმან: ნეტარ იყუნენ მოწყალენი, რამეთუ იგინი შეიწყალენ (მათე თავი ე, მუხლი მ). იქმნა ესე ნეტარსა ქილარეტ მოწყალესა ზედა, რომელმან მრავლისა გლახაკთ მოწყალეებასა თვისისა წილ მოილო უფლისაგან უმრავლესი შეწყალეება...“ 8r—18v.

2. „თთუშსა იანვარსა ე, ცხოვრება ღირსისა დედისა ჩუშნისა აპოლინარია ქალწულისა, მამაკაცებრითა სახითა მოლუაწისა. — მოკუდა რა ბერძენთა მეფე არკადი და დაშთა მას ძეა მცირე თეოდოსი, რვა წლისა ოდენ ყრმაა, რომელ ჯერეთ არა კმა იყო განმგებელად სამეფოასა...“ 20r—25r.

3. „თთუშსა დებერჯლსა კე, წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ტარასი კოსტანტინეპოლის პატრიარხისა. — ტარასი წმიდა იშუა კოსტანტინეს ქალაქსა შინა...“ 25v—32v.

4. „თთუშსა ჭებერვალსა კვ დღესა, ცხოვრებ[ა] წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა პორფირილაზელ ეპისკოპოსისა, აღწერილი მარკოს დიაკონისა მიერ, მოწაფისა მისისა, რომლისაგან და სხვათაგანცა შევამოკლეთ ჩუშნ. — ღაზა ქალაქი არს პალესტინისა შესამზღღურებული კერძოსა ეგვიპტისასა, ძველად ხუშდრებული ძეთა ისრაილისათა...“ 33r—43v.

5. „თთუშსა აბრილსა დ, წამება წმიდისა მოწამისა ქერკუთასი და დისა მისისა ქურივისა, და მხევლისა მისისა სპარსეთს ენებულთა. — წმიდამან სუმენ ეპისკოპოსმან სპარსეთისამან სრულ-ჰყო რა წამება თვისი ქრისტესთვის საბურ მეფისაგან, შემდგომად მისა დაშთენ ორნი დანი მისნი...“ 46r—48v.

6. „თთუშსა აბრილსა კბ, ცხოვრება ღირსისა მამისა ჩუშნისა ვიტალი მონაზონისა. — დღეთა უწმინდესისა ალექსანდრიის პატრიარხისა იოანე მოწყალისათა მოვიდა ალექსანდრიასა შინა მონაზონი ვინმე, სახელით ვიტალი, მონასტრისაგან ღირსისა სურიდისა...“ 49r—52r.

7. „ცხოვრება წმიდისა და მართლისა იოსებ შუშნიერიისა, საღმრთოსაგან წერილისა და ღირსისა ეფრემ ასურისაგან შემოკრებული. — ვინადგან მარტის თვესა შინა უფალმან ჩვენმან ცხოვრებისათვის ჩუშნისა, ვითარცა განხორციელება, ეგრეთვე სიკუდილ მიცემაცა ინება...“ 53r—70v.

8. „თთუშსა ნოემბერსა ით, ცხოვრება ღირსთა მამათა ვარლამისა და იო[ლ]ასაფ ინდოელიისა. წმინდისა იოანე დამასკელის (ისტორიისგან) აქა მოკლედ შემოკრებული. — არს აღმოსავლეთსა შინა ფრიად ვრცელი კერძოა ინდოეთად წოდებული, ერ-მრავალი და ყოვლითა სიმდიდრითა და ნაყოფითა უფროს სხუათა კერძოთა უნაყოფიერესი, რომელი გარეშეზღუდვილ არს ზღუათა და უფსკრულთა მიერ...“ 71r—92r.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. თავფურცელი, რომელზეც წერია: „იოანე ოქროპირის ქადაგება ანტიოხიის ერთადმი: წამება წმინდისა ჭერკუთასი; ცხოვრება ღირსისა მამისა ვიტალი მონაზონისა...“

„უკეთუ ვინმე ინებოს თერთად გარდაწერა ნაშრომისა ამის ჩემისა, ზედმიწევნილმან რუსულისა და ქართლის ფრაზისამან, ეცადოს სიმართლათ გარდაწეროს, ვინადგან შავია და მრავალს ადგილს გაშეეებით შთაწერილ. მე ვერლარა უძლე თერთად გარდაწერა მის, ზედვას მოკლებულმან. ა. ტარასი.“

ბ. „ზანდუკი სწავლათა წმიდისა იოანე ოქროპირისათა, წიგნთა ამას შინა შეცულთა“ (1r—3r).

გ. „წინაუწყება“ [იოანე ოქროპირის სწავლანისა] (4r—7r).

2. თავფურცელში მოხსენებული იოანე ოქროპირის ქადაგებანი ანუ სწავლანი ამ ხელნაწერში არ მოიპოვება. გადაწერილია მხოლოდ მისი „წინაუწყება“ და ზანდუკი.

3. ტარასი არქიმანდრიტი „ცხოვრებათა“ დასასრულს წერს: „ჩემი ნათარგმნის შავი, ტარასი“ (18v, 32v, 70v, 92v), ანდა „სლავენურისაგან თარგმნილი ჩემგან, ტარასი“ (44r—52r).

4. ნიკონ ჯობინაშვილს, რომლის ბიბლიოთეკაში მოხვედრილა ეს წიგნი, წუკითხავს და ტარასი არქიმანდრიტის მოტანილ წარწერათა ქვემოთ თავისივე მოთხოვნებით: „წაითხულია ნიკონი“. ზოგანაა: „წაითხულია ნი“. მასვე ჩაუსვამს ყდაში ეს ნუსხა და ყუაზე წაუწერინებია: „Никона“.

ოქროპირის „სწავლანი“ აკიძვის დროს უკვე კლებია ამ ნუსხას.

5. ერთვის სხვა ქალაღზე და სხვა ხელით ნაწერი „გოჯება ადაისი, ძაგნაკორულად... დიმიტრის მიერ...“

ძველი დღეთ მყოფი განცხადდა, ვიხილეთ დიდებულება,

წყვდიადი ნათლად შესცვალნა, სამყაროს მისცა სრულება...“ (93r—104r).

თხზულების ავტორი არის დიმიტრი გიორგის ძე ბაგრატიონი. მისი ლექსების კრებული იხ. S 2433.

6. ხელნაწერის მე-8 თხზულების — „ცხოვრება ღირსთა მამათა ვარლამისა და იოდანსა ინდოელისა...“ თარგმანის შესახებ იხ. ტრ. რუხაძე, რუსულ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960, გვ. 198—199.

მინაწერი: „წიგნი ესე არს იერომონახი ნიკონ ჯობინაშვილისა, წელსა 1880, ჩჰკ“ (თავფურც.).

313

კრებული. 1824

40 ფ.; 22,2X16,4, ლურჯი ქაღალდი; ჰრელი ქაღალდით გადაკრული მუყაოს ყდა; აქვს საცავი ფურცლები, მხედრული (პირველი სათაური სინგურით. დასაწყისში 7 გვერდი სხვა ხელით), 1824 წ. (40r), გადაწერილი ევსევი იერომონახი (12r, 23v). დაუწერელია: 12v, 24r-v. აქვს ჭვირნიშანი.

[ავიოგრაფიული კრებული]. 1. „თთჳსა ფებერვალსა ი, წამება წმიდისა მლუღელ-მოწამისა ხარალამპესი, რომელი ითარგმნების სხარული ბრწყინვალე. — მეუფებასა უფლისა ჩუშნისა იესო ქრისტესსა ყოველი საცთური ეშმაკთა დაქსნდა. იყო ვინმე მას ჟამსა შინა მლუღელი სახელით ხარალამპოს...“ 1r—12r.

შენიშვნა: თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 139.

2. „თთჳსა ნოემბერსა კჳ, წამება წმიდისა იაკობ სპარსისა და კრილისა, გ. მ. — იყო ნეტარი იაკობ დამკვრებულ ქალაქსა შინა ბითლაპატს...“ 13r—23v.

3. „თთჳსა აგვისტოს კჳ-ს, წამება წმიდათა მოწამეთა ანდრიანესი და ნატალია მეუღლისა მისისა, გ. მ. — მეფობასა უღმრთოესა და უსჯულოესა მაქსიმიანესსა, ქალაქსა შინა ნიკომიდიისა დაიღუა ბრძანება მის მიერ...“ 25r—40r.

შენიშვნა: ხელნაწერი ნიკონის ბიბლიოთეკისაა (საცავი ფ.).

ანდერძი: „სრულ იქმნა წელსა ჩჳკლ-სა, ნოემბრის ე-სა“ (40r).

მინაწერები ტექსტის ხელით: 1. „წმიდაო მოწამეო ხარალამპე, შემწე ექმენ მდაბალსა იერო-მონახს ევსევის დღესა მას განკითხვისასა“ (12r).

2. „ევსევი“ (23v. ჩართულად).

უმნიშვნელო მინაწერები 40v.

ძველ ფილოსოფოსთა ცხოვრება. 1823

CG+202 ფ. (404 გვ.); 21,4×16,5; ქალაღი; შეტყავგადაკრული ტვიფრული მუყაოს უღა ორი შესაკავით; მხედრული; სათატრები და დასაწყისი ასოები მთავრულით; 1823 წ. (გვ. 388); გადამწერი დავით რექტორი (გვ. 388); თარგმნილი რუსული ენიდან ვაიოზ არქიმანდრიტისგან (გვ. 387, 388); დაუწერელია: 01—05 ფ.ფ.; გვ.გვ. 72, 86, 102, 122, 166, 178, 226, 284, 322, 366, 394—404.

„მოკლე მოთხრობა ძუწლთ ფილოსოფოსთ ცხოვრებისა. — ა. თ ა ლ ე ს: იშუა პირველსა წელსა ოცდამეათხუთმეტესა ოლიმპიისასა. მოკულდა ორმოცდამეათრუამეტესა, ოთხმოცდამეათორმეტესა წელსა შობითგან თვისით...“ გვ. 1—14.

ბ. ს ო ლ ო ნ. — იშუა მესამესა წელსა 35 ოლიმპიადისასა. იყო პრეტორად ათინას შინა მესამესა წელსა 45 ოლიმპიადისასა და მოკულდა დასაბამსა 55-სა, 78 წლისა. სოლონ იყო გუარით ათინელი...“ გვ. 15—56.

„გ. პ ი ტ ტ ა კ. — დიდებულ იქმნა 42 ოლიმპიადსა. მოკულდა სამოცდამათისა წლისა. პიტტაკ ძე ღირადდისა, ჰშთამომავლობით თრაკიელი, იშუა მიტელინსა...“ გვ. 57—71.

„დ. ვ ი ა ს. — თანამოსაკე პიტტაკისა, დიდებულ იქმნა ღლიატტისა და მერმე კრეზისა ზე მეფეთა ღდიელთასა...“ გვ. 73—85.

„ე. ხ ი ლ ო ნ. — მოხუცთა 52 ოლიმპიადსა, მისა თითქმის ერთ წელთა შინა იყო პიტტაკისთანა. ხილონ დიდებულ იქმნა ღაკედემონსა შინა 52 ოლიმპიადსა. იყო იგი კაცი მტკიცისა სულისა და გამბედავისა...“ გვ. 87—95.

„ზ. კ ლ ე ო ბ უ ლ. — თანამედროე და თითქმის მათუწ წელთა სოლონისა თანა, რომელიცა ჰსცხოვრებდა შორის 35 და 55 ოლიმპიადისა...“ გვ. 95—101.

„შ. ე პ ი მ ე ნ ი დ. — მოვიდა ათინად 46 ოლიმპიადსა. არწმუნებენ, ვითარმედ ეძინა მას რომელსამე ქუაბსა შინა 57 წელიწადი და ჰსცხოვრებდა 154 წელიწადი. სხუანი იტყუან 157, და რომელნიმე 298 წელიწადი...“ გვ. 103—112.

„მ. ა ნ ა ხ ა რ ს ი ს. — მოვიდა ესე ათინად 47 ოლიმპიადსა და მოკლეს იგი მსსწრაფლ, მოიქცა რა თვისსა კერძოსა შინა. ანახარის სკითელსა აქუს არა უკანასკნელი ადგილი ბრძენთა შორის...“ გვ. 113—121.

„თ. პ ი თ ა გ ო რ. — დიდებულ იყო 60 ოლიმპიადსა. მოვიდა იტალიად 62 ოლიმპიადსა. მოკულდა მეოთხესა წელსა 70 ოლიმპიადისასა 80 წლისა, ანუ ვითარცა იტყუან სხუანი 90 წლისა.

ჭილოსოქოსნი ნიადაგ განიყოფვოდენ იონურად და იტალიურად. თალეს მილენზინელი იყო იონურისა და პითაგორ იტალიისა...“ გვ. 123—140.

„ი. ღ ე რ ა კ ლ ი ტ. — დიდებულ იყო 69 ოლიმპიადსა. ღერაკლიტ ეფესელი, ძე ბლისონისა, რომელსაცა ნიადაგ უწოდდენ ბნელს ჭილოსოქოსად. ვინათგან თითქმის ყოველთუს ღაპარაკობდა იგავით...“ გვ. 141—150.

„ი. ა. ანაკსალორ. — იშუა 70 ოლიმპიადსა და მოკულდა 72 წლისა. ანაკსალორ, ძე ღედესიბელისა, ჰპოვა ცნობა ჭიზიკისა, უფროს ყოველთა ჭილოსოქოსთა, რომელნიცა იყუნენ უწინარეს მისა. იყო იგი იონურისა კლაზომენის ქალაქიღამ ჩინებულის სახლისა...“ გვ. 151—165.

„ი. ბ. დ ე მ ო კ რ ი ტ. — იშუა მესამესა წელსა 77 ოლიმპიისასა და მოკულდა ას ცხრისა წლისა. საზოგადო ჰაზრი არს, ვითარმედ ღემოკრიტ ჭილოსოქოსი არს აბღერიელი...“ გვ. 167—177.

„იგ. ე მ პ ე დ ო კ ლ. — დიდებულ იყო 84 ოლიმპიადისა. ემპედოკლ; ვითარცა ჰგონებენ მრავალნი, იყო მოწაფე პითაგორასი და შობილი აღრიღენტსა შინა სიცილიის ქალაქსა...“ გვ. 179—188.

„იღ. ს ო კ რ ა ტ. — იშუა მეთხესა წელსა 77 ოლიმპიადისასა. მოკულა პირველსა წელსა 85 ოლიმპიადისასა. იცხოვრა სამოცდაათი წელიწადი. სოკრატე, ვითარცა იტყვან ყოველნი ძუძლნი, იყო კეთილის მოქმედი და უმეცნიერესი ფილოსოფოსი...“ გვ. 189—208.

„იე. პ ლ ა ტ ო ნ. — იშუა პირველსა წელსა 88 ოლიმპიადისასა და მოკულა პირველსავე წელსა 108 ოლიმპიადისსა ოთხმოცდა ერთისა წლისა. პლატონი დიდისა თჳს მეცნიერებისა თჳსისა წოდებული საღმრთოდ, წარმოებდა ერთისაგან ათინელთა შორის ჩინებულისა ტომისა...“ გვ. 209—225.

„ივ. ა ნ ტ ი ს თ ე ნ. — იყო იგი მოწაფე სოკრატისა, თანამედროე პლატონისა და სხუათა მოწაფეთა სოკრატისთა...“ გვ. 227—238.

„იზ. ა რ ი ს ტ ი პ ჰ. — თანამედროე პლატონისა, ჰსცხოვრებდა 96 ოლიმპიადისა. არისტოპოს იყო გუარად ლივიისა კირენისაგან...“ გვ. 239—255.

„იძ. ა რ ი ს ტ ო ტ ე ლ. — იშუა პირუცლსა წელსა 99 ოლიმპიადისასა და მოკულა მესამესა წელსა 114 ოლიმპიადისსა, სამოცდასამის წლისა.

არისტოტელი იყო ძუძლთა შორის ერთი დიდებული ფილოსოფოსთაგანი, სახელი მისი დღესაცა დიდებულ არს ყოველთა შორის შკოლათა...“ გვ. 257—283.

„იო. დ ი ო გ ე ნ. — მოკულა პირუცლსა წელსა 114 ოლიმპიადისასა 90 წლისა. დიოგენ კინიკი, შული ისეკია ლექსურისა...“ გვ. 285—321.

„იკ. პ ი რ რ ო ნ. — ჰსცხოვრებდა ესე მცირედნე უწინარეს ებაყურისა 120 ოლიმპიადისა. პირონ იყო თავი რიგისა, სახელითა მისითა წოდებულისა, რომელსაცა რიგსა უწოდებდენ პირონულად და სცეპტიკურად...“ გვ. 323—330.

„იკა. ე პ ი კ უ რ — იშუა მესამესა წელსა 109 ოლიმპიადისსა და მოკულა მეორესა წელსა 127 ოლიმპიადისსა, 72 წლისა. ეპიკურ წარმოებდა ფილადის გუარისაგან და იშუა ათინას...“ გვ. 331—365.

„იკბ. ზ ე ნ ო ნ. — მოკულა დროსა 129 ოლიმპიადისასა. ზენონ, მთავარი სტიოკელთა რიგისა, იყო ნათესავით ქალაქით ციტტით ჭალაკსა შინა კუპრასა...“ გვ. 367—386.

შენიშვნა 1. ერთვის საძიებელი (გვ. 391—392).

2. იხ. ტრ. რუხაძე. ქართულ-რუსული ურთიერთობის ისტორიიდან XVI—XVIII სს., გვ. 235.

ანდერძები: 1. მთარგმნელისა: „დიდება ღმერთსა სრულყოფელსა ყოველთასა. სრულ-ვჳყავ წელსა 1798, მარტს 9, ყიზლარს, გაიოს. მოკლედ აღწერა ცხოვრებისა ძუძლთა ფილოსოფოსთა ჰრჩეულითა ჰარტებითა ჰოკიდებულებითა და ყოფაქცევითითა ჰსწავლითა მათითა“ (გვ. 386—387).

2. გადამწერისა: „მისს ყოველად უსამღღელოესობას გაიოს არხივისკობისს აშტახანისასა, კაცსა ბრძენსა და ფილოსოფოსსა, ეს ძუძლთ ფილოსოფოსთ მოთხრობა რუსთა ენისაგან ქართულსა ენასა ზედა ეთარკუნა და გარდმოეღო. და მე თუთ გაიოს არქიერისგან თუთ კელითა თჳსითა დაწერილისა ნუსხისაგან დავჳწერე თუთჳსა სეკადემბერსა, რიცხუსა 21, წელსა 1823. ხოლო ქართულსა ქორონიკონსა ზ, ფია.

მაღალ-კეთილშობილი ალექსის ძე რეკტორი დავით“ (გვ. 388. თავის დასახელება ჩართული მხედრულით).

3. საძიებლის შემდგენისა: „ამ წიგნს, ძუძლთ ფილოსოფოსთ ცხოვრების მოხრობისასა, ეს საძიებელი ფურცლის თავზედ ზედა წარწერა, თავი, ფურცლის

რიცხვ მე გავუკეთე, არა ჰქონდა, ამ გვარად ვილუწე. რეკტორი დავით“ (გვ. 393. ხელმოწერა ჩართული ხელით).

შინაწერი: „წიგნი ესე ეკუთვნის მღვდელ-მონაზონს ნიკონ ვიორგის ძესა ჯობინაშვილსა. წელსა 1887-სა, რომელიცა მოვისყიდე საკუთრითა საფასითა ჩემითა (06r).

315

„სხოლა კეთილ-მსახურებისა“. 1825

01+115 ფ.; 22×17,5; ლურჯი ქაღალდი; მუყაოს ყდა; ყავისფერი კოლენკორით გადაკრული; მხედრული; 1825 წ. (01r), თარგმნილი რუსული ენიდან იოანე ბაზლიძის მიერ; გადაწერილი მისივე ხელით; დაუწერელია 113r-v. აქვს ჰეირინიშანი.

„ს ხ ო ლ ა კ ე თ ი ლ - მ ს ა ხ უ რ ე ბ ი ს ა. მოთხრობა ა. 1. წარჩინებულნი და წმინდანი მეგობარნი, გინა მაგალითი, თუ ვითარ ყმანი თანამდებარიან მოქცევად თავთა თვისთა საზოგადოთა სხოლათა შინა: — წმინდა ვასილი დიდი და წმინდა გრიგოლ ღვთისმეტყველი წარმოებდიან შთამომავლობისაგან, რაოდენცა კეთილშობილთა, ეგოდენვე კეთილმსახურთაგანცა...“ 1r—112v.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. თავფურცელი: „სხოლა კეთილმსახურებისა გინა მაგალითნი ქრისტიანებრივთა კეთილმოქმედებათა, გამოკრებულნი წმინდათ ცხოვრებათაგან, ნაწილი მებუთე, სანკტპეტერბურხსა შინა 1818-სა წელსა.

ხოლო რუსულიდამ ქართულად ვთარგმნე მე, პერევილიჩიმა, ტიტულარნი სოვეტნიკმა იოანე ბაზლიძემ, წელსა 1825-სა“ (01r).

ბ. შეგონება: „ყოველნი მოთხრობანი საღმრთონი ინებენ სმენად და იგავნი მეცნიერებისანი, რათა არა ივლტვიან შენგან. — ისო ზირაქი. თა: ბ. მუხ. 35“ (01v).

2. ამ თხზულების ეს ნაწილი (მებუთე) შედგება 55 თავისაგან.

3. მისი დასაწყისი, მესამე ნაწილის ჩათვლით, იხ. A 301; იხ. იქვე დასახელებული ტრ. რუხაძის წიგნი, გვ. 201, 287.

4. ერთვის „სარჩევი“ (114r—115v).

5. ხელნაწერი ნიკონის ბიბლიოთეკიდანაა (01r).

316

„სხოლა კეთილმსახურებისა“. 1825

01—118 ფ., 22×17,5; ლურჯი და თეთრი ქაღალდი; ყავისფერი კოლენკორით გადაკრული მუყაოს ყდა; მხედრული; 1825 წ. (01r), თარგმნილი რუსული ენიდან იოანე ბაზლიძის მიერ (01r), გადაწერილი მისივე ხელით; დაუწერელია 115v.

„ს ხ ო ლ ა კ ე თ ი ლ მ ს ა ხ უ რ ე ბ ი ს ა. მოთხრობა ა. 1. ნაკუთი სახისა ღვთისა. — რაოდენ უტკბილესსა, რაოდენ უჭეშმარიტესსა კმაყოფილებასა მგრძნობელობს სული მამონ, ოდესცა იგი გამომხატველობს უმანკოსა მდგომარეობასა პირველშობილისა კაცისასა...“ 1r—115r.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. თავფურცელი: „სხოლა კეთილმსახურებისა გინა მაგალითნი ქრისტიანობითა კეთილ-მოქმედებათა, გამოკრებულნი წმიდათ ცხოვრებათაგან. ნაწილი მეექვსე.

სანკტ-პეტერბურხსა შინა, რუსულიდამ ქართულსა ენასა ზედა ვთარგმნე მე, პერევილიჩიმა იოანე ბაზლიძემ, წელსა 1825-სა, თვისა სე(კ)დემბერსა“ (01r).

ბ. შვეგონება: „ყოველნი მოთხრობანი საღმრთონი ინებენ სმენად და იგავნი მეცნიერებისანი, რათა არა ივლტვიან შვენგან. ისო ზირაქი. 6.35.

2. ერთვის „სარჩევი“ (116r—118v).

3. ამ თხზულების უკანასკნელი ანუ მეექვსე ნაწილი შეიცავს 58 თავს.

4. ნაწილები თხზულების „სხოლა კეთილ-მსახურებისა“ გვხვდება სამ ნუსხაში: პირველი და მესამე — A 301-ში, მეხუთე — A 315-ში, ხოლო მეექვსე — A 316-ში. ამ თხზულების შესახებ იხ. ტრ. რუხაძე, რუსულ-ქართული ლიტ. ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960, გვ. 201, 287.

5. ხელნაწერი ნიკონის ბიბლიოთეკიდანაა (01r).

მინაწერი (მთარგმნელის ხელით); „პერვეოდლიკი იოანე ბაზლიკე“ (115r).

317

კრებული. 1777, 1781

191 ფ.; 20,2×15,3; ქაღალდი; შავტყავგადაკრული, ტვიფრული ხის ყდა; თეთრი, გაყვილებული და ლაქებიანი ქაღალდი; ტექსტს გადაპკრავს ყანგის ფერი; მხედრული, სხვადასხვა ხელით; კრებულში ჩაკინძულია სხვა ხელნაწერიდან აღებული, ნუსხურით ნაწერი (ფ. 16—20) და ნუსხურზე სტამბური ფურცლები (ფ. 182—189). სათაურები, დასაწყისი ასოები, ტექსტის ნაწილი სინგურით; დასაწყისი ასოები და ზოგიერთი სათაური მთავრულით; 1777 წ. (149v), 1781 წ. (124r); გადამწერი ამეროსი წილენელი (149v, 124r); დაუწერელია: 1v, 7v, 8v, 25r-v, 81r—82v, 100v, 124v—126r, 150r—151v, 154r—155v, 169v, 181r—182r. აქვს ჭვირნიშანი.

1. „შენ დობის წიგნი მღვდელმთავართაგან ვისთვისცა ენებოს. — საზომისაებრ ჩემისა მადლისაგან ნიჭისა და კელმწიფებისა ყოვლად წმიდისა და ცხოველისა სულისა მიერ მოცემულისა ჩვენისა იესუ ქრისტეს მიერ...“ 1r.

2. „სამადლობელი თხოვათა მიმთხუჭვისათუს და ყოველისავე თუს ქუჭლისმოქმედებისა სამღრთოასა. — უწყებულ იყვენ ყოველთა მართლმადიდებელთად ქრისტიანეთა, რამეთუ, ვითარცა სახითა თანამდებ ვართ ყოველთათუს საკმართა ჩუქნთა სულიერთა და ვორციელთა...“ 2r—7r:

შენიშვნები: 1. ერთვის ცნობა ამეროსი წილენელის (ნეკრუელის) ხელით დაწერილი: „წელსა 1774, „სამადლობელი პარაკლისი“ რუსულიაგან ქართულად თარგმანილი ტრიფილეს მიერ მღვდელ-მონაზონისა, ქალაქსა ყიზლარს“ (7r).

2. ტრიფილე მღვდელ-მონაზონის [ალექსიშვილის] მიერ „სამადლობელი პარაკლისის“ თარგმანის შესახებ იხ. ტრ. რუხაძე, რუსულ-ქართული ლიტ. ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960, გვ. 185, 195.

3. „ლოცვა მწუხრისა“. „მოვედით თაყვანისცემით გ გზის. — აკურთხეცს სული ჩემი უფალსა...“ 9r—14v.

4. „განგება ცისკრისა“. „ლოცვა კვირიაკესა ცისკრად სასმენელად ყოველთა იტყუს უპირატესი, ვინა მღუდელი. — ყოვლისა შემძლებელი და ცხოველმყოფელი. სამებო წმიდაო, ნათელთ დასაბამო...“ 15r—24v.

5. „წესა სამღვდელმთავროსა ლიტურგიისა და სამღვდლონი კელისდასხმანი. — ოდეს ინებოს მღვდელ-მთავარმან შეწირვაჲ უსისხლოსა მსხუჭრპლისა, შემდგომად ცისკრის გამოლოცვისა, ოდეს მოიწიოს ჟამი წირვისა, უბრძანებს რეკად...“ 26r—34v.

6. „საღმრთო მსახურება წმიდათა შორის მამისა ჩუქნისა იოანე ოქროპირისა, თუ ვითარ ჯერ-არს წირვა პატრიარქისა და მსგავსად

შემდგომთაცა მღუდელთ-მთავართა. — ოდეს იქმნების დღესასწაული მოწვე-
ნასა საღმრთოსა ჟამის წირვისასა, რომელ წარვიდეს მღუდელ-მთავარი წმიდა-
სა ტაძარსა...“ 35v—66v.

7. „საღმრთო ჟამის წირვა ბასილისა“, „საღმრთო მსახურება წმიდათა
შორის მამისა ჩუშნისა დიდისა ვასილისა. მთავარეპისკოპოსისა, კესარია კაპა-
დუქიისა. — დიაკონი დადგება ამბიონსა ზედა და იტყვს: გვაკურთხენ მეუ-
ფეთ. მღვდელი იტყვს ასამაღლებელსა...“ 67r—79r.

შენიშვნა: სათაური — „საღმრთო ჟამისწირვა ბასილისა“ დაწერილია მთავ-
რულით ხვეულად.

8. „წესი საღმრთოსა ლიტურგიისა პირველ განმწმედლისა. — წმიდასა
და დიდსა ორმოცსა, რაჟამს ეგულეზოდეს მღუდელსა ყოფად პირველ გან-
წმედად, ჰკვეთოს კრასა და ჰყოს ჩვეულებისამებრ...“ 79r—80v.

9. „საღმრთო ლიტურგია პირულელ განწმედლისა“. „საღმრთო ჟამის
წირვა სიწმიდისა განახლებისა, ვითარ ჰშვენის მღუდელთ-მთავარსა წმიდასა
დიდსა მარხვასა შინა, ოდეს იქმნების დღესასწაული და ენებოს მღუდელ-მთა-
ვარსა საღმრთო ჟამის-წირვა სიწმიდის განახლებით. — უწინარეს ჟამის
თქმისა მივალს მღუდელ-მთავარი ტაძრად...“ 83r—96v.

10. „განტევება საუფლოთა დღესასწაულთა ითქმის მწუხრად და ცისკრად
და ლიტურგიისა წესისაებრ. — შობასა ქრისტესსა... წინა დაცვეთისა... გან-
ცხადებასა ღმრთისასა... მირქმასა... ფერისცვალებასა... კრასა ბაიასასა... გან-
ტევება წმიდისა ენებისა... წმიდასა და დიდსა პარასკევსა...“ 97r-v.

11. „ლოცვა შემდგომად ზიარებისა. — დიდება შენდა ღმერთო... ეგრე-
თვე სამადლობელი ესე ლოცვაჲ. გმადლობ შენ, უფალო ღმერთო ჩემო, რამე-
თუ არა განმაგდე მე ცოდვილი...“ 98r—100r.

12. [ქართველ წმიდათა დღესასწაულების წლიური კალენდარი. დღეების
აღნიშვნით]. — „თვესა სეკდემბერსა აქვს დღე **ღ**, დღეთა აქვს ჟამი **იბ** და
ღამეთა ჟამი **იბ**. დაწყება ინდიქტიონისა. — ა. ღირსისა მამისა ჩუშნისა სუმე-
ონ მესვეტისა და არქიმანდრიტისა...“ 101r—110v.

13. [განგება] ა. „პირველად მიცვალებასა და პანაშვიდსა ზედა. — მშვი-
დობით უფლისა მიმართ ვილოცოთ...“ 110v.

ბ. „განგება ჩჩვილსა ზედა. — ჩჩვილსა ზედა ნაცვლად „ღმერთო სულ-
თოსა“ ესე თქვას მღვდელმან: უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩუშნო, შო-
ბილსა წყლისაგან და სულისა უბიწოსა ცხოვრებასა, შენდამი მიცვალებულ-
სა...“ 111r-v.

14. „ბრძოლისათჳს სათქმელი“. „ძღვევისათჳს და შეწვევისა მკედრობა-
თათჳს ქრისტეს მსაჯულთა კვერქესი, რომელი ჳერ-არს სათქმელად მღვდელ-
თაგან ანუ დიაკონთა საღმრთოსა წირვასა ზედა...“ 111v—113v.

15. „რუსული წირვის გალობა“. „რუსული ნოტი. ღოსპოდუ პომოლიმ-
სა, ღოსპოდი პომილო...“ 114r—115r.

16. „ლათინური მამაო ჩვენო. — პატერ ნოსთერ ქვიეს ინჩჳლის სანქთი
ჯჩთურ ნომენტუემ...“ 115v.

17. „სიწმიდის განახლების ასამაღლებელი. — რამეთუ შენ ხარ ღმერთი
ჩვენი...“ 116r—117r.

18. „მწუხრის ლოცვის ასამაღლებელი. რუსული. — რამეთუ ჰშვენის
შენდა ყოველი დიდება: იაკო პოდაბაეთ ტებე ვსაკაია სლავა, ჩესტ ი პოკლო-
ნენიე იცუ ი სინუ, ი სვეატომუ დუხუ...“ 117v—118r.

19. „საღმრთო ჟამის-წირვა, თვინიერ ლოცვებისა, ყოველივე სრულმად რუსულსაგან ქართულად-ნათარგმნი წარმოსვწერე. ქრისტე შეგვიწყალე. გვაკურთხენ მეუფეთ: ბლალოსლავი ვლადიკო...“ 118v—124r.

შენიშვნა: ერთის ანდერძი: „ეც ყოველი განწესება წირვისა რუსულისაგან ქართულად გადმოეწერა ჩემს ძმას ნიკოლოზს, სიონის დეკანოზს, ოდეს იმყოფებოდა სამეუფოსა ქალაქს მოსკოვს, წელსა ქრისტესით ჩღწ. ხოლო მე, აწ მაქვნდა იგი ნაწერი და მეცა გარდმოვწერე წილანელმა ამეროსიმ წელსა ჩღბა — 1781, და დედანი მასვე წარუგზავნე, რამეთუ შევნიერად იყო ნაწერი. ხოლო მეცა დაღაცათუ ძალმედვა ხუცუტრად, არამედ სისწრაფისათვის ვქმენ ესრეთ, რომელ მრავალი ზრუნვა მაქვნდა“ (124r).

20. [კურთხევაანი]: ა. უწყება მასალისა წმიდასა ტრაპეზსა ზედა დასახმელად. — წმიდა სანთელი ოთხასი ღრამი, დანამასტაკი ოცი ღრამი..“ 127r—169r.

შენიშვნა: კურთხევანის შედგენილობა:

„ა. განგება ეკლესიისა, თუ ოდეს იკურთხების ანუ ოდეს არა იკურთხების ჯერ-არს ცნობა ამისი...“ (127v).

„ბ. ტუბიკონი მის ღღისა ღღესასწაულობითი, რომელსა ღღესა იქმნების კურთხევა ანუ განახლება ეკლესიისა...“ (128r—129r).

„ღ. წესი და კურთხევა ეკლესიისა მღუდელ-მთავრისაგან...“ (129r—137r).

„მ. წესი, რომელი იქმნების განრეცხასა ზედა წმიდის ტრაპეზისასა, წმიდასა ღღესა ხუთშაბათსა...“ (152r—153v).

„ნ. კურთხევა ოღვისა მღუდელ-მთავრისაგან...“ (138r—143r).

„ო. განგება თუ ვითარ შექმნის არხიმანდრიტისაგან ანუ უპირატესისა მღუდლისაგან კურთხევა ეკლესიისა...“ (143v—149v).

„პ. წესი კელის-დასახმასა ზედა, წიგნის მკითხუშლთა ანუ იპოდიაკონთა...“ (156r—157r).

„ჟ. წესი, რომელი იქმნების კელდასახმასა ზედა კერძო-ღიაკონისასა...“ (157v—158r).

„თ. წესი, რომელი იქმნების აღყუანებასა ზედა ხარისხსა მთავარ-ღიაკონისა ანუ პროთო-ღიაკონისასა, რომელსა ჯერ-უჩნდეს მთავარ-ღიაკონ ყოფილ...“ (158v—159r).

„ი. წესი შემდგომითი კურთხევა უპირატესისა მღუდლისა, რომელსა ჯერ-უჩნდეს აღწევნად უპირატესობასა მღუდელთასა...“ (159r-v).

„ბ. წესი, რომელი იქმნების დაღვინებასა ზედა წინამძღურისასა, რომელსა ჯერ-უჩნდეს აღწევნად წინამძღურად...“ (159v—160v).

„გ. წესი, რომელი იქმნების დაღვინებასა არქიმანდრიტისასა...“ (160v—161r).

„დ. წესი, რომელი იქმნების კელდასახმასა ზედა მღუდლასა...“ (161v—162v).

„ე. წესი, რომელი იქმნების კელდასახმასა ზედა ღიაკონისასა...“ (163r—165r).

„ვ. კურთხის მიცემა არხიმანდრიტისა. — „ხოლო შემდგომად წიგნის დასრულებისა, მისცემს მღუდელ-მთავარი ყავარჯენსა არქიმანდრიტს ანუ წინამძღურს და ეტყვის...“ (165r—167v).

„ზ. „კურთხევა ახლად შექმნილისა ბარძიმისა და ფეშუმისა, ახლად თარგმნილი ბერძულისაგან ქართულსა ენასა ზედა...“ (168r-v).

„ძ. სხუად კურთხევა და ენკენია (რომელ არს განახლება) ახლისა და უხმარებელისა ფეშუმისა და ბარძიმისა ბერძულივე...“ (168v).

„წესი და განგება ხატის კურთხევისა, ბერძულივე...“ (169v—169r).

შენიშვნა: უძღვის „პინაკი წიგნისა ამის“ (კურთხევანისა. 125v).

21. „ღო მ ე ნ ტ ი სანატრელი და ყოვლად წმიდა წყალობითა ღმრთისათა კათოლიკოსი მცხეთისა, ქართლისა, რანისა, კახეთისა, სრულიად ოსეთისა, სამცხე-საათაბაქოსა მაკურთხეველი გაცხადებ ყოველთა შვილთა ეკ-

ლესისა ჩემისათა, თუ რა არს ეკლესია ანუ ტრაპეზი, საკუთრებველი გინა სალხინებელი და კანკელი.

განმარტება ეკლესიისა: ეკლესია არს ტაძარი ღმრთისა, სახლ-შესაკრებელ-სალოცველ ერისა, გვაში ქრისტესი და სძალი მისი წყლითა მით ნათლის-ლებისათა განწმენდილი და პატიოსნითა სისხლითა მისთა პკურებული...“ 170r—171v.

22. „სკჷულის კანონისაგან“. — „უწყება მღუდელთა და დიაკონთათჳს, თუ ვითარ თანა-აძთ განმზადებად საღმრთოსა ლიტურჯიისა მიმართ და მათ შინა შეხდომილთა ჭირთა და ვნებათა იშობრივ(!) მოწვენულთა შემთხვევათა ზედა, ვითარ უღირს ყოფად, მოკლედ გარდმოღებული რუსულისაგან ქარაუ-ლად. — მომადლებულ არს უფლისა ღმრთისა ჩვენისა იესო ქრისტესაგან ეკ-ლესიასა შინა შვიდნი საიდუმლონი...“ 172r—180v.

შენიშვნები: 1. ბოლოში მიწერილია სინგურით: „ეს ორი რვეული ახლის-კონდაკის ბოლოს წერილიდამ გარდმოვნუსხე სისწრაფით, უცალებს გამო“ (180v).

2. თხზულების სათაური მეორდება ტექსტის შემცველი ფურცლების ზედა აშიებზე.

23. <განჩინება> (ხუცურად დაბეჭდილი) ე რ ე კ ლ ე II და ა ნ ტ ო - ნ ი ს ა. „ეპისკოპოსთა მიმართ, მცნება მღუდელთათჳს“. — „მათი უმაღლესობა და უკეთილმსახურესობა მეფე ი რ ა კ ლ ი, და მათი უწმიდესობა და უნეტარესობა პ ა ტ რ ი ა რ ხ ი, მეფის ძე ა ნ ტ ო ნ ი ესრეთ განვასაზღვრებთ, ვამცნებთ, მოვახსენებთ და უბრძანებთ ყოველთა საქართუშლომსა მღუდელთ-მთავართა და მწყემსთა ჭეშმარიტთა ესრეთ: ეპისკოპოსნი მიიყუანდნენ თავისის სამწყსოსა მღუდელთა დადგენილთა, გინა ახლად დასადგენთა, და კეთილად განიხილვიდნენ მათსა ცხოვრებასა და მეცნიერებასა...“ 183r—188v.

შენიშვნები: 1. „განჩინებას“ უძღვის ნაბეჭდი ილუსტრაცია წარწერით: „სამებაო წმიდაო, აღიდგე მაღიდებელი შენი ბეჭდისა ამის მეორედ განმანახლებელი მეფე სრულიად საქართუშლომსა ირაკლი“ 182v.

2. „განჩინება“ „დაიბეჭდა სამეუფოსა ქალაქსა ტფილისს, ჰალატსა სამე-უფოსა. ქრისტეს აქეთ ჩღაშ [1767]“ (188v). „განჩინებას“ ამტკიცებენ: „წყა-ლობითა ღმრთისათა ი რ ა კ ლ ი მე თ რ ე ქრისტეს მიერ მეფე ქართლისა კახეთისა, და მფლომელი ბორჩალისა, შამშადინელისა, და ყაზახისა — ბრძანე-ბით დაეამტკიცებ.“

წყალობითა ღმრთისათა ა ნ ტ ო ნ ი მდაბალი ა რ ხ ი ე პ ი ს კ ო პ ო ს ი მეხეთისა და ყოვლისა ზემომსა საქართუშლომსა — ბრძანებით დაეამტკიცებ. ქრისტეს აქეთ ჩღაშ [1768]“ (189r).

3. „განჩინების“ დამტკიცების ბოლოს ნათქვამია: „შემდგომად ამისსა კი-დედ დაემტეტე ამას ზედა ჩუშნ ი რ ა კ ლ ი მე ფ ე მ ა ნ, მაყრობელმან ქართლისა და კახეთისამან, თანა ნებაამყოფობითა სრულ ერთიანად ჩუშნის ქუშყნების თავადთა, აზნაურთა, დიდ ვაჰართა და გლეხთათა: ღმრთის მოწყალე-ბით ამას ზედა დიქად გულ-დაჯერებული ვართ, რომ ჩუშნს ქუშყნაში არც ყოფილა და არც არის ამისთანა ავნი და ღმრთის განმარისხებელნი საქმენი. მაგრამ ჩუშნს ხალხს ვაფრთხილებთ: თუ ვინმე ამისთანას საქმის მქნელი გა-მოჩნდეს, ან მომწამლველნი, ან კაცის შემკრუველნი, ან სიყუარულისა და სიმძულვარის წამლისა მიმცემელნი, ან ჯადოობისა და მკითხაობის მოქმედნი, ან ღმრთისა დიდად განმარისხებელისა და მიუტევებელი ღმრთისა და მკარლისა და ცეცხლთა საუტუნოდ მწუშლისა მამათ მავლობის მქნელი — მამაცი ანუ დედალნი, ესენი უნდა ძალიანი და სანადაზოს ჩაჯაებით დაიხოცუნ, და ეს გ ა ნ - ჩ ი ნ ე ბ ა უნდა ყოველმა ეპისკოპოსმა თავის სამწყსოს საყდრებში, თავის ხალხს წაუკითხონ და გააფთხილონ“ (189v).

იხ. თ. ჭყონია, ეცევი ალექსანდრიელის სიტყვა „კვრიაკისათჳა და უწესლო მომდერალთათჳს“, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, II, თბ., 1960, გვ. 203.

4. ხელნაწერის ბოლოში ჩართულია სხვა ქაღალდზე სხვა ხელით ნაწერი 2 ფ. კურთხევიანიდან: ა. „კურთხევა მარლისა“, „ლოცვა უკეთუ ვინმე თავით თვისით კრულ იყოს ფიციოთ“; „სხუა ლოცვა ამისივე“; „უკეთუ ფიციოთ კრულ იყოს ვინმე, მისი განხსნისა“; „ლოცვა წარმდებად მფუცველისა ზედა“; „ლოცვა შეგიწებულისა მკამელსა ზედა“ (190r—191v).

5. ხელნაწერის შესახებ იხ. ლიტერატურა: კ. კეკელიძე, *Литургическая справка по вопросу об автокефалии груз. церкви*. ეტიუდები, VII, 1961, გვ. 256. მისივე, *Древнегрузинский архиеретикон*, ეტიუდები, XII, 1974, გვ. 280, შუნ. 4. ელ. შეტრეველი, 1748 საეკლესიო კრების დადგენილება, მუხ. მოამბე, XIXa—XIXb, 1957, გვ. 416, ტრ. რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტ. ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960, გვ. 262, მ. ნივარაძე, ახალი ცნობები ამბროსი ნეკრესელის ბიოგრაფიიდან, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1971, გვ. 62; ვახტანგ ბერიძე, ძველი ქართველი ოსტატებო, თბ., 1967, გვ. 834, დ. ბრეგაძე, ქართველი მწერლები რუსეთში, გვ. 20.

ანდერძი: „აღწერე წილკენლმან, გარნა პირველ იკოთის არქიმანდრიტ-მან უღირსმან ამეროსიმ, პალატსა საპატრიარხოსსა, თთვესა ავევისტოსსა 4, წელსა 1777“ (149v).

მინაწერები: 1. „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (თვეფურცლის რ).

2. „დავით ბატონიშვილის დაბადების წლის რიცხვი: წელსა 1787(!), ქვს უოე, ივნისს 1, ძისა მეფის ძის გიორგისა, ძმასა იოანესი, ბაგრატიონისა და სხვათა, რომელთა სახელნი მრავალწელ უგრებელ სიცოცხლითა იყავნ მოხსენებულ მრჩობლთა შინა ცხოვრებათა. მეცა ცოდლიო ბერი წილკენელი, მარადის ლოცვით მომხსენებელი კეთილ-მორწმუნის მეფის ძის დავითისა, ყოვლად სანატრელისა სუნისა ჩემისა.

უღირსი ესე წილკენელი ვიქმენ მანგლელი წელსა 179(?) და კუალად უღირსი ესე მყვეს ნეკრესელად წელსა 1793, და ამიერთგან ნება უფლისა იყავნ“. (15v. ამეროსი წილკენლის, ნეკრესელის ამ მინაწერში დავით ბატონიშვილის დაბადების წელი მცდარია. უნდა იყოს 1767 წ.).

3. «Эта запись принадлежит Амвросию Некресскому. Т. Ж. (მინაწერი მიწერილია პირველი მინაწერის ქვევით — 15v).

4. ჩართული ასომთავრული წერია: „საღმრთო ქამის წირვა ოქროპირის“ (35r).

5. „ქ. ყოვლად უსამღღლოესო მეუფეო, სარწმუნოვ მეგობარო! დღეს მორჩილების აღთქმის გატეხა მღღღლთმთავრობით გაბედეთ, თორემ არავინ დაეთომობდათ. ვახტანგ“ [ბატონიშვილი. 80v. მინაწერი ამეროსი ნეკრესელისაღმია მიმართული].

სამგლოვიარო სიტყვა წარმოთქმული იოანე ლუარსაბის ძე თარხნიშვილის დაკრძალვაზე. 1856

8 ფ.; (16 გვ.); 22×17; ქაღალდი, ყავისფერი კოლენკორიოთ გადაკრული მუყაოს ყდა (ახლად აკინძული და რესტავრირებული, მხედრული, 1856 წ. (1r), ხელნაწერი შემკულია თავკაზმულობებით, რომლებშიაც გამოსახულია ყვავილოვანი ორნამენტები (გვ.გვ. 1, 4, 8). ტექსტი ჩასმულია ჩარჩოში; დაუწერელია გვ.გვ. 11—16.

„და ფ ლ ვ ი ს ა ს ი ტ ყ უ ა ბ რ წ ყ ი ნ უ ა ლ ე ს თ ა ვ ა დ ს , პ ო ლ კ ო ე ნ ი კ ს ი ო ა ნ ე ლ უ ა რ ს ა ბ ი ს ძ ე ს თ ა რ კ ა ნ ო ვ ს ა ზ ე დ ა , 1 8 5 6 წ ე ლ ს ა მ ა ი ს ი ს 5 -ს ა . — ე ს რ ე დ მ ო - ხ უ მ ლ ა მ რ ა ვ ე ლ ი ს ქ ა მ ი დ გ ა ნ მ ო ლ ო დ ე ბ ა ო ჩ ე მ ო ? მ შ უ ლ ო ბ ი თ მ ო ხ უ მ ლ ა ს ა ტ რ ფ ი ა - ლ ო ო ს უ ლ ი ს ა ჩ ე მ ი ს ა ო ? ე გ ო დ ე ნ ს ა ს ი გ რ ძ ე ს ა გ ზ ი ს ა ს ა უ ე ნ ე ბ ე ლ ა დ მ ი ო წ ი ე ა ს ა -

მკვდრებელსა ამას შინა შენსა? რად დამძვრე ესოდენსა ჟამსა საწადელი ხი-
 ლუა ბრწყინულებისა შენისა?..“ გვ. 1—10.

შენიშვნა: ეს მკერამეტიველური სიტყვა მიეწერება ქვათახევის არქიმან-
 დრიტს ტარასის (იხ. თ. ჟორდანიას აღწერილობა, გვ. 315).

მინაწერი: „რული (რვეული?) ესე არს მღუდელ-მონაზონი ნიკო ნ ჯო-
 ბინაშვილისა, 1862“ (01r).

319

კრებული. XIX

73 ფ.; 22,3×18; ლურჯი ქაღალდი, ყავისფერ კოლენკორგადაკრული მუ-
 ყაოს ყდა (ახლად აკინძული); მხედრული (სათურები წითლით, ამკამად გა-
 ფერმკრთალებული); XIX ს. 20-იანი წწ. (ჰვირნიშანი 1819); თარგმნილი რუ-
 სულიდან იოანე ბაზლიძის მიერ; გადაწერილი იოანე ბაზლიძისგანვე, ზელნაწე-
 რი ნასწორებია ტექსტის ხელითვე.

„პატივისათვის წმინდათა და მათ ნაწილთაცა, წმინდათ ეკლესიათა მო-
 ძღვრათაგან შემოკლებული შესხმა:

1. „წმინდისა იოანე ოქროპირისა, თქმული წმინდისა მღუ-
 დელ-მოწამისა ვაგილასთვის. — ყოველი უკუშ კაცი შემდგომ სიკუ-
 დილისა არარაჲსა კეთილისა შემძლებელ არს ქმნად, ხოლო მოწამენი მრავალ-
 თა და დიდთა ძალთა მექონ არიან...“ 1v.

შენიშვნა: თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 80.

2. „წმინდისა ამბროსისა თა. იდ. დღესა, წმინდათა მოწამეთა ნარისა და
 კელსისათა. — პატიეს ესცემთ წმინდათა მოწამეთა, მთავართა წმინ-
 დისა სარწმუნოებისა ჩვენისათა...“ 1v—2r.

3. „წმინდისა იოანე დამასკელისა, მართლმადიდებლობის სარ-
 წმუნოებისა წიგნი პირველი, თავი თექუსმეტე. — წმინდათა, ვითარცა მეგო-
 ბართა ქრისტესთა და შვილთა ღვთისათა და მემკვიდრეთაცა პატივისა მიცე-
 მად სათანადო არს...“ 2v—6r.

4. „აკათისტო წმინდისა დიდისა მოწამისა ბარბარესი. —
 ლოცვითა ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობლისა და წმინდისა დიდისა მოწამისა
 ბარბარესსა და ყოველთაცა წმინდათა უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩუშ-
 ნო, შეგვიწყალებნ ჩუშნ, ამინ. მეუფეო ზეცა. ყოვლად წმი. მამაო ჩვენო და
 ტროპარი. მიწყალებნ ჩუშნ უფალო, შემიწყალებნ ჩუშნ...“ 9r—27v.

შენიშვნები: 1. უძღვის წა ბარბარეს აკათისტოს წინასიტყვაობა
 (6v—7v).

2. ერთვის: სამი ლოცვა წმიდისა ბარბარესადმი (28r—34v).

5. „ცხოვრება და ვნება წმინდისა დიდისა მოწამისა ბარ-
 ბარესი, აღწერილი წმინდისა იოანე დამასკელისაგან, და მე-
 ტაფრასთა და საღღესასწაულოთაგან ნეტარისა მაკარი მოსკოვის მიტ-
 როპოლიტისა და სხვათაგანცა. — მეფობასა შინა მაქსიმოიანე უპატიოჲსა
 მეფისა რომისათა იყო აღმოსავლეთზედ რომელიმე კაცი კეთილშობილი, მდი-
 დარი და ჩინებული, სახელით დიოსკორე...“ 35r—58v.

6. „მოთხრობა პატიოსანთა ნაწილთათვის წმინდისა დიდისა
 მოწამისა ბარბარესთა. — პატიოსანნი ნაწილნი წმინდისა დიდისა მო-
 წამისა ბარბარესნი საბერძნეთიდან რუსეთსა შინა ქალაქსა კიევისასა იქმნენ
 მოსვენებულნი...“ 59r—73v.

შენიშვნა: ამ თავში ბარბარეს წა ნაწილთ მიეწერება რამდენიმე სასწაულო, მათ შორის საინტერესოა მომსგელი სენის ფაქტი: „...წელსა 1710-სა შინა შიშვებითა ლეთისათა იქმნა დიდი ს რ ე ა კიევის ქალაქსა შინა და სხვათაცა გარემოთა ქალაქთა და სოფლებთა. დაიწყ[ო] ესე მარტის თვიდან და განგრძობ ვიდრე იანვრამდის ახლისა წლისა, 1711-ს წლამდის. და ესდენ მრავალთა ზედა დამძიმდა კელი უფლისა, რომელ არა თუ მრავალნი სახლნი მცხოვრებთანი, არამედ წმინდანიცა საეანენი, მის რისხვისა გამო, მოულოდნელითა სიკუდილითა აღობრდნენ... მხოლო მარტო ოდენ საეანე წმინდისა მიხაილოვცისა ოქროს გუმბათოვანი კიევსა შინა, რომელიცა იპყრობდა თვის შორის სასწაულთმოქმედთა ნაწილთა ამა წმინდისა, დიდისა მოწყამისა ბარბარესთა, მის წარმწყემდელისა წყლულებისაგან თავისუფალ იქმნა...“ (70r-v).

320

ახალწლის პარაკლისი. XIX

12 ფ.; 22×18; ქალაღი; მუყაოს ახალი ყდა, ყავისფერი კოლენკორით გადაკრული; მხედრული (სათაურები სინგურით); XIX ს. 30-იანი წწ. (ჰვირნიშანი 1830); თარგმნილია რუსულიდან, დაუწერელია ფ.ფ. 11—12.

„სავედრებელი ვალობა ახალის წლისა. — შემდგომად წირვისა იტყვის დიაკონი: გვაკურთხენ მეუფეო. მ ღ უ დ ე ლ მ ა ნ: კურთხეულ არს მეუფება მამისა და ძისა, და წმიდისა სულისა [ა] აჲ და მარადის, და უკუნითი უკუნისამდე. მ გ ა ლ ო ბ ე ლ თ ა: ამინ. და მეყესეულად მოვედით თაყვანი ვსკეთ გ ... და ფსალმუნი აღ...“ 1r—7v.

შენიშვნები: 1. ჩართულია რუსეთის იმპერატორის ნიკოლოზ პავლეს ძის, იმპერატორისა ალექსანდრა თეოდორეს ასულის, მათი მემკვიდრეთა და მთავართა ხსენებანი ოჯახის წევრებითურთ (7v—8r).

2. ერთვის ა. „რუსთ რომ ბრძოლა ქონდათ ოსმალთან, ეს მომატებულ ლი ლოცვაები განუწყეს მღუდელთა პირველს მშვიდობიანზე „მენავეთა მოგზაურთა“ გათავებას ზედმობით ესე. — რათა შეიმუსროს საჭურველი მტერთა ჩუშნთა და დაამორჩილნეს ივინი ქუშზე ფერკთა ქრისტეს მოყუარისა მკედრობისათა, უფლისა მიმართ ვილოცოთ...“ (8v—9v).

ბ. „ხოვრლის (ხოვრის) ეამსა გამოსცა სინოდმა ყოველთა ეკლესიათა ზედან მომატებულნი ესე ლოცვანი, „მენავეთა მოგზაურთა“ შემდგომად. — რათა არა მოიხსენნეს უსკულოებანი ჩუშნი და საცთურნი ჩუშნ ცოდვილთა და უღირსთა მონათა თჳსთანი, არამედ მოწყალეებით აღკორცნეს ცოდუანი ჩუშნი...“ (10r-v).

3. თავფურცელზე წერია: „ახალწლის პარაკლისი ა იანუარს“.

321

ანტონ I, ქართული ენის გრამატიკა. XVIII

მოკლე რედაქცია (1753 წლისა)

44 ფ.; 26×15; მოყვითალო სქელი ქალაღი; ყავისფერი კოლენკორით გადაკრული მუყაოს ახალი ყდა; თავ-ბოლონაკლული (დასაწყისში აკლია 25 ფურცელი. შიგადაშვი კი ფ.ფ. 1—2, 7—8, 31—32, 39—40, 42—43-ს შორის — თითო ფურცელი); დაზიანებული (სინესტიისაგან კიდები შემოშპალი და დალაქავებული. ამჟამად რესტავირებული); ხელნაწერს აქვს ძველი ჰაგინაცია (წიგნი იშლებოდა გვ. 51-ით, მას მოსდევს გვ. 47, გადაადგილებული ყოფილა ადრევე); მხედრული (სათაურები და სიტყვათა დასაწყისი ასოები სინგურით); [XVIII ს. მიწურული]. ჰვირნიშანი 3 ნახევარმთავრე.

[ანტონ I, ქართული ენის გრამატიკა, მოკლე რედაქცია] „... მეორედ შემოქმედებითი. ზმნა თვისა საქმესა სხვისა მიმართისა იტყვის და სხმით გარდასავლითი არა თუ თვისა მართოდ, არამედ თვისგან სხვისასა სხვსდამი, ვითარ: შევიყვარებ, შევყავარებ...“

მაგალითი ვნებითა პირნაკლისა ზმნისა, რომელსა აკლ[დ]ეს პირი პირველისა უღლვილებისა, პირველისავე გვარისა. საზღვრებითისა სქესისა აწმყო. მხო[ლობ.]: შეგეყვარები, შევეყუარები. მრ[ავლ]: შეგეყვარებით, შევეყვარებით...“ (I, 2r—44v).

წყდებ: „... ვისწავებდი, სადამე. წველილ მხედი სარგებლად ჩემდა, რათა მექმნას, მცა, მიზეზ სხუათაცა ხედვათა...“

შენიშვნა: 1. ანტონ კათალიკოსმა ქართული ენის გრამატიკა ორი რედაქციით ჩამოაყალიბა. მოკლე — 1753 წელს, ხოლო ვრცელი — 1754 წ. ეს უკანასკნელი გამოაქვეყნა რ. ერისთავმა 1885 წ.

2. იხ. ე. ბაბუნაშვილი, ანტონ პირველი და ქართული გრამატიკის საკითხები, თბ., 1970.

შინაწერი: „ანტონ კათალიკოზო... ქართული გრამატიკა 175[3]...“ (1r, გვ. 51. ს. გორგაძის ხელით).

322

საეკლესიო წიგნების ისტორიული განხილვა. 1863

42 ფ.; 21,7×17,5; ქაღალდი; მუყაოს ყდა (ახლად დაკაშმული, ყავისფერა კოლენკორით გადაკრული); დაზიანებული (ფ. 34-ს ნაწილი მოხეული და მიწებებული აქვს, ხოლო ფ. 42-ის ტექსტის ნახევარი სიგრძით მოხეული და დაკარგული. ფ.ფ. 26—42 განმეორება წინა მასალისა. მას აკლია დასაწყისისა და ბოლოსი. პირველადი ტექსტი ფ.ფ. 1—25 უფრო მეტადაა ნასწორები, ვიდრე მისგან გადნაწერი. ორივეს სათაურები შემდეგ აქვს მიწერილი კიდებუბე სხვა ხელით); მხედრული; 1863 წ. (თაფურცელი).

1. ისტორიული განხილვა პირველის საეკლესიოს წიგნის სახარებისა, „1. სახარება. — ვუწოდთ წიგნსა, რომელშიაც დაბეჭდილ არიან ოთხნი მხარებელნი და წარიკითხვიან წირვაზედ თუთელსა დღესა, გარდა პირველთა ხუთთა დღეთა დიდ-მარხვის შვიდეულთასა და ორთა დღეთა ყველიერის(1) კვირიაკისასა. დაბადებაში სახარება არის დაყოფილი თავებად და მუხლებად, ხოლო წიგნი სახარებისანი, ცალკედ დაბეჭდილნი, ეკლესიაში საკითხავად...“ 4v—5r.

2. ისტორიული განხილვა მეორე საეკლესიო წიგნის — სამოციქულოსი. „2. სამოციქულო. — ამ სახელით იწოდების წიგნი, რომელიც შეიცავს თვის შორის საქმეთა და ყოველთა ეპისტოლეთა წმიდათა მოციქულთასა. იგი წარიკითხვის სახარებასავეთ და ამისთვის მზგავსად მისა, დაყოფილ არს დასაწყისებად...“ 5v—6v.

3. ისტორიული განხილვა მესამე საეკლესიო წიგნის — ტიბიკონისა. „3. ტიბიკონი. — ტიბიკონი იპყრობს თვის შორის ვრცელთა კანონთა, მანუშნებელთა, თუ ვითარ ჯერ-არს შეერთება წმიდათა დღესასწაულთა მსახურებათა, სამღუთოსმსახურებისა თანა, რომელი აღესრულების შეცვლით სხუადსხუა დღეთა წელიწადისასა...“ 6v—8v.

შენიშვნა: 1. ამ თავში ჩართულია: „პირველი დამმატებელი სახას ტიბიკონისა“. — „პირველი დამმატებელი ამა ტიბიკონისა იყო სოფრონ, პატრიარხი იერუსალიმისა, რომელი ცხოვრობდა მეშვიდეს საუკუნეში. სიმეონ სოლუნელი

3. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

იტყვის, რომელ: ამ დროს, ოდეს არაბნი დაეცნენ პალესტინეს, წმილის საბას ტიბიკონი დაიკარგაო...“ (7V—8V).

2. კუთხოვან ბრჭყალებში ჩასმული სათაურები მიწერილია აშიაზე შემდგომ, უფრო ხშირად ფანქრით.

3. განსახილველ ლიტურგიკულ წიგნებს უხით სათვალავი. მის ვარგება წარმოდგენილი (კიდევ მიწერილი სათაურებითვე) „თვეთამეტყველება“ და „პასქალია“:

ა. ისტორიული განხილვა თვეთამეტყველებისა. — თუშთამეტყველება უჩვენებს თუშებსა და წლის დღეების რიგზედ ხსენებასა წმიდათასა, საუფლოთა და ღუთისმშობლისა დღესასწაულთა...“ (8V—9V).

ბ. ისტორიული განხილვა პასხალიონისა, „პასხალია. — პასხალიონი უჩვენებს აღრიცხვით მრავალ წლის წმიდის პასექის დღეს, დღესასწაულთა და მარხვათა, რომელნიცა მისდევნ ამა პასექის დღესა და გარდაღუენ ერთის თვისა და რიცხვისაგან სხუათა თვეთა და რიცხვთა ზედა...“ (9V).

4. ისტორიული განხილვა სამლუდელო კონდაკისა, „4. კონდაკი სამლუდელო. — კონდაკი არს წიგნი სახმარად მლუდელოთა და დიაკონთათეს და იბყრობს თეს შორის ყოველსა მას, რაც უნდა ჰყოს მლუდელმან ანუ დიაკონმან მწუხრზედა, ცისკარზედ და წირვაზედ...“ 10r—11v.

5. ისტორიული განხილვა საეპისკოპოზო კონდაკისა, „5. კონდაკი საეპისკოპოზო. — საეპისკოპოზო კონდაკი იბყრობს თეს შორის წესსა ლიტურღიათასა, რომელთა აღსრულებენ მლუდელოთ-მთავარნი. კვალდცა განირჩევის სამლუდელო კონდაკისაგან მით, რომელ ბოლოს დაერთვიან წესნი კურთხევათა და ხიროტონიათა...“ 11v.

6. ისტორიული განხილვა ჟამნისა. „6. ჟამნი. — ჟამნი არს წიგნი დაწესებული საკითხავად საწიგნოზედ ანუ ხორაზედ. წიგნი ესე ხორისათეს არს იგივე, რადცა არს კონდაკი ეპისკოპოზთა, მლუდელოთა და დიაკონთათეს, ესე იგი იბყრობს თეს შორის ფსალმუნთა, ლოცვათა და საგალობელთა, რომელნი წარიკითხვიან და იგალობებიან ჟამსა ღუთისმსახურების აღსრულებისასა: შუაღამეზედ, ცისკარზედ, საღილის ჟამს, მწუხრზედ და სერობაზედ...“ 12r-v.

7. „7. დავითნი. — დავითნი იბყრობს თეს შორის წიგნსა ფსალმუნთასა, იმავე რიგზე, როგორათაც არის აღწერილი დაბადებაში. მხოლოდ ეს ფსალმუნნი დავითნი არიან დაყოფილნი კანონებზედ და დიდებაებზედ...“

„ქართული დავითნი“ განსხვავდების ბერძულისაგან მით, რომელ თავშივე იბეჭდება: სიმეოლო ათანასე ალექსანდრიელისა; მოკლედ აღწერა სარწმუნოებისა ანასტასის მიერ ანტიოქიის პატრიარქისა, კირილე იერუსალიმელისა და წმიდისა მაქსიმესი, ტიბიკონი...“ 13r—14r.

8. „(რვა ხმა) პარაკლიტონი. — პარაკლიტონი იბყრობს თეს შორის სასულიეროთა საგალობელთა, რომელნი გამოხატავენ სხუდასხუა ხმათა მონანულის სულისასა. პარაკლიტონი განიყოფების რვა ხმად ანუ რვა საგალობლად, და თვითუელსა საგალობელსა აქუს თავისი საკუთარი ხმა...“ 14r—16r.

9. „მარხვანი. — მარხვანი ემგზავრების პარაკლიტონსა, ესე იგი საგალობელნი ამისნი ეგრეთვე გამოხატავენ გრძობათა მონანულის სულისასა, გარნა საგალობელნი არ არიან დაყოფილნი იმ ხმებზედა, როგორც საგალობლები პარაკლიტონისანი. მარხვანი იბყრობს თეს შორის საგალობელთა კვირიაკისათა მეზვერისა და ფარისეველისა, უძღების შვილისა, ხორციელის შაფათისა და ყველეგრის შვიდეულს სრულიად ორმოციისა და ვნების კვირიაკისასა“ 16v—18r.

10. „ზ ა დ ი კ ი (პენტეკოსარიო). — ზადიკი მზგავსად მარხენისა იპყრობს თვს შორის სამ საგალობელსა ერგასისათა და მერგასის შვიდეულისასა, ესე იგი, დლიდგან პსეკისა, ვიდრე ყოველთა წმიდათა კვირიაკედმდე. ზადიკი, როგორც მარხენი იხმარების ნაცვლად პარაკლიტონისა; გარნა საგალობელნი მისნი განსხვავდებიან პარაკლიტონისა და მარხენისაგან მით, რომ იგინი გამოხატავენ სიხარულსა აღდგომისათვს მაცხოვრისა ჩუშნისა...“ 18r—19v.

11. ისტორიული განხილვა თენისა ანუ სადღესასწაულოსი, „თვენი ანუ სადღესასწაულო. — თვენი ანუ სადღესასწაულო იპყრობს თვს შორის საგალობელთა წმიდათა მღუთისათა და საუფლოთა და სამღუთისმშობლო დღესასწაულთა თვეების რიგზედ. ამისთვს იგი განიყოფების თორმეტ ნაწილად ანუ თვედ...“ 20r—23v.

შენიშვნა: ამ თავში, გარდა ზოგადი მიმოხილვისა, მოცემულია ცნობები ქართულ საგალობელთა შესახებაც: „...სადიდებელად საქართველოს წმიდათა შეუდგენიათ საგალობელნი შემდეგთა მწერალთა, როგორც ჰანს მათის წარწერათაჲან: ქათალიკოზ ანტონს, ქათალიკოზ არსენს, ნიკოლოზ თფილელს და ნიკოლოზ ჩერქეზს. ხოლო სახელნა მათნი არა მსჩანან, გარნა რომელთამე „აქებდითა“ ჰქონან წარწერანი, ესრედ: აქებდის წმიდისა მოწამისა აბისი შეუდგენია ნიკოლოზს თფილელსა...“ (22v—23v).

12. „ი რ მ ო ლ ო დ ი ანუ წ ი გ ნ ი ს ა ძ ლ ის პ ი რ ო. — საძღღისპირო წიგნი იპყრობს თვს შორის ძღღისპირთა, ესე იგი პირველთა მუხლთა თვითოულის საგალობელისა ყოველთა კანონთა პარაკლიტონისა, მარხენისა, ზადიკისა, თენისა და სხუათა წიგნთა ეკლესიისათა, რომელთა ჰქონან საგალობელნი...“ 24r.

13. „კ უ რ თ ხ ე ვ ა ნ ი. — „წიგნნი, რომელნი შეიცვენ თვს შორის ეკლესიურთა მსახურებათა და რომელნი შეეხებიან მხოლოდ კერძოთა საპიროებათა მორწმუნეთასა, არიან კურთხევეანი და ლოცუანი. კურთხევეანში არიან შეკრებილნი ლოცუანი ეკლესიის მსახურებათა, რომელნი აღესრულებიან რომელთამე მხოლოდ ეამთა და რომელთამე გარემოებათა გამო მორწმუნეთასა.

ქართულ ენაზე კურთხევეანი უთარგმნიათ მამათა ეფთვიმე და ვიორგე ათონელთა...“ 24r—25r.

14. „ლ ო ც უ ა ნ ი. — ეს წიგნი შეიცავს თვს შორის ლოცუათა. მ[წუხ]-რისა, შუალამისა და დღლისა, ლოცუათა ყოველთა [დღე]თა შინა სათქმელთა...“ 25v.

შენიშვნები: 1. უ ძ ღ ვ ის: ა. თავფურცელი. — ისტორიული განხილვა საეკლესიო წიგნთა მართლმადიდებელის საქართველოს ეკლესიისა. ოკდომბრის ი-სა დღესა, ჩუჲგ-სა წელსა“.

ბ. შესავალი. „საეკლესიო წიგნთა განხილვისა“. შემდგარი თავებისაგან: „ღირსება სამღუთო და საეკლესიო წიგნთა“ (1r-v), „პირველნი მთარგმნელნი სამღუთო და საეკლესიო წიგნთა“ (1v—2v), „პირველი განსწორება საეკლესიო წიგნთა არჩილ მეფის დროს. მეორე განსწორება და ამასთანავე სტანბის გამართვა ვაზტანგ მეექუსის მიერ თფილისსა შინა“ (2r—4r), „განყოფა საეკლესიო წიგნთა ორ გვარად“ (4r-v).

2. ე რ თ ვ ის იგივე („საეკლესიო წიგნთა ისტორიული განხილვა“) გადათვთრებული, თავ-ბოლონაკლული.

ი წ ყ ე ბ ა: „...და სამოციქულო. შემდგომად ამისა იწყეს თარგმნა სამღუთოთა და საეკლესიო წიგნთა ასურეთის ენიდგან დავითმა და სტეფანემ, რომელთა მიედოთ ჰსწავლა ბერძული ენისა იერუსალემში მეექუსეს საუქუნეში...“ (26r—42r).

წყდებ: „...სახმარ არს სამლუდელოთა მსახურება[თა]...“ („ლოცვანის“ დახასიათებიდან).

3. თ. ყორღანის ვარაუდით, ეს ნაშრომი შესაძლოა ეკუთვნოდეს ტარასი არქიმანდრიტს. ამის შესახებ ცნობა ხელნაწერში არ მოიპოვება, გარდა ფანქროთ მინაწერისა: „ტარასი არქიმანდრიტისა“ (25v, 42v).

323

კრებული. 1846

25 ფ.; 22×17,5; ქაღალდი; კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა; მხედრული; შავი მელანი; მთარგმნელი და გადამწერი არხიმანდრიტი ტარასი (1r); 1846 წ. (1r); დაუწერელია 25v.

1. „ეპისტოლე პატრიარხთა აღმოსავლეთის კათოლიკე ეკლესიისთა მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისათჳს. — უწმინდესი ახლისა რომისა კონსტანტინუპოლისა და მსოფლიო პატრიარხი იერემია, უნეტარესი პატრიარხი ქალაქისა ღთისა ანტიოხიისა ათანასი, უნეტარესი პატრიარხი წმინდისა ქალაქისა იერუსალიმისა ხრისანთე, და ჩვენ თანა მყოფნი ყოვლად სამლუდელონი მლუდელოთმთავარნი, ე. ი. მიტროპოლიტნი, არხიეპისკოპოსნი და ეპისკოპოსნი და ყოველი ქრისტიანეთა აღმოსავლეთისა მართლმადიდებელი კრებული.

დიდსა ბრიტანიასა შინა მყოფთა ღირსად პატივსაცემელთა და ქრისტეს მიერ საყუარელთა არხიეპისკოპოსთა და ეპისკოპოსთა და ყოვლისა უბატოცემულისასა კრებულისა მათისა მიმართ, ესურით ყოველსა კეთილსა და ცხოვრებასა ღუთისაგან.

აჲა, თუ რაა გურწამს და ვითარ ვგონებთ ჩუჲნ აღმოსავლეთისა მართლმადიდებელნი ქრისტიანნი:

წევრი 1.: გურწამს ერთი ღმერთი, ჰეშმარიტი, ყოვლისამპყრობელი და დაუსრულებელი, მამა, ძე და სული წმიდა...“ 1r—16v.

შენიშვნები: 1. აღნიშნული ეპისტოლე გაუგზავნიათ 1723 წლის სექტემბერში კონსტანტინუპოლიდან.

2. ქართული თარგმანი შესრულებულია რუსულიდან, შედგება „18 წევრისაგან“, ე. ი. ნაწილისაგან (რუსული уаcтв ნათარგმნია „წევრად“). ტექსტა „შავია“ (1r), სამუშაო ეგზეგპლარია.

3. მთარგმნელი შენიშნავს: „ჩემი ნათარგმნი რუსულით, 1845 წ. არქიმანდრიტი ტარასი“ (1r).

4. იერემია, ათანასი, ხრისთენეს გარდა წერილს ხელს აწერენ: „ქალინიკე ირაკლიელი“, „ანტონი კოზიკიელი“, „პაისიოს ნიკომიდელი“, „გერასიმე ნიკიელი“, „პახუმი ხალკიდონელი“, „ეგნატი თესლონიკელი“, „ანთიმოს დილიპოელი“, და „კალინიკოს ვარნელი“ (16v).

5. ძირითად ტექსტა ერთვის წერილი, რომელიც, ალბათ, ძირითადი ტექსტის შესავალსა და გამართლებას წარმოადგენს.

2. „კანონი წმინდის ღენადი კონსტანტინეპოლელ პატრიარხისანი ქრისტეანებრივისა(?) სარწმუნოებისა და ცხოვრებისათჳს. — ქონება მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა საფუძველი არს კეთილთა საქმეთა, ამისთჳს სარწმუნოებისაგან დაიწყების სიტყუაჲ. თავი 1. გრწმენით მამა და ძე და სული წმიდა, სამება განუყოფელი და შეურწყმელი...“ 18r—25r.

შენიშვნა: ეს ტექსტიც „შავია“ და თარგმნილია რუსულიდან იმავე ტარასის მიერ. თხზულება დღემდე რუსულ-ზნეობრავი და დისციპლინარული ხასიათისაა. შტრ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 114.

324

საკითხავების კრებული. 1866

14 ფ.; 22×17,5; ქაღალდი; კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა, მხედრული; შავი მელანი; გადაწერილია: 1866 წ. (13r); დაუწერელია: 13v—14v.

1. „სეინაკსარი ოთხშაბათსა განზოგებისასა. — ოთხშაბათსა განრღუეულს კვირიაკისასა, ვდღესასწაულობთ დღესასწაულსა ერგასისა განზოგებისასა, პატეისცემისათვის ორთა დიდთა დღეთასა...“ 1r—3v.

შენიშვნა: სათურში ჯერ წერებულა „განრღუელისა კვირიაკისასა“, შემდეგ გადაუწლიათ და წაუწერიათ „განზოგებისასა“.

2. „სეინაკსარი, ზ კვირიაკესა წმიდათა სამას ათრვამეტთა ღმერთშემოსილთა მამათა, რომელნიცა იყვნეს პირველსა კრებასა შინა ნიკიისა, გუაკურთხენ მამათ. — ამასვე დღესა მეშვიდესა კვირიაკეს, შემდგომად პასექისასა, ვდღესასწაულობთ ნიკიასა შინა პირუტყლსა კრებასა სამას ათრვამეტთა ღმერთშემოსილთა მამათასა ესევითარისა მიზეზისათს...“ 4r—8v.

3. „სუნაკსარი, კვირიაკესა ყოველთა წმიდათასა, გუაკურთხენ მამათ. — ამასუც დღესა, კვირიაკესა შემდგომად ერგასისა ვდღესასწაულობთ დღესასწაულსა ყოველთა წმიდათასა, რომელნიცა იყუნენ ყოველსა სოფელსა ასიას, ლიკიას, ევროპას, ჩრდილოეთს და სამხრეთსა შინა...“ 9r—13r.

შენიშვნა: ტექსტის ბოლოს არის „მ...+მ...+ნ...+ჯ...+“. 1866“ (13r).

325

იოანე ბენიამენოვი, ჩუწნება გზისა ზეცათა სასუფეველისა. XIX

38 ფ.; 23,5×18; ქაღალდი; კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა; მხედრული; სათურისათვის გამოყენებულია მთავრული; შავი მელანი: [XIX ს.]; მთარგმნელი: ტარასი; ავტოგრაფი.

„ჩუწნება გზისა ზეცათა სასუფეველისა, საუბარი სწავლათაგან ახალგანათლებულთა ქრისტიანეთა მიმართ. სტიხინურის მიხაილ-მთავარანგელოზის სობოროს დეკანოზის იოანე ბენიამენოვისა, რომელ არს აწ ყოველად სამღუდლო ინოკენტი ეპისკოპოსი კამჩატკისა, კურილისა და ალუტკისა. შესავალი. — კაცნი შექმნილ არიან არა მისთვის, რათამცა სცხოვრებდენ აქოდენ ქვეყანასა ზედა მსგავსად ცხოველთასა, რომელნიცა შემდგომად სიკუდილისა თვისისა განქარდებიან...“ 1r—38v.

შენიშვნები: 1. თხზულება ნათარგმნია რუსულიდან, 1830 წ. მოსკოვს დაბეჭდილი მესამე გამოცემიდან.

2. ხელნაწერი წარმოადგენს სამუშაო ცალს, შავს.

3. ხელის მიხედვით თარგმანი ეკუთვნის არქიმანდრიტ ტარასის, ხელნაწერი ავტოგრაფია.

326

კრებული. 1860

1+81 ფ.; 21×17; ქაღალდი; მუყაოს ყდა; მხედრული; შავი მელანი, სათურებისათვის წითელი მელანი; მთავრული, გადაწერილი: არქიმანდრიტი ტარა-

სი (1r); 1860 წ. (1r); გადაწერის ადგილი: ქვათახევის მონასტერი (1r); დაუწერელია: 1v, 54v, 79r—81v.

1. „სწავლანი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა ეფრემისნი, მიწერილი იოანეს მიმართ მონაზონისა და მამასახლისისა. — უფალმან ჩუჴნმან იესო ქრისტემან, რომელი მოვიდა სოფლად ცხოვრებისათჳს კაცთასა, გუამცნო ურთიერთარს სიყუარული...“ 1r—20r.

შენიშვნები: 1. თხზულება თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 49).

2. შედგება 12 სწავლისაგან, კ. კეკელიძესთან დასახელებულია 10 სწავლა (იქვე). ესენია: „სწავლა ბ. — ხოლო რასა იგი მეტყოდე მე გონებისა გულის სიტყუათათჳს...“ (4r—7r); „სწავლა გ. — მსტუა ვინმე წმიდათაგანმან, იწურთიდი კეთილსა, რათა არა ბოროტი იწუართო...“ (7v—9v); „სწავლა დ. — პირველ ყოვლისა ამას გვედრები, რათა ამით სიტყუათა იკითხვდე...“ (9v—10r); „სწავლა ე. — მოვიგოთ გული მტკიცე, საყუარელო, რამეთუ დახსნილება წინაღმდეგომ არს სათნობისა...“ (10r—11r); „სწავლა ვ. — ისმინე, საყუარელო, რომელი ეგე მოხუდ მონაზონებისა ღუაწლსა...“ (11r—v); „სწავლა ზ. — ორნი კაცი მივიდოდეს ქალაქსა, რომელი შორვიდა ვითარ ოცდაათ უტევან...“ (12r—13r); „სწავლა ჟ. — ბრძოლისათჳს ჯორცთასა. — უკეთე ჯორცთა ბრძოლა აღდგეს შენ ზედა...“ (13r—14r); „სწავლა თ. — ისმინე, საყუარელო, ძნიად საკურხებელი იგი სეი თენიერ ფიცხელო...“ (14r—15v); „სწავლა ი. — საყუარელო, ეკრძაღე თავსა შენსა ნუ უკუჴმ გასწავოს გუჴმამან მან ბაძუა მათი...“ (15v—19r); „სწავლა იბ. — ნუ მოვიწყინებთ, საყუარელო, სენაკსა შინა ჯდომასა...“ (19v—20r).

2. „სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ეფრემისნი ნეოფიტეს მიმართ მონაზონისა. — ვაქებ სარწმუნოებასა და მოსწრაფებასა შენსა, ძმაო, ვითარ კაცისა ცოდვილისაგან ითხოვ სწავლათა სარგებელსა...“ 20r—29r.

შენიშვნა: თხზულება თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 49).

3. „ცხოვრება წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ონოფრე განწორებულისა და სხუათა მათ მეუღაბნოეთა, რომელნი იხილნა ნეტარმან მამამან პაფნოტი და ჰოგვი-თხრობს. — ცხოვრება საღმრთო და სანატრელი, და საქმენი სარგებელნი სულისანი ისმინეთ, საყუარელნი ძმანო, რომელსა ღირს ვიქმენ მე გლახაკი პაფნოტი ხილუად განგებითა ღმრთისათა და მოვითხრობ სარგებელად სულთა თქუჴნთა...“ 29r—35v.

შენიშვნა: თხზულება თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 106).

4. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილი დიდისა სიტყუსა მისთვის მოსე წინასწარმეტყუჴლისა, რომელსა იტყვის: „ეკრძაღე თავსა შენსა“. — ძალი სიტყვისა ხმარებისა მოგუცა ჩუჴნ დამბადებელმან ჩუჴნმან ღმერთმან, რათა ზრახულათა გულისათა ურთიერთარს გამოუცხადებდეთ და ზიარებისათვის გონებისა ჩუჴნისა თვითეული საუნჯეთაგან გულისათა გამოვიღებდეთ...“ 35v—42r.

შენიშვნა: თხზულება თარგმნილია გიორგი მთაწმიდელის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 21).

5. „თქმული მისივე, წმიდისა მამისა ჩუჴნისა დიდისა ბასილისა სარწმუნოებისათჳს წმიდისა სამებისა. — მარადის ხსენება ღმრთისა კეთილ არს და განუძღომელ სულისა მის ღმრთისმოყუარისა, ხოლო სიტყუთ გამოცხადებამა საქმეთა ღმრთისათა კანნიერებაჲ არს...“ 42r—46r.

შენიშვნა: თხზულება თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 17). ეს ტექსტი არის „იოთის“ შემადგენელი ნაწილი, მე-2 თავი.

6. „თქმული მისივე წმიდისა მამისა ჩუჴნისა დიდისა ბასილისი, სულისა წმიდისათჳს. — რომელი ნათელს იღებდეს სახელსა ზედა წმიდისა სამებისა, ნათელს იღებს სახელითა მამისათა...“ 46r—50r.

შენიშვნა: თხზულება ექვთიმე ათონელის მიერაა თარგმნილი (კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 17). ტექსტი „ითიკას“ შემადგენელი ნაწილია, მე-4 თავი.

7. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა დიდისა ბასილისი თქმული დაწყებისათჳს იოანეს სახარებისა, ვითარმედ „პირუჴლითგან იყო სიტყუაჲ“. — ყოველნივე იგი სიტყუანი ოთხთა მათ სახარებათანი უზეშთაეს არიან სხუათა მათ ყოველთა სწავლათა სულისათა...“ 50v—54r.

შენიშვნა: თხზულება „ითიკას“ მე-3 თავია და წარმოადგენს ექვთიმე ათონელის თარგმანს (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 17).

8. „იმპერატორი ვალენტი და დიდი ვასილი, ანუ ქუჴყნერი შემძლებლობა და ძალი სარწმუნოებისა და სათნოებისა. — იმპერატორი ვალენტი, ვითარ იგი ცხად არს, დამბრმალ იყო არიოსის წუალებითა, რათამცა რაცხდეს იესო ქრისტესა არა მხოლოდ შობილად ძედ ღმრთისად, თანაარსად და ყოველსა შინა თანასწორად მამისა და სულისა წმიდისა, არამედ მხოლოდ უპირატესად და უმაღლესად ყოველთა ქმნულთა...“ 55r—59v.

9. „ღირსი ისაკ აღმსარებელი. — შემდგომად ძლევისა წმიდისა მსოფლიოსა ნიკიის კრებისაგან არიანოზთა ზედა, ვითარმედ იპყრობებოდა ბოროტი ესე მრავალთა ადგილთა შინა...“ 59v—62r.

10. „დაღათუ მივსცენ ვორცნი ჩემნი დასაწუჴლად, და სიყუარული თუ არა მაქუდეს, არად სარგებელ(?) არს ჩემდა (1 კორ. 13,3). — შესაძლებელ არსა, რათამცა მორწმუნე, სარწმუნოებისათჳს ტანჯულ მიმცემი თავისა თვისისა, დაშთა თჳნიერ ყოვლისა სარგებელისა? — შესაძლებელ არს იტყვის მოციქული ჰაელე...“ 62v—63v.

11. „ევხარისტისათჳს საუბარი ნეტარისა სამონასი, ღაზის არხივბისკოპოსისა, ახმედის თანა სარაციანისა. — ოდესმე მოვიდოდით ჩუჴნ ქალაქად ემესედ და მეგობრულითა საუბრითა სხუა და სხუათა საქმეთათჳს, ვაოტებდით...“ 63v—67r.

12. „ქუხილმოსილი ლეგეონი. — მილიტინის რომაული ლაშქარი, სახელით ქუხილმოსილი, გამოჩნდა ერთ გზის თჳს საქმით ქუხილმოსილად. ჰსძლო რა მტერთა ქუხილით და ელვით...“ 67v—68v.

13. „კეისარი მარკ-ავრილიანე ანტონინი რომის სენათსა და ერთა გიხაროდენ. — ცხად არს თქუჴნდა განზრახუა ლაშქრობისა ჩუჴნისა...“ 69r—70r.

14. „საკურველი განგებულება, მხსნელი მორწმუნეთა. — და ვითარ საკურჴლად განარინებს ოდესმე უფალი კეთილმსახურთა...“ 70r—71v.

15. „ცხოველყოფელობა ყოვლად წმიდათა ქრისტეს საიდუმლოთა. — მჴამელი ვორცისა ჩემისა ცხოველ იყოს ჩემთანა, ჰსთქუა უფალმან ჩუჴნმან იესო ქრისტემან (იოანე 6,57)...“ 71v—72r.

16. „სიმხნე ქრისტეანისა დედათაგანისა. — ქრისტეანობა შეიქმს არა მხოლოდ მამაკაცთა, არამედ უძღურთაცა დედათა კნინდა დაუჭერებელ მხნედ...“ 72r—73r.

17. „რომელი სწყალობდეს გლაზკსა ავასხებს ღმერთსა. — არავის მასეხებელთაგანსა არა უკუნ ეცემის ეგრეთ სარწმუნოდ საუნჯე მისი, ვითარცა მათ, რომელთა ავასხნეს გლაზკათა...“ 73r—74r.

18. „სინანული მარადის მაცხ[ო]ვენებელ არს. — დედათაგანმა ვინმე ლტოლვილმან ერთისა მონასტრისაგან (თესლონიკეს), გარდავლნა რაოდენნიმე წელნი გარდაქცეულსა ცხოვრებასა შინა...“ 74r.

19. „ივავნი ღირსისა არსენისნი. — იტყოდა ღირსი არსენი, ვითარმედ ანგელოსმან მიჩუწნა მე კაცი, რომელი მოჰკუტვთა შეშასა და დააწყობდა მათ ერთ ტურთად...“ 74r—76v.

შენიშვნა: შედგება შემდეგი ივავებისაგან: „ქრისტეანებრი უპუარება“, „სამნი მეგობარნი“, „ივავი ერთისა ღირსისა ბერისა“, „ივავი ბრმა და კოჭი მცულწლენი ვენახისანი“, „სამწყსო ცხოვართა და ველურნი ვაცნი“, „დაფლუა მკუდრისა“.

20. „რომის პანტეონი. — დროსა ოკტავი აგვისტოს მთავრობისასა, სიძემან მისმან, აღრიპა კონსულმან, აღმართა უღიდშუწნიერესი საკერპოჲ ყოველთა ღმერთთა, რომელსა სახელი ედუა პანტეონი...“ 77r-v.

21. „დიდი ალექსანდრე. — ალექსანდრე ღიღისა, შემდგომად ღრანიკულის ძლევისა, კნიღა ყოველნი მცირისა აზიის, ბერძენთ ქალაქნი დაემორჩილნეს...“ 77v.

22. „მკალი. — ჰგონებენ ჩუჭულებრივ, რომელი იყო ესე კალიის გუარი მარადის გარდამფრინავი არაბით პალესტინედ...“ 77v—78r.

23. „დასავლეთის ნაწილი პალესტინისა. — ჩრდილოეთს ზედა ამის ნაწილისასა, ძირს კიდესა ზედა საშუალ ქუწნის ზღვისასა შორის ტრიპოლისა და ტუროსისა...“ 78r-v.

24. „საცო. — ეგრეთ სახელსდებენ იუდიანნი მცირედსა ტყავის შთასადებელსა, რომელსაცა შინა შთასდებდენ რაოდენთამე მუხლთა ანუ სტიხთა საღმრთოსა წერილისასა...“ 78v.

25. „ალო. — ძვირფასი ფისი ძლიერისა და საამოსა სუნისა, რომელი გამოჰქონდათ არაბით და ინდოეთით...“ 78v.

შენიშვნები: 1. მე-18 დასახელებიდან მოყოლებული მასალა ბოლომდე წარმოადგენს რუსულიდან თარგმანს, რომელიც ეკუთვნის არქიმანდრიტ ტარასისს. მასალა გამოკრებილია სხვადასხვა თხზულებებიდან, როგორც ეს ჩანს ტარასის შემდეგი შენიშვნიდან: „რუსულის წმინდათ მამათ თხზულებათაჲთაჲთა მოკრებილი და ქართულად ნათარგმნი ტარასის მიერ არქიმანდრიტიან, კავთახევის მონასტერს შინა, წელსა 1860 წელსა“ (1r).

2. ხელნაწერი წარმოადგენს ტარასის ავტოგრაფს.

3. მე-18r-ზე აშიაზე შენიშვნა: „ამ იღვილს დედანშიაჲ აკლდა ფურცილი“.

ლექსების კრებული. XIX

10 ფ.; 22×17, ქაღალდი (მოლურჯო), კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა, მხედრული, შავი მელანი, XIX ს. აქვს ქვირინიშანი.

1. „თეიმურაზ I, ანბანთქება. —

„ქ. აღახვენ ჩემნი ბაგენი, ღმერთო, სამებით ქებულო, ჰაერთა ზედა საყდართა დიდებით დამკვიდრებულო...“ 1r—4v.

შენიშვნა: ლექსი გამოქვეყნებულია. იხ. თეიმურაზ I, თხზულებათა სრული კრებული, აღ. ბარამიძისა და გ. ჯაკობიას რედაქციით, ტფილისი, 1934 წ., გვ. 149—154.

2. „თეიმურაზ I, ანბანთქება. —

„ადამ ვახსენო პირველად, თვით ღმერთმან შექმნა რომელი, აბელ და სეთი მოყვისითურთ, მთასა წმიდასა მდგომელი...“ 5v—9v.
 შენიშვნები: 1. ლექსი გამოქვეყნებულია (იხ. ზემოთდასახელებული გამოცემა, გვ. 145—149).

2. ამ ლექსის პირველი სტროფი არის წინა (5r) გვერდზეც.

3. [ლექსი]. —

„ცხენი ვიყიდე მკერდ ფართე, კისერ გრძელ, ყურ შევნიერი, თავ პატარა და თვალ დიდი, მას ქვემოთ ცხვირ განიერი...“ 9v—10v.

შინაწერები: 1. „ქ. წელსა ჩუკ-სა, იენისის ვ-სა დღესა დაიბადა ტ ა ს ი ა“ (4v).

2. ქ. წელსა ჩუკგ-სა, ოქტომბრის ვ-სა დღესა დაიბადა იო ს ე ბ ი (4v).

3. „ქ. წელსა ჩუკზ-სა, აგვისტოსა გ-სა დღესა დაიბადა მიხაილ“ (4v).

4. „ქ. წელსა ჩულა-სა, ივლისის კზ-სა დღესა დაიბადა ნიკოლა“ (5r).

5. „ქ. წელსა ჩულდ-სა, აპრილის მ-სა დღესა დაიბადა თეკლე“ (5r).

6. „ქ. წელსა ჩულზ-სა, მაისის აზ-სა დღესა დაიბადა ნატალია“ (5r).

7. „ქ. წელსა ჩემ-სა, ოქტომბრის გ-სა დღესა დაიბადა პეტრე!“ (5r).

8. „წელსა ჩუგ-სა, ფებერვალსა ა-სა დღესა დაიბადა ანნა“ (5r).

კიტაის სიბრძნე. 1816

54 ფ.; 19,5×15; ქალღიმი; ტყავადაკრული მუყაოს ყდა, მხედრული, შავი მელანი, ვადაშწერი: გიორგი ჭანთიშვილი (5r), 1816 (50r), ვადაშწერის აღგილი: პეტერბურგი (50r), დაუწერელია: 4v, 11v, 50v—54v.

„კიტაის სიბრძნე, სწავლა ქვეყანასა ზედა ბედნიერად ცხოვრებისა. შესავალი. — ისინეთ ქვეყანასა ზედა მცხოვრებნო ქვეყნიერნო, იყავით მღუპარებასა შინა და მიიღეთ პატივი, მცნება მალლისა.

ყოველმან, სადაცა ჰნათობს მზე და ქრის ქარი, სადაცა არს ყური სასმენლად და გონება გულისკმის საყოფელად, იყავნ რიგიანი ცხოვრება და რიგი ქეშმარიტი პატივისცემასა შინა და აღსრულებასა...“ 12r—49r.

შენიშვნები: 1. თხზულება ქართულად თარგმნილია არხიმანდრიტ გაიონის მიერ 1777 წელს.

2. თარგმანი მიძღვნილია მეფის ასულის ანასათვის.

3. ტექსტს წინ უძღვის: ა) „უგანათლებულესო მეფის ასული, უმოწყალესო კელმწიფეო!

უბედნიერეს ჟამად ვრაცხ ღროსა მას, ოდეს ღირს ვიქმენ შექმლულ ნაცვალსა თქუენ მიერისა ჩემდამი მოწყალებისასა. ვინაიდან ურიცხვი მოწყალება თქუენს უგანათლებულესობისა მაწვევდა, ვითარმედ თანამებობასა ამის აღსრულებასა.

ხოლო ოდეს მივიღე ბრძანება თქუენ მიერ ესევეთარისა სასარგებლოსა წიგნისა გარდამოთარგმნად რუსულით ქართულსა ენასა ზედა, ჩყისვე კელვკუე გარდმოღებად შრომისა არაად. შემრაცხველმან, ვინაიდან ამის მიერ დაშთების საუკუნოდ სურვილი სიბრძნისმოყვარებისა თქვენისა და ჩემ მიერი ნაცვალი მოწყალებისა მის, რომელსაცა ურიცხუად ვგულობ ჩემ [შორის] (ხელნაწერშია: შრომის) და მარადისცა ვეგები ამისსა მადლობასა შინა.

თქვენის უგანათლებულესობის უმოწყალო კელმწიფე, უკანასკნელი მონა და მლოცველი ა[რხიდაკონი] გ[აიოს]. წელსა 1777“ (1r-v).

ბ. წინასიტყუობა მკითხველთადმი.

პატიოსანო მკითხველო, უკეთუ ქეშმარიტ არს სიტყუა იგი ბრძენთა, ვითარმედ ფრიად კეთილ არს სწავლა იგი, რომელიცა ასწავებს კაცსა ბედნიერად ცხოვრებასა, მაშინ კმად კადნიერ ვიქმნები მე განგრძელებად სიტყვისა ჩემისა აქვენისადმი პატიოსნებისა და წინა დადებად თარგმნისა ამის.

ვინათგან წიგნი ესე ყოველთა თვისითა საამოთა სწავლათა მოიყვანს ტრფილებისადმი თვისისა და ვითარცა ვარდი ფერ-შეგნიერებითა თვისითა მკითხველთა თვალსა გონებითურთ მიზიდავს, ხოლო მიმზიდველი სუნსა მაცხოვარებისათა თვისისა სწავლისასა მიჰყვანს და ესრეთ ყოველად ყოველთა კეთილთა აღავსებს მსმენელთა თვისისა მოძღვრებისათა, რამეთუ იპყრობს თჳს შორის აზრსა მას, რომელსაც ყოველი კაცი თანამდებ არს სწავლად, ესე იგი არს ცნობასა ღმრთისასა და ქმნილთა მის მიერთა ცნობასა თავისა თვისისასა და თანამდებობას, თუ რაისათჳს არს დაბადებულ და ანუ თუ ვითარ უქმსა ქცევასა ქმს-ყანასა ზედა:

ვნებათა კაცობრივთა, ესე იგი არს წაიღისა და გარე-მოქცევასა დედათა პატიოსნებასა, მეუღლეობით ცხოვრებასა, მშობელთა და ნათესავთა პატივისცემასა და მშობელთა შვილთათვის ზრუნვასა.

სიფრთხილესა დროთ შემთხვეულთა საქმეთა შინა, ესე იგი არს გონიერებასა და უფუტურებასა, სიმდიდრესა და უგულხაკესა მოურნეობასა და ღწქასა, სახელეულთასა და კემწიფეთაგან მმართველობასა ყმათასა.

საზოგადოთა თანამდებობათა, ესე იგი არს კეთილი მოქმედებასა და ძართლ-მსაჯულებასა კაცთოყუარებასა მადლობასა და სიმაართლესა. ხოლო უკანასკნელ სარწმუნოებისათვის, თუ ვითარ თანამდებ არს კაცი ჰრწმუნებად ღმრთისა.

და ესრეთთა შეგნიერითა სწავლათა თვისითა, სწავლათა, სპასპეტათა, ქალაქმთავართა, მკედართა, მოქალაქეთა, კელოვანთა და ქვეყნის მოქმედთა, მოკლედ ვიტყვი ყოველთა ხარისხთა და ყოველთა პირთა მისცემს ყოველსა დროსა და საქმეთა შინა შესაფეროსა მოძღვრებასა ბედნიერად ცხოვრებისასა. და ამისთვის არს ყოველთა მამა და მოძღვარი და კეთილისა საქმისადმი მიმყუანი და ბედნიერცა არიან ამათგანნი ყოველნი, რომელნიცა მოძღვრებასა მისსა ყურად იღებენ და მით წარმართებენ ყოველსა საქმესა ცხოვრებასა შინა თჳსსა. კულად ვიტყვი: „ნეტარ არს კაცი, შემწყნარებელი სწავლისა მისისა და მოქმედი ეგრეთ“. და ვინათგან მომხსენებისაცა სიტყუა ბრძნისა ვისიმე მეტყუფლისა, ვითარმედ „არა მრავალი სასჯელი აქუს ბოროტისადმი მისულასა, სამყოფი მისი არა შორს არს და ვაკე არს გზა მისი, ვარნა კეთილისა საქმისა გზაა საესე არს მახითა გრძელ და ძნიად საველელ. ესრეთ როჳელ ჟერარს, რათა მას ზედა მავალმან დასთხოის მრავალი ოფლი, ვიდრემდის მისწუდენ სიმაღლესა მისსა. და ოდეს აღვალს და დავიწყდების ყოველი სასჯელი და განსადელი, მერმე გაუღვდილებდის მას ზედა სლვაა“. ამისთვის მოვახსენებ მკითხველთა ამის წიგნისათა, რათა ერთითა წარკითხვიითა არა მიეცნეთ დახარებულებასა, არამედ წარკითხობთ მუნამდე მრავალგზის, ვიდრემდის მიეცისკრება შინა იპყრათ მოძღვრება მისი. ესრეთ, რომელ დროსა შემთხვეულთა საქმეთასა ოქროსა სწავლისა თვისისა დეზთა განდიფებდეს ბედნიერებით დასრულებისათვის საქმისა მის.

ხოლო ვინათგან კითხვა წერილთა არს მეგობრობითი შექცევა მის პირისა თანა, რომლისა მიერცა ქმნილ არს იგი და ვითარმედ „მქცევალი კეთილთა მეგობართადმი ისწავლის კეთილსა ქცევასა“. მაშა, რაოდენ უფროს თანა გვაცს ესრეთთა წიგნთა კითხვა, რომლისა მიერცა ვისწავლით ბედნიერად ცხოვრებასა.

რამეთუ კითხვა წერილთა მეღვთათვის არს მმართველი სიპატიოსნა, სპასპეტთა — კანონი სპატიყუანებლობისა, მკედართა — განმამხრებელი მარჯვედ საკურველთ ხმარებასა შინა. აზნაურთა — კეთილად დამკველი გვარობითისა თანამდებობისა, მონათა — კელით მძღვანი მსახურებისადმი უფალთა თვისითასა, გონიერთა — აღმძრველი კეთილისადმი საქმისა, შეცთომილთა — მართლისა გზისა მჩვენებელი, განწირულთა — ნუგეშისის მცემელი, გლახაკთა — სიმდიდრე, მდიდართა — კეთილიმენე, განსაცდელთა შინა მყოფთა — უიმედოვანესი მოყუასი, და ყოველთა ყოველსა დროსა და საქმესა შინა კეთილი მასწავლებელი. რამეთუ წერილის მყუარებითა შთამომავლისა გვარისა შვილი არს ამაღლებულ-განძლიერებულ განმკნობილ განმდიდრებულ-განდიდებულ და ყოველისა კეთილისა სრულებითა საესე, „რომელსა ასხენ ყურნი სმენად, ისმინენ“.

ხოლო მიზეზი ჩემისა ამის შრომისა იყო: 1. ჩინებულება წიგნისა ამის და მომქედისა ყოველსა შინა ეეროპასა, რომელიცა თუთ წიგნსა ამასეუ შინა ჩანს,

რომელთაც დაუგვირგვინებდესთ და სრულ უქმნიესთ სახარებითა სჯულთა და 2. სურვილი მსახურებისა ჩემთა ერთმეჭუყსენთასა, რომლისათვის არა დავიცონე გარდმოღებად წიგნისა ამის რუსულით ქართულსა ენასა ზედა ჟა წინა დაუდღე ძლუნად პატიოსნებასა თქუშნსა და უკეთ შეგზუდესთ რამე უგვანი ქართულსა ენისა იგი ყოველივე მომიტევეთ. უცხოებასა და სწავლასა შინა ყოფისათვის და იყავითმცა მშვიდობით.

პატიოსანო მკითხველნო, თქვენის პატიოსნების უკანასკნელი მონა [არხი]-დ[იაკონი] გიოსო]. წელსა 1777, მოსკოვს“ (2r—4r). წერილი ანასადმი და წინასიტყვაობის ნაწილი გამოქვეყნებულია. იხ. ქართული წიგნი, ტ. I, 1941 წ. გვ. 63—64. გამოქვეყნებულ ტექსტსა და ჩვენს ხელნაწერს შორის დიდი სხვაობაა.

4. თარგმანს წინ უძღვის: „მიწერილი ანლიელისა მთარგმნელისაკან რომლისამე დიდის ბრიტანიის ღრაქისადმი, რომელსაცა შინა იპურობს ამავეი პოენისათვის წიგნისა ამისა აღმოსავლეთსა შინა და შეტყობისათვის აღმწერელისა მისისა. — კელმწიფეო ჩემო, უკანასკნელსა შინა წაგნსა, რომელიცა მოგწერე 23 დეკემბერსა 1738 წელსა, ვგონებ, ვითარმედ გამოვიცხადე ყოველი...“ (5r—9v).

5. 1r-ზე და 50r-ზე არის ბეჭედი. პირელის ლეგენდა: „ნიკონ“ მეორე ბეჭდის ლეგენდა არ იკითხება. მეორე ბეჭდის ზემოთ სხვა ხელით მიწერილია: „ნიკონ ჯობინოვისა“.

6. 10r—11r-ზე არის ზანდუკი.

7. „იკთაის სიბრძნის“ თარგმანი გამოქვეყნდა თბილისში 1784 წელს. ამ გამოცემის აღწერილობა იხ. ქართული წიგნი, ტ. I, 1941, გვ. 63—64.

8. ტრ. რუხაძის ცნობით, რუსული თარგმანი გამოცემულია 1773 წ. და ეკუთვნის ალექსი ლეონტიევს. იხ. ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან XVI—XVIII სს. თბილისი, 1960, გვ. 286. რობელიც ცნობით კი გაიოზმა დედნად გამოიყენა პეტერბურგში 1777 წ. დასტამბული წიგნი, რომლის სითაური ყოფილა: «Китайский мудрец, или наука жить благополучно в обществе, состоящая в нравоучительных наставлениях» იხ. Р. Р. Орбели, Грузинские рукописи Института Востоковедения АН СССР, М.—Л. 1956, გვ. 124.

ანდერძი (გადამწერისა): „ალიწერა წიგნი ესე კითაის სიბრძნე, ბრანებითა მათის უმაღლესობის სრულიად იმერეთის დედოფლის ანნასითა. სამეფოსა ქალაქსაკატბულს(1), 1816 წელსა, ნოემბრის 11 დღესა. აღიწერა კელითა ოსთა მყოფის გიორგის ჟანთიშვილისა“ (50r).

შინაწერი: „ამასა წიგნსა უძღვნი ნიკოლოზ ბერსა მის მეწენიკისთვის, ძმასა და საყვარელს ძველსა. მომიგონებდე მე უბარდუქსა, მკონარსა, მრპენსა (პრპენი არის ტყვია), ლუარსაბ მელვინეთხუცესოვი, ქვათახევს მონანტერსა შინა 1858 წელსა, დეკემბრის 6-სა დღესა“ (ზედა საცავი ფურცლის შიდა მხარე).

2. „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (1r).

სიმეონ ჭულფელი, დიალექტიკა. 1756

105 ფ.; 19,5×15; ქალაღი; ტყავგადაკრული ფიცრის ტვიფრული ყდა; მხედრული; შავი მელანი; სათაურებისათვის წითელი; გადამწერი: ზაქარია (104v), 1756 წ. (104v), დაუწერელია: 105r.

[სიმეონ ჭულფელი], «დიალექტიკა». — დაწყებისა შორის დიალექტიკისასა საჯმარ არს კითხვისათუს მცირისა რამსამე თქმად, რომელსა განსაზღვრებს არისტოტელი ესრეთ: კითხვა არს ძიება მიგებისა. აწ უკუშ დაღათუ მრავალ არიან სახენი კითხვისანი...“ 1r—104r.

შენიშვნები: 1. „დიალექტიკა“ თარგმნილია სომხურიდან ფილიპე ყაითმაზაშვილის მიერ, ხოლო გამართულია ქართულად ნიკოლოზ მღვდლის მიერ. ავტორი აღდგენილია კ. კეკელიძის წიგნის მიხედვით. იხ. ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 366.

2. ტექსტში არც თუ იშვიათია ჩასწორებები. მაგ.: ეწერა „რომელიმე სახენი, რომელიმე ცხენისა“, გაუსწორებიათ: „რომლისაჲ ზროხისა“ (15r). ხელნაწერში კარგად ჩანს რედაქტორის მუშაობის კვალი.

3. ქვედა ყდაზე საცავ ფურცლად გამოყენებულია სხვა ხელნაწერის ფურცელი, რომელზედაც ნუსხურად (XVIII ს. ხელით) წერია: „... ი სოკრატის შორის არს, ვითარცა ქვემდებარისა შორის, ა არს კერძო სოკრატისა, ვითარცა კელი. და ვერ და არ თანამოსახელობით შესიმინების სოკრატისადა...“ (სულ 10 სტრიქონია, დაზიანებული).

4. „დიალექტიკასთან“ დაკავშირებით იხ. კ. კეკელიძის დასახელებული წიგნი.

ანდერძი (გადამწერისა): „აჲ უკუჲ სრულ იქმნა დიალექტიკა ესე, რამეთუ თავნი უკუჲ სამნი, ესე იგი მარტივ მიღება, თხზვა და სილოგიზმო, აღესრულა ქართველთ ენასა ზედა დიდებისათვის ქრისტეს სასოსა მორწმუნეთასა, რომელმან მოსცეს რიტორება, კემშარიტ-მეტყველება მნაცვალ-მსიტყველთა, რომელსა დიდება, პატივი და თაყვანისცემა მამისა და სულისა წმიდისა თანა უკუნითი უკუნისამდე. ამინ, ამინ. თეგსა აგვისტოსა კბ, ქრისტეს აქეთ ათასშვიდას ორმოცდათექვსმეტსა. ხოლო ქართველთა ქორონიკონსა უმდ. მეფობასა ქართველთა ზე ცხებულის მეფის თეიმურაზისა და კახთა ზე ძისა მისისა ირაკლი სახელ დიდისა.“

დიაკონი ზაქარია მესამედ ენაქესევედ შესიტყვათა საქცევთა ამით. კვის ესტ ტუ ზაქარია სუმ, ეტ კვის ესტ ტუ სილოგიზმი სუმ“ (104r). (ეს ზაქარია უნდა იყოს ზაქარია მადინაშვილი).

2. „ფილიპე მღვდლისაგან გარდმოთარგმნილი და ნიკოლოზ მღვდლის მიერ შეწყობილი ქართველთ ენასა ზედა დიალექტიკა“ (1r).

მინაწერები: 1. „წიგნი ესე ეკუთვნის იერონიმე ალექსიევის“ (1r).

2. „წიგნი ესე ეკუთვნის კოლექსი ასესორს იერონიმე ალექსიევეს“ (104v). (104v).

3. „ქ. საყუარელო ძმაო, ახლა მე მეკუთვნის წიგნი ესე შენა და მე შემეწირავს ქუათახევეს ღვთისმშობლისათვის, დასაღებლად ბიბლიოტეკასა შინა მისსა, მოსახსენებელად შენდა და ჩემდა არხიმანდრიტ ტარასი“ (104v).

4. 103v-ზე ტექსტისაგან ოდნავ განსხვავებული ხელით: „ქ. აღიწერა ესე წიგნი ჯელითა ეფთვიმე“.

5. უმნიშვნელო მინაწერები (105v).

330

დავით ბატონიშვილი, განმარტება აღსარებისა (სიმეოლო). 1810

10 ფ.; 21×16; ქალაღი (მოლურჯო); მუყაოს ყდა; მხედრული; შავი მენ-ლანი; სათაურები მთავრულით; 1810 წ. (1v); ავტოგრაფი.

„დავითის მიერ დავითიან-ბაგრატოვანისა. საქართუშლომსა მეფისა მეთ-სამეტისა გიორგის პირმშოს ძისა კელ-ნება. სიმეოლი. — ლექსი ესე ზემო ხსენებული, რომელა სიმეოლი, არა არს ჩუჭნისა ენისა ლექსი, არამედ ბერძული და ესე ნიშნავს ჩუენსა ვიდრემე კმასა ზედა აღსარებასა სარწმუნოებისასა, გინა მრწამსსა...“ 2r—10v.

შენიშვნები: 1. ტექსტი ალაგ-ალაგ ნასწორებია განსხვავებული ხელით.

2. ტექსტს წინ უძღვის „წინასიტყვაობა. — ვინაჲთგან ვერ იყო ჩუძნდა კეთილმსახურთა ერთთჲს, რომელნიცა აღმეჭულელ ვართ ბექდითა წმიდისა ნათ-

ლისღებისათა, რამთა ვიცოდეთმა აღსარებამ წმიდისა აღმოსავლეთისა ეკლესიისა. ამის კმისა მიზეზისა ძალით ვჰყავ შრომამ და აღეპსწერე განმარტებამ სულთა განმანათლებელისა ამის სიმვოლოსა, რომელიცა არს აღსარებამ წმიდისა აღმოსავლეთის ეკლესიისა. ეინამთგან ზოგთა ვიეთთამე არა უწყიან განმარტებით აღსარებამ ესე, გამოუცდევლობისა ძლით წერილთასა, რომლისა მეცადინეობამ მართლმადიდებელთა ქრისტიანეთათს ზრიად არს საჭირო. და თჳნიერ ამისა სათნო ყოფამ ღმრთისა ვერ შესაძლებელ არს, ვითარცა იტყუს მოციქული: „თჳნიერ სარწმუნოებისა ვერ შესაძლებელ არს სათნო ყოფამ და არცა განმართლება“ (ებრ. 11,6). ვითარცა კუალად ჰსწამებს თჳთუჲ მოციქული და იტყუს: „რამეთუ არა განმართლებების კაცი საქმეთაგან ჰსჯულისათა, გარნა სარწმუნოებითა ქრისტი იესუსითა“ (გალატ. II, 2,16).

ამისთვისცა მეცა საჭიროდ აღმინდა შემეცნებად ამისა ერთა ჩუქნთა და აღეპსწერე განმარტებამ აღსარებისა ამის რაოდენ ძალ-ედელა უძღურებასა ჩემსა. და უკეთუ ჰპოთ რამე ცთომამ, ვითხოვ მოტევებასა, ეინამთგან ჭერეთ ჰსაკითოა ჰსწავლისათა ვარ გამოუცდელ და არა თუ მხოლოდ ამით, არამედ უამითაცა.

საქართუძლოასა მეფისა მეათსამეტისა გიორგის პარმშო ძე დავით. სრულ იქმნა წელსა ჩუ. იანვარს თთუქსა, იო“ (1r-v).

3. ტექსტის დასასრულს ვკითხულობთ: „ჰეშმარტად მე ასე მრწამს, როგორც დამიწერია, სხვისა კი არ ვიცი. დავით“ (10v).

შინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოთეკისა“ (1v).

331

კრებული. 1810

1+48 ფ.; 22×17; ქალაღი (მომწვანო); კოლენკორგადაკრული მუყაოს ახალი ყდა; მხედრული; შავი მელანი; მთარგმნელ-გაღამწერი იოანე ბაზლიძე (1r); 1810 წ. (1r); დაუწერილია: 1v, 11v, 15v, 47v—48v.

1. „უქანასენლი განკითხვა. — მის შორის, ვითარცა სხვანი რომელნიმე ამალღებინან ქებითა და ბედნიერებითა დიდშემძლეთათა, დიდებასა მძლეველთასა ცაზე ლილებასა(?) ცათასა და ყოველსა აწინდელსა მკლოლგარებასა(?) კაცთა შემძლებელობისასა, ხოლო მე, მე განვრცელებულ ვჰყოფ ჰაზრსა ჩემსა საზღვრისადმი საუკუნოასა...“ 1r—11r.

2. „დიდება მღვთისა. — ში! უზენაესო არსებაო, უმაღლესო მფლობელო სოფლისა და საუკუნოებისაო, შემოქმედო ყოველთაო, რომელსაცა იგი შეცულ ჰყოფს თვის შორის...“ 12r—15r.

3. „წმინდისა ამგროსი ეპისკოპოზის მედიოლანელისა მოძღვრება შევრდომილობისათვის გემოთმოყვარებასა შინა ქალწულისა. თავი ა. — შევრდომილისათვის მღვთისადმი შეწირულისა ქალწულისა, ყოველნი კეთილმოქმედნი, თანამდებ ხართ მწუხარებად...“ 16r—47r.

შენიშვნები: 1. თხზულება შედგება ორი ნაწილისაგან. თითოეული ნაწილი კი რამდენიმე თავისაგან.

ხელნაწერი შიგადაშიგ ნასწორებია.

2. ტექსტი წინ უძღვის: „წიგნი ესე, რომელ არს წმინდისა ამბროსი მედიოლანელისა „მოძღვრებისათვის ქალწულისა“ და „დიდება მღვთისა“ და „უქანასენლი განკითხვა“ თარგმნილი რუსულისაგან ქართულსა ენასა ზედა გლახაკის პეტრუჩიკის(!) იოანეს ბაზლიძეს მიერ, რომელიცა გვედრისთ წამკითხველთა, უკეთუ ჰპოვოთ შეცდომა რამე, მოქენე ექმნეთ მიტევებითა, ეინადგან ჭერეთ იყო გამოუცდელ თარგმისა(!) ესეგუართა წერილთასა. წელსა 1810-სა ბრძანებითა მათის უმაღლესობის ამერეთის დედოფლის ანანითა“ (1r).

შინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოთეკისა“ (1r).

332

პარაკლისი და სვედრებელი წმ. გიორგისი. XIX

9 ფ.; 15X11; ქალაღი; რესტავრირებული; უყლო; ნუსხუბა; შაკი მელანი; სათურები სინგურით; [XIX ს.]; დაუწერელია: 9v.

„პარაკლისი სვედრებელი წმიდისა დიდისა [მოწ]ამისა გიორგისა, მოდელმან: კხლსა... ზეცათაო, წმიდაო ღმერთო, მამაო ჩუშნო. ო... შენ... მოვედით თაყვანის ვცეთ გ(?) უფალო, შესიმინე სრულიად დიდებად აწდა. ალილუია გ. ღმერთი უფალი, ჩასართავით ტროპარი კმა დ. — ტყუეთა განმათავისუფლებლო და გლახაკთა ხელის აღმპყრობლო, სნეულთა მკურნალო და მეფეთა უღლველო, წინამძღოლო დეაწლით შემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი...“ 1r—9r.

333

მხითარ სევასტიელი, რიტორიკა. 1784

124 ფ.; 17,5X10,5; ქალაღი; ტყავგადაკრული ხის ყდა; მხედრული; სათურები მთავრულად; შაკი მელანი; სათურები სინგურით; მთარგმნელი ანტონ I; გადამწერი: მიხაილი (124v); 1784 (124v); დაუწერელია: 1v, 7r-v, 121v.

„მიხითარ ყოვლად ბრძნისა მოძღურისა სომეხთა სევასტიელისა ქმნილი წიგნი რიტორიკა... თჳს კელოვნებისა სარიტოროსა (ესე იგი სამკვერ-მეთქვოსა). წიგნი ა. თჳს საზღურისა სამკვერმეთქვოსა და წუაგებისა ნაწილთა მისთასა. თავი ა. — მკვერმეთქვობა, რომელიცა ითქმის რიტორებად, არს კელოვნება საკეთილმეთქვო. ითქმის კელოვნებად, რომლითა ეზიარების სხუათა ყოველთა კელოვნებათა...“ 8r—121r.

შენიშვნები: 1. 122r—124v-ზე მოთავსებულია: „ბინაქს-სიტყუობაჲ სარიტოროსა კელოვნებისა (ესე იგი სამკვერ-მეთქვოსა)“.

2. ტექსტს ახლავს ანტონის ეული კომენტარები და განმარტებები.

3. ზედა ყდის შიდა მხარეზე არის სომეხური მინაწერი.

4. 1r-ზე არის მთარგმნელის — ანტონ I ცნობა: „სარგებელად ყრმათა სხოლის შინათა ქართულსა კმასა ზედა გარდამოღებულთ შრომილი ანტონის მიერ აზრიბისკოპოსისა ყოვლისა ზემოსა საქართულსოასა, დავითიან-ბაგრატოვანისა, დროსა უკეთურესისა ყოვლად ბრწყინულისა და უმაღლესისა მეფისა ირაკლი მეორის, ყოვლისა საქართულსოასა, მამათმთავრობასა ანტონისსა, წელსა დასაბამითან სოფლისა 7272, კორცეღად შობითგან სიტყუსა ღისა 1764, თთუსსა მეშუდესა, რიცხუსა 10“.

5. 1r-ზე ყოფილა მინაწერი (ტრიფილესივე?), რომელიც შემდეგში ამოუფხეკიათ და ახლა აღარ იკითხება.

6. ტექსტს წინ უძღვის „წინასიტყუაობა, ებისტოლე მიწერილი ანტონის მიერ აზრიბისკოპოსისა ყოვლისა ზემოსა საქართულსოასა დავითიან-ბაგრატოვანისა ირაკლის მიმართ მეორისა, ძმისა თჳსისა, მეფისა ყოვლისა საქართულსოასა დავითიან-ბაგრატოვანისა.“

ირაკლის დავითიან-ბაგრატოვანისა, ყოვლად ბრწყინულესა მეფესა ყოვლისა საქართულსოასას, მის მეფობის სიმაღლესა, ჩემს ყოვლად სატრფოს ძმასა...“

წერილი ჩვენს ზელნაწერის მიხედვით გამოცემულია: იხ. მ. ქავთარია, XVIII საუკუნის ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიიდან, 1977, გვ. 108—111.

ანდრძი (გადამწერისა): „სრულ იქმნა. იყავ სადიდებულად შენდა სიტყუა და სიბრძნეო ღისაო, და უბიწოდ მშობელისა შენისა, 17⁶/₁₄-84. მ ი ხ ა ი ლ.“ (124V).

მინაწერი: „წიგნი ესე მინიჭა ს ა ნ კ ტ ბ ე რ ბ უ რ ლ ი ს უფალსა გიორგი ჩუგუნოვმან თვისად სახსოვრად მღუდელმონაზონს ტარასისოლო მომონისძეს ალექსიშვილს წელსა 1828“.

შემიწირავს ქუათახევის მონასტრის ბიბლიოთეკისათვის 1868 წელსა“ (2r), (მინაწერის ბოლოს დასმულია ტარასის ბეჭედი).

334

ანტონ I. წყობილსიტყუაობა. 1768

118 ფ.; 16,5×11,5; ქალაღი; ტყავგადაკრული ფიცრის ყდა; დასაწყისი ფურცლები ამოვარდნილია; მხედრული; შავი მელანი; სათაურები მათავრულად და სინგურით; 1768 წ. (116r); გადამწერი: გიორგი ანჩისხატის დეკანოზი (116r); დაუწერელია: 1v, 6r-v, 13r-v, 116v—118v.

«ანტონ I», „წიგნი წყობილსიტყუაობა, ნაწილი პირველი, ღისმეტყუელებისათეს, თავი პირველი, თეს სამობისა და ერთობისა. —

ერთი არს ზესთა დაუსაბამო კეთილ,
 ზესთ-ნათლოვანი, ერთობა სამპირებით,
 უდასაბამო და უმიზეზო ყოფის,
 ერთის წყაროსგან ორნი ნექტარნი მყოფნი,
 ვითარ მზისაგან შარავანდი და ბრწყინუა...“ 14r—110r.

შენიშვნები: 1. „წყობილსიტყუაობა“ შედგება შეიდი ნაწილისაგან და დამატებისაგან. „გარდა შუღთა ნაწილთა წყობილსიტყუაობისათა, ზელა დართუა სხუათაცა. რომელთამე საქმეთა სტიხოლოლობითად, ესე იგი შაირსიტყუაობით ჩემნივე ქმნილნი“. დამატება შედგება 5 თავისაგან (110v—115v).

2. იამბიკოები ქართველ მოღვაწეთა შესახებ მოთავსებულია მე-5—7 ნაწილებში.

3. ტექსტს წინ უძღვის: ა. „ქმნილი მცირისა ტრიფილესაკვან დიაკონ-მონაზონისა (ანდრძი)“ (7 იამბიკური სტროფი, 2r-v), „წინასიტყუაობა წინამდებარისა წიგნისა ხუთ ტაბოვანთა სტიხთა ანუ შაირთა, ქმნილა გაიოსისა მიერ არხილაიკონისა“ (სულ 26 იამბიკური სტროფი, 3r—5r) და „ბინაქსი წყობილსიტყუაობისა“ (7r—12v).

4. „წყობილსიტყუაობა“ გამოცემულია სამჯერ: 1852 წელს პლ. იოსელიანის მიერ, 1972 წ. რ. ბარამიძის მიერ (ამ გამოცემებში ჩვენი ხელნაწერი გამოყენებული არ არის) და 1980 წ. ივ. ლოლაშვილის მიერ. იხ. ანტონ ბაგრატიონი, წყობილსიტყუაობა, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკლვევა, კომენტარები და ლექსიკონი დაურთო ივ. ლოლაშვილმა, 1980 წ. ამ გამოცემაში გამოკვეყნებულია ტრიფილეს და გაიოზის იამბიკოებიც, იხ. გვ. 295—300.

5. ხელნაწერი აღწერილი აქვს ივ. ლოლაშვილს დასახელებულ გამოცემაში (იხ. გვ. 86), ხელნაწერი A ლიტერითა აღნიშნული.

6. 1r-ზე არის სატიტულო ფურცელი „სადიდებულად ცხოველს-მყოფლისა, თანა არსისა და ვანუყოფელისა სამებისა, მამისა და ძისა და სულასა წმინდისა, ანტონისაგან არხიბისყოპოსისა ყოვლისა ზემოისა საქართუმლოისა დავითიან-ბაგრატიონისა ქმნილი ანუ თქმული წიგნი წყობილსიტყუაობა, ესე იგი განზომილსიტყუაობა, ბრძენთათეს კეთილ შესაქევეი, დროსა ყოვლად წარჩინებულისა უკეთილმსახურესისა და უმაღლესისა ირაკლი მეორისა, მეფისა ყოვლისა ზემოისა საქართუმლოისა. ხოლო მამათმთავრობისა თვისისა, წელსა დასაბამითგან სოფლისა 7276, ჯორციელით შობითგან სიტყუსა უფლისა 1768, თთუქსა მეოთხესა, რიცხუსა 20“.

ანდრძი (გადამწერისა): „სრულ იქმნა წელსა 1768, თთუშა ოკლამბერსა კდ, პალატსა შინა საპატრიარქოსა, კელითა ანჩისხატის დეკანოზის გ ა ო რ გ ო - ს ა თ ა, მხილველთა შენდობის მოქენე“ (116r).

მინაწერები: 1. „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (ზედასაცავი ფურცელი).
 2. „ს ვ ი მ ო ნ“ (ხელრთვა, იქვე).

335

კრებული. XIX

86 ფ.; 17×11; ქალაღი (მოცისფრო); ტყავგადაკრული ქალაღის ყდა; მხედრული; შავი მელანი; სათაურები ზოგჯერ მთავრულად და სინგურით; [XIX ს.].

1. [თეოტიმოს, წამებაჲ წმიდისა მარინესი]. — „შემდგომად აღდგომისა უფლისა ჩუშნისა იესო ქრისტესა და დიდებითა ამაღლებისა მისისა მამისა მისისა თანა და ყოფასა ზეცათა შინა, სანატრელთა წმიდათა მოციქულთა აღასრულეს სრბა მათი... ხოლო მე, თეოტიმოს, უფლისა მიერ წოდებულმან, აღმოყუანებულმან სიღრმეთაგან უმეტრებისათა ცნობასა ჭეშმარიტებისასა, და ნათელ ლებულმან მეცნიერებითა დისათა, ვილუაწე აღწერად...“ 1r—17r.

შენიშვნები: 1. სათაური ნაწერია ჩახვეული მთავრულით და ლახლოებით ასე ვკითხულობთ: „ცხოვრება და მოქალაქობა(?) წმიდისა და... მარინასი, ... იწამ იელისა იჲ“.

2. თხულება კიმენური რედაქციისაა და თარგმნილია სეითის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 54, 60 და 132).

3. ყდაში ჩატანებულია დაწერილი ფურცლები.

2. „წამება წმიდისა და ნეტარისა დედისა ჩუშნისა ქალწულმოწამისა ფებრონისი. — იყო დღეთა მათ დეოკლიტიანე მეფისათა ანთიმოს მთავარი და იყო იგი უძლური ხორციითა და იღუა იგი ცხედარსა ზედა. მოუწოდა სელინოს ძმისა თუსსა და პრქუა მას: მე, ძმაო, ვითარმედ ერთი კაცთაგანი განვაღცხოვრებისაგან...“ 17r—35v.

შენიშვნა: თხულება კიმენური რედაქციისაა (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 138).

3. „წამება წმიდისა და ნეტარისა ქალწულმოწამისა ირინასი, რომელი იწამა თუშსა მისისა ე. — პირველ წარსულთა ამათ ყამთა იყო ვინმე მეფე სახელით ლიკინიოზ, და ესუა მას ასული მხოლოდ შობილი და სახელი მისი პელონობი...“ 36r—66v.

შენიშვნა: თხულება კიმენური რედაქციისაა (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 129).

4. [სოფრონ იერუსალიმელი], „თვესა ა აპრილსა, ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა და ნეტარისა დედისა ჩუშნისა მარიამ მეგვიპტელისა. — საიდუმლოთა მეფისათა დაფარუა კეთილ არს, ხოლო საქმეთა დისათა ქადაგება დიდებული, რამეთუ ესრეთ პრქუა ანგელოსმან ტოვიოს...“ 67r—86v.

შენიშვნა: ავტორი აღდგენილია კ. კეკელიძის წიგნის (ეტიუდები, V, გვ. 110) მიხედვით. თხულება თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ (იხ. იქვე).

მინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (1r).

336

Путешествие христианина в блаженной вечности

გადატანილია Ros. № 143

337

კრებული. XVIII

III—35 ფ.; 14,5×10, ქაღალდი; ტვიფრული ტყავის ყდა; ნუსხური; შავი მელანი; სათაურები მთავრულად და სინგურით [XVIII ს.]; აქვს ჰვინიშანი; დაუწერელია 1r—IIIv.

1. „სწავლანი სულიერნი, წმიდისა მამისა ჩუჴნისა მაქსიმე აღმასარებლისა, თარგმნილი წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ეფთჳის მიერ. — პირველა უენებელობაჲ არს, რათა კაცი საქმეთაგან ცოდვსათა უცხო იქმნეს და სრულიად განებრს...“ 1r—31r.

შენიშვნა: „სწავლა შედგება 97 მოკლე, ზნეობრივი ხასიათის დარიგებისაგან (შლრ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 98).

2. „თქმული მისივე, წმიდისა მამისა მუნისა(!) მაქსიმე აღმასარებლისა სწავლანი სულიერნი. — სიყუარული სრული ესე არს, რათა დადოს კაცმან სული თჳსი ძმისა თჳსისათჳს და მოკუდეს მისთჳს, ვითარცა ქრისტე ჩუჴნთჳს...“ 31v—35v.

მინაწერი: „ჩემია წიგნი ესე, მღუღელმონაზონი ტ ა რ ა ს ი“ (35v), (მინაწერს უზის ბეჭედი ლეგენდიო „ტ ა რ ა ს ი“).

338

ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი. XVIII

250 ფ.; 133,5×9,5; ქაღალდი; ტყავადაკრული ხის ყდა; ნუსხური; შავი მელანი; სათაურები მთავრულად და სინგურით; 1 გვ. გამოხატულია იონან და მასკელის მინიატურა; მე-2 გვ-ზე, ტექსტის ზემოთ არის მშვენიერი მონახული თავსართი; გადამწერი: ამბროსი (გვ. 177); [XVIII ს.].

1. „ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი, საცისკრონი, უგალობდითსა, ჳა ა. — სასწაულითა. იცნა ერი უფალმან. და ზღუაჲ მღელევარე სიტყუთ განავმო პირველ. და დღეს უხრწნელად. იშვა ქალწულისაგან...“ გვ. 2—262.

შენიშვნები: 1. მეტრული პუნქტუაცია მხოლოდ პირველ ორ გვერდზეა.

2. საგალობლის ტექსტები ნასწორებია ხან მხედრულით, ხან ნუსხურით. შესწორებები ზოგჯერ ტექსტშია შეტანილი, ზოგჯერ კიდევბზეა მიწერილი.

3. „ძლისპირნი“ შეიცავს გალობანის ძლისპირებს 8 მხეზე.

4. ხელნაწერში არის სომხური მინაწერები: გვ. 33, 99, 155, 172, 176, 182, 214.

5. ზედა და ქვედა საცავ ფურცლებზე მხედრული განსხვავებული ხელით არის მიწერილი საგალობლები.

6. ძლისპირნის ტექსტი გამოცემულია, იხ. ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი, ორი ძველი რედაქცია, X—XI სს. ხელნაწერების მიხედვით. გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო ელ. მეტრეველმა, 1971 წ. ტექსტი მიჰყვება გამოცემას 34-ე გვ-დან.

4. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

ანდერძი (გადამწერის): 1. „უფალო, შეიწყალე ცოდვილი ამბროსი“
(გვ. 189).

2. „ლოცვამან ანნა
აღძართ მკობარედ ბრძნად,
რიტორებრივად
ორღანოდ სიბრძნითა ისმინეთ
გალობა
იოანესი, ჭელთა მიერ ოდესცა
ბრძანით
მშრომელი გევრდი ვარ
აჰა ლოცვით ოხებულ
ბილწნი ეშმაკნი ღმობიერებით თქვენით (გვ. 262)

(კიდურწერილობა იძლევა:

„ამბროსი გეკობთ მგალობელთ“).

მინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (ზედა საცავი ფურცელი).

339

კრებულო. XVIII

II+115 ფ.; 14,5×9,5; ქაღალდი, უყულო; წინა და ბოლო ფურცლები ჭიისა-
გან დაჭმული; მხედრული; შვიი მეღანი; სათაურებისათვის სინგური; [XVIII ს.];
დაუწერელია: 11r-v, 17v-18r, 88v-90v, 112v-113r, 114v.

1. „ბარაკლისი-სავედრებელი წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა. მოვედელ-
მან: კურთხეულ არსი. უკეთუ ერისკაცი იყოს: ლოცვითა წმიდათა მამათა ჩვენ-
თათა, უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩემო შემიწყალე მე, ამინ. მოვედით
თაყუანისცეცთ მეუფესა ღმერთსა ჩვენსა...“ 1r-18v.

2. „თთუშსა აგვსტოსა ია, მიცვალეზა ყოვლად წმიდისა ღთისმშობე-
ლისა, საკითხავი თქმული წმიდათა შორის მამისა ჩვენისა ვასილი კესარიის
მთავარეპისკოპოსისა. — რაქამს იგი სულისაგან წმიდისა ღთისმშობელმან
მარიამ ჟამი განსლვისა თუსისა ამიერ სოფლით გულის-ხმა ჰყო. მაშინ მზი-
არულ იქმნა სიბრძნითა საღთოთა...“ 19r-88r.

შენიშვნა: ტექსტი პირველი რედაქციისაა. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V,
გვ. 21.

3. „თთუშსა დეკემბერსა დ, წამება წმიდისა და დიდისა მოწამისა ბარ-
ბარასი. — სულთა და გონებათასაცა უსხეულობით და გრძნობისა უაღრესო-
ბით ზესთა თქმისა მიერ კერძომან სიტყუამან ღთონ, ჯორც-სხეულიან და
გრძნობად ქმნითა შობასა უფროსლა წინა პატივსცა რა ქალწულებასა...“
91r-112r.

შენიშვნები: 1. თხზულება მეტაფრასული რედაქციისაა, თანაც მეორე (იხ.
კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 164).

2. ფურცლებზე 1r-v, 17v, 18v, 113v, 114v, 115r-v არის უმნიშვნელო
მინაწერები, უფრო მეტად არის ლოცვები.

3. 11r-ზე არის მინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“.

340

სიმეონ ჯულფელი, დიალექტიკა. 1765

140 ფ.; 16,5×10,5; ქაღალდი; ტყავადაკრული ფიცრის ყდა; მხედრული;
შვიი მეღანი; სათაურებისათვის წითელი; აკლია მე-5 და მე-6 ფურცელს შო-
რის; 1765 წ. (138r); დაუწერელია: 138v-140v.

[სიმეონ ჯულფელი], «დიალექტიკა». — „დაწყებასა შორის დიალექტიკისა საკმარ არს კითხვისათჳს მცირისა რაჲსამე თქმად, რომელსა განსაზღვრებს არისტოტელი ესრეთ: კითხუა არს ძიება მიგებისა.

აწ უკუჲ, დაღაცათუ მრავალ არიან სახენი კითხვისანი, გარნა აქა საკმარ არიან ჩუჲნდა რაჲ არსისა და ვითარი არსისათჳს...“ 1r—137v.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი მიყვება A—329-ს. ავტორი აღდგენილია კ. კეკელიძის მიხედვით (იხ. A—329-ის აღწერილობა, შენიშვნა 1).

2. ალაგ-ალაგ ტექსტი ნაწორებშია, შესწორება-ჩამატებები გატანილია კიდევბზე.

3. შესაძლებელია ხელნაწერი გადაწერილი იყოს იმ პირის მიერ, რომელმაც გადაწერა A—329.

4. შთარგმნელის ანდერძი იხ. A—239-ის აღწერილობაში.

ანდერძი (გადამწერისა): „უფალო, მიეც მათ, რომელთა სადიდებელად შენდა ისწაონ და ასწაონ, ხოლო რომელთა სადიდებელად თჳსისა აპოსა აპოგებისა ისწაონ და ასწაონ და არა შენ, უფალო, მოუღე იგიცა, რომელიცა აქუნ, რაჲთა სული თჳსი უზადრუკი არა წარწყმიდონ. აღესრულა აღწერითა ქრისტეს აქეთ წელსა 1765, ქკსა უნგ, ივლისს 18“ (138r).

მინაწერები: 1. „ერმოლოგიონ — სძლისპირის წიგნი.

ექსიგოსისატუ ევანგელიუ — საზარების თარგმანი.

ნომოს — ცხოვრება კაცთა, გინა საზღვარი,

სჯულის კანონი.

თოინი — არსება.

კიკილია(!) — წიგნი.

ჩალეა დიანიკი — ძველი ანდერძი, დაბადება.

ფოლა კაკონ — ძლიერი ავი ნიშანი.

კლეგტი — ქურდი.

რომჭეა — მახული.

იკოსი — ოცი“ (ზედა ყდის შიდა მხარე).

2. „აჲ, კელითა ჩემითა გამოვბატენ ზღუდენი შენნი და წინაჲ ჩემსა ხარ მარადის ტ ფ ი ს (!)“ (იქვე).

3. „გონება არს ზედუაჲ უჯორცო. უშრომელად მომღელი ყოვლისა. გუამი არს სიტყუერი ბუნება, განუქუშთელი არსება უზიარებელი, ქუღმდებარობა“ (ზედა საცავი ფურცლის r).

4. „მეტაფ[იზიკა], ნაწ. 3, გონება არს ძალი ცნობად მოკიდულუბისა ჰეშმარიტებათასა. ესოდენ უმაღესი აღსავალი აქვს გონებას, რაოდენ უგრძესა მოკიდულუბასა ჰეშმარიტებათასა განხილვად შესაძლებელ არს“ (იქვე).

5. „ნიკონის ბიბლიოტიკისა“ (იქვე).

6. „წიგნი ესე დიალექტიკა არს მღუდელმონაზონის ნიკონ ჯობინა-შვილისა. 1891“ (ზედა საცავი ფურცლის v).

გვირგვინი. XIX

II+178 ფ.; 16,5×10; ქაღალდი (მოლურჯო); ტყავგადაკრული ფიცრის ყდა; მხედრული; შავი მელანი; დასაწყისი ასოები მთავრულად; სათაურები სინგურით; 11v-ზე გამოხატულია გვირგვინი, ქვეშ ჯვარი, [XIX ს.], გადამწერი: ტარასი აღექსიშვილი (11r), ჰვირნიშანი 1809 წ. (160r); დაუწერელია: 1v, 175v—178v.

„ლთივ შუწნიერნი თხრობანი, სულისა ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გვრგვინი. თავი ა. მღუდელ-მოქმედებისათჳს და საიდუმლოთა გამოცხადებისა. თხრობა ა. გამოცხადებისათვის წმიდისა საიდუმლოთასა და სიყუარულისა. — ღმერთი, რომელი სიყუარული არს, ნამდვილვე, რომელი

ევო სიყუარულსა ზედა; ღმერთი მისთანა ჰვიეს და იგი ღისა თანა, რამეთუ ესე არს დიდი და პირველი მცნება...» 1r—171r.

შენიშვნები: 1. „გვირგვინი“ შეადგინა გაბრიელ მცირეშ (იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 398).

2. „გვირგვინი“ შედგება ხუთი თავისა და ასი თხრობისაგან.

3. 172r—174v-ზე არის ზანღუცი.

4. კრებულის ბოლოს დართული აქვს „ბეჰედი“, იხ. A—222-ის აღწერილობა, ნაწყვეტი გამოქვეყნებულია კ. კეკელიძის ზემოთ დასახელებულ წიგნში, გვ. 373.

ანდერძი (გადამწერისა): „ჩემს სიყრმესა და ახალმოსწავლობასა შინა აღმიწერია წიგნი ესე და აწ მოხუცებულობასა შინა შემიწირავს ქვათახევის ღთისმშობლისათვის და ნუ ვინ გამოსწირავს. 1860 წელსა, არხიმანდრიტი ტარასი“ (11r).

2. «Книга принадлежит о. Иеромонаху Тарасию» (1 r).

3. „წიგნი მღვდელმონაზონის ტარასისა, სოლომონ დეკანოზის ძის ალექსიშვილისა“ (11r).

მინაწერი: „მამაო, წიგნი ესე სახსოვრად შენდა გადამიწერე, ქრისტეს სიყუარულისათვის, და სასყიდელსა მადლობის გარდახდით მიიღებთ“ (175r).

342

კრებული. 1788

III+68 ფ.; 15,5×11; ქაღალდი; რესტავირებული; კოლნეორგადაკრული მუყაოს ყდა; მხედრული; შავი მელანი; სათაურები სინგურით; დასაწყისა ასოები მთავრულად; 1788 წ. (64v), გადამწერი: დავით მესხიშვილი (64v), დაუწერელია: 1r—IIIv, 65r—68v.

1. „იოანესგან სინელისა სამათნი, გუარნი კიბისა, აღსავალთაებრ თქმულნი, ვინცა აღსრულ ხარ, სისრულედ მიწვენილხარ, ესენი თუთო თავისაგან ათ-მუხლად, მე იოანე დავკლექსენ პირისპირად.

თ ა ვ ი პ ი რ უ ჳ ლ ი

გნებაეს გამოხუალ
 არსსა ვით ჰხედა ვ
 მარადის მხედ ი
 თუწყით მუნაღუალს
 საგზოდ ვინ აქ ა

თუ ოდესცა ამას ჰყოფ
 თუმეცარი არ მართალ
 ხაუკუნოსა მეტრფი
 სულთა მამისა მიმართ
 თუფროს მოიგო ესე...“

1r—40v

შენიშვნები: 1. კლემქისის თარგმანი ეკუთვნის იოანე პეტრიწს (შდრ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 288). ორივე იამბიკური სტროფი გამოქვეყნებული აქვს კ. კეკელიძეს დასახელებულ წიგნში, მაგრამ არა ჩვენი ხელნაწერიდან (თუმცაღა ამ ხელნაწერსაც ასახელებს).

2. ტექსტი შედგება ოცდაათი თავისაგან.

3. ზემოთ ამოწერილი ორივე სტროფი გამოქვეყნებული აქვს კ. კეკელიძეს (იხ. დასახელებული წიგნი).

4. ტექსტი გამოცემულია ივ. ლოლაშვილის მიერ. იხ. იოანე პეტრიწი, სათნოებათა კიბე, 1968, გამოცემაში ჩვენი ხელნაწერი აღნიშნულია F ლიტერით.

2. „შუღათოვს ვნებათა არს. —

შუღათა ვნებათა	თუთ აღმრიცხუავი ჰპოებ
ოუფროსლა დიდთა	სულისა ამათ სენთა
დაფარულადცა,	ვინა გონების მამბრობთ
თუ არ განიდრთხოზ	ნებსით მასვე შენ მოხრობელსა
აპა შთაჰრილ ხარ	ესე დიდი ვნება არს.

ამპარტავანო, რად ემსგავსე გულითა
 ბნელსა ბელიარს, მთავარსა მას ბოროტსა...“ 40r.—41v.

შენიშვნა: თხზულება ნიკოლოზ თბილელს-ორბელიანის მიერ-
 წერება (იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 347).

3. „პეტრე [გელაფელი]. —

აპა, შენათა, დიდ, იქართლეს კუალად
 კიბე ხარისხთა, ცად მყუანთა, იოანნი,
 თნებისა ლექსთა, ქრისტეს ქვესწორ ჟამ-რიცხუთა,
 შენ სულ სახელმან, შენ ღვწამან ინება რა,
 სძლის ყვანა მათი, პეტრესგან ნერგულისა...“ 42r.

შენიშვნა: ავტორი აღდგენილია კ. კეკელიძის დასახელებული წიგნის
 მიხედვით (გვ. 333), აქვე გამოქვეყნებულია ეს იამბიკოც. გამოქვეყნებულია
 იგი ს. ყუბანეიშვილის შივრაც. იხ. ძველი ქართული ლიტერატურის
 ქრესტომათია, ტ. I, გვ. 394.

4. „იეზეკელისაგან უბადრუკისა. —

იძღვენ სამეცნი	ორფევის კმათ დამკსნელნი
ნათელ მყოფელო	ალთა გულისათაო
ნივით კერძოდ ხ	მუსიკთ კმათასა ზესთა
ესე მიიღე	ალმონაშუნი მშობელმან
შენნი იოსენ	მამაო იოანე“

42 r-v.

შენიშვნა: ხელნაწერში წარმოდგენილია კიდევ ორი იამბიკოც ურთულესი
 აკროსტიქებით. სამივე იამბიკოც გამოქვეყნებულია აქვს კ. კეკელიძის წიგნში:
 ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 306--307. აქვეა
 აკროსტიქებიც გაშიფრული.

5. „საქართუშლოს მეფის დიპტრისაგან თქმულნი იამბიკონი მუხლი ათორ-
 მეტი. წმიდისა შიო მღვმელისა.

შენის დაფნისა იშიოებს ასურსა,
 ისავსებს ქართლი, ნილოესა ნაკადულთებრ,
 ორობს მოხუცი, მღვმე ფართობს სამყაროდ,
 იბერწისწულებს, მრავლად უდაბნოს ესე
 სულსა აღუთისებს, მტუჭრისა მტუჭრად დამტევი...“ 43r-v.

შენიშვნები: 1. ტექსტი ჩვენი ხელნაწერის მიხედვით გამოცემა კ. კეკელი-
 ჯიძის (იხ. ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 315. პირ-
 ველად დაიბეჭდა ჟურნალში „ჭუარი ვაზისა“, 1906 წ. № 8, გვ. 10).

2. აკროსტიქით გამოდის „შიოია“.

6. „უკანასკნელსა აღმოფშვინვასა, ოდეს სულმან ბრძოლა დაუწყოს, უკე-
 თუ მოკუდაეს შეეძლოს იტყოდეს, და უკეთუ არა — მღუდელმან ათქმევინოს:

იესო, იესო, იესო, ძეო ღწაო, შემიწყალე მე. იესო, მისენ მე ცოდუათა ჩემ-
 თაგან..." 44r-v.

შენიშვნა: ამ ტექსტს ერთვის: „წინაშე უფლისა მიმყვანებელნი ესენი არი-
 ან: მარხუა, ცრემლი, ლოცუა, მღვიძარება, სიყუარული და სიმდაბლე“.

7. „გრიგორი ღწმეტყუელისა განუზომელთაგან სიტყუაჲ. —
 რათა უცხოთა არ მიგიპარონ წიგნთა,
 რიცხუსა გაუწყებ, ჩვენთასა, მეგობარნო,
 თხრობითნი წიგნნი, ათორმეტ ყოველივე,
 უძუმლესისა ებრაელთ სიბრძნისანი,
 პირუშლად ქმნისა, გამოსულა ლევიტელთა..." 44v—45v.

შენიშვნა: იამბიკო ქართულად თარგმნა ეფრემ მცირემ (იხ. კ. კე-
 კელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 39).

8. „თქმული ნიკოლოზ ტფილელისა. —
 ბრძნად ბრძენი უბრძნეს, ერთობ ძმანი დანებით,
 ბრძენნი სიგრძეს ზომდ, უძრავად განიბანებით,
 განსჭურითენ გულით, სჭიდენ თითნი დანებით,
 ჩჩვილნი კლდესა ჰკარ, მტერთა მახულ დანებით,
 სუფევ მტუჭრგანყრით, მარად შუჭბით და ნებით..." 45v—46v.

შენიშვნა: ტექსტი ჩვენი ხელნაწერის მიხედვით გამოქვეყნებული აქვს
 კ. კეკელიძეს (იხ. ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. I, 1980,
 გვ. 347—348).

9. „შვდთა კრებათათუს. — კრება კელმწიფებასა, პაპობასა და პატრიარ-
 ხობასა, რომელსა ქალაქებში იყო და აწ რომელნი მშუალეებელნი იყვნენ, და
 ანუ რაოდენნი წმიდანი მამანი შეიყარნენ, და ანუ კანონი რა დასდევს და აწ
 ქრისტეს აქეთი ქორონიკონი რამდენი იყო გამოსრული.

- ა კრებაში დიდი კონსტანტინე მეფე,
 სილიბისტროს რომის პაპა,
 მიტროფანე კოსტანტინეპოლისა,
 ქალაქსა შინა ნიკიას
 მწვალებელს არიოსზე შეკრბეს.
 მამანი იყუნეს სამას ათრვამეტნი,
 კანონი 20
 ქრისტეს აქეთი 318 წელნი..." 47r—48v.

შენიშვნა: ცნობები შეკრებილია შვიდივე კრების შესახებ.

10. „მოთხრობა სულ მცირე ვასილი ოპრაქისაგან, რიცხუთათუს დასაბა-
 მითგან გარდასრულთა წელთასა. — ადამისითგან წყლით-რღუნამდე გარდახ-
 დეს წელნი ვიდრემე 2242.

წყლით-რღუნითგან ვიდრე გოდლის შენებადმდე წელნი ვიდრე 525.

გოდლის შენებითგან ვიდრე აბრაამისადმდე წელნი ვიდრე 525.

აბრაამისითგან ვიდრე ევჯპტით გამოსულამდე წელნი 425.

ევჯპტით გამოსლუთაგან ვიდრე სოლომონის ტაძრის შენებადმდე წელნი 737.

ტაძრის შენებითგან ვიდრე ტყვეობადმდე ისრაელთასა წელნი 425.

ტყუეობითგან ისრაელთასა ვიდრე ალექსანდრეს მეფობადმდე წელნი 318.

ალექსანდრეს მეფობითგან ვიდრე ქრისტესამდე 303.

ერთბამად — 5100.

ქრისტესითგან ვიდრე დიდის კოსტანტინეს მეფობადმდე წელნი 318.

კოსტანტინესითგან ვიდრე მიხეაელ მეფის თეოფილეს ძისამდე 545.

მიხაილ მეფითგან ვიდრე ალექსი კომინანოსამდე წელნი 245.

ალექსისითგან ვიდრე დღეინდელად დღემდე წელნი“ 48v—49r.

შენიშვნა: საფიქრებელია, რომელიცა რუსული წიგნიდან არის ამოკრებილი ეს ცნობები. ქართულ საცნობარო ლიტერატურაში ავტორი უახლოვდება ან არასდამითებულნი არ არის.

11. «**შვიდთა მომაკვდინებელთა ცოდვათათვის და შვიდთა მადლათათვის**». — „ესე არს შვიდთა მათ მომაკვდინებელთა ცოდვათა უპირუტყლესი ამპარტავნება. ამპარტავნება ესე არს, რომელსაც თავისი ნაქმარი და ნათქუამი დიდად მოსწონდეს. და დიდად დიდების მოყუარე იყოს და სწავლების მოთაკილე...“ 50r—64r.

შენიშვნა: ყოველი ცოდვის შემდეგ მოდის მადლი და მისი განმარტება.

ანდერძი (გადამწერისა): „აღესწერე მცირე ესე კლემაქსი იოანე ფილოსოფოსისაგან იამბიკოდ გალექსილი, ოცდაათნი კიბენი თითონი, ათთა სტიხთა შინა, რომელსა წოდებულ ჰყოფენ იოანე პეტრიწად. და სხვანი მუხლენი სხვათა და სხვათაგან თქმულნი. და ეგრეთვე შუანი მომაკვდინებელი ცოდვანი შვიდთა მათ დამარტყველთა მადლთა სათნოებითთავე, თითონი ათად განყოფილნი. მე, ყოველად მდაბალმან და უღირსმან ალექსის ძემან დავითმან. რომელთაც იხილოთ მცირე ესე ნამუშავენი ჩემი, შენობა ჰყავით სიყვარულისათჳს ღმრისა, რათა თქვენცა შეწყალებულ იქმნეთ ზეცათა სახიერისა მეუფისაგან.“

შეწარლთა ამ გალექსილის მცირე კლემაქსის დედანი დიდად გაერყვნათ კიდურ-წერილობაც და აკროსტიხორიც, რომ აღარ მოდიოდა. აგრეთვე იამბიკოს რულად მეტ-ნაკლებ მარცვლებით და ვეცადე სისწორეს და გამართავს, რაც ოდენ ძალ მედგა, რომ არც ჰაზრი გამოცელილიყო და სწორედ მოსულიყო კიდურ-წერილობაც და მარცვალაც. თვესა აგვისტოსა, რიცხუსა 9, წელსა ჩდ88, ქკს ოვ“ (64v).

შინაწერები: 1. „წიგნი ესე ეკუთვნის იერონიმე ალექსიევს“ (1r).

2. „მზაო, საყუარელო, ახლა მე მეკუთვნის, შენს ძმას ტარასის“ (1r).

3. „წიგნი ესე ეკუთვნის კოლმეტსკი ასესტორს იერონიმე ალექსიევს“ (64v).

343

პარაკლისნი და სავედრებელნი. 1813

124ფ; 18X11; ქალაღი (მოლურჯო); ტყავგადაკრული რესტავირებული ტვიფრული ყდა; მხედრული, შავი მელანი; სათაურებისათვის სინგური; სინგური ჭარბადაა გამოყენებული თვით ტექსტშიც; გადამწერი: ტარასი მესხიშვილი (123v); 1813 წ. (86r); დაუწერელია: 13v, 21v, 29v, 37v, 52v, 57v, 86v, 108v, 124r-v.

„ლთ-იე შემკობილნი პარაკლისნი ყოველთა წმიდათათჳს მოსაზავებელნი პარაკლისი, სავედრებელი წმიდისა ღმრისმშობლისა ყოველად ბრწყინვალეთა დღესასწაულთა მისთათჳს. — მღუდელმან „კურთხეულარის“, გუნდმან: „ამინ“. დიდება შენდა ღმერთო, მეუფეო ზეცათაო, წმიდაო ღმერთო, მამაო ჩუწნო. მღლელმან: „რამეთუ შენი არს სუფევა...“ 1r—123v.

შენიშვნები: 1. ღმრისმშობლის პარაკლისის გარდა კრებულში შედის:

ა) „პარაკლისი სავედრებელი ცხოველსმოყვარისა და პატრიონისა ჭუარისა“

(13რ—21რ); ბ) „პარაკლისი სავედრებელი წმიდათა ანგელოსთა“ (22რ—29რ);
 გ) „პარაკლისი სავედრებელი წმიდის იოანე ნათლისმცემლისა“ (30რ—37რ);
 დ) „პარაკლისი სავედრებელი წმიდათა წინასწარმეტყულთა“ (38რ—44რ); ე) „პარაკლისი სავედრებელი მოციქულთა“ ((45რ—52რ); ვ) „პარაკლისი სავედრებელი წმიდათა მოწამეთა“ (53რ—59რ); ზ) „პარაკლისი სავედრებელი წმიდათა მღვდელთმთავართა“ (60რ—67რ); ც) „პარაკლისი სავედრებელი ღირსთა და ღმრთეობისილითა მამათა“ (68რ—75რ); თ) „პარაკლისი სავედრებელი უფლისა იესუსისა ტკბილისა ღმრთი ბრწყინვალეთა დღესასწაულთა მისთჳს და კვირაჲთა“ (76რ—81რ); ი) „გალობა სავედრებელი ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისა, რომელი ითქმის ყოვლისა ვნებისათჳს სულიერისა, თქმული თეოსტირიკჳთა მონაზონისა“ (87რ—97რ); ია) „პარაკლისი კელითქმენელისა ზატისა უფლისა იესუ ქრისტესისი (აქ დასახელებულია კანონის ავტორი გერმანე პატრიარქი) (98რ—108რ); იბ) „პარაკლისი აღდგომისა“ (109რ—115რ); იგ) „სამადლობელი თხოვათა მიმთხუცვისათვის და ყოვლისა ქუჭლისმოქმედებისა საღმრთოსა“ (116რ—123რ).

2. აღდგომის პარაკლისის სათური ნაწერია ჩაწული ასობით.

3. თითქმის ყოველი პარაკლისის დასასრულს არის მითითება: „თუ ორთა, გინა სამთა მღვდელთმთავართჳს გენებოს, მრავლობითად ჰბრძანე და კეთილიე არს და შუჭნიერ“ (67რ).

4. 82რ—86რ მოთავსებულია „განგება პარაკლისისი“¹, რომელიც თავდება სიტყვებით: „სრულ იქმნეს სულისა განმანათლებელნი პარაკლისნი სადიდებლად ღმრთისა და ყოველთა წმიდათა მისთა 18 $\frac{1}{13}$ 13 (86რ).

5. 1ვ-ზე არის აკროსტიქიანი იამბიკო, რომელიც შუაზე კვართთა გაყოფილი:

„პარაკლისი არის ნუგეშისი საცემელი,
 ამად ბერძულით ითარგმანების ესრეთ:
 რაბამ შვენიერ შემეკულ ფსალმუნ-გალობით,
 აბა ბრწყინვალე საღმრთოსა სახარებით
 კეთილ წესიერ ლოცუა ღმობიერ მისი“.

შინაწერები: 1. (გადამწერისა): „ქ. ეს პარაკლისებო, ჩემგან სიერჳსა შინა აღწერილი, ვაჩუქე პეტერბურღში იოანე თარხანოვს, 1823 წელში, და შემდგომად გარდაცვალების მისისა, ჩემდავე მოიქცა და მე დავსდევ ამას ქვათახევის მონასტერსა შინა, სახმარად და მოსახსენებლად მისა, წელსა 1867. ა. ტარასი“ (123ვ).

2. „ჩემ შემდგომ წმიდას გიორგის ფანისის ეკლესიისა არის. 1837-სა 24-სა ფებერვალსა. ი[ოანე] თარხანოვი“ (1რ).

3. „Иеромонах Тарасий (I r)

4. „ქვათახევის მონასტრისა“ (ზედა ყდის საცავი ფურცელი).

5. „1817-სა წელსა სეკდემბრის 8-სა დღესა წარვედი რუსეთს ტფილისი-დაამ“ (ქვედა ყდის შიდა მხარე).

344

სკულის კანონი. XVIII

01+70 ფ.; 16,5×10,5; ქალაღი; ტყავაღარული ღიცრის ყდა; მხედრული; შავი მელანი; სათურები ნუსხურად და სინგურით; გადამწერია: ალექსი მესხიშვილი (68რ); [XVIII ს.]; დაუწერელია: 01ვ, 1ვ, 3ვ, 4ვ, 5ვ, 6ვ, 7რ—8ვ, 63ვ, 69რ—70ვ.

1. „სკულის კანონი. მეექუსისა კრებისაჲ, იოანე მმარხველისაჲ, წმიდისა მამისა ეფთჳმე მთაწმიდელისა თარგმნილი. წესი და განგება ას სამეოცდა რვათა წმიდათა მამათაჲ, რომელნი შეკრბეს კოსტანტინეპოლის, ახალსა პრომსა, კოსტანტინე ღმრთისმსახურისა და მორწმუნისა მეფისა ზე, ძეს წულისა ძისა ჰერაკლე მეფისა. — ამან წმიდამან მეექუსემან კრებამან ას ასმეოცდარვათა მამათჳმან...“ 9რ—41ვ.

2. „კანონი შეცოდებულთა აღწერილნი წმიდისა მამისა ჩუჴნისა იოანეს მიერ კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, რომელსა ეწოდა მმარხველ. — უწყებულ იყვნით, ვითარმედ ესე ნეტარი იოანე მმარხველი უკანასკნელი იყო ყოველთა მათ, რომელთა სჯულის კანონისა წესნი დაეწერნეს, მეექუსისა ცაჲ კრებისა შემდგომად იყო მრავლითა ქამითა...“ 42r—59r.

შენიშვნები: 1. „კანონი შეცოდებულთანი“ შედგება სამი ნაწილისაგან (იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია ტ. I, 1930, გვ. 211).

2. ტექსტი გამოქვეყნებულია (იხ. მცირე სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადა ე. გიუნაშვილმა, 1972 წ.).

გამოცემაში ჩვენი ხელნაწერი გამოყენებული არ არის.

3. „მიგებაჲ კანონებრივი ტიმითე წმიდისა მთავარეპისკოპოსისა ალექსანდრიელისა, იყო ერთი ას ერგასისაჲ წმიდათა კოსტანტინეპოლელს შეკრებულთა მამათაგან, მისსა მიმართ კითხვაჲ. — უკეთუ კათაქმეველი ყრმაჲ, ვითარ წლისა შუდისაჲ, რომელ არს კაცი სრული, დაემთხვოს სადმე ქამისწირვასა და უმეცრებით ეზიაროს, რა ჯერ არს ყოფიჲ მისთვის?...“ 59r—60v.

შენიშვნა: ტექსტი შედგება 15 კითხვა-მოკვებისაგან. ტექსტი გამოქვეყნებულია: იხ. დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს ე. გაბიაშვილმა, ე. გიუნაშვილმა, მ. დოლაჭიძემ, გ. ნინუამ 1975 წ. გვ. 524—526.

4. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა მეთოდის კოსტანტინელ მთავარეპისკოპოსისა და მოწამისა, თუ ვითარ ჯერ არს შეწყყნარება თუთოეულისა ჰასაკსა შინა უარისყოფისა ბრალსა შთავრდომილთათჳს და კულაჲდ ქრისტიანედ მოქცეულთა. — უკეთუ ყრმაჲ შეპყრობილ იქმნეს და უარყოს, ანუ შიშისაგან, ანუ უმეცრებისა და უსწავლელობისაჲ, ესე-ვითარი იგი რაჲჲმს მოიქცეს ოდეს, ჯერ არს, რათა სალხინებელნი ლოცვანი წართქმოდინ...“ 60v—61r.

შენიშვნა: ამ ტექსტის დასაწყისი მეორდება 68v-ზე.

5. „წმიდანი და მსოფლიონი კრებანი არიან შუდნი, რომელნი იქმნეს. — ა ჰირველად ნიკიას, კოსტანტინეს ზე დიდისაჲ და სილიბისტროს ჰრომთა ჰაპისაჲ, მიტროფანე კოსტანტინეპოლელისაჲ...“ 61r—63v.

შენიშვნები: 1. მოკლედ წარმოდგენილია შვიდივე კრების შესახებ ცნობები:

ა) სად შედგა, ბ) რომელი იმპერატორის დროს, გ) რომელი ჰაპის და პატრიარქის ზეობისას, დ) როდის, ე) რამდენი წარმომადგენელი ესწრებოდა (და ვ) რა ძირითადი მწვანელობის წინააღმდეგ იყო ბრძოლა (პირველ კრებაზე არიანელთა წინააღმდეგ, მეორეზე — აპოლინარელთა, მესამე — ნესტორიანელთა, მეოთხე — დიოსკორელთა ეგტუქიელთა, მეხუთე — ორიგენელთა, მეექვსე — მაკარიელთა, მეშვიდე — ანასტასიელთა წინააღმდეგ).

2. 01r და 6r-მდე (მხოლოდ r-ზე) არის შეიღობა მომაკვინებელთა ცოდვათთვის. — ა) „ურჩება, ბ) სიქადული — კინისა კეთილისა და თუ არცა ყოველად, მაშინცა მარევენებლობა ქუელად... გ) ორგულეზა — საჩვენებლად კაცთა წმიდად და არა ღვთისათჳს, დ) წინააღმდეგობა — ჰეშმარიტებისა მიმართ, ე) თავდაჯერებულება — თვისისა გულის-ხმისა... 3) განმწვანებლობა — წმიდისა ეკლესიისაგან, ზ) უსარგებლო გამოკითხვანი დიდების მოყვარებობასათვის და არა ჰეშმარიტებისათვის“. ყველა ეს არის ამპარტავენების ნიშნები. A—342 წარმოდგენილი „მომაკვინებელი ცოდვებისაგან“ განსხვავდება. ამ ხელნაწერში ამპარტავენებისაგან „გამოვა: ა) უსჯულოება, ბ) ურცხვრობა, გ) თუ-არ-ყოლობა, დ) ქედმაღლობა, ე) მარუშენებლობა, ვ) ზესთა-მჩენობა, ზ) ლაღობა, 8) წუტულება, თ) გმობა, ი) ზუაობა“ (50r). ტექსტებში დიდი სხვაობა; A—342-ის ტექსტი

ნიკოლოზ თბილელს მიეწერება, ამ ხელნაწერში დაცული ტექსტის ავტორი კი არ ჩანს.

3. ერთის „სჯულის კანონის“ სარჩევი. „ზანდუკი სჯულის კანონისა, ვისცა რაჲ კანონი გენებოსთ, რომლისაჲთჳსმე ცოდვისა და მსწრაფლ ვერ ჰპოვოთ, აქათ-გან იძიეთ“ (64r—68v).

ანდრძი (გადამწერისა): „მოკსენებულ ყავით ლოცვათა შინა თქვენთა. წმი-დანო მეუფენო, ცოდვილი ალექსი, რომელმან სხსა დაშურებისათჳს და საკმარად მიცემისათჳს აღწესებუ ჴულის კანონი ესე დედათაგან ქეშმარიტთა და მართალთა“ (68v).

მინაწერები 1. „სჯულის კანონი ესე ეკუთვნის იერონიმე ალექსიეცს“ (01r).

2. „ქ. ჩემო საყუარელო ძმაო, ეს სჯულის კანონი ახლა მე ეკუთვნის, შენს ძმას, მღუღელმონაზონს ტარასის“ (01r).

3. „პაპის ჩემისა ალექსი დეკანოზისაგან აღწესებუი. ა. ჯ.“ (69r).

345

პავლე მოციქულის ეპისტოლენი. X

შეუერთდა S ფონდის ხელნაწერ № 1138-ს. ხელნაწერის აღწერილობა რბ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების (S) კოლექციისა, ტ. II, შედგენილია და დასაბუქდად დამზადებული: ა. ბაქრაძის, თ. ბრეგაძის, ელ მეტრეველისა და მზ. შანიძის მიერ, ელ. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი, 1961 წ. გვ. 30—31.

346

გონების ლოცვანი. XVIII

121 ფ.; 15,5×11; ქალაღი; კოლენჯორგადაკრული მუყაოს ყდა; თავ-ბოლო ნაკლული; იწყება მე-2 რვეულიდან და თავდება მე-11 რვეულის ჩათვლით; აკლია 26-ე და 27-ე ფურცლებს შორისაც; ნუსხური; შავი მელანი; სათაურება სინგურით; ფ.ფ. 1—24 და 98—121 XIX საუკუნეშია დამატებული; [XVIII ს.]; დაუწერელია: 1v, 24v და 98r—121v. დაუწერელი ფურცლები XIX საუკუნისაა.

1. «გონების ლოცვანი». — ... ი კელმწიფებანი სულისანი, რომელ არიან მომკსენებლობაჲ.

მოკსენებად მარადის კეთილმოქმედებისა მისისა ცნობაჲ, რათა იცნობდე მას, ვითარცა უფალსა და მაცხოვარსა, ნებაჲ, რათა შეიყარო იგი, ესე გიყოფიესა, ესრეთ განიზრახე ჳორცთა საცნობელითა...“ 25r—88v.

შენიშვნები: 1. თხზულება შეიცავს შემდეგ ლოცვებს: ა). ლოცვა დაუსრულებელისა და დიდებულისა იესოს სახელისა მიმართ, რათა გჯსნას ჩუჴს სოფლისა ამის ამოებისაგან“ (27v—28v), ბ). „განზრახვა მესამე, სიკუდილისათჳს“ (28v—33v), გ). „ლოცვაჲ მოკლედ თქმული წმიდისა დიონისე არიოპაგელიისა დღესა სიკუდილისა მისისა“ (33r-v), დ). „განზრახვა მეოთხე, აღსასრულისა და სასჯელისათჳს“ (33v—39v), ე). „განზრახვა მეხუთე, ჳზთისათჳს“ (39v—44r), ე). „განზრახვა მეექვსე, სასუფეველისათჳს კათასა“ (44v—48v), ზ). „ლოცვა ჴეცისა ქალაქისა იმრუსალიმის მიმართ, რომელი ჩუჴს თანა ევედროს ღმერთსა ჩუჴსთჳს“ (47v—48v), თ). „განზრახვა მეშუდე, საზარებისათჳს ღმრთისა“ (48v—51v), თ). „ლოცვა მადლობისათჳს მიუწდომელისა და სახიერისა ღმრთისა“ (51v—54r), ი). „ლოცვა, რათა მოგეცს ღმერთმან სიმდაბლე“ (54r—55r), ია). „განზრახვა მეორე, განწესებისათჳს უბრწენლოა ჳორცთა და სისხლთა ღმრთისათა“ (55r—56v), იბ). „ლოცვა უწინარეს ჴიარებისა“ (56v—58r, იბ).

„განზრახვა მესამე ვენებისათვის ქრისტესა ლოცვისათვის მტილსა გესამანისასა“ (58r—60v), იღ). „ლოცვა ქრისტეს ვნებისა მალღობისათვის“ (60r-v), იღ). „სვინინდისით საგონებელი მეოთხე, იესო ქრისტეს შეპყრობისათვის“ (60v—63r), იგ). „სვინინდისით საგონებელი მეხუთე, ქრისტეს ტანჯვათათვის და ვნებისაათვის და შეპყრობისათვის განზრახვა“ (63v—65v), იზ). „სვინინდისით განზრახვა მეექვსე, ოდეს მიუყვანეს ანა მლდელთმოდგერისა წინაშე ქრისტეს“ (65v—68v), იფ). „განზრახვა სვინინდისა მეშვიდე პეტრეს უარისყოფისათვის“ (68v—71v), ით). „ლოცვა გამაღობისა მისივე ქრისტეს სატანჯველთათვის“ (71r-v), კ). „საკონებელი ოდეს წარიდგინა წინაშე პილატესსა და მან მისცა იგი სუჭტთა დაბმად და გუშმად იესო, ამას იგონებდე“ (72r—73v), კა). „სვინინდისით საგონებელი მეცხრე, იესუს ეკლის გვრგვინისათვის განზრახვა“ (73v—76r), კბ). „სვინინდისით საგონებელი მეერთმეტე, ჟუარცმისათვის უფლისა საგონებელი“ (76r—77v), კგ). „სვინინდისით საგონებელი მეათორმეტე, იესოს გუშრდის განღებისა და გარდამოქსნისათვის“ (77v—80v), კდ). „განზრახვა პირველი, აღსდგე რაჲ ცისკარს ძილისაჲან, მიუპყარ გონება შენი ღმერთსა, ილოცე მოკლედ და თქუ ლოცვაჲ ესე“ (82v—83v), კე). „აჲა ვიწყით საგონებლობისა: ლოცვანი ამისთვის სამ ნაწილად განუყვით“ (83v—88v).

2. თითოეული „ლოცვა“ თავის მხრივ კიდევ შედგება ცალკეული ნაწილისაგან, რომლებიც ცალკეა გამოყოფილი და დასათაურებული. მაგ., „სურვილი“, „წინა დადება“ და „გარე შეცვლა“.

3. ტექსტში ჩართულია შემდეგი სახის განმარტება: „სწალვანი ამის კეთილად საგონებელთაჲ ლოცვათანი, თუ ვითარ ჟერ-არს:

სვინინდისით ლოცვანი ესრეთ ჟერ-არს, რათა პირუტლად ვისწაოთ გონებისა ლოცვისა კეთილად შეწირვა და გამოვჩინოთ სხუაჲ და სხუაობაჲ ლოცვათა და რომელსაცა ენებოს ქრისტიანებრ სლუა და განჩინებჲა სულისა თვისსა ჟოჯოხეთისაგან და შესლვად სასუფეველად.

დაუტეოს ზორიოდ და ქმნეს კეთილი და ყოვლითურთ თანა აცს შედგომა ღმერთსა და გარდამატება სიყუარულისა მისისა შედგომა და სიყუარული ღმრთისა არა ვის ძალ უცს მოგებად თვნიერ ლოცვისა, ვითარცა პირველად აღვსწერე თვისა ამის წიგნისასა, რამეთუ ორსახენი არიან ლოცვანი, ვითარმედ კვიანი და გონებინი. კვიანი ლოცვაჲ არს ფსალმუნებაჲ, მრწამსი, მამაო ჩუქნიო, გიხაროდენი და სხუანი მსგავსნი ამისნი ლოცუანი, რომელნი წარმოიჩინებთან კვიანითა პირითა და რომელსაცა ლოცვისა შეკმობით იტყვან.

ხოლო გონებისა ესე ლოცუანი არცა სომეხთა და არცა სხუთა მწვალებელთა არა ვინ იციან, რამეთუ არცა წერილი აქუსთ და არცა მასწავლებლებნი ჰყვანან, არამედ გონებისა ესე ლოცვა უადრეს და უზეშთავს და უპატიოსნესად სასარგებლო არს.

საკმარ არს თქმად, ვითარცა უპატიოსნეს არს სული გუამისა, ეკოდენ უპატიოსნეს არს გონების ლოცვა კვიანთა ესე. ესე ამა პატიოსნისა და გულისდადებით გონების ლოცვისათვის აღმიწერია დასაწყისისა წიგნისა ამის, ვინაჲთჲან ზემო აღმიწერია გულის მკურვალეებისათვის, აჲ რაღდა საკმარ არს მეორედ აქცა აღწერად, ვარნა ესე თქუთად, ვითარ თანა გუაც ამისთვის მცირედ რამედ გაუწყო, ვითარ ჟერ არს აღსრულება გონების ლოცვისა აკვმს, რათა ეამთა ეამი და დრო განვიწყსით ანუ ცისკარად, ანუ მწუხრს, რათა მასევე დროსა ჩუჭულდება გვიწონდეს ლოცვისა მისი.

ვითარცა რაჲ კაცსა ვისემ აქუნდეს ჩუჭულება საზრდელის მიღებისა, ეგრეთვე მასევე დროსა მოემზივის და უნებენ საზრდელი, ეგრეთვე ძილი და ღკძილი დროთა მათ ექნებოსევე, ვერეთე რა დააჩუვო თვი შენი დროანსა ეამსა გონებისა ლოცვისასა, მასევე დროსა მოგსურდებიან ყოველივე და მაშინ იწყებ ლოცვასა მას.

ამისთვისცა ერთის დროსა მიხედება კეთილ არს ცისკარს ანუ მიმწუხრი, არამედ ცისკრისა ეამად უმჭობეს არს ვიდრედა მწუხრი, ამისთვის, რამეთუ საზრდელ მიღებულსა მძლავრობს ძილი და ვერ გულის-ქმაჲ ჰყოფს მოქუნებად მას დღესა რა იხილა ანუ რა ესმა, რამეთუ ესენი არიან მიზეზნი საჭირონი ლოცვისა მისთვის. მეორედ გონებითა ლოცვისა საკმარ არს მისთვის ადგილი ერთი მართო სალოცვად — კმაჲ ყოფისა და დაღადებისა მოშორებულთ, ვინაჲთჲან კმაჲ

ყოფისა სმენა მოშლის ლოცვასა. და ესე უმჯობეს არს, უკეთუმცა კარნი და სარკმელნი დაწმენა და ბნელთა შინა ილოცა, რამეთუ რადდენ ბნელ არიან აღგინი სალოცველნი, ეგოდენ. უფროასად განათლებიან თულანი გონებისანი. და თუცა არა იპოვების აღვილი ბნელი, დაიპურენ თულთა შენთა და იგონებდენ. არცაღა თუ იგი დაიპოვა(?!), მაშინდა კეთილ არს შუალამისა ეამსა აღდგომა, ვიდრე სხუათა ყოველთა რამ ეძინოს, რამეთუ ესე ვითარსა ეამსა მსგავს არს სახლი იგი უღაბნოსა, თუცაღა იყოს მუნ სიმრავლე კაცთა. მესამედ, ჭარ არს გონებისა ლოცვისა ეამსა განდევნა ყოველსავე ცუდისა საგონებელისა და სხუანიცა იგი, რომელნი არა არიან მომაკუდინებელნი ცოდვანი, რომელ არს ყოველი ზრუნვა ჭკვეუნიერ სულისა, ჭამისა, სიცილისა და კიცხვისა. ესე არა თუ მომაკუდინებელნი არიან, არამედ განრყუნიან ლოცვასა მას.

მეოთხედ, ყოვლითურთ მართებს ყოველთა მომაკუდინებელთა ცოდვათაგან განწმენდა და ნებსით ქმინება შესანდობელთა ცოდვათაგანცა ამისთვის, რამეთუ უფროერე კეთილად მშობიანებს ლოცვასა ესოდენ, რათამცა შეისმინა ღმერთმან.

უკეთუ ცოდვასა შინა ეგოს, ღმერთსა აც აღსარებდა, და უკუეთუ არა შეუხდეს აღსარებდა, ჭერ არს პირველად სრული სინანული და ცოდვისათვის შეირცხვროს და მოსურნე იყოს აღსარებისა და მერმედა კელ ჰყოს ვონების ლოცვასა.

მეხუთედ, გონებით მლოცავი ეამს ლოცვისა უწინარეს განეშხადოს, ვითარცა იტყუს სული წმიდაჲ პირითა სოლომონისათა: უწინარეს ლოცვისა განაშხადე სული შენით. აჰა, ესრეთ ჰყუე“ (80v—82v).

ანდერძი (ლოცვების ლათინურიდან მთარგმნელის): „მე, პეტრე მოძღუარი, მოქალაქე ტფილისისა, გვევდრები ყოველთა, რათა სურვილით შეიტკბოთ თათვომობიანიერ სწავლა წიგნისა ამის და სწრაფად აღასრულოთ საქმიითაცა ძალი ამისი. რამეთუ ესე არს ტაქუცი იგი ოქროსა, რომელსა შინა იდგა მანანა იგი. ხოლო უკეთუ გულისკვირმან განჯნა, ძილავს გემოთა და უკუდავ იქმნების, რამეთუ ესე დაფარულ არს კრეტსაბმელთა, რომელ არს წმიდა წმიდათა, რამეთუ ემართა ლოცვა — თუ იგი ტამარი, სადა დღე ყოველ მღვდელნი შევიდით, ვითარცა ქრისტე, რამა აღვიდის მთასა დღე-ყოველ ლოცვად. ვინათგან ძეწლი იგი მღვდელთმოდღუარი წესისაებრ ერთგვის წელიწადითა შევიდის შინაგან კრეტსაბმელისა მის.

ეგრეთვე ქრისტემან ყო ეამსა მას ჯუარცმისა მისისასა, რამეთუ ერთგვის შევიდა კრეტსაბმელისა შორის და გონებით ილოცვიდა მთასა მას ზეთისილისასა, სადა გარდამოედინა ოფლი, ვითარცა ცვარი სისხლისა, ვითარცა იტყუს წმიდა ლუკა.

ხოლო ესე გონების ლოცვაჲ ესოდენ საქებელ არს, რამეთუ არა ძალ უც კაცობრივსა ენასა გამოთქმა მისი, რამეთუ სიყუარულით დამკვებელი ღმერთსა და კაცთა, რომელ არს ყოველთა უადრეს გონებდა და სიტყუაჲ. კულად საქებელ არს. რამეთუ გემოსა მისცემს კაცსა, მსგავსად მარლისისა. ესე არს ცამარა იგი ნათლისა სერაბინთა, ესე არს, რომელი ათქმევს სიძესა იესუს კაცთა სულისა მიმართ: „მომწყალ მე, დაო ჩემო, და სძალო, მომწყალ ერთითა თუაღითა შენითა“. ესე იგი არს, ვითარმედ: მე შენისა გონების ლოცვისა ერთის თულასა შემოხედიეთა მომწყალ მე, და ესე არს განსაღებელი, რომელი განაღებს გულსა მლოცველისასა, რომელი ხედავთ დაჯშულ არს იესუსთვის სიძისა, ვითარცა იტყუს სოლომონ გულმჭურვალედ სძალსა მას მისსა: „ვანმიღე მე, დაო ჩემო და სძალო, ვანმიღე მე, რამეთუ აღივსო თავი ჩემი ცუარითა სინედღითა ღამისათა, ვითარმედ, სულ მოწმუნეო ჩემო, და სძალო სულვირო, ვანმიღე მე გული შენი გონების ლოცვითა, რათა მას შინა, რომელი განამძე გარე გულსაგან შენისა, ამისთვის შეისვარე ცოდვითა და შეზღალო იქმენ, რამეთუ ცოდვანი შენნი დამე არიან, ხოლო გულისთქუმანი შენნი ცვარნი დამეთანი“. კულად უმეტეს განაღებს კარსა ზეცისასა, რამეთუ ვითარცა ლოცვიდა წმიდა სტეფანე და დაიდგინა მუკლნი, ძილა მე ღმრთისაჲ კორცითა, კულად სხუად სახედ არს განმღებელი, რომელი დაუქშავს გზასა რისხვასა ღმრთისასა და უკუე აქცეს, ვითარცა ყო მოსე: რამ ილოცა, დაუქშნა კარნი რისხვასა ღმრთისასა მოსასრველსა მას, რომელი მოსლვად იყო ისრაელთა ზედა, რომლისათვის ეტყოდა ღმერთი მოსეს: „მიტვეე მოწყუმდად მათდა“. ესე იგი არს,

ნუ ლოცვით მევედრები ერისა მისთვის. ნუთუ განეღოს მოწყალებსა ჩემისა კარნი და მიეფინოს კაცად კაცადსა მათ ზედა, რამეთუ ლოცვასა ძალ უც დაეშვა კართა რისხვსა ჩემისათა.

და კუალად შეაერთებს ესე კაცსა ძესა ღმერთისა, რომლისათუა კმაჲ ყოს მამამან ზეგარდამო მისსა: „ესე არს ძე ჩემი საყუარელი“ და ვარდამოვლენს სულსა წმიდასა თავსა ზედა მისსა, ვითარცა იტყვს წმიდაჲ ლუკა: „იესოცა ნათელ იღო და ილოცა და განეხუნეს ცანი და კმაჲ იყო ზეცით: შენ ხარ ძე ჩემი საყუარელი, და სული წმიდა გარდამოვდა სახითა კორციელითა და დაადგრა მის ზედა, რათა ჭეშმარიტებით ვირწმუნოთ, რამეთუ საჯონებელი: ლოცვითა განეხუნეოან ცანი და კმაჲ ჰყოფს მამა, და იდიღების ძე, და გარდამოიქდების სული წმიდაჲ, იხარებდენ ანგელოზნი, და მხიარულ იქმნებოან ყოველნი წმიდანნი“.

კაცი ესე მყოფი ქუცყანასა ზედა, რომელსაცა იგონებს საგონებელისა მის ლოცვათა შინა, უქუცმულად მასვე იხილავს ცათა შინა.

კუალად იდიღების ღმერთი ამა ლოცვითა და აღიღებს კაცთარცა ამისვე მიერ, ვითარცა იტყოდან იესუ: „აღიდე ძე შენი, რათა ძემანცა შენმან გადიდოს“. კუალად ქნარი არს ლოცვა ესე შუდ ძალი, რომელ არიან შუდნი იგონიწნი სულისა წმიდისანი, რომლითა იხარებს ღმერთი ყოველით წმიდით მისითურთ. ეგრეთვე კაცნიცა იხარებდენ სულითა სიმკურვალისა მისისათა და აქებენ და აღიღებენ მოსურნენი ღმერთსა მის მიერ და ქუცყანასა ზედა მდგომელნი, ამით ვალს ზეცათა შინა, ვინათგან ამა ლოცვითა მსახურებს იესუს და აღასრულებს უფალი სიტყუასა მის, რომელ თქუა: „სადაცა მე ვიყო, მუნცა მსახურნი ჩემნი“.

სიტყუსა ამის მიერ ღირს გყოს ყოველნი მორწმუნენი. თუო მკსნელმან ყოველთამან იესუ, რომლისა არს ყოველი და ყოველადე და მას აღიღებენ უკუნითი უკუნისამდე, ამინ“.

მარტოწმენან ღმრთისამან განაძღერა, მარტოწმენან უფლისამან შექმნა ესრეთ“ (88v—90v). (ხელნაწერში ციტატები გამოყოფილი არ არის).

2. „ლოცვა გონების განხილვისა ლათინელთა განკარგვათაგან, ახლად თარგმნული სომხურისა ენისაგან ქართულად იოანე ორბელიანის ქრისტეს აქეთ 3739(?) — შორის სულიერისა წურთილებისა, რომლითაცა კაცი კეთილ მსახურნი იღვაწიან წმიდად დაცვად თავისა თვისისა წინაშე ღმრთისა, არა არს სხუა...“ 91r—93v.

შენიშვნა: ტექსტს ერთგის მთარგმნელის შემდეგი განმარტება: „სიტყული მთარგმნელისა, იმეცნე, მ, აღმოკითხველო. არა ეკალთაგან მოისთვლიან ყურძენი, არცა კუროს თავთაგან ლედუ. ბრძანებაჲ არს ჭეშმარიტი ჩემებრსა ეკალთაგან შემოთბილსა ზედა, გარნა ნაღვაწი ესე ჩემი უტკბილეს კურძნისა და უგემოვნეს ლედუსა არს. დადაცათუ მე ვარ ეკალი და კუროს თავა შრომათა შინა ჩემთა და არა რა კეთილნი მოისთვლიან ჩემგან, არამედ ესეცა ვეუწყების, ვითარმედ რაჲცა თქუან მწიგნობართა ჰქმენითო და საქმეთა მათითა ნუ იქმნითო, თქუწნცა ესრეთ ჰყავთ მეცნიერნო, რომელ ლოცვასა ამის ყური მიუპყრენით, რამეთუ მე ქართლისა ენითა არა მეხილვა და ახლად სომხურისა ვმისაგან ქართლისა კვით მოვიცეალე ესე. ფრიად სასარგებლო და სამარადისოდ შემწე ყოველთა მართლმადიდებელთა, და უმეტესად სკვლისა კეთილმსახურთა, და ყოველთა დიდთა და მცირეთა, რამეთუ მეფეთა სულთა თვსთა წყალობასა შთაუდგეს და ქუცყანისა მოურნეობასა ზედა განაკრძალებს ვინათგან სულთა მათგან იზღვევა ბორთად განმგებელობა მთავართა, და წუნებულთა მძლავრებასა შენანებს და უკუნ უზღავს, და ანგარებასა აღურ ასხნასა ჰაბუეთა გემოვნებისა სიტკბოსა ათერიაკებს და ბორთად მიმოხედვასა დღეისისასა საუკუნოსა აღხილვისა სურვილითა მოფარდაგავს სახელთა, და შემდგომად არღარა მართლ უკუნ აქვიროებს ყრმათა, წესიერად წერითლ ჰყოფს და აღსარებისა საიდუმლოსა ყრბო. მალიად მალიად მყვანებს დედთა ენაწიგობასა და ბაგედლეობისა ჰაბუეთათვს, მრუმოვან ქმნადობისა მტყუწმულებსა აღუკრავს“.

ქალწულთა უმეტეს განამტკიცებს და გელსა მოკდომილსა უნებლიეთსა წარსა
 ზორს განუტობს მონაზონთა წესსა და კანონსა მოაყენებს და გარდავაკლობა-
 სსა და მგლოვარედ მღვდარე ჰყოფს და, რაღამე ვთქუა, ყოველსა ქრისტიანსა
 მჭურვალებისა ცეცხლითა გამოაყურებებს და მრავალ წილ გამოდნობილ ჰყოფს
 და აღუტყინებს ცეცხლსა მას, რომლისა მიფენად მოვიდა უჯალი ჩუწნი. და
 პადღეს საყურკმოვანობასა ყურად იღებს, რომელსა იტყუს ვითარმედ: „უკეთუ
 თავთა ჩუწნი განვიკითხებდით, არამცა განვიკითხებთი. უკეთუცა განვიკითხა
 თავი თუხი აქაბს და არა გონებდა მიეპყრა ცოლისად, არამც საპოეციი ძენი
 მოესროდეს და არამცა მეძავად სახელ სდებდა ღმერთი სახლსა მისსა, სადა
 რტყუს: განმეძავენ სახელი აქაბისიო“. უკეთუცა დავითს განეხილა გონებდა, მა-
 შინვე სინანულად მოიქცეოდა და არღარა დაიხანებდა ცოდვასა შინა, არამედ
 ოღესცა განიხილა გონებდა, მაშინ შეინანა და მიერმცა ნათანას პიერითა მხა-
 ლებითა თავი თუხი განიკანონა და რისხვა იგი დააცხრო და მარადის ილოცვიდა
 და იტყოდა: „ღმერთო, რომელი გამოეძიებ გულთა და თირკმელთა“, — და მა-
 შინვე განგვწყნა ლოცვა ესე და თქუა: „რა სთქუათ გულთა შინა თქუქნითა, სა-
 რეცელთა თქუქნითა ზედა შეინანეთო“. და კუალად: „დავმუჭრი ჰე სულთქმითა
 ჩემითა და ვბანო მარადლამე (მრადლამე) ცხედარი ჩემი ცრემლითა ჩემითა, სარე-
 ცელი ჩემი დავალტო“. იხილე, ვითარ მარადლამე გვასწავებს ლოცვასა ამას,
 რომელ დღვისისა ცოდვისათუს დღესვე შევინანეთო(!) და არა მიწყობრებთ, და
 კუალად: ვრუნვიდე შე ცოდვისა ჩემისათუსო. და კუალად რა იგი არ მექმნა,
 იხილეს თუთალთა შენთა და წიგნსა შენსა ყოველნივე შთაიწერეს. იხილე, რომელ
 შემდგომთა ცოდვითა თუხსა ჯერ არს ლოცვითა ამით განკრძალვა და მარადის
 შიში და კეთილისა წესისა დადგმა საქმეთა თუხითა, რათა არა წიგნსა ყოველთა
 მსაჯულისასა შთაიწერეს. განიცადე კუალად მოციქულისა, რომელსა იტყუს: „ხო-
 ლო სრულთა არს მტკიცე იგი საზრდელი, რომელთა წესითა მით საცნობელნი
 და გონებანი წურთილნი ქონედ ვანჩევედ კეთილისა და ბოლოტისა“. გრწმენიან,
 რამეთუ ლოცვითა ამით წურთილ იქმნების გონებდა და მისი ვანჩევედ კეთილსა
 და ბოროტსა, რამეთუ მოციქულმან პეტრეცა განიხილა გონებდა თუხი და განე-
 შორა ბოროტისა მიზნითა, და მაშინვე შეინანა. ლოცვა ესე არა დროს სცემს
 დაყოვნებდ ცოდვასა, ამისთუს რამეთუ შესანდობელთა ცოდვითა ქმნასა მოაძა-
 გებს და სასიკუდინითა პირულად სინანულად მოიყვანებს, და საბოლოთა ათთა
 მცნობათათა შეარტავს, და მაშინადვე ძეღულებით წარითრებს აღსარებისა მიმართ
 და ფრიად დაყოვლებულთა გესლთა წარმოთხვეჩინებს. დაღაცათუ კდარბისაებრ
 ელოდ დღეს და ხვალე, ვითარცა იგი რა მუცლად იღებს და დარიქსივება მუც-
 ლითა დედისათა და თანა ყვება ეკალი იგი საშოსა შინა, და ჯერეთ ნელაიას
 ტკივილსა შეუქმს დედასა თუხსა, და გონიეს დღეს და ხვალე ვანერის ღმობასა
 მას, არამედ რა უმეტესად აღიზრდების, ეკალიცა უფიქსესად ამახვილებიან,
 და დღეს და ხვალეობასა შინა განებების მუცელი მშობელსა მას და მოკუდე-
 ბის. ეგრეთვე შენ, რა მუცლად ილო ცოდვა იგი სასიკუდინითა ეკალთაგან გა-
 რემო ქმნილი და ელოდ დღეს და ხვალე და მაშინვე არა შეინანო აღთქმითა
 და სინანულთა ლოცვითა ამით, და არა მიხვიდე კანონისა და შენდობისა და
 მწარისა სულთქმისა სიტყუთა აღსარებასა შინა, გრძლოთხთაებრ შეგემთხუტვისი,
 და ვინოა იყოს მარკე შენი. იხილე იფიქიელის პირითა ვითარ იტყუს: „სული
 წმიდაა „სიმართლემან მართლისამან ვერ განარინოს იგი, რომელსაცა დღესა
 სცემს, და უსჯულოებამან უსჯულისამან ვერ მოკლას, რომელსაცა დღესა მოაქ-
 ციოს უსჯულოებისაგან მისისა, და მართალსა ვერ ძალ უცხოვრებდ სიმართლი-
 სათუს თუხისა, რომელსაცა დღესა ცოდოს (იფ. 33,12), მოიყვნე ვითარ რო-
 მელსა ეამსა იბოებთ, რისა მოქმედ, მითვე საქმითა განიკითხევი. ხოლო შენ
 უკეთუ დღეინდელსა ცთომასა დღესვე არა შეინანებ და არა განიხილავ გონებასა
 და არა გსურის აღსრულებისათუს (მშე) მაშე, გეწია ანაზღუდული სიკუდილი გან-
 სუტენებისა ცხედარსა ზედა და არა ცრემლითა დაღტობილსა რამე ყოფად არს
 სასაგელი ღმრთისა, რომელსა იტყუს ეზეიელის მიერ: „გულსიკმაჲ ჰყავ ვითარ
 მრავალნი გვიხილვენ ანაზღუდელისა სიკუდილითა მოპოედარნი მასა შინა და
 მღერასა, ვინა ცხედარსა ანუ ველსა. ვინა უწყის ვითარ იყუნენ განმზადებულნი
 თუ განუმზადებულნი. გონებდ მოვედ, ვითარ თავადი წინა დაგვდებს სახარებასა
 შინა, რამეთუ არა უწყით, ოდეს იგი უფალი სახლისა მის მოვიდეს მუწხრი ანუ

შუალამესა, ანუ ქათმის კობასა, ანუ განთიად. ნუუკუჭ მევსეულად მოვიდეს და გპოვნეს თქუქნ მძინარენიო. აღიკსენე ვითა გონებისა განუხილვითა და მაშინადვე შეუნანებელთა უწოდს მძინარედ, და ვითარ ჭამთა და ღრითა ტკბილად გვასწავებს ესევეთარისა სინანულისათა, რამეთუ ამით ესევეთართა შეისმენს ღმერთი, ვითარცა იტყუს პირითა ესაიასითა, რამეთუ: „ერმან წმიდამან სიონს შინა დაიმკურდოს და ისრამლისამან (იძლმმნ) ტირილით იტირა: შემიწყალე მე, შეგიწყალოს შენ კმისა ღაღადებისა შენისა რაჟამს იხილა შეგოწყალა შენ, და კუალად ვითარ ილოცა ეზეკიამან უფლისა მიმართ, ვითარცა წერილს არს: „და ისმინა ღმერთმან და მიუვლინა წინაწარმეტყულები ესაია. და შესმენეს ლოცვანი შენი და უყო რატა ითხოვა: და ანგელოზისა კელითა მოსრნა მტერნი მისნი. და კუალად დაუტევენ უთნომან გზანი მისნი და მოიქცეთ უფლია მიმართ და შეწყალებულ იქმენით, რამეთუ ფრიად მიგეტევენ ცოდვანი თქუქნნი“. განიცადდეა იერემიას მიერი, ვითარ იტყუს: „მხადოდიით მე და მხილოდიით და ილოცეთ ჩემდამი და ვისმინო თქუქნი“. და კუალად გოდებასა შინა: „ვახდე სახელსა შენსა, უფალო, მღვიმისგან უქვებისაო“ (გოდება 3,55), რამეთუ სიღრმითა გულისათა ვამს ლოცვა ესე, რომელ უქვეშე არს მღვმისა გონებითა განხილულთა ვედრებაჲ, ვითარცა მღვიმით მოქენესა არა აქუს საქვირგობი არცა მარჯულ და არცა მარცხლ თვინიერ ერთისა ზენათ კერძო აღსახედისა მიმართ. ეგრეთვე შენ ლოცვითა ამით შინა ნუ მაქცევ გონებასა მიმო იმიერ, გინა ამერი სოფლისად, არამედ ვითარცა იგი მხოლოდ აღიმხედგარე გონებით ზენით მიმართ ერთისა მის სახედისა და სთქუ: კმისა ჩემისა გესმა, ნუ დაფარავ ყურთა შენთა ვედრებისამო, ჩემისა და ღაღადებისა შეწვენად ჩემდა. მოვახლე დღე, რომელსა გვახდე. მარქუ მე: ნუ გეშინნი, დაღაცათუ იოანასებრ შთაუნთქამხარ ცოდვითა მუცელთა თუსთა და დაუხმენლებიეს სულისა თუანნი, რათა არა განიხილო გონებაჲ. ვითარცა იგი ვერ არს მხედი არა თუ (ხელნაწერში შეცდომით უთა) მუცელთა მისთა, ეგრეთ შენ მაშინცა ელოცე სიღრმით მოკსენებად შთათქმელთა მათ შენთა ცოდვითათჳს და წარმოიშობო დღე შუა ნათელთა მათ სინანულისათა. და მერმეცა მოვედ და ზაქარია წინასწარმეტყულებისა ყურად იღე და ქმენ, ვითარცა იტყუს: „და განვლო მესამედი ცეცხლისა მიერ და განვკურენე ივინი“. ვითარცა განკურადების ვერცხლი და გამოვსადენე ივინი, ვითარცა გამოიცილების ოქროთჳს (წინასწარმეტყველება ზაქარიასი, 13,9). შენცა ესრეთ ქმენ და გამოკურდი ლოცვითა ამითა და ცეცხლისა სინანულისათა. იქმენ ვეცხლ უმანკო და პატიოსან, ვითარცა ოქრო და გექმენს კუალად, რა იტყუს: „ესრეთ უწოდდეს სახელსა ჩუქნსა და მე ვისმინო მისი“ და ვთქუა: ერი ჩემი არს ესე...“ (წინასწარმეტყველება ზაქარიასი, 13,9) (97v).

2. ტექსტი ფურცლების დაკარგვის გამო წყდება. A—908 ხელნაწერის მიხედვით აკლია 6 გვერდი.

3. მთარგმნელის კომენტარის დასაწყისში კიდევ ჯერის უორმით მიწერილია: „და შეივედროს წყალობასა ღმრთისასა და მეოხებასა ქალწულისა მარიამისასა და მფარველობასა თუსისა ანგელოზისასა, სარეცელი თუსი საფლავად შერაცხოს და ოდეს დაწვეს, იტყოდეს: მ, იესუ, მარიამ, იოსებ კელითა თქუქნითა შევედრებ სულსა ჩემსა და ყოველად განზრახვითა სიტყუაჲთა და საქმეთა ჩემთა, ჩემთა, ამინ“ (93v).

4. თარგმნილი ლოცვის დასაწყისი ფურცელზე, კიდევ მიწერილია: „ყოველსა მწუხრსა კაცმან. ქრისტიანემან უწინარეს დაწოლისა ჯერარს, რათა ილოცოს ჰემშარიტად ამისთჳს, ხოლო ვინ უწყის თუმცა ანახდელი სიკუდილი ეწიოს და ვანუშხადებელი იპოვოს. ამისთჳს ესე ლოცვა ილოცოს, რომელ არს გონებისა განხილვისა, რომელიცა განიყოფების ხუთად ნაწილად:

მადლობად 1

თხოვად 2

განხილად 3

სინანულად 4

პაემნის დადებად 5

და თუ ვითარ პნებაჲს ქმნად: უკეთუ სახლის უფალი იყოს და კელის ქუეშეთნი აქუნდეს, ყოველნი ერთად შემოკრიბოს და ყოველთა ჭუარი გამოასახენოს. და

უკუეთუ არა აქუნდეს, თუთ ესრეთ წართქუას“ (91r). თარგმანში თიხოველი ნაწილი გამოყოფილია და სათაური მიწერილია აშიაზე.

5. A—908 ხელნაწერის მიხედვით ნათელია, რომ მთელი წიგნი ლათინურიდან სომხურ ენაზე უთარგმნია თბილისელ მოქალაქეს მოძღვარ ჰეცრეს, ხოლო სომხურიდან ქართულად ორ კაცს. დასაწყისიდან ვიდრე მესამე განზრახვამდე იოანე ორბელიანს, ხოლო დანარჩენი დავით მესხს (იხ. A—908, 1r).

6. თხზულებასთან დაკავშირებით იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 74, სქ. 4.

847

ლიტურგიკული კრებული: 1743

11+105 ფ.; 15,5×10,5; თეთრი ვალესილი ქაღალდი; ტყავდაკრული ფიკრის ყდა; რომელსაც აქვს ვერცხლის პატარა ბალთები; შიგადაშიგ ფურცლები ამოკვენილია; ნუსხური; შავი მელანი, სათურები სინჯურით; ნაწერია ორ სვეტად; სვეტები მოვარაყებულ ჩარჩოშია ჩასმული; ხელნაწერი შემკულია თავსამკაულეებით (3r, 10r, 39r, 34r, 57r-v, 68r, 77r, 82r, 90r, 99r) და მხატვრულად შესრულებული ხეული მოავრული ასოებით; გადამწერი: ნიკოლაოს (76r), 1743 წ. (1v), დაუწერელია: 11v, 2v, 9v, 28v, 56v, 57r-v. 67v, 81v, 89v, 98r-v.

1. „წესი და განგება წმიდისა ზიარებისათს. — ოდეს გენებოს შეწირვა უსისხლოსა მსხუჭრალისა, წინა დღე მცირე სერობისა ილოცე ესრეთ: კურთხეულ არსი, მეუფეო ზეცათაო, წმიდაო ღმერთო, მამაო ჩუწნო, კს^{ნი} იბ, მოვედით თაყუანისვ. გ მიწყალე, ღმერთო შეწვენასა ჩემსა, უფალო შეისმინე, დიდებამ მაღალთა შინა, და ღირს მყვენ, მოწამესი, და მეყსეულად ვალობამ ესე კ^ა ბ. უვალობდითსა. — დიდებამ შენდა, ღმერთო ჩუწნო, დიდებამ შენდა. მოვედით ერნო. პური ცხოვრებისა საუკუნოსა მექმენინ...“ 3r—9r.

შენიშვნა: სათაური ხეული ასოებითაა შესრულებული.

2. „ლოცვა წმიდისა ზიარებისა წმიდისა მამისა ჩუწნისა ბასილისი. — წმიდისა მამისა ჩუწნისა ბასილისი: მეუფეო, უფალო იესუ ქრისტე, ღმერთო ჩუწნო, წყაროო სახიერებისა და უკუდავებისაო და ყოვლისა დაბადებულისა. ხილულისა და უხილავისა, შემოქმედისა, დაუსაბამოსა მამისა თანა, დაუსაბამოო ძეო...“ 10r—24v.

შენიშვნები: 1. სათაური აქაც და საერთოდ ყველგან ხეული ასოებითაა შესრულებული.

2. ამ თავში ბასილის ლოცვის გარდა შედის: ა) „ლოცვა ბ ზიარებისა, წმიდისა მამისა ჩუწნისა იოანე ოქროპირისა“ (11v—12v), ბ) „ლოცვა გ, წმიდისა სუმეონ მეტაფრასისა“ (12v—13r), გ) „ლოცვა დ ზიარებისა, სუმეონ მეტაფრასისა“ (13r—15v), დ) „ლოცვა ე ზიარებისა, წმიდისა მამისა ჩუწნისა იოანე და მასკელისა“ (15v—16r), ე) „ლოცვა ვ ზიარებისა, წმიდისა დიდისა ბასილისი“ (16r-v), ვ) „ლოცვა ზ, წმიდისა სუმეონ ახლისა ლიმეტყუმლისა“ (16v—18v), ზ) „ლოცვა თ ზიარებისა, წმიდისა იოანე ოქროპირისა“ (18v), თ) „ლოცვა ი ზიარებისა, იოანე ოქროპირისა“ (19v—20r), ია) „ლოცვა იბ ზიარებისა, თქმული წმიდისა მამისა ჩუწნისა დიდისა ბასილისი“ (20r—23r), იბ) „ლოცვა იგ, ზიარებისა იოანე ოქროპირისა“ (23r—24v).

3. „შემდგომად ზიარებისა ვიტყვთ ამას: დიდებამა შენდა ღმერთო, ღმერთობამა შენდა ღმერთო, დიდებამა შენდა ღმერთო, ამისსა შემდგომად ლოცვამა ესე სამადლობელი შემდგომად ზიარებისა. — გმადლობ შენ, უფალო ღმერთო ჩემო, რამეთუ არა მომიძაგე მე ცოდვილი, არამედ, ზიარ ყფდ მე სიწმიდეთა შენთა...“ 24v—27v.

შენიშვნა: „სამადლობელი“ შედგება შემდეგი ლოცვებისაგან ა) „ლოცვა შემდგომად ზიარებისა, თქმული მისივე“ (25v—26r), ბ) „ლოცვა დ შემდგომად ზიარებისა, წმიდისა ბასილისი“ (26r), გ) „ლოცვა ე შემდგომად ზიარებისა, თქმული სუმონ მეტაფრასისა“ (26r—27r), დ) „ლოცვა ვ შემდგომად ზიარებისა კრიულე ალექსანდრიელისა“ (27r), ე) „ლოცვა ზ შემდგომად ზიარებისა, წმიდისა მიმართ ლისმობელისა“ (27r-v).

4. „სადიდებელნი გალობანი უფლისა ჩუჲნისა იესო ქრისტესნი. — უგალობდითსა, კ ა ბ, გ ი, ზ დ მე წმლ.“

იესუ, ტკბილო, ქრისტე, იესუ სულგრძელო სულისა ჩუჲნისა, წყალობანი განაკურნენ იესუ და დაატკბე გულნი ჩემნი...“ 29r—33r.

შენიშვნები: 1. გალობას უძღვის სინგურით შესრულებული წინათქმა: „სადიდებელნი გალობანი უფლისა ჩუჲნისა იესო ქრისტესნი ბერძულისაგან რუსულად თარგმნილი, ხოლო რუსულისაგან ქართულად თარგმნილი საქართველოს მეფის ძის ალექსანდრეს მიერ, კურთხეულმა არს საქსენგებელი მისი ან“ (29r). ეს არის სრული კანონი, რომელსაც ერთვის „დასდებელნი სინანულიანი უფლისა ჩუჲნისა იესუ ქრისტეს მიმართ“ (32v—33r).

2. ტრ. რუხაძე მიიჩნევს, რომ ეს საგალობელი 1737—1744 წლებში დაიბეჭდა იოსებ სამეგელის მოსკოვის სტამბაში (იხ. ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობიდან XVI—XVIII სს., თბილისი, 1960, გვ. 184). „ქართული წიგნის“ მიხედვით (გვ. 48) დასტამბული ტექსტი იწყება: „პირველ ეკლესიად რუსეთად თქუ ლოცვა ესე: ვიხარე, რომელთა მრქუეს...“ ხელნაწერთაში წარმოდგენილი კანონის დასაწყისი არ უდგება.

5. „დაუჯდომელის განგება. ხოლო ცისკრისსა [ვრ]ეკეთ ეამსა მეხუთესა განგებისათს დაუჯდომლისა. და შემდგომად დაწესებულთასა. ღმერთო უფლისა და ზედა — ბრძანებული ჩუჲნდა. ხოლო ფსალმუნებთ კანონსა ორსა და შემდგომად პირველისა კანონისა ვიტყვთ კონდაკსა ღმრმობლისასა: ზეშთა მბრძოლისა და ექუსთა შედეგთა მისთა, და შემდგომად კონდაკისა. — ზეშთა მბრძოლისა, — და მერმე ვიკითხავთ საკითხავსა მის დლისასა, რომელსაცა განგყოფთ სამკითხვად. და კუალად ფსალმუნებთ: ნეტარი არიანთა, და შემდგომად ვიტყვთ: ზეშთა მბრძოლისა და ექუსთა შედეგთა მისთა. და კუალად ზეშთა მბრძოლისა და ვიკითხავთ ნეშტსა საკითხავისასა. ამისსა შემდგომად მიწყალე და გალობანი დაუჯდომელთანი...“ 34r—56r.

შენიშვნები: 1. ლიტურგიული მითითებების შემდეგ მოდის საგალობლის ტექსტი.

2. საგალობელში ჩართულია კანონი, ხოლო დაუჯდომელის შიგელი ტექსტის შემდეგ მოდის: „სენაქსარი. პირველად თენისა და მერმე ესე დღესა ამას ვლდესასწაულობთ დაუჯდომელსა გალობით ყოვლად წმიდისა დიდებულისა დედოფლისა ჩუჲნისა ღმრმობლისასა ესეგითარისა მიზეზისათს, რამეთუ ეამსა ერეკლე ბერძენთა თუმბყრობელისა მის მეფისა ეამსა, იხილა სპარსთ მეფემ ხოსრომ...“ მოთხრობილია კონსტანტინეპოლის განათვისუფლება სკვითთა, სპარსთა და არაბთაგან“ (44v—49r).

3. ტექსტი პირველი ორი სტროფის მიხედვით მიყვება Sin № 5 (160r) და H—98-ის მეორე ტექსტს.

5. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

6. „პარაკლისი სავედრებელი ყოვლად წმიდისა ღმრთისა მიმართ. — მღვდელმან კწრსი. მოვედით თაყუანისა. გ. უფალო, შეისმინე ლოცვისა ჩემისა, ყურად იღე ვედრებამ ჩემი კეშმარიტებითა შენითა, შეისმინე ჩემი სი-მართლითა შენითა...“ 58r—66v.

7. „პარაკლისი სავედრებელი წმიდისა იოანე ნათლისმცემლისა მიმართ. — მღვდელმან კურთხეულ არსი. მოვედით თაყუანისვც. გ. უფალო შეისმინე სრულიად. აღილუია გ. ღმერთი უფალი. და ზედა ოხითა, კწა ბ. — წინა მორბედო და ნათლისმცემლო, და უდაბნოსა მოქალაქეო, რომელსა გესმა საღმრთოთა ეგე ვამა მამისა, რომელი ღირს იქმენ ძისა და უფლისა ნათლისცემად...“ 68r—76r.

8. „სავედრებელნი ვალობანი ანგელოსისა მიმართ მცველისა. — უვალობ-დითსა კწა დ გწი. უვალობდეთ უფალსა, რომელმან განიყვანა ერი თვისი ზღუფსა მას მეწამულსა მას მხოლოსა...“ 77r—80v.

9. „ვალობანი ყოველთა წმიდათა სავედრებელნი. უვალობდითსა, კწა ბ გწი. წამისყოფითა. — უკორცოთა კრებულნო, ზეცისა ერთა ბანაკნო, მგალო-ბელნო ყოვლად წმიდისა...“ 82r—89r.

10. „განგება ათანასისა უქმი, ღვინო და ზეთი ბ გზის. უფალო ღმრთი. კწა დ. მკნეონი. — სწავლათა წენთა(!) ელვამან უკუდავებისა ყუავილნი, ათა-ნასე ნეტარო, აღმოაცენნა და ღვაწლთა მათ შენთა წყმანი...“ 90r—97v.

11. „ლოცვა უკეთუ მღვდელსა დაცემა შეემთხვიოს ძილსა შინა. — შემ-დგომად დაცემისა მეყსეულად აღდგეს და თქუას: კურთხეულ არსი, წმიდაო ღმერთო, მამაო ჩუწნო, რამეთუ შენი არს სუფევა. კწანი იბ. მოვედით თყწის გ. მიწყალე — სრულიად, ოფალო შეისმინე ლოცვის სრულიად. ღმერთო შე-წვენას სრულიად. დიდებამ მალათა შ. — სრულიად. მრწამს ერთი — სრუ-ლიად. გვკსნენ გვლზინე. ოხითა. იბაკოა მის დღისა და ზედა ესე ოხითა. კწა ბ. — ვცოდე შენდამი მაცხოვარ, ვითარცა უძღებმან შკლმან. შემიწყალე მე მამაო...“ 99r—105v.

შენიშვნები: 1. ლოცვაში გამოყოფილია: ა) „სხუთა ლოცვა ბასილისა“ (101v—102r), ბ) „ლოცვა წმიდისა მამისა ჩუწნისა იოანე ოქროპირისა“ (102r—103v).

2. მთელ ხელნაწერში სათაურები მოხატულია და ხვეული ასოებითა შესრულებული.

3. 1v-ზე მხედრული ხვეული ასოებით შესრულებულია გადამწერის ანდერძი: „ადიდეს(!) უფალმან ბატონისშვილი ანტონი, რომლისა ბრძანებითა აღვსწერე წიგნი ესე, მწერალ მჩხაბავ მჩხაბავ(!) მზვერავმან სი[ო]ნის დეკანოზის შვილ-მა ნიკოლოზ, ქკს ულა“.

4. ხვეული ასომთავრულით 11v-ზე წერია: „ნიკოლოზ აღწერე“.

5. 11v-ზე ასევე ხვეულად: „ბატონისშვილის ანტონისა“.

6. 28r-ზე ასომთავრულით ხვეულად: „ნიკოლოზ მწერალი“.

7. 81r-ზე ვკითხულობთ „ნიკოლოზ ემუშაკობ“.

8. 56v-ზე არის გამოხატული ჯვარი, რომელიც უპირავეთ გველვაპებს.

ანდერძი (გადამწერისა): „ყოვლად წმიდაო ქალწულო, შემწე მეყავ დღესა განკითხვასა მწერალსა ამისსა ნიკოლოზს“ (76r).

მიწაწერები: „ღმერთმან საუკუნოსა ნეტარებასა შინა გადიდოს ვანისუნებუ-ლო დეკანოზი ნიკოლოზს, რომლისაცა ყოვლად შუწნიერი ესე ღვაწლი მიპყრეს მე უძრფასეს საუნჯედ გლაზკს ბერს, მღვდელმონაზონს ტარასის, სოლომონ დეკანოზის ძეს ალექსიშვილს, რომელსაცა მანიჭა მისმა ბრწყინ-ულადამ ღვარსაბ ზაზას ძემან თარხნისშვილმან ნიშნად თვისს ჩემდამო სულიერის სიყვარულისა და მეგობრობისა, წელსა ჩულე“ (2r). (უზის ბეჭედი. ეგვეე ბეჭედი დასმულია 105v-ზე).

სადღესასწაულო (ფრაგმენტი). XIX

1+35 ფ.; ქალაღი; მუყაოს ყდა; მხედრული; შავი მელანი; სათურები სინგური; [XIX ს.]; კვირნიშანი 1825 წ. (ფ. 16 და 31); დაუწერელია: 1v, 13v, 35v—35v.

[სადღესასწაულო], — „თთუცსა აგვსტოსა ივ. წარმოყუანება ედესით კოსტანტინეპოლედ ხელითქმნელისა ხატისა უფლისა ჩუშნისა იესო ქრისტისი, ესე იგი არს წმიდისა ტილოსი, და წმიდისა მოწამისა დიომიდესი. უფალო დაღადყავსა ზედა დასდებელი, მუხლი ვ, კმა დ. რომელი იწოდე. — ხატი და ბრწყინულება ლთისა მამისა მოწყალებითა გამოუკლველითა ნებსით თვისით კაცი იქმნა და ხატი მონისა მიიღო...“ 1r—25r.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი წარმოადგენს სადღესასწაულოს ფრაგმენტს.
 2. შეიცავს 16 ავეისტოს და 26 სექტემბრის განგებებს.
 3. A—151-თან შედარებით 26 სექტემბრის განგება სევაობს როგორც მასალის დაღაგებით, ასევე საღალობლებითაც. ხელნაწერი ძირითადად იმერტებს ანტონის რედაქციას, შდრ. S—1464.

მინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (ზედა საცავი ფურცლის r).

ამბავი მაჰხმადის თარგმანთა შინა ფსალმუნთასა. 1821

11—69 ფ.; 12,5×9,5; ქალაღი; მოვარაყებული წითელი მუყაოს ყდა; მხედრული; შავი მელანი; სათურები სინგური; შემდგენელ-გადამწერი თეიმურაზ ბატონიშვილი (62v); 1821 წ. (62v); დაუწერელია: 1r—11v, 64r—69v.

„ამბავი მაჰხმადისი თარგმანთა შინა ფსალმუნთასა შემოსმული და წიგნთაგან მაჰხმადიანთასა გამოღებული და ნათესაობა მათთ. გალობა, ფსალმუნი ახაფისი(?) კბ. — ესე ფსალმუნი წინასწარმეტყუელმან აგარიანთა ნათესავისა და ისმიიტელთათვის თქუა, რამეთუ წინასწარ ხედვიდა სულთა განმრავლებასა მათსა და განფენასა ყოველთა კიდეთა ზედა...“ 1r—62r.

ანდერძი (გადამწერ-შემდგენელისა): „აღვსწერე წიგნი ესე განმარტებაჲ კბ ფსალმუნისა, რომელიცა გვაუწყებს წლეილიად(!) სარწმუნოებასა მანმედლიანთასა და სჯულსა მათსა ყოვლისა კეთილმსახურებისაგან განვრდომილისა გარე.“

ოთუ ჳელითა ჩემითა ვიწრომე მე — მეფის ძემ თეიმურაზ ქრისტესით წელსა 1821, სექტემბრის 19. ხოლო ქართულსა წელთმოქცევასა დასაბამითაგანსა შეათოთხმეტისა ქორანიკონისასა 509-ს პეტერბურგს“ (62v).

2. „ვითარცა ნათლისა და შარავანდელისა განწორება შეუძლებელ არს მზისაგან, ეგრეთვე არა ძლიდების ჳეშმარტისა ქრისტეანეთა სარწმუნოებისაგან განწორება სიმართლისა და კეთილმოქმედებისა. ხოლო სარწმუნოება და მსჯული მოცემული მოჰმედის მიერ ყოვლითურთ წინააღმდეგომ არს ამისსა. მაშასადამე, ბნელ არს იგი და ყოვლითურთ საცთურ არა ჳეშმარტება, არამედ სიცრუე და არა კეთილისმოქმედება, არამედ ყოველი ბოროტის მოქმედება, რომელიცა ზარადის შეუღდების მას და წარსწყმედს დიდებისაგან ლთისა ყოველთა შემდგომთა მისთა.“

მომიხსენეთ მხილველთა და წარმკითხველთა ამისთა მეფის ძე თეიმურაზ (63r-v).

მინაწერი: „ხოლო მე, ამის მეფის ძის თეიმურაზისაგან ვიჩუქე წიგნაკი ესე, რომელსა ვმსახურე ოთხ წელ სასახლის ეკლესიასა შინა მღვდელ-ლად. იერომონახი ტარასი“ (63v).

350

ფსალმუნნი. XVI

X + 178 ფ.; 10,2×7,5; აქვს რვეულბრივი აღრიცხვა; ქაღალდი გაყვითლებული, დალაქავებული. ფ.ფ. I—X და 171—178 გვიანა ჩაყვრებული ხელნაწერში; ტვიფრული ტყავადაკრული ხის ყდა, ყუაზე სამი ჭვარი, ხოლო ზემო ყდაზე ერთი დიდი ჭვარია ამოტვიფრული; ბოლონაკლული, ამოვარდნილია ფ. 89; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით. ილუსტრაციები: 1v, 2v, 3r (ილუსტრაციები და დავით წინასწარმეტყველის გამოსახულება ბერძნული ნაბეჭდი წიგნიდანაა ამოპირილი და შემდეგ ჩაწებებული ხელნაწერში). მხატვრულად გაფორმებული საზედაო ასოები: 16r, 24v, 32v, 48v, 56r, 73r, 82v, 92r, 131v; [XVI ს.], აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი: იოანე ჩანჩა(ი) (128v); დაუწერელია: 1v—Xv, 1r, 2r, 170v—178v.

[ფსალმუნნი]. „ფსალმუნი დავითისი პირველი. ალ. — ნეტარ არს კაცი. რომელი არა მივიდა ზრახვასა უღთოთასა...“ 3r—158r.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „გალობანი“ (158v—169v); ბ. ანდერძი გიორგი მთაწმიდელისა „თარგმანებისათვის დავითისა“ (157v). ანდერძი ბოლონაკლულია. სრული ტექსტი იხილეთ აქვე A—351-ის აღწერილობაში, (შენ. I ბ). გიორგის ანდერძი ამ ხელნაწერიდან გამოქვეყნებული აქვს ა. შანიძეს წერილში: „უძველესი ქართული ტექსტების აღმოჩენის გამო (ოსუ მოამბე, ტ. 2, 1923, გვ. 405).

2. 170r-ზე შემორჩენილია ნაწყვეტი ფსალმუნთა საძიებლისა.

3. ფსალმუნი გიორგი მთაწმიდელის რედაქციისა. ფსალმუნის ეს რედაქცია დაბეჭდილია. იხ. ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები X—XIII საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით, გამოსცა მშეკალა შანიძემ, თბ., 1960.

4. 103v-ს ქვემო კიდზე გადამწერის ხელით დაწერილია კრიპტოგრაფია, რომლის პირველ ნაწილში იკითხება „ხრისტოს იესუს“.

ანდერძი: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იოანე ჩანჩა, ეკა“ (128v).

მინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოტიკისა“ (1r).

351

ფსალმუნნი. 1494

168 ფ.; 10×7,5; ეტრადი; მწვანე ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული ხის ყდა, ლითონის ორი საკეტი, ერთი გატეხილია, ყდის შიდა გვერდზე დაჭრულია წითელი ფერის ქაღალდი; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები ოქროსფერი მელნით. ფერებში შესრულებულია დავითის სურათი, რომელიც ქანარზე უკრავს (2r), თავსამკაული: 3r; 1494 წ. (165r); გადამწერი: ამბროსი (165r); დამკვეთი: მშეკალე ყვარყვარის ძე (164r-v); დაუწერელია: (2r); ხელნაწერი აღრე ეკუთვნისა ჭუათახევის მონასტერს (167v).

[ფსალმუნნი]. „ფსალმუნი დავითისი პირველი. ალ. — ნეტარ არს კაცი, რომელი არა მივიდა ზრახვასა უღმრთოთასა...“ 3r—150v.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. გალობანი (150v—163v); ბ. ანდერძი წმიდისა გიორგი მთაწმიდელისა. — წმიდანო და ღმერთშემოსილო მამანო და ძმანო, რომელნიცა წმიდათა ამთ დავითთა მიემთხვენთ, ესე საცნაურ იყავნ ყოველთა, რამეთუ ფრიადითა იძულებითა წმიდათა და სულიერთა მამათა ჩემთათა ვთარგმნენ ესე დავითნი ახლად ბერძულისაგან ქართულად მე, გლახკმან უღირსმან გიორგი ხუცეს-მონაზონმან ფრიადითა ქირითა და რულუნებითა; თუთ იცის ღმერთმან, მრავალთა ბერძულთა [ღედათა]

და დავითის თაოგმანთაგან შეგვწამებია ფრიაღითა გამოწულივითა და გამოძიებითა.

ა⁷ გვევდრები ყოველთა, რომელნიცა მიემთხვივნეთ წმიდათა ამთ დავითთა, რთა ჩუშნთუხ ლოცვაჲ ჰყოთ და ვინ სწერდეთ, ვითა აჲა ჰპოოთ, ეგრეთვე შეუცვალებლად დასწერდეთ, ნუცა ჩაურთავთ, ნუცა დააკლებთ. ჩუშნ რომელი ჯერ იყო ჩაგურთავს და რომელი ჯერ იყო დაგვკლია, ვითა ჩუშნსა ენასა მოვიდოდა და წესი საქმისა ეძებდა, ნუცა დონ-ანსა დააკლებთ, ნუცა რამეთუსა.

და ესე ეგების გონიერისაგან გულის-ჰმის ყოფად, რომელი იგი დონ-ანი ჩუშნსა ვიციოდით და თუმცა რაას ავინებდა გინა იგი, გინა სხუაჲ რომელიცა სიტყუაჲ არა დაუტეობდით, არცა აღმოგვპოცდით, ხოლო უკუეთუ ვინმე ამას ჩუშნსა შრომით და რუდუნებით ჰქმნილსა და ყოვლითა ჰუმარბრებთა სავსესა ნაშრომსა და აღწერილსა არა ჯერ იყოს და კე იციოდის ანუ ლარ, გინა ოტი ანუ ლმერთი და უფალი. გინა თუ რიტორიცა იყოს ანუ ფილოსოფოსი, მაშა ჩუშნსა ნაშრომსა ჴედა ნუ ბრძნობს ახლად, თუთ ვითა გინდა თარგმნეს სხუანი დავითნი, არას ვზრუნე, და თუ ქართულთა დავითთა დაიწერდეს, ჴუბარი აქუს და კურთხევაჲ, რომელმან კულა [ჩუშნი დავითი გინა ჴეპირი] იძალოს, გინა ესე მრავლეთა სისხლითა თარგმნით წინა დავითსა და მოსარყუნად და ჴე-ქუშ ქვევად დაუწყოს, სასჯელი მოჰვადენ დღესა მას საშინელსა სასჯელი-სასა; და ვინ ამა ჩუშნთა დავითთა დასწერდეს და ესე ჩუშნი დაწერილი ან-დერძი არა დაწეროს, ლმერთსა მან გასცეს პასუხი, უკეთუ მე, გლახკმან, ესე-ოდენ ჰორი ვნახე და ესე უსასყიდლო მარგალიტი არა დავიცოვე აღწერად გან-მანათლებულად მკითხველთა და მსმენელთა, მას ამა ორთა სიტყუათა დაწერა რად ჴარ ავ? და წმიდასა მამასა ეფთჳმეს ნუ ვინ იმოწმებს? წმიდამან მამა-მან დავითი თარგმნა და მწერალსა ვისმე მისცა დაწერად და მან ვანარყუნა და უქმარ ყო, და მიერთვან სხუაჲ არაღარა თარგმნა, არამედ ქართულნი დავითნი თანა ესხნიან და სადაცა სიტყუაჲ ევმარებოდის მუნთ ეწამის, და ამითისა ჴუმარიტებისა მოწმედ და სიმართლისა მყავს ყოველი საბერძნეთი და ყო-ველნი ბერძენნი დავითნი. ვის არა ჰრწმენეს, შეაწამენ“ (166r—167r). ანდერ-ძი გამოქვეყნებულია იხ. ფსალმუნის ქვემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 027.

2. ხელნაწერი დედნად ყოფილა გამოყენებული ან უნდა გამოყენებით სხვა ხელნაწერისათვის. ამ.ზე მიუთითებს ხელნაწერის კიდებზე ნუსხურით გაკეთებული შენიშვნები: „დაფარნა ცანი დასწერე აჲა“ (156v—157v); „აჲა აღდგენ მკუდარნი დასწერე“; „აჲა წითლული ვალობაჲ ჴაჲა ორისი და კურთხეულ არსი...“ თუ ვისმე გენებოს ამ ფურცელს იქით ანდერძი დასწერე, კიდევ უნდა“ (162v).

3. 168v-ზე მხედრულთ დაწერილი მინაწერი ამოუშლიათ და აღარ იკითხება.

4. ხელნაწერი გიორგი მთაწმიდლის რედაქციისაა. ამ რედაქციის ტექსტი გამოქვეყნებულია, იხ. „ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები X—XIII საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით, გამოსცა მუქელა შანიძემ“, თბ., 1960.

5. ამ ხელნაწერის შესახებ იხილე „ქართული წერის ნიმუშები, პალეოგრაფიული აღბომი შეადგინა ილია აბულაძემ, თბ., 1949, გვ. 313, ან 1973, გვ. 236—237, 371; ლ. შერვაშიძე, მინიატურები ჴუთ. № 115 და ლენინგრადის ხელნაწერისა № 58 (სსრ მეცნ. აკად. მოამბე, ტ. 14, № 1, 1953, გვ. 60) ე. მაჴავარიანი, რუსთაველის პორტრეტი ე. წ. ჴაზასეული ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერიდან (პალეოგრაფიული ძიებანი, II, 1969, გვ. 51).

ანდერძები: 1. (ოქროსფერი მელნი): „ნათელი სოფლისა, უფალო ჴრისტე ლმერთო, ღირს ყავ განათლებად სულით და კორციით ნათელსა შინა ღვთაე-ბისა შენისასა სუფევად უკუე პატრონი მ ჴეჴა ბუჴ, რამეთუ ფრიაღ მოსურ-ნე არს სწავლად საღმრთოთა მცნებათა შენთა“ (163v).

2. (ოქროსფერი მელნი): „დიდებაჲ და მადლობაჲ დასაბამსა და სრულე-ბასა ყოველთა არსთასა და არა არსისაგან მომყვანებელსა არსთა არსებისასა ლმერთსა ჩუშნსა, რომელი იგი მარადის არს და მარადის სამგუამოჯან და ერთ არს, რომლისა მომადლებთა და წყალობითა და მეოხებითა ყოველთა სათნა-

თა(!) მისათა და წმიდისა [ღთის]მშობლისათა სრულ იქმნეს წმიდანი ესე ღმერთის ფსალმუნნი ბრძანებითა ღიდისა წარჩინებულისა თუთ-მყრობელისა პატრონის ყუარ ყუარეს ძისა, მენისა და ახოვნისა პატრონის მზექაბუჯისითა, რომლისა მრავალმცა არინ წელნი სუფევისა მისისანი და კსენება მისი მოუკლებელ ყოს ღმერთმან სიმრავლესა შინა ქამთასა, ამინ“ (164r-v).

3. (შვი და ოქროსფერი მელნი): „აღაწერიენ წმიდანი ესე დავითნი მე, მონამან და მოსავეს ქრისტეს ღმან მზექაბუჯ, საქსრად და საცოდ სულისა ჩუენისათა, და შესანდობლად მშობელთა ძმათა და ნათესავთა ჩემთათჳს. აწ ვინცა მიემთხვენეთ, ესრეთ შენდობასა ბრძანებლით პატრონსა დედის იმედსა. ცოდვანი მისნი შეუნდოს ღმერთმან. პატრონი ყუარ ყუარე აღღვგრძელ და ცოდვანი მისნი შეუნდოს ღმერთმან. პატრონსა ქაიხოსროს შეუნდოს ღმერთმან. პატრონსა მზექაბუჯს შეუნდოს ღმერთმან. პატრონსა ბაადურსა შეუნდოს ღმერთმან. ყოველთა ძმათა და ნათესავთა ჩუენთათჳს შენდობასა ბრძანებლით, რათა უფალმან ღმერთმან ჩუენმან ჩუენცა და თქუენცა მოგვესენეს“ (164v—165r).

4. „გათავდეს ქორიციონსა რაბ, აპრილსა კე კელთა ფრიად ცოდვილისა მწერლისა ამბროსესითა. უფალო ღმერთო, მოუკლებელ ყავ კსენება პატრონის მზექაბუჯისი, ამინ“ (165r).

5. „ღმერთო შეიწყალე ამის გამკეთებელი იოანე“ (167v).

მიწაწერები: 1. (მხედრულით): „ქებათახევის მონასტრისა არის, მეფის გიორგის ძის, ბაგრატ ბატონიშვილის შვილისა დაკითხისაგან არს მოცემული 1847-ში“ (1v).

2. (მხედრულით): „წიგნი ესე ეკუთვნის ქუათახევის მონასტრის ბიბლიოტიკას აღწერთა 1855-ის წლისათა. არხიმანდრიტი ტარასი“ (3r—23r).

3. „წელსა ქრისტესისგან 1494-სა“ (165r).

4. (ნუსხურით): „მე, ფრიად ცოდვილმან ქავქავასძემან როსტევან, აგარიანთა კელისგან გამოვიკენ და ვიყიდე დავითი ესე სულისა ჩემისა სამლოცველოდ და ცოდვათა ჩემთა შესანდობლად ჩემთა აღლითა(!) საქონლითა. აწ ვინცა მიემთხვენეთ და ანუ იეთხვიდეთ, ჩემ ცოდვილისათჳს შენდობასა ბრძანებლით, რათა უფალმან ღმერთმან თქუენცა შეგინდვენს“ (165v).

5. (მხედრულით): „წიგნი ესე ეკუთვნის ქუათახევის მონასტრის ბიბლიოტიკას აღწერთა 1855-ის წლისათა. არხიმანდრიტი ტარასი“ (167v).

6. (ფანქრით): „1854—1494=360 ამდენი წლის დაწერილი არის“ (168v).

ლოცვანი. XVII

180 ფ.; 10,4×7,5; აქვს რვეულებრივი აღრიცხვა; ქაღალდი (ახალი რესტავირებული); ტყავადაკრული მუყაოს ყდა (ახალი შეკინძული), აქვს ყდის საცავი ფურცლები. გვერდები არეულია. თავ-ბოლონაკლული (პირველი ფურცლის ფრაგმენტები მოღწეული); ნუსხური, სათაურები და დასაწყისებია სინგურით, თავსამკალი: 1r (ფრაგმენტი), 59r, 80r, 109v, 174r. ილუსტრაცია: 138v; [VII ს.], აქვს ჰვირნიშანი; დაუწერელია: 58v, 173v.

1. [ლოცვანი შუალამისანი]. — „...და ღაღადებისა ვაქებდე და უგალობდე უფალსა...“ 2r—58r.

შენიშვნა: შუალამის სხვა ლოცვებთან ერთად აქ შედის: „სხუა ლოცვა შუალამისა ქართული ე. — შეუერდები მე არაღირსი ესე მონა შენი...“ (14r—16v); „სხუა ლოცვა ყოვლად წმიდისა ღმერთისა მიმართ, თქმული გერმანოზ კოსტანტინეპოლელ პატრიარხისა(!). ე. — დადებულ დედოფალო...“ (16v—17v); „ლოცვა სავედრებელი ყოვლად წმიდისა ღმერთის-მშობლისა მიმართ, თქმული წმიდისა მამისა ჩუენისა მარკოზ მონაზონი-

სა. — მრავალნი და დიდებულნი ნიჭნი მომეცნეს მე...“ (25r—29v); „სხუა ლოცვა შუალამისა წმიდისა იოანე დამასკელისა. — ღმერთო, ღმერთო, რომელი მდიდარ ხარ წყალობითა...“ (39v—42v); „სხუა ლოცვა შუალამისა თქმული წმიდისა დიდისა ბასილისა. — იგ. — მეუფეო ზეტათო, ღმერთო ჭეშმარიტო...“ (44v—48r); „სხუა ლოცვა შუალამისა თქმული მისივე წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა ბასილი კესარიელ მთავარეფისკოპოსისა. — უფალო, ღმერთო ჩუშნო...“ (48r—56v).

2. „დაუჯდომელი ღვთისმშობლისა დ გ-ი. — ზეშთა მბრძოლისა ჩემის-
 თს და მოღვაწისა უძლეველისა, ვითარცა შენ მიერ კსნილნი განსაცდელთა-
 გან...“ 59r—80v.

შენიშვნა: აქვე შედის: „ლოცვა ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა მი-
 მართ, თქმული ფილოთეოზ კონსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა. —
 უბიწო, შეუგინებლო, უხრწნელო, ყოვლად წმიდაო ღვთისმშობელო...“
 (69r—73v); „ლოცვა განთიად და მიმწუხრი სათქმელი წმიდისა იოანე
 დამასკელისა. — დიდებამა შენდა, ღმერთო დამბადებელო...“ (78r—80r).

3. [ლოცვანი სინანულისა]. — „ლოცვა თქმული წმიდისა მარკოზისი. —
 გმადლობ შენ უფალო, ღმერთო ჩუშნო...“ 80r—109r.

შენიშვნა: შეიცავს: ლოცვა წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქრო-
 პირისა. — გმადლობ შენ უფალო, ღმერთო ჩუშნო...“ (83r—89r); „ლოცვა
 წმიდისა იოანე ოქროპირისა აღსრულებისათს. — ვა ჩემდა, რამე-
 თუ ცოდვანი ჩემნი არიან უფროს ქუშისა ზღსა...“ (88r—89r); „ლოცვა წმი-
 დისა ამონასი. — უფალო ღმერთო ცხოვრებისა ჩემისაო...“ (97r); „ლოც-
 ვა ეფრემისა, — ვიცოდე მე და არა ვანეშორე ცოდვასა...“ (89v); „ლოცვა
 წმიდისა ისაკ განშორებულისა. — უფალო იესუ ქრისტე ჩუშნო,
 რომელი ეგე მოწყალეებითა სტიროდე...“ (89v—92r); „ლოცვა წმიდისა ტი-
 მოთესი. — უფალო ღმერთო და შობელო ყოველთაო...“ (92r-v); „ლოცვა
 წმიდისა მამისა ჩუშნისა დიდისა ბასილი მთავარეფისკოპოსისა სინანუ-
 ლისათს ცოდვასა, თარგმნილი წმიდისა მამისა გიორგისი. — უფალო
 იესუ ქრისტე, კაცო და მწყემსო...“ (92v—104r); „ლოცვა სინანულისა, თქმუ-
 ლი მისივე წმიდისა მამისა ჩუშნისა დიდისა ბასილისა. — უფალო
 ღმერთო, ყოვლისა მპყრობელო...“ (104r—108v); „ლოცვა ბოროტთა გულის-
 სიტყუათათს. — უფალო იესუ ქრისტე, ღმერთო ჩუშნო, განშეშვიდე მე...“
 (108v—109r).

4. „ლოცვა განტევებულის სიტყუათათს კვრიაკესა. — უფალო ღმერ-
 თო ჩუშნო, რომელმან სინანულისა მიერ მიტევებამა ცოდვათა კაცთა მიანიჭე...“
 109v—125v.

5. „ლოცვა უკეთუ მღდელსა დაცემა შეემთხვოს ძილსა შინა. — შემ-
 დგომად დაცემისა მეყსეულად აღდგეს და თქუას...“ 125v—129r.

შენიშვნა: აქვე შედის: „ლოცვა წმიდისა დიდისა ბასილისა“
 (128r—129r).

6. „წესი და განგებამა წმიდისა ზიარების ლოცვისა. — ოდეს ვენებოს შე-
 წირვა უსისხლოასა მსხუტრპლისა...“ 129v—135r.

7. „ხოლო ზვალისადა, ოდეს სრულ ყოს ქამნობამა წესისაებრ, შემწირვე-
 ლი მსხუტრპლისა იტყვს „კურთხეულ არსსა“. „წმიდაო ღმერთო, მამაო ჩუშ-
 ნო“, კს-ნი იბ. მღ-ით თყ-ნის გ. და ზ-ა ფს-ნი ესე. — უფალმან მწყისო
 მე...“ 135v—138r.

8. „ლოცვა ზიარებისა, თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი. — მეუფეო უფალო იესუ ქრისტე...“ 139r—165r.

შენიშვნა: აქვე შედის ლოცვები ზიარებისა იოანე ოქროპირისა:
 ა. — „უფალო ღმერთო ჩუჴნო, უწყი, რამეთუ არა ვარ ღირს...“ 141r—143r;
 ბ. — „ღმერთო, მიხზინე, მომიტევე და შემინდვენ...“ (152v—153r); გ. — „არა ღირს ვარ მეუფეო...“ (153r-v); დ. — „მრწამს უფალო და აღვიარებ...“ (160r—162v); ე. — „გმადლობ შენ კაცთმოყუარეო...“ (162v—163v); ვ. — „მეუფეო ქრისტე ღმერთო, მეუფეო საუკუნეო...“ (163r-v).

სვიმეონ მეტაფრასისა: ა. — „მხოლო, წმიდაო უხზრწნელო უფალო...“ (143r—144r); ბ. — „ვითარცა საშინელსა და თვალ-უხზუვისა საყდრისა შენისა...“ (144r—147v).

იოანე დამასკელისა: ა. — „მეუფეო უფალო იესუ ქრისტე ღმერთო ჩუჴნო, რომელსა მხოლოსა გაქუს მოწყალებდა...“ (148r-v); ბ. — „უფალო იესუ ქრისტე, ღმერთო ჩუჴნო...“ (153v—154v); გ. — „წინაშე კარსა ტაძრისა შენისა...“ (154v—155r).

ბასილი დიდისა: ა. — „უფალო უწყი, რამეთუ უღირსად მოვიღებ...“ (148v—149r); ბ. — „გმადლობ შენ უფალო, მამაო მოწყალებისო...“ (155r—160r).

სვიმეონ ახლისა ღვთისმეტყველისა: — „შეგინებულთა ბაგეთა საძაგელისაგან გულისა...“ (149v—152v).

კვირთე ალექსანდრიელისა: — „ქორცი შენი წმიდა, უფალო იესუ ქრისტე, ღმერთო ჩემო...“ (164r).

9. [ფრაგმენტი საკითხავების ცხრილისა]. — „პირველ შესაქმე გამოსლვათა ლევიტელთა...“ 165v.

10. [წმიდათა მოსახსენებლები მთელი წლის მანძილზე]. — „თვესა დეკემბერსა აქუს დღე ლ. დღეთა აქუს ქამი იბ და ღამეთა ქამი იბ. — ა. ღირსი ს^ნ უ^გა ზ. ბ მ^შა...“ 166r—173r.

11. „პარაკლისი ღვთისმშობლისა მიმართ. — მ^ღნ: კ^ხლ^რსი. მ^ღდით თ^ყნი ს^გ. უფალო, შეისმინე სრულიად...“ 174r—180v.

წყდება: „... და სურვილით მგალობელთა...“

შენიშვნა: 174r-ზე თავსამაჴულში ამოშლილი ანდერძი ასე იკითხება: „ყოვლად წმიდაო, შეიწყალებ... ფ...“

353

იბაკონი წმიდისა ღვთისმშობლისანი. XVII—XVIII

59 ფ.; 10,4×7,5; აქეს რვეულგებრივი აღრიცხვაც; ქაღალდი, დაზიანებული, ახალი რესტავირებული; ყვისფერი კოლენკორადაკრული მუყაოს უდა, ყუაზე ლურჯი ლედერინი, კუთხეებში ცისფერი კოლენკორი, ახალი შეკინძული, აქეს ყდის საცავი. ფურცლები; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით, ტექსტი ფერად ჩარჩოშია ჩასმული, ილუსტრაციები: 2v, 42v; [XVII—XVIII სს.], აქეს ჰვირნიშანი; დაუწერელია: 40v—41r, 59r-v.

„იბაკონი წმიდისა ღვთისმშობლისანი, რომელსა დაუჯდომელი ეწოდების. კ^ჴდ გ^ი. — ზეშთა მბრძოლისა ჩემისათუს და მოლუაწისა უძლეველისა, ვითარცა შენ მიერ კსნილნი განსაცდელთაგან სამადლობელსა აღესწერთ...“ 3r—58v.

შენიშვნა: სხვა ლოცვებს შორის შედის ლოცვები: ფილოთეოს კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა ლოცვა ღვთისმშობლის მიმართ. —

უბიწო, შეუგინებელი, უბრწელო, ყოვლად წმიდაო ღვთისმშობელო..." (20r—27v) და იონე დამასკელის — „ლოცვა განთიად და მიმწუხრი სათქმელი. — დიდებაა შენდა, ღმერთო დამბადებელო..." (36r).

მინაწერები: 1. „ტარასი“ (1v).

2. „იერომონახი ტარასი“ (2r).

3. „ღმერთო დედაო, იოხე უღირსი ბერი, არხიდაკონი ტარასი, რომლისა არის წიგნი ესე“ (42r).

იხ. მინაწერები: 1r, 11r.

354

ანდრია კრიტელი, დიდნი გალობანი. 1824

46 ფ.; 10×6; ქალაღი; ოქროთი მოვარაყებული წითელი ფერის ტყავ-გადაკრული მუყაოს ყდა, კიდეების ჩამონაპერი ოქროსდერი, აქვს ყდის საცავი ფურცლები (ლურჯი და თეთრი ფერის); მხედრული, სათაურები და დასაწყისები სინგურით და ნაწილობრივ ნუსხურით; 1824 წ. (43 v); გადამწერი მღვდელ-მონაზონი ტარასი (43v); ადვილი პეტერბურგი, ალექსანდრე ნეველის ლავრა; დაუწერელია: 44r—46v.

„დიდნი გალობანი, თქმულნი წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ანდრია კრიტელი-იერუსალიმელისა. გალობა ა, ჳმა ვ. სძლისპირი. — შემწე და მცხნელ და მფარუჴლ მეყაენ მე მაცხოვარებად ჩემდა..." 1r—43v.

შენიშვნა: ანდრია კრიტელის დიდნი გალობანი სამჯერაა თარჯმნილი: ექვეთიმე ათონელის, გიორგი მთაწმიდელის და არსენ ბერის მიერ. იხ.: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“. V, გვ. 14; მისივე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I. 1960, გვ. 209, 228, 313, 314; Н. Марр, Исторический очерк грузинской церкви с древнейших времен. Церковные Ведомости, 1907, № 3, прилож. გვ. 141; თაყაიშვილი ექვთიმე, პარიზის ნაციონალური ბიბლიოთეკის ქართული ხელნაწერები და ოცი ქართული საიდუმლო დამწერლობის ნიშანი, პარიზი, 1933, გვ. 32, 33 (გიორგის ანდერძი), 37—38 (არსენის ანდერძი).

წინამდებარე ხელნაწერი შეიცავს არსენ ბერის თარგმანს. „დიდნი გალობანი“-ს არსენიელი თარგმანი ბერძნულ ტექსტთან ერთად გამოცემულია. იხ. სიმონ ყაუხჩიშვილი, ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, 1973, გვ. 284—297, მასზე იქვე გვ. 166—168.

ანდერძი: „გარდწიწრა ძუმლის მარხუნისაგან სანკტპეტერბურდს, ლავრასა შინა ალექსანდრე ნეველისსა, წელსა 1824, მ-მ. ტ.“ (43v).

მინაწერი: „ნიკონის ბიბლიოტეკისა (ზემო ყდის საცავი ფურცელი).

შენიშვნა: ნიკონის ბიბლიოთეკის შესახებ იხ.: ი. გაჩეჩილაძე, ცნობები ზოგიერთ წიგნთსაცავთა და მათ დამაარსებელთა შესახებ (მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1975, გვ. 150).

355

კრებული. XIX

I+32 ფ.; 16,5×11; ქალაღი სხვადასხვა ფერისა და ხარისხის; ქალაღ-გადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე კოლენკორი; ბოლონაკლული; მხედრული (სხვადასხვა ხელი), 26r-ზე სათაური ნუსხურითაა დაწერილი, სათაურები და დასაწყისები წითელი მელნით; [XIX ს.], აქვს ჳვირნიშანი; დაუწერელია. 1r-v; ხელნაწერი ადრე ეკუთვნოდა ნიკონის ბიბლიოთეკას (ზემო ყდის საცავი ფურცელი).

1. „ძეგლის-წერა სარწმუნოებისა, რომელი აღჰსწერეს წმიდათა მამათა, კოსტანტილუპოლის შეკრებულთა, წმიდათა ხატთა თაყუანისცემისათჳს, რომელიცა წარიკითხვოდა სოფია წმიდასა და ყოველთა შინა წმიდათა ეკლესიათა პირველსა ამას კურიაკესა წმიდათა მარხუათასა, წმიდასა ლიტურგიასა ზედა, სამღუდლოთა შესამოსლითა მოსილისა ხუცისაგან უწინარეს ქაშნობისა. გუაყურთხენ უწმიდესო მეუფეო. „ვინ არს ღმერთი“ გ გზის და ზედა ესე. — წინასწარმეტყუელთა ქადაგებისაგან დამტკიცებულნი და ჭუარისა სახარებისა ბრძანებათა დამორჩილებულნი...“ 6r—25v.

შენიშვნები: 1. ძეგლის წერაში მოხსენიებულ ბიზანტიელ მართლმადიდებელ კეისართა რიგში იხსენიებიან: „უკეთილ-მსახურესთა და უთვთ-მპყრობელსთა მდგომარეობითა, იმპერატრიცათა ყოვლისა რუსეთისათა, ელისაბედ პეტრეს ასულისა და. ეკატერინა ალექსის ასულისა საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

უკეთილ-მსახურესისა და უმალღესისა ცხებულისა უფლისა, მეფისა თეიმურაზ მეორისა და ძისა მისისა უკეთილ-მსახურესისა და უმალღესისა მეფისა ირაკლი მეორისა ყოვლისა საქართულოასათა საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

უკეთილ-მსახურესთა და უმალღესთა დედოფალთა ყოვლისა საქართულოასათა თამარისი, ანნასი, ანნა ხანუშისა და დარიასი საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

კეთილ-მორწმუნეთა ძეთა მეფისა ირაკლისათა ვახტანგისი და ლეონისი საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

უნეტარესთა და უწმიდესთა პატრიარხთა ყოვლისა საქართულოასათა დომენტიისი, ბესარიონისი, დომენტისი, ნიკოლოსისი, ანტონისი და იოსებისი საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

ყოვლად-სამღუდლოთა მიტროპოლიტთა, არხიეპისკოპოსთა და ეპისკოპოსთა და ყოველთა სამღუდლოთა და სამონაზნოთა წესთა ყოვლისა საქართულოასათა მართლ-მადიდებლობით აღსრულებულთა საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

კეთილ-მორწმუნეთა სილკიტთა, მკედართ-მთავართა და ქალაქთ-მთავართა და ყოველთა ქრისტეს მოყუარეთა მკედრობათა ყოვლისა საქართულოასათა, მართლმადიდებლობით აღსრულებულთა, საუკუნო იყავნ სახსენებელი მათი.

უკეთილ-მსახურესთა და უთვთ-მპყრობელისი დიდი ჯელმწიფე, იმპერატორი ალექსანდრე პავლეს ძე ყოვლისა რუსეთისა და მეუღლე მისი კეთილ-მორწმუნე დიდი ჯელმწიფე, იმპერატრიცა ელისაბედ ალექსის ასული და დედა მისი და კეთილ-მორწმუნენი ჯელმწიფენი, ძენი, სძალი და ასულნი და ძის-ძენი და ასულნი მათნი მრავალ-ქამიერ.

უნეტარესი და უწმიდესი კათოლიკოს-პატრიარხი ანტონი მცხეთისა და ყოვლისა საქართულოასა მრავალ-ქამიერ.

ყოვლად სამღუდლონი მიტროპოლიტნი, არხიეპისკოპოსნი და ეპისკოპოსნი და ყოველნი სამღუდლონი და სამონაზნონი წესნი ყოვლისა საქართულოასანი მრავალ-ქამიერ.

კეთილ-მორწმუნენი სილკიტნი, მკედართ-მთავარნი და ქალაქთ-მთავარნი და ქრისტეს მოყუარე მკედრობა და ყოველნი მართლ-მადიდებელნი ქრისტეანენი ყოვლისა საქართულოასანი მრავალ-ქამიერ.

ყოველთა მათ ღვაწლით-შემოსილთა მამათა მართლ-მადიდებლობის მქადაგებულთა და ვიდრე სიკუდილადმდე მოღუაწეთა ლოცვითა და ვედრებითა დაგვკუნეს ჩუენ უფალმან და ღირს გუყუნეს მობაძე-ყოფად სამღრთოისა მის მოქალაქობისა მათისა მოწყალებითა და მადლითა დიდისა მის და პარველისა მღუდელ-მთავარისა ქრისტეს ჰემპარიტისა მის ღმრთისა ჩუენისათა და შტეწენისა სულისა წმიდისათა და მეოხებითა დიდებულის მის დედოფლისა ჩუენისა ღვთისმშობელისა და მარადის ქალწულისა მარიამისათა, წმიდათა დიდებულთა მთავარ-ანგელოსთა და ყოველთა ზეცისა ძალათა და ვედრებითა ყოველთა

წმიდათა, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყუნეს ღმერთსა. დიდება, პატივი და თაყუანის-ცემა მამასა, და ძესა, და წმიდასა სულსა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ“ (24r—25v).

2. უძღვეს: თავფურცელი წარწერით: ა. „ძეგლის-წერა სარწმუნოებისა ა-სა კურიაკესა წმიდათა მარხუათასა წარსაიეთხავი“; ბ. „დაწვებად ესრეთ: მღუღელი იტყუხ: „ქლ-არს ღმერთი ჩუენი“. მკითხულმან: „მეუფეო ზეცათაო, წმიდაო ღმერთო“, „მამაო ჩუენო“, „მოვედით თაყუანის ვსცეთ“ გ გზის და ფსალმუნი ოღ. — აღგაროთ შენ...“ (2r—5r).

2. „სიტყუანი შესხმითნი მცირე და ყოვლად უნდოა საქართუშლოასა მეფისა ირაკლი მეორისა ძისა გიორგის ძისა დავითისადმი, ოდეს მოიქვა ძღუევით აგარიანთავან, ყოვლად მდაბლისა და უღირსისა პროტოპრეზვიტელის სოლომონის მიერ, წელსა 1789, ოკდ. კთ. — მის ერთისა საუკუნოსა არსისა, რომელი სამობასა შინა ცნობილ-ექმნა ძუშლ სადამე წინაპარსა შენსა მამათმთავარსა...“ 26r—28v.

შენიშვნა: იხ. ი. გაჩეჩილაძე, მესხიშვილთა კალიგრაფიული სკოლა... (მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 2, 1974, გვ. 162, 163).

3. „სწავლა მღუღელთმთავრისაგან ახლად დადგინებულთა მღუღელთა მიმართ, რათა ყოველთა მღუღელთა აქუნდეს აღწერილი ქარტასა ზედა მცნება ესე და მარადის წარიკითხვიდეს გულსმოდგინედ, ზოლო მცენება ესე აქა აღწერილი არს წმიდათა და ყოვლად ქებულთა და ღმერთშემოსილთა მამათა ჰსჯულის კანონთა მიერ გამოკრებული. — აჰა, ესერა მოცემულ არს შენდა მადლი ღმერთისა მიერ, სულიერო შვილო...“ 29r—32v.

წყ დ ე ბ ა: „... თუ არა წელიწადში ერთხელ მაინცა აღსარება ჰსთქუან შენ სამწყსოს ნებას...“

მინაწერები: 1. „წიგნი ესე ეკუთნის იერომონახს ნიკონ ჯობინა-შვილსა. წელსა 1888. ჩუპმ (1r).

2. „№ 31 ნიკონის ბიბლიოტეკისა“ (ზემო ყდის საცავი ფურცელი). ამ ბიბლიოთეკის შესახებ იხ. ი. გაჩეჩილაძე, ცნობები ზოგიერთ წიგნთსაცავთა და მათ დამარსებულთა შესახებ (მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1975, გვ. 150).

3. „წიგნი ესე მღუღელ-მონაზონის ნიკონ ჯობინა-შვილისა 1881“ (1v).

356

სძლისპირნი. 1799

108 ფ.; 10,3×5,7; ქალაღი მომწვანო-მოთეთრო ფერის; ფ.ვ. 104—108 ჰისავანა დაჩრტილი; ყავისფერი ტვიფრული ტყავგადაკრული მუყაოს ყდა. აქვს ყდის საცავი ფურცლები; მხედრული, სათაურები და დასაწყისებო წითელი ფერის მელნი; 1799 წ. (108v), აქვს ჰვირნიშანი; გადამწერი: სოლომონ დეკანოზი (108v); დაუწერელია: 103v.

1. „სძლისპირნი საციცკრონი. ჳმა ა, გალობა ა სძლისპირი. — სასწაულითა იხსნა ერი უფალმან...“ 1r—86v.

შენიშვნა: გაწყობილია რვა ხმაზე.

2. „სძლისპირნი სამწუხრონი. უა ღდ-ყსსა ზედა ჳა ა. — შენ, სიტყუა დაუსაბამო ზეცისა მეუფეო...“ 87r—101v.

შენიშვნა: გაწყობილია რვა ხმაზე.

3. „წმიდათა ორმოცთა მესამესა კვირიაკესა ჭუარის თაყუანისცემისა, ცისკრად კატავასია, ჯმა ა. — წინათვე გაქოსახა დიდმან ლეთისმზილველმან მოსე ჭუარი შენი...“ 102r—103r.

4. „თთუჴსა აგვისტოსა ვ, რვა ჯმა. ჯმა ა ფერისცუალებისა. — უპირატე-სი მზისა და მთიებისა...“ 104r—105v.

5. „თთუჴსა აგვისტოსა იე, რუა ჯმა ლეთისმშობლის მიცვალებისა. ჯმა ა. — საღმრთოთა წამის ყოფითა, ყოვლით კერძო მოციქულნი ღმერთშემო-სილნი დიდებულნი ღრუბლითა აიტაცნეს...“ 105v—106v.

6. „თთუჴსა აგვისტოსა კთ, რუა ჯმა თავის-კუჭითა. ჯმა ა. — დღეს უღმრ-თოთა სახითა მშობელმან უსჯულსა მის შეყოფისათეს...“ 107r—108v.

შენიშვნა: ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. ვახტანგ ბერიძე, ძველი ქართველი ოსტატები, 1967, გვ. 162; ი. გაჩეჩილაძე, მესხიშვილთა კალიგრაფიული სკო-ლა (მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 2, 1974, გვ. 165; მისივე, ცნო-ბები ზოგიერთ წიგნთსაცავთა და მათ დამაარსებელთა შესახებ (მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1975, გვ. 150).

ანდერძი: „ეს სძლისპირი, ჳირისაჲან რომ ავიყარენით, მაშინ ვსწერე აჲა-იჲ სოფლებში და თ ე ლ ა ვ ს. ხოლო სრულ იქმნა წელსა ჩღთ, ჳორონიკონს უჲჲ, ოკდომბერს... ჳ. დეკანოზი ს ო ლ ო მ ო ნ (108v).“

შინაწერი: „ამა დეკანოზის ძის არხიმანდრიტის ტარასისა არის ეს სძლისპირი [ნუ]ვინ შემეცილება“ (108v).

357

ოთხთავი. XIV—XV

I+301 ფ., 8×5,7, აქვს რვეულებრივი აღრიცხვა; ეტრატე, დალაქავებუ-ლი; ჳქონდა ნაჭერგადაკრული ხის ყდა (ზემოდან ტილოს ნაჭრის ფრაგმენტე-ბით, ჳქემოდან წითელი ფერის ნაჭრით), ყდა მოცილილი იყო ხელნაწერიდან, და ფურცლები დაშლილი. დღესათვის ხელნაწერი შეკინძულია, აქვს შინდის-ფერი ლუდერინის ხის ყდა, შიგნიდან წითელი აბრეშუმის ნაჭრით გამოკრული და ყდის საცავი ფურცლები. ყდის საცავი ფურცლების რ-ზე დაკრულია ძველი ყდის წითელი ფერის ნაჭრები; ნუსხური, ორ სვეტად, სათაურები და დასაწყის-ები სინგურით; მინიატურები მახარებლების გამოსახულებებით: 4v, 77v, 119v, 189v; თავსაშკაულეები: 5r, 78r, 120r, 190r; [XIV—XV სს.]; მთარგმნელი გიორგი მთაწმიდელი; დაუწერელია: 1v, 118r, 119r, 189r, 301r-v.

[ოთხთავი]. — „თავი პირველი. სახარებაჲ მათეს თავისაჲ. — წიგნი(!) შობისა იესუ ჳრისტესი, ძისა დავითისი, ძისა აბრაჳამისი...“ 5r—251r.

შენიშვნები: 1. ყოველ თავს უძღვის თავისი სამიებელი (1r—3v, 76r—77r, 115v—117v, 187v—188v).

2. ე რ თ ვ ი ს: „სამიებელი წელიწდისა სახარებათა შუიდეულთა და თუჴ-თა დღე დაუკლებლად წესსა ჴედა ბერძულსაჲ“ (255v—300v).

3. სამეცნიერო ლიტერატურაში ეს ხელნაწერი ცნობილია ჳვათახევის ოთხ-თავის სახელწოდებით. იხ.: ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია. ტექს-ტი და გამოკვლევა დაურთო ივ. იმნაიშვილმა, 1979, გვ. 10.

4. ოთხთავის ეს მთარგმანი გი ო რ გ ი მ თ ა წ მ ი დ ლ ი ს რ ედაქციისაჲ. იხ. „ახალი აღთქუმაჲ უფლისა ჩუენისა იესუ ჳრისტესი“. საკათალიკოსო საბ-ჳოს გამოცემა. თბილისი, 1963. ხელნაწერი მოხსენიებული აქვს ც. ჳანკიეჲს წერილში ვანის, ლაბსყალდისა და ენჩიამინის ოთხთავთა მიმართებისათვის (მრ-ავალთავი, IV, 1975, გვ. 12).

ანდრძი: „მადლი და ღიღბამა, ჰატივი და თაყუანისცემა ყოვლად წმიდასა სამებასა, მამასა, და ძესა, და წმიდა სულსა, რომელმან აურაცხელითა კაცთმოყუარებთა თვისთა აურაცხელნი მადლნი კეთილნი და ნიჭნი სრულნი მოჰმადლნა კაცთა და განგუჰცხადა მორწმუნეთა სახარებით, რომლისა მიმართ გურწმენა და აღვიარებთ და გულწუყა ჰეშმარიტებამ მისი მართლმადიდებლობით ხარებისაებრ და უწყებისაა წმიდათა მოციქულთა და მახარებელთაასა და სულითა წმიდითა მათ მიერ აღწერილისა წიგნისა ამის მიერ ყოვლად წმიდისა, რომელიცა ესე მოგუჰთხრა ოთხთა მიერ მახარებელთა სულითა წმიდითა აღესებულთა — მათე, მარკოზ, ლუკა და იოანეს, რომელი მეტყუშლებს საკურველებათა და ყოველთავე ღმრთეებისა განგებულეებათა მკსნეღისა და მაცხოვრისაჲ ჩუწნისა იესუ ქრისტესთაჲ.

რომელი ყოველთავე ბრძანებათა შინა თვსთა დაამტკიცებს მამასა თანადაუსაბამოსა და ყოვლად წმიდისა სულისაჲ თანა-სწორებასა, თანა-დაუსაბამოებასა და სუფევასა თვისსა, რომელსა აღვიარებთ და ვადიდებთ ოანა მამით და სულით წმიდითორთ სამგუამოყვებით და ერთ-ღმრთეებით, რომელსა სუყვეს საუკუნითგან და უკეთი უკეთ აწ.

ამისთვისცა დიდითა სურვილითა და მკურვალითა სარწმუნოებითა თანადებვ ვართ ყოველნი მორწმუნენი და გვღირს, რათა მოსწრაფებით ჰატივ ესკემდეთ ტკბილთა ამით ბრძანებათა უფლისა ღმრთისა მკსნელისა და მაცხოვარისა ჩუწნისა იესუ ქრისტესთა, მახარებელთა ჩუწნისა გამოკსნისთა.

და რათა აღვიწერდეთ გულსმოდგინედ, ვიკითხვიდეთ ღმობაიერად, ვისმენდეთ წადიერად და გულსკმაჲ ვპყოფდეთ გონიერად და აღუასრულებდეთ საქმით შუწნიერად ყოველთავე მცნებათა და დაბადებულისა და ღმრთისა ჩუწნისთა.

ესე არს წიგნი იგი აღდგომისა დაუსრულებულთა მათ კეთილთაჲ, არა თუ მთით სინათ ათთა მათ მცნებათა მოსეს მიერ მოღებულთა, არამედ ზესკნელს ცისაჲ ცათათ თუთ თავდისა დაუსაბამოსა ღმრთეებისა სახარებით ჩუწნთვს განკაცებულისა პირითა ბრძანებულთა და დაუკლებულად მახარებელი და მაუწყებელი კეთილთა მათ და სუფევათა საუკუნეთაჲ.

ესე არს ამას შინა წერილი იგი მარგალიტი უსასყიდლოჲ, რომლისათვს ჯერ-არს საფასეთა ყოველთაგან სყიდაჲ და მის მხოლოსა მოსყიდაჲ უხუად განამდიდრებელისა უოხუნოათაჲ.

ესე არს ტაბლა იგი ცხოვრებისაჲ და საზრდელი უკუდაგებისაჲ, განმამტკიცებელი გულთა ცოდვისაჲ მიერ მომყმართა და გამომზრდელი უხუტებით ყოველთავე შიმშილითა ვნებულთაჲთა შეიწრებულთაჲ.

ესე არს ღუნო იგი გულსკმის ყოფისაჲ და სასმელი სიხარულისა, მახარებელი გულთაჲ და განმამბრძნობელი უგულსკუმოათაჲ.

ესე არს ზე იგი ბორობანი, რომლისა რტოთა მისსა დაიგბორღონ და განისუმნონ ყოველთავე მამურალთა და ტურთმძიმეთა ცოდვითაჲ.

ესე არს სამოთხე იგი შუწნიერებისაჲ, სავსე მრავალ ფერთა ყუაიღილთაჲ და ნაყოფითა სულწლებისაჲთა, რომელი განასულწლელბს ყოველთავე ცოდვისაჲ მიერ დაყროლებულთა.

ესე არს საუნჯე იგი მოუკლებელი, რომელი არცა მოღმან და არცა მკამელმან განრყუნის და არცა მმარავთა დათხაროან და განიპარიან და ახარბს მომგებელთა სიხარულითაჲ საუკუნოათა.

ესე არს ჰეშმარიტად კიბე, ცად აღმყყანებელი და კარი სასუფევლისაჲ, მიმახლებელი ღმრთისაჲ და თანამოდასე-მყოფელი ანგელოსთაჲ.

მოვედით აწ ნაკლულევანთ, ჰოჲ დაგლახაკებულნო, ჰოჲ მშვიდნო და მომყმარნო ცოდვითა მიერ და ბრალთა, ესერა ზარის სერთა იგი ტკბილისაჲ მის და სახიერისაჲ მეფისაჲ, მოვედით და უხუტებით განვიძიეთ, მოვედით და განვისუენოთ, მოვედით და აღვიგსნეთ კეთილთაგან მისთა მოუკლებელთა, რამეთუ იგი თავადი ტკბილ არს უმადლოთა თვისცა და უკეთურთა, რომელმან უხუტებით მიანიჭნის კეთილნი მისნი და არა და არავის აყუდღრის, არამედ დაღადებს და იტყვის კმითაჲ მით ტკბილთა და სახიერითა:

მე ვარ ჰური ცხოვრებისაჲ. რომელი ჰამდეს ჩემგან, არა სადა ჰპიოდის და რომელსაჲ სწყუროდის, მოვედინ ჩემდა და სუწმდინ და კულად იტყვს:

მე ვარ ნათელი სოფლისა. რომელი შემომიდგეს მე, არა ვილოდის ბნელსა, არამედ აქუნდეს მას ნათელი ცხოვრებისა და კუალად იტყვს:

მოვედით ჩემდა ყოველნი მამურალნი და რომელთა ტრათი მძიმე გეტრათა; და მე განგისუწნო თქუენ; და შემდგომითი-შემდგომად ყოველნი სახიერებით და სიტკობებით ბრძანებულნი მისნი, რომელთა არა არს რიცხუ და ვინმცა უძლო დაბადებულთაგანმან მიწდომად, გინა აღრაცხვად სახარებათა მისთა უფსკრულსა.

არამედ ჯერ-არს ჩუენდა შიშით და ძრწოლით დიდითა სარწმუნოებითა მადლობა აურაცხელთა ქველისმოქმედებითა და კაცთმოყუარეობისა მისსა მითხრობელსა და გამოუკულებელსა და დაუცადებელად და მარადის ვედრება მისი და დიდების მეტყუწმლებად სახელსა მისსა ყოვლად წმიდასა და დიდად შუენიერსა.

ამას შეუვრდეთ, ძრუტდებელსა და სახიერსა მას ვევედრებოდით და მას ვადიდებდით, ვაქებდით და ვაკურთხევდით, რამეთუ მისი არს სუფევა და ძალი და დიდება და მისა შუენის პატივი და თაყუანისცემება თანადაუსაბამოთ მამით და ყოვლად წმიდით სახიერით და ცხოველსყოფელით სულითურთ, აწდა მარადის და უკი უკე, აწ.

ამისთვის ჯერ-არს, საყუარელნო ღირსნო მამანო და ძმანო, რათა რომელნი ღირს იქმნეთ მოგებად, გინა აღწერად წმიდასა ამას წმიდათასა, ცათა ქუწყუნისა უზესთაესსა წიგნსა, რომელსა წიგნ ეწოდების, არამედ არა არს ესე, ვითარცა სხუანი წიგნნი, ლიტონად წიგნად სახელდებულ, არამედ ეწოდების ამას სახარებად, რომელ არა თუ სხუად რამე არს სახარებად, არამედ პირი არს ღმრთისა, ქეშმარიტად პირი არს ღმრთისა, რომელი მეტყუწმლებს, ვითარცა ქეშმარიტად პირი ღმრთისა და მოგვთხრობს და გუხარებს პირისაგან ღმრთისა გამოსრულთა ბრძანებათა და ქეშმარიტთა და უტყუველთა აღთქუმათა მისთა ესნისა და ცხოვრებისა ჩუენისათა, რომელმან თქუა ცათა და ქუწყუნისა წარსლება, ხოლო სიტყუათა თუსთა არა წარსლება, არამედ გებად უკუყმ.

რათა დიდითა კრძალვითა და გულსმოდგინებთა და სარწმუნოებითა და შიშითა ღმრთისათა მოვიგებდით და დიდად პატივსცემდით, რამეთუ, ვითარცა ღმერთი უზეშთაეს არს ყოველთა დიდებულთა, ეგრეთვე ესეცა წიგნა უზეშთაეს არს ყოველთა წიგნთა; და ვითარცა უჯერო არს ღმრთისა დიდებულთა თანა შერაცხვად, ეგრეთცა წმიდასა სახარებასა სხუათა წიგნთა სწორად შერაცხვად, რამეთუ საღმრთონი წიგნნი და ღმრთივსულიერნი ყოველნივე სახარებისა მიერ ცხოველ არიან, ვითარცა წერილ არს, ვითარმედ: მართალი სარწმუნოებითა ცხოვნდეს და რათა სარწმუნოებით პატივ ესცემდეთ ბრძანებათა უფლისათა, რომელნი თქუა: სარწმუნოებამან შენმან, გაცხოვნა შენ, ვილოდე მშუღობით და ყოველთა მორწმუნეთა და მოშიშთა მისთა მოგანიჭენ მან სახიერმან და კაცთმოყუარემან ღმერთმან სარწმუნოებისაებერ თქუენისა მოუკონებელნი ნიჭნი და კეთილნი მისნი საუკუნოდ და უკი უკე, აწ.

სახარებასა მართალსა და უფროსსა მზისა ბრწყინვალესა ახლად განწმედისა წმიდასა მამისა ჩუენისა მიერ გიორგი მთაწმიადელისა, რომელსა შინა არა არს ერთიცა ასო მრუდი და ნაკლული და არცა მეტი.

ხოლო ჩამიწერია საძიებელი წელიწდისა სახარებათა შიდა უღელ უღელთა და თუქთა და დღე და უკლებელად წესსა ზედა ბერძულსა.

აწ უკუქმ საცნაურ რყავნ თქუენდა, რომელნი ეძიებდით და იკითხვიდით წმიდათა სახარებათა, რამეთუ ესრეთ არს ბერძულად განწესებულ მოძღუართა მიერ, ვითარცა შეუვგანდეს თითოეულსა სახარებასა: თავი ეგრეთ აიღების და აწ ყოველი განთვსებით მიჩნია. თავები სახარებისა, ვითა აიღებს საძიებელსა შინა, პპოთ და ვითარცა აქა და საძიებელსა შინა ეწეროს ზეპირით თავსა ეგრეთ აიღებდით თითოეულსა სახარებისასა და მერმე სახარებასა შეუდგენდით, რომელი მოგვიძოს. და ესრეთ აიღების თავები, გინათუ — მას ქამსა შინა, გინათუ — თქუა უფალმან, გინათუ — ჰრქუა უფალმან თუსთა მოწუვეთა, გინათუ — თქუა უფალმან იგავი ესე, გინათუ — ჰრქუა უფალმან მოსრულთა მათ მისა

პურიათა. ესრეთ აიღების თავები და რომელიმე სახარებათავანი ვითა ეწეროს, ვერე ითქუმის ლიტონაჲდ“ (251r—255r).

მინაწერები: 1. „ქვათახევის მონასტრისა“ (1r).

2. „წმიდაო მახარებლო მათე, იოზე ქრისტეს მიმართ უღირსი ბერი ტარასი“ (4r).

3. «Алексѣву» (118v).

358

შემოკლებული კანონი მონაზონებითისა ცხოვრებისანი. XIX

8 ფ.; 22×18; ქალაღი (უხაზო რვეულის ფურცელი); ქალაღის ყდა; მხედრული, სათაური და დასაწყისები წესხურით; (XIX ს.), დაუწერელია: 8r-v; ხელნაწერის ძველი ნომერია A—360 (1r).

„ნაწილი მესამე. შემოკლებული კანონი მონაზონებითისა ცხოვრებისანი. თავი ა. რამენი არიან მოვალეობანი უპირველესნი მონაზონებისანი. — ა რათა ჰყვარობდეს ღმერთსა ყოვლითა გულითა...“ 1r—7v.

შენიშვნები: 1. სულ შეიცავს 20 თავს.

2. ბოლოში ტექსტის ხელით გაკეთებული აქვს „შენიშვნა: კანონი ესე ჯერ არს იკითხებოდეს ყოველწლივ შემდგომად სამის თვისა. ერთჯობს მიინც დაუვადებულად ტრაპეზსა ზედა დანიშნისამებრ წინამძღურისა“ (7v).

მინაწერები: 1. „A—360 II. Древнехр“ (1r).

2. „გერასიმესი“ (1r).

3. „წიგნი ესე ეკუთნის ბერს გერასიმე სავანელს“ (1r).

359

ოთხთავი. X

23 ფ.; 28,5×21, აქვს რვეულებრივი აღრიცხვა ქართულად და ბერძნულად; ეტრათი, ალაგ-ალაგ დალაქავებული; უყდო, დაშლილი, ნაკლული (წარმოადგენს S—405-ის ნაწილს); ლამაზი ასომთავრულით ორ სვეტად, ბრწყინვალედ მოხატული საზედაო ასოებით; [X ს.]; გადამწერი: გაბრიელი (იხ. S—405, 45v).

[ოთხთავი]. — „...წმიდასა ქალაქსა და დაადგინა იგი სართულსა მას ზედა ტაძრისასა...“ (მათე, 4, 5). 1r—23v.

შენიშვნები: 1. შეიცავს: ფ. 1—მათე 4,5—4,16; ფ. 2—მათე 21,9—21,18; ფ. 3—მარკოზი 14,4—14,14; ფ. 4—ლუკა 5,2—5,12; ფ. 5—ლუკა 6,35—6,44; ფ.ფ. 6—7—ლუკა 11,22—11,40; ფ.ფ. 8—9—ლუკა 12,15—12,36; ფ.ფ. 10—19—ლუკა 13,16—16,15; ფ. 20—ლუკა 20,10—20,20; ფ. 21—ლუკა 22,11—22,25; ფ. 22—იოანე 5,1—5,13; ფ. 23—იოანე 6,29—6,43.

2. კანონები გატანილია ხელნაწერის ქვემო კიდებზე.

3. ხელნაწერი A—359 ნაწილია S—405-ის. ეს ჯერ კიდევ მოსე ჟანაშვილს შეუნიშნავს (იხ. მის მიერ დაწერილი და ხელნაწერში ჩადებული ფურცელი, ზომით 24×15). იგი ამჟამად შეუერთდა S—405-ს.

4. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. ილ. აბულაძე, ქართული წერის ნიმუშები, პალეოგრაფიული ალბომი, თბ., 1949 წ., გვ. 298—299.

[ფსალმუნნი]. „... შენდა რამეთუ არა არს სირცხული მოსაგთა შენთა“
 1r-v.

შენიშვნები: 1. ფსალმუნის ეს ტექსტი გიორგი მთაწმიდლის თარგმანია. იხ. მ. შანიძის მიერ გამოცემული „ფსალმუნნი“, გვ. 436—445, მუხლები 40—79. ტექსტს ბოლოში ერთვის „ანდრძი გიორგი მთაწმიდლისა, ქართველთა თარგმანისა (1r-v). ანდრძის ტექსტი იხილეთ: A—351-ის აღწერილობასთან (შენ. 13). ხელნაწერის გადაწერის ხელით ანდრძის ბოლოს მიწერილია: „ვისცა არა პრწმანდეს, შეამოწმენ მასვე ბერძულსა დაეთოსა“.

2. ხელნაწერის ეს ფურცელი წარმოადგენს რომელიღაც ვულანის მერვე რეველის პირველ ფურცელს.

362

კრებული. XVIII

I+367 ფ.; აქვს რეველებრივი აღრიცხვა ნუსხურით; 30×20,5; ქალაღი, გაყვითლებული, დალაქავებული, ახალი რესტავირებული, მელანს იქლინთავს; ჰქონდა ჭრელი ფერის ქალღმადგაქრული მუყაოს ყდა, ყუაზე ყავისფერი ტყავი, დაზიანებული. ახლად შეკინძვის შემდეგ აქვს შავი ფერის ლედერინგადაკრული მუყაოს ყდა საცავი ფურცლებით; ბოლონაკლული. დედანი ამთავითვე ნაკლული ყოფილა (იხ. 42r); ნუსხური, ორ სვეტად, სინგურით და შავი მელნით შესრულებული საზედაო ასოებით. სათაურები და დასაწყისები სინგურით; [XVIII, ს.], აქვს ჭვირნიშანი; გადაწერილი: გაბრიელ (123r, 259v); დაუწერელია: IV, 123v, 260r—264r; ხელნაწერი აღრე ეკუთვნოდა ქვათახევის მონასტერს (1r).

1. [ეფრემ ასური, ასკეტიკონი. ა. ეფრემ პირველი]. — 1. „ღირსისა მამისა ჩუშნისა ეფრემ ასურისა ეპისტოლე იოანეს მიმართ მონაზონისა მოთმინებისათს და რათა არა ვსცთებოდით გულის-სიტყუაითაგან მიზეზთა სამართლთათა(!) და თქუმითა, ვითარმედ მძოვრად წარველ და სიწმიდისათს. მ. გ. — მრავლად ვასწავეთ ღმრთის მოშიშსა თეოდორეს...“ 1r—3v.

2. „სათნოებისათს ჭაბუკისა მიმართ მონაზონისა, სწავლა პირველი, თავნი ოთხ. წინა შესავალი. — უფალი ცხოვრებისათს კაცთასა მოვიდა...“ 3r—11r.

შენიშვნა: შეიცავს: „სწავლა ბ. — ეკრძალებოდედ ბოროტისა თანა ზრახვასგან...“ (5v—7v); „სწავლა გ. — ხოლო რამსა იგი მეტყოდეს შე გონებითა გულის-სიტყუათათს...“ 7v—9v; „სწავლა დ. — თქუა ვინმე წმინდათაგანნან, იწურთიდი კეთილსა...“ (9v—11r).

3. „სათნოებისათს წინასიტყუაჲ. თავნი ათ. — საჭიროდ უკუშ და შესადარგინებლად ამათდა შევკრაცხე...“ 11r—17v.

შენიშვნა: შეიცავს: „თავი ა. — ნეტარ ქალაქი ღმრთის მსახურთა...“ (11v); თავი ბ. — უკუშეთ სჯედ მოთმინებით სულიერთა მამათა თანა...“ (11v—12r); „თავი გ. — უკუშეთ განაზოგოს ძმამან გარეწარ საქმე...“ (12r); „თავი დ. — განმტკიცებული გული გაქუნდინ, საყურალო...“ (12r-v); „თავი ე. — უკუშეთ პირველ ყოველთასა მიხვდელ ლოცვად...“ (12v); „თავი ვ. — ძმა ვინმე მკლომარე მორჩილებასა შინა სულიერთა მამათასა...“ (12v—13r); „თავი ზ. — უკუშეთ ვინმე მოგიყდეს შენ საიდუმლოდ თქუმითა...“ (13r—14r); „თავი ძ. — იქმენ თანა-მკლომარეობისაგან კაცთა მწვალებელთა...“ (14r—15r); „თავი თ. — მონაზონი, სცნობდ სახესა, რომელ გმოსეს...“ (15r-v); „თავი ი. — სულიერსა ცხოვრებასა მივსდევდეთ...“ (15v—17v).

6. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

4. „წინა სიტყუაჲ სიტყუსაჲ ამის, ვითარმედ ეკრძაღუ თავსა შენსა. — თანამედ ვართ უკუჲ, საყუარელნო...“ 17v.
5. „მისივე, სიტყუანი მოღუაწებითნი სიტყუსა კმისთს, ვითარმედ ეკრძაღუ თავსა შენსა. თავნი იბ. — ისმინე, საყუარელო, მოსლვითა მონაზონ ყოფად, სოფლით ჯმნაჲ აღვირჩევიეს...“ 17v—28v.

შენიშვნა: შეიცავს: „თავი ბ. ივაიო. — ორნი კაცად მივიდოდეს ქალაქად...“ (18r-v); „თავი გ. ბრძოლისათჳს კორცთასა. — უკუჲთუ ბრძოლა კორცთა აღვიდგეს შენ...“ (18v—19r); „თავი დ. — ნუ მიიღებ ზრახვასა ბოროტის მზრახველთა მეტყუილთასა...“ (19r—20r); „თავი ე. — აჲ უკუჲ ორნი ჭირნი არიან, რომელთა შეეთხზვის ყოველი კაცი მზესა ქუჲშე...“ (20r-v); „თავი ვ. — ისმინე საყუარელო, ძნიად საკურნებელნი სენნი...“ (20v—21v); თავი ზ. — ნუ გნებავს ბოროტად ქცევა...“ (21v—22r); „თავი მ. — უკუჲთუ ჰმოქმედებდე შენ საქმესა ღვთისასა...“ (22r—24v); „დასაბამი მეცხრისა სიტყუსაი. — საყუარელო, ეკრძაღუ თავსა თჳსსა...“ (24v—26v); „დასაბამი მეათისა სიტყუსა. — ევეკრძაღუნეთ თავთა თჳსთა, საყუარელნო...“ (26v—28r); „დასაბამი მეათერთმეტისა სიტყუსა. — ნუ სულმოკლე ვართ, ძმანო...“ (28r); „დასაბამი მეათორმეტისა სიტყუსა. — დადგერ საყუარელო წოდებასა ზედა...“ (28r-v).

6. „ვითარმედ ჯერ-არს სიცილი და განცხრომა, არამედ ტირილი და გლოვა თავთა თჳსთა. — დასაბამ მონაზონისა სულის დაქცევისა -- სიცილი და განცხრომა...“ 28v—30r.

7. „მისივე, თანაზრახვა სულიერისა ცხოვრებისა ნეოფიტეს მიმართ მონაზონისა, თავნი უგ. — ა. ვაჟე შენი სარწმუნოებაჲ და მოსწრაფებაჲ...“ 30r—38v.

8. „მართლისა ცხოვრებისათჳს. თავნი პთ. გ. მ. — მართლისა ცხოვრებისათჳს თუ გსურის, სიმდაბლესა იღუწიდ...“ 38v—43v.

9. „მისივე ღირსისა ეფრემისნი, ნეტარებანი. — ნეტარ არს, რომელი ყოვლად თავისუფალ იქმნა უფლისაჲ მიერ...“ 43r—46r.

10. „სსუანი ნეტარებანი. — ნეტარ არს, რომელმან მოიძულა და დაუტევა კაცობრივი ცხოვრებაჲ...“ 46r—48v.

11. „მისნივე სიტყუანი სწავლისანი მონაზონთა მიმართ. თავნი მდ. — სწავლა პირველი. — დიდებაჲ შენდა, ღმერთო, დიდებაჲ შენდა...“ 48v—49r.

შენიშვნა: შეიცავს: „მაწვეველობაჲ ღმრთის მსახურებისაჲ“ (49r—50r); „ახალ მონაზონთა მიმართ სწავლა მესამე. — საყუარელო, იჯმენ რაჲ საწუთოსა ერის კაცობისაჲ...“ (50r-v); „თავი დ. — საყუარელო, აჲ, დაესდებ შენ თანა დანადგებსა...“ (50v—51r); „თავი ე. — უკუჲთუ ვინმე დიდ საეჭუწლობისგან ამოხსნა საწუთოსა მოვიდეს...“ (51r-v); „სწავლა ზ ახალ მონაზონთა მიმართ. — საყუარელო, დიდევ ქედსა უღელი უფლისაჲ...“ (51v—52v); „სწავლა მ. — და ეამისათჳსცა ნუ სულმოკლე ხარ...“ (52v—53r); „სწავლა თ. — ძმანო, ნუ დაიკსნები შენ ზედა მომავალთა გულის-სიტყუათა მიერ...“ (53r-v); „სწავლა ი. — ძმანო, იღუაწუ ვითარცა კეთილმან მკედარმან ქრისტესამან...“ (53v—54r); „სწავლა ია. — საყუარელო, უკუჲთუ იჯმენ ამოხსნა საწუთოსაჲ...“ (54r-v); „სწავლა იგ. — ძმანო, გერწმუნა თუ სული ვისიმე...“ (54v—55v); „სწავლა იდ. — კერძო კერძოდ იშენების ქალაქი...“ (55v—56v); „სწავლა იე. — ძმანო, ღირს იქმნა წმიდა სამოსელსა მონაზონობისასა...“ (56v—57v); „სწავლა ივ. — ძმანო, რად სცთებნი შეწვევნილებითა ეშმაკისაჲ...“ (57v—58r); „სწავლა იზ. — ძმანო, რაჲამს დავირეკოს შენ ძმამამან ღამე...“ (58r-v); „სწავლა სარკებელისა...“ (58v—59r); „სწავლა იმ. — ვითარ ვჰგონებ, ძმანო...“ (59r-v); „სწავლა ით. — უკუჲთუ მოვიდეს ძმანო რომლითაცა მაზეზითა მონაზონებად...“ (59v—61r); „სწავლა კ. — კრებულსა შინა მყოფთა ქაბუკთა მონაზონთა...“ (61r-v); „სწავლა კა. — თითო სხედ იბრძოლებიან...“ (61v—64v); „სწავლა კბ. — მოავონებენ გულის-სიტყუაჲ ძმასა...“ (64v—65r); „სწავლა კგ. — სარწმუნოებაჲ დე-

და არს ყოველთა კეთილთა...“ (65r—66v); „სწავლა კდ. — უკუშთუ შეემობ-
 ჯოს ძმისა განზორებია...“ (66v—67v); „სწავლა კე. — ძმა ვინმე მითხრობდა
 მე...“ (68r-v); „სწავლა კზ. — ძმაო, უკუშთუ ვინმე ღმრთისმოშიშთა ძმათაგანი
 დგეს...“ (68v—70r); „სიმდაბლისათუს სწავლა თავი კე. — საყუარელო ძმაო,
 უკუშთუ მიემობხუ წარმატებასა...“ (70r-v); „ვითარმედ უქმს მონაზონსა სულ-
 გრძელ და ძურუქსენებულ ყოფა. სწავლა კთ. — უკუშთუ უისმე შეემობხოს
 სიმწარე...“ (70v—71v); „სწავლა ლ. ვნებათათუს და ვითარმედ, რაჟელო უღე-
 ბებით იყოფებოდის, თავსა თუსსა აცთუნებს. — კაცი უღებებით წარმველი
 დღეთა...“ (71v—72r); „სწავლა ლა, თუ ვითარ ვინ ჰლოცვიდეს სულმოკლე-
 თა. — ძმაო. ვინმე ეძიებდა ძმასა...“ (72r—74r); „თავი ლბ. ვითარმედ უქმს.
 რომელი იკითხვდეს სასმენელად ძმათა, შრომის მოუყარებთი კითხვა. — საყუა-
 რელო, უკუშთუ გებრძანოს კითხვა სასმენელად ძმათა...“ (74r); „თავი ლგ.
 სიტყუს-სეგებელი ქალწულებისათუს და სიწმიდისა. — ძმისა ანუ დაისა მთარ-
 თემენ ბილწი ეშმაკი და ეტყუნ...“ (74r—75v); „სწავლა ლდ. სიწმიდისათუს. —
 ამჟავაგე სიწმიდე, საყუარელო ძმაო, ფინესა...“ (75v—76r); „თავი ლე. არა
 მიმოგანწევისათუს თუალთასა აქა და იქი. — რაათა განქარდების ეშმაკი სიძ-
 ვისა...“ (76r—77r); „სწავლა მშუდობისათუს. თავი ლვ. — მონაზონო, ესრეთ
 აღგიტუქამსა ქრისტესდა...“ (77r—78r); „მისივე დაუმორჩილებელთა მიმართ და
 დაწყნარებულებისათუს და შიშისა ღმრთისა და ყოფადისათუს სასჯელისა. თა-
 ვი ლზ. — საყუარელო, უკუშთუ მოვიდეს ძმა...“ (78r—81v); „სწავლა ლმ.
 ღმრთის მოშიშებისათუს. — საყუარელო, ეგრძალე ფრად...“ (81v—83r); „მთ-
 თუს რომელნი თუსითა უღებებითა დაეცემოდინ და მიზეზობდენ მიზეზთა ცოდ-
 ვისათა. თავი ლთ. — ძმაო, მარტობისა ცხოვრებად სურვიელ ხარა...“ (83r—
 85v); „ძმისა მიმართ დაცემულისა და სინანულისათუს. თავი მ. — მორჩილებასა
 ქუქმე სულიერისა მამისა...“ (85v—89r). (აქვე შედის: ლოცვა. — ვცოფე ცად
 მიმართ და წინაშე შენსა, უფალო ღმერთო...“ (88v—89r); „ვითარმედ არა
 ჯერ-არს ფიცი, არცა ძურის ზრახვა. თავი მა. — უფალი და მაცხოვარი ჩუშნი
 იესუ ქრისტე...“ (89r—91r); „სწავლა მგ. შიშისათუს ღმრთისა. — ეგრძალე
 თავსა თუსსა, საყუარელო...“ (91r—92v); „სწავლა საყუარულისათუს. მდ. —
 საყუარელო, უკუშთუ ღირს იქმნე ენობასა...“ (92v—93r).

12. „სწავლა ევლოგის მიმართ. — ნაყოფისა მიმართ სიყუარულისასა მი-
 ხედვითა, ძმაო...“ 93r—95v.
13. „მოწყინებისა მიმართ მონაზონისა მეტყუშლისა. დაუტევებ და სოფ-
 ლად წარვალ. — თქუა უფალმან დიდებისამან. შევედიო იწროსაგან ბკისა...“
 95v—99v.
14. „სწავლაჲ ჰვე ჩუშტულებისათუს. — ვითარ სახედ ხრმალი კართ მოჭ-
 რილ ჰყოფს ცხენსა...“ 99v—100v.
15. „განყოფილებისათუს სამონაზონოსა და საერისკაცოსა ცხოვრებისა. —
 საყუარელო ძმაო, უკუშთუ გამოხუდე სოფლით...“ 100v—101r.
16. „მისივე ას თავი, თუ ვითარ მოიგოს სიმდაბლე. — დასაბამ ნაყოფიე-
 რებისა ყუავილი...“ 101r—111v.
17. „სიყუარულისათუს. — გეშინოდენ ღმრთისა, საყვარელო...“ 111v—
 115r.
18. „მისივე, მოთმინებისათუს და ჟამთა აღსასრულისათუს და მეორედ
 მოსღვისათუს ქრისტესისა. გ. მ. — ბრწყინვალე არს ცხოვრება მართალთა...“
 115r—118v.
19. „მისივე წმიდისა მამისა ჩუშნისა ეფრემ ასურისა, სიტყუაჲ სათნოე-
 ბისათუს და რაათა არა უტევებდეთ ვნებათა, ძირთა განზმად ჩუშნ შორის. —
 ჰურიანი ბოროტისა ტომისაგან წარმატებითა ღმრთის მკითხველ იქმნეს...“
 118v—123r.

შენიშვნა: ერთვის: „საცნაურ იყავნ, ვითარმედ ს ჳმეონ წმიდისა და თუ აღისა წიგნთა ორ წიგნად არს ეფრემი. და თუ ერთად სწერაღეთ ვინმე, ესრეთვე ადგილსა აჩენდით, რამეთუ ესრეთ ითქუესი: ეფრემ პირველი და ეფრემ მეორე“.

ბ. [ეფრემ მეორე]. 1. „წმიდათა შორის მამისა ჩუჴნისა ეფრემისი სიტყუაჲ მოლუაწებითი სრულყოფისათჳს მონაზონისა წიგნი მეორე. — შარამა მოვიდეს ჩემდა ვიეთნიმე...“ 124r—131r.

2. „საღმრთოჲსა მადლისათჳს. — მოსწრაფე იყავ საღმრთოჲსა მადლისა ჟონებად...“ 131r—133v.

3. „მისივე, ენადლაუპყრობელობისათჳს და ვნებათათჳს. — განთესულ არიან ყოველნი განსუჴნებანი...“ 133v—138v.

4. „მისივე სათნოებათათჳს და ვნებათა. — ვჴნატრი ცხოვრებასა თქუჴნსა...“ 138v—146v.

შენიშვნა: შეიცავს პატარ-პატარა სტატიებს: „შიშისათჳს ღმრთისაჲ. — ნეტარ არს კაცი იგი, რომელსა აქუნდეს შიში ღმრთისაჲ...“ (139r-v); „უშიშობისათჳს. — რომელსა არა აქუნდეს მის შორის შიში ღმრთისაჲ...“ (139v); „სიყუარულისათჳს. — ნეტარ არს კაცი იგი, რომელსა აქუს სიყუარული ღმრთისაჲ...“ (139v—140r); „მათთვის, რომელთა არა აქუს სიყუარული. — საწყალობელ და უბადრუკ, რომელსა არა აქუს სიყუარული...“ (140r-v); „სულგრძელობისათჳს. — ნეტარ არს ჴეჴმარითად კაცი იგი, რომელმან მოიგო სულგრძელობა...“ (140v); „მათთვის რომელთა არა აქუს სულგრძელობა. — რომელსა არა აქუს სულგრძელობაჲ მოთმინებისაგანცა შორს არს...“ (140v—141r); „მოთმინებისათჳს. — ნეტარ არს ძმანო, რომელმან მოიგო მოთმინება...“ (141r); „მათთვის, რომელთა არა აქუს მოთმინება. — საწყალობელ არს და უბადრუკ, რომელმან არა მოიგოს მოთმინება...“ (141r-v); „ურისჴმელობისათჳს: — ნეტარ არს კაცი იგი, რომელი არა ადვილად განრისნნებოდის...“ (141v); „ნავდელდიცხელობისათჳს. — ხოლო ნავდელდიცხელობითა მარადის ძლეულსა...“ (141v—142r); „სიმჴუდისათჳს. — ნეტარ არს ჴეჴმარითად და სამ ნეტარ კაცი, რომელსა აქუნდეს სიმჴუდე...“ (142r-v); „სიბოროტისათჳს. — გოდებაჲ და გლოვა გვჴმს, ძმანო...“ (142v); „ჴეჴმარითებისათჳს. — ნეტარ არს რომელი ჴეჴმარითებით მჴართებდეს ცხოვრებასა თჳსსა...“ (142v—143r); „ტყუვილისათჳს. — ხოლო საწყალობელ არს და უბადრუკ, რომელი ყოველსა ჴედა ტყუვილსა იხარებდეს...“ (143r); „მორჩილებისათჳს. — ნეტარ არს რომელმან მოიგო და აქუს...“ (143r-v); „ურჩებისა და დრტჴნისათჳს. — ხოლო წყეულ და უბადრუკ, რომელსა არა მორჩილებაჲ მოეგოს...“ (143v—144r); „არა ჴონებისათჳს შურისა და ჴლომისა. — ნეტარ არს, რომელი არა დაემონა შურსა გინა ჴლომასა...“ (144r); „შურისა და ჴლომისათჳს. — ხოლო, რომელი ამათ შინა მოსწყუდიდეს თავსა თჳსსა...“ (144r-v); „არა მაგინებელ ყოფისათჳს. — ნეტარ არს და სამ ნეტარ, რომელმან ენასა თჳსსა არა ავნო გინებითა სხუათათა...“ (144v—145r); „გინებისათჳს და მაგინებელთა. — რომელი სხუთა მაგინებლობითა იხარებდეს...“ (145r); „მარჴვისათჳს. — ნეტარ არს ჴეჴმად და სამ ნეტარ, რომელმან დაიცევს მარჴვა...“ (145r-v); „უმარჴველობისათჳს. — ხოლო უმარჴველი და არა მჴონებელი მარჴხსა...“ (145v—146v).

5. „მისივე, მხილებაჲ თავისა თჳსისა და აღსარებაჲ. — ძმანო, თანაღმობით მეყვენიოთ მე...“ 146v—149r.

6. „მისივე, დასამჯობელად ამარტავანებისა. — ამათ არს ყოველი მოლუაწებაჲ...“ 149r—151v.

7. „მისივე სიტყუაჲ სინანულად მომწოდებელი. — მოღით საყუარელნო, მოღით მამანო...“ 151v—157v.

8. „მისივე, სიტყუაჲ მოლუაწებითი მჴონებელი ფრიადისა ნუგჴმინისცემისა და ლმობიერებისაჲ ცხოვრებად მნებებელთათჳს. — ტკივილი სიტყუად მაიძულებს მე...“ 157v—170v.

შენიშვნა: აქვე შედის: „ლოცვა. — კაცთმოყუარე სახიერო, მოწყალებითა შენითა გაფუცებ შენ...“ (163v); „ლოცვაჲ. — უღებამა და დიდად შუშნიერებაჲ მხოლოსა კაცთმოყუარესა ღმერთისა...“ (168r).

9. „მისივე, მსგავსებითა იგავთა წიგნისათა. მ. გ. — რომელსა პრწმენეს ძისა მიმართ ღმრთისაჲ...“ 170v—192v.

შენიშვნა: აქვე შედის: „შიშისათჳს. — გეშინოდენ უფლისაჲ და ჰპოო მადლი...“ (171r—192v); „ლოცვაჲ. — უფალო იესუ ქრისტე, მეუფეო საუკუნეთაო...“ (192v).

10. „მისივე, განსამართებელად ვნებულებით მყოფთა და პარტიტა მეძიებელთათჳს. — მეშინის ძმანო ჩემნო, და ვძრწი...“ 192v—196v.

11. „მისივე ვნებთათჳს. — მნებავს თქუმაღ სიმწარე ჩემი წინაშე დიდებისა შენისა, ქრისტე მაცხოვარ...“ 196v—198r.

12. „მისივე, მხილებამა თავისა მიმართ თვისისა და აღსარებამა და წინაგანგებისათჳს. — მრავლით კერძო საჯმარ თქუშნდა ყოფად საგონებელ ვარ ძმანო...“ 198r—211v.

13. „მისივე, სინანულისათჳს. — რომელი გარდამოჯდა წიაღთაგან მამისათა...“ 211v—214v.

14. „მისივე, ღმობიერებისათჳს. გ. მ. — მომცემელო ყოველთა კეთილთაო...“ 214v—217r.

15. „მისივე სიტყუაჲ ღმობიერმოყველი. გ. მ. — ერთსა დღეთაგანსა, განთიადსა ერთსა მივიდოდე მე...“ 217r—220v.

16. „მისივე სიტყუაჲ სწავლაჲ. — ეკრძალე თავსა თჳსსა, მ სიჭაბუტეო...“ 220v—223v.

17. „მისივე, სულისა შიშისათჳს. — მე, ეფრემ ცოდვილი, დაქსნილი და უღებო...“ 223v—225v.

შენიშვნა: აქვე შედის: „ლოცვა. — ისმინე, მ მეუფეო, ტირილისა ჩემისა...“ (224r).

18. „ლოცვაჲ მოძღურებისაგან წმიდისა ეფრემისა. — ვცოდე ცად მიმართ და წინაშე შენსა...“ 225v.

19. „მისივე, მოსაკვენებელი. — ყოველსაჲე ჟამსა გონებისა შინა მაქუს ჩუშნებამა იგი...“ 225v—228v.

20. „მისივე, სულისათჳს, თუ ვითარ უტმს ცრემლით ლოცვა ღმრთისაჲ მიმართ რაჟამს განიცადებოდის მტრისაგან. გ. მ. — სული ჭირვეული შეგვივრდების შენ, მეუფეო წმიდაო...“ 228v—231r.

21. „მისივე, საშველისათჳს და ღმობიერებისათჳს. — მოვედიო ყოველნი, ძმანო, და ისმინეთ ზრახებამა ჩემ ცოდვილისა...“ 231r—233r.

22. „სიყვარულისათჳს. — ამის სიტკბოებისათჳს სიყუარულისა ღმრთისაჲ ვინმეა უძლო თქუმაღ ღმრთისად მისსა...“ 233r—235r.

23. „მისივე, მოთმინებისათჳს. — რომელსა უნდეს სათნო-ყოფა ღმრთისაჲ...“ 235r—238v.

24. „მისივე, უბადრუკებთა და ნეტარებათათჳს. — ნეტარ არიან, რომელთა შეიყუარეს ღმერთი...“ 238v—239r.

25. „მისივე, აღსარებამა, ესე იგი არს ლოცვა ღმრთისაჲ მიმართ. — განმკურნე მე, უფალო, და განეკურნო მხოლოო, ბრძენო...“ 239r—240v.

26. „მისივე, მეორედ მოსვლისათჳს უფლისაჲ ჩუშნისა იესუ ქრისტესა. — მოისწრაფეთ და მოვედიო, შეილნო ნათლისანო...“ 240v—242v.

27. „მისივე, სარწმუნოებისათვის. — უფალსა სახარებასა შინა თუსთა...“ 242v—245r.

28. „მისივე, მამათა შესუტნებულთათვის. გ. მ. — გული ჩემი მეღმის. შემნდობელ მექმნენით მე. ძმანო...“ 245r—247r.

29. „მისივე, სხუა სიტყუა მამათათვის შესუტნებულთა. — ამას დღესა შინა პირველსა და კეთილ ნიშნას...“ 247r—250r.

30. „მისივე, სიტყუა ოთხ-მარცუალი. — ხოლო ბოროტი ეშმაკი ძლიერად რამ იძლია...“ 250r-v.

31 „მისივე, სიტყუა შუდ-მარცუალი. — ვინაფთვან უწყით ამისი უძლურება...“ 250v—251r.

32. „ანდერძი წმიდათა შორის მამისა ჩუჴნისა ეფრემისი. — მე ეფრემ მოვუღებდი. საცნაურ უკუჴ იყავნ თქუჴნ, ყოველთა კაცთა ედესელთა...“ 251r—259v.

შენიშვნები: 1. კიდეებზე ტექსტის ხელით მოთავსებულია მითითებები: მაგ.: „იხილე“ (3v, 6r, 132v, 134r); „შეისწავე“ (5r, 138r, 140r); „შუჴნიერი“ (6v, 158r); „ყოვლად შუჴნიერი“ (121v). „შუჴ საშინელი“ (135r—136v); „შუჴ ყოველი“ (158r); „იხილე წინამძღუარა“ (174r); „სამეცნიეროა“ (196v, 209r); „წინაგანწყობა“ (205r); „აღესნა“ (205r); „აქაფთვან რიცხვ ვერ ვიპოვე დღესა, იტყუს ეფრემ თარგმანი“ (108r).

2. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 50—52; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილი ძეგლები, (მრავალთავი I, 1971, გვ. 445—446).

II. [პალადი ჰელენეპოლელი, ლავსაიკონი]. მისივე, წმიდისა მამისა ჩუჴნისა პალადი ეპისკოპოსისა კაპადუკიელისა მისვე ლავსოეს მიმართ პრეპოსიტისა, რომელსა შინა დასწერს შემოკლებით თავისა თუსისათვის და შემდგომითი-შემდგომად მოიცქენებს ცხოვრებასა წმიდათა მამათასა. გ. გ. — მრავალთა მრავალგზის მრავალნი და თითო-სახენი წიგნნი თითოეულთა ჟამთა შინა აღწერილნი დაუტევენეს მომავალთა ნათესავთა. 267r—340r.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. „დაწყება და შესავალი ზანდუქისა. — ამას წიგნსა შინა წერილ არიან სათნოებითნი მოღუაწებანი...“ (264v—265r); ბ. „ეპისტოლე წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა პალადიოს ეპისკოპოსისა კაპადუკიელისა, მიწერილი ლავსოეს მიმართ პრეპოსიტისა. — ვჴნატრი გულსმოდგინებასა და კეთილისა ნებასა შენსა...“ (266r-v).

2. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 105; მისივე, კიმენი, I, 1918, გვ. XXXII, ან ეტიუდები, XI, გვ. 86; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960., გვ. 260; მისივე, მეოთხე საუკუნის საზღვარგარეთელი ქართველი მოაზროვნე და მოღვაწე (ეტიუდები, VI, გვ. 9); თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 456).

III. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა კასიანე ჰრომისა, თბრობაჲ წესსა და განგებასა ეგვპტისა და აღმოსავლეთისა მონასტერთა საკრებულოთასა. ვინაფთვან უკუჴ გებრძანა ჩემდა, სანატრელო მამაო კასტორ...“ 340r—348r.

შენიშვნა: თარგმანი ეკუთვნის ეფრემ მცირეს. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 86; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 454).

IV. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა კასიანე ჰრომისანი რეთათა მათ გულის-სიტყუათათვის: ბოროტთა და ნაყროვანებისა და სიძვისა, და ვეცხლის-

მოყუარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდად მზუარობისა და ამპარტავენებისათს. თავი ა. — ჯერ-არს ჩუქნდა უპირატეს ყოვლისა თქუმად მარხვისათს...“ 348r—359v.

შენიშვნები: 1. შეიცავს: „სიძვისათს. — მეორე ბრძოლა ჩუქნი სულისა მიმართ სიძვისა...“ (349r—350v); „ვეცხლისმოყუარებისათს. — შესამე ბრძოლა ჩუქნი არს სულისა მიმართ ვეცხლისმოყუარებისა...“ (350v—353v); „მისივე, მრისხანებისათს. — მეოთხე ღუაწლი ჩუქნი არს ეშმაკისა მიმართ მრისხანებისა...“ (353v—356v); „სულისა მისთვის მწუხარებისა...“ (356v—357r); „სულისა მისთვის მოწყინებისა. — მეექვსე ბრძოლა ჩუქნი არს, ძმანო, სულისა მიმართ მოწყინებისა...“ (357r—358r); „სულისა მისთვის ცუდად მზუარობასა. — მეშუდე ბრძოლა ჩუქნი, ძმანო, იყავნ სულისა მის მიმართ...“ (358r—359r); „სულისა მისთვის ამპარტავენებისა. — მეჩუდე ბრძოლა ჩუქნი, ძმანო, იყავნ სულისა მის მიმართ ამპარტავენებისა...“ (359r-v).

2. თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები V, გვ. 86.

3. III და IV თხზულება ბერძნულ დედანში შეადგენს ერთ მთლიანს და შედგება 12 წიგნისაგან. აქედან პირველი ოთხი ეფრემ მცირის თარგმანია, ხოლო რვა ექვთიმესი (იხ. ეტიუდები, V, გვ. 86).

V. „მისევე წმიდისა მამისა ჩუქნისა კასიანე ჰრომისად. მიწერილი ლეონტის მიმართ მოქალაქობისათს წმიდათა მამათა სკიტისათა. — თანანადები იგი, რომელი აღმეთქუა გარდაცადა ნეტარისა პაპასა კასტორისდა მითხრობისათს მისდა ცხოვრებისა წმიდათა მამათასა...“ 359v—367v.

თ ა ვ დ ე ბ ა : „... თქუმიდის მიღებად მისსა...“

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 86; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 260; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 454).

ანდერძები: 1. „ქრისტე, შეიწყალე უღირსი გაბრიელ, რომელმან ძალითა შენითა სრულ-ყვე პირველი ესე ეფრემი აღწერად. აჲ გვედრებო, რამთა ღირს-ყო მგორისადა აღსრულებასა“ (123r).

2. „ქრისტე ღმერთო, სრულყოფელი ამისი შეიწყალე გაბრიელ“ (259v).

მინაწერები: 1. (წითელი მელნით) „ეს ეფრემ ასური ჩემის თხოვით შემოსწირა ქუათახევის მონასტრის ღვთისმშობელსა იოსებ დეკანოზის ძემან იოანე ავალიანმა მოსახსენებელად მშობელთა თვითა. ვინც გამოახუას წმინდასა მას მონასტერსა, გამოახუას იგივე ღმერთმან საუკუნოსა დიდებისაგან. 1862 წელსა ნოემბერს 10. არხიმანდრიტი ტარასი (1r).

2. „ეფრემ ასურის შრომანი ორ წიგნად და სხვათა მამათა“ (1r).
 იხ. მინაწერი: 355r.

363

რუსთაველი შოთა, ვეფხისტყაოსანი. XVII

160 ფ.; 26,5×18,5; ქალაღი, დაზიანებული, ახალი რესტავირებული, ზოგან ტექსტი არ იკითხება; ყავისფერი კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა, აქვს ყდის საცავი ფურცლები, ახალი შეკინძული; ნაკლული; მხედრული, სათურები და სტროფების დასაწყისები სინგურით; [XVII ს.], აქვს ჰერონიშანი.

[რუსთაველი შოთა, ვეფხისტყაოსანი]. —

„... ყოვლთა ჰყადრეს: ჩვენ უმისოდ თუცა ყოფა გვიარმისცა, უშენოსა საჯდომი და ტახტი მისი ვისმცა მისცა?

განლაშქა გმორჩილობდეთ, თუ გვიბრძანო რაცა ვისცა,

და იგი მონა აპატრონეს, ყუელაკამან თაყუანი სცა...“ 1r—260v.
 წყდებდა: „... ძე მამას მწარედ მოს...

ვაი გაგეყარე გმიროდა...
 თავს დაილევწა კაბა...“

შენიშვნები: 1. აკლია სტროფები: 1—176, 409—416, 571—586, 693—707, 786—921, 953—1091, 1100—1123, 1447—1454. იხ. ვეფხის-ტყაოსანი, ტექსტი ძირითადი ვარიანტებით, კომენტარებითა და ლექსიკონითურთ ორ ტომად ა. შანიძისა და ა. ბარამიძის რედაქციით. ტ. I, 1966 წ.

2. ხელნაწერის კიდებზე მოთავსებულია ტექსტისა და მოგვიანო ხელით დაწერილი ტექსტში ჩასართავი სტროფები, ხოლო 118r-ზე სამი მურის ბეჭედი ლეგენდით „გ ი ო რ გ ი“.

3. ხელნაწერი წარმოადგენს პოემის ძირითადი ტექსტის მეორე რედაქციას ე. ი. საშუალო მოცულობის ტიპის ძირითად ტექსტს. ამის შესახებ იხილეთ: ს. ცაიშვილი, ვეფხისტყაოსნის ვრცელი რედაქციები (ლიტერატურული ძიებანი, ტ. XIII, 1961, გვ. 239—271); მისივე, ვეფხისტყაოსნის ძველი რედაქციები, 1963, გვ. 9, 40, 53, 54, 59, 65, 67—69, 73, 78, 92, 103, 109, 117, 125, 127, 130, 136.

4. ეს ხელნაწერი გამოყენებულია 1913 წ. გამოცემაში ს. კაკაბაძის მიერ. იხ. გვ. 5.

მინაწერები: 1. „ქ. ვაი რათ დამწვი, უცხოს უცხომ რათ მომღე ცეცხლებ ალი“ (30v).

2. „ქ. ქვს ულ, ამ წელს თვესა აპრილს იბ, გივიე ამილახვარი და ბეჟან(?) ერისთავი გაიპარნენ დღე...“ (128r).

3. „ქ. დავით მეფე დასვეს“ (132v).

იხ. აგრეთვე მინაწერები: 25v, 26v, 83v, 89v, 107v, 114r, 124v—125r, 138v, 139v, 140v, 143r, 154v, 156v.

864

ალექსანდრიანი. XIX

91 ფ.; 33,5×22, აქვს რვეულგზობივი აღრიცხვაც; ლურჯი ფერის ქაღალდი, დალაქებული. ფფ. 1 და 89 დაზიანებულია; უყდო, ნაწილობრივ დაშლილი, თავნაკული; მხედრული; [XIX ს.], აქვს ჭვირნიშანი, დაუწერელია: 91r.

[ალექსანდრიანი]. — „... შემდგომად ოცდაათისა წლისა მიხმს მოს... ესე წერილი რა წარკითხეს ეგვიპტელთა... თვისისა ნევთანაფისა ოქროსი და შორის ქალაქსა მას მად... ზედა ძელსა დაადგინეს...“ 1r—91r.

შენიშვნები: 1. ბოლოში მიწერილი აქვს სხვა ხელით: „გათავდა ალექსანდრე მაკედონიანისა წიგნი 1725 წელსა მკათათვეს. საბა-ს ულხან ორბელიანის ნათარგმნი“.

2. თარგმანი ეკუთვნის არჩილ მეფეს. იხ. აღ. ბარამიძე, ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, II, 1940, გვ. 246; მისივე, ქართული ალექსანდრიანი (მუზეუმის მოამბე, IX b, 1936, გვ. 49; კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, II, 1952, გვ. 262—263; რ. მირიანაშვილი, ალექსანდრიანის არჩილისეული თარგმანი („მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 4, 1971, გვ. 48).

იოანე ოქროპირი, თარგმანებაჲ წმიდისა სახარებისაჲ
 მათეს თავისაჲ. XII

[+530 ფ; 42×31, აქვს რვეულებრივი და ანბანური ფურცლობრივი აღრიცხვა; ქაღალდი, შიგადაშიგ დაზიანებული. ნაკლული. XVIII საუკუნეში ხელნაწერისათვის გაუქუთებიათ რესტავრაცია, გადასული ადგილები გაუცხოველებიათ და ნაკლული ადგილები შეუცვლიათ (იხ. ფფ. 1—6, 13, 50r, 521—530, იხ. მინაწ. 16); შავი ფერის ტვიფრული ტყავგადაკრული ხის ყდა. ყდაზე ამოტვიფრული გამოსახულებანი სლავური წარწერებით გადასულია. ყუა დაზიანებულია. ხელნაწერს ჰქონია სამი ტყავის საკეტი; ამოცენილია ფფ. 52ა—530); ნუსხური ორ სვეტად. სათაურები და ზოგჯერ დასაწყისები სინგურით. დასაწყისებად გამოყენებულია ლამაზი სახედაო ასოები, ზოგჯერ მონატურული (68v, 71r, 72r, 72v, 73v, 74v, 78v, 79r, 85r და ა. შ.). თავსამკაულისათვის 1r-ზე დატოვებულია თავისუფალი ადგილი. 254v-ზე გვიან ჩაუხატავთ ჭური, შემკული ფერადი ხვეული ხაზებით; [XII ს.]; გადამწერი: მარკოზ (31r, 228v); დაუწერელია: 530v.

„წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა თარგმანებაჲ წმიდისა სახარებისაჲ მათეს თავისაჲ, ჯსენებაჲ წმიდისა მახარებელისა. დაწყებაჲ. გ. უ. კურთხეულ არს ღმერთი ჩუშნი ყოვლადე. ა წ-მ, მარადის და უ-კი უ-კე, ა-ნ. — ჯერ იყო ჩუშნდა, ძმანო, რაათამცა არა გვეკმარებოდა წერილთა მიერი შეწევნა, არამედ ესე ვითარიმცა გვაქნდა მოქალაქობაჲ საესე საესე(!) სიწმიდითა...“ 1r—530v.

შენიშვნები: 1. ყოველი მუხლის თარგმანს ახლავს თავისი სწავლა: „ა. კრძალულებით სენისათჳს სამღთოთა სიტყუათაჲსა. — რამეთუ კმა არს თქუშნდა დღეს უკუშთუ ჯსენებულთა ამით სძღებულთა ძალი გულისკმაჲ ჰყოთ...“ (4v—5r); „ბ. გულსმოდგინედ წურთისათჳს წერილთაჲსა. — რამეთუ დასთვისს რამ მუშაკმან თესლი ყანასა თუსსა და არა აღმოაცენის...“ (9r—10v); „გ. სიმდაბლისათვის. — ნუშმა ვინ იქადის ანუ ზუაობს დიდებულთა შეილობისათჳს...“ (13v—16r); „დ. ვითარმედ უკმს ქრისტიანესა საქმიითაჲ კეთილთა მოგებაჲ. — ჰხედავთა რავდენთა კეთილთა ღირს მყენა, რავდენი ნიჲი მოგუანიჲ...“ (23v—29r); „ე. ვითარმედ ჯერ-არს სხუათა სათნობასა მინდობაჲ, არამედ თავით თუსით მოლუაწეებაჲ და მოვახშეთათჳს. — ხოლო ამას ყოველსა არა ამისთვის ვიტყუთ...“ (34r—36r); „ვ. ვითარმედ კეთილ არს საღმრთოჲ იგი გლოჲ და ბოროტ არს სიცილი და ვითარმედ ფრიად მავნებელ არს ხედვაჲ თეატრონთა და სახიობათაჲ. — ხოლო ჩუშნ, საყუარელნო, ორივე ესე ვნებაჲ დაქსნილებისა და შურისაჲ სრულიად განვიოტოთ...“ (42v—45v); „ზ. კრძალულებით ზიარებისათჳს წმიდათა საიდუმლოთასა და მოწყინებისათჳს და სივლტოლისათჳს სახიობათაჲგან. — აჲ უკუე ჩუშნცა ეპბაჲედეთ მოგუთა მათ...“ (50r—52v); „თ. ცხოვრებისათჳს მონაზონთასა. — და აჲ უკუშთუ მიხედუთ უდაბნოთა მით ეგვტისათა...“ (55v—57r); „თ. ვეცლისმოყუარებისათჳს. — აჲ უკუშ, მ, მორწმუნენო...“ (63r—64r); „ი. სინანულისათჳს ცოდვათაჲსა :ა ლოცვისათჳს. — ხოლო ჩუშნცა, საყუარელნო, მივხედნეთ მოქალაქობასა მისსა...“ (68v—71r); „იბ. საუკუნოჲსა მის სასჯელისათჳს. — და აჲ, საყუარელნო, კვედარებო, ნუმე ვინ იქმნების ზე ადვილად წარსატაცებელ ქართა მიერ ვნებათაჲსა...“ (75v—78v); „ივ. ვითარმედ ქრისტიანემან უკუე თუ არა აჩუენოს მოქალაქობაჲ სათნოჲ, უმეტესად იტანჯოს. — ხოლო შენ, საყუარელნო, რომელსაცა გესმიან სიტყუანი ესე...“ (82v—84r); „იგ. რაათა არა პირსა მეტყუელთასა ვხედვიდეთ, არამედ სიტყუათა მითთა გულისკმა ეკყოფდეთ სასუფევლისათჳს და სატანჯველთა მათთვის მიძიმეთა. — აჲ უკუე ვინათგან ესე ყოველი შენთვის იქმნა...“ (88v—91v); „იდ. ვითარმედ ჯერ-არს მარადის ჯსენებაჲ ცოდვთა ჩუენთაჲ და ედღრებაჲ ღმრთისაჲ, რაათა შეგვრდოს და საუკუნოჲსა მისთვის სასჯელისა. —

და აწ ჩუენცა, მორწმუნენო, მივსდევდეთ მას...“ (94v—96r); „**ივ.** სათნოდ ღმრთისა მოქალაქობისათჳს. — ვიხილოთ უკუე, მორწმუნენო, სარგებელი მოსწრაფებისა...“ (111r—114r); „თავი ივ. რაათა მოსწრაფე ვიყენეთ დამარხვად მცნებათა ქრისტესითა. — შეუდგეთ უკუე ცხოველსმოყოფელთა მათ სიტყუათა მისთა...“ (123v—124v); „**იზ.** ფიცისათჳს. — ამისთჳს გეტყუ, რათა არა ესრეთ უმეტრებით გულისჳმა ვჰყოფდეთ საქმეთა...“ (130v—131v); „**იძ.** რათა მსწრაფლ დავეგებოდით და შეუძნობდეთ ურთიერთსა ყოველსავე ბრალსა. — გულისჳმა ვყენეთ მცნებანი ესე...“ (136v—137r); „**ით.** ძჳრუქსენებლობისათჳს და წესიერად დგომისათჳს ეკლესიასა შინა. — აწ უკუე რაოდენისა სტანჯველისა ღირს არიან...“ (146v—147v); „**იკ.** ეცესლისმოყუარებისათჳს. — აწ უკუე განიდრთხვეთ, კაცნო, და ნათელსა მას ჰეშმარიტსა მიხედენით...“ (152v—153r); „**იკა.** მოწყალებისათჳს. — აწ უკუე ნუმცა ვინ ჰგონებს, თუ შეუძლებელ არიან...“ (156r—157r); „**იკბ.** რათა სურვიელ ვიყენეთ კეთილთა საქმეთა მიმართ და მოუწყინებულად ვევედრებოდით ღმრთისა პოვნად წყალობისა მასისა. — ვინაათჳთ უკუე მეუფე ჩუენი დამბადებელი ამას გვბრძანებს...“ (161v—164r); „**იკვ.** ვითარმედ უმძიმეს ჯოჯობისათჳს არს გამოერდომა იგი სასუფეველისაგან და ვითარმედ კეთილნი საქმენი უაღრესად ბრწყინვალე ჰყოფენ კაცსა, ვითა დიდებამ სოფლისაჲ. — გულისჳმა ვჰყოთ უკუე, მორწმუნენო, და ვისწრაფოთ გამოღებად ნაყოფისა კეთილისა...“ (173r—176r); „**იქ.** ვითარმედ მოქმედი სათნოებისაჲ მარადის უშოშ არს, ხოლო ცოდვასა შინა მყოფსა ყოვლისაგანვე ეშინის. — ესრეთ არიან ყოველნი მოქმედნი ბოროტისანი...“ (179r—180r); „**იქა.** ვითარმედ ჯერ-არს მარადის მადლობაჲ ღმრთისაჲ. — აწ უკუე, საყუარებლო, ესე ყოველი გულისჳმა ვყოთ...“ (182v—183v); „**იქვ.** ვითარმედ არა უქმს მდგომარესა ვიდრე აღსასრულამდე მინდობაჲ თავისა თჳსისაჲ, არცა რომელი დაეცეს, უქმს სასოწარკვეთილებაჲ. — ამისთჳს, საყუარებლო, ნუმცა ვინ მინდობილ არს თავსა თჳსსა...“ (187r—189v); „**იკვ.** ვითარმედ ცოდვასა შინა მყოფნი არა რაათა განყოფილ არიან მკუდართაგან. — უკუეთუ ესოდენისაჲ კამისა რაოდენ არს დაფლავი მამისაჲ...“ (192v—193v); „**იკვ.** ვითარმედ კაცი უფლებული ცოდვათაგან არა რაათა განყოფილ არს ეშმაკისაგან. — ხოლო აწცა იხილვების ესევითარი მრავალი...“ (197v—198v); „**იკთ.** ვითარმედ სიმშველით ჯერ-არს მხილებაჲ და განმართებაჲ ცოდვილილთა და არა რისხვით. — ამას საქმესა აწცა მრავალნი იქმან...“ (201v—202r); „**ილ.** კსენებაჲ შრომათა და მოღუაწეობათაჲ წმიდათა მოციქულთა და მოწამეთაჲ. — აწ უკუე ჩუენცა ნუ ყოფოსავე ყოველთაგან მსწრაფლ წარმართებად ვეძიებთ...“ (207r—210v); „**ილა.** ვითარმედ არა ჯერ-არს უზომოდ გლოვამ მიცალაბულთათჳს, არამედ ღოცვამ მათჳს და ეამისწორვისაჲ. — და აწ უკუე ვინაათჳთ ამას სიტყუასა მოვედით...“ (212v—215v); „**ილბ.** ვითარმედ აწცა წესი მოციქულთაჲ უპყრიეს წინამძღუართაჲ ეკლესიისათა და სათნოებაჲ უ[ა]ღრეს არს სასწაულთასა. — აწ უკუე მორწმუნენო სიტყუათა ამათ ნუ ხოლო ვისმენთ...“ (222r—224v); „**ილგ.** მოთმანებისათჳს განსაცდელთასა და სახეობისაგან. — აწ უკუე რამე ვთქუთ ჩუენ...“ (228v—230r); „**ილდ.** ვითარმედ ჯეროვნად განგებულ არს ხრწნილებაჲ ესე გუჳათა ჩუენთაჲ, რამეთუ უკუეთუცა ესე აჩუა ვგრე იყო ... ღიმცა უჭერებამ იქმნა სოფელსა შინა. — აწ უკუე სარწმუნოების მოყუარენო ერნო...“ (234v—237r); „**ილე.** მოწყალებისათჳს. — ხოლო აწ, მორწმუნენო, ვისმინეთ სიტყუანი ესე უფლისანი...“ (241v—243r); „**ილვ.** სიმშველისათჳს, რათა მოსწრაფე ვიყენეთ ძლევად ენებათა. — ხოლო შენ, საყუარებლო, გიკვრდინ და აღიდებდი მიუთხრობელსა მას...“ (245r—247v); „**ილზ.** რაათა გუეშინოდის საუკუნოსა სასჯელისაგან. — ესე ყოველი ჩუენცა ყურად ვილით, მორწმუნენო...“ (252r—254r); „**ილჟ.** ვითარმედ უფელი სიმართლისაჲ სუბუქ არს და მცირე, ხოლო ცოდვისაჲ, მძიმე და ბოროტ. — თუჳს ვინმე, თუ ვითარ მცირედ არს ტურთი ესე...“ (257r—259r); „**ილთ.** ვითარმედ ესე არს ჰეშმარიტი დღესასწაულობაჲ: განშობებაჲ ბოროტთაგან და ქმნა სათნოებისანი. — აწ უკუე ღმრთისმოყუარენო, ჩუენცა კლესასწაულებდეთ...“ (261r—262r); „**იმ.** შურისათჳს. — არამედ, მ, შურად, მ, მუარად და ველურად ვეყო...“ (264r—265r); „**იმა.** კსენებისათჳს ცოდვათასა და სინანულისა. — ვისწრაფოთ უკუე, ძმანო, რაათა ჩუენცა მთისა მას ნაწილსა თანა ზიარ ვიქმნეთ...“ (268r—269r); „**იმბ.** რაათა ვილუაწით არა ენებად, არცა ძჳრის ზრახვად

მოყუასთა, არამედ თავთა თჳსთა განვიკითხვიდეთ. — აწ უკუშ ესე საცნაურ ივაენ, ვითარმედ არა ესე არს ბოროტ...“ (270r—272r); „მგ. შიშისათჳს საუკუთნეთა სატანჯელთათჳსა. — ამით სიტყუათა ჩუენდა მომართვა ეპი არს თქუმალი...“ (275r—277v); „მდ. რაათა მძლე ვიყენეთ და მოსწრაფე მოგებად ყოველთა სათნობათა და სიღვტოლად შემშისაგან — აწ უკუშ რაჲ არა ჩვენცა ეგრეთ შეგუემთხვის...“ (280v—282r); „მე. ვითარმედ ქველის საქმე და წყალობაჲჲ პირვეულთაჲ ქრისტესა მიიწევის. — და შენცა, მორწმუნეო, ნუ სრულიად უნაყოფო იქმნები...“ (284r-v); „მვ. ვითარმედ სათნობაჲჲ უღირს არს სასწაულთა, რამეთუ უმეტესად მისგან განბრწყინდეს წმინდანი. — ხოლო ექუეთუ ათორმეტთა კაცთა ყოველივე სოფელი...“ (287r—289r); „მზ. გულსკმისყოფისათჳს წერილთათჳს და სათნობათათჳს. — ვისმინოთ, რომელნი ესე უღებ ვართ...“ (292r—293r); „მშ. პატოსნისა მის თავისათჳს და რაათა ვიღვტოლით მემღერთავან და მსახიობელთა. — ისმინეთ, რომელნი-ეგე სიწმიადით სუბოვენდები...“ (297v—299v); „მო. რაათა სულიერნი საქმენი გუაქუნდენ შინაგან და კორცელნი გარეწარად. — ვისწაით უკუშ ჩუშნცა ძმანო...“ (302r—304r); „ნ. წმიდათა საიდუმლოთათჳს და მოწყალეობისათჳს. — და აწ ჩუშნცა, მორწმუნენო, შევეხნეთ ფესუსა სამოსლისასა მისისასა...“ (305v—307v); „ნა თუ ვითარ შეიგინების სული ანუ ვითარ განწმინდების და ვითარმედ დიდისა სასყიდლისა მომბატყუებელ გუექმნებიან მაჳირებელნი ჩუშნი. — აწ უკუშ ვისწაით ჩუშნცა, თუ რომელნი საქმენი შეაგინებენ კაცსა...“ (311r—313r); „ნბ. მოწყალეობისათჳს. — ნუ ამას იტყუ, თუ ქმნეს მათ მოწყალეობა...“ (316r—318r); „ნგ. ვითარმედ არა ჳერ-არს შიში შეცვალეობისათჳს საქმეთა ამის ცხოვრებისთა, არამედ ესე ხოლო შეკრძალვაჲ, რაათა სათნობაჲჲ შეუცვალეობელად გაქუნდეს. — და აწ ჩუენცა, ძმანო, ნუ ყოვლადეე სიტყუა სიტკპობითა ვფუენუნებთ...“ (321v—323v); „ნდ. რაათა ვიქაღლით ჳერაკუმისათჳს ქრისტესისა და საცოდ ჩუენდა გუაქუნდეს ჳერი წმიდაჲ მისი და სახიერებისათჳს უფლისა. — ნუმცა ვის უკუშ სირცხულ უჩნს მიზეზი იგი ცხოვრებისა...“ (327v—330r); „ნე. ქებაჲ მონაზონთაჲ, რომელნი მარადის გლოვასა შინა არიან და ქსენებასა საუკუნოვასა სასჯელისასა. — ხოლო ამით სიტყუათა იტყუთა უფალი...“ (333v—336v); „ნვ. მეორედ მოსვლისათჳს და სახიერებისათჳს უკუშ უსანატრელეს მოციქულთასა...“ (340v—343r); „ნზ. მარხვისა და ლოცვისათჳს და მომთრეველთათჳს. — რამეთუ მარხვაჲ და ლოცვაჲ კაცსა ანგელოზ ჳყოფენ...“ (347r—349r); „ნთ. ამპარტავნებისათჳს. — და ნანღჳლეე არა რაჲ არს უძერგეს ამპარტავნებისა...“ (352r—353v); „ნთ. ვითარმედ, ჳერ-არს ღრიალი მოლაუწებაჲ ცხოვრებისათჳს ძმათათჳს. — და ჩუშნცა უკუშ, საყუარელნო, ვჳბაძვიდეთ სახიერებასა მას უფლისასა...“ (359r—361r); „ნა. სიყუარულისათჳს ჳეშმარტისა ჳედამსხედა. — ხოლო აწ ვხედეე, ვითარმედ უმრავლესთა სხუანი მიზეზნი ჳქონან...“ (363v—364v); „ნა. ძერტქსენებლობისათჳს. — აწ უკუშ. საყუარელნო, გვედრები...“ (368v—369v); „ნბ. უმანკობისათჳს და ძერტქსენებლობისათჳს. — აწ უკუშ, საყუარელნო, ვიქმნეთ ჩუენცა...“ (374v—375r); „ნგ. ვიციცხლისმოყუარებისათჳს. — გნებავნ თუ ცნობად...“ (377r—378r); „ნდ. ვითარმედ ჳერ-არს ჩუშნცა ყოველთავე სათნობათა მოგებაჲ — ამისთჳს გვეედრები მოსწრაფე ვიქმნეთ...“ (384r—386r); „ნე. სიმდაბლისათჳს და ამპარტავნებისათჳს. — და აწ, მორწმუნენო, ჩუშნცა ვაჩუშნოთ...“ (391v—393v); „ნვ. სწავლაჲ საღმრთოსა მოქალაქობისათჳს. — მოვედით უკუშ საყუარელნო, ჩუშნცა გულსკმა ვყენეთ...“ (396r—397r); „ნზ. სინანულისათჳს. — ხოლო ჩუენ შორას ნუმცა ვინ არს ესევეითარი...“ (401v—403v); „ნთ. ცხონებისა მონაზონთათჳს, ვითარმედ პატიოსან არს და უმჯობეს სოფლიოსა ამის წარმავალია. — აწ უკუშ ისმინეთ სიტყუაჲ ჩემი ამის პირისათჳს...“ (407r—409r); „ნთ. მერმისა მისთჳს სასჯელისა და რაათა მოვიგოთ ჳრუნევაჲ სულთა ჩუშნთა. — ისმინეთ, რომელნი ღირს ქნელ ხართ საიდუმლოთა მათ დიდებულთა...“ (413r—415r); „ნთ. ცხოვრებისათჳს მონაზონთათჳს და მათისა მვედრობისათჳს. — ვინაფოვან უკუშ გუასწავა უფალმან, ვითარ აღესრულების წესი მერმისა მის აღდგომისა...“ (417v—419r); „ნა. ჳუაობისათჳს და მაჩუენებლობისათჳს. — მოვედით უკუშ მცირებელ ვქუთათ მათდა მიმართ, რომელნი მიდრეკილ არიან შემღვობად ამის ვენებისა...“ (421r—422r); „ნბ. სიმდაბლისათჳს და ცხოვრებისათჳს მონაზონთაჲ-

სა. — სადამე უკუშ ვიპოოთ სახე ჰეშმარტისა მის სიმდაბლისა...“ (424r—425v); „**ოგ.** ბრალობამ მათი, რომელნი გუამთა თუხთა ამკობენ და სულსა უგუ-ლიბელს ჰყოფენ, და რაათა არა განვიციდოდეთ ქმნილ კეთილობასა ჰირთასა. — ხოლო აწცა მრავალნი კაცნი არიან, რომელნი გარეშე იმკობვიან...“ (428r—429v); „**ოდ.** რაათა ისწრაფით აქავე კურნებად წყლულებათა სულთა ჩუშნ-თა. — ამისთვის გვედრებთ, საყუარელნო, ვიდრე ჟამილა გუაქუს, ექიმოლით კეთილსა...“ (432v—434r); „**ოგ.** მათა მიმართ, რომელნი იტყვიან, თუ შობსა კაციისასა ანუ ვარსკულავთა ქცევასა შეუდგან საქმენი სოფელისანი. — სადა არიან აწ, ურწმუნონო, სადა არიან, რომელნი იტყვიან თუ შობასა კაცთასა ანუ ქცევასა ვარსკულავთასა...“ (438r—440v); „**ოგ.** დღისა მისთვის საშინელისა და ვითარემდ მრავალნი მცირედისა და უნდრასა შრომისათვის დააკლდებიან კეთილ-თა მათ საუკუნეთა. — ვამ ჩემდა დღისა მისთვის საშინელისა...“ (445v—448r); „**ოგ.** მოწყალეობისათვის და მძიმომოყუარებისათვის. — და აწ, საყუარელნო, ჩუ-შნცა ვეკრძალნეთ...“ (453v—455r); „**ომ.** სიყუარულისათვის და სიმშდისა. — გულისკმა ვყვნეთ სიტყუანი ესე, ძმანო...“ (458v—460r); „**ოთ.** საშინელისა მისთვის სასაჩელისა. — ხოლო კუალად ზემოწერილი იგი სიტყუანი მოვიკლენ-ნიეთ...“ (463v—465r); „**პ.** ვეცხლისმოყუარებისათვის. — ისმინეთ ყოველთა ვეცხლისმოყუარეთა, რომელნი შეპყრობილ ხართ სენითა იუდასითა...“ (467v—469r); „**პა.** ძურუქსენებლობისათვის. — და აწ ჩუშნცა, ძმანო, ვულისკმა ვყოთ გამოუთქმელი იგი სახარება...“ (471v—473v); „**პბ.** ზიარებისათვის წმიდათა საითემლოთასა. — ამისთვის გვედრებთ, საყუარელნო, ნუცა ჩუშნ უღებ ვიქმნე-ბით...“ (477v—479v); „**პგ.** ანგარებისათვის. — ამისთვის, ძმანო, ვივლტოდეთ ან-გაპრებისაგან...“ (482r—483r); „**პდ.** ძურუქსენებლობისათვის. — აწ უკუშ ჩუ-შნცა, ძმანო, ნუ მარადის ძლევისა ვეძიებთ...“ (488v—489v); „**პე.** რაათა ევბამ-ვიდეთ სიმშდესა და ძურუქსენებლობასა ქრისტესსა, რომელმან ყოველივე დუ-მილით თავს იღვა. — ხოლო ჩუშნ, საყუარელნო, ვიქსენებდეთ ვნებათა მათ...“ (491v—493r); „**პვ.** რაა არა უგულუბელს ვყოფდეთ მცირეთა ცოდვითა, რამე-თუ მარადის ეშმაკი მცირეთაგან იწყებს ბრძოლად ჩუშნდა და ესრეთ დიდთა ცოდვითა შთაგუაგდებს. — ამისთვის მარადის ვიტყვ: ნუ ადგილ ვსკევთ ვნება-თა ჩუშნ შორის...“ (495v—497v); „**პზ.** რაათა განწმორეთ ყოველისავე ბორო-ტისაგან და ვიქმოდეთ კეთილსა. — გარნა ამის პირისათვის ფრიალ კრძალულე-ბა გვკმს...“ (512r-v); „**პმ.** მოწყალეობისათვის. — და აწ, ძმანო, ჩუშნცა ვცხამვი-დეთ შენელსაცხებელთა მათ დედათა...“ (516v—518v); „**პთ.** მაღლობისათვის დმრთისა და სიყუარულისათვის მისისა. — არამედ დიდებული იგი და საკრეე-ლი სიყუარული დმრთისა...“ (520r-v); „**პუ.** სინანულისათვის და კეთილდ მო-ქალაქობისათვის. — კეთილად უკუშ და სამართლად განამტკიცა უფალმან გულნი მოციქულთანი...“ (528v—530r).

2. თარგმანი ქართულ ენაზე ეკუთვნის ექვთიმე მთაწმიდელს. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 63; იხ. აგრეთვე: თ. ჭყონია, ძველნი სწავლანი მომთრავალეთათვის (ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, IV, 1962, გვ. 148); ივ. ჯავახიშვილი, ქართული პალეოგრაფია, 1949, გვ. 38.

3. ხელნაწერის კიდევზე გვხვდება შენიშვნების სახით ასეთი მინაწერები: ა. (ვალამწერის) „აელს დედასა“ (83v); „აქა, გლახ მე, მოვსცეთ თანამოქმედე-ბითა ჩემდა ეშმაკისათა“ (168r), (წერის დროს სტრიქონი გამოჩნა და თავს იმართლებს — თ. ბ.); (მხედრულით): „აკი“ (384r), სინგურით: 275r, 305v, 316r, 321v); ბ. (XVIII ს. ხელით): „შობისათვის“ (19r); „კვრიაკეს შემდგომად ქრის-ტეს შობისა“ (53r); „ნათლისღებისათვის“ (78v); „კია სწავლა“ (241v); „თავის კეთისა“ (294v); „ჯვარისა“ (327v); „ფერისცვალებისა“ (336v); „ბზობასა ცის-კრად“ (393v); „დიდსა ორშაბათსა ცისკრად“ (397r); „იდ კვირიაკესა“ (409v); „დიდსა სამშაბათსა“ (415r); „იე კვირიაკესა“ (419r); ივ კვირიაკესა (457v); „დიდსა ოთხშაბათსა ცისკრად“ (465r); „დიდსა ხუთშაბათსა ცისკრად ესე ბრძა-ნეთ“ (469r); „დიდსა პარაკეცსა (498r); „ამას იქით კია“ (507r).

4. ზოგ სათაურთა სინგურით გადაწერის შიგნით მოიპოვებია კრიპტოგრა-მები: ა. აქუ ქუქსჯან (ქრისტე, შეიწყალე მარკოზ) (292r, 271v); ბ. აქუ ქუქსჯან (ქრისტე, შეიწყალე სული ჩემი).

ანდერძები: 1. „ქრისტე, შეიწყალე მარკოზ გლახავი სულითა“ (31r).

2. „მოვა გლახ ეამი, ოდეს ამისი მწერალი მიწა და მტეშა ქმნულ იყოს, მაშინ შეიწყალე სული ჩემი, ქრისტე ძურუხსენებელი“ (64r).
3. „იესუ ქრისტე, შეიწყალე ანტონი ვარძიელი (87r).
4. (სათურთან სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე მარკოზ“ (228v).
5. (სათურთან სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული ნიკოლოზისი“ (284r).
6. (სათურთან სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე ანტონი“ (311r).
7. „მოვალს გლახ ეამი, ოდეს ნაქმარი ჩანდეს, ხოლო მოქმედი მიწა და მტეშა ქმნილ იყოს, მაშინ შეიწყალე სული ჩემი, ქრისტე, ძეო ღმრთისაო“ (344r).

მინაწერები: 1. (XIV ს. მხედრული) „ყოლად წმიდა[ა]ო იოანე მ[ა]ხარებელი, შეიწირე მცირე ესე შესაწირავი მათე მახარებელის ნათქვი და შენის მოსახელის იოანე ოქროპირის, ქრისტეს პირის პავლე ნ გარდმოცემული. არცა... ..ერისთვის შურისაგან თქუნთ ეს მოკსენებულ...“ (8v).

2. (XIV ს. მხედრული) „ქ. ვინცა და რამანცა გურმან აღაქმ[ა]ნთ[ა]გან რაიცა მიზგოთა მო... ..ზღოს წმიდას მახარებელის რისხესმც...“ (1r).

3. (XVIII ს. მხედრული) „ქ. წმიდაო იოვანე ოქროპირო, შეეწიე ისაკს“ (11r).

4. (გვიანდელი ნუსხურით) „ერთ ვითხოვ“ (15r).
5. (XIV ს. მხედრული) „რაიცა ამას პატრ... და ჩუენთვის ჰპრრ(!) რასათუის განრ...“ (16v).
6. XV ს. მხედრული) „... ჩუნ ღმერთი(!) ... მას და იყსენე... სალოცველად გლახ(!) ... გიორგი“ (17v).
7. (XIV ს. მხედრული). „ჩემოშვილმა, მე, ივანე, არცა ს[ა]მ[ა]მ[ა]ნი დაგიგდე და არცა საჯათ ღთიე შენ გლახ სულისა ჩემისათუის და გარდასრულთა ჩემთათუის. შეიწირე და ჩვენთა სულის...“ (83r).
8. (XIV—XV სს. მხედრული) „... ბერი გიგო. მოი მე, მ [ოი] მე, რამეთუ დავი[ც]ვენ ყურნი [რ]წმენად საღმრთო ... ელებთა... ბოროტ ... ურებად... ვიდრე უკა... ..ო ვყვენ. ვაი მე, ვაი. ქართაგან მიმბრატებულსა“ (83v). (მინაწერს მარცხენა მხარე ჩამოჭრილი აქვს).
9. (XIV ს. მხედრული) „... წმინდა... მამოვიც... ..ღესი: თქუნე ...ღენიოდ: არ ...გარეთა ითხე: ...ველი: შეებ... დაოქირე[ბელა]დ და თუ არ... ..ემდებ: ...თახელო(!)...“ (89v). (მინაწერს მარცხენა მხარე ჩამოჭრილი აქვს).
10. (XIV ს. მხედრული) „უწყოს(!) ბერს დანიელს შეუნდენ ღმერთმან“ (102v).

11. (ნუსხურით) „სულსა გაბრიელს შეუნდენ ღმერთმან“ (111r).
12. (XIV ს. მხედრული) „გვიამე, ძმანო, ჩემო საყუარელნო, ამისსა წამკითხავსა და თქუენგან ერთმანერთისა ვერ მკერისა სიყუარულისა მგალობელსა და...“ (122r).

(მინაწერს ბოლო ნაწილი წაჭრილი აქვს).

13. (XIV ს. მხედრული) „სადაცა ღთო... ..რე მოიმას... ..ღებისო მო... არცა ეშმაკ... ..თო ოარესთა მთა შეილთ... ბრძოლნი გზ... ლორისა“ (124r). (მინაწერს მარცხენა მხარე ჩამოჭრილი აქვს).

14. (XV ს. მხედრული) „ქ. ღმერთო, შეიწყალე სული ჩემი“ (144v).

15. (XVI ს. მხედრულით) „ღმერთო და საშინელო(!) იოვანე მახარებელი, შეიწყალე სული ქაიხოსროსი ათაბაგის. ვინცა შენდობა ბრძანოთ, თქუენცა შეგინდეს ღმერთმან“ (254v).

16. (XVIII ს. მხედრულით). „ქ. მე ფრიად ცოდვილმან მღუღელ-მონაზონმან გერმანემ, ფრიადი სურვილი და ტფიალება მქონდა წიგნისა ამის და ახალიციელი მღუღელი იოანე გაგვზავნე ვარძიას და იმან მაყიდა წმიდა ესე მათეს თავის თარგმანი. ფასი მივეც შეიდი თუმანი. ორი თუმანი თავის გასამკელო, ზუთი მინალთუნი მოსაცხოველები, ზუთი მინალთუნი შესაკრავი, მაგრა, თუ მეცნიერი კაცი გასინჯავს, ფასი არა სძევს. ვინც იხილოდეთ, შენდობით მომიხსენებდით. სრულ იქმნა წმიდა წიგნი ესე იანვარს (ჯ-ს). ქვსა უ. (1712 წ.) ამასვე ქვსა აპრილის კბ, მეფე ვახტანგ ვაპრძანდა ისპანს

ყენთან(1). ვნახოთ ღმერთი რას მოწყალეებს მოუვლენს საქართველოს“ (254v).

17. (ნუსხურით). „რას ქეშმარიტად ღვთისუღიერი წიგნი ესე თარგმანი სახარებისა მატეთსი, მათის მეფობის სიმაღლის მეფისა ირაკლი მეორის კარის ეკლესიის კარისა ღწმინდობისა თელავს. ქქს ოპბ“ (254v).

18. (ნუსხურით) „ცოდვილმან ხამი... ..თორმან დაე... ..ჩხბე ღონ... ..[შ]ენ-ღობა... ..ღ ღთუთრთ“ (254v).

19. (XIV—XV სს. მხედრული) „მამათ ოქროპირო, ცხად წანს ..რელ არ შენვე მეცნიერ ხარ ჩემ უღირსისა ნაყოფის გიორგ... მმარხველობისა იმ... ..შენვე მოიცაღე ბუნებისა ჩემისა უძღურებისა ..ღო მადლიერად სიუჟარულისა ...უჟარელისა შენისასა. ცოდვილი ბერი გვიგი“ (347r). (მინაწერი დაწერილია ძირითადი ტექსტის შინაარსიდან გამომდინარე. ამზე მიუთითებს სამყურა ნიშანი, რომელიც უზის ტექსტს და მინაწერს).

20. (XVIII ს. მხედრული) „წმიდაო ოქროპირო, შეიწყალე ცოდვილი გერმანე“ (347v).

21. „სიბერისა ჟამისა მოქცეულათვის“ (382v).

22. (გვიანდელი ნუსხური) „სახარებამ ვითარც, ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი ბასილი“ (417r).

23. (ნუსხურით) „ღმერთო, შეიწყალე ვაშაყმაძე ნიკოლოზ და მისი მეუღლე შამადუხს შეუნდენ ღმერთმან“ (499r).

24. (ნუსხურით) „ღმერთო, შეიწყალე სლთია(!) ბასილისა“ (520r).

25. (ნუსხურით) „ღმერთო, შეიწყალე სული ელიაზარისი“ (520v).

26. (ნუსხურით) „უფალო ღმერთო, შეიწყალე ბასილი“ (520v) იხ. სომხური მინაწერი 473v-ზე.

იხ. აგრეთვე მინაწერები: Iv, 10v, 92v, 131v, 214r, 254v, 259r, 313r, 497v, 519v.

366

გულანი. 1714

I+218 ფ: 44×32, აქვს მხედრული ანბანური ფურცლობრივი და ნუსხურით რვეულეობრივი აღრიცხვა; ქალაღი დალაქავებული, ზოგჯერ კიდევშემოცვეთილი (ფ. 1, 2, 5, 7, 212, 213), გახეული (82, 101, 126, 137, 207); შავი ფერის ტვიფრული ტყავგადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული, ჰქონია ორი ტყავის საკეტი ბოლოში ლითონის ბალთით, შემორჩენილია ერთი; ამოვარდნილია ფ. I, აკლია 5r-სა და 7v-ს შორის, ამიტომ ხელნაწერის მეორედ შეკინძვის დროს აქ სუფთა ფურცელი ჩაუკინძავთ (იხ. ფ. 6); ნუსხური ორ სვეტად, სათაურები და დასაწყისები სინგურით. ყოველი ახალი თვე იწყება თაღისებური ფორმის თავსამკაულით, რომელიც სათაური ჩაწერილია ჩართული ასომთავრულით, ასომთავრული შესრულებულია მეფის ერეკლე I-ის ასულის მარიამ ბატონიშვილის მიერ (ანდ. 13). (იხ. 1r, 54v, 107r, 155v); 1714 წ. (155r); გადამწერი: მგალობელი დემეტრე. მიღიან მგალობლის ძე (216v); დამკვეთნი: ალავერდელი ნიკოლოზ, ჩოლაყაშვილი ედიშერ და მისი მეუღლე მარიამ ბატონიშვილი (216v); დაუწერელია: Iv, 217r—218v.

[თვენი]. „თვესა სეკდენბერსა აქუს დღე **ლ**, დღესა აქუს ჟამი **იბ** და ღამეთა აქუს ჟამი **იბ**. — მწუხრი, შემდგომად კანონისა აღვიღებთ უფალო დადაცვისა აკმა და უქცევთ ათთა მუქლთა ზედა. ხოლო უკუჭთუ კრიაყესა დემთხვოს, პირველად ყოველი აღდგომისა, ხოლო უკუჭთუ სხუათა დღეთა — არა რაჲს ვიტყუთ პარაკლიტონისასა. შენ სიტყუაჲ. **კ** ა. — თავადისა ქრისტეს ღმრთისაჲ. ლოცვაჲ გვსწავიეს ჩუჲნ ყოველთა დღეთა ესრეთ მისა მიმართ უმობად: **ჟ** მამათ, რომელი ხარ ცათა შინა პური არსობისა მომეც ჩუჲნ...; თვესა სეკდენბერსა აქუს დღე **ლ**, დღეთა აქუს ჟამი **იბ** და ღამეთა ჟამი **იბ**.

თვესა სეკდენბერსა ა. — გვრგვინ წელიწადისა და დაწყება ინდიკტიონისა და კსენება წმიდისა ღმრთობელისა მასინეს შინა და წამება წმიდათა ორმოცთა დედათა მოწესეთა და მოწამეთა, რომელნი იყუნეს ერთსა მონასტერსა შინა და იწამნეს და მათ თანა ეწამად ამონაცა დიაკონი და აითალად... და კსენება წმიდისა მამისა ჩუშნისა სუმეონ მესუმცისა, რომელი იყო მონასტერსა მანდროასასა...“ 1r—216v.

შენიშვნები: 1. შეიცავს ოთხი თვის სექტემბერ-დეკემბრის მასალას. ამ ხელნაწერის უშუალო გაგრძელებას წარმოადგენს A—379.

2. თვენში შესულია ქართული მასალაც: „თვესა სეკდენბერსა იგ, ქეთევან დედოფალი კახთა“ (19v); „თვესა ოკდონბერსა ე, წმიდისა მამისა ჩუშნისა გრიგოლ ხანძთელისა, ქართველთაგანისა“ (66r); „თვესა ნოენბერსა ი, წმიდისა კოსტანტი ქართველისა, რომელი იყო შვილი დიდებულთა“ (122v); „თვესა ნოენბერსა ით, წმიდისა მამისა ჩუშნისა ილარიონ ქართველისა, საკვირველთმოქმედისა“ (138v). „თვესა დეკემბერსა ბ, წმიდისა მამისა ჩუშნისა პეტრე მამოსა(!) ქალაქისა ეპისკოპოსისა. ესე იყო ძე ქართველთა მეფისა (156v).

3. ხელნაწერის კიდევზე მიწერილია: ა. გადამწერის შენიშვნები: (სინგურით) „ოხთა დამრჩა, ვერ დაეწერე“ (8v), (სამაგიეროდ გადამწერს ტექსტის გადამწერის დროს გამოჩენილი „ოხთა“ ხელნაწერის კიდვე დაუწერია); „უფალნო ჩემნო, ამ მეცხრე დღის დასდებელს „დღესა უჩენდა ევამს“ ტიბიკონში ოთხი დედა შევაიწმე და ყველას ეს „მოგიცემი“ ეწერა და მეც ესე დაესწერე“ (15v); „ესე საწინასწარმეტყულო ქეთევანისა“ (20r); „უფალნო ჩემო, ნუ შეყვეთ ღმრთისა გულისათჳს, ეს ქეთევან დედოფლისა გალობა, დიად, ავი დედა იყო, რომ ამისგან უფროა არ ეწებ. ბევრს ეცოდნე მართვასა, მაგრამ ვინ იცის, რომ კიდე იყოს რამე? ნუ გამიწყრებით, უფალნო ჩემნო. უფალნო შეიწყალე დემეტრე დიაკონი“ (23v); „უფალნო ჩემო, ნუ გამიწყრებით, მერთიან კი იცის, რომ დიად სიფრთხილით ესწერდა, მაგრამ ავი დედა იყო. ეს კათოლიკე იმაში დაესწერე და მასუკან სხუთში შევაიწმე და გვაკეთე, ცოტა რამ სიტყუა იყო გამოცვლილი“ (46r); „უფალნო ჩემნო, ცისკრად ამ სახარებას უჩენდა ტუბიკონში და მეც ეს დაესწერე და ახლა სტანბაში ვნახე და ამის სახარებასა წირვანდ უჩენდა“ (46v); „ესე აღვიკენითის დიდება არ ეწერა და სხვაში ვნახე და სხუას დედაში კი ეწერა და მეც დაესწერე“ (73v); „უფალნო ჩემნო თუ ეს წარდგომად ავად ეწეროს, ჩემი არა ბრალია. ოთხს დედაში ვნახე, ოთხივ ასრე ეწერად და მეც ამთ ვეღარ შევეცილე, უფალნო ჩემო“ (135r); „უფალნო ჩემო, ნუ გამიწყრებით, ეს იბაკა იქონი დედადევასათა უნდოდა და დამრჩა“ (140r). (ტექსტში გამოჩენილი ეს ნაწილი გადამწერის ხელნაწერის კიდვე დაუწერია); „ეს წიგნი ტუბიკონზედ არის დაწერილი, ტუბიკონმა კი არ გაუჩინა საწინასწარმეტყულო და თუ გინდოდეს იოანე ოქროპირისა წიკითხეთ იგ ნოენბერსა, უფალნო ჩემნო“ (163v); „მამანო და ძმანო, ეს კარი ერთს საათს დაესწერე. სივსათჳს, ნუ შეყვეთ“ (166r). ბ. სამღვდელმსახურო მითითებები: „მასვე ზედა“ (4r); „უფალნო ჩემო, „უსალმუნი დღისა... სხუთა კანონად სარწმუნოებისა „ღმერთთა უფალსა“ ზედა ბრძანე“ (4v); „განგება“ (9v); „განიცადე: რომელმან შეჰქმნა ანგელოზნი“ (10v); „უქმი ყოველთა თევზითა და ღვინთა ჳსნილი ორ გზის“ (12r); „დიდება, თუ უნდა“ (13r) და ა. შ.

4. კიდევზე საგალობლებთან მიწერილია ავტორთა სახელები: „სოზონი“ (10v); „ანდრაი“ (14v, 190r, 190v); „გრიგოლი“ (22r); „კოზმან“ (27v, 28v); „სტეფანე“ (51v); „თოფანე“ (61v, 63v, 65r, 69v, 72r, 81r, 84r, 85r, 86v, 90r, 94r, 109v, 116r, 124v, 125v, 126v, 133v); „ეგვანთი“ (101r); „იოსებ“ (66v, 82v, 88r, 91v, 97v, 100r, 102v, 113v, 123v); „იოანე“ 112r, 117r, 130v; „ეფრემ“ (113r); „არსენი“ (118v); „კჳპრიანი“ (163v).

5. ზოგჯერ კიდევზე აღნიშნულია იმ წმინდანის სახელი, რომელსაც ეხება მის დაწვრივ მოთავსებული ტექსტი. იხ. 57r, 58r, 103r, 104r და ა. შ.

6. სინგურით დაწერილი ასოები ტექსტის გადაწერის შემდეგ არის ჩაწერილი, ამიტომ ზოგ ადგილას გამოჩენილია ჩაწერა და სიტყვებს დასაწყისი ასო აკლიათ. მაგ.: 46v, 57r და ა. შ.

7. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. მ. ქავთარია, ძვ. ქართული პოეზიის ისტორიიდან XVII—XVIII სს. 1977, გვ. 112, 180, 245; მისივე, XVII—XVIII სს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან (მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1974, გვ. 39); მისივე, XVIII ს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან (მრავალთავი, II, 1973, გვ. 98); მისივე, XVII—XVIII სს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან (მრავალთავი, III, 1973, გვ. 158); ლ. ასათიანი, ძველი საქართველოს პოეტი ქალები, 1936, გვ. 43; სვინაქსარული რედაქციები (XI—XVIII სს.) გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაუთმო ენრიკო გაბიძაშვილმა, 1968, გვ. 236, 294, 429; კ. კეკელიძე, დიონისე არხოვაგელი და პეტრე იბერიელი („ეტიუდები“, VI, გვ. 238); მისივე, მაკინესე ლიტერატურული მემკვიდრეობა („ეტიუდები“, XIII, 1974, გვ. 27, 28, 30); მისივე, მე-18 საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან (ლიტერატურული ძიებანი, VIII, 1953, გვ. 158—172, ან „ეტიუდები“, IV, გვ. 225—251).

ანდერძები: 1. („თავსამკაულში“) „მკედართა შორის მთავართ, და მოწამეთა შორის მკნეთ, ლუაწლისა მძლეო გიორგი, მწერალი ასომთავრულისა ამის, ბატონისშვილი მარიამ მოიქსენე წინაშე ღვთისა, რომელი დავშუშრ თუთ ჭელითა ჩემითა. ამინ (1r).

2. (ქვემო კიდებზე) „უფალო, შემიწყალე მე, დემეტრე მქალბელი“ (10v).

3. უფალო, შეიწყალე დემეტრე“ (12r, 13r, 50r, 53v).

4. „უფალო ღმერთო, შემიწყალე ცოდვილი დემეტრე და მომიმართე ჭელი ამ გულანზე, რომ სრულ ვყოთ წმიდაჲ ესე გულანი“ (20r.)

5. „უფალო, შემიწყალე დემეტრე ამის მწერალი“ (39v).

6. „ღმერთო, შემიწყალე ცოდვილი დემეტრე“ (50v).

7. „უფალო, შეიწყალე დემეტრე, მგალობლის შვილი“ (53v).

8. (თავსამკაულში) „მეოხ მეყავ, დიდებულ გიორგი, შშრომელსა ასომთავრულისა ამის ბატონის შვილს მარიამს“ (54v).

9. „უფალო, შეიწყალე ცოდვილი დემეტრე, მგალობლის შვილი (106v).

10. „რომელი დავშუშრ ასომთავრულსა ამას ბატონისშვილი მარიამ, შენდობაჲ ყავ, უფალო, მარიამისა ამისთვის“ (107r).

11. „უფალო, შეიწყალე დემეტრე, ძე მგალობლისა“ (133r).

12. „ნებითა ღმრთისათა და მეოხებითა დიდებულისა მოწამისა მისისა გიორგი ლუაწლისა მძლისათა სრულ იქმნა წმიდაჲ ესე ნოენბერი ჭელითა ჩემ ცოდვილისა დიმიტრი მგალობლის ძისათა. წმიდანო მამანო, რომელნი მიემთხვენეთ წმიდას ამას გულანს, კსენებულ მყავთ წმიდათა ლოცვათა თქუშნთა, რათა თქუშნცა კსენებულ იქმნეთ სასუფეველსა მკსნელისა ჩუშნისა იესუ ქრისტესსა. და კულად ესეცა უწყოდეთ მკითხველნო, რამეთუ ბრძანებითა ამბაჲ ალავერდელისა ნიკოლოზისათა და წარსაკებელითა საფასეთათა მძისწულისა მისისა ჩოლაყაშვილის სახლთუხუცის ედიშერისა და თანამეცხედრისა მისისა კახის ბატონის ასულის მარიამისათა დაიწერაჲ წიენი ესე სრული საწელიწდო და ღირსმცა არანი ივინი წიდათა შინა აბრაჰამისთა და საუკუნომცა არს კსენებაჲ მათი. ქორონიკონსა უბ“ (155r).

13. (თავსამკაულში. მხედრულით) „წმიდაო გიორგი, შეიწყალე ასომთავრულისა ამის შშრომელი ბატონისშვილი მარიამ, რომელი დავშუშრ თუთ ჭელითა ჩემითა“ (155v).

14. „სრულ ვყავ ნებითა ღმრთისათა და შეწვენითა დიდებულისა წმიდის გიორგისათა სკეცნებერი, ოკონებერი, ნოენბერი და დეკენბერი მე, სულითა გლახკამან და სკრკითა უღირსმან, ქუშმთრემან(!) ცოდვათა შინა ყმამან და მსასობელმან მთავარმოწამისა გიორგისამან, რომელ არს კახთ მეფისა სამარხოჲ ალავერდს, ძემან მდივან მგალობლისამან, თუთ მგალობელმან დიმიტრი ბრძანებითა და წარგებითა სფასეთათა ჩოლაყას შვილისა, კახეთის სახლთუხუცის ედიშერისათა და მეუღლისა მისისა მეფის მეტრეკელს ასულის, ბატონისშვილის მარიამისათა, საუკუნომცა არს

საკენებელი მათი, და ნებითად ბიძისა მათისა ჩოლაცას შევილის, ამბაი ალავერდის ნიკოლოზისათა, მრავალმცა არიან წელნი ცხორებისა მისისანი. ხოლო დადებულ იქმნა შეწირვით ალავერდს საუკუნოდ საკენებელად ამათად. და რომელთაა იხილოთ ნაშრომი ესე ჩემ მიერ, შენდობით კსენებულ მყავით დიმიტრი, და რომელმან კელ ყოს გამოხუცდად, ამისდა წყველ იქმენინ, ვითარცა იუდაა და შეჩუნებულ იყავნ საუკუნოდ, ამინ“ (216v).

შინაწერები: 1. „№ 19. გულანი ანუ [სა]ზოგადო წლის [სა]დღესასწაუ-
[ლო]“ (1r).

2. (შავი ფერის ფანქრით) „2 книга. მე[ორე] წიგნი“ (217r).

367

ოთხთავი (ფრაგმენტი), X

8 ფ; 24×20; ეტრატი, უყდო, ფრაგმენტი, ასომთავრული, ორ სვეტად, ქვემო კიდებზე — მუხლების საძიებლები; [X ს.].

[ოთხთავი] — „... უკუეთუ კრებულისადაცა არავე ისმინოს, იყავნ იგი შენ-
და, ვითარცა ხარკის მკრებელი და მეზუერე...“ მათე 18, 17. 1r—8v.

წყდება: „... დადგა იესუ მოუწოდა მათ და პჩქუა: რაა...“ მათე 20, 32.

შენიშვნები: 1. ტექსტი ოპიზური რედაქციისაა.

2. ხელნაწერი A—367 ამჟამად შეუერთდა მარტვილის ოთხთავს (S—391), რომლის ნაწილსაც (მერვე რვეულს) წარმოადგენს ეს ფრაგმენტი. იხ. S—391 ფფ. 59—66.

368

გამოკრებილი თვენი (ფრაგმენტი) XIV—XV

9 ფ; 20×17; ეტრატი, დაზიანებული; უყდო, დაშლილი, ფრაგმენტი; ნუს-
ხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით; [XIV—XV სს.].

[გამოკრებილი თვენი]. „... ესრეთ ჰმოძღურედა ურჩთა მათ ჰურიათა...“
1r—9v.

წყდება: „... რამეთუ არა იყვ...“

შენიშვნა: შეიცავს: „თვესა ივლისსა კ, წმიდისა წინასწარმეტყუელისა
ელიახსი“ (2r—4v); „თვესა ივლისსა კზ, წმიდისა პანტელეიმონი-
სი“ (4v—7v); „თვესა ავისტოსსა ვ, ფერისცვალება უფლისა ჩუენისა იესუ
ქრისტესი“ (7v—9v).

369

სამოციქულო (ფრაგმენტი). X

14 ფ; 25×20; ეტრატი (კარგად დამუშავებული), დაზიანებული, 1r და
1v ნაწილობრივ გადასულია და არ იკითხება; უყდო, დაშლილი (ფრაგმენტი);
ნუსხური, სათაურები სინგურით; [X ს.].

[სამოციქულო] „... ფილიპშ-თ(!) ბ. კორინთელთა მიმართ ა. და ბ. პრომშთ

3. გალატელთა მიმართ...“ 1r—14v.

წყდება: „... მუკლი ლა. თავები გალატელთა მიმართ ებისტოლესა ა...“

7. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

შენიშვნები: 1. სამოციქულოს ეს ფრაგმენტი წარმოადგენს ევთალეს სტიქომეტრიის ნაწილს.

2. ხელნაწერი A—369 აღწერის შემდგომ შეუერთდა S—1398-ს, როგორც მისი წინა ნაწილი.

3. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. პავლეს ეპისტოლეთა ქართული ვერსიები. გამოსაცემად მოამზადეს ქეთევან ძოწენიძემ და კორნელი დანელიამ აკაკი შანიძის რედაქციით. თბ., 1974, გვ. 013.

შინაწერი: (გვიანდელი ჩართული დამწერლობით) „ღალადება“ (12r). იქვე თ. ქორდანისა მიერ გაშიფრული: „ღალადება — თ. ე.“.

370

კრებული (ფრაგმენტი). XII

8 ფ.; 31,5×24; ეტრატი; უყდო; ნუსხური, ორ სვეტად, სათაურები სინგურით; [XII ს.].

[კრებული] 1. „თუშსა აპრილსა, წამებაჲ წმიდისა მარკოზ მახარებლისაჲ ალექსანდრიას შინა. საკითხავი. მ. გ. — წელსა ოცდამეათხუთმეტესა, შემდგომად ვნებისა მაცხოვრისა ჩუჭნისა და მესნელოსა იესუ ქრისტეს ღმრთისა ჩუჭნისა, ოდეს იგი სულისა წმიდისა წინამძღურებითა განიყვნეს მოციქულთა ყოველნი კიდენი სოფლისანი...“ 1r—4r.

შენიშვნა: ტექსტი გამოცემულია, იხ.: კ. კეკელიძე, ქართული პაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტ. I, 1918, გვ. 193—197.

ამის შესახებ იხილეთ აგრეთვე: კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 449.

2. „წამებაჲ ტიმოთე მოციქულისაჲ მოწაფისა წმიდისა პავლე მოციქულისაჲ და პირველსა ეპისკოპოზისაჲ ეფესულისაჲ. — გულის-ჯმა ეყავთ და გვეუწყა, ვითარმედ აღწერნეს სახენი მრავალნი და ცხოვრებანი და წესნი და საქმენი საიდუმლონი...“ 4v—6r.

შენიშვნა: ტექსტი გამოცემულია, იხ.: კ. კეკელიძე, კიმენი ტ. I, 1918, გვ. 103—106. იხ. აგრეთვე კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 449.

3. „საკითხავი წმიდისა და ყოვლად ქებულისა მოციქულისა და მახარებლისა იოანე ღვთისმეტყველისა და კუნოპისათუს და ყოვლისა გრძნებისა და ბოროტად კელოვნებისა მისისათუს, რომელი ქმნა წინაშე პირსა იოანესსა, ყოველთაგან ჭალაკთა ბოროტთა და ძნელთა კაცთაგან. მ. გ. — იყო ვინმე კაცი პატმოს ჭალაკსა შინა მოგვ და ამისი სახელი კუნოპ...“ 6v—8v.

წყდება: „... ვითარმედ მოგვ არს იგი იოანე და გატუნებს თქუენ ბრძანებითა კიცხვისადათა. და...“

შენიშვნები: 1. ამის შესახებ იხილეთ: კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 446; ც. ქურციკიძე, ქართული ვერსიები აპოკრიფებისა მოციქულთა შესახებ, 1959, გვ. 029—031.

2. ეს ხელნაწერი წარმოადგენს რომელიღაც დიდი ხელნაწერის 49-ე რვეულს. ძველი აღრიცხვით გვ. 534—549-ს.

371

იოანე ოქროპირი, თარგმანებაჲ იოანეს სახარებისა (ფრაგმენტი). XI

2 ფ.; 29×23; ეტრატი, უყდო, ფრაგმენტი; ნუსხური, ორ სვეტად; [XI ს.].

[იოანე ოქროპირი, თარგმანებად იოანეს სახარებისად]. — „... რომელნიმე იტყოდეს, ვითარმედ ესე არს ჭეშმარიტად წინაწარმეტყუელი...“ (ი. 7,40). 1r—2v.

შენიშვნა: თარგმანი ექვთიმე ათონელი ს. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 68.

372

(წარმოადგენს ფრაგმენტს ანდერძისას, რომელიც დართული აქვს იოანე ოქროპირის მათეს თავის განმარტების ქართულ თარგმანს. ფრაგმენტი ამჟამად შეუერთდა A—136-ს როგორც მისი ნაწილი (იხ. ფ. 390, 5 რვეულის დასაწყისი).

373

კრებული. XIX

8 ფ.; 23×18,5; ქაღალდი, უხაზო, დალაქავებული, ერთ რვეულად შეკრული; უყდო; მხედრული, სათაურები და დასაწყისები მთავრულით; რუსული ენიდან მთარგმნელის, ტარასი არქიმანდრიტის ავტოგრაფი (შეადარე A—377-ს); [XIX ს.]; დაუწერელია 8r-v.

1. „წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა, კოსტანტინეპოლელ არხიეპისკოპოსისა, სამძღურებელი დაწყებასა შინა წმიდისა ორმოციოსისა. — ვიშუშბ და ვიხარებ, ვხედავ რა ღღეს ეკლესიასა ღთისასა სიმრავლითა შვილთა თვსთათა შემკობილსა...“ 1r—5r.

შენიშვნები: 1. სათაურში სიტყვა „სამძღურებელ“-თან მხედრულით ტარასისავე ხელით მიწერილია: „საუბარი“.

2. ამ ხელნაწერის შესახებ იხილეთ: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 80 (წიგნში შეცდომით A—373-ის ნაცვლად დაბეჭდილია A—73).

2. „ცხოვრებისაგან იოანე მოწყალისა, ალექსანდრიის პატრიარხისა. თავი 21. — მღუღელთმთავარი ქრისტესი იოანე საუბრობდა რა მოწყალებასა ზედა, შემოიღო ერთი შესწავების ღირსი შემთხუშტულება...“ 5v—7v.

შენიშვნები: 1. ბოლო ფურცელზე (7v) გაკეთებულია შენაშენა: „ხსენება მისი არის სეკენდრის 22 ღღეს“.

2. ტექსტი ნასწორებია თვით ტარასი არქიმანდრიტის მიერ.

374

იოანე ოქროპირი, სწავლანი (ფრაგმენტი). XIX

8ფ.; 21,5×17,5; ქაღალდი, უხაზო, დალაქავებული; უყდო, ერთ რვეულად შეკრული; ფრაგმენტი; მხედრული, სათაურები და დასაწყისები მთავრულით; [XIX ს.]; ავტოგრაფი ტარასი არქიმანდრიტის (შეადარე A—377); დაუწერელია 8v.

<იოანე ოქროპირი, სწავლანი>. „წმიდისა იოანე ოქროპირისა, სწავლა მეცხრე, ქება ფიცის ხმეულების დამტევებელთა და ვითარმედ არავის დამჯერ არს ეგოდენ ცუდმორწმუნეობა, რათამცა ცოდულად შერაცხა, უკეთუ მოვიდის

ვინმე ეკლესიასა შინა სმენად სიტყუისა ლთისა შემდგომად საზრდელის მიღებისა, ეგრეთვე თუ რაესათვის რომელთამე ყამთა შემდგომად მოცემულ იქმნა წერილი და ამას ზედა ცანი უთხრობენ დიდებასა ლთისასა, სადა შემოვალს სჯაჲ ბუნებითისა სოფლისათვის და დასასრულ ფიცითა არა ხმევისათვის. — ვითარ იგი პირველ ვიზრახვიდი მე თქვენთანა...“ 1r—8r.

შენიშვნები: 1. აქვე შედის: „წმიდისა იოანე ოქროპირისა სწავლა მერვე, შემცველი განღვიძებისა სათნოებისა მიმართ და მას ზედა ვიდოდა ღმერთი შორის სამოთხისა მიმწუხრი და ფიცთაგან ყენებისათვის. — სცანთ მცირედ უწინარეს ამისა...“ (3v—8r).

2. ეს ფრაგმენტი შესაძლებელია A—377-ის ნაწილი იყოს, იდ რვეული.

3. ხელნაწერი ნასწორებია თვით დამწერის მიერ.

375

იოანე ოქროპირი, მღვდლობისათჳს. XIX

36 ფ.; 21×17,5 და 23×18; თეთრი და მწვანე ქაღალდი. დალაქავებული, რვეულბად შეკრული; უყდო, დაშლილი, ბოლონაკლული, მხედრული, სათაურები და დასაწყისები მთავრულით; ავტოგრაფი ტარასი არქიმანდრიტის (შეადარე A 377); [XIX ს.], აქვს ჰვირნიშანი; დაუწერელია 1v; ამ ხელნაწერიდან ძველი აღრიცხვით ფ. 35—255 გადატანილია A—377-ში. იხ. ფ. 24—245.

[იოანე ოქროპირი, მღვდლობისათჳს]. „წინა უწყება მღვდელთადმი. — ითხნი ვიდრემე არიან თანამდებობანი, რომელთაცა გულმოდგინედ აღსრულებისადმი თანა-შეკრულ არიან მღვდელნი...“ 1r—36v.

წყ დ ე ბ ა : „... ვითარცა კეთილი მხედარი ქრისტე იესოსი...“

შენიშვნები: 1. შედგება შემდეგი თავებისაგან: „თავი პირველი, იპყრობს თჳს შორის შეყუანალებასა მღვდლობითისა თანამდებობისა მიმართ აჩუქნებელსა. — მღვდლობა არს მსახურება ახალსა აღქმასა შინა მოცემული ქრისტეს მიერ...“ (4r—7r); „თავი მეორე, პირველისათჳს ნაწილისა მღვდელთა თანამდებობისა, ესე იგი მსწავებისათჳს მძველთასა — ვინადგან თანამდებ არს მღვდელი მსწავებელ მხვეალთა თვისთა...“ (7r—25r); „ნაწილი ბ, მსწავლებისათჳს, რომელსაცა თანამდებ არს მღვდელი ერთა საქმით მსწავებელ. — რომელსაცა თანამდებ არს მღვდელი ერთა საქმით მსწავებელ...“ (25v—36v).

2. ტექსტი ნასწორებია ხელნაწერის დამწერის მიერ.

3. თარგმნილია რუსულიდან ტარასი ალექსიშვილის (მესხიშვილის) მიერ. იხ. ტრიფონ რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან XVI—XVIII სს. გვ. 199—200; კ. კეკელიძე, „მტიუდები“, V, გვ. 69.

376

გიორგი მცირე, ცხოვრება და მოქალაქობა გიორგი მთაწმიდელისა. XIX

8 ფ.; 22×18; მწვანე ფერის ქაღალდი; უყდო, დაშლილი, თავნაკლული, წარმოადგენს რომელიცა ხელნაწერის მეათე რვეულს; მხედრული; [XIX ს.], აქვს ჰვირნიშანი; გადამწერი: ტარასი არქიმანდრიტი (შეადარე A 377); დაუწერელია 8v.

[გიორგი მცირე, ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა გიორგი მთაწმიდელისა]. „... ნამძღრო იქმნეს და ესე სადა ფოლოცთა შინა სამეფოთა დაღაცათმცა ქჳსა ვის აქუნდა გული...“ 1r—8r.

შენიშვნა: გამოცემულია: იხ. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელთნაწერი ალაბებით, საიბიბლიო გამოცემა საეკლესიო მუზეუმისა, თბილისი, 1901 წ., გვ. 338—351; ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II (XI—XV სს.), გვ. 101—207.

377

იოანე ოქრობირი, სწავლანი. 1838

245 ფ.; 22,5×18,5, აქვს რვეულბრივი სათვალავი; ქაღალდი, დალაქავებული, რვეულბოდ შერული, უყდო, დაშლილი, ნაკლული, აკლია იდ რვეული; მხედრული, ავტოგრაფი ტარასი არქიმანდრიტის (245რ); სათაურები და დასაწყისები მთავრულით; 1838 წ. (245რ), აქვს ჰვირნიშანი; მთარგმნელი ტარასი (245რ); ადგილი: თბილისი, ფერისცვალების მონასტერი (245რ); დაუწერელია: 1v, 23v, 229r—230v, 245v.

<იოანე ოქრობირი, სწავლანი>. „წმიდისა იოანე ოქრობირისა ჰსწავლა ბირველი, თქმული ეკლესიასა შინა ძუშლად სახელდებულსა, ეამსა მლუდელობისა მისისასა ანტიოხიას ამას სიტყუასა ზედა პავლესსა: „ღვინოცა მციარედ იხმიე სტომაქისათუს და ზედას-ზედა უძლურებისა შენისათუს. — გესმათა ჯმა მოციქულებრი, საყვირი ზეციერი და ქნარი სულიერი...“ 2r—245r.

შენიშვნები: 1. შეიცავს შემდეგ თავებს: „სწავლა მეორე, თქმული ანტიოხიას ეკლესიასა შინა ძველად სახელდებულსა, ეამსა მისისასა უბედურებისა შემთხვევასა ზედა ქალაქსა შინა მიზეზითა აღშფოთებისათა, რომელსა შინა დამხობილ იქმნენ ანდრიანტნი თუ დოსი დიდისა, კეთილშახურის იმპერატორისანი, და სიტყუასა ზედა მოციქულისასა: მდიდართა მათ ამას სოფელსა ამცენ, რათა არა მადლოდენ და მონაგებთ-მოუყარებისათუს. — რაა ესთქუა და რასა ვიტყოდენ...“ (24r—40v); „ჰსწავლა მესამე, წარსულესა ზედა ქლაბიანე ეპისკოპოსისა იმპერატორის მიმართ სამეოხოდ მისდა წყალობისა თუს ქალაქისა ანტიოხიისა, ეგრეთვე თუ რაასა შინა ჰკვის ჰემმარტი მარხუდა და ვითარმედ ყვედრებაა კაცისა უდიდესი გარდამავლობა არს ვიდრელათუ კორცთა მისითა, ეგრეთვე მოკლულთათვის ეამსა აღრეულეებისასა და თანაღმობისათვის ურვეულთასა, ვითარმედ მრავალნი უბრალონი შეყენებულ არიან საკრველებათა. — რაეამს მიგხედავ დატევებულსა და დაცლებულსა მეუფისაგან...“ (41r—58r); „ჰსწავლა მეოთხე, ერთსა მიმართისა მცნებისა შემცველი დიდსულობისა და მოთმინებისათვის, მოღებული იობისა და სამთა ყრმათა მაგალითთაგან და ფიცთაგან ყენებისათვის. — კურთხეულ არს ღმერთი მტკივნეულთა სულთა თქუწნათ...“ (58v—69v); „სწავლა მეხუთე, შემცემლი თუს შორის კულად ერთა მიმართისა მცნებისა დიდსულობით მოთმინებისათვის წინამდებარისა ჰირისა, რაეამს იპოებიან ეგოდენ კმანი მაგალითნი უფროს დიდისა ძვირბილულებისანი მოთმინებასა შინა იობისა და ნინეველთასა. ეგრეთვეც, ვითარმედ არა ჯერ-არს მოშიშება სიკუდილისა, არამედ ცოდვისა, და თუ რაა არს ბოროტად სიკუდილი. მასთანავე ღლოლვისათუს კოვლითა მოსწრაფებითა ფიცისხმეულებისაგან და ძრვისათვის. — მოთხოზობამან სამთა ყრმათა და ბაბილონისა სახმლისაგან...“ (69v—85r); „ჰსწავლა მეექვსე, მისთვის, ვითარმედ სარგებელ არს შიში უფალთ-მთავართა მიმართ, და თხრობათუ რა შეემთხვიათ გზასა ზედა აღშფოთებისა ამბის მაუწყებელთა ველმოფიფისათა და ვითარმედ უსამართლოდ თავსმდებელი რაასამე და მმალეობელი მისთვის ღთისა მიმშეგებელისა მისისა თანასწორ არს თვით ღთისათვის ვნებულისა, რომელსა შინა შემოიღებიან კულად მაგალითნი სამთა ყრმათაგან და ბაბილონისა სახმლისაგან, ეგრეთვე მოიხსენების ფიცთაგან ყენებისათვისცა. — არა მოვირდნი ვიხმიენით ზენ დღენ...“ (85r—98v); „სწავლა მეშუთე, მისთვის, ვითარმედ მწუხარებაა სახმარ არს ცოდუთა ოდენ აღზოცისათვის, ეგრეთვე სიტყუასა ამას ზედა დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცა და ქუწყანა და კუა-

ლად მხიარულებისადმი უმეტესი განდიცებაჲ არს მზრახველობაჲ სოჯლის
 შექმნისათვის, ეგრეთვე აღამ სადა ხარ და ფიცთა არა ხმევისათვის, — ძრავალ-
 ნი მრავალთათვის ვისაუბრე მე გუშინ...“ (99r—111v); „სწავლა მეათე, ქება
 შემდგომად საზრდელის მიღებისა ეკლესიად მოსრულთა სასმენელად სწავლისა,
 ეგრეთვე ღმერთმყოფელთა მიმართ ქმნულებისათა და ფიცთა არა ხმევისა-
 თვის. — მიხარის და მოგილოცავ თქვენ ყოველთა...“ (112r—121r); „სწავლა
 მეათერთმეტე, მადლობისა შეწირუა ღმრთის აღშფოთებისა ძლით მოსლოდე-
 ბელთა ჭირთაგან განთავისუფლებისათს და მოხსენება შემდგომად მისა ქმნულ-
 თა შემთხულებათა, ეგრეთვე სიტყვისგება სხეულისა ჩუშნისა მძაგებელთა
 მიმართ და განგებისათს კაცისა მცნებისა თანა ფიცთაგან ყენებისა. — ეგონებ
 რა წარსულთა უწესობათათვის...“ (121v—129v); „სწავლა მეათორმეტე, მად-
 ლობისა შეწირუა ღმრთისა შენდობის მიღებისა წილ შეტოდებასა ზედა იმე-
 რატორის მიმართ და სოფლისათს სჯაჲ ბუნებთისმებრ სიბრძნის მოყურებისა,
 ეგრეთვე შექმნა რა ღმერთმან კაცი შთანერგა მის შორის მსკლუო ბუნე-
 ბითი და ყოვლითა გულსმოდგინებითა ფიცთაგან ყენებისათს. — გუშინცა
 ვიტყოდი მე...“ (130r—139v); „სწავლა მეათცამეტე კუალად მადლობისა შე-
 წირუა ღმრთისა განრინებისათვის ქალაქისა ძვირშემთხულებებისაგან და მოხსე-
 ნება ტანჯულთა ეამსა აღშფოთებისასა, ეგრეთვე წარმოჩინება ვანჯებისა კაცი-
 სსა და ვითარმედ მიუღებეს მას სჯული ბუნებითი და მას თანა სრულიად აღ-
 ხოცისა თვისცა ფიცის ხმეულებისა. — კუალად მასვე დაწყებასა და მასვე წი-
 ნითქმობას...“ (140r—147r); „სწავლა მეათთხმეტე, ერისა ვანთავისუფლე-
 ბლისა ყოვლისაგან შეძრწუნებისა და სიმხნესა შინა მოსრულსა, ოღეს რომ-
 მელთამე ბოროტის განმზრახთა კუალად შეაშფოთეს ქალაქი ცრუთა კმათა გან-
 თქმითა და მხილებულ იქმნენ მას შინა. ამას უკუქმ შემთხულებელთა შინა შემო-
 იღებდა ოქროპირი სახმარსა სწავლასა, სადაცა აზრახებს ეგრეთვე ფიც-
 თა არა ხმევისათვის და მასთანა შესძინება ისტორიასა იონათანისა, რა-
 ულისა და იეფთაესისა, აჩუშნებს, ვითარმედ ფიცისხმეულებისაგან
 იქმნების ფიცის დარღვევაჲ. — არა მცირედ აღაშფოთა გუშინ სულმან ბო-
 როტმან...“ (147r—157r); „სწავლა მეათხუთმეტე, კუალად ძვირბილულებისა-
 თვის ანტიოხიის ქალაქისა, ეგრეთვე ვითარმედ ტრილა ყოველსა ზედა
 საარგებელ არს და რომელ გლოვა კეთილ-საიმედო არს უფროს სიცილისა, და
 სიტყუასა ამას ზედა უწყოდ. რამეთუ შორის საფრტეთასა ხუდ და ვითარ
 მელ ფუცევა უსჯულოეს არს, ვიდრემდის კლევა. — ჰშუწოდამცა, ვითარცა აჲ
 ეგრეთ ვარდაულისცა...“ (157v—167v); „სწავლა მეათექუსმეტე, რაჲამს
 მიიწია ვმა ქალაქთ მთავრისა მიმართ, ვითარმედ შეძრწუნებულ არს ერი
 მსწრაფლ იავარყოფისა და აღმოფხურისათვის ქალაქისა და განიზრახავს სიგლ-
 ტოლუსა, და იგი შესრული ეკლესიად, ნუგეშინისცემდა მოქალაქეთა, რომ-
 ლისა თანა თქმულ არს სწავლა, რომელსა შინა მოიხსენების ეგრეთვე ფიცის
 ხმეულებისაგან ყენებისათვის და შემოიღების სჯაჲ სიტყუასა მას ზედა მოცი-
 ქელისასა: პავლე კრული იესო ქრისტისა. — ეაქებ ქალაქ მთავარსა წინათ-
 მხედველობისა მისისათვის...“ (168r—180v); „სწავლა მეათშვიდმეტე, მთავართა
 მიმართ ე...ევის მედღართმთავრისა და კესარიოს წესთმთავრისა, იმპერატორის
 თეოდოსიანისაგან მოვლინებულთა განსახილველად გარდამავლობისა, რომე-
 ლი იქმნა სამიმერატოროთა ანდრიანთა დამზობითა. — კითრი შესაბამად და
 კეთილ ქამიერად ვიგალობეთ ჩვენ აჲ ყოველთა...“ (181r—191r); „სწავლა
 მეათორამეტე, შემთხუშვასა ზედა ზემოგანცხადებულისა აღრეულკებისასა, ეგ-
 რეთვე სამოციქულოსა სიტყუასა ამას ზედა: ვიხაროდენ მარადის უფლისა
 მიერ. — მრავალნი ვიხილენ მე მოსრულნი...“ (191v—200v); „სწავლა მეათცხრა-
 მეტე მხოფრეთსა კვირთაეცა, შემდგომად პასქისასა, ქმწყანის-მოქმედთა მი-
 მართ, ეგრეთვე ფიცთაგან ლტოლვისათსცა. — გარდასარულთა დღეთა შინა
 იმუშდებით თქმენ...“ (200v—211v); „სწავლა მეოცე, მისთვის, ვითარმედ მხო-
 ლოდ მარხუა ორმეოცი არა კმა არს სრულისა განმზადებისათვის საღმრთოსა
 მიმართ ზიარებისა და ვითარმედ მოითხოვებიან ამასდა უმეტეს სათნოებანი
 გულისა და სულისა ჩუშნისანი, ეგრეთვე, თუ ვითართა სახითა შუშნისა ჩვენსა
 და ბოროტებად და ვითარმედ ამის სათნოებისა მიმართ აქუს ღმერთსა საკუ-
 თარი სათნოყოფა. ეგახედდევ, ვითარმედ ძვირის ხსენება ჭერეთლა უწინარეს

საუკუნოსა სატანჯველისა დასჯის კაცსა უკანასკნელ ფიცთაგან ყენებისმუნს და მოთვის, რომელთა ჯერეთ არა ეგრეთ განუმართავსთ თავი თვისი, რათამცა სრულიად დაუტენეს ფუტუანი. — აჰა ესერა მისდრკების მარჯუა დასასრულისა მიმართ...“ (212r—228v); „ჰსწავლა ოცდამეერთე, უკმოქცევასა ზედა ქლბიანი ეპისკოპოსისასა და იმპერატორისაგან შეწყალებასა ზედა ქალაქისასა, ეგრეთჲ შემცოდნებელთა მიმართ ბრალეულად აღმოჩენილთა დაძახობასა შინა ჭანდაცბულის სახისასა. — ეჲლად სიტყუათა მათგან, რომელთა მიერცა ქამსა შიშნეულებათა...“ (231r—245r).

2. აკლია მერვე და მეცხრე სწავლა (იდ რვეული), ეს ის მასალაა, რომელიც A—374-ში ინახება ფრაგმენტის სახით.

3. ტექსტი ნასწორებია თვით მთარგმნელის ტარასი მღვდლის მიერ.

4. ტექსტი თარგმნილი უნდა იყოს წიგნიდან: **Иоанн Златоуст, Беседы к Антиохийскому народу, Москва, 1778 г.**

5. ამ ხელნაწერის ნაწილი ფ.ფ. 24—245 (ძვ. აღრიცხვით 35—255) აღრე ინახებოდა A—375 ნომრის ქვეშ.

ანდერძი: „ითარგმნა რუსულით ტფილისს ფერისცვალების მონასტერსა შინა 1838-სა წელსა აპრილის 13. მ. ტ ა რ ა ს ი“ (245r).

378

კურთხევანი. XVII

92 ფ.; 15×10,5; აქვს რვეულებრივი სათვალავი, ქალაღი, დალაქავებული; ხელნაწერის აღწერის დროს მას ჰქონდა ყავისფერი ტყავადაკრული ხის ყდა, ზემო ყდა გატეხილი იყო, ქვემო ყდაზე კი ტილის ქსოვილი იყო შეიკნიდან გამოკრული. ამჟამად ხელნაწერი რესტავირებულია და ახლავ შეიკნიძელი. აქვს შინლისფერი კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე ყავისფერი ლედგინით. ტილის ქსოვილი ხელნაწერიდან ამოღებულია. აქვს ყდის საცავი ფურცლები; თავბოლონაკლული, ამოვარდნილია ფ. 4—5; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურიით; [XVII ს.], აქვს ჰვირნიშანი.

[კურთხევანი] — „... ესე შენი იქსნა მონებისაგან მტერისა და შეიწყნარე სასუფეველსა შენსა...“ 1r—92v.

წყდება: „... ვიდრე შეილისა შეილთამდე გამოაჩინე და...“

შენიშვნა: შედგენილობა: „... ლოცვა წმიდის ნათლისღებისა“ (4v); „ლოცვა ახლად ნათლისღებისა დღეს მერვესა“ (11v); „განგებამ გვრჯნთა კურთხევისა“ (12v); „ლოცვა ახმლნი გვრჯნთასა“ (20r); „წესი, რომელი აღესრულების დაფლვისა შესუშნებულისა“ (20v); „ლოცვა შესუშნებულნი“ (29v); „ლოცვა შემურვისა“ (33v); „ლოცვა ჩჩულთა ზედა აღსრულებასა“ (31v); „ლოცვა მღვდელსა ზედა აღსრულებასა“ (35r); „სხვა ლოცვა მღვდელთა ზედა აღსრულებასა“ (35r); „პანაშუდი, რომელი იქსნის მიცვალებულთა ცეცხლისაგან სატანჯველისა“ (37v); „კურთხევა ბაიასი“ (60r); „კურთხევა საკითხავისა საღვთოსა“ (62v); „კურთხევა საკლავისა საღვთოსა“ (64r); „კურთხევა საკლავისა სულისათვის მიცვალებულისა“ (64v); „კურთხევა მართლისა კარვისა“ (65r); „სამთვარიო მართალი და ჰეშმარიტი“ (66r); „წესი და განგებამ მათ ზედა, რომელნი წვალებისაგან მოიქცეს“ (80r); „უკეთუ არა წმიდათაგან რამე შთავარდეს წყაროსა ანუ ჭაურღმულსა“ (81v); „ლოცვა ყოველსავე საქმარსა ზედა შეგინებულისა“ (83v); „ლოცვა ყოველსავე ჰაურჰელსა ზედა შეგინებულისა“ (84v); „განგებამ უკეთუ არა წმიდათაგან რამე შთავარდეს შეგინებულთა ჰაურჰელს შინა ზეთისასა გინა ღვინისას“ (85v); „ნუგეშინის ცემა, რომელი წარიკითხვის მიცვალებულისა სულისათვის...“ (86r); „ლოცვა აღჰენების სახლისა“ (92r).

2. ტექსტში გვხვდება ა-მეტობის შემთხვევები.

379

გულანი. 1716

I+199 ფ; 44×32; ქალაღი, დალაქაეებუღი, შიგადაშიგ დაზიანებუღი (კიდებშემოცვეთიღიღა ფ. 25, 113, 121, 126, 128. სინგურღა გადასუღიღა 94r-ზე); შავი ფერის ტვიფრუღი ტყავეგადაკრუღი ხის ყღა, დაზიანებუღი. ჰქონიღა ორი ტყავის საკეტი ლითონის ბალთებით, შემორჩენიღიღა ერთი. ნუსხური, ორ სვეტად. სათაურებღი და დასაწყისებღი სინგურით. ყოველი ახალი თვე იწყევა თაღისებრი თავსაგუღი, რომელშიც სათაური ჩაწერიღიღა ჩართუღი ასომთავრუღით, შესრულებუღი მეფის ერეკლე I-ის ასუღის მარამ ბატონიშვიღის მიერ (1r, 75r, 115v, 155v); 1716 წ. (198v); გადამწერი ზაქარია ჰალიაიშვიღი (198v); დამკვეთი: ალავერდელი ნიკოლოზი და ბატონიშვიღი მარამ-ყოფიღი მაკრინე (198v); დაუწერღიღა: Iv, 199v; ამ ხელნაწერის გაგრძელება A—38r, ხოლო დასაწყისი — A—366.

[თვენი]. — „თვესა იანვარსა აქეს დღე ლა, დღეთა აქეს ყამი ო და დამე-თა აქეს ყამი იდ. თვესა იანვარსა ა, კორცითა წინადაცვეთა უფლისაა ჩვენისა იესუ ქრისტესი და წმიდისა მამისაა ჩვენის დიდისა ბასილის, კესარია კაბადუქისა მთავარებისკობისა. — მწუხრი უფალო დღადყავსა. უქცევთ რვა-თა მუჯღთა ზედა და ვიტყვთ დღესასწაუღისათა ჳამა დ გ-ი. ედემი. — წესი ყოველი აღასრულე შენ შჯუღისა და მაღღისაა წინამძღუეარმან და მკსნელ-მან ყოველთამან...“ 1r—198v.

შენიშვნები: 1. შვიცავს ოთხი თვის (იანვარ-აპრიღის) თვეების მასალს. ფურტუღობრივი მხედრუღი ანბანური აღრიცხევა აგრძელებს A—366-ის ფურტუღობრივ აღრიცხევის, რომელიც ამ ხელნაწერის დასაწყისს წარმოადგენს.

2. თვენიშუ შესუღიღა ქართუღი მასლაღ: „თვესა იანვარსა წ, წმიდისა მოწამისა ა ბ ო ს ი, რომელი იწამა ქალაქსა ტფიღისსა ქართღს“ (27v); „თვესა იანვარსა იდ, წმიდისა დედისა ჩვენისა ნინოსა“ (39v); „ქებით უგაღობ სასოსა ჩემსა ნინოს არსენი“ (42v); „თვესა იანვარსა კა, ქსენებამ წმიდისა დიდისა მეფისა დავით აღმაშენებელისა“ (63v); „თვესა მარტსა კ, ღირსთა მამთა ჩვენთა, რომელნიცა წმიდასა საბაღას დავრას მოიხრნეს. ამასვე დღესა წმიდათა დიდებულთა მოწამეთა ორთა დიდთა მეფეთა ქართველთასა არჩიღ და ლუარსაბიღსა“ (137r); „თვესა აპრიღსაა იე, წმიდათა მოწამეთა მესუქეველთა სუქიასი და მოყვასთა მისთა ქართველთა“ (174r).

3. ხელნაწერის კიდებზე მიწერიღიღა: ა. გადამწერის შენიშვნები: „უწინ ეს წარდგომა წაიკითხეთ და მას უკან ამის ზემოთ რომ სწერია ის წაიკითხეთ. წინამ უკან მომივიდა დაწერა. ღვთის მაღღსა, ნუ დამწყევთ“ (2v); „ამ გვერდზე ავი ჳელი დავწერე, დიღ ავი ქალღღი იყო, ძმანო, ნუ დამწყევთ ღწიგუღისათუს. დიღ გამსარჯა“ (3v); „ძმანო, ნუ დამწყევთ ღწიგუღისათუს, დიღ შეუძღოდ ვიყავ, თავი ჳელთ არა მქონდა, ტრიქონი გარდამეცალა“ (39r); „ამ ქალღღმა გამაჯერა“ (82v); „ძმანო და მამანო, თავღ დასდებულად ყოველი სასოებამ უნდა“, ტიბიკონამა ის გაუჩინა, სტიქარონს ჳეშმოთ სხუღა უფაღო ღყი ავღ სწერია“ (143v); „ძმანო, ნუ დამწყევთ ღვთის გუღისათუს, ამ ქალღღმან, დიღ, გამსარჯა“ (149v); ბ. სამღვეღღმასხუღო მიითებებღი: „ეს მუჯღი ბ-ჯერ ბრძანე“ (1r); „წმიდის სიღიბისტროს ოხითა სეღღენებრს ბ იდიე, კანონად სარწმუნეზი“ (6v); „ძიღის პირი ბბ-ჯერ, დასდებუღი დღ-ჯერ“ (24v) და ა. შ.

4. კიდებზე სავაღობუღებთან მიწერიღიღა ავტორთა სახელებღი: „ი ო ვ ა-ნ ე“ (3r, 3v, 4v); „თ ე ვ დ ო რ ე“ (3r, 3v, 4r, 4v); „ოხითა ანტონი ქართვეღისა“ (49r); „ი ო ს ე ბ“ (167r).

5. წარმოადგენს თვენიდან დაახლოებულ საღღღსასწაუღოს. იბ. ვ. კეკელიძე, მეთვრამეტე საუკუნის ქართუღი ლიტერატურის ისტორიიღამ (ლიტერა-

ტრული ძიებანი, VIII, 1953, გვ. 158, 160, 168, 169 ან „ეტაუღები“ IV, გვ. 232—243); მისივე, მაკრინეს ლიტერატურული მემკვიდრეობა („ეტაუღები“ XIII, 1974, გვ. 26—54); მ. ქავთარია, ძვ. ქართული პუბლიის ისტორიიდან XVII—XVIII სს. 1977, გვ. 87, 208, 278, 282; მისივე, XVII—XVIII სს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან („მაყნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია № 2, 1975, გვ. 81); მისივე, XVIII ს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან (მრავალთავი, II, 1973, გვ. 98); ე. გაბიაშვილი, სენაქსარული რედაქციები (XI—XVIII სს.) (ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 1968, გვ. 44, 236, 301, 302, 304, 433); ლ. ასათიანი, ძველი საქართველოს პოეტი ქალები, 1936, გვ. 43.

ანდერძები: 1. (თავსამკაულში) „ასომთავრულისა ამის მწერელი ბატონიშვილი მარიაამ მოიხსენე უფალო იესუ ქრისტე“ (1r).

2. „სრულ იქმნა იანვარი კელითა ფრად ცოდვილის ზაქარიასითა. ღმერთო, შემიწყალე“ (74v).

3. „მკნეო შორის მოწამეთაო და მკედაროა უფლისაო, დიდებულო გიორგი, შემწე მექმენ მშრომელსა ამ ასომთავრულისა ბატონის შულს მარიაამს, რომელმან დაეწერე თუთ კელითა ჩემითა და რაოდენთა აღმოიციხითო, შენდობაჲ ჰყავთ“ (75r).

4. „რაოდენთა იხილოთ ასომთავრული ესე, ესენებულ მყავთ შენდობით ბატონიშვილი მარიაამ შრომისა ამისთჳს“ (115v).

5. (მხედრულით) „მოწამეთა შორის მნათობო გიორგი, შემიწყალე ბატონისშვილი მარიაამ, მწერალი ასომთავრულისა ამის“ (155v).

6. „სრულ იქმნა კელითა ჩემ ცოდვილის ზაქარია ქალაქსა ისათა ოთხი თვენი: იანვარი, თებერვალი, მარტი, აპრილი, და სრულ ზატიო. ვინც მიემთხვივნეთ, წმიდანო მამანო, შენდობას ბძანებდეთ ღმერთსათჳს. რაოდენ ძალ მედგა, სიკეთეს ვეცადე, თუ რამ დამეშევებინოს, ნუ დამწყევთ, ქრისტეს სიყვარულისათჳს, არამედ მომიხსენეთ“ (198v).

7. „ეჲ, აღმოცენებულო ყოვლად შუქნიერად კეთილ ხეო, საყოფიეროა, დანერგულო მდინარესა მას თანა სულისა წმიდისასა, რომელსა რტინი გარდაეფინეს ყოველთა კიდეთა ქუწყნისათა და განისვენებენ მისდა ყოველნი მსახურნი სამებისანი. რომელი ევე დაშუშრ ღმრისმსახურებისათჳს და საწველითა მით სათნოებისათა წარმართე ორნატი იგი ღოაწლისა შენისა და მიუძღვანენ სამოცეული და ასეული, რამეთუ ცრემლით სთესე და სიხარულით მოაჲკე და მისცემ უხუად მადლსა მას მონიჭებულსა ღმრთისა მიერ შენისა უსასყიდლო ყოველთა მვედრებელთა შენთა, და აწ მეცა, თანამედბი ესე ბევრისა ცოდვითა ტლანტისა, ვითხოვ შეწვენასა შენსა, —სარჩელსა მას კაცსა განაჩისასა წინაშე მსაჯულისა, რომლისა იქმენ ერთგულ მოწამე სისხლთა ნაკადულითა და ეწამე პირველ წამებასა ოცდა ოთხთა ქუძლისა სჯულისა წესთასა და წერილებასა სულისა მიერ წმიდისა უწყებულსა. ხოლო მამათა მათთა ათორმეტთა მამათაგართა ღრამატიკობასა და მისწავებასა, რომელმან გულის-ემაჲ ჰყავ, თუ ვითარ საღმრთოთასა სიყვარულისა მიერ განიმრთდების კაცი მიწიერი, და ზეშთა ბუნებისა იქმ საკურველებათა, რომელმან მოაკლდინე უხილავისა მძაძოლისა თანა ხილულიცა ვეშაბი და ივსნენ დაღონებულნი ერნი კორციელისა და სულიერისა ტყულობისაგან. და აწ ტაძრისა შენისა მიერ საკურველომკემდე უხვად მიმცემლობითა კურნებისათა, რამეთუ აღდგენილთა გამოცხადებითა მაცხოვრისათა სამას სამოცდა ხუთთა დღეთა წელიწადისათა თითო სახეთა სენთა და საღმრთობათა კურნებაჲ და ხუტისა ურმის თვალისა და კრების განართხნისათვისა წარკუთმისა და ასოტულად დაჭრისა წილი, მიერ დღითაჲ, ვიდრე მეორედ მოსვლადმდე, იქმ დიდ-დიდთა საკვირველებათა, რომელთა ენა კაცთა ვერ გამოიტყუს, ჰკურნებ და იხსნი ჰირვეულთა, განასხამ სულთა არა წმიდათა, აღადგენ დაერლომითა შეწევით ქერითა, ჯილსა აღუპყრობ ოზოლთა და სცემ ამპარტავანთა, ხოლო კეთილად მსახურთა ყოველთა წინამძღუარ ექმნები. ვინ ღირსა შენთა მოწყალებათა გემსახუროს, ყოვლად ბატონისანო? ვინ შენთა ღირსებათაგერ გმონოს, ყოვლად ბრძენო? ვინ შენთა ახოვნებათაგერ გადიდოს, შენ, სახიერო? ვინ შენთა ქუძლისა მოქმედებათაგერ გუნს მოღვაროს, ყოვლად მწყალობელო? ვინ შენთა ზედა მოღვაწეებათაგერ მოქმენ გეყოს, რომელ ურუ-

ლო მოქენე ხარ ქრისტეს მიმართ მისთა მართლმორწმუნეთათჳს? რომელშია
კაცთაგანმან ღირსად ილიტანოს რაითნი პარაკლის მედრებელობანი, ანუ რაა-
მე ღირსი მძინობისა იმემსხუტრბლეს კაცთა ბუნებაჲმან, დიდებულო გი-
ორ გი? გარნა ვითარცა ყოველსავე ზედა ექმენ მობაძე მეუღესა შენსა, ამას
ზედა აღასრულე საქმით მსგავსებაჲ მისდა და ნუ უგულებელს ჰყოფ შეწი-
რულსა ამას შემწირველთაგან. და მე, მოშაკსა ამისა მღელე-მონაზონს ზა-
ქარია ქალაა შვილს მექმენ შემწე და მომტევებელ ცოდვითა ჩემთა,
რამეთუ თვთ შენვე უწყი, ვითარი იყო სურვილი შენი გონებასა ჩემსა. დაი-
წერაჲ წიგნი ესე სრული საწელიწდო ბრძანებითა ამბაჲ ალავერდელის ნიკო-
ლოზისთა და წარსაგებელთა საფასისათა ბატონის შულის პარიამ-ყოფილის
პაკრიცესთა. საუკუნომცა არს ესენებაჲ მისი, ქორონიკონსა ოდ“ (198v).

მინაწერი: (ფანქრით) აღრიცხულია ორას ერთი (201) ფურც. ნ. კ. (199r).
იხ. მინაწერები: Ir, 198v.

380

გულანი. 1716

I+198 ფ; 44×30; ქაღალდი, დალაქავებული. დაზიანებულია ფ. 33, 46,
73, 77; გაცვეთილი შავი ფერის ტყავგადაკრული ხის ყდა. ჰქონია ორი ტყავის
საკეტი. ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით. ყოველი ახალი თვე
იწყება თაღისებური ფორმის თავსამკაულით, რომელშიც სათაური ჩაწერილია
ჩართული ასომთავრულით, შესრულებული მეფის ერეკლე I-ის ასულის მარიამ
ბატონიშვილის მიერ (1r, 49r, 101r, 146v); [1716 წ.] (იხ. ამ ხელნაწერის და-
საწყისი—A—366-ის და A—379-ის აღწერილობა) გადაწერი: მახარებელი (61r,
71v); დაუწერელია: Iv, 77v-ს I სვეტის სამი მეოთხედი და I სვეტი, 78r-ს
I სვეტის ნახევარი, 146r-ს II სვეტი, 197r-v, 198v.

[თვენი]. — „თვესა მაისსა აქუს დღე ლა, დღეთა აქუს ქამი იდ და დამე-
თა აქუს ქამი ი. — ჩუჭულებისაებრი ფსალმუნებაჲ, დასდებელნი წმიდისანი
და ღლისანი, და, ეგრეთვე, გალობანი, ჳა დ გი. ში სასწაული. — ჰოჲ დი-
დებულო ღმრთისმეტყულლო, იხილე რაჲ სულითა მბოვარებაჲ ქალაქისაჲ, ნე-
ბითა ღმრთისათა დაჰვარე კიდობანი სჯულისა...“ 1r—196v.

შენიშვნები: 1. შეიცავს ოთხი თვის (მაის-აგვისტოს თვეების) მასალას,
ხელნაწერის ფურცლების მხედრული და რვეულების ნუსხური ანბანური აღ-
რიცხვა აგრძელებს ხელნაწერების A—366-ის და A—379-ის აღრიცხვას. ეს
ხელნაწერები წარმოადგენენ წინამდებარე ხელნაწერის დასაწყისს.

2. თვენში შესულია ქართული მასალაც: „თვესა მაისსა ჳ, წმიდისა მამისა
ჩუშნისა იოანე ზედაძნელისა“ (8v); „თვესა მაისსა იგ, წმიდისა და
ნეტარისა მამისა ჩუშნისა ეფთჳმისი“ (23v); „თვესა ივნისსა ლ, წმიდისა
მამისა ჩუშნისა გიორგი მთაწმიდელისა“ (97v); „თვესა ივლისსა
კდ, წმიდისა მოწამისა ბიძინა ქართველისა“ (135v); „თვესა ივლისსა
კთ, წმიდისა მოწამისა ევსტათი მცხეთელისა“ (142v); „თვესა აგუს-
ტოსა გ, წმიდისა მოწამისა რაქდენისა, რომელი იფამა ქართველს, სო-
ფელსა წრომსა“ (150r).

3. ხელნაწერის კიდებზე მიწერილია: ა. გადაწერის შენიშვნები: „უფალ-
ნო ჩემნო, უწყოდეთ, რამეთუ ყოველს კელით დაწერილს თვენებში ამ წმიდის
ირინეს დღესასწაული ოთხს მაისს სწერია და ახლა სტამბაში ზუთს დაუ-
წერიათ, ოთხს პელაგიასი, და მეც ისევ პირველულად დაესწერე, დედა-
შიაც ისე ეწერა. და ახლა ოთხს მაისს პელაგიასი უნდა და ზუთს მაისს
ირინისი უნდა. უფალნო ჩემნო“ (5r); „ნუ შეჩუჭნებულ მყოფთ, უფალნო
ჩემნო, უწყის ღმერთმან, რამეთუ დედაშიაც შეცვილო ეწერა პახუმიის
სვინაქსარი, ზედ მობმული ჰქონდა, და მეც ისრე მომივიდა, როგორც დედაში
ეწერა, და ამოფხიკე და მას უკან ეგრეთ დაეწერე“ (28r);

„უფალნო ჩემნო, ეგ ღამითგანის მესამე მუკლი რომ არის, წათლითა შე-
 ნითას“ გარდასათქმელი, დედაშიაც ისრე ნაკლებად ეწერა და მეც ისრე დაეწე-
 რე. სხუას დედაში ეგ მუკლი არსად ეწერა, თუ წინწილზე კარგად არა მოვიდეს,
 მე ნუ მბარალობთ, უწყის ღმერთმან, სხუას დედნებში ვეძებე და ვერსად
 ვპოვნე ეგ მუკლი“ (44v).

„უფალნო ჩემნო, ეგ ნიკიფორეს „გამოავლინე“ დედაში გაჩენილი
 ჰქონდა და მე თან დასეწერად(!) მინდოდა, ბევრ რიგად ვეცადე და ვერსად
 ვიპოვნე“ (51v).

„უფალნო ჩემნო, თუ შეჩუქნებულ მყოფთ, ამა იუ და მიციქულის სა-
 ვალობელს დედაში კზა, აკზა, აზა და გამოავლინე ყოველი აკლდეს ამა გ
 გ-ის კმისანი. უწყის ღმერთმან, ფრიად ვილუაწე ამისს პოვნისათუს, ჩაგრამ
 ვერ ვპოვე. ადგილი დაღვდე ეგერა, ვითარცა ხედავთ და აწ უკუმაუ ინებოს
 ღმერთმან და პოოთ სადმე ამისი შემდგომი, ღმრთის სიყუარულისათუს, დაუ-
 წერელს ნუ დაავდებთ. გალობანი სხუაც დამიწერია, ემა გალობარე წინაშე თუ-
 ალთა თქუწნთა არს მუნით, ივალობეთ. უფალნო ჩემნო, ესე რვეული ცხზა
 ფურცელ არს“ (76v); „ესე მუკლი თუ სწორად არ მოვიდე, მე ნუ მბარალებთ“
 (116v); „აქა არ იყო მუკლი“ (125r); „უფალნო ჩემნო, დედაში ეგ სუნაქსრისა
 ამოხებული იყო (126v), (როგორც ხელნაწერიდან ჩანს ეს ადგილი თითონ შეუე-
 სია); „ქუტყანასა მწყურნზსა გაუჩინა ტიბიკონმან და არსად იყო, უფალნო
 ჩემო“ (192r). ზ. სამღვდელმსახურო მითითებები: მაგ.: გვ. 28v, 35v, 40r, და
 ა. შ.

გ. საგალობლების ავტორები: „იოანე“ (14r); „თეოფანე“ (18r,
 28v, 29v, 37r, 38v); „იოსებ“ (43r); „ეგნატო“ (49v, 51v, 55v).

დ. იმ წმინდანების სახელები, რომელსაც ეხება მის გასწვრივ მოთავსებუ-
 ლი ტექსტი. მაგ.: 184v.

4. ხელნაწერში ნაკლებად ადგილებთან დატოვებულია თავისუფალი ადგი-
 ლები, რათა შემდეგში შეძლებისდაგვარად შეეცნოთ იგი. ასეა შევსებული მო-
 გვიანებით 160r-ს I სვეტის დაუწერელი ადგილი.

5. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ.: კ. კეკელიძე, XVIII ს. ქართული ლიტერა-
 ტურის ისტორიიდან (ლიტერატურული ძიებანი, VIII, 1953, გვ. 168—169; ან
 „ეტიუდები“, IV, გვ. 234, 242, 243); მისივე, მაკრინეს ლიტერატურული მემკვიდ-
 რეობა („ეტიუდები“, XIII, 1974, გვ. 27, 28); მ. ქავთარია, ძველი ქართული
 პოეზიის ისტორიიდან XVII—XVIII სს. 1977, გვ. 87, 112, 117, 203, 380); მის-
 სივე, XVIII ს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან (მრავალთავი, II, 1973,
 გვ. 98), ე. გაბიაშვილი, სვინაქსარული რედაქციები (XI—XVIII სს.) (ძველი
 ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი IV, გვ. 311, 317),
 ლ. ასათიანი, ძველი საქართველოს პოეტი ქალები, 1936, გვ. 43.

ანდერძები: 1. (მხედრულით) „მეოხ მექმენ წინაშე ღმრთისა, მოწამეო გ-
 ო რ გ ი, ასომთავრულისა ამის მწერალს ბატონისშვილს მარიამს თვით
 კელითა თვისითა მშრომელს“ (1r).

2. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი მახარებელი“ (25r, 51v, 71v).

3. „უფალო, შეიწყალე ცოდვილი მახარებელი“ (36v, 55v).

4. (მხედრულით) „წმიდაო გიორგი შემიწყალე მშრომელი ამის ბატონ-
 ისშვილი მარიამ, მაკრინად კობილი“ (49r).

5. „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი“ (82v).

6. (მხედრულით) „ღიდებულო მკედარო ქრისტესო გიორგი, მიოხე გან-
 სჯასა ჩემსა კელითა ჩემითა მშრომელსა ასომთავრულისა ამის ბატონისშვილს
 მარიამს“ (101r).

7. „ღმერთო შეიწყალე“ (106r).

8. „გიხაროდენ შენ“ (108r).

9. (მხედრულით) „მკნეო შორის მოწამეთაო, ღეწლმრავალო ვიორგი,
 მოიხსენე ბატონისშვილი მარიამ, მაკრინედ კობილი, მშრომელი ასო-
 მთავრულისა ამის“ (146v).

10. „გიხარონ და მხიარულ იყვენით, რამეთუ სასყიდელი... მშკდთა მრ-
 ვალ არს ცოდვთა შინა, ამინ, ალა“ (151r).

მინაწერები: (XVIII ს. ხელით) „თვენის ფურცელი ექვსას და ათი. თვე-
 ნის რვეული სამოცდაჩვიდმეტი“ (196v).

2. (XX ს. ხელით, ფანქრით) „აღრიცხულია ასოთხმოცდაჩვიდმეტი (197)
 ფურც. ნ. კ.“ (198r).

იხ. მინაწერი: 1r.

381

კრებული. 1837—1838

I+284 ფ.; 33×20; აქვს გვერდობლივი ანბანური აღრიცხვა; სხვადასხვა
 ქაღალდი, დალაქავებული, ზოგიერთი ფურცელი იქონიან მელანს; ყაქაფერი
 ტყავგადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული, (ჰქონია სამი საკეტი), ზემო ყდა და
 ყუა მოცილებულია ხელნაწერს; ამოცვენილია ფურცლები: 1—47, 92—97; აკ-
 ლია 47v-სა და 48r-ს შორის. 240v—241r-ს შორის ამოჭრილია ფურცლები;
 მხედრული, სხვადასხვა ხელი, ორ სვეტად დაწერილია ფ.ფ. 264r—269r; 1837—
 1838 წწ. (144v, 161v), აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერები: ანნა, არაგვის ერისთვის
 ბეჟან საირიდანის ძის ასული (144v), სოფრონოსი (281r), ტარასი ალექსიევი
 (277v); დაუწერელია: 1v, 2v, 3v, 8v, 13v, 25v, 33v, 39r, 40r—42v, 43v,
 61r-v, 69v, 92r-v, 97r, 98r, 104v—105r, 117r, 145r—146v, 162r—163v, 178v,
 197r, 205v, 219r-v, 224v, 231v, 233v, 240v, 248v, 261v, 278r-v, 281v, 282v—
 284v; ხელნაწერის ძველი ნომერია $\frac{122}{2}$ (1r).

[კრებული]. 1. [ლექსი] —

„ა. ეშა, უღალი ქვეყნის მპყრობელი,
 ადამისათვის გვერდ განპობილი,
 ოთხ კუთხ ქვეყნისას მამად ხმობილი,
 დედა მარიაჲ, ქრისტეს მშობელი...“ 1r-v.

შენიშვნა: შედგება 8 სტროფისაგან.

2. „დედაც უფლისაც. —

იტყვის, სადა ხარ შეილო,
 ურიათ შეპყრობილო,
 ჯვარზედ ვით-ვით გიჩილო
 ნათელო, ბნელთა ჩრდილო“ 1v.

3. [ლექსი]. —

„მეგონა გვამი უსულოდ სამარედ დიდებოდა,
 წესით განმყოფი თვის-თვისად საფლავად შეიცვებოდა... 1v.

შენიშვნა: როგორც ლექსიდან ჩანს, ავტორი ნიკოლოზ დეკანო-
 ზია: „ნიკოლოზ დეკანოზი მოსკოვს ვმყოფობ ლექს დაწერი“.

4. „ზანდუკი საუფლოთა მეტაფრასათა...“ (დაუმთავრებელი). 2r.

5. „სწავლანი გამოკრებულნი სულიერნი დიდთა წიგნთაგან მარგარიტი-
 სა. დაბადებისაგან. — დასაბამად ჰქმნა ღმერთმან ცა და ქვეყანა, და ქვეყანა
 ესე იყო უხილავ და განუზომელ, და ესე არს იგი უცნობელ ხორცთა შესხმა
 ქალწულისაგან...“ 3r—5v.

შენიშვნა: ამის შესახებ იხილე: კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ის-
 ტორია, ტ. I, 1960, გვ. 451—452.

6. „თამარ მეფის საფლავსა ზედან დაწერილი. —

„ოდესმე ნაპარმაკევსა შვიდნი მეფენი სუფრასა ზედა დამესხნეს...“ 6რ.

7. „გამოცხადებისათვის მეღქისედევისა. — შვა ასელა სალი და სალმან შვა მეღქინ...“ 6v—8r.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 200.

8. „პარაკლისი სავედრებელი წმინდისა დიდებულისა დიდისა მოწამისა და ძლევამოსილისა და საკვირველთმოქმედისა გიორგისა. — მღვდელმან „კურთხეულარსი“ ბიძანოს და შემდგომად — „მეუფეო ზეცათაო ნუგეშინის მცემელო“ და სხვა...“ 9r—13r.

9. „შესხმა წმინდისა და დიდებულისა მოწამისა გიორგისა, რომელი სთქვა წმინდამან ბასილი კესარიელმან ღღესა მას ღვაწლისა მის წმინდისასა. — მარადის ბრწყინვალე და ყოვლად ქებულ არიან წმინდათა მოწამეთა სახსენებელნი...“ 14r—25r.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 19. წარმოადგენს „ოთიკის“ მეორმოცდაათე თავს, თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ.

10. „წმინდისა და ყოვლად ქებულისა დიდისა ქრისტეს მოწამისა დიმიტრის წამება და ცხოვრება. — ესე წმინდა და დიდი მოწამე დიმიტრი იშვა ქალაქსა თესალონიკისასა...“ 26r—33r.

11. „თვესა ივლისსა იმ, წმინდისა მამისა ათანასესი, რომელი იწამა ქალაქსა შინა ყილიზმას, რომელ არს ეგვიპტეს. გ. მ. — იყო მეფობასა დეოკლიტიანესსა და მაქსიმიანოსსა, უღმრთოთა მათ და უკეთურთა მეფეთასა...“ 34r—38v.

შენიშვნა: ტექსტი გამოცემულია, იხ. კ. კეკელიძე, მარტილობა ათანასე კულიზმელისა, (ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. VIII, გვ. 56—70).

12. „გამოცხადება ჯვარისა, თვესა იანვარსა კთ, რომელ ზეცით ეჩვენა დიდსა კოსტანტინე მეფესა. — მეშვიდესა წელსა სუფევასა დიდისა კოსტანტინე მეფისასა, თვესა აპანს ძველსა, რომელ არს იანვარი, შეკრბა დიდძალი ერი...“ 44r-v.

შენიშვნები: 1. გამოცემულია: სინური მრავალთავი 864 წლისა, გვ. 237—243, 293; ნაწყვეტი — ა. შანიძე, ძველი ქართული ქრესტომათია, 1935, გვ. 45—52.

2. ამ თხზულების ავტორის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 89; თ. მგალობლიშვილი, კირილე იერუსალიმელის სახელით ცნობილი რამდენიმე საკითხავის დადგენისათვის („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, № 3, 1971, გვ. 59).

13. „პოენა პატიოსნისა ჯვარისა. — და იყო მას ეამსა შინა მეფობასა კოსტანტინე დიდისასა, რომელი იყო მეფე, და დედა მისი ღვთისმოყვარე, რომელსა ერქვა ელენა დედოფალი...“ 45r—47v.

წყუდება: „... მაშინ კითხა ღვთისმოყვარემან ელენა დედოფალმან, რომელი არს...“

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, მოქცევაჲ ქართლისაჲ (ლიტერატურული ძიებანი, I, 1943, გვ. 21, შნშ. 3, ან „ეტიუდები“, I, გვ. 21, შნშ. 3); მისივე,

„ეტიუდები“, V, გვ. 90; თ. მგალობლიშვილი, კირილე იერუსალიმელის სახელით ცნობილი რამდენიმე საკითხავის დადგენისათვის („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, № 3, 1971, გვ. 59).

14. „თვესა სეკდენბერსა იდ, ნეტარისა ანდრია კრიტელისა სიტყვანი და მოთხრობანი ყოვლად მსოფლიოსათვის ამალღებისა პატიოსნისა და ცხოველს-მყოფელისა ჯვარისა გ. მ. — აღვსძრათ დღეს, საყვარელნო, ბავენი სახედ და მაგალითად ბობლნისა, და აღვიღოთ საფსალმუნე, და ორღანოსა უვალობდეთ ღმერთსა, უვალობდეთ გულისხმის ყოფითა...“ 48r—51v.

შენიშვნები: 1. 50v-ს ზემო ნაწილი დაუწერელი დაუტოვებია კადამწერს. ამის მიზეზი იქვე კიდევ აღუნიშნავს: „ზეით არ დაიწერებოდა, აქ აღმოიკითხეთ“, მართლაც, ამ გვერდის ზემო ნაწილში მელანია გამოქონლია.

2. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ იხ. Q კოლექციის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა: ტ. I, გვ. 116; ელ. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი (ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, ტ. 1, გვ. 115—125); თ. ბრევაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმანი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 432).

15. „დღესასწაულისა ჯვართა აღპყობისა საკითხავი, თქმული წმინდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა იოანე ოქროპირისა გ. მ. — ყოველივე უდარეს-თაგან უმჯობესთა მიმართ შეცვალება ფრიადისა შებებისა და მსიარულებისა...“ 51v—55v.

შენიშვნა: 1. ამის შესახებ იხილეთ, ელ. მეტრეველი, ზემოთ დასახელებული წერილი, გვ. 115—125.

2. არსებობს სხვა რედაქციებიც. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 76.

16. „ნეტარისა ანდრისი სიტყვა მსოფლიოსათვის ამალღებისა პატიოსნისა და ცხოველსმყოფელისა ჯვარისა. ჯვარო შემწყალებ და შემეწიე და გ. მ. — ჯვარისა კრებასა აღვასრულებთ და ყოველი ეკლესია განბრწყინდების...“ 55v—60v.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 211.

17. „თვესა დეკენბერსა კდ, წმინდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ათანასი აღექსანდრიელისა და მთავარეპისკოპოზისა სიტყვა აღწერისათვის ყოვლად წმინდისა ქალწულისა და მღვთისმშობელისა მარიამისთვის და იოსებისთვის, რომელმან მიითხოვა იგი. გ. მ. — ვითარცა მუშაკნი იგი, რომელნი აღმოცქვეთიან მიწასა გამოსადნობელსა ოქროსასა...“ 62r—69r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. ელ. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, 1959, I, გვ. 122, 124.

18. „თვესა დეკენბერსა კე, ღირსისა და მონაზონისა დამსკელისა იოანესაგან საკითხავი და თქმული ყოვლად ქებულისა შობისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესათვის სიტყვათა დასარწმუნებელად წერილ არს უწყებთაგან პირველთა. მ. გ. — რაჟამს ზახუხული მოიწიოს, ყოვლისა სოფლისა ნივთნი კვალად განახლებად მოიქცევიან და კაცნი წესიერებითა აგებულებისათა შეზავებულნი, სიმრთელესა გვამისასა შეიწყნარებენ...“ 70r—91v.

შენიშვნა: თარგმნილია გიორგი მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 66—67.

19. „თვესა დეკენბერსა კთ, წმინდათა შორის მამისა ჩვენისა ბასილი-
 ისავროელისა ეპისკოპოსისა, სიტყვა ჩჩვილთათვის, ბეთლემს მოწყვედილთა.
 მ. გ. — კვალად მევე ბერი სიტყვისათვისცა დიონად შევიყვანები...“ 93r—96v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. ელ. მეტრეველი, ეფრემ
 მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, 1959, I, გვ. 122, 124.

20. „თვესა აგვისტოსა ვ, ფერისცვალება უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტე-
 სი, სასმენელად ღვთისმოყვარეთათვის კეთილად სასმენელი, თქმული წმინდი-
 სის მამის ჩვენისა ეფრემისა. გ. მ. — აგარაკისაგან არს მკა სიხარულისა და გე-
 ნახისაგან სწავლა ცხოვრებისა...“ 98—104.

შენიშვნა: გამოცემულია. იხ. საკითხავი წიგნი ძველ ქართულ ენაში, II,
 შედგენილი ივ. იმნაიშვილის მიერ, გვ. 11—19, 211.

21. „თვესა სექტენბერსა კვ, წმინდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა იოანე
 ოქრობირისა კოსტანტინეპოლელ მთავარეფისკოპოსისა სიტყვა ზაქარიას და-
 დუმებისათვის და ელისაბედის მიდგომილებისათვის. გ. მ. — არა რა არს ურჩ
 საზღვართა სამეფუთათა, რამეთუ ყოველივე ჰმორჩილობს და ჰმონებს სამლო-
 სის ბრძანებასა...“ 105v—108r.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 77.

22. „წმინდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა იოანე ოქრობირისა, დადუმე-
 ბისათვის ზაქარია წინასწარმეტყველისა და შობისათვის წინამორბედისათვის
 სიტყვა შესხმითი, გ. მ. — მოსე, დიდმან მსახურმან ღვთისამან, წინასწარმეტყ-
 ველთა თაემან, ზღვის მოგზაურმან, რანდმან ჰაერისამან...“ 108r—113r.

23. <ერებოის>, „თვესა ივნისისა კდ, შობა წმინდისა იოანე ნათლისმცე-
 მელისა. საკითხავი საიდუმლოთა დაფარულთაგანი, მ. გ. — და იშვა იესო
 ბეთლემს ურისტანისასა, ორმეოცდამესამესა წელსა აგვისტოს კეისრისასა და
 მეფე იერუსალიმელისა...“ 113r—116v.

თ ა ვ დ ე ბ ა : „...ესე ყოველი დავსწერე მე, ერებოის, მოწაფემან
 წმინდისა იოანე ნათლისმცემელისამან, რათა ყოველთა მორწმუნეთა წმინდისა
 სამებისათა აღვასრულოთ. სიხარულით სახსენებელი წმინდისა წინამორბედი-
 სისა და ნათლისმცემელისა და ქადაგისა ახლისა სჯულისა, რომელმან განმზად-
 ნა გზანი უფლისანი და წრფელ ყვნა ალაგნი ღვთისა ჩვენისანი და აღასრულა
 სრბა თვისი თვესა სარწყუნესა მეშვიდესა, დღესა შაბათსა, რათა ერთობით ვა-
 დიდებდეთ მამასა, და ძესა, და წმინდასა სულსა აჴდა მარადის და უკუნითი
 უკუნისამდე, ამინ.“

24. „თითო-სახეთაგან განზნეულთა თხრობანი ერთად შეკრებულთა მოხ-
 სენებანი წმინდათა და ყოვლად ქებულთა თავთა მოციქულთა პეტრესი და
 პავლესი, მ. გ. — თვესა ივნისისა კთ. — და კელოვნებასა შინა არა ხოლო ძველ-
 თა მამათასა მიწით უვალთა მოპოვნებულსა, არცა ხოლო შევიტკობთ მათსა
 საქმესა მოგონებულსა...“ 117v—127v.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V,
 გვ. 203.

25. [იოანე ოქრობირი]. „შესხმა წმინდათა და თავთა მოციქულთა პეტ-
 რესი და პავლესი. — ცისკრისა ოდენ ცისა და ქვეყანისა ურთიერთარს შესწო-
 რებისათვის ხდომასა ვხედავ დღესა მოწვენულსა...“ 127v—130v.

26. „იენისის ლ, პეტრე პავლესთა. ებისტოლუე წმინდისა დიონოსი ბრძენთ-
 მთავრისა და ათინელთა ეპისკოპოზისა, რომელი მიუწერა ტიმოთეს, საყვა-
 რელსა თვისისა და მოწაფესა მოძღვრისა თვისისა პავლესისა. — გიკითხავ
 სამლოთსა მოწაფესა და შვილსა სულიერსა ქეშმარიტისა მამისასა...“ 131r—
 135v.

შენიშვნა: გამოცემულია. იხ. G. Peradze, ჟურნ. 'Ελληνικὴ ἱστ., ვარშავა,
 1937, გვ. 3—35; იხ. აგრეთვე, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 40, 124; მისი-
 ვე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 450.

27. „თვესა დეკენბერსა ივ, წამება წმინდისა და ყოვლად ქებულისა მო-
 წამისა ვეფემიასი. გ. მ. — მეფობასა უღმრთოსა და უსჯულოსა დეოკლიტია-
 ნესსა და მთავრობასა პრისკოსსა, რომელი იყო შემდგომი მის მეფისა, ქალაქ-
 სა შინა ქალკიდონს იყო რიცხვი დიდძალი ქრისტიანეთი...“ 136r—141r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V,
 გვ. 125.

28. „თვესა ივლისსა ბ, სამოსლისათვის ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობე-
 ლისა და მარადის ქალწულისა მარიამისა. — ხოლო თუ ვითარმედ დიდსა ქა-
 ლაქსა კოსტანტინეპოლისსა მოსცა წმინდამან მღვთისმშობელმან უხარწნელი
 იგი სამოსელი თვისი ნაწილად...“ 141v—144v.

29. „თვესა მაისსა ე, წამება წმინდისა და დიდებულისა მოწამისა ირი-
 ნასი. — პირველ წარსრულთა მათ ყამთა იყო ვინმე მეფე, სახელით ლიკინოს
 და ესვა მას ასული მხოლოდშობილი...“ 147r—161v.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 129.

30. „თვესა ივლისსა კდ, წამება წმინდისა ქრისტიანისა ქალაქსა შინა ტა-
 ვიროს მამისა თვისისა ორბანოსისაგან და დიონისაგან და ივლიოსისაგან. —
 იყო ვინმე ქალი ნეტარი და წმინდა ქალაქსა შინა ტაროსსა, სასოებითა მღვთი-
 სათა ქალწული, სახელით ქრისტიანა...“ 164r—178r.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისა. არსებობს სხვა კიმენური და
 მეტაფრასული რედაქციებიც. იხ. კ. კეკელიძე, „უძველესი რედაქცია ქრისტი-
 ნის მარტილოზისა“, „ეტიუდები“, III, გვ. 178; „ეტიუდები“, ტ. V, გვ. 139.

31. „თვესა იენისსა კე, წამება წმინდისა ფებრონიასი. გ. მ. — იყო დღე-
 თა დეოკლიტიანე მეფისათა ანთიმოს მთავარი და იყო იგი უძლურ ხორცითა...“
 179r—196v.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისა. ავტორი თომიდაა. იხ. კ. კე-
 კელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 61, 138.

32. „თვესა დეკენბერსა დ, წამება წმინდისა ბარბარასი. — იყო ყამთა მათ
 მეფე, რომელსა სახელი ერქვა მაქსიმიანოს და ხელმწიფე იყო აღმოსავლით
 კერძო...“ 197v—205r.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისა იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“,
 V, გვ. 121.

33. „თვესა ივლისსა იზ, წამება წმინდისა მოწამისა მარინასი. უფალო,
 შეიწყალე სული დამწერისა ამის თანადამსწერსი ეპივიანესი. — შემდგომად
 აღდგომისა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა და დიდებულისა ამაღლებისა
 მისისასა ზეცად...“ 206r—218v.

შენიშვნა: კ. კეკელიძეს სეითი მიანიხა მთარგმნელად, იხ. „ეტიუდები“, V, გვ. 132; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; მთარგმნელზე განსხვავებული თვალსაზრისისაა ნ. გოგუაძე, იხ. მისი „სეითი — მრავალთავის ერთ-ერთი მთარგმნელი“ („მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

34. „თვესა დეკენბერსა ლ, წმინდისა და ყოვლად ქებულისა წამება მოწამისა ანუსიასი, რომელი იყო ასული ტრაიანე მეფისა, გ. მ. — მეფესა უსჯულოსა ტრაიანეს ესვა ასული ქმნულკეთილი და მშვენიერი სახითა...“ 220r—224r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 120; მანანა მაისურაძე, ქართულ-სირიული ლიტერატურის ურთიერთობის ისტორიიდან (წამება წმინდისა დროსისი — ქართული ვერსია) („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, № 4, 1977, გვ. 132—141); მისივე, აგიოგრაფიული თხზულების „დროსის წამების“ წარმოშობის საკითხისათვის (საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“, 97, № 2, 1980, გვ. 497—499); მისივე, ტერმინ „ეზოპოს მოძღუარის“ მნიშვნელობისათვის „წმიდა დროსის წამების“ მიხედვით (მრავალთავი, VII, 1980, გვ. 127—129).

35. „ცხოვრებანი წმინდათა და სანატრელთა დედათა და ქალწულთა წამებულთა და მოღვაწეთანი. საკითხავნი თვესა სეკდენბერსა ია. ცხოვრება წმინდისა და ნეტარისა დედისა თეოდორასი. — იყო დღეთა ზენონის მეფისათა და გაბრიელ ებრახოზისათა ალექსანდრიას ქალაქსა იყო ვინმე დედაკაცი სახელით თეოდორა...“ 225r—231r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 126.

36. „ნეტარისა ტასია მეგვიპტელისა, რომელი იყო პირველად მეძავი და იქმნა ჭურ რჩეულ. — ძმანო ჩემო საყვარელნო, მეგულების თხრობად თქვენდა სასურველი და ბრწყინვალე სინანული, რომელი აღესრულა და იღიდა...“ 232r—233r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 137.

37. „თვესა დეკენბერსა კბ, წამება წმინდისა ქალწულმოწამისა ანასტასიასი. გ. მ., რომელსა ეწოდა მწამლველობათა დამსხნელად. — და იყო, ესმისა მას, რაჟამს მოიქცა მეფე დეოკლიტიანე მაკედონიით სურიად...“ 234r—240r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 119; მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; ნ. გოგუაძე, სეითი — მრავალთავის ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, 1871, № 4, გვ. 57—66).

38. „თვესა ოკდონბერსა იდ, წამება ყოვლად ქებულისა ქალწულისა პარასკევასი. — ესე ასული იყო ალათანიკოსი, რომის ქალაქისა და იყო სტრატილატი და ცოლსა მისსა ეწოდებოდა პოლიტა...“ 241r—243v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 135

39. „თვესა ოკდონბერსა კთ, თქმული წმინდისა ეფრემისი, აბრაამ მონაზონისა და ძმისწულისა მისისა მარიამისა. — მნებავს, საყვარელნო ძმანო ჩემნო, თქვენდა შემოკრებათა ერთბამად კრებულებათა...“ 244r—248r.

40. „სწავლა, თქმული ილია მინიატისავან, რომელიცა იყო ეპისკოპოსი საბერძნეთის ქუწყანასა კერენიკისა და კალავრიტისა პელოპოტსა შინა. მა-

8. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

ცხოვრებითა ვნებასა ზედა, რომელიცა წარიკითხვს დიდსა ხუთშაბათსა ვნების კვირიაცისასა, შემდგომად სერობის დაცუსა მ. გ. — შეწუხებულ არს, სული ჩემი ვიდრე სიკუდილადმდე. მათეს თავი 26,38. ორი დიდი და ფრიად დიდებული საკვრეველება იხილა კაცმან სოფელსა შინა...“ 249r—260r.

შენიშვნა: თარგმნილია რუსული ენიდან, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 62—63; კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 556; ქართულად რუსულიდან გადმოიღო შირიან ირაკლის ძე ბატონიშვილმა. იხ. ტრ. რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან XVI—XVIII სს., 1960, გვ. 154. ქართულად რუსულიდან გადმოიღო ანდრია ალექსიშვილმა, ტრ. რუხაძე, ძველი ქართული თეატრი და დრამატურგია, გვ. 86.

41. „დასაბამითგან სოფლისათ **კბმვ**, ხოლო განკორციელებიდაგანა სიტყვასა ღისა ტღვ. თთუჴსა მაისსა **ზ**, <კირილე იერუსალიმელი>, ჭუარის გამოჩინებისათვს, რომელი იქმნა წმიდასა შინა ქალაქსა იერუსალიმს, მეფობასა კოსტასსა, ძისა დიდისა კოსტანტინესსა. — მეფესა ღვთისმოყუარესა და ღვთისმსახურსა კოსტანტინეს უძლეველსა კირილე ეპისკოპოსი იერუსალიმელი გიკეთავ(!) უფალსა მიერ გიხაროდენ...“ 261r—262r.

შენიშვნები: 1. ბოლოს მიწერილი აქვს ტექსტის ხელით: „1827-ს წელსა ბროსეთისაგან ქართულად დაბეჭდილის პარისჴში ქართლის პატარა ისტორიიდან არს გამოწერილი სანკტპეტრებურდს, 1820 წელსა, ფებერვლის 12, მღვდელ-მონაზონის ტარასი ალექსიევის მიერ“. 2. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 89—90; მისივე, ქართველთა მოქცევის მთავარი ისტორიულ-ქრონოლოგიური საკითხები („ეტიუდები“, IV, გვ. 285—286).

42. „პატონისა და დიდებულისა მთაწმინდისა ქართუჴლთა მონასტრისა და ყოვლად დიდებულისა საღმრთოთა პორტაიტისა ხატისათვს, რომელ არს თარგმანებით კარისა ღისმშობელი. — წელთა და დღეთა უკეთილმსახურებისა და უნეტარებისა მეფისა დიდისა კოსტანტინესთა აღორძნდებოდა რა სარწმუნოება ჩჴმნი და განმრავლდებოდა მადლითა უფლისა ჩჴმნისა იესო ქეთისთა ბომონნი კერპთანია...“ 262r—263r.

შენიშვნა: ეს ტექსტი იმავე ხელით შეცდომით განმეორებით დაწერილია 269v—270r-ზე. იხ. სოფრონოსის ეპისტოლე 281r-ზე, აღწერილობაში 49 (შენ. 2 ბ).

43. [ასკეტიკური შინაარსის იგავი]. „ბერი ვინმე მივიდა მკურნალისა მიმართ და ჰკითხა, გაქუს შენ მცენარე რაიმე მკურნალი ცოდვსა? — ხოლო მკურნალმან ჰრქუა მას: მოვედ და მიილე ძირი მორჩილებისა, ფურცელი მოთმინებისა, ყუავილი სიწმინდისა, ნაყოფი კეთილთა საქმეთა, დანაყენ ფაღლსა შინა მღუმარებისასა და განსცერ საცრითა გულისკმისყოფისათა და შთაყარენ ჭურჭელსა სიმდაბლისასა და ასხ წყალი ცრემლთაგან მლოცჴმლობისათა, აღატყინე ცეცხლითა საღმრთოთა სიყვარულისათა, განაგრილე მარხვთა და დამარილე(!) მძათმოყუარებთა და იხმიე კოვზითა სინანულისათა და ესრეთ ყოვლისა ამის აღმასრულებელი განკურნებულ იქმნები უკუნისამდე“. 263r.

44. „აღსარება და უწყება და სასწაული მართლისა სარწმუნოებისა და წმიდათა კრებათათვს, რომელთა დაამტკიცეს მართალი სარწმუნოება, რომელი ესე ჭერ-არს ყოველთა ქრისტეანეთათვს, რომელნი კეთილად და გამოწლილვით მეცნიერ იყუნენ, წმიდა ფოტი პატრიარხის აღწერილი. — ესრეთ

მრწამს და აღვიარებ კათოლიკე და სამოციქულოსა ეკლესიასა შინა დაფუძნებული და ქადაგებული სარწმუნოებაჲა...“ 263v.

შენიშვნა: ქართულ ენაზე გადმოთარგმნილია გიორგი მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 114.

45. [კითხვა-მიგება]. „კი.: ღვთისმეტყველებბათა შინა რაოდენთა ბუნებათა აღიარებ? მი.: ერთსა...“ 263v—266v.

46. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ევთიმი მთაწმინდელისა, რომელი იყო ნათესავით ქართუშლი, რომელმან მრავალნი წიგნნი საღმრთონი თარგმნნა ბერძულისაგან ენისა ქართუშლთა ენასა ზედა, რამეთუ გამოიტყოდა იგი მადლითა სულისა წმიდისათა და ესე მცირედი კითხუა-მიგებაჲა მოჰსცა თეოდორე ხუცესსა საბაწმინდელსა, რამეთუ იყო იგიცა მღუდელი კეთილი ქართუშლივე. — კი.: გვედრები, შენ, ღმერთშემოსილო მამაო, მამაოწყე(!), თუ რომელნი წიგნი არიან, რომელთა იგი წმიდა კათოლიკე ეკლესია არა შეიწყნარებს? მი.: წიგნნი, რომელთა კათოლიკე ეკლესია არა შეიწყნარებს, არიან ყოველნი, რომელნი მწუალებელთა მიერ აღიწერეს...“ 266v—269r.

შენიშვნები: 1. ბოლოში მიწერილი აქვს ტექსტის ხელით: „ესე კითხუა-მიგება წმიდისა მამისა ევთიმე ქართუშლისაგან ნათქვამი, რუსეთში ენახა იერომონახს „ტარასი აღექსივეს ერთს ძველს კელნაწერს კურთხევანში, რომელიც ყოფილიყო რუისის ღთაების ეკლესიასა ავალიშვილის პროვოსიგან დაგდებული და მეფეს არჩილს გადაჰყოლოდა რუსეთს და იქიდაჲ გადმოეწერა“.

2. ამის შესახებ იხილეთ: კ. კეკელიძე, „ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 431—432, მისივე, Древне грузинский Архипастырь (ეტიუდები, XII, გვ. 282).

3. გამოცემულია: ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, 1970, გვ. 12—18, 1137. ამ გამოცემაში ჩვენი ხელნაწერიცაა გამოყენებული; საქართველოს საზოგადოებრივი სამართლის მიერ, გვ. 432—436.

47. „ეპისტოლე მიწერილი ქრისტე იესოს მიერ ავგაროსის მიმართ. — ნეტარ ხარ შენ ავგაროს და ქალაქი შენი, რომელსა ჰრქვან ედესია, ნეტარ ხარ შენ, რამეთუ გრწმენა ჩემდა მომართ, რომელ არა ვიხილაგ...“ 270r-v.

48. „ძველობითი ისტორია, ტომი 6, გვერდი 101. — ალექსანდრე მაკედონელი იშუა პირუშლსა წელსა ას მეექუთისისა ოლიმპიისასა. თუთ მისვე დღესა, რომელსაცა იშუა იგი, ტაძარი დიანასი დაიწუა ეფესოს შინა...“ 270v.

შენიშვნა: ბოლოში მიწერილია: „ესენი პეტერბურღს არის ამოწერილი რუსულიდან. წელსა 1830. აპრილის 12“ (270v).

49. „ქადაგება პირველსა კურიაკესა წმიდათა მარხუათასა. მიუგო მას ნათანაილ და ჰრქუა: რაბი, შენ ხარ ძე ღვთისა, შენ ხარ მეუფე ისრაილისა. სარწმუნოებისათჳს. — ვხედავ ოდესმე ხედვითა სასოებისათა დასაბამსა განმრავლებასა...“ 271r—277v.

შენიშვნები: 1. ბოლოში მიწერილი აქვს: „ბრწყინეალისა თავადის ასულო, ქრისტეს მოუღარეო ანა, ვიხილე რა ღვაწლი ესე მოღუაწეთა თითთა თქუშნთა, მხილებულ ვიქმენ შინაგანისა მსაჯულისა ჩემისაგან უღებებისათვის ჩემისა და ბაჲვად თქუშნდა აღდგომილმან აღვიწერეთ ქადაგება ესე უქმად დანაშთენსა ამას ქარტასა ზედა. ხოლო თქუშნ ყოვლად პატიოსანო დედაო, იმართეულე კინი ესე ძღუშნი ჩემგან, ვითარცა საყუარლისა ძისა თქუშნისა გაბრილის-“

გან და ნუმცა დავიწყებულ ვიქმნები წმიდასა ლოცვასა შინა თქვენსა გლახვიანთა ბერი ტარასი“.

2. ერთეი: ა. „ზანდუკი წიგნისა ამის, რომელსა შინა წერილ არს საუფლოთა დღეთა მეტაფრასნი, შესხმანი, წამებანი და ცხოვრებანი წმიდათა მოციქულთა, მოწამეთა და ღირსთა დედათანი, რომენი მივასწავებენ აღრიცხვითა ანანათათა, თუმცა თვების რიცხვ წინა უკმოთ არიან აღწერილნი, ესე არა არს ახლის აღწერისაგან, არამედ ძველს დედანში ასე ყოფილ იყო აღწერილი. — ა გამოცხადებისათს მელქისედეკისა...“ (279r—280r).

ზანდუკი თავდება: „ქადაგება პირველსა კვირიაკესა წმიდათა მარხეთასა, თქმული ილია მინიატი. ფურ. ტპ.“.

ზანდუკში ყველაფერი არაა ასახული. იგი შეუდგენია სოფრონიოსს. იხ. ქვემოთ 281r-ზე მოთავსებული ეპისტოლე.

ბ [ეპისტოლე]. „სუაუვარელსო დაო ჩემო ანნა ბრძანებისა და თხოვისა შენისამებრ სრულ ვკვაე თქუქნ მიერ შრომილისა და ღვაწლადებულისა ამა წიგნისა ზანდუკის შემზადება. თუმცა არა კანონიერად და შეააიამად დაინახოთ საღმთოსა ამის წერილისა, უღრობისა ჩემისა გამო მომიტევეთ, გარან ვსაოებ, მხილელნი და მოსურნენი წმიდისა ამის წერილისა აღმოკითხვანი, ადულად მიავნებენ ანანათა ამათგან, რომელნი კიდურთა ზედა დამისხამნ და ათეთა ზედა წარწერილობითაცა იცნობებიან ყოველნი ამა წიგნსა შინა დაუნჯებულნი მოთხრობანი, მეტაფრასნი და წამებანი ყოველად მშვენიერნი წმიდათა მოწამეთანი და არა მომაგებენ წყევასა უდებებისა ჩემისა ნაცულად. და მეცა სურვილისა თქუქნისა მიმხედველმან, შეესძინენ კელითა ჩემათა ნაუშაყვენოცდა ოთხსა ფურცელსა ზედა აღწერილნი, რომელნიცა არა იპოვებიან სპართუჭლოსა შინა თუნიერ იმა დედნისა, საიღამაც გადმოვსწერენ, გარდა ეპისტოლისა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა მიერ მიწერალისა ავგაბროს მთავრისა შიმაჩთ და იგიცა მისთვის, ნუთუ სოფელსა შინა იშვიათად იპოვებოდეს, და კულად შეცთომა ესე მომიტევეთ, რომელ პორტაიტისა დეთისმშობლის ხატისათს ორგზის დავსწერე უმცირესმან მამან თქუქნმან სოფრონიოს ჩელმ წელსა, დეკემბრის კვ დღესა“ (281r).

გ. — ნაპოლიონ ბონაპარტიცაგან მინაწერი რუსეთის ხელმწიფესთან. — საყვარელო ძმო ალექსანდრე, არეს ბუბლიკამ(!) ფრანკიისაგან გეცნა სარწმუნო მნებობაში დამწე მუებრობობისათვის მამულისა კეისრად თვისად, რომლისა დავიგორგვიცნება აღსრულება ჯერ არს დეკენბრისა ათხუთმეტსა და ყოველნი ხელმწიფენი თანხმად არიან. ეგონებ არც თქვენ უარწყუთ. ხოლო პოლშისათვის განვიზრახეთ დამტკიცება რეს პუბლიკამ(!) და უკეთეს არა მწადდეს, მაშინ აღტყდების სახმილ-შემწველებო: — ნაპოლიონ ბონაპარტი.

პასუხისგება რუსეთის ხელმწიფისა. მასვე ქალაღსე წარწერა. — უსამართლოდ მუნ მფლობელო და გვირგეინისა გამაცულებელო, პოლშა რეს პუბლიკამ(!) რად გარდაგიქციევის? ვინაითგან იგი დავპრობოდ არს ძლითა მახვილისათა, არა გარდაიქციევის და ნურვიც იფიქრებს პისთვის ესრეთ. ხოლო სახმილ შემწველობისათვის წყალნი საკმაოდ არიან ნებითა ჩვენითა დაშრეტად. და სარწმუნო ყოფისათვის ამისა წარმოგიგზავნი თქვენდა ძალსა ოცდა რვა ათასსა მხერობასა ჩვენსა. იმპერატორი ალექსანდრე პირველი“ (282r).

3. ხელნაწერში დღეს მცირე ზომის ფურცელი (16,8×11,2), მეოცე საუკუნის ხელით დაწერილი. ასეთი შინაარსის: „1) პარუსანა შეიდი არშინი 1p. 80k. 2) საკაბე ჩითი თორმეტი არშინი 1p. 80k. 3) სარჩული სერი მიტ. 6ap. 60k. 4) სოფოს კაბა თორმეტი არ. 3p. 5) სარჩული სამი არში. 30k. 6) მიტკალო საპერანგე 5apш. 75k. 7) თავზედ მოსახვევი 60k. 8) საბნისა საპირე 7apш. 1p. 50k. 9) სარჩული 7apш. 85k. 10) სარჩული 7apш. 85k. 11) საპირე ლეიბისა 7apш. 2p. 10k. 12) სუფრა 1p. 13) პირსახოცი 80k. — 16p.“ (1r), „16p“ — წარმოადგენს ჯამს დანახარჯისას.

ანდერძები: 1. „შემეწე, ღვაწლით შემოსილო წმინდაო გიორგი, მხეველსა და დღდათა უნარჩევებსა, ცოდვილს დედაკაცს ანნას“ (25r).

2. „გვარო პატროსანო, შემწყალებ და შემეწე ცოდვილსა ანნას“ (60v).

3. „აღესწერე სასო და სიქადული მოთხრობა ესე დღესა ივლისის ბ, რომელ არს სადღესასწაულო დღე ესე ქრისტიანეთათვის, ცოდვილმან დედაკაცმან ანნამ. არაგვის ერისთვის სარიდანის ძის ბეჟანის ასულმან მეოხებად სულთა ჩემთათვის. აღმომკითხველთა წიგნისა ამის ავედროთ, მოხსენება მყავიო შენდობით მღვთის მშობელისა მიერ. წელთა ჩელზ.“

სამარხოსა ამას ჩემსა ეკკლესიას მღვთეებას შევსწირე საოხად სულისა ჩემისად და შვილთა ჩემთა სამლოცველოდ წიგნი ესე. ნურეინ ხელ მყოფს წარტაცებად და იძულებად ამა ეკლესიადამ და ესევე მიმგებელ ექმნების წარმტაცებელსა მას მერმესა მას საუკუნესა“ (144v).

4. „სრულ იქმნა წამება ქალწულისა ირინასა თვესა მაისსა კდ, წელთა ჩელმ. ანნა“ (161v).

5. „შემეწიე მე ცოდვილსა და დედათა უნარჩეველსა ანნას, ღვაწლით შემოსილო ანუსია“ (224r).

მინაწერები: 1. „თვესა ნოემბერსა, თვესა დეკემბერსა, თვესა იანვარსა, თვესა ფებერვალსა ბ, მიგებება უფლისა ღმრისა და მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი“ (1r).

2. (შავი ფერის ფანჯრით) „ეს არის წმინდათა მოწამეთა მამათა და დედათა ტომი მეტაფრასი“ (1r).

3. „ნიკოლოზ დიაკონმან გარდაცსწერე აქინდგან შიკ ამოარჩევით, რაც კარგი იყო“ (39v).

4. [ლექსები]:

ა. „რომელი მყოფომ მაღალთა შინა სახელ წმინდაო მამაო ჩვენო, ვითარცა ზეცით, ეგრეთა ქვეყნით, პურსა არსებით მოვკეკემა ჩვენო და ნუ შეგვიყვან ჩვენ განსაცდელსა, ბოროტსა დაგვხსენ, უფალო ჩვენო, მე შენა ვეუდრო, ესრეთ ცოდვილი, რომელ სატანა არ შემარჩენო“.

ბ. „სოფელს ვიყავ, ბევრი ვცოდე, ტვირთი მძიმე ავიკიდე, სულსა ჩემსა, მღვთის მშობელო, ვერვის ვანდოფ შენგან კიდე, სასუფიეველს შემოიყვანე, მაგრა ხელით მომიციდე, სამოველის გუნდმა გოხოვოს, მას შენებრივ წიქიდე(!)“.

გ. „ჯვრისაებრ ქება შენი, არვის ძალუმს, ღმრისა სძალო, ჯვარას შეკრბენ ანგელოზნი, მიწიერნი კაცნი. ქალო, სჯობს, რომ გიძღენან კინამასნი, გუნდრუკ-მური, დამუტა ხალო, ჯვარცმულისა ღმრისა დედავ, ცოდვილს მკურნე, დედოფალო“.

დ. „დედა ქალწულო, მშვენიერი შროშანი, მას ახარებს ანგელოზი ფრთოსანი, შენგან იშვების მეფე გვირგვინოსანი, მას მონებენ მეფენი მრავალ ყმოსანი“.

ე. „იამბიკონი“

ქეთევან ბრძენსა, ბრწყინვალედ აღმომზესა სუფიევის ძესა, სოფლისა ზესთა ზესა, დახნილით ზაგესა, კურთხევის მომმადლესა, მას ღმრისა დღესა, კახეთის განმადლესა, მარტვილთა მზესა, უძღენი შესხმათა ლექსსა.

სხეულთა შენთა, ქეთევან, სისხლ ნადენთა, მარად სახსენთა, მკურნალთა ყოველ სენთა, მადლის მფენთა, სულის განმათენთა, მირონ სადენთა, სურნელ მყოფელთა ჩქმნთა, მეოხთა ჩვენთა, შევსწირავ ამათ ძღვენთა.

ეს ქრისტეს სძალი, იასპ მკვირვალე ლალი, შუადღის მზეა, არა თუ მოვარე მცხრალი, გული აქვს სალი, მით დასცა მძლავრი მწყურალი ამას იქმს ქალი, ბუნებით ჭირთა მკრთალი.

არაგვის ერისთვის რადაილის ძის დავითის ასულმან ვარა. ვარამ აღესწერე. ოკდომბრის ე დღესა წელთა ჩელთ ქკს ჯკთ“ (43r).

5. (გადამწერი ანას ხელით): [ლექსი]. — „ლუარსაბისი ყვავილ წალოტიაანი მწიფობენ მტილნი ნაყოფ ხილნარ-ხიანი, ესე სიტყვითნი და სხეგ-ნათელ-მზიანი ჰკრთიან ელვანი, ერთი მთიებ ციანი, არ ღამიერნი, ყოელ მადრიელ დღიანი“ (43r).

6. (გადამწერი ანას ხელით): „შენი ვარ, მაცხოვრე მე, მცნებანი შენნი მრწმენეს მე. დაშრტა ლამპარია ესე მთებარე სასანთლესა ზედა ქეშპარტისა მღვდელმთავრობისასა, საჩინო მწყემსი ბოდბელ მიტრაპოლიტი, სანატრელი ოოანე, კახთა თავადთაგანი მაყაშვილი, რომელი მწყისიდა სიტყვიერთა სამწყსოთა ქრისტესთა ორმოცდა თოთხმეტ წელ — ნდ წელ და განაშენებდა წმინდასა ამას ტაძარსა და ადგილსა ყოვლითა შემკულებითა და წესიერებითა, და აწ, ჰასაც სიბერისად მიწვენილმან დაუტევნა საწუთრო ესე კდ სეკდნბრის თვისა, ჩუღუ წლისასა და დასნა აქა ოთხმოცდა თოთხმეტი — ჟდ წლისა მონაზონებით დამამგრადნი სხეულნი თვისნი სახსენებელად საუქუნოდ და თვით წარსდგა წინაშე მეუფისა თვისისა“ (97v).

382

კრებულო. XV

382 ფ.; 38,5×27; ქაღალდი, გაყვითლებული, დაზიანებული, სხვადასხვა დროის, ახალი რესტავრირებული; აქვს გვიანდელი რვეულგებრივი აღრიცხვა ასომთავრულით და არაბული ციფრებით. ეს აღრიცხვები ერთმანეთს არ ემთხვევა; ყავისფერი ლედვინგადაკრული მუყაოს ყდა, ახალი შეკინძული. ზოგჯერ ფურცელთა რიგი არეულია, რაც თავთავის ადგილას შენიშვნებშია მითითებული. აქვს ყდის საცავი ფურცელი; ნაკლული. ჩამოხეული აქვს მარჯვენა სვეტები ფ.ფ. 51 და 52-ს; ნუსხური ორ სვეტად. ფ.ფ. 242, 307, 363 ვაბმითა დაწერილი. სათაურები და დასაწყისები სინგურით. 178v-ს კიდევ დახატულია შავი ფანქრით სასულიერო ტანსაცმელში ჩაცმული კაცი, რომელსაც ქვევით მხედრულით მიწერილი აქვს „ბაგრატ“ (ბაგრატ ტავრომენელი. — თ. ბ.). ნახატიც და წარწერაც გვიანდელია. ასევე 307v-ზე შავი ფანქრით დახატულ გამოსახულებას აწერია „იოანე მოწყალე“ წარწერა XIX ს. ხელითაა გაკეთებული. ფ. 382 ეკუთვნის სხვა ხელნაწერს (იხ. შწმ. 3); [XV ს.]. აქვს ჰვირნიშანი; გადამწერები: „ბაბიჯანე“ (54r, 138v, 141v), „იერემია“ (67v, 100v, 107v, 108v), „რუთი“ (138r), „დიმიტრი“ (310r); დაუწერელია: 97v—98r, 308r, 309r-v, 373v.

1. [საბას ცხოვრება]. — „... ული, არამედ ღმრთისაგან განგებული და მის მიერ დაწესებული. ღუაწლთათჳს ფრიად განწირული, ჭირსა უწყალოდ მიცემული...“ 2r.

თ ა ვ დ ე ბ ა : „... ამან წმიდამან ბერმან, მამამან ჩუენმან, მღდელმან, ნერგმან სამოთხისამან ესევეითარნი რტონი აღზარდნა და მრავალფერითა ყუბელითა შეამკვნა და სულნელიდა ნაყოფითა აღავსნა და უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა შეწირნა, რომელსა ჰშუნის დიდებამ, პატივი და თაყუანის ცემა მამისა თანა სულით წმიდითურთ აწ და მარადის და უკი უკე, ამინ“.

2. „შესხმაჲ წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა გიორგისი, რომელი თქუა წმიდამან ბასილი კესარიელმან [დღესა] მას ღუაწლისა [მის წმინდისასა]. — მარადის ბრწყინვალე და ყოვლად ქებულ არიან წმიდათა მოწამეთა საცხენებელნი...“ 2r—9v.

შენიშვნები: 1. აკლია 9v-სა და 10r-ს შორის.

2. იხ. კ. კველიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 19. წარმოადგენს — ითიკის მეორე მოცდათჳთ თავს, თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. ბ ა ს ი ლ

დიდმა აქ გამოიყენა ანდრია კრიტელის შესხმა წმიდა გიორგიზე. შდრ. დასახელებული წიგნი, გვ. 14.

3. სათაურში ნაკლები ადგილი აღდგენილია A—381-ის მიხედვით.

3. [.....]. — „... ..“ 10r.

თავდება: „... ლითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, რომლისა არს დიდებაჲ „აწ და მარადის და უკი უკე, ამინ“.

შენიშვნა: ამ უცნობი თხზულების მხოლოდ ეს სტრიქონებია შემორჩენილი ხელნაწერში.

4. „თვესა იენისსა თ. ცხოვრებამა წმიდისა პელაგიასი, რომელი იყო ანტიოქელ. ესე იყო პირველ მძავი და იქმნა ჭურჭრეულ. — მნებავეს უწყებდალ თქუენდა, სულიერთა ძმათა, რათა სარგებელსა დიდსა მიემთხვენ სულნი თქუენნი...“ 10r—14r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 135.

5. „იენისსა იმ, წამებამა წმიდისა მოწამისა ლეონტისი. გ. უ. — მოსრულ იყო ელაღით სოფლით ყოვლად სანატრელი მოწამე ღმრთისა ლეონტიოს...“ 14r-v.

შენიშვნები: 1. ტექსტი გამოცემულია, იხ. კ. კეკელიძე, კიმენი, II, 1946, გვ. 59—63.

2. მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 131; 5. გოგუაძე, სეთი — მრავალთავი ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

6. „იენისსა კე, წამებამა წმიდისა ფებრონიასი. — იყო დღეთა დეოკლიტიანე მეფისათა ანთიმოს მთავარი და იყო იგი უძლურ ჯორცითა და იღვა იგი ცხედარსა ზედა...“ 15r—21v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 138, იქვე 61 გვერდზე ავტორად დასახელებულია თომასი და.

7. „იენისსა ლ, პეტრე პავლესთასა. ებისტოლე წმიდისა დიონოსი ბრძენთ მთავრისა და ათინელთა ეპისკოპოსისა, რომელი მიუწერა ტიმოთეს საყუარელსა თუსსა და მოწაფესა მოძღურისა თუსისა პავლესსა. — გიკითხავ სანდმრთოხსა მოწაფესა და შვილსა სულიერსა ჭეშმარიტისა მამისსა...“ 21v—24v.

შენიშვნა: გამოცემულია, იხ. G. Peradze, ქურნ. 'Βλαπὶς II, ვარშავა, 1937, გვ. 3—35. იხ. აგრეთვე: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“ V, გვ. 40, 124; მისივე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 450.

8. „თუესა იელისსა ზ, სამოსლისათვს ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობელი-სა და მარადის ქალწულისა მარიამისა. — ხოლო თუ ვითარ დიდსა მას ქალაქსა კოსტანტინეპოლისსა მოსცა წმიდამან ღვთისმშობელმან უხრწნელი იგი სამოსელი თუსი...“ 25r—27r.

9. „ამასვე თუესა იელისსა ზ, წამებამა კეთილად მძლეთა წმიდათა მოწამეთა პავლე, ბილოს, თეონ, ირონ და მოყუასთა მათთა. გ. უ. — მეფობასა უღმრთოხსა და მაცთურისა მაქსიმიანოსისსა, მრავალთა შეურაცხვეცს ცხოვრებამა ესე...“ 27v—30r.

შენიშვნები: 1. გამოცემულია, იხ. კ. კეკელიძე, კიმენი, II, 1946, გვ. 17—26. გამოცემაში წინამდებარე ხელნაწერი აღნიშნულია L ლიტერათ; იხ. მისივე, „ეტიუდები“ XI, 1973, გვ. 104—107.

2. მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 134; ნ. გოგუაძე, სეითი — მრავალთავის ერთ-ერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

10. „ივლისა მ, წამებაა წმიდისა და ყოვლად ქებულისა, ღუაწლით შემოსილისა მოწამისა პროკოპისი. გ. უ. — მათ დღეთა შინა, ოდეს იგი დეოკლიტიანე და მაქსიმიანე იყვნეს მპყრობელ მეფობისა ჰრომთა და ბერძენთა, ბრძოლაა ძლიერი აღადგინეს ქრისტიანეთა ზედა...“ 30r—44v.

შენიშვნები: 1. მეტაფრასული რედაქციისა. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 203—204; მისივე, წამებაა პროკოპისი, კიმენი, II, 1946, გვ. 111, შნშ. 2; მისივე, „ეტიუდები“, XI, 1973, გვ. 147, შნშ. 14; მისივე, ცნობები სიბილასა და მისი წიგნების შესახებ ძველ ქართულ ლიტერატურაში („ეტიუდები“, II, გვ. 137).

2. 30r-ს ქვემო კიდულე XVIII ს-ის მხედრულით მიწერილია: „თუმთეტრ ფურცელია პროკოპისი“.

11. „ივლისა ი, წამებაა წმიდათა ორმეოცდა ხუთთა, რომელნი იწამნეს ნიკოპოლის, ქალაქსა სომხითისასა. გ. უ. — ჟამთა ლიკინიოსის მეფისა უშუალოსა მის და მაცთურისათა იყო დევნულება დიდი აღძრულ ქრისტიანეთა ზედა...“ 44v—52v.

შენიშვნები: 1. 50r-ს მარჯვენა სვეტი, რომელიც მოცილებული იყო ხელნაწერზე, რესტავრაციის დროს შეცდომით მიუწებებიათ 52r-სთან.

2. ტექსტი გამოცემულია. იხ. ი. იმნაიშვილი, საკითხავი წიგნი ძველ ქართულ ენაში, II (ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 1), 1966, გვ. 75—91).

3. მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; მისივე „ეტიუდები“, V, გვ. 134; ნ. გოგუაძე, სეითი — მრავალთავის ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

12. [წამებაა წმიდათა მოწამეთა კვირიკე და ივლიტასი]. — „... მას შინა ვპოვე, ვითარცა ასწავებს სარწმუნოება ჩუენი. რამეთუ სიტყუანი პირველისა მის წიგნისა წამებისანი, ვითარცა ვმობედ რა მყუარნი დაფუვედ ჭინჭუელნი, ეგრეთ შესარაცხელ არიან სიტყუანი მათნი...“ 52v—54r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 130. იგი წინამდებარე ხელნაწერის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ილია აბულაძემ. იხ. ლიტერატურული ძიებანი, II, 1944, გვ. 100—104; იხ. იქვე, Г. Н. Чубинашвили, Изображение святого Квирикe в грузинской чеканке, გვ. 97—126.

13. „თვესა ივლისა იზ, წამებაა წმიდისა მოწამისა მარინასი. ღმერთო, შეიწყალე სული ეპიფანესი. — შემდგომად აღდგომისა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა და დიდებით ამაღლებისა მისისა მამისა ზეცად...“ 54r—59v.

შენიშვნა: მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. ი. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 132; ნ. გოგუაძე, სეითი — მრავალთავის ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

14. „თვესა ივლისსა იზ, წამებაჲ წმიდისა ათენაგენესი, ეპისკოპოსისა სევასტიელისა დეოკლიტიანე მეფისა ზე უღმრთისა. — იყო დიდი შურუი ქრისტიანეთა მიმართ, რომლისათჳსცა მოსწყუედდეს ყოველთა, რომელნი ღმრთისა მიმართ სიბრძნით ცხოვრებდეს...“ 59v—61r.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 118—119.

15. „თვესა ივლისსა იმ, წმიდისა მამისა ათანასესი, ვითარცა მას ქალაქსა შინა ყვლიზმას, რომელ არს ეგვპტესა. გ. მ. — იყო მეფობასა დიოკლიტიანესსა და მაქსიმიანოსისსა უღმრთოთა მათ და უკეთურთა მეფეთასა...“ 61r—64r.

შენიშვნა: ტექსტი გამოცემულია: იხ. კ. კეკელიძე, მარტვილობა ათანასე კულიზმელისა, „ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, VIII, გვ. 56—70, იხ. აგრეთვე, მისივე ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 134.

16. „თვესა ივნისსა იე, წამებაჲ წმიდისა მოწამისა ვონიფანტესი. — ღმერთი ჩუენი კაცთმოყუარე არს და ჯერინებს მრავლითა წყალობითა თსითა განგებასა კაცთა ცხოვრებისასა, რომელმან იგი თქუა...“ 64r—67r.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 126.

17. „თვესა ივლისსა კდ, წამებაჲ წმიდისა ქრისტინასი ქალაქსა შინა ტურსოს მამისა თსისა ორბანოსისგან და დიონისგან და ივლიოსისგან. — იყო ვინმე ქალი ნეტარი და წმიდაჲ ქალაქსა შინა ტურსოს სასოებითა ღმრთისათა ქალწული...“ 67r—73v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისაა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 139. არსებობს ქრისტიანს წამების სხვა კიმენური ტექსტიც. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, III, გვ. 178—196.

18. „ცხოვრებაჲ წმიდისა კანონიკესი, რომელი იყო ასული მთავრისა ერთისა კოსტანტინეპოლელისა და იქმნა მძოვარ. — იყო ვინმე ერთი მამათაგანი, რომელსა ერქუა სილოვანე. დაჯდა იგი ქუაბსა შინა მონასტერსა ფარაასასა, მახლობლად იმრუსალემსა...“ 73v—75r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისაა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 130.

19. „ამბაჲ დანიელისი, პატრიკიამთჳს(!), რომელმან გარდაიცვალა სახელი საჭურისად. — საჭურისი ვინმე დაყუდებული იყო შინაგანსარე უღაბნოსა სიკიტისასა...“ 75r—76r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისაა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 135.

20. „ცხოვრებაჲ და სიბრძნე წმიდისა ნეტარისა დიონოსიოს ბრძენთ მთავრისა და ათინელთა ეპისკოპოზისა, რომელი იყო ძე მთავრისა მათისა. გ. მ. ოკდომბრის გ იკითხვების. — გუთხრობდა თავისა თსისათჳს ნეტარი დიონოსიოს და თქუა: მე, ძმანო ჩემნო, სიბრძნისმოყუარენო, დიონუსიოს, ძე მთავრისა სოკრატისი და დიდებული ათინელთაჲ, დედის მუცლით ჩემითგან აღთქმულ ვიყავ მშობელთაგან შესაწირავად...“ 76r—78v.

შენიშვნები: 1. ტექსტი გამოცემულია: Peeters, Analecta Bellandiana, t. 39, გვ. 277—313; ილია აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურ-

თეორია IX—X სს-ში, 1944, გვ. 0170—0172, 133—147; მისივე, ქართული სომხური ფილოლოგიური შტუდიები. მრავალთავის ზოგიერთი თავის წყარო (თბილისის უნივერსიტეტის შრომები, VI, 1938, გვ. 331).

2. მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 123; ნ. გოგუაძე, სეთი — მრავალთავის ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

21. „თვესა სეკდენბერსა იდ, ნეტარისა ანდრია კრიტელისა სიტყუაჲ ყოვლად მსოფლიოსათჳს ამალღებისა პატოსნისა და ცხოველმყოფელისა ჳუარისა. ან მამაო. — აღჳძრნეთ დღეს, საყუარელნო, ბაგენი სახედ ბობღნი-სა, აღვილოთ საფსალმუნე და ორღანოჲ...“ 78v—80v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. ელ. ბეტრველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, 1959, გვ. 119—120. თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 432).

22. „დღესასწაულსა ჳუართა აპყრობისასა საკითხავი, თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუწნისა იოანე ოქროპირისა. გ. მ. — ყოველივე უღარეს-თავან უმჯობესთა მიმართ შეცვალებაჲ ფრიაღისა შუჭბისა და მხიარულები-სა მომატყუშბელ ექმნების ნათესავსა კაცთასა...“ 80v—83r.

შენიშვნა: არსებობს სხვა რედაქციებიც. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 76.

23. „თვესა სეკდენბერსა კა, წამებაჲ წმიდისა და დიდებულისა მამისა თეოდორესი და მისთანათა წამებულთა მოწამეთა, რომელნი იწამნეს ჳერღა ქალაქსა, ქუტყყანასა პამფილიისა. — მათ ჳამთა იყო ჳრომს მეფე ანტონინე, ხოლო ქუტყყანასა ფრიგიისასა, ქალაქისა ჳერგეს მთავრობდა დიოდორე, ვინმე კაცი უკეთური. მღევარი იყო და მტერი ქრისტიანეთაჲ...“ 83r—86v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმი-დელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 127; მ. ქავთარია, თეო-დორე სტრატეილის წამების რედაქციები (შოთა რუსთაველი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის საიუბილეო კრებული, 1966, გვ. 199).

24. „თვესა სეკდენბერსა კბ, წამებაჲ წმიდა, ყოვლად ქებულისა მღდელ-მოწამისა ფოკასი. გ. მ. უ. — მოსლვასა მას მაცხოვრისა ჩუწნისა იესუ ქრის-ტესსა, წმიდისა და მოწყალების მოყუარისა და მკურნალისა და მწყემისსა და მოძღუარისა...“ 87r—90r.

შენიშვნები: 1. გამოცემულია: ი. იმნაიშვილი, საკითხავი წიგნი ძველ ქარ-თულ ენაში, II (ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, ტ. 10, 1966, გვ. 32—40, 215).

2. მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; ნ. გოგუაძე, სეთი — მრავალ-თავის ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

3. კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 138.

25. „თვესა სეკდენბერსა კგ, წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუწნისა იოანე ოქროპირისა კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა სიტყუაჲ ჳაქარის და-ღუმებისათჳს და ელისაბედის მიდგომიღებისა. გ. მ. — არა რაჲ არს ჳრჩი საზ-

ღვართა სამეუფოთა, რამეთუ ყოველივე ჰმორჩილობს და ჰმონებს საღმრთო-
 ესა ბრძანებასა...“ 90r—91v.

26. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა იოანე ოქროპირისა, დაღუმე-
 ბისათს ზაქარია წინასწარმეტყულისა და შობისათს წინამორბედისა. სიტყუა
 შესხმითი. გ. მ. — მოსე დიდმან მსახურმან ღმრთისამან, წინასწარმეტყულ-
 თა თავმან, ზღუს მოგზაურმან, რაინდმან ჰაერისამან, ტაბლა მყოფელმან მანა-
 ნაისამან, რომელმან მიიხუნა ფიცარნი დიდებულნი...“ 91v—94r.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 78.

27. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა ნისიმესი, რომელი იყო ასული
 ძევისა ეგვიპტისა და იქმნა მამამ სახლის უღაბნოს მოძღუართა ზედა, რიცხუ-
 თა ოთხასთა წმიდთა მამათასა. გ. მ. — იყო ეგვიპტეს დედაკაცი ერთი, რო-
 მელსა ერჭუთა ნისიმე და იყო გელსა ქუეშე მისსა ათხუთმეტი ქალაქი ყოვლი-
 თურთ დაჰბით და სანახებითა სამკვლარებელად მოზბელთა მისთავან...“ 94r—96r.

შენიშვნები: 1. ტექსტი გამოცემულია. იხ. კ. კეკელიძე, კიენი, I, 1918,
 გვ. 202—214, XXV—XLVI; იხ. აგრეთვე: მისივე, „ეტიუდები“, XI, 1973,
 გვ. 98—99; მისივე, Эпизод из начальной истории египетского монашества
 („ეტიუდები“, VII, გვ. 76—101); ნ. წაქაძე, ნისიმეს ცხოვრების ქართული ვერ-
 სია („მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1975, გვ. 69).

28. „მოთხრობა წმიდათა მამათა მძოვართათს, რიცხუთა ოთხასთა. — ხო-
 ლო ამისა შემდგომად მო-ვიწმე-ვიდა მსახურსა ეკლესისა მის თანა ქალაქსა
 ალექსანდრიასსა კაცი ერთი...“ 96r—100v.

შენიშვნა: 97v და 98r დაუწერელია. გადამწერი გადახტა წერის დროს.

29. „თვესა ნოემბერსა ა, საქმენი და საკვირველებანი წმიდათა კოზმან და
 დამიანეთა, თეოდოტესა ძეთა. — უფლისა ჩუჴნისა იესუს ქრისტეს მეუფება-
 სა ყოველნი ცთომანი და ეშმაკთ მსახურებანი დაჰსდეს მის მიერ...“ 100v—
 102v.

შენიშვნები: 1. 100v-ს ბოლო 14 სტრიქონი სხვა თხზულების დასაწყისია.
 ეს თხზულება: „ცხოვრება და მოქალაქობა ღირსისა მამისა ჩუჴნისა
 შიოსა და...“ — ხოლო ნეტარი ესე ღმრთივანბრობილი მამამ ჩუჴნი წმი-
 დადამ შიო მოვიდა წინამძღვარებით სულისა წმიდისათა...“

XVIII ს-ში ხელნაწერის რესტავრაციის დროს დაკარგული იყო შიოს
 ცხოვრების მომდევნო ფურცლები და კოზმან-დამიანეს ცხოვრების დასაწყისი,
 რესტავრატორებს აღუდგენიათ კოზმან-დამიანეს ცხოვრების დასაწყისი და დაუ-
 კრავთ შიოს ცხოვრების დასაწყისზე. ამრიგად, ამ ხელნაწერის შედგენილობა-
 ში გაუქმდა შიოს ცხოვრების ტექსტი.

2. კიენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 131.

30. „ნოემბერსა კვ, წამება წმიდათა კოზმან-დამიანეთა არაბელთად და
 მოყუასთად მათთა. — მეფობასა დეოკლიტენესსა და მაქუსიმიანესსა, კარნობ-
 სა ლუსიასსა, ეგვას ქალაქსა კილიკიასსა, თუსა(!) ნოემბერსა, ათხუთმეტსა მის
 თუსასა დაჯდა კარანი იგი საყდართა ტაძარსა მას ანდრიანესსა...“ 102v—103r.

შენიშვნა: ტექსტი კიენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები...“ V,
 გვ. 131.

31. „დეკემბერსა კ, წამება წმიდისა ეგნატი მთავარეპისკოპოსისა, ან-
 ტიოქელისა და პარალისა პატრიარქისა. — წელსა მეხუთესა მეფობისა ტარი-

ანოს(1) კვისრისასა და მეორესა წელსა მთავარობასა ათიკოსსა სობინესსა და მარკვილესსად, იყო წმიდა ეგნატი ანტიოქიას პატრიარქად...“ 103v—108v.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“..., V, გვ. 128. გამოცემულია, იხ. ივ. ჭავჭავაძის სინის შთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, 1947, გვ. 171—183.

32. „თვესა ოკდონბერსა გ, წამებად დიონოსი არიომაგელისა მღვდელმონაშისა. — ძუჭლსა მას შინა პირველ სახით და აჩრდილით იყო ჭეშმარიტებად სარწმუნოებისა და ნათელი ჭეშმარიტებისა ბნელითა და აჩრდილითა დაფარულ იყო...“ 108v—113r.

შენიშვნა. ტექსტი მეტაფრასული რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“..., V, გვ. 167.

33. „თვესა ოკდონბერსა კთ, წამებად წმიდათა მოწამეთა ზინობ და მღვდელმონაშისა ზინობია, დისა მისისა. გ. მ. — ეგვია ქალაქი არს აღშენებული ღელესა იონიამასა და დაფუძნებული ქუწყანასა კილიკიისასა...“ 113r—115v.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“..., V, გვ. 174.

34. „თვესა ოკდონბერსა ლა, წამებად წმიდისა მოწამისა ეპიმახოსი. გ. მ. — რაქამს იგი არმურსა უღმრთოებისასა მოეცვა ყოველი სოფელი და ყოველნი კაცნი მიიზიდვიდეს ზორვად ეშმაკთა. რამეთუ შინებისაგან მეფეთასა და მკვლელებრისა მის მძნეარებისაგან მძლავრთასა ზარტყილი ყვნეს...“ 115v—117v.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“..., V, გვ. 172.

35. „თვესა იელისსა ბ, სარტყელისა ყოვლად წმიდისა. — ხოლო თუ ვითარ დიდსა მას ქალაქსა კოსტანტინეპოლისასა მოსცა წმიდამან ღვთისმშობელმან უხრწნელი იგი სამოსელი თვისი ნაწილად საწადელად...“ 117v—119v.

შენიშვნა: იხ. ზემოთ მე-8 ნომრის ქვეშ.

36. „თვესა აგვსტოსა იე, მიცვალებად ყოვლად წმიდისა დედოფლისა ღმრთისმშობელისა. — ხოლო აწ მიცვალებისა მისისათეს და ამიერ სოფლით სოფლად საუკუნოდ მიწვენისათეს ვიტყოდით მადლითავე მისითა...“ 119v—128r.

37. „თვესა აგვსტოსა იე, მიცვალებად ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისა ქუეყნით ზეცად, თქმული წმიდისა მამისა ჩუჭნისა [კეს]არ[ი]ელ ბასილისი. გ. მ. — ცისა შორის და ქუეყნისა ღმრთისა მიერ დედისათეს, სამებამან წმიდამან დაუსაბამომან, დაშაბდებელმან ყოველთამან, რომელ არს მამა, ძე და სული წმიდად ღმერთი და უფალი, ამან ღირს მყვნა საშინელსა საადუმლოსა ხილვად..“ 128r—137v.

38. „იანვარსა კდ, ცხოვრებად და მოქალაქობად [ღირსისა და ნე]ტარისა დედისა ქსენესა. — ახალი ესე და უცხო ჭეშმარიტად ქსენის ცხოვრებად მცირე უკუჲ არს, ვითარ ვინ ჰგონოს, და შემოკლებულ...“ 137v—138r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“..., V, გვ. 210.

39. „ნეტარისა ანდრიასი, სიტყუაჲ ყოვლად მსოფლიოსათჳს ამალღებისა პატიოსნისა და ცხოველს მყოფელისა ჭუარისა. გ. მ. — ჭუარისა კრებასა აღვასრულებთ და ყოველივე ეკლესიისა განბრწყინდების სავესებაჲ...“ 138v—141v.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 211.

40. „გორციელისა შაბათსა საკითხავი სულთაჲ, თქმული წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ანასტასი სინელ მამასახლისისა. გ. მ. ზემოთ ზ საკითხავი წერია ამა დღისა. — რაჲ არს ესე, ჰოჲ საყუარელნო, ვითარ მოსწრაფედ და ღირსებით შემოკრებულ ვართ...“ 141v.

წყ დ ე ბ ა: „... დაუტევენს ბნელნი აჩრდილნი საწუთოსანი და...“

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 13.

41. „თვესა სეკდენბერსა კ, წამებაჲ ყოვლად ქებულისა ეესტატისი, მეულლისა და შვილთა მისთა. — ტრაიანოს ჰრომთა ზედა მეფობასა და კერბთა მიმართ სიბორგილესა მთავრობდა დიდიცა ესე ეესტათი...“ 142r—147r

შენიშვნები: 1. დასაწყისი დაწებებულია 141r-ზე.

2. ეს ხელნაწერი მოხსენიებულია კ. კეკელიძის შრომაში: ახლად აღმოჩენილი რიტუალი ნადირობისა („ეტიუდები“, III, გვ. 141).

42. „თვესა იელისსა თ, ცხორებაჲ და მოქალაქობაჲ წმიდისა მამისა ჩუშნისა და მოციქულთა სწორისა ბაგრატისი, ტავრომენელთა ქალაქისაჲ, რომელი აღწერა ევაგრე მოწაფემან მისმან. მ. გ. — მოწევილ არს ჟამი, საყუარელნო, კველყოფად თხრობასა ამას კეთილსა და სულთა სარგებელსა, რომელ არს ცხორებაჲ...“ 147r—181v.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ. მეტაფრასული რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 41—42, 121; მისივე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 197, 447—448; ტექსტი გამოცემულია, იხ. კ. კეკელიძე, რომანი „ტავრომენიანი“ ძველ ქართულ ლიტერატურაში („ეტიუდები“, II, 1945, გვ. 25—29, მასზე: გვ. 21—33 ან ლიტერატურული ძიებანი, I, 1943, გვ. 2—16. ამ ტექსტის რუსული თარგმანი იხ.

А. Хаханов, Баграт епископ тавроменийский (Труды по востоковедению, издаваемые Лазаревским Институтом восточных языков, вып XIX).

43. [აბგარ უარი] „თვესა იენისსა მ, წამებაჲ წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა თეოდორე სტრატილატისაჲ. მ. გ. — ვითარცა მზე განანათლებს მხილველთა მისთა, ეგრეთვე თხრობაჲ მოწამეთა წამებისაჲ მსმენელთა მისთა...“ 181v—186v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ. ავტორი აღუადგინეთ, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 3, 126—127; მისივე, „წმიდა მხედარი“ („ეტიუდები“, II, 1945, გვ. 9—10); მისივე, რომანი აბუკურა და მისი ორი რედაქცია ძველ ქართულ მწერლობაში („ეტიუდები“, VI, გვ. 29); მ. ქავთარია, თეოდორე სტრატილატის წამების რედაქციები (შოთა რუსთაველი. ხელნაწერთა ინსტიტუტის საიუბილეო კრებული, 1966, გვ. 199); А. Хаханов, Жизнь св. Феодора Стратилата и Тирона в грузинском переводе (Богословский Вестник, 1910, сентябрь, стр. 324—332); Материалы по грузинской агиологии. По рукописям X-века стр. предисловием издал А. Хаханов, Москва, 1910, стр. IV—XI.

44. „თვესა იენისსა კდ, შობაჲ წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა. საკითხავი საადუმლოათა დაფარულთაგანი. მ. გ. — და იშვა იესუ ბეთლემს ჰუროასტანისასა ორმოცდამესამესა წელსა ავსტოს კეისრისასა...“ 186v—188r.

45. „თითოსახეთაგან და მიმოდანუელთა თხრობათა ერთად შეკრებული მოსაყენებელი და ყოვლად ქებულთა თავთა მოციქულთა პეტრესი და პავლესი. მ. გ. თვესა იენისსა კთ. — და კელოვნებათაცა შინა არა ხოლო ძუელთა მამათასა მივითუაღეთ მოპოვნებულსა, არცა ხოლო შევიტკობთ მათსა საქმესა მოგონებულსა...“ 188r—195r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 203.

46. „თვესა ავსტოსა ვ, ფერისცვალებად უფლისა ჩუჴნისა იესუ ქრისტესი. საკითხავი თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ეფრემისი. გ. მ. — ავარაკისაგან არს მკად სიხარულისა და ვენაჯისაგან — ნაყოფი ჭამადთა...“ 195r—197v.

შენიშვნა: გამოცემულია: საკითხავი წიგნი ძველ ქართულ ენაში, I, 1966, გვ. 11—19, გამოსცა ი. იმნაიშვილმა (ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, ტ. 10).

47. „თვესა სეკდენბერსა კვ, ლუაწლნი და ექსორიობანი წმიდისა და ყოვლად ქებულისა იოანე მოციქულისა, მახრობელისა და ღმერთისმეტყუელისნი, აღწერილი პროხორეს მიერ მოწაფისა თვისისა შუდათაგანისა, რომელი იყო ძმისწული პირველმოწამისა სტეფანესი. მ. გ. — ესე კაცი ღმერთშემოსილი, უზეშთაესი ანგელოზთადაცა, შეყუარებული ყოველთა მეუფესაჲ, განმადლირებელი დაბნელებულთა წარმართთა...“ 197v—213r.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“... V, გვ. 107, 129.

2. გამოცემულია. იხ. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით. საიუბილეო გამოცემა საეკლესიო მუზეუმისა. თბ., 1901, გვ. 111—175.

48. „თვესა ოკდონბერსა ა, მოსაყენებელი წმიდისა მოციქულისა ანანია მღვდელმოწამისა. გ. მ. — რომელსა იგი ეპყრა სიბორგილე კერპთა საცთურისა არა უდარეს, ვიდრედა საყდარი ყოვლისა მის ბერძენთა მეფობისა, მის მიერ წარმოვლინებულ იყო ლუკიანე უღვთოჲ...“ 213r—214v.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“... V, გვ. 161.

49. „თვესა ნონებერსა იზ, წამებაჲ წმიდისა და დიდებულისა მღვდელთმოდლარისა გრიგოლ საკურველთმოქმედისა. გ. მ. — წელსა მეორესა მეფობასა ივლიანე უსკულოასასა, რომელმან მძღაერებით დაიპყრა სამეფოჲ საბერძნეთისა შემდგომად კოსტანტინე მეფისა მცირისა მორწმუნისაჲ...“ 214v—219v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“... V, გვ. 123.

50. „ნონებერსა იზ, ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ წმიდისა და ყოვლად ქებულისა გრიგოლი საკურველთმოქმედისა. აღწერილი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა გრიგოლ ნოსელისა. გ. მ. — ერთი უკუჴ არს სახე ჩუენისაცა ამის სიტყუსა და აწ ქმნილისა ამის შესაკრებელისა...“ 219v—235v.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისაა. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 166.

51. „თვესა ოკლონბერსა კგ, მოსაცხენებელი იაკობ მოციქულისა, ძმისა უფლისა. გ. მ. — არა რაჲ არს ესრეთ საწადელ სათნოების მოყუარეთა, და არცა ერთითა სიმაძღრითა შემშობილ, ვითარ ცხენებამ მართლისა...“ 235v—238r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისაა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 178.

52. „ნოენბერსა კა, გიორგი, რომელი იყო კოსტანტიპოლის წიგნის მცველი წმიდისა ღმრთისა ეკლესიისა სიტყუად ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისათვს, რაჟამს მიყვანებულ იქმნა სამისა წლისა ტაძრად უფლისაჲ მშობელთა მიერ მისთა. გ. მ. — კეთილთა მიზეზთა სიტყუად დაწყებისათა მიჩუენებს ჩუენ მოწვენული ესე დღესასწაული...“ 238r—243v.

შენიშვნები: 1. ფ. 242 არ ეუთენის ამ თხზულებას, იგი შეცდომითაჲ აქ ჩაინძული, მისი ადგილია 327v-სა და 328r-ს შორის და წარმოადგენს ბასილი ჰამელ ეპისკოპოსის ცხოვრების დასასრულს და იოანე დამასკელის სიტყვის, ღვთისმშობლის შობის დასაწყისს.

2. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 24, 190—191; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 266.

53. „თვესა ნოენბერსა კგ, ცხოვრებამ და მოქალაქობამ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა ამფილოქე იკონიელ ეპისკოპოსისა. გ. მ. — და რაჲღა ვინ კეთილთაგანი მისცეს თხრობასა, უკუეთუ დუმილით ამფილოქესსა თანა წარჰკდეს, თხრობასა, რომელი-ესე დიდ დაჭირებამ ექმნების საესებასა ეკლესიისა...“ 243v—247r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისაა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 160.

54. „თვესა ნოენბერსა კდ, წამებამ წმიდისა და ნეტარისა დიდისა მოწამისა ეკატირინესი, რომელი იყო ასული დიდისა მეფისა კოსტასი. გ. მ. — წელსა ოცდამეხუთესა, მეფობასა უღმრთოასა მაქსენტი მეფისასა იყო საოცრებამ კერპთაჲ...“ 247r—251r.

55. „თვესა ნოენბერსა კე, წამებამ წმიდისა კლემენტოს ჰრომთა პაპისა და პეტრე მოციქულისა მოწაფისა, აღწერილი ფიბესოსი მიერ მოწაფისა. გ. მ. — ესე წიგნი არს საესე ზეცისაჲ სიბრძნითა სულიერითა, რომელი აღწერა სანატრელმან კლემენტოჲს საქმეთათვს ქადაგებათა წმიდისა მოციქულისა პეტრესთა...“ 251r—254r.

შენიშვნა: ტექსტი კიმენური რედაქციისაა. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 130.

56. [მიქაელ სვიმონწმიდელი]. „კერძოდ შეკრებილი და მცირედ რაჲმე მოცხენებული სიმრავლისაგან ცხოვრებისა და მისისა წარმატებათა და ნამუშავეთა განმრავლებათაჲსა წმიდისათვს და ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანე მონაზონისა და ხუცისა დამასკელისაჲ. მ. გ. — სწავლის-მოყუარეთა და სმენის-მოყუარეთა კაცთა სიმრავლისათვს არარა რაჲ არს ესრეთ სასწრაფოჲ და სასურველ, ვითარ ბრძენთა და საღმრთოთა კაცთა ცხოვრებამ...“ 254r—259v.

შენიშვნა: თარგმნილია ბერძნულიდან ეფრემ მცირის მიერ. კ. კე-კელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 100, 154, 182, გამოცემულია: К. Кекелидзе, Грузинская версия арабского жития Иоанна Дамаскина («Христианский Восток», т. III, вып. 2, гв. 119 — 174). იგივე გამოქვეყნებულია კ. კეკელიძის წიგნში „ეტიუდები“, VI, გვ. 136—176.

57. „თვესა დეკენბერსა დ, წამებად წმიდისა ბარბარასი. — იყო ესამთ მათ მეფე, რომელსა სახელი ერქუა მაქსიმინოს და ჯელმწიფე იყო აღმოსავალით კერძო კაცი, რომელსა სახელი ერქუა მარკიანე...“ 259v—263v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 126.

58. „ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა და საკურველთმოქმედისა მამისა ჩუენისა ნიკოლოზ, მთავარეპისკოპოსისა მირონ ქალაქისა, რომელ არს ქუცყანასა ლუკისასა. გ. მ. — ცხოვრებანი და მოქალაქობანი ღმერთშემოსილთა და წმიდათა მამათანი მსგავს არიან მაგალითსა მხატვართასა...“ 263v—273r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 134.

59. „თვესა დეკენბერსა კდ, წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა ათანასე აღექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისა სიტყუად აღწერისათუს ყოვლად წმიდისა ქალწულისა და ღმრთისმშობელისა მარიამისთუს და იოსებისთუს, რომელმან მიითხუა იგი. გ. მ. — ვითარცა მუშაკნი იგი, რომელნი აღმოჰკუთვლიან მიწასა გამოსადნობელსა ოქროსასა...“ 273r—276r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. ელ. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის შოამბე, 1959, I, გვ. 122, 124.

60. „თვესა დეკენბერსა კე, იოანე ხუცისა და მონაზონისა დამასკელისა საკითხავი, თქმული ყოვლად ქებულისა შობისათუს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა, [ღოსია] სიტყუათა დასარწმუნებლად წერილ არს უწყებათაგან პირველთა. მ. გ. — რაჟამს ზაფხული მოიწიოს, ყოვლისა სოფლისა ნივთნი კუალად განახლებად მოიქცევიან და კაცნი, წესიერებითა აგებულებისათა შეზავებულნი, სიმრთელესა გუამისასა შეიწყნარებენ...“ 276r—281r.

შენიშვნა: თარგმნილია გიორგი მთაწმიდლის მიერ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 66.

61. „სხუად შობისავე საკითხავი. — ხოლო იოსებ აგრძნა რაიე მიღვთობებად მისი, შეუძნდა საქმე იგი...“ 281r—286r.

62. „თვესა დეკემბერსა კთ, წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა ბასილი ისავროელ ეპისკოპოსისა სიტყუად ჩჩულთათუს, ბეთლემს მოწყუტდილთა. მ. გ. — კუალად მევე ბერი სიტყვისათუსცა დიონად შეეცივანები...“ 286r—288r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. ელ. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის შოამბე, 1959, I, გვ. 122, 124.

63. „თვესა დეკემბერსა ლა, ცხოვრებად და მოქალაქობად მელანია პრომისა. — იყო დედათა შორის საკურველი და სახელუანი ღირსი მელანია ქალაქისაგან პრომისა...“ 288r—292v.

წყდება „...და ვითარცა მოიწია ღღე მაცხოვრისა შობისა...“

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისაა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 133.

64. „თვესა ნოენბერსა იბ, ცხოვრებაა წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე მოწყალისა, ალექსანდრიელ პატრიარქისა. გ. მ. — წმიდაა იოანე იყო ნათესავით კვარელი, ძე ეპიტაწე მთავრისა და სიყრმითგანვე კეთილთა შინა აღიზარდა-სწავლითა, რომელსა აქუნდა საფუძვლად გულსა შინა თვისსა შიში ღმრთისა...“ 308v, 293r—307r.

შენიშვნა: იოანე მოწყალის ცხოვრების დასაწყისი და ბოლო აღდგენილია XVIII საუკუნის ხელით. დასაწყისი ფურცელი შეცდომით სხვა ადგილასაა ჩაქინძული. იხ. გვ. 308v.

65. <იოანე ოქროპირის ცხოვრება>: „...რძო ესრე წერილ არს. რამეთუ თქუა მეფემან არკადი ესრე წმიდისათჳს მამისა, რამეთუ რომელი უმეტეს ჩუშნისა შჯულისა ცხოვნდებოდა, არცალა ჩუშნისა შჯულისაებრ გუნებაჲს თავის ღება მისი...“ 310r.

შენიშვნა: ამ თხზულების შესახებ, XVIII ს. ნუსხურით ასეთი მინაწერია გაკეთებული: „ამ წიგნიდამ წმიდისა იოანე ოქროპირის ცხოვრებაა ამოუღია ვისმე და ბოლო დარჩომია“.

ტექსტის აღმდგენლებს მიზნად ჰქონიათ აღდგენა ნაკლები ადგილისა, ამაზე მიუთითებს დაუწერელი 308r—309v.

66. „თვესა ნოენბერსა კე, ცხოვრებაა და მოთხრობაა ნეტარისა კლემენტოსისი, რომელი იყო მოწაფე პეტრე მოციქულისა, რომელი იგი მიუწერა იჭრუსალემს იაკობს, ძმისა უფლისაასასა, საქმენი და სასწაულნი ნეტარისა პეტრესნი. — კლემენტოს იაკობს უფალსა ჩემსა და ებისკოპოსსა და მწყემსსა იჭრუსალემისსა და ყოველთა გარემოჲს მყოფთა ძმათა ეკლესიისათა გიკითხავ, მშუდობაა თქუენ თანა იყავნ მარადის...“ 310r—323r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისაა, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 130.

67. „წამებაა წმიდისა და ყოვლად ქებულისა მოწამისა დროსისი, რომელი იყო ასული ტრაიანე მეფისა. გ. მ. — მეფესა უშჯულოსა ტრაიანეს ესუა ასული ქმნულ-კეთილი და შუჭნიერი სახითა...“ 323r—325v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისაა. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 124; მანანა მისურაძე, ქართულ-სირიული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან (წამებაა წმიდისა დროსისი — ქართული ვერსია) („მაცნე“. ენისა და ლიტერატურის სერია № 4, 1977, გვ. 132—141); მისივე, ტერმინ „უზოჲის მოძღუარის“ მნიშვნელობისათვის „წმიდა დროსის წამების“ მიხედვით (მრავალთავე, VII, 1980, გვ. 127—129); მისივე, ავთოგრაფიული თხზულების „დროსის წამების“ წარმოშობის საკითხისათვის (საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 97, № 2, 1980, გვ. 497—499).

68. „წამებისა წმიდისა და კეთილად მძლისა მოწამისა ბასილი ჰამელ ეპისკოპოსისა. — მეფობასა ნომერიანოსისასა ქალაქსა ზედა ანტიოქიასა მწყემსთ-მთავრობასა ეკლესიასა ზედა მის ქალაქისასა წმიდისა ბაბილასასა იყო ეამთა მათ ოდენ მშუდობაა...“ 325v—327v, 242r.

შენიშვნები: 1. გვ. 242r-v უადგილო ადგილასაა ჩაქინძული. მისი ადგილია 327v-სა და 328r-ს შორის.

2. კიმენური რედაქციისაა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 122.

3. ტექსტი გამოცემულია, იხ. კ. კეკელიძე, კიმენი, I, 1918, გვ. 5—9.

9. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

69. — თვესა სეკდენბერსა **მ**, შობამ ყოვლად წმიდისა დედოფლისა ჩუშნისა ღმრთისმშობელისა და მარადის ქალწულისა მარიამისა, თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა იოანე მონაზონისა და ხუცისა დამასკელი-სა. გ. მ. — მოდით ყოველნი წარმართნი, ყოველნი ნათესავი კაცთა, ყოველი ენამ და ყოველი პასაკი...“ 242r-v, 328r—331r.

შენიშვნა: თ. 242-ის ადგილია 327v-სა და 328r-ს შორის.

70. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნი ანდრეა იმრუსალემელისა, კრიტელ მთავარეპისკოპოსისა, შობისათჳს ყოვლად უბიწოხსა დედოფლისა ჩუშნისა ღმრთისმშობლისა, მარადის ქალწულისა მარიამისა. გ. მ. — განიზომოს თუ ქუცყანამ მტკაველითა და შეიწეროს ზღუამ საბლებითა ანუ ვარსკულავნი აღირატხენ რიცხვთა...“ 331r—334v.

შენიშვნა: 331v-ზე ტექსტის ხელით კიდევ მიწერილია „ესრეთ ეწერა“.

71. „ცხოვრებანი წმიდათა და სანატრელთა დედათა და ქალწულთა წამებულთა და მოღუაწეთანი საკითხავნი:

თვესა სეკდენბერსა **ია**, ცხოვრებამ წმიდისა და ნეტარისა დედისა თეოდორესი. — იყო ღღეთა ზენონის მეფისათა და გაბრიელ ეპარხოზისათა, აღექსანდრიას ქალაქსა იყო ვინმე დედაკაცი სახელით თეოდორა...“ 334v—337v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 126.

72. „თვესა სეკდენბერსა **ივ**, წამებამ წმიდისა და ყოვლად ქებულისა მოწამისა ევფემიასი. — მეფობასა უღმრთოხსა და უმჯულოხსა დეოკლიტიანესსა და წთავრობასა პრისკოხასა, რომელი იყო შემდგომი მისი ქალაქსა შინა ქალკიდონისასა, იყო რიცხვ დიდი ქრისტიანეთა...“ 337v—340r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 125.

73. „თვესა სეკდენბერსა **კდ**, ღუაწლი წმიდისა და დიდებულისა და კეთილად მძლისა პირველმოწამისა თეკლასი. — აწლა დიდისა ჭეშმარიტების მახარებლისა და ქადაგისა პავლესსა ვიტყვ მრავალ-გმონისა ქრისტეს საყვრისა ანტიოქიამთ ასურეთისაით...“ 340r—344r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 174.

74. „თვესა სეკდენბერსა **ლ**, წამებამ წმიდისა რიფსიმესი და გაიანესი და მოყუსთა მისთათა. — და იყო, მათ უამთა, ოდენ ეძიებდა ცოლსა დეოკლიტიანე კეისარი და წარავლინა ყოველთა მიმართ საბრძანებელთა მისთა გამომხატვარნი ჭეშმარიტად პასაკისა ფიცარსა ზედა...“ 344v—348v.

შენიშვნები: 1. აკლია 345v-სა და 346r-ს შორის.

2. ტექსტი გამოცემულია. იხ. ი. აბულაძე, ავთანეგლოსის „რიფსიმეანთა მარტილოზის“ ძველი ქართული თარგმანი (საქ. სსრ მეცნ. აკად. ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, II, თბ., 1960, გვ. 163—177; მასზე იქვე, გვ. 145—162).

75. „თვესა ოკდონბერსა **მ**, ცხოვრებამ და მოქალაქობამ პელაგია ღირსისა ანტიოქელისა. — დედებრივისა სათნოებისა, რომელი არარაით ნაკლულევან იყოს მამათაახსან. ყოველთავე მითხრობამ სარგებელ არს და ყოველად სათნო...“ 348v—352r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 202.

76. „ამასვე დღესა ცხოვრებად და სინანული ნეტარისა ტასიასი მეგუბტელისა, რომელი იყო პირველად მემავ და იქმნა ჭურჭრეულ. — ძმანო ჩემო საყუარელნო, მეგულებს მე თხრობად თქუცნდა სასურველი და ბრწყინვალე სინანული, რომელი აღესრულად და იდიდა...“ 352r-v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 137.

77. „თვესა ოკდონბერსა იდ, წამებად ყოვლად ქებულისა ქალწულისა პარასკევისი. — ესე ასული იყო ალათანიკოასი, ჰრომისა სტრატიატისა და მეუღლისა მისისა პოლიტასი...“ 352v—353r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 135.

78. „თვესა ოკდონბერსა კთ, თქმულა წმიდისა ეფრემისი აბრაჰამ მონაზონისათს და ძმისწულის მისისა მარიამისთს. — მნებაეს, საყუარელნო ჩემნო, თქუცნსა მავას ერთობასა სმენად დიდებული იგი საქმე აბრაჰამისი...“ 353r—355r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 53, 118.

79. „თვესა იანვარსა იგ, თხრობად და სიმკვნე წმიდისა ევგენიასი, იკითხვების დეკემბერსა კდ-ცა ესე საკითხავი. გ. უ. — მეშუდესა წელსა მეფობასა კომოდოროსისა კელმწიფე იყო ალექსანდრიას და ყოველსა ზედა ეგვპტესა ფილიპე საკუთარი მეფისა...“ 355r—359r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, V, გვ. 124.

80. „წამებად წმიდისა ევგენიასი დეკემბერსა კდ. — მეფობასა ვალენტინესა და ლაღინოსისა აღდგა დევნულება ქრისტიანეთა ზედა ჰრომს შინა...“ 359r—360r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, V, გვ. 124; მისივე, კიმენი, II, 1946, გვ. 79—80.

81. „თვესა ნოენბერსა კა, ტაძრად მიყვანებისა ქებად და დიდებად, შესხმად და გალობად ყოვლად წმიდისა უბრწუნელისა და უმეტესად კურთხეულისა დედოფლისა ჩუშნისა, ღმრთისმშობელისა და მარადის ქალწულისა მარიამისი და უწყებად უბოროტისა მის და სანატრელისა მოქალაქობისა მისისა შობითგან მიცვალებადმდე, აღწერილი ნეტარისა მაქსიმეს მიერ ფილოსოფოსისა და აღმსარებელისა, კ'სნ. — ისმინეთ ესე ყოველმან თესლებამან და ყურად იღეთ ყოველთა დამკვდრებულთა...“ 360r—364r.

82. „თვესა სექტემბერსა კბ, წამებად წმიდისა ანასტასიასი. — და იყო ეამსა მას, რაჟამს მოიქცა მეფე დიოკლიტიანე მაკედონიით სურმიად, აუწყეს მას, ვითარმედ ანასტასია ჰმსახურებს წმიდათა, რამეთუ იყო იგი დედათაგანი წარჩინებულთა ჰრომეს შინა...“ 364r—368v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 119; მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133—134; ნ. გოგუაძე, სეითი — მრავალთავის ერთერთი მთარგმნელი („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, 1971, № 4, გვ. 57—66).

83. „თვესა იენისსა იბ-საჲ, ცხორებაჲ წმიდისა და ღირსისა მამისა ჩუენისა ონოფრე განწორებულისა და მძოვარისაჲ და სხუათა განწორებულთაჲ, რომელნი იხილნა ნეტარმან და სანატრელმან პაფნოტი. გ. მ. — ცხორებაჲ საღმრთოჲ და სანატრელო და საქმენი სარგებელნი სულიანი ისმინეთ, საყუარელნო ძმანო...“ 368v—373v.

თ ა ე დ ე ბ ა : „...და სამ დღე მოვიწიე ეგვბტედ ადგილსა, რომელსა...“

შენიშვნა: შეწყვეტილი ტექსტის შემდეგ დატოვებულია თავისუფალი ადგილი (372r-ს II სვეტის ბოლო და 372v).

373r-v ფრაგმენტია. იგი უნდა წარმოადგენდეს ონოფრეს ცხოვრების ნაწილს.

84. „თვესა ოკდომბერსა კვ, წამება და ცხოვრებაჲ წმიდისა და ყოვლად ქებულისა დიდისა ქრისტეს მოწამისა დიმიტრისა. — ესე წმინდა დიდი მოწამე დიმიტრი იშვა ქალაქსა თესალონიკისასა, ხოლო მშობელნი ამისნი უბირატეს იყუნენ ქალაქისა მის და იყუნენ ესენი ფრიად...“ 374r-380r.

შენიშვნები: 1. ეს ბოლო თხზულება განსხვავებული (XVI—XVII სს.) ხელითაა დაწერილი. იგი უფრო მოგვიანებით უნდა იყოს შეტანილი ამ კრებულში. მოგვიანებით (XVII ს-ში) არის შედგენილი ამ წიგნზე დართული ზანდუკი (380r—381r). ზანდუკში ეს ბოლო თხზულებაჲაა შეტანილი. საზოგადოდ არ არის შეტანილი ჩვენს აღწერილობაში 1, 3, 38, 40, 65 ნომრებით აღნიშნული თხზულებები. ზანდუკი დაწერილია მხედრულით.

2. Ir-ზე მოთავსებულია საკითხავების სათვეო საძიებელი. საძიებელს ერთვის ანდრძი: „ეს ოთხი საკითხავი ვერ შევიტყვევ რომელსა თუქსა შინა იყო: საკითხავი ქალწულისა კანონიკისი, რომელი იყო ასული მთავრისა ერთისა კოსტანტინეპოლისა და იქმნა მძოვარ, და ამასთანავე დანიელ პატრიკისა, რომელმან გარდაიცვალა სახელი საქურისად, საკითხავი ბ, თავი ივ. ცხოვრებაჲ წმიდისა ნისიმესი, და ამასთანავე მოთხრობა მამათაჲ საკითხავი ბ, თავი კბ.“ (Ir).

1v-ზე განწორებულია იგივე საძიებელი სექტემბრის მ-დან სექტემბრის კდ-ს ჩათვლით.

3. 382r-v არ ეკუთვნის ამ ხელნაწერს. იგი XVIII ს-ში გადაწერილი რომელიღაც საღვთისმსახურო დანიშნულების წიგნის ნაწილია. ამის უკანაზე იხილეთ დიმიტრი ფურცელაძის მინაწერი 381-ზე, აღწერილობით № 17.

4. ხელნაწერის კიდევებზე მოთავსებულია: ა. საღვთისმსახურო დანიშნულების მითითებები: „სასულნი“ (202v, 209v და ა. შ.); ბ. 357v-ზე მურის მრგვალი ბეჭედი (შეკინძვის დროს ჩამოუტყრიათ და ნანეგარია დარჩენილი). ბეჭდის ცენტრში იკითხება „ჯუარი ქრისტესი“, გარეთა წრეში შემორჩენილია „...მეფეთა მეფე...“

5. ყოველ თხზულებასთან დასმულია რიგითი ნომერი ძველი და ახალი, XVIII ს.-ში ხელნაწერად გაკეთებული. ძველი იწყება ღვ რიცხვით, ახალი ბ-თი. ძველი რიგითი ნომერი მითითებს იმაზე, რომ ეს კრებული გაჯერებულია რომელიღაც კრებულისა და იგი წარმოადგენს დიდი კრებულის მეორე ნაწილს.

6. ხელნაწერი დაშლილი და დაზიანებული ყოფილა. იგი შეუქინძვით და შეუფესით XVIII ს-ში. რესტავრაციის დროს ზემო კიდევებზე ვაუკეთებიათ ქულები.

7. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ბიზანტიური მეტაფრასტიკა და ქართული აგიოგრაფია (ოსუ შრომები, ტ. 30b—31b) 1947, გვ. 35; რ. პატარიძე, „the lune“ (ბალეოგრაფიული ძიებანი, II, 1969, გვ. 71).

ანდრძები: 1. (სათაურში სინგურით) „ღმერთო, შეიწყალე სული ებიფანესი“ (54r).

2. „ღმერთო, შეიწყალე იერემია, აცხოვენ სულითა, ამინ“ (67r).

3. „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი იერემია და აცხოვენ წმიდაო ნასიმე“ (100v).

4. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იერემია, ჭუარო პატიოსანო“ (107v).
5. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იერემია“ (108v).
6. „რუთის მონაზონსა და მისთა მშობელთა შეუნდნეს ღმერთმან ამინ“ (138r).
7. (სინგურით სათაურთან) „... ე ბ ი ფ ა ნ ე“ (138v).
8. „ჭუარო პატიოსანო, შეიწყალე ე ბ ი ფ ა ნ ე“ (141v).
9. „ღმერთო უფალო, შეიწყალე...“ (ჩამოხეულია) (283v).
10. „ღ ი მ ი ტ რ ი ს შეუნდნეს ღმერთმან, ამინ“ (310r):
მინაწერები: 1. „[წმიდა მო]წამე გ ი თ რ გ ი, შეიწყალე ცოდვილი მღვლე-
 მონაზონი უღირსი რ ო მ ა ნ ო ზ“ (5v).
 2. „ქ. წმინდის გ ი თ რ გ ი ს ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს ა ვ არ“ (16r).
 3. „რვა ფურცელი“ (44v).
 4. (XVIII ს. ნუსხურით) „იელისსა ივ სხუაგან სწერია“ (54r).
 5. „ქ. ი მ ა თ ე რ ბ ო ლ ო ნ ა მ ე ლ ო“ (56r).
 6. „... ბატონსა და ბატონობისა დიდად შესაფერსა მაწყვერელ მთავარ] ეპისკოპოზსა წინა“ მრავალი და აურაცხელი ან... ყოფნა და წმიდათა და ნათ-
 ლით შემოსილთა ჯელსა მონა...“ (57r).
 7. „წმინდაო მ ა რ ი ნ ა ვ, მეოხ მეყავ ა ნ ნ ა ს, წელთა ჩუღბ ლეკენბერ-
 სა ლ განვათავე მეტაფრასი ესე ორჯელ ამ რიცხეში“ (58v).
 8. „ქ. სახიერო, კაცთმოყვარეო ქრისტე ღმერთო, ... რანიც წმინდანი მა-
 მანი ანუ ღედანი ამა ნეტაფრასა შინა სწერია ... წერილნი ანუ...“ (59v).
 9. „ქ. იესო ქრისტეო, წმინდაო ა თ ა ნ ა ს ი, სევდა ცოდვილი მე განმი-
 ქარვე შენის სახარების...“ (61r).
 10. „ქ. წმინდაო ო ნ ი ფ ა ნ ტ ე, გაახარე ჩემი გული, ნუ ვაჰვი მტე-
 რათ“ (64r).
 11. (XVI—XVII სს. მხედრულთ) „ქ. უფალო იესო ქრისტეო, წმინდაო, ჯორციელთა ანგელოზო, გვირგვინოსანო, განბრწყინებულო წმინდაო [ქრის-
 ტინე შენის იესოს ქრისტეს სიყვარულისათვის] გაუმარჯვე მეფეო თ ე ი მ უ-
 რ ა ზ ს... დედოფალ...“ (67v).
 12. „ქ. ვიცა ჯელთ იყუნენ პატიოსანი წიგნი ესე, წერისა ამისთს ნუ მწყევთ შემეღერებულ...“ (68r).
 13. (ნუსხურით) „წმინდაო ზ ა ქ ა რ ი ა, აცხოვენ დ ო მ ე ნ ტ ი“ (91r).
 14. „წმინდაო ე გ ნ ა ტ ე წამებულო, მეოხ მეყავ ცოდვილსა ა ნ ნ ა ს“ (108r).
 15. (ნუსხურით) „წმინდაო ღვთისმშობელო, შეუნდვენ, უწინამძღუარე ცოდ-
 ვილს მღვლელომონაზონს დ ო მ ე ნ ტ ი ს“ (238r).
 16. (ნუსხურით) „ღმერთო, ნუ წააქვდენ მონას შენს მზისთ[ა]ნ[ა]დ[ა]რ[ს], ამინ. უფალო, ორიც ცხოვრება დაუმკვიდრე. ღმერთო, შამინდევ ჩემი ბრწო-
 დარი(!) ქმართა, ძმებით და მარტულებით. გამახარე მოწყალე ღმერთო“ (368v).
 17. „შემდეგი წიგნისა ამისა არა ეკუთნის წიგნსა ამას, არამედ არს სხეი-
 სა, რომლისამე წიგნისა დანაშთენი, მარად ფრიად ცუდად არეული და გარყენი-
 ლი. „ღ ი მ ი ტ რ ი ფ უ რ ც ე ლ ა ძ ე. 1855 года, Августа 9“ (331v):
შენიშვნა: 69v-ზე მინაწერი ამოფხევილია.
 იხ. კრიტიკარამა 145v-ზე.
 იხ. მინაწერები: 1v, 7v, 8v, 53v, 54r, 58r, 61r, 64r, 115r, 165v, 239r, 274r, 293r, 320v, 321v, 333v, 334v, 360v, 367v, 381r.

გულანი (წიგნი IV). XVIII

I+292 ფ; 43,7×29,4; ქაღალდი, ზოგან დაზიანებული; მოწინდისდრო კოლენკორგადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე ყავისფერი კოლენკორა. აქვს მო-
 ლურჯო ჭრელი და ნაცრისფერი საცავი ფურცლები. ხელნაწერი 1907 წ. შეუ-

კინძინებია გორელ ეპისკოპოს პეტრეს (I); დედანი, საიდანაც ვადაწერით ეს ხელნაწერი, ნაკლული ყოფილა. იხ. დატოვებული დაუწერელი ადგილები: 96r, 284v, 285r, 291v; ნუსხური, ორ სვეტად სათაურები და დასაწყისები სინგურით, თავსამკაული (I); თავსამკაულში ასომთავრული დაწერილია მეფე ერეკლეს ასულის მარია-მეკრინის მიერ. (იხ. ანდ. 1r, [XVIII ს.], აქვს ჰვირ-ნიშანი; ვადაწერი 97r-დან მღვდელი გრიგოლ ორკოდაშვილი (195v); დამკვეთი: ერეკლეს ასული მარია-მეკრინედ წოდებული (195v); დაუწერელია: 96v, 196r—198v, 292v; ხელნაწერი ადრე ეკუთვნოდა საქართველოს სამღვდლოების საეკლესიო წიგნსაცავს (I); ხელნაწერი ნაწილია A—366, 379, 380, 384 ხელნაწერებისა.

[მარხვან-ზატყინი]. 1. „მარხვანი იწყებთან კვირიაკესა ყველიერისასა და ფრისეველისა. — დასდებელი აღდგომისანი, კმაჲ ეჰა დიდებული. ნუმცა ვილოცავთ ფარისეველებრ, ჰოჲ ძმანო, რამეთუ რომელმან აღიმაღლოს თავი თჳსი, დამდაბლდის...“ 1r—4v.

„ჯორციელისა შაბათსა კსენებაჲ საუჯუნოთგან შესუცნებულთა მამათა და ძმათა ჩუშნთა. — უფალო ღ-ყა. დასდებელნი წმიდათანი. ჳმისანი სამნი და შესუცნებულთანი — სამნი მარხვათაგან, ედემნი — სამნი, დ გ-ი. უფალო ღ-ყა, ჳ-ა გ. — დიდ არს ძალი მოწამეთა შენთა ქრისტე...“ 4v—10v.

„ჯორციელისა კვრიაკესა მწუხრი. უფალო ღადადყავსა, კ-ა ბ. დასდებელნი პირველ სინანულისანი ოთხნი ჳმისანი მსგეფსისაგან და სამნი მარხვათაგან ბ მამისაგან შობილ. რაბამი დასაბამი სინანულისა შევწიროთ შენდა შემოქმედისა ჩუშნისა...“ 10v—11r.

„ყველიერისა ორშაბათსა ცისკრად ხუშდრნი. ჳ-ა ა მონებისა მი. — ბრწყინავს წინა დღესაწაული...“ 11r—28v.

„ყველიერისა კვრიაკესა მწუხრი. უფალო ღადადყავსა, უქცევთ ათთა მუკლთა ზედა და ვიტყვთ დასდებელთა სინანულისათა ჳმათა ზედა მსგეფსისასა. ა. ზეცისა განაწესე. მოიწია ჟამი ესე საღმრთოთასა ღუაწლისა...“ 28v—29v.

შენიშვნა: ამ კვირის მასალაში შედის აგრეთვე: კსენებაჲ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა შიოსი“ (14v); „გალობანი წმიდისა შიოსნი“ (16r); „გალობანი წმიდისა შიოსნი, რომელთა თავნი იტყუან არსენი ქართლის კათალიკოზი შიოთს უგალობ“ (17v); „სხუანი გალობანი წმიდისა შიოსნივე“ (18v); „სწავლანი სულიერნი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა თეოდორე სტოდიელთა წინამძღურისა თჳსთა მოწაფეთა მიმართ“ (29r).

„პირველსა ორშაბათსა ხუშდრნი. უგალობ-სა ბ, განაპო სიღრ. — ჰოჲ, ვითარიმე დაწყება ვყო დღეს გლოვისა...“ 29r—51v.

„პირველსა კვრიაკესა წმიდათა მარხვათასა. წარდგომაჲ. კ-ზრ შენ უფალო ღმერთო მამათა. დს-ბი. რამეთუ სიმართლით ესე ყ. ებრაელთა მიმართ ებისტო. — ძმანო, სარწმუნოებით მოსე განრამყსნა...“ 51v—53r.

შენიშვნა: ამ კვირის მასალაში შედის აგრეთვე: „ქსენებაჲ წმიდისა და დიდებულისა თეოდორე მოწამისა“ (42r); „სხუანი გალობანი წმიდისა თეოდორესნი“ (46v).

„მეორესა ორშაბათსა ხუშდრნი უგალობ-საჲ დ. დანთქენ ვ-ნბ. — მხოლოთ სახიერ წყალობისა წყარო...“ 53r—68r.

„მეორესა კვრიაკესა, მწუხრი. უფალო ღადადყავსაჲ, უქცევთ ი-თა მუკლთა ზედა და ვიტყვთ დ-თა დასდებელთა სინანულისათა მსგეფსისათა და

სამთა მარხვათაგან ჯმაჲ ა, გუნდი მარტულთა. — მოდით ძმანო, ყოველნი შეუვრდეთ ღმერთსა...“ 68r-v.

„ორშაბათსა [მესამესა] ხუჭდრნი. ეტლთა სიმრ. ა გ-ი. რომელსა ღმრთებერ მოწყალეზაჲ გაქუს სინანული ჩემი...“ 68v—82v.

„კვრიაკესა მესამესა მწუხრი, უფალო ღალადყავსაჲ, უქცევთ ი-თა მუჯლთა ზედა და ვიტყუთ სინანულისათა დ-თა და სამთა მარხვათასა დ გ-ი. უფალო პირველ საუკუნეთა, უფალო, რომელმან ჭუარსა ზედა ნებისთ წმიდანი კელნი შენნი განიპყრენ...“ 82v—83v.

„ორშაბათსა მეოთხესაჲ ხუჭდრნი. უგალობ-საჲ დ გ-ი. სიღრმე მეწ. — ჭუარისა აწ ბრწყინვალე და ცხოველსყოფელი...“ 83v—100r.

„კვრიაკესა მეოთხესა დასდებელნი სინანულისანი, ოთხნი მსგეფსისაგან და მარხვათანი ბ. მამისაგან შობილ. — წმიდათა მარხვათა სარბიელი...“ 100r—101r.

„ორშაბათსა მეხუთესა ხუჭდრნი, უგალობ-სა. უკლ-ველად. ბ გ-ი. — გონებანი ჩუენნი განიწმინდეთ, ძმანო...“ 101r—129v.

შენიშვნა: „გალობანი სინანულისანი თქმულნი წმიდისა ან დ რ ი ა ი მ რ უ-ს ა ლ ი მ ე ლ კ რ ი ტ ე ლ ი ს ა ნ ი. უ გ ა ბ გ ი. — შეშე და მკსნეღ დამფარ-ველ მეყო მე...“ (111v).

„კვრიაკესა მეხუთესა, მწუხრი. უფალო ღალადყავსაჲ, დასდებელნი ოთხნი სინანულისა და სამნი მარხვათანი. ა. წმიდანო მარტულთა. — დაჰგლახაკენ ქრისტე მდიდარი...“ 129v—131r.

„ორშაბათსა ვ. ხუჭდრნი. უგალობ-სა. მონ-ბისა. — ვნებანი მოვაკდინ-ნეთ, ძმანო...“ 131r—156r.

„ბზობისა კვრიაკესა მწუხრი. უფალო ღალადყავსაჲ. უქცევთ ვ მუჯლთა ზედა და ვიტყუთ გ გერთა დღისათა ბ-ბ-ჭერ. ჯ ა დ გ-ი. იხარებდ ქალაქო. — მოვიდა მკსნელი წმიდად ქალაქად...“ 156v—157v.

„დიდსა ორშაბათსა ცისკრად. აღ-სა ზ-ა. დ გ-ი. — აჰა ესერა სიძე მოვალს შეუღამესა...“ 157v—195v.

2. „იწყებთან წმიდანი ზატკენი წმიდით და განმაცხოველებელით ქრისტეს აღდგომით და სრულ იქმნებთან კვრიაკესა ყოველთა წმიდათაჲსაჲ, რვა-ნივე კვრიაკენი სრულნი ყოველითურთ. დიდსა შაბათსა მწუხრი, უფალო ღალადყავსა ჯ ა ა. სამწუხრონი ესე ლოცვანი ჩუენნი შეიწირენ, წმიდაო უფალო...“ 199r-v.

„წმიდასა და დიდსა კვრიაკესა ღამის თევად გალობანი. ბ გ-ი. რომელმან დაფარა. — ქრისტე, მკსნელო ჩუენო...“ 199v—200v.

„ბრწყინვალესა კვრიაკესა ცისკრად გალობანი. უგალობ-სა. — აღდგომისა დღე არის. ჯმაჲ ა. — განვბრწყინდეთ აწ ერნო...“ 200v—208v.

„დასდებელნი ახალკვრიაკისანი. უფალო ღალადყავსაჲ, ჯ ა ა. — რომელი ბჭეთა ჯშულთა მოწაფეთა კრებულსა თანა შეხუჭდი...“ 208v—219v.

„აღვსებითგან გ. კვრიაკესა მენელსაცხებელთაჲ დედათა და იოსებ მართლისა. უფალო ღალადყავსა. დასდებელნი აღდგომისანი, ჯმაჲ ბ. — პირველ საუკუნეთა მამისაგან შობილსა...“ 219v—230r.

„მეოთხესა კვრიაკესა განრღუტულისა. უფალო ღალადყავსა. დასდებელნი აღდგომისანი, ჯმაჲ გ. — ჭუარითა შენითა, ქრისტე. მაცხოვარ, დაჰკსნდა ძალი სიკუდილისა...“ 230v—242v.

„მეხუთესა კვრიაკესა სამარტიტელისა. უფალო ღალადყავსა, დასდებელნი

აღდგომისანი. **ჯ** **დ**. ცხოველსყოფელსა ჯუარსა შენსა დაუცხრომელად თაყუანისცემ...“ 242v—251v.

„მეექუსესა კვრიაკესა შობითაგან ბრმისაჲ. დასდებელნი აღდგომისანი **ჯ** **ა** **გ** **ი**. უქცევთ ათთა მუკლთა ზედა და ვიტყუთ შვიდთა აღდგომისათა და სამთა ბრმისათა. — პატიოსნისა ჯუარისა მიერ, ქრისტე, ეშმაკი სირცხულეულ ჰყავ...“ 251v—265r.

„კვრიაკესა სამასათრვამეტთა წმიდათა მამათა ნიკიელთა. დასდებელნი აღდგომისანი. **ჯ** **ბ** **გ** **ი**. — ძლევამ გაქუნდა ქრისტე, ქვესკენელს ჯოჯობეთისა...“ 265r—278v.

„კვრიაკესა მეერვასესა დღესა, მოსლვა წმიდისა სულისა წმიდათა მოციქულთა ზედა, **კ** **ი** **ბ** **გ** **ი**. — უფალო, მოსლვამან სულისამან აღავსნა დღეს მოციქულნი მადლითა...“ 278v—290r.

„კვრიაკესა ყოველთა წმიდათასა შაბათსა მწუხრი, უფალო ღლადყავსა, დასდებელნი აღდგომისანი, **კ** **ა** **დ** **გ** **ი**. მწუხრისა გალობასა...“ 290r—292r.

„წესი და განგებაჲ კვრიაკესა წმიდისა მეერვასეს“. 292r.

„განგებაჲ მუკლთ-მოდრეკისა წმიდათა მარხვათასა, თქმული წმიდისა ბასილის კესარიელ მთავარეპისკოპოსისა. — დღესა კვრიაკესა წმიდისა მარტულისასა...“ 292r.

თ ა ვ დ ე ბ ა : „შეგვწყალენ ჩუჴნ სიმრავლითა წყალობათა შენთათა“.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერის კიდევებზე აღნიშნულია საგალობლების ავტორები: „იოსებ“ 12r, 13v, 21v, 28v, 32v, 35r, 38r, 39r, 40v, 53r, 64v, 85v, 213r, 225v; „რომანოზ“ 27v; „თეოდორე“ 28v, 39r, 41r, 66v; „იოვანე“ 43v; „გიორგი“ 43v, „არსენი“ 49v, „თეოფანე“ 66v, 278v; „იოზმან“ 154r.

2. ხელნაწერის კიდევებზე მოთავსებულია სხვადასხვა ხასიათის შენიშვნები: ა. გადამწერის: „უწყოდეთ, უფალნო ჩემნო, და შობით ეწერა დედანში და მეც ისე დავსწერე“ (75v); „საქამრობელი ეწერა დედაში“ (85r), „ამ გუშარღში თვალს დამიბნელდა, ხაზი ვეღარ დავინახე, ნუ მწყევთ, ძმანო“ (226v); და სხვა (251v, 257v, 262r); ბ. საღვთისმსახურო ხასიათის: 15v, 81v, 205r, 206v, 207v და ი. შ.

3. ხელნაწერი წარმოადგენს გულანის ნაწილს იხ. A—666, 379, 380, 384.

ანდერძები: 1. თავსამკაულის შუაში, ჯვრის გამოსახულებაში ჩაწერილია მხედრულით „შემწე მექმენ და მალხინებელი, წმიდაო გიორგი, მწერალსა ამისა ასომთავრულისასა ბატონისშვილს მარიაძს, მაკრიანად წოდებულსა“ (1r).

2. „ეჴა, ახონათა და საღმრთოთ ქველთა და სარწმუნოდ ჭურვილთა ღლადწლთა დასაწერითლთა მიერ განშუქნებულთა უბირატესო და მთიებო მკედართა მათ დიდებულთაო, მთავარო ქრისტეს აღმსარებელთა, ყოველთა სტრატილატო, მარტყოლისა ძეგლო და მოწამეთა ყოველთა სამკაულთა და ჯვრჯუნო ყოველისა ნეტარებისა, უმაღლესო ყოველთა შესხმისა, ზეშთა ქმნილო მუშაკაო, არათუ კმა საყოფელისა მომუშაებელო, არამედ ყოველთა შენდა მოლტოლილთა ზუავისა საყრველობათა მიერ უხუად გამოზრდელო, უაღრესად განშუქნებულო თანამოდასეთა შენთა არათუ სამოსელთა ჰიჭონათაჲ, არამედ სისხლთა ნაკადულთა შენთა მიერ მეწამულთა პორფირიან ქმნელო, ზღვდედ შეუდრეკელად ყოველთა ჯუარისა მიერ მოქადულთა, არათუ ჩემებრ უღირსთა, არამედ ღირსთა მორწმუნეთა წინა მბრძოლობითა წარმმართველო, სასწაულთა უესკრულო, მჭურვალად მკედრებელთა ყოველთა სათხოველთა მიმინებელო, კურნებათა წყარო, სახელმუშნიერო. დიდებულო გიორგი, ბრძანებითა და შეწევნითა შენითა სრულ იქმნა წმიდა ესე მარხვანი კელითა ჩემ უღირსისა მდღელისა გრიგოლო რკოდაშვილისათა, რომელმან კელ-ვყავ

მეოთხის შაბათიდან ვიდრე აქამომდე, ბრძანებითა შენ მიერ მოქალღმისა და შენდა მომართ მსასობელისა, შენ მიერ ძლევით გვრჯუნოსანის მეფის ერეკლეს ასულის მარიამისათა, რომელსა მიაგე ნაცვალი დღესა მას განსჯისასა, და მეცა, მუშაკსა ამას, ნუ კუჭმელ მყოფ შეწვევისაგან შენისა, ამინ. და თქუენცა, პატროსანო მამანო, რომელნი მიემთხვენეთ ნაშრომსა ამას ჩუენსა, კსენებელ მყოფ წმიდათა ლოცვითა თქუენითა. რაოდენი ნაკლულევანი იხილოთ, მომიტვეთ ღვთისათჳს, თქუენც უწყით კაცობრივისა ბუნებისა უძლურებად უმეტესად ჩემებრ ცოდვილთაჲ“ (195v).

მინაწერი: „ეს ხელთნაწერი მარხვან-ზადიცი ეკუთვნის საქართველოს სამღვდლოების საეკლესიო წიგნთსაცავსა, რომელიც იმყოფება ქ. ტფილისში, სიონის საკრებულო ტაძრის ეზოში. ეს წიგნი შევაკაზმინე ჩემის საფასით 1907 წელსა. პეტრე ეპისკოპოზი გორისა“ (1r).

384

გულანი. 1715

165 ფ.; 46×31,5; ქალაღი, ზოგან დალაქეებულღი, დაზიანებულღი, განსაკუთრებით დასაწყისში (იხ. ფფ. 1—15); ხელნაწერი აღწერის დროისათვის იყო უძღო, დაშლილი, ფურცლებარეული და ითვლებოდა თვანაკლულად. იხ. თ. ჯორდანიას „Описание...“. ტ. I, გვ. 377, ჩვენ მიერ ხელნაწერის ხელახალი აღწერის შემდეგ ფურცლები თავთავის ადგილას ჩალაგდა და მივიღეთ სრული ტექსტი პარაკლიტონისა. ხელნაწერს გაუკეთდა რესტავრაცია და შეიკიმიდა. იგი ამჟამად ზის შავი ფერის ტყავგადაკრულ მუყაოს ყდაში; ნუსხური, ორ სვეტად, სათურები და დასაწყისები სინგურით; 1715 წ. (165r), ჰვიარნიშანი; სამი ნახევარი მთვარე (ფ. 8), გადამწერი: მგალობელი დიმიტრი (163r), დამკვეთნი: ჩოლაყაშვილი ედიშერ და მეფის ერეკლეს ასული ბატონიშვილი პარიაშ (165r). ხელნაწერი წარმოადგენს გაგრძელებას A—366, 379, 380, 383 ხელნაწერებისას.

<პარაკლიტონი>. „დასდებელნი ყოვლად ბრწყინვალისა აღდგომისანი. უფალო დადადყავსა ჳა ა. —სამწუხრონი ლოცვანი ჩუენნი შეიწირენ, წმიდაო უფალო, და მოგუმადლე ჩუენ მოტევებად ცოდეათა...“ 1r—165r.

შენიშვნა: ხელნაწერის კიდებზე მოთავსებულია გადამწერის შენიშვნები და მინაწერები: „უფალო ჩემო, ნუ მწყევთ ღმრთის გულისათჳს, მე არ დამიწერია ეს სტიქარონი, სხუამ მწერალმა დასწერა, დასდებელშიგაცა სწერია და სტიქარონის დბადცა ეს დაეწერა და ვინცა ამაზე დასწეროთ, ეს დბა არ უნდა. დბას ქუცმო რომ „საკვრელსა ხატსა“ სწერია, სტიქარონის დბა ის არის“ (20r); „უფალო, შემიწყალე მე და აღვოცე ცოდვათა ჩემთა სიმრავლე“ (23v); „უფალო იესუ ქრისტე, შემიწყალე დავით, ესე გუმრდი ჩემი ნამუშავევია“ (42r), „უფალო ჩემო, ნუ მწყევთ“ (42v), (მინაწერი გაკეთებულია ტექსტის იმ ადგილთან, სადაც წერის დროს გამოირჩენია გადასაწერი სტრიქონები, რომლებიც შემდეგ, იქვე კიდებზე მოუთავსებია); „უფალო ჩემო, ნუ მწყევთ ამ დედაში“ (65r); 68v—70r დაწერილია წვრილად, ამიტომ 69r-ზე ასეთი მინაწერია გაკეთებული: „აბა განანათლენ თულანი“; „სიძირთლითა შენითა მაცხოვნე მე და მოვედინ“ (70v); „უფალო, შემიწყალე ჟანი, კელს შემწვდა დიად და ცოტა შეშა მომცა“ (89v); „უფალო დემართო, შენ გესაე, მაცხოვნე მე და ყოველთა მღევართა“ (107r); „ში მე, რომელსა ვემსაგავსე უნაყოფოჲსა მას ლელუსა და მეშინის მე წყევისა მისგან და მოკჳთისა, არამედ შენ ზეცათა მიუშ“ (133r); „ვიდრე ესე საწუთოჲ არს და წარბავალ“ (140r).

ანდერძები: 1. „ქრისტე, შემიწყალე ცოდვილი დემეტრე და მომართო კელი“ (90r).

2. „უფალო, შეიწყალე დე მეტრე უბადრუკ და უღები, სულითა წყალობელი“ (93v).
3. „ჭირსტე, შეიწყალე მდივან[ნ]-მწიგნობარი დე მეტრე“ (133r).
4. „ჭირსტე, შეიწყალე ჩემი ძმა ბეჟან, დიად ბევრს გაასაჯა ამ ბარაკლიტონის წერაში სრულ მიჯდა და მიკანანახა. ვინცა ვინ მიემთხვენეთ ნაშრომსა ამას, შენდობა ჰყავთ, უფალო ჩუშნო“ (130r).
5. „შენ სიბაძნით ზე აღმზილველო და ზე გარდამო ნიჭმეველაჲ ნიშომღლებლო, დიდებულო შვედარო, შენთვის ვნებულისა და შენ მისდამი მოწყულელო შთავარმოწამეო გიორგი, მიღუაწე მონასა შენსა და მომხანურესა ტაძრისა შენისასა, ძესა მდივან მგალობელისასა, თუთ მგალობელსა დიმიტრის. რომელმან აღვწერე პარაკლიტონი ესე ბრძანებითა და წარგებითა საფასეთათა ჩოლაყაშვილის სახლთუხუცის ედიშერისათა და მეუღლისა მისისა, მეფის ერეკლეს ასულის, ბატონისშვილის მარიამისათა, საეუენოამცა არს კენებაჲ და კურთხევა მათი.
- ხოლო ნებითა ჩოლაყაშვილის ამბა ალავერდელის ნიკოლოზისათა, მრავალმცა არიან წელნი ცხორებისა მისისანი და კურთხეულ კსენებაჲ მათი, და დაისხნეს სამარტოსა კახთა მეფეთასა ალავერდს და თქუან: მამანო და ძმანო ჩემნო და შვილნო ეკლესიისანო, გვევდრები, რომელნიცა მიემთხვენეთ ნაშრომსა ამას ჩემსა, შენდობა ყავთ სიყვარულისათუთ ღმრთისა და წყალობაჲ ითხოვეთ ჩემ უბადრუკისათუთ წინაშე მეფისა, და უკუ-მთუ უწყსოდ რამე იხილოთ, ნუ მწყვეთ, უფალმან უწყის რაოდენი დედასა შინა ეწერაჲ, ყოველივე უნაკლულოდ აღმიწერიაჲ და რაოდენ რომელ მედგაჲ, სიმართლესა ვეცადე, უფალნო ჩემნო. სრულ იქმნა მეფობასა დავითისსა და განმგებლობასა ბატონისშვილის, ძმისა მისისა თეიმურაზისსა, ქორონიკონსა უგ“ (165r).

6. (მხედრულით) „ქ. მორწმუნემან და ღმრთისმსახურმან, მართლმადიდებელმან და ჯვრისა აღებით სოფლით განსრულმან ბატონის ასულმან, მარიამ-ყოფილმან მაკრინამ, ოდეს აღაწერინა ესე გულანი, მიბრძანა მე, ჩერქეზის ძეს, რუსთველს ნიკოლოზს ამა ანდერძის და შეწირულობისა აღწერა. აღვწერე ესე მოსაკსენებელი-ეპიტაფია და დაუწერეთ ამა წიგნსა გულანსა შინა. ვინცის თვით(!) აღმოიკითხოს, შეუენიერი და კეთილ სასმენელი... მომანიჭე...“ (165v). „ეპიტაფია დაწერილია ლამაზი მხედრულით. უკირავს ერთ სვეტნახევარი. ამჟამად გადასულია და არ იკითხება).

385

სადღესასწაულო (ანტონ I-ის რედაქციის). XVIII

III+345 ფ.; 31,2×20; სადღესასწაულო 3 წიგნისაგან (№ 387, 385, 386) შედგება, სამივეს ერთი საერთო რვეულებრივი აღრიცხვა აქვს არაბული ციფრებით და ნუსხური ანბანით; ქალაღი, ყავისფერი ტვიფრული ტყავკადაკრული ხის უღა. მწვანე ფერის ჰიისაგან დაჩვეტილი ყდის საცავი ფურცლებით (I—III, 345), ჰქონია ორი ტყავის საკეტი, მხედრული, ორ სვეტად, სათაურები და დასაწყისები ნუსხურით და წითელი ფერის მელნით. წითელი მელანი იეღინთება და გადადის. თავსამკაული: 101r, 165v. ორნამენტით შეკრულ ჩარჩოში ჩასმული სახედაო ასო: 101r, 165v [XVIII ს.], აქვს ჰვირნაშანი; დაუწყებელია Ir—IIv, IIIv, 343v—345v; ხელნაწერი ადრე ეკუთვნოდა არტონის მთავარანგელოზის ეკლესიას (IIIr).

«სათთჳტჳო სადღესასწაულო». „თთჳტჳსა დეკემბერსა აქუს დღე ლა. პირველსა დღესა წმიდისა წინასწარმეტყუტელისა ნაომისი, ტროპარი, ჳმა ბ. — წინასწარმეტყუტელისა შორისა, უფალო, ნაომისსა საჯსენებელსა ვდღესასწაულობთ...“ 1r—343r.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი შეიცავს სამი თვის, დეკემბრის, იანვრისა და თებერვლის მასალას. სადღესასწაულოში ჩართულია ქართული მასალაც: დეკემბრის პირველს „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ისე წილკანის ეპისკოპოსისა, ათორმეტთავანისა“ (1r); იანვრის 8-ს წმიდისა მოწამისა აბო სპარსისა, ტფილისისა ვენბულისა“ (186r); იანვრის 14-ს „ლირისისა დედისა ჩუშნისა და ქალწულისა ნინა მოციქულთა მსწორისა (203r); იანვრის 19-ს „ლირისისა მამისა ჩუშნისა ანტონი მარტომყოფისა, ათორმეტთა მამათავანისა“ (227r); იანვრის 26-ს „ჰესენება წმიდისა კეთილმსახურისა მეფისა დავით მესამისა, ყოვლისა საქართუმლოისა და აფხაზეთისა, ზედწოდებით აღმაშენებლისა“ (255r).

2. ტექსტში და ზოგჯერ კიდევბზე მითითებულია საგალობლების ავტორები: მაგ.: ა. ქართველი ავტორები: „ანტონი“ 3r, 3v, 7v, 206r, 207r, 207v, 213r, 228r, 228v, 231r, 255r, 255v, 256v, 257r, 258r, 259r, 260r, 260v, 262r, 262v; „ბესარიონ კათალიკოსი“ 3v; „ნიკოლოზ ტფილელი“ 7v, 213r, 231r; „იოანე ფილოსოფოსი“ 7v, 231v; „არსენი კათალიკოსი, ბულმანისი ძე“ 207v, 213r; ბ. უცხო ავტორები: „ანატოლი“ 12r, 49v, 61v, 85v, 101v, 106v, 118v, 119r, 121r, 131r, 142v, 158r, 174v, 184r, 217r, 245r, 248v, 271r, 299r; „ვიზანტოსი“ 12r, 20r, 21r, 54v, 70v, 80r, 130r, 131v, 180v; „იოანე დამასკელი“ 119v, 133r, 234r, „იოანე მონაზონი“ 12r, 21r, 44v, 48r, 105v, 106v, 110v, 112v, 113r, 121v, 122r, 132r, 143r, 174v, 195r, 195v, 216v, 238v, 309v; „იოანე“ 107v; „თეოდანე“ 15r, 22r, 35v, 40r, 50r, 175r, 181r, 196v, 219r, 222v, 234r, 241r, 245r, 250r, 271r, 274v, 329v; „გერმანოს პატრიარხი“ 27r, 28v, 35r, 39r, 48r, 101r, 105v, 106r, 119r, 131v, 222r, 232v, 270v, 285v, 290v, 297v, 299r, 299v, 309r, 312r, 314v; „ანდრეა“ 29v; „კასია მონაზონი“ 48r, 48v, 101v; „ანდრეა პირელი“ 50r, 299r, 313v; „მალაქსი“ 52r; „კობრიანი“ 55r, 62v, 121r, 122r; „სტოდელი“ 62v, 74v, 85v, 217v, 232v, 274r, 276v; „ოსები“ 64r, 71v, 76v, 88v, 140r, 145r, 214r, 264v, „ანდრეა კრიტიელი“ 64v, 124r, 124v, 299v, 300r, 313v; „რომანოზ მგალობელი“ 68r; „სოფრონი იერუსალიმელი პატრიარხი“ 93r, 159r; „კოსმა მონაზონი“ 107r, 115v, 174r, 175v, 191r, 250r, 299v, 300v; „ანდრეა იერუსალიმელი“ 110r, 138v; „სტეფანე“ 133r; „კოსმა ვესტეტორი“ 263r; „ნილო ქსანთოპული“ 278v, 285r; „იოანე ეცხაიტელი“ 280r, 283v.

3. ხელნაწერის კიდევბზე, ვადაშურის ხელით ვხვდებით ასეთ შენიშვნებს: „ეს კანონი რუსულში ა ვმა არის. სძლისპირი — ქრისტეს შობასა“ (250r); „ეს კანონი რუსულში დ ვმა არის, სძლისპირი — ზღუას მის მეწამელისა და შემდგომნი მისნი“ (323v).

4. ზოგჯერ კიდევბზე საგალობლებთან მიწერილია: „M“ 33v, 53r, 69r და ა. შ.; „იხილე“ 52v, 53r, 62v და ა. შ.

5. ამ ხელნაწერისა და მასში მოთავსებული ქართული მასალის შესახებ იხ.: კ. კეკელიძე, მეფთვარევეტ საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან („ეტიუდები“ IV, გვ. 242 ან ლიტერატურული ძიებანი, VIII, 1953, გვ. 225—251); მისივე, მაკრინეს ლიტერატურული მემკვიდრეობა („ეტიუდები“, XIII, 1974, გვ. 27); მისივე, Литургические грузинские памятники..., 1908, გვ. XXVIII; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 326—329; ტ. რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან (XVI—XVIII სს.), 1960, გვ. 191—194.

6. ამ ხელნაწერის გაგრძელებაა A—386.

შენიშვნები: 1. „კუთვნილი არტოზნის მთავარანგელოზის ეკლესიისა“ (IIIr).

2. „ეს წმიდა სადღესასწაულო — დეკემბერი, იანუარი და თებერვალი, შევსწირე ჩუშნის კარის ეკლესიის არტოზანს მთავარანგელოზსთ მიხაილს და გაბრიელს, მე, ყოვლად სამღვდელთა ქუბაბლოვის ძემ, არხიეპისკოპოსმა რუსთველმა იოანემ საოხად სულისა ჩემისა და შშობელთა ჩემ-

თა. ვინცა ეს გამოწეროს, რისხავდეს ყოვლად წმიდა სული, თთუშა ნოემბერ-სა, კვ, წელსა ჩღუჴ (343r).

386

სადღესასწაულო (ანტონ I-ის რედაქციის). XVIII

IV+411 ფ.; 31,5×20; სადღესასწაულო 3 წიგნისაგან (№ 387, 385, 386) შედგება, სამივეს ერთი საერთო რეკლამბრივი აღრიცხვა აქვს არაბული ციფრებით და ნუსხური ანბანით; ქაღალდი, შიგადაშიგ დალაქავებული; ყაფიფფრთი ტვიფრული ტყავგადარული ხის ყდა, ტვიფრული ორნამენტი თითქმის გაღასულია, ყუა-ღაზინებული, ჰქონია 2 ტყავის საეკტი ბოლოში მორქურთმებული ლითონით, ამჟამად შემორჩენილია ერთი. აქვს ყდის საცავი ფურცლები (I—IV, 408—410). ჰიისაგან დაჩვრეტლია ყდის ჴემო და ქვემო შიდა გვერდები. ფ. 411 დაკრულია შიგნიდან ქვემო ყდაზე. ყდის ჩამონაჭერი ამოტვიფრულია და ნოაქროვილია; ამოცენილია ფ.ფ. I, II, 409—410; მხედრული ორ სვეტად. სათურები და დასაწყისები წითელი მელნით. წითელი მელანი გადაღის. მობატულო საზედაო ასო (1r); [XVIII ს.], აქვს ჰვირნიშანი; დაუწერელია ფ.ფ. IV—IIIV, IVv, 188v, 360v, 364v, 374r—376v, 386r—388v, 393v, 407v—410v. ძველი ნომერი ყოფილია 375 (1r, 1r); ხელნაწერი ეკუთვნოდა არტოზნის მთავარანგელოზის ეკლესიას (IVr).

<სათთუშო სადღესასწაულო>. „თთუშა მარტსა აქუს დღე ლა, პირუ-შლსა დღესა წმიდისა ღირსისა მოწამისა ევდოკიასი. უკეთუ იყოს მ. ვჴვა-ლობთ ალილუიასა, ხოლო უკეთუ არა, ტროპარსა. ტროპარი კმა გ. — სიწრფოებითა გონებისათა სიყუარული იგი ჰრისტესი აღეგზნა გულსა შინა შენსა...“ 1r—360v.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „ბრწყნაულესა კვრიაკესა, შემდგომად ორშა-ბათისა, ვიდრე პარასკევადმდე, ოდეს სხუა რომელიმე დღესასწაული სადიდებელიანი არა აღერულებოდეს რიგისა სათთუშოასა, ვჴყოფთ ჰჴსენებასა ღირსთა მოწამეთა გარეჯისა უდაზნოხსათა, რომელნი მოისრნეს უღმრთოთა აგარიანთა მიერ მკვდრთა კიდეთა ჴედა მდინარისა მტყურისათა, დღეთა თუთ საუფლისა მსოფლიოსა დიდისა დღესასწაულისა ჰრისტეს აღდგომისასა. ხოლო აკოლოტია ამისი თჴნიერ ტროპარისა, სადიდებლის, წარღ]გ[ომ]ისა, კონდაკისა და იკოსისა და აქებდითისა დასდებელთა არს ჰქნილი სხუა სახითა კიდურწერლობითა ანტონისგან, რომელ იგი ითხოვეს მის მიერ მამათა მონასტრისა წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა გარეჯისათა, მასვე მონასტრისა შინა ყოფასა მისა. ჰქნილი ანბანთა ჴედა მწუხრად, უფალო ღაღადჴყავესა ჴედა დასდებელი აღდგომისა გ და წმიდათა გ, კმა ა — აღთქმულთა მათ კეთილთა უფლისა მიერ გსუროდით მოწამენო...“ (361r—364r); ბ. <აკოლოტია ღირსისა დოდოს>. „აღუსებითგან მეშუდესა ოთშშაბათსა ჴსენება ღირსისა მამისა ჩუშნისა დოდოსი, რომელი იყოფებოდა მთასა გარეჯისასა, რომელსა ეწოდებოდა დოდორქა. მწუხრად ვესალმუნებთ ნეტარ არს კაცსა“ ა აღსავალსა. უფალო ღაღადყავესა ჴედა დასდებელი, მუკლი მ, დღესასწაულისა გ და ღირსისა ე, კმა ვ. ყოველი სასოება ნიკოლოს ჩერქეზისა. — განისმა რა კიდეთა სოფლისათა საქმენო...“ 365r—368v. გ. „აღუსებითგან მეშუდესა ჴუთშაბათსა, ჰჴსენება ღირსისა მამისი ჩუშნისა დავით გარეჯსკელისა. უკეთუ ჰნებავნ უპირატესსა ჴყოფს ღამისთევასა. მიცირესა მწუხრსა ჴედა დასდებელი, კმა დ. მოგიცემიეს. — მოდით მორწმუნენო დღესასწაულის-მოყუარენო...“ 368v—373v; დ. „ღირსმშობლისა. აღდგომისა რუა კმათა ჴედა. კმა აღირსშობლისა. — ყოვლისა სოფლისა დიდებასა...“ 377r—381r; ე. „განასატევებელნი აღდგომისანი, რუა კმათა ღირსშობ-

ლისანი, კმა ა ღწმშობლისა. — გა ბ რ ი ი ლ გიდაღა ქალწულსა, კიხაროდენ...“ 381r—381v; ვ. „ღისმშობლისანი განსატყვებელნი ტროპარტაებრ წმიდათსა, იგალობების სრულიად წელიწადსა. მწუხრად „ღმერთ უფალსა“ ზედა ცისკრად და კულად“ „კეთილ არსა“ ზედა ცისკრადვე. კვრიაკესა მწუხრად და ორშაბათსა „ღმერთი უფალსა“ ზედა კმა ა. — საკვრტშლოსა საკვრტშლებათსა მიმადლებულო...“ 382r—385v; ზ. [ბოლოთქმა]. — „ყოველთა ეკლესიათა ზემოხსა და ქტშმოხსა საქართტშლოსათა და სამეგრელოსათა უფლისა მიერ გიხაროდენ. — კმა იყო ჩუქნ ყოველთადა წმიდათა მამათა მიერ თარგმანთა ჩუქნთა გარდმოღებული ჩტშნსა ზედა ენასა წერილნი აკოლოტიონი (ესე იგი ოკტიობისა და სათოქმოთა დღესასწაულთა საუფლოთა და ღწმშობელისათა და წმიდათა ორისავე მწუხრისა და ცისკრისა განკებანი და ტრიოდისა, რომელ არს მარხუთა და პენტეკოსტისა, რომელ არს ზადიკისა), რამეთუ საესედ და თუნიერ კლებისა რასამე გარდმოუღესევე წმიდათა მამათა, გარნა, ვინათგან ცხად არს მრავლით ქამით, ვითარმედ განაიყუნეს და მრავალი უკმარ იქმნენს პირად-პირადთა მიერ ვნებთა, ჳერ იყო განსწორებად და განმართულ წმიდისა ეკლესიისაებრ აღმოსავლისა, რათა არა ჩუქნ ქართულნი ოდენ ამით სხუად ფერად და სხუთა მედღესასწაულედ გამოვქსნინდითმცა, ამისთვის შეეგებ საქმესა ამას ძნელსაკადრებელსა, განსწორებასა და გარდამოღებასა სტიხთა (ესე იგი დასდებელთა) და კინონთასა.

ბ ი რ ვ ე ლ ა დ, მოწამე იყავნ ჩემდა და მსაჯულ ცხოველს-მყოფელი სული, რამეთუ არა რამე სხუად დამედუა გულსა, გარნა სიყუარული ეკლესიათა საქართტშლოთასა. ზოლო თუ სადამე მიზდისა რასათუჴმე, უწყის პეშმარტებმან, ვითარმედ არა, რამეთუ მიზდსა არა რასა მოველი თანამოყამეთაგან ჩემთა ქართულთა, ვითარმედ რაჲცაღა მიზდი ღრამმატიკისა ახლად შობასა ზედა მომეცა, იგივე აწცა იყავნ, და რაჲცა დიდითა შრომითა პოვნასა ზედა სწორედ აღსრულებასა დღესასწაულთასა, იგივე აწცა და რაჲცა ჳეროვნად აღსრულებასა ზედა უსაღმრთოებისა ლიტურჯიისასა, იგივე აწცა მით, რამეთუ ესე სახლტარდებულეგბა არს კაცთა ვიეთმე სამლუღლოთა თავკედთა და ყოველ უმეცართა ჩუქნ შორის, რამეთუ ვისცა იგი მეცნიერებისა მიმართად გამოაჩუქენ, თუ რაჲცა ქარსა ბორბალსა აღდრევენ მას ზედა და საქესა ცხოვრებისა განუტეგენ და მისცემენ დეღუთა წარტაცებად უფსკრულთამი. მ ე ო რ ე დ, სიყუარულითა, რომელთა იგი უუტარდა ყოფასა ჩემსა ქ ა რ თ ლ ს ა შინა დღესასწაულთა ცერემონიანი. მ ე ს ა მ ე დ, დაღათუ მე არღარა ქართულთა სამლუღლოთაგან ქართულთა, ვინათგან აღმოვიყოცე ენითაცა, ოდენ აღმოვიცაჲ ჩემი ენითაგან შეუქმლებელ იყო და ქართულივე მაქტნდა ენა ენისათჴს ჩემისა.

შენ, უუქმ სიტყუო პეშმარტო, რომელი ხარ ღმერთთაგანსა მისი განებისა ანგელოსი და მოცემულ (ისიაი 9,6) ყრმად ძედ ჩუქნდა მამისა მიერ, თანადაუსაბამოსა შენისა ორთაგან და ორთა შინა არსებათა მყოფო, შევდგომად შეერთებისა უმუქტრტულესისა, რომელმან შემდგომად აღდგომისა შენისა, აღთქმისაებრ საღმრთოთა მოწაფეთა და მოციქულთა შენთა, ოხტარა ცეცხლებრითა სული შენი, მხოლოსაგან მამისა შენისა გამოსრული, მოუკ ხილულად ენებითა ცეცხლისათა. ყოვლისა მეცნიერო და ყოველთა ნაწილაკთა გონებისა მომძრობისათა აღმრიცხტშლო, უწყი შენ, ჩემისაებრ საქმისა მსაჯე მე, უკეთუ თოტქნისა, ესე იგი საუფლოთა და ღწმშობლისათა და წმიდათასა, რომელნიცა მგალობელთა ეკლესიისა შორისათა წმიდათა მამათა უქმნიეს დასდებელნი კინონი და კონდაკიკონი, წარდგომანი და განმანათლებლნი. და ესენი რაჲცა სლავენურისაგან ქართულად ვისმინე, თუ შეგსტტულე ჰაზრი სიტყუთა ანუ ჩემი რამე დავსდევ სითხტტათა შინა სიტყუათასა, რამეთუ შენ უწყი პეშმარტებო, ძეო და სიტყუო მამისო, რომელსა თავსა შორის თუსსა აჩუქნენ, ვითარცა (ებრ. 1,3) ხატე და ბრწყინტალებო მამისა, ვითარმედ სახელითა იცა ბრუნუსა ცტალებასა უფრთხოდი, და ჴმნისა დროთა, დროთა უქტშ ვიტყუ წარსრულთაცა, რომელნიცა სხუა და სხუა არიან და არა რამე ცტალებო ჰაზრთა სიტყუსათა იქმნების ცტალებითა მათითა. მე მათსაცა უფრთხოდი ცტალებასა, ვითარმედ ვითა სლავენურსა შინა იყო სითხტტუსა, ეგრეთ ვმეცადინობდი ჩუქნთაცა შინა დადებად, თორე წარსრულისა და ყოფადისა ჴმნისა დროთა რამედღა ვსტტუა უტტალებლობისა მეცადინობად, მრავალგზის აწყოლოსა

სლავენურსა აქუნდის ადგილი ჩუშულეებისაებრ ენისა ჩუშნისა წარსულისა და დიდითარე კრძალულებითა ვსცტაღვიდი მას, ხოლო მრავლობითსა და მხოლოობითსა უცტაღვებლად ვიპყრობდი, რომელიცა ჰაზრსა სიტყუასა ვენებას არა შეამთხმქედის, მაგრა სლავენურად იქმნების მრავლობითი, ვითარ იგი პირნი, რამეთუ პირი არა ოდეს ითქმის და ჩუშნ მიერ ვორცნი უშტქსნიერეს ჰყოფენ სიტყუათა, ვიდრედა ვორცი ესევითართა მრავლობითთა მეწყობასა შინა სიტყუს ნაწილთასა ვსცტაღვიდი, რომელი არა ჰსცტაღვიდა ჰაზრსა სიტყუსასა, ხოლო ნაკლ-სახელთა და მიმღეობათა ეგრეთქმ კრძალულებით ვიკმარებდ, ვითა ზმნათა და სახელთა და სხუათაცა სიტყუს ნაწილთაცამებრვე ივნიერ ზმნის-ზედათა, რამეთუ სადაცა ზმნისზედა არს სიტყუასა შინა წერილსა სლავენურსა ჩუშნ შორის, ზშირად აუშტჭრებს, აუგემურებს, ავდენს.

მართალ არს და ცხად არს, ვითარმედ ქართულისა კიდე ენაა არა ვიცი და ვერცაღა მიგასწქტთ ენასა სლავენურსა უშტქმორეს, და ნუ უქტმ თქუეს ვინ-მე, თუ ვითარ ვარდამოვიდე ესენი, მაგრა უწყოდეს მან, ვითარმედ სლავენურისა თარგმანი მივანდე-ვაბრეღს ხუცესსა, თარგმანსა ჩემსა, რომელ-მან დაღათუ არა უწყოდა ღრამმატიკა, არცა სლავენური და არცაღა ქართული, არამედ ღრამმატიკოსნი მუქმს რუსნი კილირიანი ეკლეისისა ჩემისანი, რომელთა ახლად დავსრულათ სკოლა სინტაქსისა და სხუათა შემდგომადთა მოძღუარ-ქმნილ-იყუნეს. და ოტეც ვაბრეღს პეროდშიცი ჩემი (რომელ არს თარგმანი) მეტყოდა რა ქართულად, დიდითა გამოძიებითა ათთოსა ლექს-საცა ვპკითხვდი ღრამმატიკოსთა მათ რუსთა, თუ რომლისა სიტყუს ნაწილი არს და ვითარი არს და ეგრეთქმ სიტყუასაცა უშტქარეს, ვითარმედ სიტყუა ესე-ვითარი შეთხუელ არს და რაა არს ჰაზრი მისი და მათ მიერ გულსიკმა ვყოფ-დი თარგმანებითა ვაბრეღსითა და ესრეთ დავსაძებდი სიტყუათა და სიტყუათა შინა ლექსთა.

დამისახან ლექსნი უკანანი წინათ და წინანი უკანა, გარნა არა ნიადგ, არცა უკავშირეს მით, რამეთუ სინტაქსისაებრ წარწყმადცა ჰაზრი სიტყუსა მის, უკეთუ არა ეგრეთ მეყო და ფრიად ბნელმცა იქმნა, უკეთუ არა გუარითა ამით მიმიცა სიცხადე.

სათანადო არს უწყებად, ვითარმედ წმიდათა მამათა თარგმანთა ჩუშნთა კილოსათუს გლობისა სძლისპირნიცა და დაჰსდებელნიცა მათ ზედა სითქმელ-ნი უქტაღვიდის შესახედავითა მრავალზრის სიტყუანი და მრავალზრის ჰაზრნი-ცა სიტყუსანი, მაგრა მე არა შეეგხე მთი მიერსა თარგმანეულთა განმართლად მით, რამეთუ მათ ზედა ნიჭი იგი სულისა განყოფითი თუთოულსა ჩუშნსა ზედა ვითა თესლად თესლადობა ენათა, ეგრეთქმ თარგმანებაცა ენათა, და მათ-სა დღესასწაულსა აღმუარებულთ და მეოხად მივავლენთ წინამე ღმრთისა და ვითა ეგების ესევითართა კაცთამი საიჭტმლ-ყოფად, ვითარმედ არა აქუნდთ მადლი ესევითარი, რათამცა არა იცოდეს მომატებაცა და მოკლებაცა. და რა-თა არა შეზმნილ-იყუნეს ყოველსა შინა, მე ამით მიზნებითა რააცა ვპპოვე მათი იგი, შეუხებელად ვიპყარ და რააცა დროთა ცტაღვებითა და ბოროტთა უსწინ-დიისითა მწერალთა მიერ ხრწნითა და აქა როსისიასა შინა არ-ყოფითა ავლად სათთქმითა აკოლოტიათა, იგი ოდენ გარდმოვიდე სძლისპირნიცა და მექსნიცა.

აკოლოტიანი ქართულთა წმიდათანი, რააცა ვპპოვენ და ვსაღმქმ და პოვებულთა თუ რამე ავლდა, ახლად გამოთქმითა შევპზადენ და რომელინიც სრულიად ავლდაყე აკოლოტია ქართულთა წმიდათა, ახლად გამოითქმებან, ხოლო იყუნეს კანონნი და დასდებელნი უმეცარ ნსიტყუნი, ვითარ იგი ძტქმო უქტმ აკოლოტია სტქტისცხოვლისა და ღირსთა მამათა იოანე ზედაძეღლისა და დავით ვარეჯელისა გამოვქსცტაღვენ ამის-თუს, ვითარმედ პირველად ყოვლითურთ წინააღმდეგომ იყუნეს სინტაქსის ჩტქ-ლებისა, და მეორედ, არცა მოთხრობა იყუნეს, არცა გლობა, დაღათუ ორივე, მაგრა ორთავე შინა საქმეთა შეტგუანებელ.

დღესასწაულნიცა უქტმ ქართულთანი შევსცუალენ და რომელინი ოცსა მარტსა იყო ჰქსენება მარტვილობისა დიდთა მოწამეთა მეფეთა არჩილ და ლუარსაბისა და იონისსა ოცდაათსა — მიცუალება ღირსისა მამისა ჩტქ-ნისა გიორგი მთაწმიდელისა და ნიომბერსა ათსამეტსა ჰქსენება.

მარტვლობისა წმიდისა მღვდელმონაქისა აბიბოს ნეკრესელისა და ათწევრებისა იანტარსა ჰესენება ღირსისა მამისა ანტონი მარტომყოფელისა და კულად მსვე თთქსა ოცდახუთსა ჰესენება წმიდისა კეთილმსახურისა მეფისა დავით აღმაშენებელისა და ათრტამეტსა აგსტოსისა მიცტალებსა ღირსისა მამისა ისე წილქნელისა და ათხუთმეტსა სეკედემბერსა წმიდათა მოწამეთა ძმათა ისააკ და იოსებისი. ხოლო ამისთვის სხუასა ადგილსა განაწყენსენ ესენი, რამეთუ წმიდათა მამათა, რომელთაცა ჰესენებანი-დღესასწაული წმიდათანი განაჩინეს თითოეულთა შინა თთქსთა, და დღეთა მარტსა და აპრილსა ორნი ოდენ მოვალენ დღესასწაული დიდთა წმიდათანი, ვითარ მარტსა ცხრასა, წმიდათა ორმეოცთა მოწამისა სეკეტოელთა და აპრილსა ოცდასამსა, დიდისა მოვარმოწამისა გიორგისი ამისთვის, ვითარმედ რათა არა დააყენეს მარტებანი დღესასწაულნი წმიდათანი და აღსურულებელ დაჰშოესცა ჰესენება დიდთა წმიდათა. ამისთვის სხუათა და სხუათა თთქსთა და დღეთა დასხნეს ივინი და ცხად არს, ვითარმედ ვითამე იქნა ესე, რამეთუ თხნიერ ორმეოცთა და დიდისა მოწამისა გიორგისა არავინ ილუაწა მარტსა და აპრილსა შინა დროთა მით, ოდეს უღოთთა მიერ მეფეთა ჰრომეულთა და აღმოსავლისათა რაოდენნი სისხლნი დათხოვდეს წმიდათა მოწამეთანი, ანუ ესეოდენთა გუნდთაგან მოციქულთა აღმსარებულთა და ქალწულთასა. არავინ მიციქულა თთქსთა ამით შინა მარტებათა წმიდათაგანი, რომელნიცა იდღესასწაულებიან, სხუთა დროთა დასხნეს დღესასწაულებად ჰესენებანი წმიდათანი. ამისთვის მეცა, ვინათგან ჯერ-იყო დიდ დღესასწაულებად მეფეთა დიდთა მოწამეთა, დავსდევ ჰესენება იუნისისა კა, ხოლო ღირსისა მამისა გიორგისი დღესა მას, ოდეს მამათა ქართულთა მისცტაულნეს მთაწმიდას ნაწილნი მისნი მონასტერსა ქართუტლთასა, მასვე მონასტერსა სხვთ ადგილით დიდსა ეკლესიასა შინა, დღესა იუნისისა თთვისა კა და დღესა მას ნაწილთა მისთა აღმობნისასა დავსდევ ჰესენება მისი მით, რამეთუ ლ იუნისსა არს ჰესენება ათორმეტთა მოციქულთა და საიდლებელითა იდღესასწაულების იგი და უკეთუ დღესა ამას მოციქულთა თანა ვიდღესასწაულეთ ჰესენება ღირსისა გიორგისი, ორთავე შეუძლებელ არს დღესასწაულებად მით, რამეთუ ღირსისა გიორგისი არა თუ საიდლებელითა ოდენ, არამედ აღმთხოვითაცა ვიდღესასწაულებით და რომელი ჯერ-იყო წინაწარმდებულად მეტყუან მოციქულნი, ვიცი მეცა, რომელთა იგი ჰრქუა მოძღუარმან და უფალმან, არაღრა კიწოდ თქმენ მონად, არამედ მეგობრად. და ყოვლად ბრძენი პავლე იტყუს: დაადგინა ღმერთმან ეკლესიათა პირველად მოციქულნი, მეორედ წინაწარმეტყუტლნი და შდნი. და სხუასა ადგილსა იტყუს ძმანი ჩუქნი მოციქულნი ეკლესიანანი, დიდებანი ქრისტესნი და ამით ჯერ იყო ჰესენებისა მათისა დიდებულისა წინაწარმდებულად და ღირსისა მამისა გიორგისი დაჰშოებოდა მაშინ უდღესასწაულად ჰესენება და რამე სამართალ იყომცა, ვითარმედ წერილთა მისთა და შრომათა მისთა მიერ მწიგნობართა, რათა არა დიდებულად აღვასრულეთ ჰესენება მისი. ამისთვის მე მისსავე პატროსანთა ნაწილთა აღმოყენასა უმჯობეს ვგონენ.

ხოლო წმიდისა აბიბოსი ვითარ ეგებოდა დღესასწაულსა თანა საღმრთოსა ოქროპირისასა დღესასწაულებად მით, რამეთუ ყოვლად პატროსანი და წმიდა მოციქულებრი მიცტალება წმიდისა ოქროპირისა იქნა სეკედემბერსა იდ, და წმიდათა მამათა დიდისათვის დღესასწაულისა ცხოველმყოფელისა ჯუარისა მიჰსცტაულეს ჰესენება საღმრთოსა ოქროპირისა თთქსსა ნოემბერსა იგ და საკუთრად მოუპოეს დღე იგი ჰესენებასა მისსა, და ჩუქნი ვითარ შევაცილეთმცა სხუა წმიდა ჰესენებასა მისსა? ხოლო უკეთუ არა ვიდღესასწაულეთ ქართუტლთა ჰესენება წმიდისა აბიბოსი საიდლებელითა, ყოვლად უსამართლო არს, რამეთუ მან ჩუქნიდა მოციქულებრი ვიდრემე აქუშნა დუაწილ და სისხლისა მისისა მიერ დემეტკიცა ეკლესია ჩუქნი. ხოლო ჰესენება წმიდისა მამისა ისესი, ჩემსა ყოფასა სქართუტლთა შინა იყო რომელიმე მიზეზი, ვითარმედ შესცტაულეს და დეკემბრისა თოვსა ბ დააწყესეს იგი, და მეცა მისთვისვე დღესა ბ დეკემბრისასა ჯერ ვიჩინე დღესასწაულებად. ხოლო ჰესენება ღირსისა მამისა ანტონი მარტომყოფელისა, ვინათგან ჯერ-იყო დღესასწაულებად წმიდისა ჰესენებისა მისისა, ქართუტლთაგან

არა ეგებოდა დღესასწაულისა თანა ანტონი დიდისასა მით, რამეთუ უკეთუ დღესასწაულსა ანტონი დიდისასა უკანა შეუდგინებდით ყოვლად უჯერ იყო, ვითარმედ პირველად მთავრად მონაზონთა უწოლა მას ეკკლესიაჲმან, მეორედ დიდთა მიერ მსოფლიოთა კრებათა განწყესა ჰკსენება მისი და მესამედ ახალი იყო განწყესება დღესა იხ იანტონისა თთვისასა ანტონი მარტომყოფელისა, ვითარმედ ნიკოლაოს ჩერქეზმან რუსთაუჭლმან და გიორგი ხუცესმონაზონმან დოდორქელმან განწყესეს დღესა მას იხ იანტონისასა, ხოლო მეოთხედ, უკეთუ დიდისა ანტონის თანა ვიდრესასწაულეთმცა, დაჰშთა უდღესასწაულოდ ჰკსენება ანტონი მარტომყოფელისა. ხოლო ჰკსენება წმიდისა კეთილმსახურისა მეფისა დავით მესამისა, რომელსა აღმაშენებელად ზედ-წოდებულ-ყოფუნ, რომელი იყო წერილ იანტარასა კე და აწ დაჰჰსდევ მე მასვე თთუჰსა კვ ამისთვის, ვითარმედ დღესა კე იანტარასა არს დღესასწაული დიდისა მიძღუარისა და ღრის-მეტყუჭლისა და არა ეგებოდა დატევიება ჰკსენებისა მისისა და უკეთუ ამისსა დავიდუმებდით, ყოვლად უსამართლოსამცა შთავსცუვენით ბრალსა, რამეთუ სადამე დავით არა მიველინა ღმერთსა ჩუქნდა, სრულიად აღიხიციამცა ჩუქნ შორის ბილწ ჰსკულთა მახმედიათა მიერ სახელი ქრისტესი, ვითარცა არს დღეს აღვოცილ ყაბარდიასა შინა და ავაზაგიათა, რომელი ჩუქნთანა იგინიცა ქრისტეანენი იყუნეს. და წმიდათა მოწამეთა ისააკ და იოსებისა ჰკსენება, რომელი იყო სეკდემბერს იგ, დაღათუ არა გარდაიკვდების საიდებელითა, არამედ შეუძლებელ იყო დღესა მას აღსრულებად. ვინათვან დღესა მას აღსრულების ჰკსენება ღირსისა მამისა აბბა იოსებისა, რომელი განაწესა ეკკლესიამან აღავერდისამან და ყოველმან საქართულომან სათნო იყო ესე. და დღესა მას არს შემდგომი დღესასწაული ცხოველსყოფელისა ჭუარისა. არს ჰკსენება დღის წმიდისაცა დიდისა მოწამისა ნიკიტასი და არს ღირსისაცა იოსებისა, და უმჯობეს იყო ამისთვის დღესა სხუთსა. ვინა ყოველთა უწყოფუნ, ვითარმედ არა კანნიერებით, არცა თუთ ჰსკულობით მიქმნიეს ცულებანი ესე, რამეთუ მრავალნი არიან ჰკსენებანი ქართულთა წმიდათანი ცულებულნი, რომელი არა თვისსა საკუთარსა დღესა, ოდეს სრულჰყუტეს წმიდათა მათ კეთილი იგი სრბა თვისი, და აწ არა აღსრულებიან დღესა მას, არამედ სხუთთა დღეთა, რამეთუ ღუაწლი წმიდისა დედოფლისა ქეთავანისი იყო მარტა ა დღესა, ვითარმედ აკოლოტიან სრული წმიდისა ქეთავანისი ერთ წიგნად ქმნილი მიხილავს მე წიგნის საცავსა შინა დედისა ჩემისასა, რომელიცა მეოთხე იყო ასული შთამომავლობითვან წმიდისა მის დედოფლისა და წიგნსა მას შინა მარტისა თთვისა პირველსა წერილ იყო ჰკსენება ღუაწლისა წმიდისა ქეთავანისა, არამედ მპყრობელობასა კახეთს დედის დედისა ჩემისა დედოფლისა ანანასა დადუქს ეპისკოპოსთა ვიეთმე და მლუდელთა ღუაწლი წმიდისა მის ჰკსენებად სეკდემბერსა იგ, ვინათვან სიმრავლე არა მცირებდი შეკრებების აღავერდს დღესასწაულსა ცხოველსყოფელისა ჭუარისასა სეკდემბრისა თთვისა იდ და ვინათვან ნაწილნი წმიდისანი აღავერდს ეკკლესიასა შინა მთავარ-მოწამისა გიორგისსა მდებარე არიან, ამისთვის განაწესეს დღესა იგ სეკდემბრისასა ერისა ყოვლისა მუნ დასწრებისათვის. ეგრეთუ წმიდათა მოწამეთა მეფეთა დაღათუ თქმულ არს, ვითარმედ მარტა შინა თთუჰსა დასრულთა სრბა ღუაწლისა თვისისა დიდმან მოწამემან ლუარსაბ ანუ არჩილ, არავინ უწყის ესე და არცაღა ვინ უწყის, თუ რომელსა დღეს იყო ღუაწლი ესე. რამეთუ პირველთა მომთხრობელთა წმიდათა ღუაწლთასა ღუაწლი ოდენ და ვნება აღწერეს მათი, გარნა თთუჰ და დღე არა აღუწერიათ, ანუ თუ იყო და ბოროტთა მწერალთა მიერ დატევილი იქმნა და რომელიმე დღესა აღსასრული ანუ ჰკსენება მათი განუწყესებელ იყო, ვიდრე ბიძისამდე ჩემისა, მეფისა ქართულთასა ვახტანგ მეხუთისა. და მაშინ ხუცეს-მონაზონმან ნიკოლაოს ორბელიანმან გამოთქუნა ტროპარნი და კონდაკნი ქართულთა წმიდათანი, ოდეს იგი ჰმეჭდუდეს ტფილისს ჟამნსა პირველად და ნიკოლაოსსა სადა ჯერ იჩინა, მუნ აღმსწერნა თთუჰთა შინა ჰკსენებანი ქართულთა წმიდათანი რომელნიმე.

უფალი იყავნ ჩემდა მსკველ გამომჭტილიველი გულთა, გამომცდელი

თირკმელთა, მიმცემელი კაცადისა გზთაებრ მისთა და ნაყოფთაებრ სიმარჯტ-
შთა მისთასა, თუ რამე ღუაწლი დამიდევს და ვითარითა კრძალულებითა გან-
მისწორებეს და განმზარათავს სათოთშო ე ს ე ს ა დ ლ ე ს ა დ ლ ე ს ა დ ლ ე ს ა დ ლ ე ს ა
და არა რამე ჩემისაგან გონებისა ქმნილი სიტყუაა შემიმატებავს და არცა
მომიღიეს. ამისთვის არა ფრიად შტმნიერ სასმენელ არს ახლად ვარდამოდ-
ბული ესე, რამეთუ ვმეცადინობდ ფრიად, რათა ვითარცა იგი დედასა შინა იყო
წერილისა სლავენურსა, ევრეთ გარდმომელო უნაკლულად.

ხოლო მწუხრთა სამ-საგალობელნი და სრულნი კანონნი წინადღესასწაულ-
თა კორციელად შობისა უფლისა და ნათლისღებისანი, ივინიცა მწუხრთანი და
კანონნი ღისმშობლის ხარებისა, ვიდრე მერვისამდე გალობისა დიდითა მეცა-
დინობითა ემიზარე, რათა კილოსა ზედა გალობისასა, ესე იგი სძლისპირისასა,
გარდმომელო და რომელიმე ლექსნი მოვაკელ მათ ოდენ და არა სხუთა მით,
რამეთუ შეუძლებელ იყო კილოსა ზედა ჩტმნისა გალობისასა სწორედ მოყუა-
ნება და კუალად სწორედ მოყუანებაცა, ვითარცა სლავენურთა წერილთა შინა
იყო. ხოლო ლექსთა მოკლებასა არა ვიტყვ, არა სადა შემოცილებს ჰაზრი
სიტყუათა, არცა ცუტალებასა თანა ვმისასა, ცუტალება ძალისა მიქმნავს (ნუ იყო-
ფინ). მეხილტა ოდესმე იო ან ე ს მიერ ფილოსოფოსისა, დღეთა ქართლსა
შინა ყოფისა ჩტმნისათა. გულანსა შინა მივრისა ნაკუჭითა, დაღათუ არა
მეცირესა წერილითა სამსაგალობელნი წინათქმულთა დღესასწაულთანი და ვი-
მხარე დიდითა მეცადინობითა რაოდენ შესაძლებელ იყო ეგვიეთარსა მას
ენითსა ქეცეასა ზედა გარდმოდებად იგი.

ვინაეცა საუწყებელ არს ესეცა, რამეთუ მარტივად და ადვლასმენელად
უმჯობეს ვგონებ ვარდმოდებად მით. რამეთუ საეკლესიითა გალობათა არა-
ფრიად ჭეროვან არს, რათა არა ძალსა თანა ენითნიცა ქეცეანი კრეტაბმელითა
წმანისათამცა უჩინო იყუნეს.

საუწყებელ არს, ვითარმედ ახლნი გალობანი, თვნიერ ღისმშობლის ხა-
რების კანონისა და სამსაგალობელთა დ მრთელთა კანონთა მწუხრისათა, რო-
მელნი არიან წინათქმულთა დღესასწაულთანი. არა შესაძლებელ არს კილოსა
ზედა სძლისპირისასა გალობად, ამისთვის ვითარმედ პირველად არა მეცირედი
ღუაწლი არს, რამეთუ სძლისპირისა კილოსა ზედაცა სწორედ იყოს მუკლი და
ჰაზრიცა სიტყუასა უცუალებულად ეგოს. და ხარებისა კანონნი, სადამდისცა შე-
საძლებელ იყო და ადვლ, კილონი სძლისპირთანი მუნამდე დიდითა იძულებითა
მომიყუანეს, დაღათუ ჰაზრი არა შეგსტუალე სიტყუათა, მაგრა რომელთამე
ლექსთა ცუტალებაა ვმით და ესევიითართა რომელთა ემა სხუა და სხუა არს და
ძალი იგივე, რომელიმე წინა და უკანა დამიწყუეს სითზუშსა შინა, მაგრა
მერუსა და მეცხრისა გალობისა მუტლნი უგრძე იყუნეს სძლისპირითა და მრავ-
ლის მოკლება დაჰსკირად, და მრავლის მოკლებისა თანა ჰაზრიცა წარწყმედ-
ბოდა სიტყუასა, და ამისთვის არა ითქმის ორი იგი გალობა კილოსა ზედა.

და ესეცა საუწყ-არს, რამეთუ არა არს საპირობა თვნიერ საუფლთოთა და
ღისმშობლის დღესასწაულისა სძლისპირთა ზედა მუტლთა გალობად და არა
სადა გალობენ ყოველთა მუტლთა მით, რამეთუ უკეთუმეცა იგალობეს წესისაებრ
ყოველნი მუტლნი, არა მეცირედი შრომა არს და ნიადაგ არა ბრძანებულ არს
შრომა იგი. და უკეთუ საში ოდენ და ითხი მუტლი იქმან თითოსა სძლის-
პირისა და სხუა დაუტეონ, უმჯობეს არს წარკითხუა ნელად, ეგვიეთარსა გა-
ლობით დღესასწაულობასა, ხოლო საუფლთოთა დღესასწაულთა, უკეთუ ვისმე
ენებოს გალობად, ძუშლი არს მამათა მიერ გარდმოდებული იგი და იგალობონ
არა თვნიერ წესთა ტიპიკონისათა.

ხოლო ახლად გარდმოდებულნი სძლისპირნი შესაძლებელ არს ქართუმელ-
თა მგალობელთა მიერ ახლად კილოსა ზედა შეწყობად, მაგრა რომლისაცა ვმი-
სა იყოს სძლისპირი იგი, ახლად გაკეთებულთა კილო მსხავესი კმისა, რათა
არა სხუასა კმისა სხუასა შინა შემოიტანოს.

და უწყოდენ ესე ყოველთა, ვითარმედ წმიდათა მამათა თარგმანთა ჩტმნ-
თა რააცა განაწყესეს ემა გალობისა, ნურაინ ქსტუალებს მას და ნურცა ვის
ჰგონიეს თავი თვის უბრძენს მათსა, და უკეთუ არცაღა ბრალი მიიღოს შრო-
მისა მათისა გარე განგდებისა, მითხრას უკუქ, რომლისა სამუსიკოსა კანონისა

ქუშუ შეიყენას ახალს მას კილოსა და თუ გარეშე კანონისა იქმს თავჯელობით, ნიადგ არა საქებელ არს ჩუშნი თუნიერ კანონთა ყოველთა ცხოვრება.

ვინა ვიტყოდეთ კიდურ-წერილობისათჳსა. კიდურ-წერილობა არს თითოთა მუკლთა მისეე და ერთისა კანონისათა თავთა ასითა წარსაკითხუქლობა, ხოლო დადითუ არა წარიკითხების, ამისთჳს, ვითარმედ ბერძულად არს წარსაკითხუქლ ასონი იგი კიდურთანი და არცა რუსულად შეიწყობის იგი და არცა ქართულად.

მერმეცა ვიტყოდე ჩემ მიერ ქმნილთათჳს ქართულთა წმიდათა კანონთა და დაქსდებულთათჳს: ვპკონებ, ვითარმედ ყოველივე მოვალს სწორედ კილოსა ზედა სძლსპირის ვალობისასა — სამწუხრონიცა და საციცრონიცა, და ეგრეთუქ კიდურწერილობანიცა წარიკითხიან.

მერმეცა დიმიტრი როსტოელი სა აკოლოტიისათჳს. ამისთჳს ვქქმენ გარდამოლება ამისი, ვითარმედ იმპერიასა შინა როსსიისასა მრავალნი არიან ქართუქლნი და ყოველთა დიდი სასოებად მიუღიეს წმიდისა მიმათ საკურქულთ-მოქმედისა დიმიტრისი. და უკეთუ ჰნებაეს ღმერთსა დაიბეჭდების თუქმნი ესე და ვინცა აქა იმყოფებიან როსსიისა შინა ქართუქლნი, საკმარად ამითჳს იყოს ესე.

ლოცჳს ყოფასა ვითხოვ თქუქმნ ყოველთა მიერ წმიდათა ეკკლესიათა ყოველად საწყალობელი ესე, რადთა შაბათობისა მისგან განსქმნებითისა არა დამაკლოს ღმერთთან მით თანა, რომელნი (ებრ. 4, 5) ვერ შევიდეს განასაქმნებულსა მისსა, მშრომელი ესე, დადათუ უკებად დაეპქმქრ. და ლოცუა ჰყავთ ნეტარისაცა მამისა იოანესითჳს მანგლელისა, რამეთუ პირქულად მან იწყო განმართჳსა კელყოფად სადღესსაწაულოსა ამის.

ნიშანი უქქლ სტიხთა, ესე იგი მუკლთა, რომელნიცა გარეგან კიდურსა ზედა უსხენან მგრეტლნი, რომელნიცა, პროსოდისა შინა არიან, პროსოდოდ კლებულისა; მე უქუქლ ვანგებით დაუსხენ წიგნსა ამას შინა მით, რამეთუ ჩემი არს ახლად გარდმოდებული, რომელსაცა უკდეს ნიშანი იგი კლებულისა, რომელ არს მრეტალი და ჩემსა ხედუთ და საქმით კლებულებასა დაქნიშნავს იგი.

მაღლი უფლისა ჩუქმნისა იესო ქრისტესი თქუქმნ თანა (პრომ. 11,36), რომლისაგან და რომლისა მიერ და რომლისა მიმართ არს ყოველი, მისსა დიდება უკუნითი უკუნისამედ, ამინ“ (389r—393r). (გამოცემულია, იხ. კ. კეკელიძე, ანტონი კათალიკოზის სალიტურგიკო მოღვაწეობიდან „ეტიუდები“, IV, გვ. 178—186).

შ. (ძირითადი ტექსტისაგან განსხვავებული ხელით არის დწერილი) „წესი და გამორჩევა და კელთ-დასხმა მღუღელთმთავრისა. — ოდეს ქაჳსა დაემთხვიის გამორჩევა მღუღელთ-მთავრისა...“ (394r—407r) ეს ბოლო დანართი დაბეჭდილი წიგნისაგან არის ვადმოდებული. იგი ასე თავდება: „ესე წესი გამორჩევაზედ და კელთ დასხმაზედ ეპისკოპოზისა ვინა არხიეპისკოპოზისა გამოღებულ-დამოწმებულ ძველთაგან ბერძნისა და რუსთაგან ვანწესებისა წიგნთგან, რამეთუ იყო წინათვე პირველთა დიდთა კელმწიფეთა მეფეთა, და დიდთა თავდთა, და წინათვე ყოველად სამღუღელთთა მიტროპოლიტთა სრულიად რუსეთისათა, ბრძანებითა ყოველად უბრწყინვალესისა დიდის კელმწიფისა იმპერატორიცა ეკატერინა ალექსისა თუთმპყრობელობასა სრულიად რუსეთისისა, ხოლო კურთხევითა წმიდის მართებელის სრულიად რუსეთისისი როდისათა. დაიბეჭდა თუთ პეტერბურღის სტამბაშია 1725 წელსა, თვესა ოქტომბერსა და მოსკოვს მასვე წელს, თვესა დეკემბერსა. დიდება ღმერთსა ყოვლისა შემძლებელსა“.

2. შეიცავს ექვსი თვის, მარტი—აგვისტოს მასალას. სადღესასწაულოში ჩართულია ქართული მასალაც: 7 მაისი, „ღირსისა მამისა ჩუქმნისა იოანე ზედაძეღლისა და ათორმეტთა მოწაფეთა მისთა“ (75v); 10 მაისი, „მიცულაება ღირსისა მამისა ჩუქმნისა შიო მღუქმელისა, ათორმეტთავანიისა“ (91v); 13 მაისი, „მიცულაება ღირსისა მამისა ჩუქმნისა ექვთიმი ათონელისა, მთარგმნელისა“ (95r); 18 მაისი, „წმიდათა მოწამეთა ორთა ძმათა დავით და ტარიქანისა“ (104r); 21 ივნისი, „წმიდათა დიდებულთა მოწამეთა საქართუქლოასა მეფეთა არჩილ და კლუარსაბისი“ (145r); 27 ივნისი, „წმიდისა მამისა ჩუქმნისა გიორგი მთისა წმიდისა“ (165v); 12 ივლისი,

„ღირსთა მამათა ათონისთა იოანესი, მამისა ევთიმისი და გაბრიელისა“ (211v), 29 ივლისი, „წმიდისა მოწამისა ეგესტათი მცხეთელისა“ (257r); 3 აგვისტო, „წმიდისა დიდისა მოწამისა რაქდენისი“ (276r); 28 აგვისტო, „წმიდისა დიდებულისა მოწამისა დედოფლისა შუშანიკისა, რომელი იყო ასული ქართუმლო(ი) მეფისა. ესე უკუშ მოიკლა ქრისტესთვის ქმრისა მიერ თვისსა“ (341r).

3. ტექსტში და ზოგჯერ კიდევზე მითითებულია საგალობლების ავტორები. მაგ.: ა. უცხო ავტორები: „იოანე“ (314r); „ეგნათი“ (2v, 45r); „იოანე მონაზონი“ (5r, 7r, 10v, 20v, 22v, 84r, 154v, 162v, 176r, 176v, 178r, 218r, 265v, 348r, 349r); „თეოფანე“ (7r, 15v, 23v, 26r, 53v, 54v, 70r, 121v, 142v, 184v, 192r, 192v, 243v, 253v, 300r, 313r, 337r); „ეპიზანტოსი“ (22r, 105v, 127r, 131r, 155v, 178r, 206v, 217v, 223r, 234v, 243r, 253v, 256r); „ანდრეა იერუსალიმელი“ (23r, 177v); „ლეონტი“ (319r, 324r); „ანატოლი“ (53r, 155r, 161v, 162r, 223v, 243r, 246r, 249v, 253r, 272v, 277v, 288v, 313r); „სტოდელი“ (54r); „ვერმანე პატრიარხი“ (69v, 72r, 83r, 178r, 192r, 206v, 223r, 225r, 256r, 311r, 313r, 319v, 325r, 347v); „ანდრეა პირელი“ (83r, 176v); „მეთოდი პატრიარხი“ (109r); „იოსები“ (132v, 194r, 218r, 221r, 246v, 337r, 356r); „ანდრეა კრიტელი“ (155r, 156r, 178r, 349v); „იოანე დამასკელი“ (314r, 328v, 331r); „კასია მინაზონი“ (156v); „ანდრეა“ (158r); „არსენი“ (177v); „ეფრემ კარი“ (178v); „კოსმა მონაზონი“ (183r, 188r, 265v, 288v, 299v, 304r, 314r); „გიორგი ნიკომიდელი“ (229r); „კეპრიანი“ (272v, 275v). ბ. „ქართველი ავტორები: „ანტონი“ (76r, 77v, 78v, 81r, 95r, 95v, 97r, 100r, 145r, 145v, 146r, 146v, 147r, 147v, 148r, 148v, 149v, 151v, 153r, 153v, 166v, 168r, 173r, 212r, 215v, 217r, 257r, 257v, 258r, 259r, 259v, 276r, 276v, 277v, 278v, 279r, 283v, 341r, 341v, 343r, 344v, 345v, 361r, 368r, 369v, 371r, 373r); „მაკრინა მონაზონი“ (77r); „ნიკოლოს ტვილელი“ (81r, 100v, 149r, 173r, 217r, 259v, 283v, 345v, 373r); „ნიკოლოს ჩერქეზი“ (365r, 366v); „იოანე ფილოსოფოსი“ (81r); „დიმიტრი მეფე, ბაგრატიონი“ (100v, 173r, 217r); „არსენი კათალიკოსი, ბულმისიძე“ (259v); „ბესარიონ კათალიკოსი“ (278v); „მიხაილი“ (341v).

4. ხელნაწერის კიდევზე ვხვდებით გადამწერის ხელი ასეთ შენიშვნებს: „ეს კანონი დღესასწაულისა რუსულშიაც ესევე კმა არის, მაგრა სძლისპირი სხუა. რუსულში სძლისპირი უკუთვევლად“ არის და ამისი შემდგომში“ (41r); „ეს კანონი რუსულში ე კმა არის და სძლისპირი — „მკნელსა ჩუქნსა“ (137v); „ეს კანონი რუსთა ენისა ზედა დ კმა არის და სძლისპირი სხუა არის“ (189v); „ეს კანონი რუსულში ე კმა არის. სძლისპირი — „ქუტყანასა მწყურნებსა“ და შემდგომი მისნი“ (221r, 230v); „ეს კანონი რუსულში ბ კმა არის და სძლისპირი — „ლეულათა დაანთჟა“ (261r); „ესე იოქმის კმასა ზედა მსვე სძლისპირისამებრ“ — „რომელთა სიბრძნით სიმენე ატყნეს ყრმათა“ (316r); „რუსულში ეს სძლისპირი ეწერა, ქართულში — „შთავევარდი“ (325v); „ჩუღში მკნელსა სწერია“ (336v), „რუსულში არის სძლისპირი „ქუტყანასა მწყურნებსა“ (349r); „ეს კანონი რუსულში ე კმა არის“ (349v).

5. საგალობლებთან კიდევზე ზოგჯერ მიწერილია: „*М*“ (30v, 31v, 32v და ა. შ.); „იხილე“ 30v, 31r, 32r და ა. შ.

6. ამ ხელნაწერზე და მასში მოთავსებულ ქართულ მასალზე იხ. კ. კეკელიძე, მე-18 ს. ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან (ლიტერატურული ძეგბანი, VIII, 1953, გვ. 168, 173 ან „ეტიუდები“, IV, გვ. 225—251, მისივე, „Литургические памятники...“, გვ. XXVII, მისივე, მაკრინეს ლიტერატურული მემკვიდრეობა („ეტიუდები“, XIII, 1974, გვ. 26—54); მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 342—349; ტრ. რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან (XVI—XVIII სს.), 1960, გვ. 191—195; შ. ჭავჭავაძე, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან XVII—XVIII სს. გვ. 202—224, 269, მისივე, XVII—XVIII სს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან („მაცნე“, ენისა და ლიტ. სერია, № 2, 1975, გვ. 74); ე. გა-

ბიძაშვილი, სვინაქსარული რედაქციები XI—XVIII სს. (ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 225, 227, 215); ლ. ასათიანი, ძველი საქართველოს პოეტი ქალები, 1936, გვ. 42.

მინაწერები: 1. (ფანქრით) „იხ. 29 ავეისტოს ტიბიკონი 361 ფ“ (IVr).

2. „კეთენილა არტოზნის მთავარ-ანგელოზის ეკლესიისა“ (IVr).

3. „ეს წმიდა საღვთისწაულო ექვსის თვისა — მარტი, აპრილი, მაისი, ივნისი, ივლისი და აგვისტო შეესწირე ჩვენს კარის ეკლესიას არტოზანს მთავარ ანგელოსთ საყდარს მიხაილს და გაბრიელს მე, ყოვლად სამღვდელმომ არხიეპისკოპოსმა ქუაბულოვის ძემ იოანე რუსთველმა საოხად სულისა ჩემისა და შობელთა ჩემთა მოსახსენებლად. ვინ ეს გამოსწიროს, ისიც გამოიწირობის საუქუნოს დიდებისაგან სულით და ჯორკით. წელთა ჩღჳ, ოკლომბრის ლ“ (47r).

4. „მარხვანი — ტრეოდ

პარაკლიტონი — ოტრო

თვენი — მინეი

საღვთისწაულო — პრაზნიშნა მინეია

ზატიკი — ტრეოდ ცვეტნაია

კურთხევანი — ტრენნიკ

წლის წმიდათა მამათ ცხოვრება — ჩეთი მინეი

სვინაქსარი — პროლოდია

საწინასწარმეტყველოს — პერემიი

დაბადებას — ბიბლია

სახარებას — ევანგელია

სამოციქულოს — აპოსტოლ

დავის — ფსალტირ

სძლისპირი — იროს“ (411r).

387

საღვთისწაულო (ანტონ I-ის რედაქციის). XVIII

III+295 ფ.; 31×20; საღვთისწაულო 3 წიგნისაგან (№ 387, 385, 386) შედგება, სამივეს ერთი საერთო რეგულბრივი აღრიცხვა აქვს არაბული ციფრებით და ნუსხური ანბანით; ქალაღი, ყდის საცავი ფურცლები მწკანე ფერისა; ყავისფერი ტვიფრული ტყავგადკრული ხის ყდა, ამოტიფრული და ოქროსფრად მოყარაყებული. ჩამონაჭერთი, ორი რკინის თავებიანი ტყავის საკეტით. ყუა დაზიანებული აქვს. აქვს ყდის საცავი ფურცლები (I—III—294—295); მხედრული, ორ სვეტად. სათაურები და დასაწყისები წითელი ფერის მელნით, ზოგან ვაღაბანილი, ზოგან ქალაღში გასული; [XVIII ს.], აქვს ვიერნიშანი; დაუწერელია: Ir—IIIv, IVv, 293v—295v. ხელნაწერი ეკუთვნოდა არტოზნის მთავარანგელოზის ეკლესიას (IVr).

<სათთჳმო საღვთისწაულო>. „თთჳსა სეკდემბერსა აქუს დღე ლ. პირჳშლსა დღესა დაწყებაჲ ინდიკტიონისა, ესე იგი არს ახლისა წელიწდისა და ჰესენება ღირსისა მამისა ჩუშნისა სიმეონ მესუტისა არხიმანდრიტისა და დედისა მისისა მართასი და კრება ყოვლად წმიდისა ლ-ისმშობელისა, რომელი იყო მასიანეს და წმიდისა მოწამისა აიალასი და წმიდათა მოწამეთა მ დედათა და წმიდისა ამმონა დიაკონისა და მოძღურისა მათისა და წმიდათა მოწამეთა კალისტე, ევეოდო და ერმოგინესი და მოყუასთა მათთა და ჰესენება მართლისა ისუსი ძისა ნავესი. მწუხრად „ნეტარ-არს კაცი“. ა აღსავალი. ხოლო უკეთუ არს შაბათი, წარვიკთხაეთ კანონსა სრულიად. უფალო დაღად-გჳყავსსა ზედა აღღებთ მუტლთა ი და ვგალობთ დასდებელსა ინდიკტიონისასა გ. გმა ა, ზეცისა განწესებულთა. — თავადისა ქრისტეს ღმრთისა მოძღვრებისა მიერ ლოცუა გვისწავივს ჩუშნ ყოველთა დღეთა ესრეთ...“ Ir—293r.

შენიშვნები: 1. შეიცავს სამი თვის სექტემბრის, ოქტომბრის და ნოემბრის მასალას. სადღესასწაულოში ჩართულია ქართული მასალაც; სექტემბრის 13-ს „ქსენება წმიდისა დიდისა მოწამისა საქართუმლოს მნათობისა, დედოფლისა ქეთევანისა, რომელი იყო ასული ქართუმლთა მეფისა და დედოფალი კახეთისა“ (40v, 47r—53r); სექტემბრის 15-ს „ქსენება ღირსისა მამისა ჩუშნისა აბბა იოსებისა, ათორმეტთავანისა“ (61v); სექტემბრის 18-ს „ქსენება წმიდათა დიდთა მოწამეთა მთავართა ბიძინასი და ორთა ძმთა ერისთავთა ქსნისათა ელისბარისა და შალუასი“ (73v); ოქტომბრის პირველს „დღესასწაული დღესასწაულსა კუართისა საუფლოჲსა და სტუმტისა ღთივ-ბრწყინთაღისასა“ (112r); ოქტომბრის 2-ს „წმიდათა დიდთა მოწამეთა, არგუმთისა მთავართა, დავით და კოსტანტინესი (120v, 123v—127r); ოქტომბრის 5-ს „ღირსისა მამისა ჩუშნისა გრიგორი ხანძთელიისა“ (131v); ოქტომბრის 28-ს „წმიდისა მღვდელ-მოწამისა ნეოფიტე ურბნისის ეპისკოპოსისა“ (177v); ნოემბრის 10-ს „წმიდისა დიდისა მოწამისა კოსტანტინე მთავრისა (203r); ნოემბრის 17-ს „წმიდისა დიდისა მოწამისა მიხაილისი, რომელსა ეწოდა გობრონ (226r); ნოემბრის 19-ს „ღირსისა მამისა ჩუშნისა ილარიონ ქართუმლისა, საკურტმლთ-მოქმედისა“ (233r); ნოემბრის 29-ს „წმიდისა მღვდელმოწამისა აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისა“ (278r).

2. ტექსტში და ზოგჯერ კიდებზე მითითებულია საგალობლის ავტორები: მაგ: ა. ქართველი ავტორები: იოანე ფილოსოფოსი“ (127v, 239v); ბესარიონ კათალიკოსი (115v); მიხაილი“ (47r); გრიგორი [დოდორქელი] (47v); არსენ კათალიკოსი ბულაისის ძე (232r), „ანტონი“ (47v, 48v, 49r, 49v, 51r, 52v, 62r, 67r, 74v, 75r, 76r, 76v, 78r, 112v, 114v, 115r, 115v, 117v, 119v, 123v, 124r, 124v, 125r, 125v, 126v, 127v, 132r, 134r, 177v, 179r, 180v, 203r, 203v, 204r, 205v, 206r, 206v, 226v, 227v, 231v, 232r, 234v, 239r, 278r, 278v, 279v, 281r, 282v, 283r); „მაკრინე, მეფის ასული“ (61v, 63r, 63v, 64v); „ნიკოლოს ტფილელი“ (78r, 79v, 127v, 239v); ბ. უცხო ავტორები: „ვიზანტოსი“ (1v, 17v, 69r, 72r, 86v, 109r, 166r, 167v, 191v, 195v, 218r, 225v); „იოანე მოზაზონი“ (4r, 4v, 9v, 11v, 17v, 41r, 42v, 45v, 46v, 56r, 59v, 95r, 101v, 159v, 197r, 198r, 198v, 286v); იოანე დამასკელი“ (87r, 90r, 109v, 183v); „გერმანე პატრიარხი“ (9v, 21r, 27v, 84r, 94r, 131r, 168v, 182r, 187r, 191r, 212v); „სტოდელი“ (153v, 190r, 196v, 212r, 278r); „გიორგი ნიკომიდელი“ (148r, 197r, 212r, 244r); „ანატოლი“ (15r, 41r, 42r, 45v, 55v, 90r, 91v, 92r, 111v, 135r, 137r, 149v, 168v, 169r, 181v, 186v, 196v, 207r, 211v, 217v, 283v, 285v); „ლეონტი შაისტრასი“ (152v, 246r, 253v); „თეოფანე“ (15v, 21v, 55r, 96r, 128v, 135r, 138r, 139r, 156v, 164r, 170r, 182r, 187r, 191v, 219r, 223v, 227r, 260r, 266v); „გიორგი სიკიოტელი“ (168v); „გიორგი სკილელი“ (170r); „გიორგი სკუელი“ (272r); „იოსებ“ (17v, 96r, 142r, 153v, 159v, 207v, 260v, 272v, 275v); „სერგი პატრიარხი“ (26r, 27r, 27v); „სტეფანე წმიდა ქალაქელი“ (27r, 265r); „ანდრეა“ (28v, 38r); „ანდრეა იერუსალიმელი“ (55r, 72r, 176v, 285r, 285v, 293r); „ანდრეა პირელი“ (84r, 94r); „ეფრემ კარელი“ (34v, 81v, 82v, 202v); „არსენი“ (196v), „მალაქსისი“ (285r); „იოანე“ (35r, 69v); „კიპრიანე“ (55r, 196v); „ლეონ დესპოტა“ (55v).

3. ხელნაწერის კიდებზე, გადამწერის ხელით, გხვდებით ასეთ შენიშვნებს: „ეს კანონი რუსულში ესეც არის, მაგრა სძლისპირი სხუა არის პირველის გალობისა, „მოდი თერო“ და სხუანი შემდგომში გალობის სძლისპირი სწორე არიან“ (28v); „ეს კანონი რუსულში ესეც კმა არის, მაგრა სძლისპირები სხუა“ (28v); ამ ღწმსმობლის კანონის სძლისპირებად ესენი წეროდ არს რუსულად და ჩვენში სხუმბრ ეწერა, რომელიც სძლისპირში წეროდ არს და ისინი გტმრდზე აწერია, რომლის სძლისპირის მსგავსადაც უნდა ითქვას ესენი. გ გალობის სძლისპირი ეს არის „განმაძლიერენ მოსაენი შენნი, უფალო“ (103r); „ეს კანონი რუსულში ბ კმა არის, სძლისპირი — „ღელთათა დანთქა

პირველად“ (154r), „ეგე ივალთბების სძლისპირისამებრ, „რავამს მოწყალად“ (226v), „ეს კანონი რუსულში აკმა არის. სძლისპირი — „ვალთბითა ძღვეისათა“ (248r); „ეს კანონიც პირველივე კმა არის რუსულშია“ (237r).

4. სავალობლებთან კიდებზე ზოგჯერ მიწერილია: „M^გ“ 46r, 68r და ა. შ. „იხილე“ 46r, 53r, 54r და ა. შ.

5. ამ ხელნაწერზე და მასში მოთავსებულ ქართულ მასალაზე იხ. კ. კეკელიძე, მე-18-ე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან („ეტიუდები“, IV, გვ. 225—251 ან ლიტერატურული ძეგანი, VIII, 1953, გვ. 168, 173); მისივე, მაკრინეს ლიტერატურული შემკვიდრებთა („ეტიუდები“, XII, 1974, გვ. 26—54); მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 342—349; მ. ქავთარია, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, 1977, გვ. 225—242; ლ. ასათიანი, ძველი საქართველოს პოეტი ქალები, 1936.

6. ამ ხელნაწერს უშუალოდ აგრძელებს A—385.

მინაწერები: 1. „ქუთვნილი არტოზნის მთავარ-ანგელოზის ეკლესიისა (IVr).

2. „ეს წმიდა სამი თთვის სადღესასწაულო, სეკდემბერი, ოკდომბერი, და ნოემბერი, შევსწირე ჩვენს კარის. ეკლესიას არტოზანს მთავარანგელოსთ საყდრის მიხაილს და გაბრიელს მე, ყოვლად სამღვდელთმ არხიეპისკოპოსმა ქუაბულოვის ძემ იოანე რუსთველმა. საოხად სულისა ჩემისა და მშობელთა ჩემთა მოსახსენებლად, ვინც ეს გამოსწიროს, ისინიც გამოიწირობის საუკუნის დიდებისაგან სულით და კარცით. წელსა ჩლუხ, ოკდომბრის ლ“ (108v).

388

თეოდორე სტოდისელი; სწავლანი. XII—XIII

109 ფ; 19×14; ეტრატი. პირველი ფურცელი ქაღალდია; ყავისფერი ტვიფრული ტყავადაკრული ხის ყდა. ჰქონია სამი ტყავის საყუტი; ნუსხური, სათარებო სინგურით; [XII—XIII სს.]; გადამწერი: პეტრე მწერალი (38r); ხელნაწერი შეუძენიათ თეირანში 1845 წ. (ქვემო ყდის v). მთარგმნელი: გიორგი მთაწმიდელი.

„წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა თეოდორე აღმსარებელისა სტუდიელთა წინამძღურისა სწავლანი თვისთა მოწაფეთა მიმართ ყველიერის კრამთგან ვიდრე დიდად ოთხშაბათადმდე, რომელნი ესე წარიკითხვიან მარხვათა, შემდგომად სერობისა ლოცვისა და ისმენენ ძმანი ყოველნი ზემდგომით მღუმრიად ყოვლითავე ლმობიერებითა. გ. მ. — ძმანო და მამანო, სახიერი ღმერთი ჩუშნი, რომელი მომცემს ჩუშნ ცხოვრებასა და წლითი-წლად მიმიყვანებს, მომიყვანა ჩუშნ ეამსა ამას მარხვისასა კაცთმოყუარებით...“ 2v—96r.

შენიშვნა: 1. შეიცავს: „ორშაბათსა ა ზ, მარხვისათჳს და უკუნებლობისა, რომელი თქუა დაწყებასა მარხვათასა“ (3v—5v); „სამშაბათსა ა ზ, კსენებისათჳს სკულდლისა და სიტყუსგებისა საქმეთა ჩუშნთათჳს წინაშე საშინელისა ამის სამსჯავროასა“ (5v—8r); „ოთხშაბათსა ა ზ, მოკდინებისათჳს ვენებათასა და სამკალისათჳს სულიერისა“ (8r—11r); „ხუთშაბათსა ა ზ, ვანკებისათჳს უხარწნელისა მის სამკვდრებელისა ჩუენისა სითნობათა სამკაულოთა“ (11r—13r); „პარასკევსა ა ზ, საღვთოხსა მოქალაქობისათჳს“ (13r—15v); „შაბათსა ა ზ, რათა მკენ და მტკიცე ვიყვნეთ მართალსა შინა სარწმუნოებისა“ (15v—17v); „პირველსა კვრიაყესა წმიდათა მარხვათასა, რათა გამოკზარდოთ სული ხედვათა მიმართ სულიერთა“ (18r—19r); „ორშაბათსა ბ ზ, რათა არა გუჳარდენ სოფლისა საშობელნი და სურვილისთჳს საუკუნეთა კეთილთასა“ (19r—21r); „სამშაბათსა სულიერისა დღესასწაულობისათჳს, რათა მივემთხვნეთ სასუფეველსა ცათასა“ (21r—22v); „ოთხშაბათსა ბ ზ, რათა დავიკეთო სული

ჩუშნი განმზღწნელთა ვნებათაგან“ (22v—24r); „ხუთშაბათსა ზ ზ, რათა არა აღმოვაცნენთ ეკალი და კუროს თავნი ვნებათანი, არამედ, რათა ტევანი სთონებთანი გამოვიხუნეთ“ (24r—26r); „პარასკევსა ზ ზ, ერთობისათუ და სიყუარულისა და მუნდ ტურთვად ტცივილთა სთონებისათა შიმხუვედ სასუფეველსა ცათას“ (26r—27v); „შაბათსა ზ ზ, მოქალაქობისათუ კეთილისა და ცსენებისათუ სიყუდილისა და მერმისა მისთუ მოსაგებელსა“ (27v—30r); „მეროესა კრიაკესა მარხვათასა, რათა მშუღობით და მუღდროებით აღვასრულედდეთ დღეთა მარხვისათა სასობითა საუკუნოასა ცხოვრებისათა“ (30v—31r); „ორშაბათსა გ ზ, მადლობისათუ და მოთმინებისა“ (31r—33v); „სამშაბათსა გ ზ, მარხვისათუ არა ჰამადთაგან, არამედ ვნებათაგან...“ (33v—37r); „ოთხშაბათსა გ ზ, მისი შინა ამერ განსლვისა ჩუშნისათუ, რათა კრძალულად დავიცენთ საცნობელნი და გონება უჯერთა გულის თქუთათაგან“ (37r—38r); „ხუთშაბათსა გ ზ, რათა მადლობით მოვითმენდეთ მუწხარებათა მომავლთა ჩუშნ ზდა“ (38r—40r); „პარასკევსა გ ზ, მოთმინებისათუ განსადღლთასა მარხვისათუ“ (40r—41v); „შაბათსა გ ზ, რათა არა უდებ ვიქმნეთ თვისა ცხოვრებისათუ, ვიდრე სიყუდილადმედ“ (41v—44v); „კრიაკესა ზ, რათა განვადლოთ ჩუშნგან ყოველი მოწყინება და აღვდეთ საქმედ სულიერისა“ (44v—47r); „ორშაბათსა დ ზ, რათა განვეკრძალეთ სწავლათაგან და მხილებათა წმიდთა მამათასა“ (47r—49r); „სამშაბათსა შუამარხვისასა საშინელისა მისთუ დღისა სასჯელისა და მერმისა მისთუ მოსაგებელსა“ (49r—52v); „ოთხშაბათსა დ, შუამარხვისასა, ვითარმედ აღვსება ესე სახ არს მერმისა მის საუკუნოასა აღვსებისა“ (52v—54r); „ხუთშაბათსა შუამარხვისასა, მადლობისათუ და წესიერებისა“ (54r—56v); „პარასკევსა შუამარხვისასა, ვითარმედ მუკუდინებთა ვნებათათა და აღდგომითა სთონებთათათა იქმნების მარადლე დღისაწაულობა და ზატეობა ს და (57r—58r); „მეთოხსა შაბათსა, ვითარმედ თნა აც წინამძღუარსა, რათა ასპარჯსა შინა სთონებისასა მივალთათუ ყოველსავე იქმოდის, რომელი მოსწრაფებად მოიყვანებს, რათა მტერთა მიერთ ძლევა აღიღონ და გვრჯენი საუკუნენი ღუაწლის დამდებელისა ღვთისაგან მიხუნენ“ (58r—62v); „მეთოხსა კრიაკესა წარმწყმედელისა კანნიერებისათუ და რათა მადლობით თავს ვისხნეთ სნეულებანი“ (62v—65r); „ორშაბათსა ე შუდიულისასა, საღმრთოასა მოქალაქობისა და შორისა კეთილისა და სთონებთასა წარმართებისათუ“ (65r—69r); „სამშაბათსა ე ზ, რათა წინაშე თულთა ჩუშნთა გუაქუნდეს ჟამსა სიყუდილისა და მას შინა ყოვადი სიტყუს გება და ვითარ ვერ ღირს არიან აწინდელნი ესე ჰირნი მერმისა მისთუ სასობისა“ (65r—72r); „ოთხშაბათსა ე ზ, რათა განვიწმინდეთ თავნი თვისნი ყოვლისაგან შეგინებისა სინანულისა მიერ ღვთივმონიქებულსა“ (72r—74r); „ხუთშაბათსა ე ზ, ვითარმედ ჯერ-არს ჩუშნდა, რათა ყოველითა წადიერებითა და გულმოდინებითა ვიქმოდით ცხოვრებასა ჩუშნსა“ (74r—75r); „პარასკევსა მე — ე ზ, ვითარმედ არა ჯერ-არს, რათა განულოთ კარი ეშმაკთა შეწყნარებთა ბორბთა გულის სიტყუათათა“ (75v—77v); „შაბათსა ე ზ, რათა გულსმოდინედ წინააღუდდეთ ბრძოლასა უკეთურთა ეშმაკთასა“ (77v—79v); „მეხუთესა კრიაკესა კაცომოყარებისათუ ქრისტეს მეშისა და სათნოდ წარმართებისათუ გონებისა გამოუთქმელთა მათ მიმართ დიდებულთა მისთა შუენიერებისა“ (79v—81v); „ორშაბათსა ვ ზ, ვერაგობისათუ მზაკვარისა მის ვუელისა და ვითარმედ ჰამად სიმდაბლითა და გზასა საშეღოსა სლვითა განვერნეთ მისთა მათ მრავალ სახეთა მანქანებთა“ (81v—83v); „სამშაბათსა მე-ვ შუდიულისასა, სიყუარულისათუ წმიდისა და უზაკუველისა მორჩილებისა და საშინელისა მისთუ განკითხვისა მართლისა მიერ მსაჯულისა“ (83v—85r); „ოთხშაბათსა ვ ზ, ცსენებისათუ სიყუდილისა“ (85r—89r); „ხუთშაბათსა ვ ზ, დიდისა მისთუ დიდისა და გამოჩინებისა დიდისა ღმრთისა და მიცხოვრისა ჩუშნისა ქრისტესსა“ (89r—92v); „პარასკევსა ვ ზ, ... საყოველითა ვნებისათუ მიცხოვრისა და სწავლა სიმდაბლისა და მოთმინებისათუ“ (92v—96r).

2. ერთვის: ა. წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა თეოდორე ე დ მ ს ა რ ე ბ ე ლ ი ს ა, სტუდიელთა წინამძღუარისა სწავლანი თსთა მოწაფეთა მიმართ. აღვსებასა, რათა მლუაწებით აღვასრულედდეთ ცხოვრებასა ჩუშნსა ჟამსავე ჟამსა“ (96r—97r); ბ. „თვესა იენისსა მ, წამება წმიდისა და

დიდებულისა თეოდორე სტრატილატისა“ (97v—108v); ბ. „წმიდისა მამისა ჩუწნისა გრიგოლ ნოსელისაჲ შესხმაჲ წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა თეოდორესი ტირონისაჲ ფებერვალსა იჲ“ (109r-v).

წყდებ: „... არცა თუ ერთი ბიწი შვა...“

4. ერთ ადგილას 84r-ზე სიტყვა „საჭულთა“-სთან გადამწერს ასეთი შენიშვნა გაუყუთებია: „ჩუღლთა ეწერა“ (იგულისხმება დედანი, საიდანაც იწერდა).

5. შვი მელნით 100r-ს კიდევ დახატულია ცხენზე ამხედრებულ მხედარი.

6. მთარგმნელია გიორგი მთაწმიდელი, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 57, 126.

7. ხელნაწერი, როგორც მინაწერებიდან ჩანს, ევდემონ ინასარიძეს ეკუთვნის, 1654 წელს ლაბეჭინის მთავარანგელოზის ეკლესიიდან თან წაუღია რუსეთში (მინაწ. 3), წიგნი დაფურცლული ყოფილა, ამიტომ იგი შეუკრევინებია მოსკოვში (მინაწ. 1, 3) ამის შემდეგ ხელნაწერს თავი ამოუყვია კირილას მონასტერში, ზღვის პირას (ალბათ პეტერბურგში. იხ.: მინაწ. 2), ხოლო 1845 წ. იგი შეუძენია მღვდელ იოსებ ჩიტაძეს თეირანში სომხის ეკლესიის მნათისაგან.

ანდერძი: „ქრისტე, შეიწყალე პეტრე მწერალი“ (38r).

მინაწერები: 1. (მხედრულით) „ქ. შეწუწუნითა ღთისათ და მეფის ბატონის ბძანებითა წვეიდა ეუდემონ ინასარიძე მეორეზედ რუსეთს და ვეახელ მე მონა მისი ლაზარე, დახსნილი მისი მტერისა და ურწმუნოს თაუასაგან, და მას საიქონი გაუღოს წმიდამან (პეტრემ საზმოთხის, ეს პალუელ დამნა!) დამსინენ(!) შევეშალე პეტრემ და პალუელემ საზმოთხის კარი და ვინცა მისთვის შენდობა ბძანით, თქენცა შეგინდოს ღმერთმა და წმიდამან მისმან უბიწოთ მშობელჲა. ამინ, ამინ და ამინ. და ევდემონ რუსეთს რომ წვეიდა, იმის წინა წელიწადს მოკლეს დედოფალი ნესტან-დარეჯან, ქორანიკონისა სამს ორმოცდაცხრამეტსა. ეს წიგნი მოსკოვს შიაკრევიან ევდემონ, და მთავარანგელოზმან შეიწყალოს და წმიდამან თეოდორე მთავარმოწამემ და წმიდა თეოდორე სტრატილატმან და წმიდა თეოდორე ტირონისამ“ (1r-v).

2. (მხედრულით) „ქ. ხოლო იმ ზღვის საქმე არის, რომე შუაზედ ბურნავს და ჩაღმა ძურება და ნავი რომ მოიტაცოს ღელვამ, თან ჩეიტანს. მაგრამ ასე იციან, რომე მენავეს ცუხრები ხასუყე და დაკურენ ღუზაზედ და გარდაადგებენ და იმას თეზი ჩაყლაბაუს და ის ნაუს მოიტაცებს და იმითი მორჩებან. და ეს ანავი დაიწერა კირილას მონასტერში, სად რომ არა დაღამუდებდა ზაფხულ, ქორანიკორსა სამს ორმოცდაცხრამეტსა. და მე დასწერე ლაზარემ გაბრიელის შვილმა ტყუეობაში“ (1v).

3. (ნუსხურით) „ქ. მე ყოვლად ცოდვილი მღვდელ-მონაზონი ინასარიძე ევდემონ წამოვიდო რუსეთს მეორედ მეფისა პავლატონისაჲ ბრძანებითა, ქორანიკონსა სამს ორმოცდა ათთხმეტსა და ის სულთა განმანათლებელი და სი... და სინანულისა დასაბამი სიტყუანი.. ესე დიდისა, რათა მთავრისა... ..სსს მთავარანგელოზისა მიქაელ და გაბრიელისა ლაბეჭინისა წაიღე... და წარსამართებულად ჩუწნდა და მისვე კანდელაკისა შვილი, გაბრიელ ჭინჭარაძისა შვილი, ლაზარე დიაკონი, ჩემისა მონღავწის თერთი დაცხნილი, კელთავან ... უთნათ... თან ვეახელ სწავლად, აღსაზრდელად და სამსახურებლად ტაძრისა და სახესა თქუწნისათჲს და სახსრად სულსა ჩემისათჲს დღისა მას დღესა განკითხვისასა. ხოლო, უფალო უწყი, ძველი და უყლო იყო და დაძუტლებული და უბატიო და ეს მოსკოს შევაყრევიან, და დიაკონი გავზარდე და ვასწავლე თავისა ჩემისა სწორად, და თუმცა შესმინა ჩემი, უკეთესიცა იქნებოდა. და აწ რომელთა ზეცისათა მთავარონ, მიქელ და გაბრიელ, გვაღირსე ტაძრის თქუწნისა ლაბეჭინისა ხილვა და გამოგვიწენ ტყუეობისა ამის ჩემისა. რაჲამს დავსტყუევით კელთავან მოსკოს კელმწიფისათა, სადა არა დამდება ზაფხულ, კირილას მონასტერსა სავანისა(!) ზღვის პირსა არის

ნავთსაყუდელ... .. დააკრამს ღუზაზე... .., გადაადგებენ და იმას თევზთ ჩაყლაპავენ...“ (2r-v).

4. (ქვემო კიდებე, სინგურით. ნუსხურით): „... ტეფ... ჯინჯარაძის ქ...“ (3r—4r).

5. (ნუსხურით): „ვიგულე და ვიგულსმოდგინედ ჩუშნ, ფრიად ცოდვილ-მან და ყოვლის კაცის უნარჩევესმან, ჩუშნ გიორგი გუნცაძემ და მეუღლემან ჩემმან ჩხეიძის ასულმან მარიამ ჩუშნის მოძღურის მოავარებისკოპოზის სუმონის ბრძანებით, გამოვიძიე სა...თა სასოებით მოქცევედ მად მორედ მოსლვას სულისა ჩუშნისა საოხად. ვინცა წარბიებით და შენდობად ბრძანით ცოდვილის ჩუშნის სულისათუჲს, შეგინდოს ღმერთმან ცოდვანი თქუშნი. ღმერთმან შეუნდოს...“ (ბოლო წაპერილია და აღარ იკითხება) (5v—6r).

6. (XIV—XV სს. მხედრულით) „ქ. ღმერთო, შეიწყალე სული და გაუმარჯვე გსათინძე, ამინ“ (6v).

7. (XIV ს. მხედრულით) „ქ. ღმერთო, გაუმარჯვე ავთანდილსა ინასარიძეს, ამინ და კირილეისონ“ (7r).

8. (XV ს. მხედრულით) „ქ. ღმერთო, შეიწყალე გიორგი ამისი მჩხრეკელი“ (11v).

9. (XV ს. მხედრულით) „გიორგი შეიწყალე, ღმერთო“ (11v).

10. (მხედრულით, სინგურით) „ხედოგუანეს(!) შეუნდოს ღმერთმან“ (15r).

11. (მხედრულით) „ქ. ღმერთო, შეუნდე ნინოს, დედაბერს ფრიად...“ (23r).

12. (ნუსხურით) „სულსა მგელიას ჯანბურძისასა შეუნდოს ღმერთმან“ (24v).

13. (მხედრულით) „ქ. ღმერთო, შეიწყალე სული თამარისა ბერძისა(!) ასულისა“ (38v).

14. (მხედრულით) „ქ. მოიხსენე, უფალო, წინამძღვარი ბასილ ქავთარაძე. ორსავე ცხოვრებასა შინა, ამინ, კირილეისონ“ (39r).

15. (მხედრულით) „შეიწყალე ბერი გრიგოლ“ (39r).

16. (მხედრულით) „ღმერთო შეიწყალე სული იოვანე ჯე...“ (39r).

17. (ნუსხურით) „ქ. ივანასა ჯელაძეს შეუნდენ ღმერთმან, ამინ“ (41r).

18. (ნუსხურით) „სულსა შაბუსასა შეუნდენ ღმერთმან, ამინ“ (49r).

19. (ნუსხურით) „სულსა იუანესა ძნელაძისა შეუნდონ ღმერთმან, ამინ და კირილეისონ“ (49v).

20. (ნუსხურით) „სულსა მამისასა შაგძისა შეუნდონ ღმერთმან, ამინ“ (51r).

21. (ნუსხურით) „ქ. სულსა იოვანე ხვადაგიანისასა შეუნდოს ღმერთმან, ამინ“ (52r).

22. (ნუსხურით) „ანასა შეუნდე ღმერთო, ამინ“ (52v).

23. (ნუსხურით) ქ. წმიდანო მამანო, მე დავით დავიკითხენ ამა საყდრისა წიგნები სრულიად ზაქისა...“ (52v).

შენიშვნა: ტექსტი ჩამოჭრილია.

24. (XIV ს. მხედრულით) „ღმერთო, შეიწყალე სული ანასი, ჩხეტძის ასულისა და ლომინაძისა სახლშვილისა“ (54v).

25. (ნუსხურით) „სულსა ქურუხასა შეუნდენ ღმერთმან, ამინ და კირილეისონ“ (59v).

26. (ნუსხურით) „მიქაელს ნადირაძესა შეუნდონ ღმერთმან“ (60r).

27. (ნუსხურით) „სულსა იოვანე ხვადაგიანისასა შეუნდოს ღმერთმან, ამინ უფალო, კირილეისონ, წმიდაო სტოდელთ წინამძღვარო, შემიწყალე“ (60v).

28. (XIV—XV სს. მხედრულით) „სულსა სტეფანესა შეუნდოს ღმერთმან“ (64v).

29. (XIV ს. ნუსხური) „სულსა მამისთულისა შეუნდონ ღმერთმან“ (65r).
30. (მხედრული) „წმიდაო სტატლათი(!), შეიწყალე სული რამინ...“ (71v).
31. (XIV ს. მხედრული) „სულსა გიორგის...“ (72r).
32. (ნუსხური) „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი მახარებელი, ამინ“ (75r).
33. (XIV—XV სს. ნუსხური) „წმიდანო ორმოცნო სევასტიას წამებულთა მარტივლთა წინამძღვარო, შემიწყალე მე ცოდვილი.. მონა შენი იოვანე ხვადაგიანი“ (80v).
34. (XIV—XV სს. მხედრული) „ქ. ღმერთო, შეიწყალე სული იოვანე ხვადაგიანისა, ამინ და კირილისონ. ჭეშმარიტო მომეც მე...“ (81r).
35. (XIV—XV სს. მხედრული) „მე ცოდვილსა ამისასა მხარეკელსა გიორგისა ინასარიძისა...“ (85r).
36. (ნუსხური) „სულსა მახარებელისა კენზაძეს...“ (96r).
37. (XIV—XV სს. მხედრული) „სტეფანეს შეუნდოს ღმერთმან...“ (105v—106r).
38. (XIV—XV სს. მხედრული) „იოვანეს ხვადაგიანისა შეუნდოსა ღმერთმან, ამინ“ (106v).
39. „ეს წიგნი შევისყიდე ქალ. თეირანში სომხის ეკლესიის მნათესაგან, სადაცა ჩვენი მეფე ასაფლავია. 1845 წ. მღვდ. იოსებ ჩიტაძე“ (ქვემო ყდის v).
- იხ. აგრეთვე მინაწერები: 7v, 11r, 11v, 15r, 17r, 25r, 27r, 36v, 37r, 41r, 45v, 46v, 48r, 52r, 53r, 55r, 55v—56r, 61r, 65v, 66v, 73r, 74v, 76r, 77v, 78r, 83r, 84v, 89r, 103v, 104v.

389

 იოანე ოქროპირი, მათეს თავის თარგმანება,
 წიგნი II. 1754

IV+474 ფ.; 28,5×19, აქვს რვეულბრძივი სათვალავიც; ქალღიდი ალაგ-ალაგ დალაქავებული, დასაწყისში და ბოლოში ჭიისაგან დაჩვრეტლი. ბოლო ფურცლებზე მელანი ატკეჩილია და ტექსტი ძნელად იკითხება; შავი ფერის ტვიფრული ტყავგადაკრული ხის ყდა, ოქროსფერად მოვარაყებული, ზემო ყდაზე: წრეში ქრისტეს ჭუარამა, კუთხეებში მახარებლები თავისი სიმბოლიური გამოსახულებებით. ქვემო ყდაზე: წრეში ორთავიანი არწივი, ყდა ვაცვეთილი, ჭიისაგან დაჩვრეტლი, ჭქონია ორი ტყავის საკეტი, ხელნაწერის ჩამონაჭერი ამოტვიფრულია და მოვარაყებული, აქვს ყდის საცავი ფურცლები (I—III, 472—474); ნუსხური, ორ სვეტად, სათაურები და დასაწყისები სინგურით: თავსამკეული (1r, 463r); 1754 წ. (462r); აქვს ჰვირნიშანი; გადამწერი: სიონის დეკანოზი ნიკოლოზ (462r); დამკვეთი: ბატონის რძალი ანა (462r); გალაწერის ადგილი მოსკოვი (462r); დაუწერელი: 1v—IVv, 462v, 467r—v, 468v—474v; მთარგმნელია ექვთიმე მთაწმიდელი.

[იოანე ოქროპირი], თარგმანება სახარებისა მათეს თავისა. თავი იდ(!) სიტყვა ესე: რაჟამს გდევნიდენ თქუჴნ ამიერ ქალაქით, მიივლტოდეთ სხუად კერძო, ან ვეტყვი თქუჴნ: ვერ დაასრულოთ ქალაქები ისრაელისა, ვიდრემდის ძე კაცისა მკუდრებით აღდგეს. გ. უ. — ზემო წარმოუთხზნა საშინელი იგი სიტყვანი და შემძლებელნი ანდამატისაცა ჭემისა შემუსრვად და აუწყა განსაცდელთა მათეს მოწევნადთა მათ ზედა...“ 1r—461r.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი იწყება 34-ე თავიდან და თავდება 90-ე თავით. სათაურში შეცდომითაა აღნიშნული დასაწყისი თავის სათვალავი. იდ-ს მაგივრად უნდა ეწეროს ლდ.

2. ეს ხელნაწერი გაგრძელებაა A—396-ის (იხ. ქვევით, გვ. 177). დაწერილ-
ბით შედგენილობა იხ. აქვე A—365-ის აღწერილობაში.

3. ერთის ანდერძი: „ესე ანდერძი მამისა ეფთჳმესი არს.
ღმერთმან ღირს ყვენ წმიდთა მისთა თანა. — რომელი იგი იყო პირველით-
გან ღმრთისა თანა სიტყუაჲ, ღმრთისა თანა მოსაყდრე მამისა და სულისა
წმიდისა...“ მთლიანად ანდერძი გამოქვეყნებულია A—88-ის აღწერილობაში.
იხ.: ქართულ-ხელნაწერთა აღწერილობა, A—11, გვ. 310—313 (შენ. 4).

4. 468r-ზე მოთავსებული ჩართული დამწერლობა ასე ეკითხება: „ანნამ
ავაწერიან“. დაწერილია წითელი და შავი ფერის მკნით.

5. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ.: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 68.

ანდერძები: 1. „უფალმან ადიდოს ბატონის რძალი ანნა, რომლისათჳსცა
ვეწრ წინსა ამას, სახარების თარგმანს, სიონის დეკანოზი ნიკოლოზ. 1753“
(51v—52r).

2. (საზედაო ასო „ღ-ში ჩაწერილია) „ქრისტე, შეიწყალე მწერ. ნიკო-
ლოზ“ (133r).

3. „დიდება შენდა სამებაო წმიდაო, ერთღებეაო და ერთარსებაო,
სრულმყოფელო ყოველთა კეთილთაო, რომელმან ღირს მყავ სრულყოფად
თარგმანებასა წმიდისა ამის სახარებისასა. წმიდანო მახარებელნო და წმიდაო
იოანე ოპროპირო, მეოხ ეყენით წინაშე საყდართა ქრისტესთა მამა-
სა იოანეს და მამისა ეფთჳმეს მუშაკთა სულიერისა ვენავისთა“
(461r).

4. „ეჲა, დიდება და ქება უფალსა უფლებათასა, ღმერთსა მიზეზსა ყო-
ლისა კეთილისა საქმისა მოქმედებისასა, მიუწოდებულსა, უხილავსა და გარე-
შემოუწერელსა, რომლისა თანა შეწევნითა და მეოხებითა სასოსა ჩუქნისა ღვთის-
მშობელისათა აღწერე წმიდაჲ ესე მათეს თავის სახარების თარგმანი სწავლი-
თურთ შემკობილი. იესუ ქრისტე, იესუ, ადიდე ორსავე ცხოვრებასა ბატონის
რძალი ანნა, რომელმან აღმაწერინა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს, ფრია-
დისა სურვილითა სამღთსა წერილისათა, უღირსსა დეკანოზსა სიონისასა ნი-
კოლოზს, მწერალთა უნარჩევებსა გაბრიელ დეკანოსის შვილს გე-
ვედრები მკითხველთა, კინოდენცა ქსენებასა ჰყოფდეთ ჩემ მწერლისა ამის-
თჳსცა. სრულ იქმნა ფებერვალს 2. 1754“ (462r).

5. «Присамодержавиѣишей великой государини нашей императрицѣ
Елисавет Петровнѣ» (462r).

6. „ლოცვამან ანნა წინასწარმეტყუელისამან. —

აღწერე წმიდა სახარება მათეს თავისა,

ნათარგმნ სწავლითურთ სრულიად შემკობილი,

ნათელთ მშფენი, ბნელისა განმდევნელი,

აღმწერელიცა დეკანოზი სიონისა ნიკოლოზ“ (462r).

მინაწერები: (XIX ს. მხედრულთ) „ესე მატეს თავის სახარების თარგმა-
ნი შუამთის მონასტრისა არის, რომელსაცა ეწოდების პირველი ნაწილი“
(ზემო ყდის v).

2. (ფანქრით) „№ 248/2 по новой описи“ (1r).

3. (XVIII ს. მხედრულთ) „ეკუთენის შუამთის მონასტრისა“ (1r,
10r).

4. (მხედრულთ) „წმიდა ესე მათეს თავის სახარების თარგმანი შევსწირე
ხახულისა ღვთისმშობლის ეკლესიას, მე, ყოვლად სამღვდლომ არხი-
ებისკომოსმა იოანე რუსთველმა. ქუაბულოვის ძემან საოხად სუ-
ლისა ჩემისა და ჩემთა მშობელთა და ნათესავთა მოსახსენებლად. გვედრებით
მხილველთა, ქსენებასა მათსა ნუ ჰყოფთ დავიწყებულ ვინც ეს გამოსწიროს,
რისხადეს დედა ღვთისა და მისგან შობილი ძე ღვთისა. წელსა ჩუქს, ოქ-
ტომბრის კთ“ (461v).

სამოციქულოს თარგმანება. XI—XII

137 ფ.; 33,5×24; ქალაღი, დაზინებუღი, მეღნისაგან დამწევი. ძვეღი დღ ახალი რესტავრირებუღი; შვიღ ფერის ტვიფრუღი ტყავადარკრუღი მუყაოს ყდა, ახალი შვიწინძღი; ნაკლეღი; ნუსხურღი, ორ სვეტად. სათარგმნეღი დღ დასაწყისებღი სინგურღი; [XI—XII სს.]; მთარგმნეღი ეფრემ მცირე.

[სამოციქულოს თარგმანება]. — ... [პავლეღს ებისტოლეღა თარგმანება]... „... ებელსა სიტყუასა. ეგრეთვე მესამე ესე მოსლვაღ ჩემი...“ 1r—136v.
 წყდებღა: „... ვიდრე ჰეშმარტისა მღუღელმოდღუღარისა...“

შენიშვნებღი: 1. იწყებღ 2 კორინთელღა მიმართ თავღ 13, მუხღი პირვეღს თარგმანებღით. შვიცავს პავლეღს ებისტოლეღა: კორინთელღა მიმართ (I, 11), გღატელღა მიმართ, ეფეღელღა მიმართ, ფილიპელღა მიმართ, კლასელღა მიმართ. თესღალინიეღელღა მიმართ (I, 11), ებრღელღა მიმართ თარგმანებღს. როგორც კ. კეკელიძე აღნიშნავს წიგნში — „თარგმანებღი ეკლესიასტისაღ მიტროფანე ზმურნელ მიტროპოღიტისაღ“ (იხ. აგრეთვე „ეტიუღღებღი“, XI, 1973, გვ. 189—191), ხელნაწერს თავში 250 ფურცელღი აკღია: განმარტებღა მოციქულღა საქმისა, კათოღიკე ებისტოლეღა დღ პავლეღს ებისტოლეღთაგან რომაელღა, I კორინთელღა დღ II კორინთელღა (12 თავღ) მიმართისა დღ ბოღოს ებრღელღა მიმართ მეორე თავის მეტვრამეტე მუხღიდღან.

2. ხელნაწერის კიდებებზე მოთავსებუღია: ა. შვისწავე: „შეღსწავე, რამეთუ მკურღი ბერძულად საყუთარღ სახელი არს შეღლისა მის, გინათუ შეღღებულისაღ, რომელსა ზრდიდენ, რაღთა მან დღიმკურღს უფლებღა სახღლისაღ“ (23r); „შეღსწავე, რამეთუ ლირწებღი ვერ ვებღ ჩემთა ქონებულღისაღ სამთა პავღისა თარგმანთა დღ ერთსა პავღესღ ბერძულღა შინა“ (33v); „მყოვღად ბრძენო, ვითარ დღგივიწყებღეს, რამეთუ ეხღღვენსცღ ეფელნი დღ ესწავეღა მათღა“ (38v); „შეღსწავე, რამეთუ ეს კღტ უმღიღ ბერძულადცღ არს დღ შგონა, რომელ მწერღლთაგან, ამისთვის ესე ზემონღ სიტყუანი ბერძულადვე ვპოვენ საბრღოღებულად დაწერიღნი ვისგანმე ფიღოსოფღისაღ“ (38v). ბ. მითითებღანი: „შეღსწავე“ (87v), „ზორღჰისი“ (104v).

3. გვიანდელი, XVIII ს-ის მხედრულღთ, შიგაღამეღ გვხვებღა ასეთღ მინაწერებღი: „აქ აკღია ფიღიპელღა მეორეს თესღაგან ოღღათობღ რიცხვღა“ (81v); „აქ აკღია მესამესღ თესღა ცხრამეტი რიცხვღი“ (82r); „აქ აკღია პირვეღსღ თესღა რიცხვღი ვ თარგმანთა“ (94v); „აქ აკღია რიცხვღი ზ თარგმანთა მეორესღ თესღა“ (95r); „მეორეს თესღ აკღია რიცხვღი მ (110r) დღ ა. შ.“

4. 26v-ზე, ქვემო კიდებზე შემღვეღი შინაარსის ტექსტთღან: „მცქღა: ვითარცღ მტერ რღამე გექმენ თქულწ, რომელი ესე ჰეშმარტისა გეტყოღე თქულწ. თარგმანი ესრეთ იტყუს: ვითარმედ სხუღა არღ უწყყო მე მიზეზღ მტერად შერღცხვისა ჩემისაღ, თვნირ(ღ) მართღის მეტყუღსლებღა, რომღსათვის გეგმღღა უმეტეს შეყუარებღა ჩემი“. მღღნიღ დაწინწკულულ ჩარჩოში მოთავსებუღია პოსტამენტზე შემღღვარღი ორი ჩიტი დღდავღარღინებუღი ნისკარტებღი. ქვეშ ამ გამოსახულებღს მიწერიღი აქვს ტექსტის ხელით: „სემს ჰაფუსტიონი“.

5. თარგმანი ეკუთვნის ეფრემ მცირეს. იხ. კ. კეკელიძე, თარგმანებღი ეკლესიასტისაღ მიტროფანე ზმურნელ მიტროპოღიტისაღ, 1920, გვ. XIX—XXII ან „ეტიუღღებღი“, XI, 1973, გვ. 189—191; მისივე, ძვეღი ქართული ლიტერატურის ისტორიღ, I, 1960, გვ. 256—257; მისივე, პეტრიწის სამწერლო მოღღაწეობიდღან (პრომეთე, I, 1918, გვ. 66); კ. დანელიღ, ახალი მასღლებღი ეფრემ მცირის მთარგმნეღობითღ მეთოღისღ დღ მისი რედაქციის სამოციქულოს ისტორიის შესწავღისათვის („მაცნე“, ენისღ დღ ლიტ. სერიღ, № 4, 1974, გვ. 27—46); საქმე მოციქულღა, ძვეღი ხელნაწერების მიხედვით. გამოსცღ იღღი აბულაძემ ა. შინაღის რედაქციით. 1950, გვ. 012; ი. აბულაძე, ძვეღი ქართუღის ლექსიკიდღან (ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, 1959, გვ. 162);

ივ. ჯავახიშვილი, ქართული პალეოგრაფია, 1949, გვ. 38, მხეპალა შანიძე, სი-
 ლოდა და მელიქიძის ძველი ქართულში («მაცნე», № 5, 1965, გვ. 253).

ანდერძი: „უფალო, შეიწყალე ამისი მჩხრეკალი, ამინ“ (45r).

მინაწერები: (მხედრულით)

„რიდით რიდობს რივიანად,
 რონინითა რხევითა“ (26v).

2. (მხედრულით) „ქ. მამო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა, წმინდა იყავნ
 სახელი შენი, მოედინ სუფევა შენი, იყავნ ნება შენი, ვითარცა შინა, ეგრეთ
 ქვეყანასა ზედა პური ჩვენი არსობისა მომეც ჩვენ და მომიტევენ ჩვენ თანა-
 ნადებნი ჩვენი, ვითარცა ჩვენ მიუტევენთ თანამდებთა მათ ჩვენთა და ნუ
 შემოიყვანებ ჩვენ განსაცდელსა არამედ მისხენ ჩვენ ბოროტისაგან“ (27r).

3. (მხედრულით) „ქ. თუ შე თ ს მოურავ სალთხუის(!) ს ა ზ ვ ე რ ლ ი ს ა
 სახლის წიგნი, ესე თარგმანი სამოციქულოსი, უფალმან კეთილ ცხოვრებაში
 მოაკმაროს. ქორინთიკოს უჩმ“ (137r).

4. (მხედრულით) „ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე მეფის ძე საქებელ არს საზო...“
 (137r).

5. (მხედრულით) „ღმერთო, მრავალ წელ-ქამ აცხოვრე ზე წიგნისა ამის
 პატრონი და კეთილ მყონ“ (137r).

6. კრიპტოგრამა 137r-ზე.

იხ. აგრეთვე მინაწერი: 84r, 137r.

391

ეფრემ ასური, ასკეტიკონი. XIV—XV

278 ფ.; 30,5×22,5; აქვს რვეულგბრივი სათვალავიც; ქალაღი, დაზიანე-
 ბული, მელნისაგან დამწვარი, ახალი რესტავირებული; ყვიფფერი ტყავაღა-
 კრული ხის ყდა, ახალი შეკინძული. ძველ ყდას შიგნიდან გამოკრული ჰქონდა
 ფერადი ზოლებიანი ტილოს ნაჭერი, ამ ნაჭრის ფრაგმენტი ეხლა დარკული
 ქვემო ყდის შიდა მხარეზე. აქვს ყდის საცავი ფურცლები; ნუსხური, სათარე-
 ბი და დასაწყისები სინგურით; [XIV—XV სს.], აქვს ჭვირნიშანი; ქართულ ენაზე
 თარგმნა ეფრემ მციერმ.

[ეფრემ ასური, ასკეტიკონი (ეფრემ მეორე)]. — ეძიებენ გარდაქცევასა.
 არა ყოვლად გარდაქცეს...“ 1r—277v.

წყ დ ე ბ ა: [ანდერძი ეფრემ ასურისა] „... რომელთა აჩუშნეს განყოფად
 განდგომილებითი განთესვად გულე...“

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი წარმოადგენს „ასკეტიკონ“-ის II ნაწილს (ეფრემ
 მეორეს). შედგენილობა იხილე აქვე A—362-ის აღწერილობაში.

2. ტექსტის ხელით კიდევებზე მოთავსებულია: ა. შენიშვნები: „შ ე ი ს წ ა ე ე:
 მდიდარაი ახალმოფენებულად დედლად სი[ტ]ყუად, რამეთუ დედაკაცი არს მიმ-
 დებელი ჭიწნურისა, ხოლო ჭიწნური მამასა ეფ თ უ მ ი ს აბრეშუმისა სახე-
 ლად მოუპოვებია“ (14r); „შ ე ი ს წ ა ე ე, რამეთუ ჯოჯოხეთად სიყდილსა უწოდს,
 არა თუ ჯოჯოხეთს წარსლვასა იტყუს წმიდათასა (260v); „ორი ოთხმარცული, რვა
 და ორი სხუად დაერთო ქართულსა ენისა უგრძესობითა, აჰა იამბიკოა“ (261r).
 ბ. მინიშნებანი: „შეისწავე“ (8r, 150r, 160r, 277r); „შუენიერი“ (8r, 150r, 154v);
 „იხილე“ (10r, 156v, 166v); „სამეცნიეროა“ (146r); „წინაგანწყობაა“ (165r,
 272r); „აღვსნაა“ (165r); „წაურთე მკითხველო“ (255r, 262v).

3. ხელნაწერი თ. ე ო რ დ ა ნ ი ა ს დათარიღებული აქვს XVII საუკუნით.
 იხ. «Описание рукописей Тифлисского церковного музея», I, გვ. 384. ხელ
 და ქალაღის ჭვირნიშები გვაგვარაულებინებს, რომ იგი დაწერილი უნდა იყოს XIV ს.
 დასასრულს ან XV ს. დასაწყისში.

4. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 51;
 ს. ყაუხჩიშვილი, ეფრემ მციერ და ბერძნულ-ბიზანტიური ლექსიწყოების სა-
 კითხები, თბილისის უნივერსიტეტის შრომები, XXVII, 1946, გვ. 67—74.

მინაწერები: 1. (XVIII ს. ნუსხური) „ქ. ესე ეგრემი ეფთჳმესია, ვინც მოიპაროს გაუწყრეს ხატი მღვთება(ი) (39r).

2. ქ. 'Iβήηοι βίβλι' (145r).

3. (XVIII ს. მხედრული) „და იყავნ პირი ლატინთა“, რომ ამბობს, თავის გემოვნებისაგან თვისისა გამოავლინაო, აპა, იხილეთ ცოფნო“ (159v).

4. (XVIII ს. მხედრული) „ესე ქალაქი არს კურთხეულ“ (269v).

5. (XVIII ს. მხედრული) „წყვეულნო რომელნო, რასაც, იქადით რომის ქალაქსა, აპა იხილეთ, თქმულია წმიდასა“ (269v).

6. (XVIII ს. მხედრული) „და იყოს პირი ამო ლატინთა“ (269v).

7. (XVIII—XIX სს. მხედრული) „სამლოთ წიგნი ესე არს ეგრემ ასურისა, რომელსა შინა არს 45 — ი ჰწავლა, შემდგომ არის ანდერძი ეფრემისა, გარნა აკლია თავსაც და ბოლოსაც, ზოლო არცა შემწირველი და არცა მწერალი წიგნისა ამის არა სადა არა იხსენება ამა წიგნსა შინა“ (278r).

8. (შავი ფერი) დანკრით: «№ 295. по новой описи А № 391» (278r).

იხ. მინაწერები: 8v, 39r, 52v, 118v, 155v, 197v—198r, 203v, 225v, 232v, 258v, 261r, 267r, 272v.

კრიბტოგრაფია: 143v-ზე.

392

თვენი. XVI

418 ფ.; 35,5×24; აქვს რვეულებრივი აღრიცხვა მთავრულით; ქაღალდი დაზიანებული, ახალი რესტავირებული, შეკინძვის დროს ჩამოუტრიათ კიდევები და მასთან ერთად მასზე მოთავსებული შენიშვნების ნაწილიც (მაგ.: 56v, 62v, 65v, 287r და ა. შ.). 192-რ-ზე ამოშლილია მინაწერი. დაზიანებულია ფ. 236. ხელნაწერისათვის რესტავრაცია XVIII ს-შიც გაუკეთებიათ, მათ დაზიანების შედეგად დაკლებული ტექსტები აღუდგენიათ და შეუესიათ სხვა ხელნაწერის ფურცლებით, იხ. მაგ.: ფ. 249, 250, 253 და ა. შ.; შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული მუყაოს ყდა, ახალი რესტავირებული და შეკინძული. დასაწყისში ფურცლები სწორად არ არის დალაგებული (იხ. შენ. 4). აქვს ყდის საცავი ფურცლები, ნაკლული, შიგადაშიგ დატოვებულია დაუწერილი ადგილები (მაგ.: 67v, 68r, 156v, 159v, 163v, 180v და ა. შ.), რაც მიუთითებს დედნის ნაკულევაზე; ნუსხური, ორ სვეტად. ფერებში შესრულებული თავსამკაული (204r). ლამაზად გაფორმებული საზედაო ასოები: 204r, 211v, 213v, 214r და ა. შ.; [XVI ს.], აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი გიორგი (357v); დამკვეთი: ამა ალავერდელი ზაქარია (204r); დაუწერელია: 10v, 333v.

[თვენი]. — [თვესა სეკდენბერსა ვ. წმიდათა მოწამეთა ეედუქსიოს, რომილოს, პრეპოსიტე, ზენონ და მკარისი]. — „... ამისთჳს ვითხოეთ შენგან, მეოზ გვეყავ ჩუენ მისა მიმართ, ეედუქსიოს, შეწყალებად სულთა ჩუენთათჳს...“ 1r—418v.

წყდება: [თვესა ფებერვალსა კG], „... ზღუდედ და მომატყჳშებლად ცხოვრებისა ჩუენისად ვიცნობ, ღმრთისმშობელო, ყოვლად საგალობელო, რომელმან გჳშეგ ღმერთი მაცხოვარი დაბადებულთა...“

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი წარმოადგენს რომელიღაც გულანის ნაწილს და, როგორც გულანისათვის დამახასიათებელია, ამ თვენიშიც ჩანს თვენთან სადღესასწაულოს ნაწილის შეერთების, შერწყმის პროცესი, კერძოდ თვენის სენიქსარული მისალით შეესება (შეად. A—111). ტენდენცია თვენის სადღესასწაულოსთან დაახლოებისა, როგორც მ. ჭავთარია აღნიშნავს — იწყება ჩვენში XV ს-დან (ძველი ქართული შოგუის ისტორიიდან. გვ. 47).

2. 279r-ზე, 25 დეკემბრის მისალაში მოთავსებულია: „სხუანი ვალობანი ამისვე დღისანი თვედნი წმიდისა იოანე დამასკელი სანი იამბიკონნი, რომელთა თენი იტყვან: ქებთა და ვალობთა ყოვლად წმიდათა ქრისტეს ღმრთისა კორციელად ზეშთა ცნობისა ბრწყინვალესა ყოველი სოფელი შობასა იხარებს და ანგელოზთა თანაწყალობითა მისთა აღიღებს და შეასამს დღეს. — სასწაულითა. — ქალწულისაგან ევმანოელ „განკაცან...“ (თარგმანი ეკუთვნის გიორგი მთაწმიდელს იხ. ლალი ჯღამია, იოანე დამასკელის შობის საგალობლის გიორგი მთაწმიდლისეული თარგმანი (მოთა რუსთაველისადმი მიძღვნილი კრებული, 1966, გვ. 178—180).

335v—336v-ზე კი მოთავსებულია ხსენება წმიდა ნინოსი.

3. ხელნაწერის კიდევზე მოთავსებულია: ა. შენიშვნები: „ნაწყენი იყო ქალადი, შიგ ვაგარდა, მე უბრალო ვარ“ (10r). ამის გამო 10v დაუწერელია; „სუნაქსარის ტუპიონის სხუა რივად გაუჩენს სამოციქულოსა და სახარებასა. მე, რა რივადცა სამოციქულო-სახარებაა გაუჩენდეს, ეგრეთ მიყვარა“ (65r); „წმიდასა დიონოსის თჳსცა თქუ ესე მდინარეს“ (68v); „ძღულო“ (224v, 234v); „სახარება და სამოციქულო არ ეწერა და გენებოს...“ (257r); „ესე ერთი მუკლი აგრე გრძლად ეწერაა დედასა, ასომთავრული არ იქდა“ (397r). ბ. საგალობლების ავტორები: „ანატოლე“ (4v, 100r, 113r, 121v, 212r, 215r); „სერგი“ და ამისი მთარგმნელი „გიორგი თარგმანი“ (4v); „თეოფანე“ (23r, 41v, 69r, 69v, 70r, 70v, 71v, 74r, 85r, 87r, 102r, 106r, 107v, 113v, 122r, 143r, 146v, 147v, 196r, 230v, 231v, 348r, 372r, 387r, 395r, 402v); „ოსებ“ (42v, 67r, 69r, 69v, 70r, 89r, 96r, 115v, 123r, 192r, 256v, 322v, 381r); „იოანე“ (44r, 49r, 141r, 217r, 350v, 391r); „გერმანოზ“ (48v, 54v, 95v, 224v, 306r, 325v); „ანდრია“ (48v, 49r, 68v, 121v, 268r); „სტეფანე“ (61v, 326r, 328v); „კჳპ.“ (80r); „ბასილი“ (100r); „თეოდორე“ (119r); „ეგნატი“ (134r); „კოზმან“ (220r, 260v); „გიორგი“ (226r, 299r); „სტუდიელი“ (325v); „თეოდოსი“ (329r); „ნეოფიტი“ (350v); „ანინ“ (350v); „თეოფილე“ (393r).

4. თენის დასაწყისი ნაწილი არ იყო სწორად დალაგებული, ამიტომ მოგვიხდა ფურცელთა რიგის შეცვლა შემდეგნაირად:

ფ. 5 იხ. ფ. 12-ის შემდეგ	ფ. 11 იხ. ფ. 8-ის შემდეგ
„ 6 „ ფ. 13-ის „	„ 14 „ ფ. 6-ის „
„ 7 „ ფ. 10-ის „	„ 21 „ ფ. 24-ის „
„ 9 „ ფ. 4-ის „	„ 24 „ ფ. 20-ის „

ანდერძები: 1. „ამა ალავერდელსა ზაქარიარს(ი) შეუნდოს ღმერთმან“ (88v).

2. „უფალო იესუ, ძეო და სიტყუაო ღმრთისაო და, მ, ყოვლად წმიდაო ღმრთისმშობელო, მეოხ, მცველ და მფარველ ექმენ ორთავე შინა ცხოვრებათა სულთ და კორცით ამა ალავერდელსა ზაქარიას“ (204r).

3. „უფალო იესუ ქრისტე, ღმერთო, და ღმრთისმშობელო, მცველ და მფარველ ექმენ ორთავე შინა ცხოვრებათა სულთ და კორცით ამა ალავერდელსა ზაქარიას, ამინ, ამინ, ამინ“ (299r).

4. „ფრიად ცოდვილსა გიორგის შეუნდოს ღმერთმან“ (357v).

მინაწერები: 1. (XVIII ს. მხედრულით) „მონასა შენსა რომანოზსა შემეყ...“ (66v).

2. (XVIII ს. მხედრულით) „ღმერთმან შევლად მოწყალის“ ზემუ...“ (67r).

3. (XVIII ს. მხედრულით) „ქ. ესე წიგნი კარისა მღთისმშობლისა არის, ვინც...“ (363r).

4. (XVIII ს.-ში ტექსტის აღმდგენლის ნუსხურით) „დედანს არ შემეოწმა“ (363r).

5. (XVIII ს.-ში ტექსტის აღმდგენლის მხედრულით) „ამ ერთი მუხლის დედანი ვეღარსად ვიშოვე, ღირსო მამაო“ (363v).

იხ. მინაწერები: 16r, 52v, 66r, 71v, 83r, 93v, 94r, 96r, 151r, 163r, 206r, 300v, 349v.

სადღესასწაულო. 1736

356 ფ.; 29×21, აქვს რვეულბრივი აღრიცხვა მთავრულით; ქაღალდი, დაზიანებული, ახალი რესტავირებული. ფ.ფ. I, 354, 355, 356 წარმოადგენს ნაბეჭდ სახარებას (იხ. შენ. 4); შვიი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული მუყაოს ყდა, ახალი რესტავირებული და შეკინძული. ზოგიერთი ფურცელი თავის თავის ადგილას არ არის ჩაყინძული. მაგ.: ფ. 95 96-ის მერვა, ფ. 289 292-ის, ზოლო ფ. 293 281-ის შემდეგაა. აკლია 5v-სა და 6r-ს შორის; ნუსხური, ორ სვეტად. სათაურები და დასაწყისები სინგურით; 1736 წ. (352r), აქვს ჭვირნიშანი; გადაწერის ადგილი: მოსკოვი (352r), დაუწერელია: 353r-v.

[სადღესასწაულო]. — 1. „თვესა სეკდემბერსა აქუს დღე ლ, დღეთა აქუს ჟამი იბ და დამეთა ჟამი იბ. თვესა სეკდემბერსა ა, გვრგვნი წელიწდისა, დაწყებამ ინდიკტიონისა და ცხენებამ სუმეონ მესვეტისა და წმიდათა ორმოცთა ქალწულ-მოწამეთა და წმიდისა ამონა დიკუნისა. — უფალო ღალადყავსა, კ-ა ა. შენ, სიტყვაჲ დაუსაბამო. — თავადისა ქრისტეს...“ 1r—5r.

2. თვესა სეკდენბერსა დ, წმიდისა ბაბილასი და წმიდისა მოსესი. — მწუხრი ჩუშულებისაგერ ფსალმუნებისა. უქცევთ ექვსთა მუჯლთა ზედა. და ვიტყუთ სამთა წმიდისათა და სამთა მოსესთა. დიდებასა ზედა ზ გვერდისასა. წრ-სდგ. ა წ-ა ღ-სმშობლისა. ბ გ-ი. ყოველი სასოებაჲ. — სამღდელო კუართი შენი...“ 5r—6v.

შენიშვნა: აკლია 6v-სა და 7r-ს შორის.

3. [სეკდენბერსა მ, შობამ წმიდისა ღვთისმშობელისა]. — „...საკრეველებათაო, სასოო განწირულთაო, უფალო დიდებამ შენდა. წარდგომამ დღისა. იგავთა საკითხავი...“ 7r—11v.

4. „თვესა სეკდემბერსა იგ, წამებამ წმიდისა დიდისა მოწამისა ქეთავან დედოფლისა. ესე იყო ასული ქართველთ მეფისა და დედოფალი კახეთისა. ზოლო იწამა სპარსთა მეფისა შაჰაზის მიერ უსჯულოსა, ქალაქსა შინა, რომელსა ეწოდების შირაზი. — შენ, სიტყუამ დაუსაბ. ა. — ბრწყინვალედ შუშნიერ არს დღეს ცხენებამ ღირსისა...“ 11v—17r.

5. „თვესა სეკდენბერსა იდ, ამალეებამ ბატიონისა ჯუარისა და დამინებამ წმიდისა იოანე ოქროპირისა. — მარხვა რამც დღე იყოს, უკუშთუ დახუდეს კვრიაკე, არა რამ ითქმის აღდგომისა. უფალო ღალადყავსაჲ, უქცევთ ათთა მუჯლთა ზედა, და ვიტყუთ სამთა ორ-ორჯერ. ვამა ბ გ-ი. ყოველი სასოებაჲ. — დღეს ჯუარი ამალღების და მას ზედა ჯუარემულისა...“ 17r—24v.

6. „თვესა სეკდენბერსა კ, წმიდისა და ბატიონისა მოწამისა ეგსტათიონი. — პირველად სამი დღესასწაულისა და სამი ესე. მოგიცემის ღმერთო. — რაჟამს წოდებულ იქმენ...“ 24v—26r.

7. „თვესა სეკდენბერსა კდ, წმიდისა დიდებულისა თეკლა ქალწულ მოწამისა. — დ გ-ი. ჰ სასწაული საკვრ. — თეკლას ერთობით მორწმუნენო...“ 26r—28v.

8. „თვესა სეკდემბერსა კვ, მიცვალებამ წმიდისა და ყოვლად ქებულისა მახარებელისა და ღ-ისმეტყუჭლისა იოანესი. შემდგომად „ნეტარ არს კაცი-სა“. უფალო ღალადყავსა, უქცევთ ათთა მუჯლთა ზედა. კ-ა ა. ზეცისა განწ. — მოციქულსა ქრისტესსა მოღით დღეს ერნო...“ 28v—33v.

9. „თვესა სეკდემბერსა **ღ**, წმიდისა გრიგოლი პართეველისა. **ა** ორგზის. **ბ** გ⁻ი. ყოველი სასობეაჲ. — წმიდაჲ იგი ზოსტერი...“ 33v—35v.
10. „თვესა ოკდომბერსა **ა**, დღესასწაული სვეტისა ცხოველისა და კუარ-თისა საუფლოსა. მწუხრი შემდგომად „ნეტარ არს კაცისა“. უკუშთუ დახუ-დეს კურიაჲე, პირველად ვიტყუთ აღდგომისათა, უკუშთუ არა, უქცევთ რვა-თა მუკლთა ზედა. **კ** ⁻ა **ბ** გ⁻ი. ყოველი სასობეაჲ. — დღეს სიბრძნემან ღვთი-სამან...“ 35v—43r.
11. „თვესა ოკდონბერსა **გ**, წმიდისა დიონოსი არიოპაგელისა. **ღ** გ⁻ი. **ჰ** სასწაული. — ნეტარო დიონოსი ბრძენო...“ 43r—45v.
12. „თვესა ოკდონბერსა **ვ**, წმიდისა მოციქულისა თომასი. მწუხრი შემ-დგომად ფსალმუნებისა. **დ**. მოგიცემიეს. — ვითარცა მარგალიტი უფსკრუ-ლისაგან...“ 45v—48r.
13. „თვესა ოკდონბერსა **თ**, წმიდისა მოციქულისა იაკობ აღფესი. მწუხ-რი შემდგომად ფსალმუნებისა. **დ**. მოგიცემიეს. **ა**. **ბ**-გზის. — განბრწყინდი მოციქულო...“ 48r—49v.
14. „თვესა ოკდონბერსა **იშ**, წმიდისა ლუკა მახარებლისა. **ა**. შენ სი-ტყუაჲ. — სიტყუთა შენთა ბადითა...“ 49v—51v.
15. „თვესა ოკდონბერსა **კ**, წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არტემი-სი. **დ**. მკნეონი. — თითო ფერთა სატანჯველთა...“ 51v—53v.
16. „თვესა ოკდონბერსა **კა**, წმიდისა ილარიონ დიდისა. **ღ** რაჟამს მოწყა-ლე. — მხიარულ იქმნა სულითა...“ 53v—55v.
17. „თვესა ოკდონბერსა **კგ**, წმიდისა იაკობ, ძმისა უფლისაჲ. **დ**. მოგი-ცემიეს. — მოდით ვსენებასა იაკობ, ძმისა უფლისასა...“ 55v—57v.
18. „თვესა ოკდონბერსა **კვ**, წმიდისა დიდებულისა მთავარმოწამისა დი-მიტრისა. **დ**. მკნეონი. — ლუაწლი საერისმთავრობაჲ...“ 57v—63r.
19. „თვესა ნოენბერსა აქუს დღე **ღ**. დღეთა აქუს ჟამი **ი** და დამეთა ჟამი **იდ**. წმიდათა უეცეხლოთა მკურნალთა კოზმან და დამიანესი. **ბ** გ⁻ი. — ყო-ველი სასობეაჲ მათი დადვეს ცათა შინა...“ 63r—66v.
20. „თვესა ნოენბერსა **შ**, კრებაჲ წმიდათა მთავართა ზეცისა ძალთაჲ. **ა**. წმიდანო მარტუ. **ა**. ორგზის. — მთავარანგელოზო მიქაელ...“ 66v—73v.
21. „ნოენბერს **ი**, წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგისა. განგებაჲ ყოვე-ლივე აბრილს **კგ** იძიეთ. წმიდანო მამანო, ამას დღესა დაღაცათუ ბერძენნი არა დღესასწაულობენ, არარაჲ არს ქენებაჲ, რამთა ზუშნ ვდღესასწაულობდეთ, რამეთუ ჩუშნ პირველითგან ესრეთ გუაქუს ჩუშულებაჲ“ 73v.
22. „თვესა ნოენბერსა **იბ**, წმიდისა იოანე მოწყალისა და წმიდისა ნილო მონაზონისა. **კ** ⁻ა **დ**. მოგიცემიეს ღმერთო. — განაზნიე და მიეც პური შენი...“ 73v—76v.
23. „თვესა ნოენბერსა **იგ**, წმიდისა იოანე ოქროპირისა. უფალო დაღა-დ-ყავსაჲ. უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა **გ**. ორგზით თუთო. **კ** ⁻ა **დ**. მკნეონი. — ოქროვანსა ორღანოსა...“ 76v—84v.
24. „თვესა ნოენბერსა **იდ**, წმიდისა ფილიპე მოციქულისა. **ბ** გ⁻ი. ყოვე-ლი სასობეაჲ. — საქმე აღმყვანებულად ხედვისა მიმართ მოიგე...“ 84v—86v.
25. „თვესა ნოენბერსა **ივ**, წმიდისა მათე მახარებლისა და წმიდისა ბარა-ლამ მოწამისა. **კ** ⁻ა **დ**. რაჟამს მოწყა. — რომელი განიკითხავ გულსა კაცთა-სა...“ 86v—88v.

26. „თვესა ნოენბერსა იზ, წმიდისა გრიგოლი საკრველთმოქმედისა და წმიდისა მოწამისა მიქაელ ქართველისა. დ გ-ი. ვითარმედ გხადოდეთ. — რამე სახელ გდვად, ბრძენო გრიგოლი...“ 88v—91v.

27. „თვესა ნოენბერსა ით, წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუშნისა ილარიონ ქართველისა. ესე იყო ნათესავით ქრისტიანე და სიმღიდრითა გარდარეულთათა თავადისა კახთა მეფეთა, უდიდებულესი მკეცართ მგლობელისა ძე. — უფალო ღალადყავსა. უქცევთ რვათა მუქლთა ზედა. ჳა დ. მკნეონი. ა. ორგზის. — აღვახუნეთ დღეს, მორწმუნენო, ბავენი ჩუენნი გალობად...“ 91v—95r.

28. „თვესა ნოენბერსა კა, ტაძრად მაყვანებაჲ ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა. შემდგომად ფსალმუნებისა. ჳა ა. ა ანგელოზის. ეჰა დიდებულო. — დღეს განსცხრებოდეთ თქუშნ მორწმუნენო...“ 95r—100v.

29. „თვესა ნოენბერსა ლ, წმიდისა მოციქულისა ანდრიასი. დ. მკნეონნი. ა. ორგზის. — სიმკნისა მოსახელესი...“ 100v—104v.

30. „თვესა დეკემბერსა აქუს დღე ლა. დღეთა აქუს ჟამი თ და ღამეთა ჟამი იე. თვესა დეკემბერსა ბ, წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა დიდისა მღვდელთმოძღუარისა პეტრესი, რომელი მონაზონ იქმნა, განეშორა და მერმე იძულებით მაიამულსა ებისკოპოზად იყურთხა. ესე იყო ძე ქართველთ მეფისა ვარზა ბაკურის, კეთილ მორწმუნისა. ესე მეოთხე მეფე იყო მირიან მეფითგან, რომელი მოიქცა დედისა ჩუშნისა ნინოს მიერ, დასაბამ ექმნა ქართველთა ქრისტეს ცნობისა სარწმუნოებისა. ჳა დ. მკნეონი. — მოდით და შემოკრბით დღესასწაულსა ამას დიდსა...“ 105r—107r.

31. „თვესა დეკემბერსა დ, წმიდისა მოწამისა ბარბარასი და წმიდისა იონან დამასკელისა. ჳა ბ. მამისაგან შობილი. — რაჟამს იხილა სამსჯავროსა მას...“ 107r—110r.

32. „თვესა დეკემბერსა ე, წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუშნისა საბასი. შემდგომად ფსალმუნებისა. ა გ-ი. — საბა ნეტარო, ანგელოზთა თანაზიარო...“ 110r—116r.

33. „თვესა დეკემბერსა ვ, წმიდისა მამისა ჩუშნისა ნიკოლოზ, მირონ ქალაქის ებისკოპოსისა. ჳა ბ, მამისაგან შობილი. ა. ორგზის. — მირონ ქალაქსა დაემკვდრე...“ 116r—120v.

34. „თვესა დეკემბერსა თ, მუცლადღებამ წმიდისა ანასი. ჳა დ. რაჟამს მოწყლ. თითო მუკლი ბ-ბ-ჯერ. — რომელი მყოფ არს მიღალთა შინა ღმერთი...“ 121r—124v.

35. „თვესა დეკემბერსა იბ, წმიდისა და საკრველთმოქმედისა მამისა ჩუშნისა სტირიდიონისა. ჳა ა. ზეცისა განწეს. — სულისა ბრწყინვალეებითა...“ 124v—127r.

36. „ქრისტეს შობისა წინა კვირიაკესა, ჳსენებაჲ წმიდათა მამათთავართა. — შემდგომად ფსალმუნებისა ვიტყუთ ჴ დასდებელთა აღდგომისათა და სამთა ამათ მამათთავართასა. ჳა დ გ-ი. ედემი. — ვითარცა ღრ-ბასა შორის ც-ცხლსა...“ 127r—131r.

37. „თვესა დეკემბერსა იზ, წმიდისა წინასწარმეტყველისა დანიელისი და წმიდათა სამთა ყრმათა: ანანია, აზარია და მისაელისა. დ. მკნეონნი ა. ორგზის. — დანიელ ღმერთშემოსილმან გული უბიწო მოიგო...“ 131r—133r.

38. „კვირიაკესა წინა ქრისტესშობისა ჳსენებაჲ წმიდათა მამათა. მწუხრო. დ. აღდგომისა. გ. ესე ბ გ-ი. — ანგელოზთა დღეს წინა უვიდოდეთ, ძმა-ნო...“ 133r—138r.

39. „თვესა დეკემბერსა კ, წინა დღე ქრისტეს შობისა და წმიდისა ეგნატი ღმერთშემოსილისა. კ-ა ბ გ-ი. ანგელოზთა დღეს. — ცნეს გონიერად...“ 138r—142v.

შენიშვნა: ბოლოს მიწერილია: ა. „უწყებამ სავმარ არს, რამეთუ ამიერ დღითგან იანვრის ათოთხმეტამდე არა ვვალობთ პარაკლიტონსა არა რასა“.

ბ. „წინა დღით განგებად აღესრულების ათორმეტთა ქრისტეს შობისა. იწყონ ფსალმუნთა თქმად. წმიდაო უფალო, მამაო ჩუქნო, მოდიოთ თაყუანის ვსცეთ. სიტყუანი ჩემნი ყურად იხუშნ — აღმაღლებამ გულმან ჩემმან...“ 142v—149r.

40. „თვესა დეკემბერსა კე, განმაცხოველებელი შობამ უფლისამ ჩუქნისა იესუ ქრისტესი. უფალო დადაცავსამ. უქცევთ რვათა მუჯლთა ზედა. კმა ბ, თითო ორ-ორჯერ. მდინარე. — მოდიოთ ერნო მორწმუნეთანო...“ 149r—156v.

41. „თვესა დეკემბერსა კზ, წმიდისა პირველმოწამისა სტეფანესი. სამი დღესასწაულისა და წმიდისა. დ. მკნეონი. — სულისა მიერ წმიდისა...“ 157r—160r.

42. „თვესა დეკემბერსა კთ, წმიდათა ჩხულთა ყრმათა. სამი მუჯლი დღესასწაულისა. სამი ესე. კმა დ. მკნეონი. — საუნჯესა დაფარულსა...“ 160r—161v.

43. „თვესა იანვარსა აქუს დღე ლა. დღეთა აქუს ქამი ი და დამეთა ქამი იდ. თვესა იანვარსა ა, წინადაცუჭთა უფლისამ ჩუქნისა იესუ ქრისტესი და წმიდისა ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუქნისა დიდისა ბასილისა. უფალო დადაცავსამ, კმა დ გ-ი. ედემი. შემდგომად ფსალმუნებისა უქცევთ ათთა მუჯლთა ზედა. — წესი ყოველი აღასრულე შენ...“ 161v—168r.

44. „თვესა იანვარსა დ, წინა დღე განცხადებისა და ქრისტეს მოწაფეთანი და წმიდისა სუკლიტიკესი. ბ გ-ი. ანგელოზთა დღეს. — აჰა ესერა ბრწყინვალეობა...“ 168r—173r.

45. „თვესა იანვარსა ე, წინა დღე განცხადებისა მარხვა არს რამეც დღე დახუდეს. ათორმეტი განცხადებისა ესრეთ ილოცებინ. დასასრულსა მეორისა ქამისასა. დარეკონ ძელსა, დიწყონ ლოცვად და თქუან ფსალმუნი. „სიტყუანი ჩემნი ყრ.“ ვიდრე — „გვრგუნოსან მყავნ ჩუქნ“. ვიდრემდის — „უფალო დამივიწყებ“, ვიდრე — „სახელსა უფლისამ მაღლისასა“. ფსალმუნი კვ. — უფალი ნათელ ჩემდა...“ 173r—178v.

46. „თვესა იანვარსა ვ, განცხადებამ და ნათლისღებამ უფლისამ ჩუქნისა იესუ ქრისტესი. — უფალო დადაცავსამ. უქცევთ რვათა მუჯლთა ზედა. თუთოსა ორ-ორჯერ ვიტყუთ. კ-ა ბ. სასო წარკჷ. — განმანათლებელი ჩუქნის...“ 178v—188v.

47. „თვესა იანვარსა ზ, წმიდისა მამისა მოწამისა აბოსი, რომელი იწამა ქალაქსა ტფილისსა. უფალო დადაცავსამ. ვიტყუთ სამთა ნათლისღებისათა. სამთა ნათლისღებისათა და წმიდისა. კ-ა დ. მოგიცემიეს. — იყო ოდესმე აბო ნელსაცხებელთა შემზავებელი...“ 188v—190v.

48. „თვესა იანვარსა ი, წმიდისა გრიგოლ ნოსელისა. უფალო დადაცავსამ. სამი მუჯლი დღესასწაულისა. ... წმიდისა ესე. ა გ-ი. გიხაროდენნი. — გიხაროდენ ღირსო გრიგოლი...“ 191r—192v.

49. „თვესა იანვარსა ია, წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუქნისა თევდოსისა. შემდგომად ფსალმუნისა, დასაბამი პირველად დღესასწაულისა. ა გ-ი.

თუთო ორ-ორჯერ. საბა ნეტარო. — ღირსო მამაო, ვითარცა მდინარეთა...“ 192v—196r.

50. „თვესა იანვარსა იდ. წმიდისა დედისა ჩუშნისა ნინო მოციქულისა, ქართველთა განმანათლებელისა. დ მკნეონნი. — აღზრდილი უბიწოებით, მტკიცედ სარწმუნოებითა...“ 196r—201v.

შენიშვნა: აქვე შედის: „გალობანი, რომელთა თავნი იტყვან: „ქებით უგალობ სასოსა ჩუშნსა ნინოს არსენი. უგალობდისაჲ ა სასწაულოთა იესნა ვრი. — ქრისტე აღახუშნ ძნობად ბაგენი ჩემნი...“ (198r).

51. „თვესა იანვარსა იზ, ღირსისა მამისა ჩუშნისა დიდისა ანტონისი. შემდგომად ფსალმუნებისა, უფალო ღალადყავსაჲ. უქცევთ რვათა მუჯლთა ზედა. ჯა დ. მკნეონნი. — მოღუაწებისა კუჭროხითა...“ 201v—206r.

52. „თვესა იანვარსა იძ, წმიდისა ათანასი დიდისა. დ. მკნეონნი. — სწავლათა მათ შენთა...“ 206r—209v.

53. „თვესა იანვარსა კ, წმიდისა მამისა ჩუშნისა ეფთუმესი. უფალო ღალადყავსაჲ. უქცევთ რვათა მუჯლთა ზედა. ჯა ა. წმიდანო მარტულნო. — მამაო ეფთუმი, შობასა შენსა მოივლინა ანგელოზი...“ 209v—213v.

54. „თვესა იანვარსა კე, ღირსისა მამისა ჩუშნისა გრიგოლ ღვთისმეტყუელისა ა გ-ი. გიხაროდენ. — გიხაროდენ ღირსო წყაროო ღ-ისმეტყუელეობისაო...“ 213r—217r.

55. „თვესა იანვარსა კზ, ნაწილთ აღმოყვანებაჲ წმიდისა იოანე ოქროპირისა. განგებაჲ ნოენბერს იგ იძიე“ 217r.

56. „თვესა იანვარსა კყ, წმიდისა მამისა ჩუშნისა ეფრემ ასურისა. ა. ზეცისა განწე. — სამოთხისა სიკეთესა განიცდიდი, ღირსო...“ 217r—219r.

57. „თვესა იანვარსა კთ, წმიდისა ეგნატის ნაწილთ აღმოყვანებაჲ. განგებაჲ ყოველივე დეკემბერს კ იძიე“ 219r.

58. „თვესა იანვარსა ლა, წმიდათა მოწამეთა კვროს და იოანესი და მათ თანა წმიდათა ქალწულთა და მოწამეთა. ა. ზეცისა განწე. — ზეცისა მკედრობათა თანა...“ 219r—221r.

59. „თვესა ფებერვალსა აქუს დღე კყ, დღეთა აქუს ყამი ია და ღამეთა ყამი იგ. თვესა ფებერვალსა ბ, მიგებებაჲ უფლისა ჩუშნისა იესუ ქრისტესი. ჩუშულეობისაებრ ფსალმუნებაჲ. ხოლო უკუშტუ დაემთხვოს კვრიაკე. პირველად აღდგომისა და მერმე ესე თუთო ორ-ორჯერ. ჯა ა. — ნათელა ნათლისაგან მოვლინებული...“ 221r—226v.

60. „თვესა ფებერვალსა გ, წმიდისა სვმონისი. სამი მუჯლი დღესასწაულისა და სამი წმიდისა ესე. დ. მოგიცემიეს. — რომლისა დიდებითა სავეს არიან...“ 226v—228r.

61. „თვესა ფებერვალსა კდ, პირველი და მეორე თავის პოვნა პატრიოსნი-სა ნათლისმცემელისა იოანესი. შემდგომად ფსალმუნებისა. ა გ-ი. გიხაროდენნი. — გიხაროდენ თავი შუშნიერო...“ 228r—233r.

62. „თვესა მარტსა თ, წმიდათა და ყოვლად ქებულთა ორმოცთა. პირველად ვიტყუთ მარხვათაგან და მერმე ამას ჯ-ი დ მკნეონნი. — ახოვანთა ორმოცთა...“ 233r—235v.

63. „თვესა მარტსა კ, წმიდათა დიდთა მოწამეთა და ქართველთა მნათობთა, საქართველოს მპყრობელთა სანატრელთა მეფეთა არჩილისი და ლუარსაბისი. — უკეთუ მრავალნი იყუნენ. მწუხრი. უფალო ღალადყავსაჲ, უქცევთ ათთა მუჯლთა ზედა. პირველად ვიტყუთ გერთა დღისათა და მერმე

ძლისპირიანნი მარხვათნივე და წმიდისა. ბ. მამისაგან შობი. — გიხაროდენ მორწმუნეთა შორის...“ 235v—238v.

64. „თვესა მარტსა კე, ხარებაჲ წმიდისა ღისმშობელისა. არა ვიტყვო „ნეტარ არს კაცსა“. უფალო ღაღადყავსაჲ. უქცევთ ათთა მუჯლთა ზედა. პირველად ვიტყვო სტიქარონთა მარხვათასა ორთა და დასდებულთა ღღისათავე სამთა ძლისპირიანთა და მერმე ღღესასწაულისასა. ბ გ-ი. ორ მუჯლს ორგზის ვიტყვო. ყოველი სასობაჲ. — წინა საუკუნეთა განზრახსა განცხადებად...“ 238v—244v.

65. „თვესა აპრილსა აქვს ღღე ლ, ღღეთა აქვს ქამი იგ და ღამეთა ქამი ია. თვესა აპრილსა ა, წმიდისა ღღელისა ჩუჴნისა მარიამ მეგვპტელისა. კ-ა ბ. სასო წარკუჭთილი. — სასო წარკუჭთილი ბრალთათუს...“ 244v—246r.

66. „თვესა აპრილს კგ, წმიდისა ღღედებულისა მოწამისა გი ო რ გი ს ი. ორგზის დ. — წენო შორის მოწამეო...“ 246r—251r.

67. „თვესა აპრილსა კე, წმიდისა და ყოვლად ქებულისა მარკოზ მოციქულისა და მახარებლისა. ა. წმიდანო მარტულნო. — ეჰა, მარკოზ წმიდაო...“ 251r—253r.

68. „თვესა აპრილსა ლ, წმიდისა მოციქულისა იაკობ, ძმისა წმიდისა იოანე ღისმეტყუჭლისა. განგებაჲ ყოველივე მწუხრისა და ცისკრისა კე აპრილს იძიეთ“ 253v.

69. „თვესა მაისსა აქუს ღღე ლა. ღღეთა აქუს ქამი იღ და ღამეთა ქამი ი. თვესა მაისსა ბ, ათანასეს ნაწილთ აღმოყვანებაჲ. განგებაჲ ყოველივე იანვარს იძი იძიე“ 253v.

70. „თვესა მაისსა ზ, ჯუარის გამოჩინებაჲ და იოანე ზედამწეისა. უფალო ღაღადყავსაჲ. უქცევთ რვათა მუჯლთა ზედა. კ-ა დ. მენეონნი. — ვლადღებდეთ და ვგალობდეთ...“ 253v—257v.

71. „თვესა მაისსა მ, იოანე მახარებლისა განგებაჲ ყოველი სეკდემბერს კვ იძიე“ 257v.

72. „თვესა მაისსა თ. შიო მღვიმელის მიცვალებაჲ. განგებაჲ ყოველი ბოლოს იძიე“ 257v.

73. „თვესა მაისსა ი. სუმონ მოშურნისა. მოგიცემიეს დ. — სიმონ ღმერთ-შემოსილო...“ 257v—258v.

74. „თვესა მაისსა იგ, წმიდისა მამისა, ჩუჴნი ეფთუმი ქართველისა, წიგნთა მთარგმნელისა, რომელი იყოფოდა მთაწმიდასა. შემდგომად — „ნეტარ არს კაცი“, უფალო ღაღადყავსა უქცევთ რვათა მუჯლთა ზედა. კ-ა დ გ-ი. ა ორგზის. მ სასწაული. — მამაო წმიდაო ეფთუმი...“ 258v—261r.

75. „თვესა მაისსა კა, წმიდათა მეფეთა კოსტანტინე და ელენესი. დ. მენეონი. — ვის არა უკვრდეს ხილვად...“ 261r—262v.

76. „თვესა მაისსა კდ, წმიდისა ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუჴნისა სუმეონ საკურველთმოქმედისა. ა გ-ი. გიხაროდენნი. — გამოხინდი შენ სუჴტად ცეცხლისად...“ 263r—265r.

77. „თვესა მაისსა კე, მესამედ თავის პოვნა წმიდისა იოანე ნათლისმცემლისა. განგებაჲ ყოველი ფებერვალს კდ იძიე“ 265r.

78. „თვესა ივნისსა მ, წმიდისა მოწამისა თეოდორე ღღედებულისა სტრატილათისა, კ-ა ბ. მამისაგან შობილი. — მოღით ღღეს მარტულთ-მოყუარენო ერნო...“ 265r—267r.

79. „თვესა ივნისსა ია, წმიდათა მოციქულთა ბართლომესი და ბარნაბესი. დ. მენეონნი. — ბაღითა მოძღურებისათა...“ 267r—270v.

80. „თვესა იენისსა იდ, წმიდისა წინასწარმეტყუელისა ელისესი. — და ხისა მიერ ადა. — ელისე მიზეზი არს...“ 270v—272v.

81. „იენისსა ით, წმიდისა იუდა მოციქულისა. ა. წმიდანო მარტულნო. — იუდა ქებულო, შენთა მათ სიტყუათა ვმაი...“ 272v—274r.

82. „თვესა იენისსა კდ, შობაა წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა. შემდგომად ფსალმუნებისა, უფალო დადადყავსაჲ. უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა. კმაჲ დ. მკნენნი. ა ბ-გზის. — დაუსაბამოსა ღმერთსა...“ 274r—281v.

83. „თვესა იენისსა კმ, აღმოყვანებამა ნაწილთა კვროს და იოანესთა. განგებამა ყოველი იანვარს ლა იძიე“ 281v.

84. „თვესა იენისსა კთ, წმიდათა და ყოვლად ქებულთა თავთა მოციქულთა პეტრეს და პავლესი. ჩუჭულეებისაებრ ფსალმუნებამ. უფალო დადადყავსაჲ უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა. კ-ჲ ბ. თუთო მუკლი ბ-ბ-კერ. — ეპა, გვრგვონ ქებისანო...“ 281v—287r.

85. „თვესა იენისსა ლ, წმიდათა ათორმეტთა მოციქულთა და გიორგი მთაწმიდელისა. პირველად ვიტყუ: ეპა, გვრგვონ და მოყუსთა მისთა და სამთა ამათ. კ-ჲ ბ. პირველითგან იყო. — საუფლოსა ამას და ნათლითა შემოსილსა დღესა...“ 287r—291r.

86. „თვესა ივლისსა აქუს დღე ლა. დღეთა აქუს ჟამი იდ და ღამესა ჟამი ი. თვესა ივლისსა ა წმიდისა კოზმან და დამიანესი. განგებამა ყოველი ნოენბერს ა იძიე...“ 291r.

87. „თვესა ივლისსა ბ, წმიდისა ღმრთისმშობლის სამოსლის დადებამ ვლაქერნას. დ. მოგიცემის — ქალაქსა მგალობელსა...“ 291r—293v.

88. „თვესა ივლისსა მ, წმიდისა დიდებულისა მოწამისა პროკოპისი. ა. შენ სიტყუაჲ. — გამორჩეულ იქმენ შენ...“ 293v—296r.

89. „თვესა ივლისსა იგ, მიქაელ ანგელოზისა. განგებამა ყოველი ნოენბერს მ იძიე...“ 296r.

90. „თვესა ივლისსა იე, წმიდათა მოწამეთა კვრიკე და ივლიტესი. დ მკნენნი. — კმაჲ ჰრამათ ისმა პირველად...“ 296r—297v.

91. „თვესა ივლისსა ივ, კსენებამა წმიდათა ქლ მამათა, რომელნი შეკრბეს ქალკიდონს მეოთხესა კრებასა. კ-ჲ ა გ-ი. ვიხაროდენნი. — უწინარეს საუკუნეთა...“ 297v—300r.

92. „თვესა ივლისსა იზ, წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა მარინასი. კ-ჲ ა. წმიდანო მარტულ. — მარინა დიდებულო, მტკიცეთა ღუაწლთა მიერ დაეცა...“ 300r—301v.

93. „თვესა ივლისსა კ, წმიდისა წინასწარმეტყველისა ელიასი. ა. შენ სიტყუაჲ. — შენ, რომელმან ელია თეზბიდელი...“ 301v—306r.

94. „თვესა ივლისსა კბ, წმიდისა მარიამ მაგდანელისა. უფალო დადადყავსაჲ. ა. წმიდანო მარტუ. — მიპრონი შესწირე შენ...“ 306r—307v.

95. „თვესა ივლისსა კვ, დაძინებამა წმიდათა და მართალთა იოაკიმ და ანნასი, მშობელთა წმიდისა ღ-ისმშობლისათა და კსენებამა წმიდათა დედათა ევბრაქსია და ულუმპიასი. უფალო დადადყავსაჲ. დ. მკნენნი. — სამართალთა სასჯელისათა...“ 307v—310r.

96. „თვესა ივლისსა კთ, წამება წმიდისა დიდისა მოწამისა ეესტათისა, რომელი იყო ნათესავი აგარიანი და ძე მოკვსა, დაუტევა სჯული და მამული, მოვიდა და დაეშენა დედაქალაქსა მცხეთას, და ნათელ იღო, და მარადის იქცეოდა მნათობსა ქართლისასა ღ-ითივ აღმართებულსა სუჭტსა ცხოველსა წინაშე, ხოლო იწამა ქალაქსა ტფილისისასა მარზაპანის ვისმე უსჯულოსაგან,

რომელსა ეწოდა გუმნად. **ჯ** ა დ. მოგიცემის. — ლუწლთა შენდა სარბელი...“ 310r—311v.

97. „თვესა აგვსტოსა აქუს დღე **ლა**, დღეთა აქუს უამი **იგ**, და ლამეთა უამი **ია**. თვესა აგვსტოსა **ა**, გამოჩინებაჲ პატიოსნისა ძელისა ცხოველსმყოფელისა ჭუარისა და კსენებაჲ შუდთა ძმათა წმიდათა მოწამეთა მაკაბელთა და დედისა მათისა სოლომონიდასი და მოძღურისა მათისა ელიაზარისი. **ჯ** ა დ. მოგიცემის. შუდ მნათობნი მთიებნი...“ 311v—314v.

98. „თვესა აგვსტოსა **ბ**, აღმოყვანებაჲ ნაწილთა პირველ მოწამისა სტეფანესთა. განგებაჲ ყოველივე დეკემბერს **კ** ჯ იძიე...“ 314v.

99. „თვესა აგვსტოსა **გ**, წმიდისა დიდისა მოწამისა რაყდენისა, რომელი იწამა წრომს. განგებაჲ ყოველივე ბოლოს იძიე“ 314v.

100. „თვესა აგვსტოსა **ვ**, ფერისცვალება უფლისაჲ ჩუშნისა იესუ ქრისტესი. მწუხრი. არა ვფსალმუნებთ. უფალო ღაღადყავსა, უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა, **დ** გ-ი, თუთო **ბ-ბ-ჯერ**. — პირველ ჭუარცმისა...“ 314v—320v.

101. „თვესა აგვსტოსა **თ**, წმიდისა მოციქულისა მათათასი. სამი დღესასწაულისა და სამი ესე **ბ**. მამისაგან შობილ. — რაჟამს წყარომან ცხოვრებისამან...“ 320v—322r.

102. „თვესა აგვსტოსა **იე**, მიცვალება ყოვლად წმიდისა ღთისმშობლისა. — ჩუშულებსიებრ ფსალმუნებაჲ. ხოლო უფალო ღაღადყავსა უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა და ვიტყუთ: — ეჰა დიდებულთა ორ-ორჯერ, ხოლო სხუათა ორთა თითოჯერ. **ჯ** ა ა — ეჰა დიდებული. — ეჰა დიდებული საკურველთა...“ 321v—328v.

103. „თვესა აგვსტოსა **ივ**, კელით უქმარისა ხატისა, რომელი მოიწია საქართველოდ სოფელსა მარტყოფისასა მამისა ჩუშნისა ანტონ მარტყოფელისა მიერ, რომელი იყო ათორმეტთა მამათაგანი. **ბ** გ-ი. ყოველი სასიებაჲ. — მამისა არსობისა, განუცდელსა ხატებას...“ 328v—331r.

104. „თვესა აგვსტოსა **კა**, წმიდისა მოციქულისა თადეოზისა. **დ** გ-ი. **ჰ** სასწაული. — ნეტარო მოციქულო თადეოზ...“ 331r—332r.

105. „თვესა აგვსტოსა **კთ**, წმიდისა იოანე წინამორბედის თავის კუჭთა. შემდგომად ფსალმუნებისა უფალო ღაღადყავსა, უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა. **დ** მკნეონი. — რომელიცა განამზადებდა გზათა ქრისტესთა პირველად...“ 322r—339r.

106. „თვესა აგვსტოსა **ლა**, დადებაჲ სარტყლისა წმიდისა ღთისმშობლისა ხალკუპრატისა. განგებაჲ ყოველივე იელისს **ბ** იძიე“ 339r.

107. „ყველიერისა ხუთშაბათსა საკურველებაჲ წმიდისა მამისა ჩუშნისა შიოსი. უფალო ღაღადყავს, უქცევთ ათთა მუკლთა ზედა. პირველად ვიტყუთ მარხვათაგან ოთხთა და წმიდისა **ა** გ-ი. გიხაროდენნი. — გიხაროდენ მამათა თულო და მონაზონთა მზეო...“ 339r—344v.

შენიშვნა: აქვე შედის „გალო ბანი წმიდისა შიოსნი, რომელთა თავნი იტყუან: „არსენი ქართლისა კათალიკოზი შიოს უგალობ. **ჯ** ა ა. სასწაულთა ივ. — აჰა პირი ჩემი ღმრთისა სიტყუაო...“ (341r).

108. „აღვსებიტგან მეშუდესა ოთხშაბათსა, კსენებაჲ წმიდისა მამისა ჩუშნისა დოდოსი, რომელი იყოფებოდა მთასა გარეჯისასა, რომელსა ეწოდებდის დოდორქა, ქუჭყანასა ქართლისასა. — უფალო ღაღადყავსა, უქცევთ რვათა მუკლთა ზედა. პირველად ამადლებსა სამი მუკლი და ესე წმიდისა დოდოსი **ბ** გ-ი. ყოველი სასიებაჲ. — განისმა რაჲ კიდეთა...“ 344v—347r.

109. „აღვსებითგან მეშვდესა ხეთშებათსა წმიდისა მამისა ჩუჴნისა დავით გარეჯელისა. უფალო ღალადყავსა, უქცევთ ათთა მუკლთა ზედა. ვიტყვთ პირველად ამალღებისათა ოთხთა, სხუათა წმიდისათა დ. მოგიცემიეს. — მოღით მორწმუნენო...“ 347r—351r.

შენიშვნები: 1. ერთვის ზანდუკი (351r—352r).

2. 352v-ზე მოთავსებულია ლოცვა „აუარებდით“-ის ნაწყვეტი.

3. კიდეებზე მოთავსებულია: ა. გადამწერის შენიშვნა: „ეს სახარება არ არის ამისი, მრუდათ ეწერა დედანსა. ამის ბოლოს სწერია მათესი, ის წაიკითხეთ“ (69r); ბ. საგალობლის ავტორები: „ანატოლე“ 2r, 66r, 240v; „ქუპრიანე“ 109v, 217v; „ნიკოლოზ“ 105v; „გერმანე“ 104r; „კლიმი“ 134r; „იოზმან“ 74v, 85r, 103r, 152v, 156r, 184r, 214v, 240r, 317r; „არსენი“ 67r; „იოსებ წინამძღვარი“ 215r; „ანტონი“ 59r; „იოსებ“ 127v, 336r; „გრიგოლ“ [დოდორქელი] 13v; „სტეფანე“ 107v, 208v; „ეფრემ“ 24v; „გიორგი“ 123r, 186v, 292r; „ეგნათი“ 298v, 331r; „ანდრია“ 25r, 68v, 104r, 312v, 337r; „ბეტრე“ 232v, 248v; „იონანე“ 25r, 119r, 149r, 156r, 212v, 229v, 245r, 318v; „თეოფანე“ 48v, 69v, 80v, 87r, 113v, 129r, 140v, 211r, 247v, 306v, 308v; „თეოდორე“ 54v, 109v, 115v, 138r, 164r; „გრიგოლ“ 112v.

4. ფურცლები I, 354, 355, 356 ნაბეჭდი სახარების ფურცლებია.

Ir-v წარმოადგენს ლუკას თავის 19₂₇—20₁₆ მუხლებს

354r-v " " " 13₃₄—14₃₀ "

355r-v " " " 16₂₆—17₃₁ "

356r-v " " " 8₂₀—19₂₇ "

5. ეს სადღესასწაულო მოგვიანო ხანის ტრადიციულ რედაქციას ეკუთვნის. იხ.: მ. ქავთარია, XVII—XVIII სს. ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიიდან, „მაინე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 1, 1974, გვ. 35; მისივე, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, XVII—XVIII სს., 1977, გვ. 46—47.

ანდრძებები: 1. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდველი ამისი მჩხაზავი...“ (351r).

2. „დაიწერა ეს სადღესასწაულო ქალაქსა მოსკოს ქრისტეს აქათ ჩლვჳ [ქორონიკონს] ოკდ, თევსა აპრილსა ბ. (352r).

მინაწერები: 1. (მხედრულით) „ქ. წმინდის გიორგის ალავერდისა ვარ“ (3r).

2. (მხედრულით) „ეს სადღესასწაულო წმინდის გიორგისა“ (20v).

იხ. მინაწერები: 1r, 21r, 37v, 99r, 105r, 284v, 339r, 352v, 353v, 356v.

394

კრებულო. XVIII

307 ფ.; 32×21, აქვს რვეულბრივი აღრიცხვა მთავრულით, ქალაღი, დალაქავებული, მელნისგან დაეანგული, დაზიანებულია ფფ. 23, 141; ტვიფრული ტყავგდაკრული ხის ყდა, ზემო ყდის შუა ნაწილი ამომწვარია, ჰქონია 3 საყვტი. ყდაზე ამოტიფრულ სურათებს (მახარებლები, მთავარანგელოზები) თავზე სლავერი წარწერები აქვთ. გამოსახულებები სიძველის გამო გადასულია; ამოცენილია ფფ. 1—7, 302, 305; ნუსხური, ორ სვეტად, სათაურები სინგურით, აბზაბები იწყება მთავრული ასოებით; [XVIII ს.], აქვს პეირნიშანი; დაუწერელია 305v—306v, 307v.

[კრებულო]. I. „წმიდათა შორის ჩუჴნისა დიდისა ბასილისა მარხვისათუს. მ. გ. — დაჰბერეთ ნესტუსა ახალსა თავსა თუჴთასა, დღესასწაულსა უქმნელებისა თქუჴნისასა...“ 1r—6r.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ, წარმოადგენს ბასილი დიდის „ითიკის“ ერთ-ერთ თავს. ექვთიმეს თარგ-

მანის გარდა არსებობს სხვა თარგმანებიც: ძველი და ახალი მეტაფრასული. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 18.

II. „მარჯვისათვისვე, თავი მეორე, თქმული მისივე ბასილისი. — ნუგეშის სცემლით მღღელნი ერსა...“ 6v—9v.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. წარმოადგენს „ითიკის“ ერთ-ერთ თავს. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 18.

III. „ცხოვრება და შესხმა წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუქნისა დიდისა ბასილისი კესარია-კაბადუკიელ მთავარეპისკოპოსისა. აღწერა წმიდამან და ნეტარმან ჩუქნმან გრიგოლი ღვთისმეტყუელმან. მ. გ. — ფრიად მაიძულებდა ჩუქნ დიდი და ღმერთშემოსილი ბასილი აღწერად სიტყუათა სწავლისათა და შესხმად ლუაწლისა და ცხოვრებისა წმიდათასა, ვიდრე ჩუქნ-თანადა იყო...“ 9v—33r.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა, თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, ტ. V, გვ. 31, 122.

IV. „წმიდისა მამისა ჩუქნისა გრიგოლი ებისკოპოსისა ნოსელისა შესხმა წმიდისა და დიდისა ბასილისათუს ძმისა თუსისა. — კეთილი წესიერება დადვა ღმერთმან ჩუქნთა ამათ დღესასწაულთა ზედა...“ 33v—37v.

წყ დ ე ბ ა. „... ხოლო რაჲ არს ნათესავი და მამული ბასილისი. ვიხილოთ ნათესავი, უკუტ მისი არს თუსებჲა ღმრთისაჲ, რამეთუ რომელმან ღმერთი შეიწყნ...“

შენიშვნები: 1. რვეულებრივი აღრიცხვის მიხედვით ამ ხელნაწერს ფურცლები არ უნდა აკლდეს, ეტყობა დედანი იყო ნაკულუი.

2. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 26, მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1961, გვ. 206.

V. „ნონებერსა იჲ, ცხოვრება და მოქალაქობაჲ წმიდისა და ყოვლად ქებულისა გრიგოლი საკურველთმოქმედისა, აღწერილი წმიდისა და ნეტარისა მამისა გრიგოლ ნოსელისა. — ერთი უკუტ არს სახე ჩუქნისაჲცა ამის სიტყუსა...“ 38r—57r.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. არსებობს სხვა რედაქციაც. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 27, 166.

VI. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუქნისა გრიგოლი ღვთისმეტყუელისა ნათლისღებისათუს, რამეთუ იკითხვის ხვალისა დღე განცხადებისა. — გუშინ ბრწყინვალესა მას ნათლისღებისა დღესა აღვასრულეთ კრება...“ 57r—73r.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 31.

VII. [ბასილი დიდი, ითიკა. თარგმნილი ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ].
შედგენილობა:

1. „თქმული ნეტარისა მამისა ჩუქნისა ბასილისი სიტყუსა მისთუს მოსე წინასწარმეტყუელისა, რომელსა იტყუს, ვითარმედ: „ეკრძალე თავსა შენსა. — ძალი სიტყუსა ჯმარებისა მოგუცა ჩუქნ დამბადებელმან ჩუქნმან ღმერთმან...“ 73r—78r.

2. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუქნისა ბასილისი სიმდაბლისათუს. — აჰა, ესე რა გესმნეს სიტყუანი იგი მოციქულისანი...“ 78r—83v.

შენიშვნა: „სიმდაბლისათჳს“ შეცდომაა, უნდა ეწეროს „მადლობისათჳს“.

3. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი ივლიტა მოწამისათჳს და ნაკლულევანებისათჳს პირველ თქმულისა მის თავისა და მადლობისათჳსვე. მ. გ. — კრებაჲ ესე ეკლესიისა არს ქადაგებისა მისთჳნი, რომელი წმიდასა მას მოწამესა ზედა იქმნა...“ 83v—90r.
4. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი, ვითარმედ არა არს ღმერთი მიზეზ ბოროტთა. გ. მ. — მრავალ არიან სახენი იგი სწავლისანი...“ 90r—96v.
5. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი მრისხანეთათჳს. გ. კ. — ვითარცა სწავლანი იგი მკურნალთანი, რაჟამს კეთილად და ჳელოვნებით იქმნებოდინ...“ 96r—101v.
6. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა დიდისა ბასილისი შურისათჳს. — სახიერ არს ღმერთი და სახიერებისა სახიერთა მიმნიჭებელი...“ 101r—105v.
7. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა დიდისა ბასილისი სიტყუსა მისთჳს ლუკას სახარებისა, რომელი იტყუს მდიდრისა მისთჳს, ვითარმედ: „დავარღნე საუნჯენი ჩემნი და უდიდესნი აღვაშენნე“, და ანგაპრებისათჳს. — ორკერძო არს სახე განსაცდელთა...“ 105v—110r.
8. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა დიდისა ბასილისა მდიდართა მიმართ. მ. გ. — თქმულ არს პირველცა სხჳსა ჟამსა ჩუჴნ მიერ ამის ჳაბუქისათჳს...“ 110r—117r.
9. „სწავლა ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა ბასილი კესარიელისა, რომელი ითქუა ჟამსა სიყმილისა და უწუმბროებისა. — ლომმან იყურნა და ვინ არა შეშინდეს...“ 117r—122v.
10. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი დაწყებისათჳს სოლომონის იგავთასა. — კეთილ არს ნაყოფი იგი მორჩილებისა...“ 122v—131v.
11. „თქმული წმიდისა ბასილისი მომთრვაღეთათჳს, რომელ თქუა შემდგომად აღსვებისა დღითა ერთთა. მ. გ. — აღმძრვენ მე სიტყუად საქმენი იგი მწუხრისა ამის გარდასრულისანი...“ 131v—136v.
12. „სწავლა წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი, რომელი თქუაჲ ლაკიზეს შინა ქალაქსა. მ. გ. — ისწრაფის მტერი ჩუენი...“ 136v—140v.
13. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი სიმდაბლისათჳს. — უკმდა კაცსა, რაათამცა დადგრომილ იყო დიდებასა მას შინა...“ 140v—144v.
14. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი კესარიელ მთავარეპისკოპოსისა არა შეტკევისათჳს საქმეთა სოფლისათა და ცეცხლისა მისთჳს, რომელი შეედვა მაშინ კესარიელთა ქალაქსა. — მე ვპკონებდი, საყუაროლო, ვინათგან ესრეთ მარადის საწერტელითა მით სიტყუსა ჩემისათა გიწერტ...“ 144v—150v.
15. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა ბასილი მთავარეპისკოპოსისა კესარია-კაბადუქიელისა წმიდისა ნათლისღებისათჳს მათდა მიმართ, რომელნი იგი გჳნად ნათელს იღებდეს, რამეთუ წესი იყო მაშინ, რათა ოცდაათისა წლისანი ნათელს იღებენ, ხოლო რომელნიმე ორმოც და სამეოც წლადმდე არა ნათელს იღიან, ხოლო ჩუჴნ, რომელთა მოვიდეთ წმიდაჲ ნათლისღებაჲ სიჩჩოსა და კუალად ცოდვითა ჩუჴნითა შევადგინეთ, აწ გულისკმაჲ ვყოთ ესე სინანულისათჳს. — ბრძენი სოლომონ, რაჟამს იგი სოფლისა ამის საქმეთა ჟამისა განყოფილებასა იქმოდა...“ 150v—156v.

16. „თქმული მისივე წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი სარწმუნოებბისათჳს წმიდისა სამებისა. — მარადის ჳსენებაჲ ღმრთისაჲ კეთილ არს...“ 156v—159r.

17. „მისივე წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი, თქმული დაწყებისათჳს იოანეს სახარებისა, ვითარმედ: „პირველითგან იყო სიტყუაჲ“. — ყოველივე იგი სიტყუანი ოთხთა მათ სახარებათანი...“ 159r—161v.

18. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი სულისა წმიდისათჳს. — რომელი ნათელს იღებდეს სახელსა ჴედა წმიდისა სამებისასა...“ 162r—164v.

19. „სწავლანი წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუჴნისა ბასილი მთავარეპისკოპოსისა კესარია კაბადუკიელისა. — კაცთმოყუარე ღმერთი ჩუჴნი, რომელი იგი ასწავებს კაცთა...“ 164v—168r.

შენიშვნა: იხ. ელგუჯა ხინთიბიძე, ბასილი კაბადოკიელის „სამოღვაწეო წიგნის“ ქართული რედაქციები, 1968, გვ. 67—68, 70—71.

20. „თქმული წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი სინანულისათჳს. — ძმანო, ნუ უკუჴ, რომელი დაეცეს, არა აღდგეს...“ 168r—169r.

21. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი სწავლა. — რომელსა ჳეშმარბიტად სუროდის ღმრთისა მიმართ...“ 169r—174v.

22. „სწავლა წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი. — სახარებასა შინა წერილ არს: „ილოცეთ, რათა არა იყოს სივლტოლა თქუჴნი ჴამთარსა, გინა შაბათსა...“ 174v—180v.

23. „სწავლა წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი. მ. გ. — საყუარელნო, უკუჴთუ მცირესა ამას ჟამსა ცხორებისა ჩუჴნისასა...“ 180v—182r.

24. „სწავლა [ლმობიერებისათჳს] მისივე წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი. — რაჟამს სჯედ სენაკსა შენსა...“ 182r—183r.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, ექვთიმე ათონელის ორიგინალური ქართული შრომა („ეტიუდები“, XIII, 1974, გვ. 21; მისივე, ჴოგიერთი საკითხი ექვთიმე ქართველის ცხორებისა და მოღვაწეობის შესახებ („ეტიუდები“, I, გვ. 161).

25. „ებისტოლე წმიდისა და ღმერთშემოსილისა ბასილი ღმრთისმეტყუჴლისა გრიგოლის მიმართ. — ვიცან ებისტოლე შენი, ვითარცა ვინ შვილისა საყუარელისა მეგობრისა თუსისაჲ მსგავსებითა მით მშობლისათა იცნის...“ 183r—185v.

შენიშვნები: 1. ერთვის მთარგმნელის ანდერძი: „ესე კანწესება მოღვაწეთა და უღაბნოს-ყოფისა სარგებელისა გამოჩინება წმიდისა და ღმრთისა ბასილის მიერ მე, გლაზაკმან ეფთჳმე, ვთარგმნე. აჴ ვინცა იკითხვიდეთ, ლოცვაჲ აუთ ჩემთჳს, თქუჴნცა ღმერთმან მიგმადლენ აღსრულებებაჲ მოქალაქობისა ამის. ამინ“.

2. იხ. ე. ხინთიბიძე, ბასილი კაბადოკიელის „სამოღვაწეო წიგნის“ ქართული რედაქციები, 1968, გვ. 69—70.

26. „წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი სწავლანი ლოცვისათჳს და სხუათა თუთო სახეთა სათნოებათათჳს საცხორებელად სულისა. — თქუა წმიდამან ბასილი: ლოცვა უბნობაჲ არს გონებისა ღმრთისაჲ მიმართ...“ 185v—199r.

27. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი მთავარეპისკოპოსისა კესარიელ კაბადუკელისა თარგმანებაჲ პირველისა ფსალმუნისა. — ყოველივე წერილი სულისა მიერ წმიდისა თქმულ არს...“ 199r—204v.

28. „მისივე თარგმანებმა **ზ** ფსალმუნისა დავითისი, რომელი უღალადა უფალსა სიტყუთა მათთვის ხუზესთა, ძისა იემენისთა. მ. გ. — საგონებელ არს, ვითარმედ წინა აღუდგების წერილი ესე...“ 204v—211r.

29. „თარგმანებმა მეათოთხმეტისა ფსალმუნისა. მ. გ. — უფალო, ვინ დაენშენოს კარავსა შენსა...“ 211r—215r.

30. „მისივე წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი იდ ფსალმუნისათს და მოვახშეთათს. მ. გ. — გუშინ მეათოთხმეტისა ფსალმუნისათს ვიტყოდეთ...“ 215r—220r.

31. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა **კ** ფსალმუნისა. — ოცდამერვესა ფსალმუნსა აქუს ზედა წერილი მსგავსი სხუათა ფსალმუნთა...“ 220r—227r.

32. „თარგმანებმა მისვე ფსალმუნისა: „თაყუანის ეციოთ უფალსა ეზოსა წმიდასა მისსა“. — გარეგან წმიდისა ეზოსა არა ჯერ-არს თაყუანისცემამ უფლისა...“ 227r—230r.

33. „თარგმანებმა **კთ** ფსალმუნისა. ფსალმუნი გალობისა განახლებისა, რომელ არს სატფურებმა სახლისა დავითისი. — ფსალმუნი იგავით და ორდანოა მოზავებული...“ 230r—234v.

34. „მისივე წმიდისა მამისა ბასილისი. თარგმანებმა **ლბ** ფსალმუნისა, „იხარებდით მართალნი უფლისა მიმართ...“ 234v—241v.

35. „თარგმანებმა ფსალმუნისა დავითისი **ლგ**. რაჟამს შეცვალა პირი მისი წინაშე აბიელქისა და განუტევა იგი და წარვიდა. — ორთა პირთა ზედა მიგვზიდავს ჩუჴნ ძალი ამის ფსალმუნისა...“ 241v—251v.

36. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა მე — **ლვ** ფსალმუნისა, სწავლა აღსარებისა. ფსალმუნი დავითისი მოსაქსენებელად. — წმიდათა წერილთა სიტყუანი დადგომად არიან წინაშე საყდარსა...“ 251v—257v.

37. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა **მდ** ფსალმუნისა, დასასრულსა, შეცვალეზადთათს ძეთა კორესთა გულსკვამის საყოფელად, გალობამა სიყუარულისათს. — ვხედავთ ამასცა ფსალმუნსა...“ 257v—265r.

38. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა მე ფსალმუნისა, დასასრულსა, ძეთა კორესთა, დაფარულთათს ფსალმუნი. — წყალობასა ვხედავთ ამას ფსალმუნსა შინა...“ 265r—269v.

39. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა **მჟ** ფსალმუნისა, დასასრულსა, ძეთა კორესთა ფსალმუნი. — თქუეს ვიეთმე გარეგანთა...“ 269v—277v.

40. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა **ნთ** ფსალმუნისა, დასასრულსა, შეცვალეზადთათს, ძეგლის წერა დავითისი. სწავლა, რაჟამს იგი დაწუა შუამდინარე ასურეთისა და ასურეთი სობალისი, და მოიქცა იობ და მოსრა ჯევი იგი აღონთა ათორმეტი ათასი. — ვხედავთ გულსმოდგინებასა თქუჴნსა...“ 277v—280r.

41. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა **ია** ფსალმუნისა, დასასრულსა, იდიოუმისთს ფსალმუნი დავითისი. მ. გ. — ორნი ფსალმუნნი გუზილავნ...“ 280r—284r.

42. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა ასდა მეათოთხმეტისა ფსალმუნისა. მ. გ. — აჰა, ესერა აღრე მოსრულ ხართ წმიდასა ამას მოწამეთა ტაძარსა...“ 284r—287r.

43. „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი თარგმანებმა **რე** ფსალმუნისა. გ. — მრწმენა მე რომლისათსცა ვიტყოდეთ...“ 287r—290v.

44. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა ბასილისი დიდისა კესარიელისა შობისათჳს უფლისაჲ ჩუჴნისა იესუ ქრისტესა. — ქრისტეს შობაჲ თჳსი იგი და პირველი...“ 290v—295v.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერში I და II ნომრის ქვეშ მოთავსებული სტატიები „ითიკის“ შემადგენელი ნაწილებია და ისინი დასაწყისს თავებს უნდა წარმოადგენდნენ წინამდებარე „ითიკისას“.

2. „ითიკის“ შესახებ იხ.: კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 205; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 17—19, ნ. ცოფურაშვილი, ითიკის შედგენილობისათვის (ბერძნული ხელნაწერები), „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1973, № 2, გვ. 64—78; მისივე, ითიკის შედგენილობისათვის (ქართული ხელნაწერები), „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1974, № 1, გვ. 71—89.

3. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ.: რ. პატარიძე, „tre lune“, პალეოგრაფიული ძიებანი, II, 1969, გვ. 71.

VIII. „თქმული წმიდისა მამისა ჩუჴნისა სოფრონიერუსალიმელ პატრიარქისა ნათლისღებისათჳს მაცხოვრისა და ზედა აღდგომისათჳს სარკინოზთა. — კუალად ნათელი გამოჩნდების და კუალად მე განვნათლდები...“ 295r—302v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. თ. ბრევაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები, მრავალთავი, I, 1971, გვ. 458.

IX. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა გრიგოლი ნოსელისა ქალწულებისათჳს და საღვთოჲსა მოქალაქობისა. მ. გ. — პირი სიტყჳსა ამის ჩუჴნისა, ჰოა საყუარელნო, ესე არს, რათა სურვილი სათნოსა ცხოვრებისა შთაუგდოთ გულსა...“ 302v—303v.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 28.

X. „გამოჩინებისათჳს მელქიზედკისა. — შვა ასეთა სალი და სალმან შვა მელქინ...“ 303v—304v.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 200.

2. ფ. 305 წარმოადგენს ბასილი დიდის „მარხუსათჳს“ (I სიტყვა) დასაწყისს (შედ. იქვე, 1r), დაწერილია იმავე ხელით, რომლითაც ეს ხელნაწერი.

3. ხელნაწერის ძველი ნომრებია: 382, 356.

მინაწერი: „ბერი ხაზბაძე გოჯიაშვილი“ (305r).

იხ. მინაწერები: ზემო ყდის V, 305r, 307r.

395

კრებული. XIX

I+124 ფ.; 31,2×19,5. აქვს რვეულებრივი აღრიცხვა რვეულის დასაწყისში მთავრულთ, დასასრულს არაბული ციფრებით და გვერდობლივი აღრიცხვა არაბული ციფრებით; მწვანე და ლურჯი ფერის ქაღალდი, შიგადაშიგ დაჯანგული მელნისაგან. ამჟამად კონსერვაციის შედეგად ქანკვის პროცესი შეჩერებულია; შავი ფერის ტვიფრული ტყავდაკარული მუყაოს ყდა, ახალი რესტავირებული; ნაკულვი; მხედრული, სათაურები და დასაწყისები წითელი მელნით; [XIX ს. I ნახ.], ჰვირნიშანი „1807“, გადაწერილი: ვაბრიელ ბერი

(28r, 47r); დაუწერელია: Ir, 89v—94r, 112v, 124v; ხელნაწერის ძველი ნომერია 383.

1. <პასიკრატოს>, „თთვესა აპრილსა კგ, წამება წმიდისა და დიდებულისა მთავარმოწამისა გიორგისა. გ. მ. — მაცხოვრისა ჩუჭნისა იესო ქრისტეს პირველ საუკუნეთა მეუფებისა არა არს არცა დასაბამი დღეთა. არცა დასასრული ცხოვრებისა...“ 1r—7r.

შენიშვნები: 1. ერთის ავტორის ან დერძი: „ადესრულა წმიდა და დიდებული მოწამე ქრისტესი გიორგი თვესა აპრილსა კგ, დღესა მას პარასკევსა, ეამსა მეწვიდესა დღისასა. ხოლო მე, პარეკრატოს, მონა წმიდისა გიორგისა, პირველითგან შეუდგე უფალსა ჩემსა და აღვსწერე წამება მისი კეშმარიტად და ნეტარ არს, რომელსა ჰრწმენეს ქრისტე ღმერთი, დამხსნელი ჩვენი, რომლისა არს დიდება და სიმტკიცე, თანა მამით, და სულით წმიდითურთ, აწდა მარადის და უკუნი უკუნისამდე, ამინ.“

2. კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 122.

2. „თთუშსა ოკლომბერსა გ, ცხოვრება წმიდისა მღვდელმოწამისა დიონოსიოს არიოპაგელისა. გ. მ. — მოგვეთხრობს თავისა თვისისათვის ნეტარი დიონოსიოს: და იტყვის კჳალად: მე, ძმანო ჩემნო, ვიყავ ძე მთავრისა სოკრატისი...“ 7v—8v.

წყდება: „... რამეთუ სიტყუათა მისთაგან სჩანს, ვითარმედ სავსე არს სიბრძნითა და მეცნიერებითა და ასმენს სასმენელთა ჩვენთა ქადაგებასა, რომელი არა შეეტყვების სჯულსა ჩვენსა, რამეთუ იტყვის, ვითარმედ ღმერთი გარდამობდა ზეცით და შეიმოსნა...“

შენიშვნები: 1. აკლია ფურცლები 8v-სა და 9r-ს შორის.

2. გამოცემულია: P. Peeters, *La version ibero-armenienne de l'autobiographie de Denys l'Areopagite* (Analecta Bollandiana, t. 39, 1921, გვ. 277—313); ილ. აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX—X სს-ში, 1944, გვ. 133—147 და 0170—0172.

იხ. აგრეთვე: P. Peeters, *La version ibero-armenienne de l'autobiographie de Denys l'Areopagite* (Analecta Bollandiana, t. XXXI, გვ. 293—331); ილ. აბულაძე, ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდები, „მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო (თბილისის უნივერსიტეტის შრომები, VI, 1938, გვ. 331); კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 134, 449—450; მისივე, „შტუდები“ V, გვ. 40.

3. [ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა მამისა ჩუენისა მაკარი პრომაელისა]. — „... ქვეყანასა ინდოეთისასა. ხოლო შევედით ერთსა ტალავართაგანსა, განგვდევნეს კაცთა ამათ მიწოდთა...“ 9r—12r.

შენიშვნები: 1. კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 132.

2. გამოცემულია: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, II, გვ. 50—63. იხ. იქვე ძველი ავანტიურული რომანი და მისი წინამორბედი ჰაგიოგრაფიულ ლიტერატურაში, გვ. 34—49.

4. „თთვესა იენისსა კთ, წმიდათა შორის მამისა ჩუჭნისა იოანე ოქროპირისა, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, შესხმა წმიდათა და თავთა მოციქულთა პეტრესი და პავლესი. — ცისა და ქვეყანისა ურთიერთარს შესწორებისათვის ჯდომასა ვხედავ დღეს მოწვეულსა ამას დღესასწაულსა, კსენებასა წმიდათა მოციქულთასა...“ 12r—14v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 77, თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 454).

5. „თთვესა აგვისტოსა იე, მიცვალემა ყოვლად წმიდისა ღთისმშობელისა, თქმული წმიდისა მამისა ჩვენისა ვასილი კესარიელისა, რაჟამს იგი აღვილოდა ქვეყანით ზეცად. გ. მ. — რაჟამს სულისაგან წმიდისა ღთისმშობელსა მარიაჲს გულისკმა ეყო ჟამი განსვლისა მისისა ამიერ სოფლით...“ 14v—28r.

შენიშვნა: არსებობს სხვა რედაქციებიც. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 21.

6. „უწყებითგან პირველთა გამოწვლილვით შეკრებული ნეტარისა იოანესაგან ხუცისა და მონაზონისა დამასკელისა. საკითხავი ყოვლად ქებულისა შობისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა. მ. გ. — რაჟამს ზაფხული მოიწიოს, ყოვლისა სოფლისა ნიეთნი კუალად განახლებად მოიქცევიან...“ 28v—34v.

შენიშვნა: თარგმანი გიორგი მთაწმიდლისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 66—67.

7. „თთვესა ნოენბერსა ლ, წმიდისა მოციქულისა ანდრიასი. გ. მ. — ოდეს ამაღლდა უფალი ჩუჴნი და ღმერთი იესო ქრისტე ზეცად...“ 35r—47r.

შენიშვნა: არსებობს სხვა რედაქციებიც. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 448; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 119.

8. „ცხოვრება და ქადაგებანი წმიდისა და ყოვლად ქებულისა იოანე ღთისმეტყველისა, აღწერილი პროხორეს მიერ მოწაფისა მისისა ერთისა შვიდთაგანისა, ძმისწულისა წმიდისა სტეფანე პირველმოწამისა. გ. მ. — ესე კაცი ღმერთშემოსილი, უზეშთაესი ანგელოსთა, შეყვარებული მეუფისა. განმანათლებელი დაბნელებულთა...“ 47v—66v.

შენიშვნა: გამოცემულია წიგნში „ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით“, 1901, გვ. 111—176. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 445—446, მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 107.

9. „ცხოვრება და მოქალაქობა და საქმენი ნეტართა შიშველ-მართალთანი, რომელსა წარვიდა ზოსიმე. გ. მ. — იყო ვინმე ბერი ერთი დამკვიდრებული უდაბნოსა და სახელი მისი ზოსიმე...“ 67r—70v.

შენიშვნა: გამოცემულია: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, II, 1945, გვ. 122—127 და იქვე გვ. 110; იხ. აგრეთვე: კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 451; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 53, 139.

10. „თთვესა სეკდემბერსა კ, სიმკნე და მოთმინება წმიდისა ევსტათისი და მისსა შემდგომად წამება. გ. მ. — მესამესა წელსა მარკიანეს მეფისა იყო სპასპეტი ერთი, მკნე ფრიად, რომელი მძლე იყო მარადის ყოველთა მბრძოლთა...“ 71r—75v.

შენიშვნა: კიმენური რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 125.

11. „თთუჴსა მარტსა თ, წამება წმიდათა ორმოცთა სევასტიან წამებულთა, რომელთა სახელები ესე არს...“ გ. მ. — ჟამთა მათ ნოკეკის მეფისათა იყო დევნულება დიდი ქრისტიანეთა...“ 76r—79r.

შენიშვნები: 1. 79r-ს გამოკრებას, მის პირს წარმოადგენს 95r.
 2. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 134.

12. „ლ^ა-თისმშობლის მარიამის სიყრმითვანი ცხოვრება. გ. მ. — იყვნეს უკუშ იოაკიმ და ანნა საქმით და სიტყვით პატიოსან და დიდებულ...“ 79v—89r.

თ ა ვ დ ე ბ ა : „... რამეთუ, აჰა, ვახარებ თქვენ სიხარულსა დიდსა, რომელი არს ყოვლისა ერისა, რამეთუ იშვა თქვენდა დღეს მაცხოვარი, რომელ არს ქრისტე, უფალი ქალაქსა დავითისსა და ესე იყოს თქვენდა სასწაულად...“

შენიშვნა: ამის შემდეგ დატოვებულია დაუწერელი გვირგვინები, იხ. 89r—94v.

13. „თთვესა ოკდომბერსა კვ, წამება წმიდისა და დიდებულისა ქრისტეს მოწამისა დიმიტრისა. გ. მ. — აქვნდა რა სკობტრა ბერძენთა მეფობისა მაქსიმიანე ერკულსა, ფრიად სასტიკებით მოქადულ იყო იგი ქრისტეანეთათვის...“ 95v—100v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ, იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 167; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 459).

14. „თთვესა დეკემბერსა ვ, ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ნიკოლაოზ მიროლუკის ეპისკოპოსისა. გ. მ. — უადვილეს არს ცვართა ცისათა. ანუ ქვიშათა ზღვის კიდისათა აღრიცხვად, ვიდრედა სასწაულთა და საკვირველებათა ნეტარისა მის მამისათა, გარნა მრავლისა და აურაცხელისაგან მცირედი და კნინ ოდენი აღვსწეროთ, რათა მზიარულ ვჰყვნეთ სულნი. ლ^ა-თისმოყვარეთანი. — იყო ამის დიდისა და ღმერთ-შემოსილისა და საკვრველთმოქმედისა მამიხ მამეული ქალაქი იგა...“ 101r—112r.

15. „ცხოვრება წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუჴნისა გრიგორი ღვთისმეტყველისა, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა. გ. მ. — მოგვიწოდს ჩუჴნ ძმანო სულიერსა ამას ტაბლასა გრიგორი დიდი იგი ლ^ა-თისმეტყველები-სა ნესტუ...“ 113r—123r.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 123.

2. ერთვის ზანდუი (124r).

ანდერძები: (წითელი ფერის მელნით) 1. „ლ^ა-თისმშობელი მარიამ, მაცხოვრებელი ბერი, ამინ“ (28r).

2. „წმინდაო მოციქულო ქრისტესო ანდრია პირველწოდებულო, დამიცვე სულით და კორციით გაბრიელ ბერი, მწერალი ამისი და მეოხ მეყავი“ (47r).

მინაწერები: 1. „ცხოვრებანი წმიდათა მამათანი“ (IV).

2. «Подпоручик Макаевъ» (IV).

3. „ესე წიგნი რევაზ მაყაშვილისა არის, ვინც ხელთ პარვა ჰყოს ნეტარსა და მწერის მაღლი, ამინ და კირელისუ“ (14r).

4. „თა დავით ერისთოვ“ (23v).

5. „გიორგი ერისთოვ“ (24r).

6. „ესე წიგნი ჰრელია, შენთან მომიწერია, ბოლოს სწერია“ (72r).

7. „ესე წიგნი ჰრელია, შენთან მომიწერია. რევაზ, რევაზ“ (76r).

8. „და ესე წიგნი ჰრელია, შენთან მომიწერია, შუა გულში სწერია“ (94v).

9. „შვილი არს უწმინდესი, ჩემო ტურფავ, გვევდრები, შვილა შენი არს უსიამოვნესი და, დიახ უვარგისი. გვგვგვ გვირგვინი“ (94v).

10. (გადამწერის) „ძმავ გრიგორ, აქ თუ აკლდეს, შენი ბრალი იყოს და დედნისა, თორემ მე ნათლისმცემელსაც გავგზავნე და ვერაიის გადავაწერინე“ (109v).

11. „წელსა ჩუკუ, მისის იბ, ჩემი შვილი ათანასი წავიდა ჰახოდში ერეკანს და ღვთის მოვიდა ამევე წელს ოკლონბრის იე“ (122v).

12. „ეპიტაფია საქართველოს მეფის ირაკლის ასულის ელენას საფლავზე. წერია წმინდის ნინას ეკლესიაში, საცა მღებარა.—

ქ. მიწამან უტყემან ქალმან დავითიანმან. ნ.
 ლოდსა მწერალმან საცრემლეთა ხმათამან. ნ.
 ვაუბნო საწყლად ენა დაღუშებულმან. ნ.
 ცად სადავითოდ მზე ახლად ნამუშავევი. ი.
 ქალი უჯამოდ და გხედ საფლავსა ბნელსა. ა.
 სრად სოლომონის ველსა ყვავილოვანსა. ა.
 მეფის ასულად მყო ზესთ მეწალკოტემან. ნ.
 ქალსა სძლობაცა მაქენდა მრჩობლი სამეფო. ო.
 დიდ ტომობისა სირათა სატრფიალო,
 სახლი მეფეთა მზრდიდა ნებიაობით.
 ვარდ მეწამულად დავითის სავარდეთა
 აღმაყვავილა ხელმან სახაიოურმან.
 დაწვთა ფურცელნი ქროდენ ჩემნი სუნნელთა,
 მზემან დაქნობად, მეჭუფთარი მთოვარე,
 განლია პირი ნათლად გავსილი ჩემი,
 ნათელნი ჩემთა თვალთა ნათლის ზოდანი, ი.
 და გიშრის ტბანი მორაზმული ინდთაგან, ნ.
 პირი ნაჩალნი სერად ეთერის მორგესა, ა.
 შვილდი მოხრილი ცად ბროლის ფიქალსა, ა.
 მიწა თქმის ხმამან დახსნა ორღანთაგან. ნ.“ (123v).

13. „მეტარასი ესე მღვთეების ეკლესიას შევსწირე, ანნამ, ბეჟან გრისთვის არაგვისამ. წელთა ჩუღდ“ (124r).

იხ. აგრეთვე მინაწერები: Iv, 14v, 16v, 24r, 24v, 76r.

396

იოანე ოქროპირი, თარგმანება მათეს თავისაჲ, წიგნი I. XVIII

Iv+255 ფ; 29X19; აქვს რვეულმებრივი აღრიცხვა მთავრულით; ქალაღი, ზოგიერთი ფურცელი მელნისაგანა დაქანგული (1—4, 6—15, 110—112, 115—117, 142, 149, 180—181, 185—186, 196—197, 233—252); ტვიჯრული ტყავგადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული, ოქროსფრად მოვარაყებული, ზემო ყდაზე: წრეში ქრისტეს ჳვარცმა, კუთხეებში მახარებლები თავისი სიმბოლიური გამოსახულებებით, თავზე სლავური წარწერებით. ქვემო ყდაზე: წრეში ორთავიანი არწივი, ყდა გაცვეთილია. ყუა არა აქვს, ჰქონია ორი ტყავის საკეტო ბოლოში ლითონით, შერჩენილია ერთი. ხელნაწერის ჩამონაკერი ამოტვიფრულა და ოქროსფრად მოვარაყებული. აქვს ყდის საცავი ფურცლები (I—iv, 252—255). ამოცვენილია ფ.ფ. 1—2, 5—7, 252—255); ნუსხური, ორ სვეტად, სათურები და დასაწყისები სინგურით, ფერებში შესრულებული თავსამკაული (1r); 1r-ზე ტექსტი ჩასმულია ფერად ჩარჩოში; [XVIII ს.] აქვს ჰვირინიშანი; დაწურულია: Iv—iv, 253r—255v; მთარგმნელი ეკვთიმე მთაწმიდელი.

„წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუღნისა იოანე ოქროპირისაჲ, კოსტანტინელ მთავარეპისკოპოსისაჲ, თარგმანება სახარებისაჲ მათეს თავისაჲ. პირველი თავი. ესენება წმიდისა მათე მახარებელისაჲ. დაწყებაჲ სიტყუსაჲ. გ. უ. ლოცვაჲ ყავთ მამისა ეფთუმისთჳს, რომელმან ესოდენი შრომაჲ თავს იღვა

12. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

თარგმანებისა ზედა ამისსა და ნეტარისა იოანესთვის, მამისა მისსა, რომელთა დიდი გულისმოდგინება და შრომა აჩუქნეს თარგმანებასა ზედა წიგნთაჲსა. — ჯერ იყო ჩუქნდა, ძმანო, რაათამცა არა გუქნხმარებოდა წერილთა მიერი შეწვენაჲ...“ 1r—252r.

შენიშვნები: 1 ხელნაწერი შეიცავს ლგ (33) თავს და წარმოადგენს მათეს თავის თარგმანების პირველ ნაწილს. ამ წიგნის გაგრძელებაა A—389. მათეს თავის თარგმანების სრული აღწერილობა მოცემულია აქვე A—365-ის აღწერილობაში.

2. **ე რ თ ვ ი ს სწავლათა საძიებელი (252r-v)**, რომელსაც წინ უძღვის მთარგმნელის ასეთი ან დერძი: „ქრისტეს მოყვარენო ერნო, ვინაიფიან წმიდასა მამასა ჩუქნსა იოანე ოქროპირის ესრეთ აქუნდა ჩუქნულება, რაათამცა წარმოთქვა თარგმანებად სახარებისა მყოვარ ეამ და მერმე აღსასრულსა ზედა სწავლასა წარმოიტყოდა, ამისთვის რომელი თითოეულისა სწავლასა აქა დავეიწერია, რაათა რომელსაცა ვინ ეძიებდეს, ადვილად პოოს, რამეთუ ესრეთ არს ბერძულთაცა წიგნთა შინა“.

3. ტექსტის გადაწერის დროს გამორჩენილი ადგილები, თვით გადამწერის მიერაა შევსებული (33r, 33v, 34v და ა. შ.).

4. ამ ხელნაწერის შესახებ იხილეთ: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 68.

მინაწერები: 1. (გადამწერის) „ეზა, საკურველებად კურაიკეთა იხილეთ, წინაშე თულთა თქუწნთა არს და ჩემთვის ლოცვაჲ ყავთ, უფალნო ჩემნო, გვედრებნი“ (67v).

2. (გადამწერის) „ვითარცა იოანაჲ იქსენ მუტელისა მკეცისა“ (38v).

3. „№ 3. № 396/II. — Муз. თარგმანება მათეს სახარებისა იოანე ოქროპირისაგან“ (ხ. ყ.-ის v).

4. (ფანქრით) „№ 248/2 по новой описи“ (1r).

5. (თავსამკაულშია ჩაწერილი მხედრულით) „წმიდაჲ ესე მათეს თავის სახარების თარგმანი შეეწირე ხახულისა ღვთისმშობლისა ეკლესიას მე, ყოვლად სამღვდელომ არხიებისკობოსმა ქუაბულოვის ძემ იოანე რუსთველმა, საოხად სულისა ჩემისა. ვინც გამოსწიროს, რისხავდეს ღედა ღვთისა. წელსა ჩღუჲ ოკდომბრის კდ“ (1r).

6. „შუამთის ღწმშობლის მონასტრისა“ (10r, 20r, 30r, 40r, 50r, 60r, 70r).

7. „შუამთის ღწმშობლის მონასტრისა. 1897 r“ (80r).

შენიშვნა: ხელნაწერის ქვემო კიდებებზე მოთავსებული გადამწერის მინაწერები აკინძის დროს ჩამოჭრილია. იხ. 18v, 22v.

იხ. მინაწერები: 99v, 238r, 240v, 241v, 242r, 242v, 252r, 252v.

397

კრებული X—XI

224 ფ.; 26×19, აქვს რვეულებრივი სათვალავი მთავრულით, რომელიც ზოგჯერ ჩასმულია ყვავილოვან ჩარჩოში; ეტრატი, დალაქავებული, დაზიანებულია ფფ.: 35, 46, 76, 85, 224; 156v-ზე გადაფხეკილია მინაწერი; ხელნაწერი ახალი რესტავირებულია, ყავისფერი ტვიფრული ტყავგადაკრული მუყოს ყდა, ახალი რესტავირებული; ნაკლები, XVII ს-ში აღდგენილი გვერდები (1r—27v) ქაღალდზეა დაწერილი. ქაღალდს აქვს ჰვირნიშანი; ნუსხური, დასაწყისები და სათაურები სინგურით. ფერებში შესრულებული თავსამკაულეები: 43r, 111r, 166r, 199r. მოხატული საზედაო ასოები: მაგ.: 85v, 87v, 88v, 90v, 127v და ა. შ. ზოგჯერ ხელნაწერის კიდებებზე დახატულია თევზები, ფრინველები, ცხოველები, ადამიანთა სახეები მაგ.: 115r, 121v, 138r, 145v, 146r, 149v (აქ გამოსახულია ულვაშებიანი კაცის თავი წარწერით: „თავი მთავრისა მის უკეთ[უ]რისაჲ“), 150r, 151v, 153v, 160v (აქ ასო „კ“-ს მუცელში ადაზიანის სახეა გამოსახული წარწერით: „ესე არს უშჯული იგი მღვარის(?)“),

182v, 186r, 193v, 194r, 201v, 202r (აქ თევზის გამოსახულებასთან მიწერილია „თალასონი“), 209v, 210r (თევზის გამოსახულებას ქვეშ მიწერილი აქვს „ლინდურა“), 217v, 218r. მხატვრობა თვით გადამწერის მიერ უნდა იყოს შესრულებული, იხ. 182v, სადაც სტრიქონის გაგრძელების მისანიშნებლად ცხენის თავია გამოსახული. 150r-ს მარჯვენა კიდეზე ფანქრით გვიან (XVIII ს.) დაუხატავთ სასულიერო პირი კათედრაზე; [X—XI სს.]; გადამწერი: ღოსითე (165v); გადამწერი ღოსითე კონსტანტინეპოლური სკოლის წარმომადგენელი უნდა იყოს, ხოლო მოხსენებულ პირთა მიხედვით ხელნაწერი შექმნილი უნდა იყოს სამხრეთ საქართველოს რომელიმე დიდ სკრიპტორიუმში.

1. „სცხორებამ და ქადაგებანი წმიდისა და ყოვლად ქებულისა მოციქულისა და მახარებელისა იოანე ღვთისმეტყველისაჲ, აღწერილი პროზორეს მიერ, მოწაფისა მისისა, ერთისა შუდთაგანისა, ძმის წულისა წმიდისა სტეფანე პირველმოწამისა. — ესე კაცი ღმერთშემოსილი, უხეშთაესი ანგელოზთაჲცა, შეყუარებული ყოველთა მეფისაჲ, განმანათლებელი დაბნელებულთა...“ 1r—27v.

შენიშვნები: 1. 1v-სა და 2r-ს შორის აკლია ერთი ფურცელი.

2. ერთვის ანდერძი: (ლოცვა ყავთ მამისა ეფთჳმესთჳს, რომელმან ესე თარგმანა“ (27v).

3. ხელნაწერის ეს ნაწილი დაწერილია ქაღალდზე XVII—XVI: I სს. ხელით.

3. ტექსტი გამოცემულია. იხ. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაბებით. საიუბილეო გამოცემა საეკლესიო მუზეუმისა, თბ., 1901, გვ. 111—175. იხ. აგრეთვე: კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 107, 129.

2. [გამოცხადებამ წმიდისა მახარებლისა და ღმრთისმეტყველისა იოვანესისი რომელი გამოუცხადა მას ღმერთმან]. — „... რინვალისა ჰაერთა შინა, რომელი იტყოდა წმითა ღიდითა: ვაჲ არს, ვაჲ არს, ვაჲ არს მკვდრთა ქუეყანისათა...“ 28r—43r.

შენიშვნები: 1. ტექსტი თანაკლულია, იწყება მერვე თავის მეცამეტე მუხლიდან. იხ. ქვემოთ დასახელებული გამოცემა. აკლია: 41v-სა და 42r-ს შორის 2 ფურცელი; 42v-სა და 43r-ს შორის 3 ფურცელი. ფ. 35-ს მოხეული აქვს ქვემო სამი მეთხვედი.

2. ტექსტი გამოცემულია: იხ.: იოვანეს გამოცხადება და მისი თარგმანება. ძველი ქართული ვერსია. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ი. იმნაიშვილმა. ა. შანიძის რედაქციით (ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, VII, 1961, გვ. 3—34, 119—205). გამოცემაში წინამდებარე ხელნაწერი აღნიშნულია B ლიტერით.

3. თარგმანი ეკუთვნის ექვთიმე მთაწმიდელს. იხ.: კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 194, 198, 199, 414, 415, 426; მისივე, ორი ექვთიმე ძველ ქართულ მწერლობაში („ეტიუდები“, IV, 1957, გვ. 90—99, 104 ან ე. „ჩვენი მეცნიერება“ № 2—3, 1923 წ.).

3. „წმიდისა მამისა ჩუჭნისა ანდრიაჲს მთავარეპისკოპოსისაჲ კესარია კაბადუკელისაჲ თარგმანებამ გამოცხადებისაჲ წმიდისა იოვანე მახარებლისაჲ, რომელი სთხოვა სხუამან ეპისკოპოსმან და ამან მიუწერა ესე მისა. გ. უ. უფალსა ჩუენსა და ძმასა და ჩუენთანავე მღდელსა უფლისა მიერ გახარებ. უფალო, ადიდე სული ბერისა ანტონისი: — მრავალთა მიერ მრავალგზის აღვიძულე, რომელთა იგი აქუნდა ჩემდა მომართ იქჳ უხეშთაესი ძალისა ჩემისა...“ 43r—110v.

შენიშვნები: 1. ტექსტს აკლია: 2 ფურცელი 43v-სა და 44r-ს შორის, 1 ფურცელი 82v-სა და 83r-ს შორის.

2. თხზულება თავდება სიტყვებით: „უფალო ღმერთო, ადიდე სული მამისა ეფთჳმესიო, რომელმან ესე წმიდაა წიგნი თარგმნა, ამინ“.

3. ტექსტი გამოცემულია: იხ.: „იოვანეს გამოცხადების“ ზემოთდასახელებული გამოცემა. ჩვენი ხელნაწერი აქ B ლიტერითა აღნიშნული. იხ. აგრეთვე: კ. კეკელიძე, ორი ექვთიმე ძველ ქართულ მწერლობაში („ეტიუდები“, IV, 1957, გვ. 90—99, 104 ან ე. „ჩვენი მეცნიერება“ № 2—3, 1923 წ.); მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 186, 198; მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 14; XI, გვ. 192.

4. „ივლისსა კვ, ცხორებაჲ წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუჴნისა სუმეონ მესუეტისაჲ, საკრველთ მოქმედისაჲ, რომელი დამკვდრებულ იყო მთასა ზედა ჰალაბისასა. გ. უ. ქრისტე, შეიწყალე სიმეონ სან. უფალო, იესუ ქრისტე, წარგვმართე. უფალო, ადიდე სული იოანე დაგა. სეკედებრსა ა. — მივსწერ თქუჴნდა და გიკითხავ საყუარელთა ჩემთა უფლისა მიერ იესუ ქრისტეს, შვილთა წმიდისა კათოლიკე ეკლესიისათა და გაუწყებ წიგნთა შინა ჩუჴნთა სათნობათა წმიდისა სიმონისთა...“ 111r—165v.

შენიშვნები: 1. აკლია ერთი ფურცელი 119v-სა და 120r-ს შორის.

2. ერთვის გადამწერის ანდერძი: „კურთხეულ არს ღმერთი, აღმასრულებელი ყოვლისა კეთილისა. დასრულდა ესეცა წმიდისა სუმეონის ცხორებაჲ კელითა ფრიად ცოდვილისა დოსითესითა, გვედია ლოცვასა სული ჩემი საწყალობელი და ყოველნი, რომელნი არიან აქა, ცთომისათჳს შემიდუ“ (165v).

3. ეს ძეგლი 1957 წელს ლათინური თარგმანიტურთ გამოსცა ე. გარიტმა. იხ. CSCO, vol. 171, Script. Iberici, t. 7, გვ. II—X, 1—177 და vol. 172, t. 8, გვ. I—II, 1—53. ამ ძეგლისა და მისი გამოცემის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ახალი გამოცემა ძველი ქართული ავიოგრაფიის დარგში, „ეტიუდები“, VIII, გვ. 377—382; Gérard Garitte, Compléments à l' édition de la vie géorgienne de S. Syméon stylite l' ancien (Le Muséon... LXXVI, 1—2, Louvain, 1963, გვ. 79—93; კ. კეკელიძე, ქართულ-ბიზანტიური ლიტერატურული პარალელები („ეტიუდები“, II, გვ. 102); მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 136.

5. „ცხორებაჲ და განგებაჲ ამბა სიმონისი, რომელსა ეწოდა ღმრთისათჳს სულელ, აღწერა ლეონტიოს ეპისკოპოსმან ნიკოპოლელმან, რომელ არს კუპრისაჲ. — შეჰვავს მათ, რომელნი დადგინებულ არიან პატივსა მოძღუართასა, რაითა ასწავებდენ კაცთა საქმეთა მათთა კეთილთა...“ 166r—198v.

შენიშვნა: ერთვის ანდერძი: „კურთხეულ არს ღმერთი, მიზეზი და სრულმყოფელი ყოვლისა კეთილისა, და განმამლიერებელი უძღურთაჲ, და მასწავლელი უმეცართაჲ, და ნათელი დაბნელებულთაჲ, და ნუგეშისა-მცემელი პირვეულთა, და მწყალობელი უღირთა. და ცოდვილთა, რომელთაჲ პირველი მე ვარ. აწ ვინცა მიემთხვნეთ წმიდათა მათ კაცთა ცხორებას, გვედია სული ვარაზუაჩესი და უგებად და ცთომილად წერისათჳს შემიდევით და ლოცვა ყავთ“ (198v).

6. „ცხორებაჲ და მოღუაწეობაჲ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა დანიელ მესუეტისაჲ, რომელი იყო მახლობელად დიდისა ქალაქისა სამეუფოსა. გ. უ. უფალო, წარგვმართე. ქრისტე, შეიწყალე გიორგი დაყუდებ. — პირველ ყოვლისა, წინა საყუარელნო, ჯერ-არს ჩუენდა დიდებად მისა, რომელი იგი ჩუენთჳს განკაცნა უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე...“ 199r—224v.

წყდება: „... მე ამიერიდან მკედარი ვარ ზეცისა მ... ხოლო... თქუჴნ ზედა კაცობრივმან პატ...“

შენიშვნები: 1. დანიელ მესვეტის ცხოვრების შესახებ იხ.: ქ. კეკელიძე, „Историко-агиографические отрывки“, („ეტიუდები“, ტ. VII, 1961, გვ. 5—8); მისივე, „ეტიუდები“, V, გვ. 123.

2. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ.: ილ. აბულაძე, ქართული წერის ნიმუშები, პალეოგრაფიული ალბომი, 1949, გვ. 305, 1973. გვ. 126, 127, 129, 353; თ. ხაქოშია, ანდერძ-მინაწერთა შენდობის ფორმულა „გველია“ (ქართული წყაროთმცოდნეობა, II, 1968, გვ. 23); მისივე, ზოგად-წერის შინაარსის გაგებისათვის (ქართული წყაროთმცოდნეობა, III, 1971, გვ. 59); ელ. მაჭავარიანი, მხედრული დამწერლობის ადრეული ნიმუშები (მრავალთავი, III, 1973, გვ. 67); მისივე, გადამწერსა და მხატვარს შორის შრომის განაწილების საკითხისათვის ხელნაწერი წიგნის მხატვრული კომპოზიციის შექმნის დროს (მრავალთავი, IV, 1975, გვ. 22, 23); Рене Шмерлинг, Художественное оформление грузинской рукописной книги IX—XI вв. Тбилиси, 1979. გვ. 160—164.

ანდერძები: 1. „ქრისტე, შეიწყალე იოანე დანი“ (43r).

2. (სინგურით) „უფალო, აღიდგ სული ბერისა ანტონისი“ (43r).

3. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე იოანე“ (49r).

4. (სინგურით, გაკრული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე დავით“ (52r).

5. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე სუმონსანი“ (52v).

6. „ქრისტე, შეიწყალე იოანე, გერმანე და დავით და იოანე“ (53r).

7. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე პავლმ“ (56r).

8. (სინგურით) „ქრისტე, პეტრე, მოსე!“ (56r).

9. „ქრისტე, შეიწყალე ანტონი, მაკარი და სუმონ“ (57v). („ქრისტე, შეიწყალე“ დაწერილია სინგურით ტექსტის ზომის ასობით, დანარჩენი შვიი მელნით, წვრილად, გაკრული ნუსხურით).

10. „ქრისტე, შეიწყალე არსენი და არსენი“ (58v), („შეიწყალე არსენი“ დაწერილია მსხვილად და სინგურით).

11. (საზედაო ასო „დონის“ მუცელში) „ქრისტე, შეიწყალე იოანე დანგა და ქოვი და დოსითე, ამინ“ (62v).

12. (სინგურით და გაკრული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე მაკარი“ (64v).

13. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე მიქია“ (65v).

14. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე გაბრიელ“ (65v).

15. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე რომანოზ“ (68r).

16. (სინგურით, გაკრული წვრილი ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე დოსითე“ (72r).

17. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული მოსე მისქ.“ (73v).

18. (სინგურით, გაკრული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული დოსითე“ (75r).

19. „ამას რვეულსა ვწერდი, ოდეს აქმული მოკლეს. უფალო ღმერთო, წამებდ შეპრაცხმ (75v).

20. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე საბამეს“ (76v).

21. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე სტეფანე“ (104v).

22. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული დოსითესი“ (106r).

23. „უფალო, შეიწყალე სული მოციქულისაჲ“ (106v). („უფალო შეიწყალე სული“ დაწერილია სინგურით).

24. (სინგურით) „ქრისტე შეიწყალე სული ბერაქსა“ (107r).

25. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული გიორგი ჯოჯიკისა“ (108v).

26. „ქრისტე, შეიწყალე სული ეზრასი“ (108v).

27. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე გაბრიელ ფნელი!“ (109r).

28. (სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე დავით და დავით“ (109v).

29. „წმიდაო იოანე მახარებელო, მეოხ ეყავ წინაშე უფლისა ბერსა ანტონის და მამსა ეზრას და შენ თანა ყავნ ნაწილი მათი. ამინ. ლოცვა ყავთ უღირსისა და ფრიად ცოდვილისა დოსითესოჯს და ზომად წერისა და დაკლებისათჳს შემინდევით“ (110v).

30. (სინგური) „ქრისტე, შეიწყალე სიმეონ სან. უფალო იესუ ქრისტმ, წარგზმართე. უფალო აღიდე სული იოანე დაგა.“ (111r).
31. (ჯერის პოსტამენტში) „ქრისტე, შეიწყალე დოსითე“ (111r).
32. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე დოსითე“ (111v).
33. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე პაველე და იოანე“ (112r).
34. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე სტეფანე და სტეფანე“ (112r).
35. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე მაკარი და მაკარი“ (112v).
36. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე არსენი და არსენი“ (114r).
37. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე ქოვი“ (114v).
38. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული ბართლომეისი“ (116v).
39. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე სოფრონ და მიხელ“ (116v).
40. „ქრისტე, შეიწყალე სული ვარაზ-ვაჩეისი“ (118r).
41. „ქრისტე... მნ შთაწ.“ (119r). (ტექსტი ამოფხეკილია).
42. „[ქრისტე, შეიწყალე]... ნიკონი“ (!) (119r). (ტექსტი ამოფხეკილია).
43. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე აბუქაბ“ (122v).
44. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე სული მშობელთა ჩემთა, ამინ“ (126v).
45. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე ბაქარისი და ბაქარისი“ (133r).
46. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე იოსებ ქორების“. (134r).
47. (გაერული ნუსხურით) „ქრისტე, შეიწყალე გიორგი ხუცისი“ (140i).
48. (გაერული ნუსხურით) „უფალო, აკურთხე სული სოფრონისი“ (171r).
49. „საზღაო ასო „კ“-ს მუცელში) „ქრისტე, შეიწყალე იოანე დანგა“ (174v).
50. „ამას რვეულსა ვერდი ოდეს კოსტანტი... ..ენ... ..ემ უფალმან განუსუენოს მას... ..სა, ამინ“ (188r).
51. (სათაურთან სინგურით) „ქრისტე, შეიწყალე გიორგი დაყუდებ“ (199r).
52. „ქრისტე, შეიწყალე გეშ“ (!) (211v).
- მიანწერები:** 1. (XVIII ს. მხედრული) „ქ. წმინდის გიორგისა ვარ“ (1r).
2. (XVIII ს-ის მხედრული) „იოანე ღვთისმეტყველის წიგნი“ (1r).
3. (XVIII ს-ის მხედრული) „ქ. წმინდის გიორგის ალავერდისა ვარ“ (29r).
4. (გადამწერის, სინგურით) „დაიევე“ (!) (70v).
5. (XVI ს-ის მხედრული) „ქ. ეს იოანეს მოხილვა, დიად, მართალია და ძნელად წასაკითხავი, ვინც კარგად წაიკითხავს“ (72r).
6. (XIV ს-ის მხედრული) „ქ. ვინ არიან ორნი სას(ა)ნთლენი და ორნი ზეთს იხილონ“ (74r).
7. (გადამწერის) „დაგვეცე ეამსა მას“ (87v).
8. (გადამწერის, სინგურით) „წყულმც არიან“ (88v).
9. (გადამწერის) „და დაგვეცე სული მისგან“ (88v).
10. (გვიანდელი, XVIII ს. ნუსხურით) „ბატონიშვილის ჯლოქვისისა“ (93v).
11. (გადამწერის, სინგურით) „უფალო ღირს გყენ“ (103v).
12. (გადამწერის, სინგურით) „გვესენ ტბის მისგან“ (104r).
13. (XVI ს. მხედრული) „ქ. აღმოა(!) მხსნელმან ჟ[უ]არი გოლგოთას სისხლი დასთხია, აღამის ძვალოა აღმოსავლეთით მისცა მამ[უ]ლი. ს[ა]უ[კ]უნით-გან გამონაზარდსა შენ გვედრები ზეცისა ძ[ა]ლთა, აღმისს[უ]მ[უ]ქენ ჩემნი

ცოდვანი, შენ გვედრები ზეცისა ძალთა აღდგომასა. ნუნ დამივიწყებ, რომელი გვიშვი მაგისა ძალთა“ (126v).

14. (გადამწერის, ბოლო სტრიქონთან) „შე[ა]ჩუენე“ (156r).

15. (გადამწერის) „დაკანონებული არ ჩანს“ (205r).

16. (გვიანდელი მხედრულით) „ქ. ეს მამა ცხოვრება ამბა ა ლ ა ვ ე რ დ ი - ს ა არის, ვინც...“ (211v).

17. (გვიანდელი მხედრულით) „ღმერთო, ახმარე მღღელმონაზონს ი ო ს ე ბ ს“ (223v).

18. „Bcero 450 სრ.“ (224v).

იხ. მინაწერები: ზემო ყდის v: 1r, 7v, 8r, 13r, 25r, 58v—59r, 72r, 79r, 88v, 109v, 125v, 126r, 137r, 161v, 167r, 192v. 218v, 224v, ქვემო ყდის v.

398

ჟამისწირვა ანუ კონდაკი XVIII

116 ფ.; 28×20, აქვს რვეულებრივი აღრიცხვაც; ქაღალდი, დალაქავებული, მელანს იელნთავს, ფ. 111-ის ქვემო კიდე მოჭრილია; მწვანე ტვიფრული ტყავგადაკრული ხის გდა, ყუა დაზიანებული. ქვემო ყდის v-ზე დაკრულია ფურცელი ძველი ნაბეჭდი წიგნიდან. ფ. 116 ამოვარდნილია. ხელნაწერის დასაწყისში ფურცლები (2—14) არასწორადაა აკინძული, რის გამოც დარღვეულია ფურცელთა რიგი; ნაკლული, აკლია I და II რვეულები მთლიანად, III რვეულის ბოლო ფურცელია დარჩენილი, IV რვეულს დასაწყისში აკლია ერთი ან ორი ფურცელი; ნუსხური, ორ სვეტად, 30v-დან სვეტები ჩასმულია ფერად ჩარჩოებში. სათაურები და დასაწყისები სინგურიით, ოქროსფერი მეღნით დაწერილი სათაური (23r), ჩართული ასოებით დაწერილი სათაური (1r, 23r, 37r), გვერდებს თავზე უზის ქულები. 94v-ს ქვემო კიდეზე გამოსახულია ფრინველი; [XVIII ს.]; გადამწერი: ნიკოლოზ ენისელთ მოურავის ძე (116v); დამკვეთი: ამბა ნიკოლოზ ალავერდელი (116v); ადგილი: გარეჯის უდაბნოს წმ. დოდოს მონასტერი (116v); დაუწერელია: 35v—36v.

1. „სალოთ ჟამისწირვა წმიდისა იოანე ოქროპირისა. წესი სამღღელსა საღეთოსა ჟამისწირვისა წმიდათა შორის მამისა ჩუჴნისა იოანე ოქროპირისა, ვითარ უკმს წირვა პატრიარქსა და მსგავსად შემდგომთადა მღღელთ-მთავართა. — ოდეს იქმნების დღესასწაული მოწვევანასა ჟამისწირვისასა...“ 1r—22v.

შენიშვნა: აკლია: 1v-სა და 2r-ს შორის 1 ფურცელი. 10v-სა და 11r-ს შორის ერთი ან ორი ფურცელი.

2. „სალოთ ჟამისწირვა წმიდისა დიდისა ვასილისა. — და ვითარცა სრულ ყონ ყოველივე ზემო წერილისა წესისაებრ, გამოვიდენ მღღელნი და დიაკონნინ...“ 23r—34r.

3. „წესი და განგებაჲ სალოთსა სიწმიდის განახლებისა, რომელი აღესრულებს წმიდასა დიდსა მარხვასა შინა. — უკუეთუ ენებოს მღღელსა სიწმინდის განახლებაჲ...“ 34v—35r.

4. „სალოთ ჟამისწირვა წმიდისა გრიგოლი დიოლოლონისა. — კურთხეულ არს მეუფებაჲ მამისა და ძისა...“ 37r—43r.

შენიშვნა: ერთვის: „შეისწავე, რამეთუ ომფორს მოჴსნიან პატრიარქს ანუ ეპისკოპოსს“ (43r-v).

5. „წესი დადგინებისათჳს მკითხველისა ანუ თუ მგალობელისა ესრეთ იქმნების. — რომელსა ჯერ უჩნდეს ლამპრის მტურთველად ყოფა, მოიყვანების ორთა კერძო დიაკონთაგან...“ 43v—45r.

6. „წესი, რომელი იქმნების კელთდასკმასა ზედა კერძო დიაკონისასა. — უკუთუ ერთსა დღესა შინა კერძო დიაკონადცა კელდასხმულ იქმნეს...“ 45r—46r.

7. „წესი, რომელი იქმნების კელთდასხმასა ზედა დიაკონისასა. — რაჟამს თქუას, და იყვენ წყალობანი, მაშინ მოიტანენ კერძო დიაკონნი საჯდომსა და დასდგენ წინაშე წმიდისა ტრაპეზისა...“ 46r—48r.

8. „წესი, რომელი იქმნების აღყვანებასა ზედა ხარახსა მთავარდიაკონისსა ანუ პროტადიაკონისსა. — რომელსა ჯერ უჩნდეს მთავარდიაკონად ყოფად...“ 48r.

9. „წესი, რომელი იქმნების კელდასხმასა ზედა მღვდლისსა. — შემდგომად დასრულებისა, რომელი ქერობინთასა...“ 48r—49v.

10. „წესი, რომელი იქმნების კურთხევად უპირატესის მღვდლისა. — რომელსა ჯერ უჩნდეს აღწევნად უპირატესობისა მღვდელთასა...“ 49v—50r.

11. „წესი, რომელი იქმნების ჩხულსა ზედა აღსრულებულსა. — მღვდელმან: „კურთხეულ არსი“. მგალობელნი იტყვან: „რომელი დამკვრებულ არს სრულიად...“ 50r—55r.

12. „წესი, რომელი იქმნების აღსრულებასა ზედა მონაზონთასა. — ოდეს აღსრულოს მონაზონთაგანი ვინმე...“ 55r—68v.

13. „წესი, რომელი აღსრულების მღვდელსა ზედა აღსრულებულსა. — ოდეს აღსრულოს სოფლისა მღვდელთაგანი ვინმე და წარვიდეს უფლისაჲ...“ 68v—82v.

14. „წესი, რომელი იქმნების აღსრულებასა ერისკაცსა ზედა. — ოდეს აღსრულოს მართლმადიდებელთაგანი ვინმე, ერისკაცი გინა დედაკაცი, მეყსეულად მოუწოდონ ხუცესსა...“ 82v—91v.

15. „წესი და რიგი, უკუთუ მართლმადიდებელი ვინმე აღსრულოს, დღესა აღვსებისასა, ვითარცა ახალ კვრიაკემდე. ესე წესი სრულ იქმნების. — საკმარ არს ცნობად, რამეთუ ვინადგან სიხარულისა არიან დღენი...“ 91r—94v.

16. „წესი და განგებაჲ პანაშვიდისა, ახლად თარგმნილი ბერძულისა წესითა, რომელსა აღვასრულებთ მიცვალეებულსა ზედა ესრეთ. — შემდგომად მწუხრის ლოცვისა...“ 95r—99r.

17. „ლოცვა წმიდისა ზეთსა ზედა. ვგალობთ ესრეთ, რამეთუ შეკრბენ შუენი მღვდელნი ეკლესიასა, გინა სახლსა. — მღვდელმან: „კურთხეულ არსი...“ 99v—112v.

18. „წესი, რომელი იქმნების დადგინებასა ზედა არქიმანდრიტისასა. — მოყუანებულ იქმნების მთავარდიაკონისაგან...“ 113r—116v.

შენიშვნები: 1. ზემო ყდის v-ზე აღნიშნულია: „№ 20“. ეს ნომერი ნიკონ ჯობინაშვილის წიგნსაცავის (ბიბლიოთეკის) ნომერი უნდა იყოს.

2. თ. ჟორდანიას ამ ხელნაწერის აღწერილობაში უწერია: «Последня листа недостатке. Рукопись написана в октябре 1750 г. (იხ. Описание рукописей Тифлисского Церковного Музея, кн. I, 1903, გვ. 396). ამკამად ხელნაწერი არავითარ ცნობას არ იძლევა ამ თარიღის შესახებ.

3. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ.: К. Кекелидзе, Древне-грузинский Архипатрихон („ეტიუდები“, XII, 1971, გვ. 280); მისივე, Литургическая справка по вопросу об автокефалии грузинской церкви („ეტიუდები“, VII, გვ. 257).

ანდერძი: „ბრძანებითა კაცისა სახიერისა და სარწმუნოსა ამა ალავერდელისა ნიკოლოზისათა, ჩუენ ცოდვილმან და უღირსმან ნიკოლოზ, ძემან ენისეთ მოურავისამან, სასოებითა მოწამეთა მთავრისა გიორგისა-

თა, დაეწერე კონდაკი ესე სრული და უკლები ეპისკოპოსისა რიგითა ანუ მკუ-
 დართა დაფლვისა წესითა. აწუ ვინაცა ამას ჩემსა ნაშრომსა იხილვდეთ, ლოც-
 ვასა ყოფდეთ ჩემ ცოდვილისათს და ვინცა სწერდეთ, ვითა აქა ეწეროს, ოქუ-
 მნცა ესრეთ დაწერეთ და ნუ უგულვებელს ყოფთ უღირსებასა ჩემსა. აღესრუ-
 ლა და სრულ იქმნა წიგნი ესე უღაბნოსა მას გარეჯისასა, მონას-
 ტერსა წმიდისა მამისა ჩუშნისა დოდოსისა“ (116v).

მინაწერები: 1. (შავი ფერის მელნით) „№ 398 II. Музея 1750 г.“. (ზ. ყ. v).
 წარწერა თ. უ ო რ დ ა ნ ი ა ს უნდა ეკუთვნოდეს.

2. (ფანქრით) „№ 305 по новой описи“ (1r).

3. (მხედრულით) „ქ. წმიდის გიორგის ალავერდისა ვარ“ (14r).

4. (მხედრულით) „მოიხსენე უფალო ბერაი დავითაშვილი“ (18r,
 31r).

5. (ნუსხური) „ვინც ეს კონდაკი აღმოიკითხოთ, ნეკტრიზ(!) მოიხსენეთ
 ღთის...“ (31r).

6. (ნუსხური) „ეს კონდაკი ბატონის ალავერდელისა არის...“
 (116v).

7. (ნუსხური) „ალავერდელის ნიკოლოზ ალავერდელისა“ (116v).
 იხ. მინაწერები: 1r, 114v, 116r.

399

ტიპიკონი. 1756

537 ფ.; 21×16, აქვს რვეულბრივი სათვალავი მთავრული ასოებით, ქა-
 ლალი, ახალი რესტავირებული, აქვს ყდის საცავი ფურცლები; ნუსხური,
 სათარები და დასაწყისები სინგურით, თავსამკაული შესრულებული ოქროს-
 ფერი მელნით: 337r, 339r, 340r, 342r, 343r—350v, 363v—400r, 402v, 406r,
 408v—485r; 1756 წ. (534r); გადამწერი: ანჩისხატის დეკანოზი ალექსი [მესხი-
 შვილი] (534r); დაუწერელია: 1r-v, 6v. 497r, 501v, 534v, 535v, 536r—537v.

„ტიპიკონი, რომელ არს ქცევა და წესი ეკლესიათა. განგებაჲ წმიდისა
 იმრუსალემისა ლავრისა, ღირსისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუშნისა
 საბასი. I. ესრეთ განგებაჲ იქმნებაჲ და სხვათა იმრუსალემს პატიოსანთა მო-
 ნასტერთა მსგავსად და სხუათა წმიდათა ღმრთისაჲ ეკლესიათა. —

1. <თავი ა>. წესი მცირეს მწუხრისა ტიპიკონისაებრ. — პირველ მზის
 და სულისა დღესა შაბათსა...“ 7r—8r.

2. „თავი ბ. წესი დიდისა მწუხრისა, რომელ არს ღამის თევა. ცისკრად
 აღდგომისა იქმნების ესრეთ. — შემდგომად მცირედ მზის დასვლისა, მოვალს
 მნათე...“ 8r—15v.

3. „თავი გ. წირვა, რომელსა აქუნდეს ღამის თევა, უკუშთუ დაემთხვიოს
 კვირიაკესა. — შაბათსა მწუხრად, მცირეს მწუხრზედა უფალო დაღაღყავს
 ზედა დასდებელი აღდგომისა დ, ...“ 16r-v.

„წესი და კურთხევა კოლიოსი. ესე არს წანდილი ანუ მოხარშული ხვარ-
 ბალი, თაფლითა ზავებული და თუთოეულად ტკბილად შემზადებული პატი-
 ვისა და კსენებასა საუფლოსა დღესასწაულისათს ანუ წმიდათა ღმერთთა ეკლე-
 სისა შინა მოიღების. — მოიღონ ეკლესიასა შინა წანდილი...“ 17r.

4. „თავი დ. წირვა რომელსა აქუნდეს საღიღებელი. უკუშთუ დაემთხ-
 ვიოს კვირიაკესა. — შაბათსა მცირეს მწუხრს ზედა ითქმის ვითარცა ზემო
 წერილ არს კვირიაკესა ღამის თევისა წმიდისასა...“ 17r-v.

5. „თავი ე, წესი, რომლისა გალობდეს მუკლი ვ, უკუთუ იყოს კვირიაკე
 და არა აქუნდეს საღიღებელი. — შაბათსა მწუხრად დიდს მწუხრსა ზედა...“
 17v—18v.

6. „თავი ვ, მღვდრებად და ღამის თევა, რომელი იქმნების სრულიად თუთოეულსა წელიწადსა შინა, შუშნის უწყებად. — რამეთუ სრულიად წელიწადისა არიან შვიდეულნი 6ბ...“ 18v—19r.

7. „თავი ზ, უწყებულ იქმენ, რამეთუ მცირეთთა მონასტერთა და თავთა ეკლესიათა და საერთოთა ეკლესიათა დღეთა შინა კვრიაკეთა, სადაცა ღამის თევა არ იქმნების, ანუ უპირატესმან არა ინებოს, აღესრულების დიდი მწუხარი და ეგრეთვე ცისკრისა თუსსა ქამსა ესრეთ. — შაბათსა მწუხრად შემდგომად განტეგებისა თ ქამისა...“ 19r—21r.

8. „თავი ც, წირვისა ჯერ-არს უწყებად და წმიდისა საღმრთოთა მსახურებისა. — რამეთუ შაბათსა უკუშ დაწყებასა დ ქამისასა თანამდებ ვართ დაწყებად...“ 21r-v.

9. „თავი თ, თუ ვითარ შუშნის გამოსახვა ყოველსა დღესა, ხოლო აქა ბრძანებულ არს მწუხრისათვის და ცისკრისა დღეთა შვიდეულისათა და რომელთა შინა ითქმის ალილუია და ა ქამი. — პირველ მცირეს მწუხრისა კანდელთა აღმთებელი მიიღებს კურთხევასა უპირატესისაგან...“ 21v—28r.

10. „თავი რ, თუ ვითარ იკითხების სახარება და მისი თარგმანი. — შეენის უწყებად, რამეთუ წმიდასა შინა და დიდსა კვრიაკესა პასექისასა...“ 28r-v.

11. „თავი ია, საგალობელნი ყოველთა შუდეულთანი, თუ ვითარ გალობს პარაკლიტონი თვენისა თანა. — ორშაბათსა ცისკრად ზედა გალობად სინანულისა იგალობების ძლისპირითა, მუგლი ვ...“ 28v—29v.

12. „თავი იბ, განგებად შაბათისა მწუხრისა და ცისკრისა და წირვისა, რაჟამს გალობდეს „ღმერთი უფალი“. — პარასკევს მწუხრად ჩუშულებისაებრ ვესალმუნებთ...“ 29v—31r.

13. „თავი იგ, შუშნის უწყებად, უკეთუ დაემთხვოს და ენებოს უპირატესსა შაბათსა გალობად ალილუიასი. პარასკევს მწუხრად ვესალმუნებთ კანონსა იმ...“ 31r—32v.

14. „თავი იდ, შვენის უწყება, თუ ვითარ იქნება მიცვალებულთა განგებად. — პარასკევს მწუხრად, შემდგომად მწუხრის განტეგებისა...“ 32r—33v.

15. „თავი იე, წმიდისა, რომელსა აქუნდეს სადიდებელი, უკუშთუ დაემთხვოს შაბათსა. — პარასკევს მწუხრად ითქმის „ნეტად არს კაცი...“ 33v—35r..

16. „თავი ივ, განმანათლებელი ცისკარს ზედა, შემდგომად თ გალობისა, განგებად ვითარ ითქმის შუდეულსა თვნიერ კვრიაკისა. — განმანათლებელი პარაკლიტონისა...“ 35r.

17. „თავი იზ, ფსალმუნებისა, ვითარ თანამდებ არს კითხვად სრულიად წელიწადთა შინა კვირიაკითგან ანტიპასისსა, რომელ არს თომასი და ვიდრე წარგზავნადმდე ამაღლებისა პატიოსნისა და ცხოველსყოფელისა ჯუარისა უფლისა. და იწყება ფსალმუნებამ დავეთისსა ესრეთ. — შაბათსა ბრწყინვალესა კვირიაკისა მწუხრად ითქმის კანონი ა...“ 35r—37r.

18. „თავი იმ, ოდეს ვესალმუნებდეთ გალობასა უმცირესისასა: უგალობდით უფალსა და უფალსა უგალობდით. — უგალობდით უფალსა, ვესალმუნებთ ყოველთა კვირიაკეთა შინა...“ 37r-v.

19. „თავი ით, კატავასია. — იგალობების საუფლოსა და ღვთისმშობლისა დღესასწაულთა და აღდგომისა დღეთა და უდიდესთა დღესასწაულთა სრულიად წელიწადისათა...“ 37v—38r.

20. „თავი კ, ოდეს იგალობების უპატნიოსესი და ოდეს არა იგალობე-

ბის შვენის უწყება. — რამეთუ მარადის იგალობების უბატონისნი კვირია-
კეთა სრულიად წელიწდისათა...“ 38r-v.

21. „თავი კა, ოდეს ითქმის: „აკურთხევეს სული ჩემი უფალსა“ და ოდეს
აღსავალი. — აკურთხევის ითქმის დღეთა შინა აღდგომისათა სრულიად წე-
ლიწდისათა...“ 38v.

22. „თავი კბ, შვენის უწყებამ ოდეს აკუმოს მღვდელმან. — აკუმევეს
მწუხრად „უფალო ღაღადყავსა“ დასდებელს ზედა, დაწყებასა ცისკრისასა
და თ გალობასა ზედა...“ 38v—39v.

23. „თავი კგ, კრენტსაბმელი წმიდისა საკურთხეველისა როდის განეღ-
ბის და როდის დაეხურების. — განეღების კრენტსაბმელი დაწყებასა მწუხრი-
სასა...“ 39v.

24. „თავი კდ, აღნთებამ სანთლისა, ვითარ შვენის ეკლესიასა შინა აღნ-
თება კვრას და დღესასწაულსა ქრისტესსა და ღვთისმშობელისასა და წმიდათა-
სა და შემდგომთა დღეთა. — მცირეს მწუხრს ზედა შემდგომად კურთხეულარ-
სისა მღვდელი...“ 39v—40r.

25. „თავი კე, ყოველსა დღესა აღნთებამ სანთლისა. — ყოველსა დღესა
დაწყებითგან მწუხრისა შვენის სანთლისა აღნთებამ...“ 40r-v.

26. „თავი კვ, შვენის უწყებამ, რომელსა ჟამსა ძმა ეკლესიასა შინა არა
იდგეს ჯონითა. — ცისკრად, რაჟამს ითქმოდეს ექუსი ფსალმუნნი...“ 40v.

27. „თავი კზ, კანანარხისა. — ჯერ-არს უწყებამ, ვითარცა თანამდებ არს
კანანარხი, ჰყოფს თაყუანისცემასა...“ 40v—41r.

28. „თავი კმ, თვნიერ განუწყესებელისა გალობისათჳს. — თვნიერ განუ-
წყესებელსა გალობასა ეკლესია არა შეიწყენარებს მას ეკლესიის გალობამ...“
41r.

29. „თავი კთ, თავმოკდისათჳს. — ხოლო უწყებულ იყავნ, რამეთუ წირ-
ვასა ზედა მოვიკდით თავსა თჳსსა გამოსვენებასა ზედა...“ 41r-v.

30. „თავი ლ, რაჟთა არა ჰყოფდენ დახსდომასა ეკლესიასა შინა. — საჯ-
მარ არს უწყებად ესე ძმათა მიმართ...“ 41v.

31. „თავი ლა, რამეთუ ვითარ უწყებამ აქუნდეს მადუძებელსა დიდსა
ორმოცსა. — უბრძანებს უპირატესი ერთსა ძმათაგანსა...“ 41v.

32. „თავი ლბ, კანონთა მიერ წმიდათა მოციქულთა და წმიდათა მამათა
წმიდისა და დიდისა ორმოცისა, რომელნი თანამდებ არიან ყოველნი ქრისტე-
ანენი სიფრთხილით და მარხვად. — წმიდა და დიდსა ორმოცისა პირველისა
კვირიაკისა პირველსა დღესა...“ 41v—42v.

33. „თავი ლგ, ხსნილისათჳს სრულიად წელიწდისა. — შვენის უწყებად,
რამეთუ უკუეთუ დამთხოვს ქრისტესშობისა დღესასწაული...“ 42v—44r.

34. „თავი ლდ, ცხოვრებამ ზოგად ცხოვრებულთა ესრეთ იქმნების. —
მოკლედ დაჭირებულისა მიმართ საკმარ არს...“ 44r.

35. „თავი ლე, გასინჯულობა სასმლისა და საჭმელისა შაბათსა და ანუ
სხუასა დღესა შუდეულისასა და ტრაპეზის დაგებისა ყოვლითურთ. — კვირა-
სა და საუფლოსა დღესასწაულსა შვენის ჭამა...“ 44r—46v.

36. „თავი ლვ, დუმილისათჳს ტრაპეზსა ზედა. — ხოლო მრავლისაგან
განკრძალვისა ჯერ-არს ყოფად...“ 47r—48r.

37. „თავი ლზ, გალობისათჳს, რამეთუ არა ჯერ-არს თვნიერ დიდსა შე-
საკრებელის სხვებრივი გალობამ. — ჯერ-არს ესე უწყებად, ვინცა წწრთქმულ
არს გალობისათჳს...“ 48r-v.

38. „თავი ლმ, რომელი არა ჯერ-არს კმევა თვნიერ საყოველთაოთა ტრა-

პეზისა მიერ. — საკმარ არს უწყებად, რამეთუ არა ჯერ-არს განწყებულ-ისებრ ჳმევა ვისიმე მარტოდ...“ 48v.

39. „თავი ლთ, სამოსლისათჳს და საცმლისა და ყოვლისავე ჳორციელი-სა საკმარისა. — ვითარცა უკუჲ საზრდელისა მიერ მონაზონთა, თქმული საღვთოთა მამათაგან...“ 48v—49r.

40. „თავი მ, ოდეს ვისმე ენებოს განყენება ძმათა. — და პირველადე ღირს იქმნა განკურნებასა...“ 49r—50r.

41. „თავი მა, მსახურთათჳს და სხუათათჳს, რომელი იმყოფებიან ძმათა შორის. — ღირსად უწყოდეთ, რომელიცა წმიდათა მამათაგან მოგულებიეს...“ 50r-v.

42. „თავი მბ, მძიმისა მსახურებისათჳს. — ჯერ-არს უწყებაჲ, რამეთუ უკუეთუ მსახურებაჲ მძიმე არს კრებულსა შინა...“ 50v.

43. „თავი მგ, სახლთათჳს სხუათა და სხუათა. — ხოლო სახლი ერთი, რომელსა ჰქჳან სენაკი...“ 50v—51r.

44. „თავი მდ, საქმისათჳს საზოგადოსა. — შვენის უწყებად, ვითარცა ყოველთა ძმათა მიმართ შვენიერ არს მუჲაკობად...“ 51r-v.

45. „თავი მე, მოგებად უცხოთა ნაშრომისა. — ხოლო მოგებული სხვისა ნაშრომისა მოიღოს ვითარიმე...“ 51v—52r.

46. „თავი მვ, სასნეულოთათჳს და უცხოთ შეწყყნარებისათჳს და მოხუცებულთათჳს და სნეულთათჳს. — ჯერ-არს წინამძღურისა ღვწად სნეულთათჳს კურებად...“ 52r-v.

47. „თავი მზ, სახენი საუფლოთათჳს და ღვთისმშობლისა ღღესასწაულთა და წმიდათანი. — შვენის უწყებაჲ, რამეთუ ღღესასწაულნი განყოფილ არიან...“ 52v—53r.

48. „თავი მც, დასაწყისი საღმრთოსა წმიდათა სათვეო სიტყუაჲ იბ თვისა. განგება საეკლესიო ფსალმუნ-გალობისა დაიწყების სრულიად წელიწადისა, იწყების თუთვან სეკდენბრისა, ვიდრე თვემდე ავგუსტოსა. თვესა სეკდინბერისა აქუს ღღე ლ, ღღეთა აქუს ჟამი იბ და ღამეთა იბ. დაწყება ინდიკტიონისა, რომელ არს ახალი წელიწადი და ჳსენებაჲ ღირსისა მამისა ჩუწნისა სვიმეონ მესვეტისა და არქიმანდრიტისა და ღედისა მისისა მართასი, და კრებაჲ წმიდისა ღვთისმშობლისა, რომელი იქმნა მასიანესა შინა და წმიდისა მოწამისა აითალასი, და წმიდათა ორმოცთა მოწამეთა ღედათა და წმიდისა ამონა ღიაკონისა და მოძღურისა მათისა, და წმიდათა მოწამეთა: კალისტე, ეულო და ეროზოგენისა და მოყვასთა მათთა, და ჳსენებაჲ ღირსისა ისოსი, ძისა ნავესი. — მწყუზრად აუტრთხესი, ფესალმუნებთ, „ნეტარ არს კაცსა“, ა აღსავალსა...“ 53v—337r.

შენიშვნა: ქართველთაგან აქ მოხსენებულია: ქეთეონ ღედოფალი (67v, 330r), ბიძინა კახთ თვალი, ელისბარ ქსნის ერისთავი, შალვა ქსნის ერისთავი (78v), შალვა თორელი, რუსუდანიის დროს თბილისს მომწყდარი ათი ბერი (86r), დავით და კოსტანტინე (90r), გრიგორ ხანძთელი (91r), აბიბოს ნეკრესელი (111r), მიხაილ თვალი, რომელსა ეწოდა გობრონ და მას თანა წამებული ასოცდათამეტი აზნაურნი, აღარანასე ქართველთა მეფის დროს (117r), ილარიონ კახი (118r), ნეოფიტე ურბნისელი ეპისკოპოსი (127r), პეტრე მაიუმელი (128v), ისო წილკნელი (128v), აბო თბილელი (171v), წმიდა ნინო (175v, 281r), ანტონ მარტომყოფელი (181v), მოწამე მეფენი არჩილ და ლუარსაბი (229r), მოწამე სუქია და მასთან ერთად ქართველები (259v), იოანე ზედაძნელი (269v. 308v), შიო (277r), ეფთჳმი ათონე-

ლი (278r), დავით და ტარიქინი“ (279r), იოანე ათონელი“ (289r), გიორგი ათონელი (294r). ეგესტათი მცხეთელი (309r), რაჟღენი (314r), შუშანიკი (333v).

49. „თავი მთ, მარხვანი. ესე არს სამ-საგალობელი სამღრთოჲ წმიდითურთ მქონებელი, რომელსა შეგავს მას შედგომილებჲ; კვირა, რომელსა შინა იკითხვის სამღვდელო და წმიდაჲ სახარება, იგავი მეზვერისა და ფარისევლისა. — შაბათსა მცირეს მწუხრსა ზედა დასდებელი აღდგომისა...“ 337r—402r.

50. „თავი ნ, დასაწყისი საღმრთოჲსა წმიდისა პენტიკოსტარია, რომელ არს ორმოცდაათი. იწყების წმიდა და დიდსა კვირასა პასექისასა ცისკრად და აღესრულების ვიდრე კვირასა ყოველთა წმიდათასა და უცვალებელად იპყრობის ყოველი წესი ყოვლისა დღისა. ჟამსა ცისკრისასა პარეკლისარხი მიიღებს კურთხევასა უბირატესისაგან, განვალს და რეკს დიდსა ზარს გრძლად. — და შევალს ეკლესიასა შინა, აღანთებს ყოველთა სანთელთა და კანდელთა...“ 402r—444v.

51. „თავი ნა, დაწყება წმიდისა მარხუსა წმიდათა დიდებულთა და ყოვლად ქებულთა მოციქულთა. — ამისა თანამდებ ვართ ჩვენ ყოველსა შინა შედეულსა მარხვად სამსა დღესა მარხვად...“ 444v—445r.

52. „თავი ნბ, განსატევებელი ტროპარი და კონდაკი, თუ ვითარ ითქმის შედეულთა დღეთა თვნიერ წინა დღესასწაულისა და დიდის წმიდისასა. რომელ არს აქს დამისთევა გინა სადიდებელი სრულიად წელიწადსა შინა: მწუხრსა ზედა და სერობას ზედა და ცისკრად, „ღმერთი უფალსა ზედა“ და შემდგომად „კეთილ არს“ ზედა და ჟამნობას ზედა და წირვას ზედა, შემდგომად შესვლისა. კვირასა მწუხრად. — შემდგომად „აწ განმიტეოსა...“ 445r—453v.

53. „თავი ნგ, განსატევებელნი ტროპარი აღდგომისა რვა ჯმისათჳს ღვთისმშობლის მუკლითა და იბაკო და კონდაკი და წარდგომაჲ ცისკრისა წინათ სახარებისა და წირვზედ და ალილუიად. ტროპარი ჯმაჲ ა. — რაჟამს ლოდი იგი დაბეჭდულ იყო...“ 453v—457r.

54. „თავი ნდ, [საცისკრო სახარების საკითხავების ცხრილი] 457r—458r. „დაწყება აღდგომის გამოავლინესი და საცისკრო გერისა, რომელ არს გერი სახარებისა და ცისკრად უკვე გერი არს, თქმული მეფე ლევან ბრძნისა, ხოლო გამოავლინე — ძისა მისისა კოსტანტინე მეფისა. — გამოავლინე ა. მოწაფეთა თანა მივიწივნეთ...“ 458v—462r.

55. „თავი ნე, განსატევებელნი ტროპარი და კონდაკი და განმანათლებელი დღისა. წირვასა ზედა წარდგომაჲ, სამოციქულო, ალილუიაჲ, სახარებაჲ და განიცადე სრულიად შედეულისა. კვირას მწუხრად ტროპარი უკორცოთა, ჯმაჲ ა. — ზეცისა მვედრობათა მთავარანგელოზნო...“ 462r—465r.

56. „თავი ნვ, კონდაკი საზოგადო წთი. კონდაკი წინასწარმეტყველისა, ჯმაჲ დ, განეცხადე. — განათლდა სულითა წმიდითა გული შენი...“ 465r—466v.

57. „თავი ნზ, ღვთისმშობლისა და ჯვარ-ღვთისმშობლისა განსატევებელნი მ ჯმათა ზედა. ითქმის სრულიად წელიწადსა შინა, ხოლო მწუხრად, ცისკრად — „ღმერთი უფალსა“ ზედა და „კეთილარსსა“ ზედა ცისკრად. კვირას მწუხრად და ოთხშაბათს „ღმერთი უფალსა“ ზედა, ჯმაჲ ა. — საკრველსა საკრველებათასა მიმადლებულო...“ 467r—471r.

58. „თავი ნთ, „წმიდა არსისა“ გალობანი რვა ჯმათა ზედა, ვითარ ითქმის წმიდასა და დიდსა ორმოცსა და სხვათა მარხვათა, ოდეს ითქმის ალილუია,

კმაი ზედა რვა კმათასა თავის მუკლებითა. — ღამითგან აღმისთების სული ჩუენი...“ 471r—473v.

59. „თავი ნთ, წარდგომამ, სამოციქულო, ალილუიამ, სახარება და განიცადე საზიარო წთი მათსა, ოდეს ცყოფდეთ განგებასა. განგება ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა. ცისკრად წარდგომამ კმაი ვ. — მოვიჯნენო სახელი შენი...“ 473v—475v.

60. „თავი მ, წარდგომამ, სამოციქულო, ალილუიამ, სახარება და განიცადე ყოველსა საკმარსა ზედა თვთოეულად. კურთხევასა ზედა ზეთისასა შუღთა მღდელთაგან. პირველმან მღდელმან თქუას წარდგომამ, კმაი ა. — იყავნ უფალო წყალობამ შენი...“ 475v.

II. ეკლესიათა წმიდათათჳს სეკდემბრის შუდგან, ვიდრე კვირიაკედმდე მეზვერისა და ფარსივეელისა, ხოლო კვირიაკითგან მეზვერისა ვიდრე ორშაბათსა პირველის კვირის წმიდათა მარხვათასა სრულიად წმიდასა შინა ორმეოცსა და ვიდრე თვთ ბრწყინვალეს და სამისა დღისა ქრისტეს აღდგომისასა და სრულიად ბრწყინვალესა კვირიაკესა, ვიდრე ახლისა კვირიაკედმდე. ხოლო ახლისა კვირიაკისა, რომელ არს თომასი შემდგომად პასექისა, სრულიად ნ, ესრეთ ვიდრე კვირიაკედმდე ყოველთა წმიდათასა, ვითარ ითქმის განგება ეკლესიის წმიდისა მწუხრად და ცისკრად და წირვას ზედა შვენის უწყება. — რამეთუ უკუეთუ დაემთხვოს ეკლესიის წმიდისა სვიმეონ მესვეტისა კვირიაკესა...“ 478v—501r.

შენიშვნები: 1. შეიცავს 59 თავს.

2. ერთვისა: ა „დაუსრულებელი კელთა“ (502r—511v), რომელსაც განმარტების სახით ბოლოს მიწერილი აქვს ანდერძი: „საცნაურ იყავნ თქუენდა, აღმოკითხველნი კელთისა ამის, ვინათგან კელთასა ამას ეკლესიასა კელთად უწოდებენ რუსნი, რამეთუ ყოველთათჳს სწორედ საცნობელ არს კელთა ესე; თუმცა იცის წიგნის აღმოკითხვა და ასოს ცნობა, ადვილად სცნობს პასექსა და ყოველსა დღესასწაულსა და მოკლედ სათქმელ სრულიად წელიწდისა მოქცევისა. ეგრე იტყვან ვიეთნიმე, თუმცა კელთა ესე სრულიად იცის ვინმეო, მისი დაბნელებასაც ადვილად სცნობსო.“

კუალადვე ამასაც გვევდრები, რუსულის ანი და ლასი სტამბისა ძნელად გასარჩევი არის. ქართულში ანბანი რომ გამოვთვალო, მანი მოვიდა ლასის მაგიერ, ამას გვევდრები ყოველთა, როდესაც მანზე პასექი არ შეემოწმოს, ანი იქმეთ, იგ მოგაქსენებს ქეშარიტსა.

კუალადვე გვევდრები კეთილად მცნობთა კელთისა ამის, წლევეანდელს წელს უკან, როცა ეს დავწერე, ათას შეიდას ორმოცდა ათი წელი იყო ქრისტეს აქეთ. ამ კელთის დასრულებამდის ქ ასოთხმოცდა ათი წელიწადი კიდევ არის, ხოლო ოდეს დასრულდეს კელთა, ესე კუალადვე იწყევით, დასაბამითგან რიცხვი გამოსცვალეთ, ადამს და ქრისტეს აქეთი მოჰყვეთ ასე, ადამს აქეთ კუმთ — შეიდი ათას ოთხას ორმოცდაცხრა, ქრისტეს აქეთ ჩუმა — ათას ცხრას ორმოცდა ერთი. ამრავლეთ რიცხვი ვიდრე ისეე დასასრულამდის. მიზეზისა ამისთვის არა აქუს ამას დასასრული და ეწოდების ამას დაუსრულებელი კელთა“ (511v).

ბ. „პასექნი სიხილველნი კლიტურებრ ასოთასა“ (512r—525r);

გ. „მოთვარისა მსრბოლობა“ (525v—533v).

3. უძღვის ზანდუქი, რომელიც ორი ნაწილისაგან შედგება: ა. „განგებად წმიდისა ამის წიგნისა“ (2r—3v) და ბ. „თვნი ეკლესიათანი თავი, თვეთაგან სეკდემბრისა ვიდრე კვირადმდე ყოველთა წელთასა“ (3v—6r).

4. ხელნაწერის კიდევებზე ხშირად მიწერილია მითითება „იხილე“, მაგ.: 11v, 13v და ა. შ.

5. აღწერილობაში თავებად დაყოფა ხელნაწერისეულია.

6. ხელნაწერი წარმოადგენს ანტონ პირველისა და ალექსი მესხიშვილის

მიერ რუსულ ტიპიკონზე გაწყობილ ტიპიკონს. იხ. კ. კეკელიძე, *Литургические грузинские памятники в отечественных книгохранилищах и их научное значение*, 1908. გვ. 513, აქ ხელნაწერი A—399 შეცდომით დასახელებულია 387 ნომრით; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1960, გვ. 361—363, 379—381; მისივე, „ეტიუდები“, III, 1955, გვ. 113—114; ტრიფონ რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან (XVI—XVIII სს.), გვ. 188—191; ვახტანგ ბერიძე, ძველი ქართველი ოსტატები, 1967, გვ. 157; იხ. აგრეთვე: მ. ჭავჭავაძე, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან (XVII—XVIII სს.), თბ., 1977, გვ. 60—62. სადაც (62 გვერდზე) მოხსენიებულ სავარაუდო ხელნაწერში შეიძლება ვიგულისხმოთ ჩვენა ხელნაწერი A—399.

ანდერძები: 1. „ქრისტე, შეიწყალე მწერალი უნდო და უღირსი მღვდელ-დეკანოზი ალექსი“ (525r).

2. „ტიბიკონი წერილი ეკლესიათანი კმა-საყოფელნი ათორმეტა თთვეთა, წმიდათა ორმოცთა მარხვათა და ზატიკთანი, თათოუფლად ეკლესიისა განწესებათა მომთხრობელი, და კეთილად მრავალშეკრებული საეკლესიონი საკმარისი და წესნი სრულებით მას შინა ჩენილ არიან ვითა ფუტკარნი გოლსა თითო-სახეთა სუნნელთაგან აღიწბობენ, ჭურთა მათ ცვილთასა აღავსებენ, რომლისაგან სიტკბობება მოუტელებელ არს, ეგრეთვე წიგნისა ამისგან უტკბილთაფლისად აღივსებიან და ღირსად განიწყებიან ეკლესიისა საღვთონი დასნი. ქებად და დიდებად სამებისა წმიდისად მეტყუშლნი, და განაფრთხობენ და აღძრვენ მკვდრათა ქუჩუნისათა სიამდლობელად ღმრთისა ერთარსებისა. და რომელნიცა სარწმუნოებით ევედრებიან ღმრთისა, მდიდრად მიიღებენ მადლთა და წყალობათა ღვთისაჲთა. რომლისა წერად ამისა ჰელ-ჟავუ ტვილურთა მოქალაქე ქმნილის, ჯელოანის მხატვრის, გრიგორ მღვდლის დეკანოზის ძემან, ანჩისხატის დეკანოზმა, უღირსმან მღვდელმან ალექსიმ. აუ უფალნო ჩემნო, რომელნიც მიემთხვივნეთ ნამუშავესა ამას ჩემსა, სიმდაბლათ ვმოქენომ წინაშე თქუშნსა, აღმოკითხველნო, რათა წმიდათა ლოცვითა თქუშნითა მომიძღვანებდეთ. და ესეცა უწყებულ იყავნ თქუშნდა, თემცა რამ ამაში შეცთომილი გინა სიტყვა მეტნაკლები ან წინა-უკანა იხილოთ რამე ცთომილნი, ნუ მწყევთ, ღვთის სიყვარულისათუს. უწყოდენ მაგათ სიწმიდენ, რომ დედანი ფრად განრყუნილი იყო მწერალთაგან და მე, რომელსაც შემძლებელ ვიქმენ გულისმოდგინებით, დიდად ვეცადე გამართვასა და სისწორესა. და თუ რამ დაიშობა დაიწყებისაგან და გინა ცთომით შემცილდა, თქუშნ, რომელნიც მიემთხვენეთ ცთომილსა, სიმშუდით გამართვედეთ და ნუ რისხვეულ ყოფთ სიმდაბლით მაკადრებელსა ამას გლახაკსა. ქრისტეს განჯორციელებითგან ჩლნგ, ქორონიკონს უმდ, ფებერვალს ცამეტსა, ...ლ...“ (534r), (ანდერძის დამწერის სახელი „ალექსი“ ამოფხევილია, მარტო ჩანს ასო „ლ“).

3. (ქართული ნუსხური დამწერლობით): „ჰეა საყუარელნო უფალნო ჩემნო, რათა რომელნიცა მიემთხვივნეთ ნამუშავესა მას ჩემსა და რომელთა გსურის მისაღებლად და აღმოკითხვად ტიბიკონისა ამის საეკლესიო წესთა უწყებათათუს, ვმოქენომ წინაშე თქუშნსა, სიმდაბლეთა მიერ ჩემთა, ლოცვითა თქუშნთა მომიძღვანებდეთ უღირსსა მღვდელსა ალექსისს, რათა თქუშნთა მიიღოთ სათხოველი ლოცვისა თქუშნისა“ (535r).

კრებულის. XIX

I+201 ფ.; 21,5×17,5; აქვს გვერდობლივი (არა ზუსტი) და რვეულებრივი სათვალავიც. რვეულებრივი სათვალავი აღნიშნულია არაბული ციფრებით და მთავრული ასოებით; ქალაღი შიგა-და-შიგ დალაქაბებული; ტვიფრული ყავისფერი ტყავგადაკრული ხის ყდა, ჰქონია ორი ტყავის საკეტა. დარჩენილია ერთი ნაწილი. აქვს ყდის საცავი ფურცლები (I, 201); მხედრული, სათაურები სინგურით; [XIX ს. I ნახევარი], აქვს ჰვირნიშანი; გადამწერი: ვაბრიელ

ბერი (192v); დაუწერელია: Iv, 193r—194v; 201v; ხელნაწერის ძველი ნომერი A—388 (Iv).

1. <პალადი ჰელენეპოლი, ლავსიკონი>. „მისვე წმიდისა ჩვენისა პალადი ეფისკოპოსისა კაბადუკიელისა მისვე ლავსიკონის მიმართ პრეპოსიტისა, რომელსა შინა დასწერს შემოკლებით თავისა თუსისათუს და შემდგომითი-შემდგომად მოიხსენებს ცხოვრებასა წმიდათა მამათასა. მ. გ.— მრავალთა მრავალგზის მრავალნი და თითო სახენი წიგნი, თუთიუელთა უამთა შინა აღწერილნი, დაუტევნეს მომავალთა ნათესავთა, რომელთამე მობერვითა ზეგარდამო მადლისა ღისათა აღსაშენებელად და უწითომელობად სარწმუნოებისა წესითა სულიერითა და საქებელითა მომთხრობელნი განგებულებისათუს მაცხოვრისა...“ 5v—137r.

შენიშვნები: 1. შეიცავს თავებს: „ა. ისიდორეს თუს ხუცისა ალექსანდრიელისა“ (11v—13r); „ბ. დორეთეს თუს მოლუაწისა თეზაიდელისა“ (13v—14v); „გ. პოტამანაას თუს ქალისა ქმნილკეთილისა (14v—15r); „დ. დიდუმოის თუს წიგნთა აღმწერელისა მწუხრისა“ (15r—16r); „ე. ალექსანდრიას თუს საფლავსა შეეყენებულისა“ (16r—17r); „ვ. სიმედირის მოყუარისათუს ქალწულისა“ (17r—19v); „ზ. მოსათუს ნიქრიასა და მას შინა მყოფთა მონასტერთა და განშორებულთა“ (19v—21r); „თ. ნეტარისა ამმონისთუს და მეუღლისა მისისა“ (21r—22v); „ი. ორის თუს განშორებულისა კაცისა საკურველისა“ (22v); „ი. წმიდისა პამპოათუს, რომელი იყო მოძღვარი დიოსკორე ეპისკოპოსისა და ძმათა მისთა“ (23r—24v); „ია. ღირსისა ამმონისთუს და სამთა ძმათა მისთა“ (24v—26r); „იბ. ბენიამინის თუს საკურველისა მონაზონისა“ (26r—27r); „იგ. აპოლონიას თუს, რომელი იყო სავაქროთ“ (27r—v); „იდ. კულად სხვანი ძმანი, რომელთა სახელი პაისიოს და ესაია“ (27v—29v); „იე. მაკარის თუს, ჰაბუკისა ყოვლად ქებულისა“ (29v—30r); „ივ. კულად იყო ვინმე სხვა პირველთა წმიდათავანი, რჩეული მოწაფე ჭრისტესი, სახელი ნათანაელ“ (30r—32r); „იზ. მაკარის თუს საკურველისა დიდისა მეგუბტელისა“ (32r—36v); „იძ. მაკარის თუს ალექსანდრიელისა და მარკოზისთუს მონაზონისა“ (36v—46v); „ით. მოსეს თუს შავისა ავაჯათ მთავრისა“ (46v—50v); „იი. მთისათუს ეფემისა და პაელეს თუს მუნ მყოფისა“ (50v—51r); „იპ. ევლოგის თუს ყოვლად სულგრძელისა და მის თანამყოფისა ვარლუმელისა“ (51v—57r); „იბ. პაელეს თუს წრფელისა“ (57r—61r); „იგ. პახომისთუს“ (61r—63v); „იდ. სტეფანეს თუს მწენდ მოლუაწისა“ (63v—64v); „იე. უვალის თუს პალესტინელისა“ (64v—66r); „ივ. ირონის თუს ალექსანდრიელისა“ (66v—68r); „იზ. პტოლემეოსისათუს“ (68r—69r); „იძ. ქალწულისათუს დაცემულისა“ (69r—70r); „ით. ელიაის თუს“ (70r—71v); „ილ. დორეთეოსის თუს“ (71v—72r); „ილა. პიამონის თუს“ (72r—73r); „ილბ. განწესებისათუს ანგელოზისა მიერ მონასტერთა წმიდისა და დიდისა პახუმისა“ (73r—76r); „ილგ. მონასტრისათუს დედათასა“ (76r—77r); „ილდ. ქალწულისათუს რომლისა მივიდა პიტირუმ“ (77r—79v); „ილე. იონანეს თუს წინასწარმეტყველებასა ღირს ქმნილისა“ (79v—83v); „ილვ. პაისიოს თუს თეზაიდელისა“ (83v—85r); „ილზ. სერაპიონის თუს მეგვიპტელისა“ (85r—90v); „ილმ. პიონის თუს მეგვიპტელისა“ (90v—92r); „ილთ. ეფემის თუს ედესელისა დიკონისა“ (92r—93v); „ი. დედაათუს მოწესეთა და სათნოებათა მოღვაწეთა“ (93v—94r); „იმა. ივლიანეს თუს ედესელისა“ (94r); „იმბ. ადოლოს თუს ტარსუსელისა“ (94r—95r); „იმგ. ინოკენტისთუს ხუციასა“ (95r—96v); „იმდ. ფილორომის თუს ხუციასა გალატელისა“ (96v—98r); „იმე. მელანიას თუს დედაკაცისა რომისა“ (98r—100r); „იმვ. ხორონიოს თუს ხუციასა“ (100r—v); „იმზ. იაკობის თუს მონაზონისა“ (100v); „იმძ. პაფნოტისათუს. რომელსა ეწოდებოდა კეფალა“ (100v—105v); „იმთ. ელპიდის თუს კაბადუკიელისა“ (105v—107r); „ინ. სისინისთუს კაბადუკელისა“ (107r—v); „ინა. ღაღდანის თუს პალესტი-

ნელია“ (107v—108r); „წ. ელიას თჳს პალესტინელია“ (108r-v); „წ. სავათიოს თჳს, სოფლიოსა კაცისა“ (108r—109v); „წ. აბრაამის თჳს მეგიპტელისა“ (109r-v); „წ. მელანიას თჳს რომისა ზემოხსენებულსა“ (109v—112r); „წ. სილვიანას თჳს ქალწულისა“ (112r—113r); „წ. ულუმპიას თჳს ქალწულისა“ (113r—115r); „წ. კანდიას თჳს დედაკაცისა“ (115r-v); „წ. გელასიას თჳს ღირსისა დედაკაცისა“ (115v—116r); „წ. ანტონოზისა მონასტერთათჳს“ (116r-v); „წ. დიოკლიას თჳს მონაზონისა“ (117r-v); „წ. კაპიტონის თჳს შეყენებულსა“ (117v); „წ. განშორებულისათჳს სიზმართა მიერ შეტყუენილისა“ (117v—118r); „წ. მონასტრისათჳს დედათასა“ (118r—119v); „წ. მელანიას თჳს მცირისა“ (119v—121v); „წ. ქალწულისათჳს, რომელმან შეიწყნარა წმიდა ათანასი“ (121r—123r); „წ. იელიანას თჳს ქალწულისა კესარიელისა“ (123r); „წ. ქალწულისათჳს“ (123r—125r); „წ. სევერიანეს თჳს ანკირელისა“ (125r—128v); „წ. ქალწულისათჳს დაცემულისა და კვალად შენანებულსა“ (128r—129v); „წ. წიგნის მკითხველისათჳს ცილისწამებულსა“ (129v—134r); „წ. თხრობა უსახელო სათნოებათათჳს ძმისა ვისთამე, რომელი საგონებელ არს, ვითარმედ ვითარცა სხუასათჳს იტყჳს, არამედ თუთ იგი არს მოქმედი მათ სათნოებათა აღმწერილი ამის წიგნისა პალადი“ (134r—135v); „წ. აღმწერილი ამის წიგნისა მადლოზს ღმერთსა“ (135v—137r).

სათურები აღდგენილია აქვე, „ლავსაიკონზე დართული ზანდუკის მიხედვით.

2. უძღვის: ა. „დაწყება და შესავალი ზანდუკისა...“ (1r—2v); ბ. „ზანდუკი ამის წიგნისა, რომელსა ეწოდების ლავსაიკონი...“ (2v—4v); გ. „ეპისტოლე წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა პალადიოს ეპისკოპოსისა კაბადუციელისა მიწერილი ლავსოეს მიმართ პრეპოსიტისა. — ვნატარი(!) გულსმოდგინებასა და კეთილსა ნებასა შენსა...“ (4v—5v).

3. 76r-ზე სინგურით და 76v-ზე შავი მელნით კიდებენ დაწერილია: „შეიწავე, რამეთუ ხალხისა არა ჩაიცუამდეს დედანი“. სინგურით დაწერილზე გადასმულია შავი მელნით ხაზები, ალბათ უადგილო ადგილზე დაწერის ვაშო.

4. თარგმანი ეკუთვნის ეფრემ მცირეს. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 197; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძველკუპი (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 456). ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, კიმენი, I, გვ. XXXII ან „ეტიუდები“, XI, 1973, გვ. 86; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I 1960, გვ. 260; მისივე, მეოთხე საუკუნის საზღვარგარეთელი ქართველი მოაზროვნე და მოღვაწე („ეტიუდები“, VI, გვ. 9); ტრ. რუხაძე, ძველი ქართული თეატრი და დრამატურგია, 1949, გვ. 34, 134.

2. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა კასიანე რომისა თხრობა წესსა და განგებასა ეგვპტისა და აღმოსავლეთისა მონასტერთა საკრებულოთასა. — ვინათგან გებრძანა ჩემდა, სანატრელო მამაო კასტორ, უწყებად შენდა კანონსა და წესსა საკრებულოსა აღმოსავლეთისა და უფროსდა ეგვიპტისა მონასტერთასა...“ 137r—152v.

შენიშვნა: თხზულება თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 86; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 260; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძველები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 454).

3. „თქმული წმინდისა მამისა ჩვენისა კასიანე რომისანი რვათა მათ გულის სიტყვათათჳს ბოროტთა: ნაყროვანებისა, და სიძვისა და ვეცხლისა მოყვარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდად მზვობრობისა და ამპარტავანებისათჳს. თავი ა. — ჯერ-არს ჩვენდა უპირატეს ყოვლისა თქმად მარხვისათჳს, რომელი იგი წინააღმდეგომ არს ნაყროვანებისა...“ 152v—175v.

13. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 86; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 205.

4. „მისივე წმიდისა მამისა ჩვენისა კასიანე ჰრომისა, მიწერილი ლონტის მიმართ მოქალაქობისათჳს წმიდათა მამათა სკიტისათა. — თანა ნადები იგი, რომელი აღმეთქჳ გარდაჯდად ნეტარისა პაპასა კასტორისდა მითხრობისათჳს მისდა ცხოვრებასა წმიდათა მამათასა...“ 175v—192v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 86; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 260; თ ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 454).

5. „გამოჩინებისათჳს მეღქმისედევისა საკითხავი. მ. გ — შვა ასელა სალი და სალმან შვა მეღქმინ და მეღქმინ იყო წარმართ...“ 195r—197r.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდლის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 203, 463.

6. [აპოკრიფული შინაარსის კითხვა-მიგებანი]. — ბეტრე მოციქულს ქრისტეს ჭუარცმაში რომ დედაკაცი ზრახვიდა, რამ ეწოდებოდა? — ბალი ეწოდებოდა, რომელ არს მეძიებელი...“ 197r—200r.

ანდრძებები: 1. „არავს ერისთჳს ასულო, დედაჲ ანნავ, ლავსაიკონი ესე მოგართჳ სასოვრად ჩემდა ძემან შენმან გაბრიელ ბერმან, ვინათჳნ მსურველ ხარ წერილისა კითხვასა“ (192v).

2. „არავის ერისთჳს ასულო, დედაო ანნავ, მცირედი ესე ამბავნი მიართჳ სასოვრად ჩემდა. სიყვარულმან შენმან ამა ამბისა ძებნასა შინა სამოცი წიგნი წარმაკითხა და მათ შინა ვპოვე ცოდვილი ძე შენი ბერი გაბრიელ“ (200r).

შინაწერებები: 1. „№ 3/123. ლავსაიკონი“ (ზემო ყდის v).

2. „ამის წიგნსა შინა წერილ არიან სათნობითნი მოღვაწებანი და საკურგებლებანი“ (1r).

3. „მოგვთ მეფეთ სახელი. რომელიცა მოვიდნენ ქრისტეს შობაში: მამა და დარბაჯან და მამკაპაზე.“

ადამს მიხაილ ანგელოზმან გაუთხარა საფლავი. ევამ ექვსი დღე იცოცხლა ადამის შემდგომ. ქრისტეს საფლავი ისონავემ აღმოჰკვეთა პირველად და მერმე იოსება განაახლა. ქვა, რომელიც საფლავსა ზედა დასდევს ისრაილთ, რომ ქვა სძესა და თაფლს უღინებდა, ის ლოდი დასდევს“ (200r).

4. „მეფენი საქართველოსანი დავით გარეჯის მონასტერში ბერთომემდგარნი, სახელწოდებულნი: ალექსანდრე, დავით, ლევან და დიმიტრი.“

ქ. გრემის ქალაქის აოხრება იქმნა წელსა ჩქვ, ქქს სულ.

ქ. მეფე ირაკლის ჭარილამ გამოქცევა იქმნა წელსა ჩლნ, ქქს ულმ. ვახანის წახდენა ორმოცდაცხრა წელი არის. ამ რიცხვში ჩულბ.

ქ. ასპინძას გამარჯვა მეფემ ირაკლიმ ჩლაა.

ქ. ყვარელის ციხის შემოდგომა ლეკთაგან წელსა ჩლნვ.

ქ. ჭადი-ჯვარს გამარჯვა მეფემ ირაკლიმ ჩლნდ.

ქ. თბილისის ქალაქი წა[ა]ხდინა აღამაშმადმა სეკენბრის იბ ქქს უპგ“ (200v).

5. „ქ. ჩემი პირშო შვილი გრიგოლ დაიბადა იანერის თ. ქქს ჩლვგ. სრული წლის ივ გავისტუმრე მარტის კ. ქქს უფშ. ჩუთ წმინდის დავით გარეჯის მონასტერში, დაწყო წელი ბ, შემდგომ მიიღო მონაზონების სახე, ავვისტოს იდ. აბრლის ვ დიაკონად ეკურთხა, დაწყო წელი ე. შემდგომ ხუთის“

წლისა გამოიყვანა ბაბისა ძმამან ყოვლად სამღვდელომ ბოდბელ მიტრაპოლიტ-მა იოანემ, წმინდის ნინას საფლავზე, აკურთხა მთავარ-დიაკონად სახელ-გამოცვლით და უწოდა გაბრიელ, იყო წლისა კბ. იმავე წელს აკურთხა მღვდელ-მონაზონად ჩოხის კურთხევით, დღესა დიდ ზუთშაბათსა, აპრილის ვ, ჩუფ. ქ. გარდაიცვალა ოკტონბრის კვ, წელთა ჩულა ხსენებული ესე მღვდელ-მონა-ზონი გაბრიელ (201r).

6. „ლავსაიკონი ესე შევსწირე მღვთეების ეკკლესიასა ბეჟან არაგვის ერის-თვის ასულმა ანანამ, წელთა ჩულდ“ (ქვემო ყდის v).

7. „მეცა მღვდელი დავით მოწამე ვარ ამა წიგნის შეწირვისა. კურთხეუ-ლისა ანასაგან არის შეწირული მღვთეების ეკკლესიასა. ამინ, ამინ. ამინ იყავ, იყავ, იყავ“ (ქვემო ყდის v).

იხ. მინაწერი: Ir.

საძიებლები*

1. ხელნაწერთა ქრონოლოგიური ტაბულა

საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №	საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №
X	345 ეტრატი	1743	347
"	359 ეტრატი	1754	389
"	367 ეტრატი	1756	329
"	369 ეტრატი	"	399
X—XI	397 ეტრატი	1765	340
XI	371 ეტრატი	1768	334
XI—XII	390	1777, 1781	317
XII	365	1784	333
"	370 ეტრატი	1788	342
XII—XIII	304 ეტრატი	1799	356
"	388 ეტრატი	XVIII	307
XIII	309 ეტრატი	"	310
XIII—XIV	305	XVIII	321
XIV—XV	357 ეტრატი	"	337
" "	368 ეტრატი	"	338
XIV—XV	391	"	339
1494	351 ეტრატი	"	344
XV	382	"	346
XVI	306	"	362
"	350	"	383
"	392	"	385
XVII	352	"	386
"	363	"	387
"	378	"	394
XVII—XVIII	353	"	396
" "	361	"	398
1701	303 აეტოგრაფი	1808	308
1714	366	1810	330 აეტოგრაფი
1715	384	"	331
1716	379	1813	343
"	380	1816	328
1736	393	1821	349
		1822	301

საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №	საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №
1823	314	XIX	325
1824	313	”	327
”	354	”	332
1825	315	”	335
”	316	”	341
1837—1838	381	”	348
1838	372	”	355
1842	311	”	358
1846	323	”	360
1856	318	”	364
1860	326	”	373 ავტოგრაფი
1863	322	”	374 ავტოგრაფი
1866	324	”	375
XIX	302	”	376
”	312 ავტოგრაფი	”	395
”	319	”	400
”	320	”	

2. პირთა სპიკელები

ა

- აბგარ უარი 282:43
 აბერთიოს ეპისკოპოსი 303 (შენ. 8)
 აბიბოს ნეკრესელი 386 (შენ. 1 ზ);
 387 (შენ. 1); 399:1 48 (შენ.)
 აბო (წმ. მოწ.) იხ. აბო თბილელი
 აბო თბილელი 322:11, (შენ.); 379
 (შენ. 2); 385 (შენ. 1); 393:47; 399:
 :I 48 (შენ.)
 აბო სპარსი იხ. აბო თბილელი
 აბრაამ იხ. აბრაჰამ მონაზონი
 აბრაამ მეგვიპტელი 400:1 (შენ. 1 ნდ)
 აბრაჰამ (ბიბლ.) 342:10; 366 (ანდ. 12)
 აბრაჰამ მართალი (მამამთავარი) 304:4
 აბრაჰამ მონაზონი 301:1 (შენ. 1 ლვ);
 381:39; 382:78
 აბულაძე ილია 351 (შენ. 5); 359 (შენ.
 4); 382:12 (შენ.), 20 (შენ. 1), 74
 (შენ. 2); 390 (შენ. 5); 395:2 (შენ.
 2); 397:6 (შენ. 2)
 აბუქაბ 397 (ანდ. 43)
 აგათოს (რომის პაპი, წმ.) 303 (შენ.
 17)
 აგაფია (წმ.) 301:2 (შენ. ა 32)
 ადამ (ბიბლ.) 400 (მინაწ. 3)
 ადარნასე (ქართველთა მეფე) 399:I
 48 (შენ.)
 ადოლოს ტარსუსელი 400:1 (შენ. 1
 მბ)
 ავლიანი იოანე იოსებ დეკანოზის ძე
 362 (მინაწ. 1)
 ავლიანი იოსებ (დეკანოზი) 362 (მი-
 ნაწ. 1)
 ავლიშვილი (მროველი) 381:46 (შენ.
 1)
 ავგაროზ მთავარი 301:2 (შენ. ე3, ე6,
 ე, ზ); 381:47, 49 (შენ. 2 ბ)
 აზარია (წმ. ყრმა) 393:37
 ათანასე იხ. ათანასე ალექსანდრიელი
 ათანასე||ათანასი ალექსანდრიელი 303
 (შენ. 8); 322:7; 381:17; 382:59, (მი-
 ნაწ. 9); 393:52, 69; 400:1 (შენ. 1
 ავ)
 ათანასე ყილიზმელი (წმ) იხ. ათანასი
 კოლიზმელი
 ათანასი (წმ.) იხ. ათანასე ალექსან-
 დრიელი
 ათანასი 395 (მინაწ. 11)
 ათანასი დიდი (წმ.) იხ. ათანასე ალექ-
 სანდრიელი
 ათანასი კოლიზმელი 381:11; 382:15
 ათანასი ანტიოხიელი 323:1, 1 (შენ. 4)
 ათენაგენე სევასტიელი (წმ.) 382:14
 აითალა (წმ. მოწ.) 366; 387; 399:I 48
 აღავერდი (ამბა) 397 (მინაწ. 16)
 Алексеев იხ. ალექსი-მესხიშვილი ტა-
 რასი სოლომონის ძე
 ალექსანდრა თეოდორეს ასული (იმპე-
 რატრიცა) 320 (შენ. 1)
 ალექსანდრე III (რომის პაპი) 303,
 (შენ. 17)
 ალექსანდრე I დიდი (ქართველთა მე-
 ფე) 400 (მინაწ. 4)
 ალექსანდრე მაკედონელი 326:21; 364
 (შენ. 1); 381:48
 ალექსანდრე მეფის ძე (ქართველთა)
 347:4 (შენ. 1)
 ალექსანდრე I პავლეს ძე (რუსეთის
 იმპერატორი) 355:1 (შენ. 1); 381:
 :49 (შენ. 2 გ)
 ალექსანდრია (საფლავსა შეყენებუ-
 ლი) 400:1 (შენ. 1 ე)
 ალექსი (ღვთის კაცი) 308:1,1 (შენ.)
 ალექსი კომნენოსი 342:10

- აღექსიევი იერონიმე იხ. აღექსი-მეს-
ხივილი იერონიმე სოლომონის ძე
- აღექსიევი ტარასი იხ. აღექსი-მესხი-
ვილი სოლომონის ძე
- აღექსი-მესხივილი იერონიმე სოლო-
მონის ძე 329 (მინაწ. 1, 2); 342 (მი-
ნაწ. 1, 3); 344 (მინაწ. 1)
- აღექსი-მესხივილი იოელ 306, (შენ.
4)
- აღექსი-მესხივილი სოლომონ აღექსის
ძე 356 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
- აღექსი-მესხივილი ტარასი სოლომო-
ნის ძე 303 (მინაწ. 3); 312 (ტექნიკ.
აღწ.), (შენ. 1 ა, 3, 4); 322:14 (შენ.
3); 323 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ. 3),
2 (შენ.); 325 (შენ. 3); 326 (ტექნიკ.
აღწ.), 25 (შენ. 1, 2); 329 (მინაწ. 3);
333 (მინაწ.); 337 (მინაწ.); 342 (მი-
ნაწ. 2); 343 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ.
1, 3); 344 (მინაწ. 2); 347 (მინაწ.);
349 (მინაწ.); 351 (მინაწ. 2, 5); 353
(მინაწ. 1, 2, 3); 354 (ტექნიკ. აღწ.),
(ანდ.); 356 (მინაწ.); 357 (მინაწ. 2,
3); 362 (მინაწ. 1); 373 (ტექნიკ.
აღწ.), 1 (შენ. 1), 2 (შენ. 2); 374
(ტექნიკ. აღწ.); 375 (ტექნიკ. აღწ.),
(შენ. 3); 376 (ტექნიკ. აღწ.); 377
(ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 3), (ანდ.); 381
(ტექნიკ. აღწ.), 41 (შენ.), 46 (შენ.
1), 49 (შენ. 1)
- აღექსივილი ანდრია (მთარგმნელი)
381:40 (შენ.)
- აღექსივილი ტრიფილე (გადამწერი)
310 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 2), (ანდ.);
317:2 (შენ. 1, 2); 333 (შენ. 5); 334
(შენ. 3, 4)
- ამბროსი 301:2 (შენ. ა 4)
- ამბროსი (წმ.) იხ. ამბროსი მედიოლა-
ნელი
- ამბროსი (გადამწერი) 351 (ტექნიკ.
აღწ.), (ანდ. 4)
- ამბროსი (გადამწერი) 338 (ტექნიკ.
აღწ.), (ანდ. 1, 2)
- ამბროსი მედიოლანელი 301:1 (შენ.
1 ა, აა, აბ); 319:2; 331:3, 3 (შენ.
2)
- ამბროსი წილქნელი 317 (ტექნიკ. აღწ.),
2 (შენ. 1), 19 (შენ.), (ანდ.), (მინაწ.
2, 3, 5)
- ამვროსი მანგლელი იხ. ამბროსი წილ-
ქნელი
- ამვროსი მედიოლანელი იხ. ამბროსი
მედიოლანელი
- ამვროსი ნეკრესელი იხ. ამბროსი წილ-
ქნელი
- ამილახვარი გივი 363 (მინაწ. 2)
- ამონ (ღირსი) 400:1 (შენ. 1 მ, 1 აა)
ამონ (წმ.) 352:3 (შენ.)
- ამონ||ამონა დიაკონი 366; 387; 393:1;
399:I 48
- ამფილოქე იკონიელი 301:1 (შენ. 1
მე); 382:53
- ამჯაფარიძე პატაი 305 (მინაწ. 2)
- ამჯაფარიძე ფარშავანდ (მეუღლე, აღუ-
საჯან ჯაიანის ქალი) 305 (მინაწ. 2)
- ანა 388 (მინაწ. 22)
- ანა (ერეკლე II-ის ასული) 328 (შენ.
2, 3 ა, ბ)
- ანა (იმერეთის დედოფალი) იხ. ორბე-
ლიანი ანა (იმერთა დედოფალი)
- ანაკსადორა 314:ია
- ანანია (წმ. ყრმა) 393:37
- ანანია მალემსრბოლი 301:2 (შენ. ე 6)
- ანანია მოციქული (წმ.) 382:48
- ანასტასი ანტიოქელი 322:7
- ანასტასი სინელი 382:40
- ანასტასია (წმ. მოწ.) 381:37; 382:82
- ანატოლი||ანატოლე (ავტორი) 385
(შენ. 2 ბ); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ.
3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
- ანახარსი სკითელი 314:მ
- ანდრეა იერუსალიმელი იხ. ანდრია
იერუსალიმელი, კრიტელი მთავარ
ეპისკოპოსი
- ანდრეა პირელი (ავტორი) 385 (შენ.
2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ)
- ანდრია||ანდრეა (ავტორი) 366 (შენ.
4); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა);
387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ); 393:
:109 (შენ. 3 ბ)
- ანდრია||ანდრეა იმერუსალიმელი, კრი-
ტელი მთავარეპისკოპოსი 354 (შენ.);
381:14, 16; 382:2 (შენ. 2), 21, 39,

- 70; 383:1 (შენ.); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ)
- ანდრია კესარია-კაბადუკელი 397:3
- ანდრია მოციქული 393:29; 395:7 (ანდ. 2)
- ანდრია სალოსი 311, (მინაწ. 1 ა)
- ანდრიანე (წმ. მოწ.) 313:3
- ანდრიანე პაპი 303 (შენ. 17)
- ანდრიანე II პაპი 303 (შენ. 17)
- ანთიმ ნიკომიდელი 301:1 (შენ. 1 იდ)
- ანთიმოს მთავარი 335:2; 381:31; 382:6
- ანთიმოს ფილიპოპოელი 323:1 (შენ. 4)
- ანნა 338 (ანდ. 2)
- ანნა 327 (მინაწ. 8)
- ანნა იხ. ანნა არაგვის ერისთვის, ბეჟან სარიდანის ძის ასული
- ანნა (წმ. და მართალი) 393:34, 95; 395:12
- ანნა („ალექსიანი“) 308:1
- ანნა (ბატონის რძალი, დამკვეთი) 389 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 4), (ანდ. 1, 4, 6)
- ანნა (დედის დედა ანტონ I-ისა) 386 (შენ. 1 ზ)
- ანნა (დედოფალი) 355:1 (შენ. 1)
- ანნა (იმერეთის დედოფალი) იხ. ორბელიანი ანნა (იმერთა დედოფალი)
- ანნა არაგვის ერისთვის ბეჟან სარიდანის ძის ასული 381 (ტექნიკ. აღწ.), 49 (შენ. 1, 2 ბ), (ანდ. 1, 2, 3, 4, 5), (მინაწ. 6); 382 (მინაწ. 7, 14); 395 (მინაწ. 13); 400 (ანდ. 1, 2, 5), (მინაწ. 6, 7)
- ანნა წინასწარმეტყველი 389 (ანდ. 6)
- ანნა ხანუმ (დედოფალი) 355:1 (შენ. 1)
- ანტისტენე 314:ივ
- ანტონ (ავტორი) იხ. ანტონ I კათალიკოსი
- ანტონ ბატონიშვილი იხ. ანტონ I კათალიკოსი
- ანტონ ბერი 397:3 (ანდ. 2, 9, 29)
- ანტონ დიდი 386 (შენ. 1 ზ); 393:51
- ანტონ ვარძიელი 365 (ანდ. 3, 6)
- ანტონ I კათალიკოსი 303 (მინაწ. 3); 310 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 2); 317:23, 23 (შენ. 2); 321 (შენ. 1), (მინაწ.); 322:11 (შენ.); 333 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 2, 4, 6); 334 (შენ. 4, 6); 347:11 (შენ. 3, 5); 348 (შენ. 3); 355:1 (შენ. 1); 379 (შენ. 4); 385 (შენ. 2 ა); 386 (შენ. 1 ა, 3 ბ); 387 (შენ. 2 ა); 393:109 (შენ. 3 ბ); 399:II (შენ. 6)
- ანტონ II კათალიკოსი 355:1 (შენ. 1)
- ანტონ კოზიკიელი 323:1 (შენ. 4)
- ანტონ მარტომყოფელი 385 (შენ. 1); 386 (შენ. 1 ზ); 393:103; 399:I 48 (შენ.)
- ანტონ მარტომყოფი იხ. ანტონ მარტომყოფელი
- ანტონ პატრიარხი იხ. ანტონ I კათალიკოსი
- ანტონ ქართველი (ავტორი) იხ. ანტონ I კათალიკოსი
- ანტონინე მეფე (რომის) 382:23
- ანტონიოს მოწამე 303 (შენ. 8)
- ანტონიუ 307 (მინაწ. 4)
- ანუსია||დროსი (წმ. მოწ.) 381:34 (ანდ. 5); 382:67
- აპოლინარია (ქალწული) 312:2
- აპოლონიო 400:1 (შენ. 1 ივ)
- არიოზ (მწვალებელი) 342:9
- არისტოპ 314:იზ
- არისტოტელე 314:იზ
- არკადი მეფე (ბერძენთა) 312:2; 382:65
- არსენ 397 (ანდ. 10, 36)
- არსენ (ავტორი) 366 (შენ. 4); 383:2 (შენ. 1); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ)
- არსენ (ავტორი) იხ. არსენ ბერი
- არსენ (ლირსი) 326:19
- არსენ ბერი (ავტორი) 354 (შენ.); 379 (შენ. 2); 393:50 (შენ.)
- არსენ ბულმაისიძისძე, კათალიკოსი 385 (შენ. 2 ა); 386 (შენ. 3 ბ); 387 (შენ. 2 ა)
- არსენ კათალიკოსი (ქართლისა) 322:11 (შენ.); 383:1 (შენ.); 393:107 (შენ), 109 (შენ. 3 ბ)
- არტემ (წმ. მოწ.) 393:15

არჩილ მეფე (წმ. მოწ.) 379 (შენ. 2);
386 (შენ. 1 ზ, 2); 393:63; 399:I 48
(შენ.)
არჩილ V მეფე 322:14 (შენ. 1 ბ); 364
(შენ. 3); 381:46 (შენ. 1)
ასათიანი ლევან 366 (შენ. 7); 379

(შენ. 5); 380 (შენ. 5); 386 (შენ. 6);
387 (შენ. 5)
აქმული 397 (ანდ. 19)
ალათანიკო 382:77
ალამაჰმადხანი 400 (მინაწ. 4)
აღნი (აეტორი) 392 (შენ. 3 ბ)
აღრიპა (კონსული) 326:20

ბ

ბაადურ (პატრონი, ათაბაგების ოჯახი-
დან) 351 (ანდ. 3)
ბაბილა (წმ.) 393:2
ბაბილა ანტიოქელი 382:68
ბაბუაძე 304 (მინაწ. 7)
ბაბუნაშვილი ელენე 321 (შენ. 2)
ბაგრატ პატონიშვილი (გიორგი XII-
ის ძე) 317 (მინაწ. 2); 351 (მინაწ. 1)
ბაგრატ VII მეფე (ქართლის) 388 (მი-
ნაწ. 1, 3)
ბაგრატ ტავრომენელი 382 (ტექნიკ.
აღწ.), 42
ბაგრატიონი დიმიტრი გიორგის ძე 312
(შენ. 5)
ბაგრატიონი დიმიტრი დავითის ძე (მე-
ფე, დავით გარეჯის ბერი, აეტორი)
301 (მინაწ. 1, 2 (შენ. ბ); 342:5; 386
(შენ. 3 ბ); 400 (მინაწ. 4)
ბაზლიძე იოანე 301 (ტექნიკ. აღწ.), 1
(შენ. 2 ბ), 2 (შენ. ბ); 315 (ტექნიკ.
აღწ.), (შენ. 1); 316 (ტექნიკ. აღწ.),
(შენ. 1 ა), (მინაწ.); 319 (ტექნიკ.
აღწ.); 331 (ტექნიკ. აღწ.), 3 (შენ.
2)
ბანბინოს ქალწული 303 (შენ. 8)
ბარაღამ მოწამე (წმ.) 393:25
ბარამიძე ალექსანდრე 327:1 (შენ.);
363 (შენ. 1); 364 (შენ. 3)
ბარამიძე რევაზ 334 (შენ. 4)
ბარბარე||ბარბარა (წმ. მოწ.) 319:4, 4
(შენ.); 1, 2, 5, 6, 6 (შენ.); 339:3;
381:32; 382:57; 393:31
ბართლომე 397 (ანდ. 38)
ბართლომე მოციქული 393:79
ბარნაბე მოციქული 393:79
ბასილი (ცოდვილი) 365 (მინაწ. 22,
24, 26)

ბასილი (აეტორი) 392 (შენ. 3 ბ)
ბასილი დიდი 301:2, 2 (შენ. ა 1), 2
(შენ. ა 30); 303 (შენ. 8); 315; 317:
7, 7 (შენ.); 326:4, 5, 6, 7, 8; 339:2;
347:2, 2 (შენ. 2), 2 (შენ. 2 ე, ია),
3 (შენ. ბ), 11 (შენ. 1 ა); 352:1
(შენ.), 3 (შენ.), 5 (შენ.), 8, 8 (შენ.);
379; 381:9; 382:2, 2 (შენ. 2), 37;
383:2; 393:43; 394:I, I (შენ.), II,
III, IV, VII, VII 1—4, VII 25 (შენ.
1), X (შენ. 2); 395:5; 398:2
ბასილი ისავროელი 381:19; 382:62
ბასილი ჰამელ ეპისკოპოსი 382:52 (შენ.
1); 68
ბაქარ 397 (ანდ. 45)
ბაქრაძე ანა 345
ბენიამენ (მონაზონი) 400:1 (შენ. 1 იბ)
ბენიამენოვი იოანე (დეკანოზი) 325
ბეუნ (დემეტრე მგალობელის, მდი-
ვანმწიგნობრის ძმა) 384 (ანდ. 4)
ბეუნ სარიდანის ძე, არაგვის ერისთა-
ვი 381 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 3)
ბერა 397 (ანდ. 24)
ბერიძე ვახტანგ 356:6 (შენ.); 317:23
(შენ. 5); 356:6 (შენ.); 399:II (შენ.
6)
ბერძენოვი სვიმონ (დიაჩოქი) 311
(ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
ბესარიონ (პატრიარქი) იხ. ორბელი-
შვილი ბესარიონ
ბესარიონ კათალიკოსი იხ. ორბელი-
შვილი ბესარიონ
ბიბიანა ქალწული 303 (შენ. 8)
ბილოს (წმ. მოწ.) 382:9
ბიძინა (წმ. მოწ.) იხ. ჩოლოყაშვილი
ბიძინა
ბრეგაძე დავით 317:23 (შენ. 5)

ბრეგაძე თამარ 345; 362:I ბ 32 (შენ. 2), II (შენ. 2), III (შენ), V (შენ.); 365 (შენ. 3 ა); 381:14 (შენ. 2); 382:21 (შენ.); 394:VIII (შენ.); 395:4

(შენ.); 13 (შენ.); 400:1 (შენ. 4), 2 (შენ.), 4 (შენ.)
 ბრიმოს (მოწ.) 303 (შენ. 8)
 ბროსე მარი 381:41 (შენ.)

ბ

გაბაშვილი ზაქარია 301:1 (შენ. 3 ბ)
 გაბაშვილი ოსე ზაქარიას ძე 301 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ. 2 ა, 3 ბ, 3 გ)
 გაბიძაშვილი ენრიკო 344:3; 366 (შენ. 7); 379 (შენ. 5); 380 (შენ. 5); 386 (შენ. 6)
 გაბრიელ 365 (მინაწ. 11)
 გაბრიელ 397 (ანდ. 14, 27)
 გაბრიელ (ათონელი, ეფთუმე მთაწმიდლის ძმა) 386 (შენ. 2)
 გაბრიელ (გადამწერი) 359 (ტექნიკ. აღწ.)
 გაბრიელ (გადამწერი) 362 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2)
 გაბრიელ (ანა არაგვის ერისთვის, ბეჟან სარიდანის ძის ასულის ძე). იხ. გრიგოლ ყოფილი გაბრიელ
 გაბრიელ იხ. ჭინჭარაძე გაბრიელ
 გაბრიელ ბერი იხ. გრიგოლ ყოფილი გაბრიელ
 გაბრიელ დეკანოზი 389 (ანდ. 4)
 გაბრიელ მთავარანგელოზი 385 (მინაწ. 2); 387 (მინაწ. 2); 386 (შენ. 1 დ); 388 (მინაწ. 3)
 გაბრიელ მცირე 341 (შენ. 1)
 გაბრიელ ხუცესი 386 (შენ. 1 ზ)
 გაბრიელ ბერი (გადამწერი) იხ. გრიგოლ-ყოფილი გაბრიელ
 გაბრიელ ეპარხოზი ალექსანდრიის ქალაქისა 381:35; 382:71
 გაიანე (წმ.) 382:74
 გაიოზ არხიმანდრიტი იხ. გაიოზ რექტორი
 გაიოზ რექტორი 314 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2); 328 (შენ. 1, 3 ა, 3 ბ, 8); 334 (შენ. 3, 4)
 გაიოს არხიდაკონი იხ. გაიოზ რექტორი
 გალდავა მათე 305 (მინაწ. 2)
 გარბიტი უ. 397:4 (შენ. 3)

გაჩიჩილაძე ია 354 (მინაწ. შენ.); 355:2 (შენ.), (მინაწ. 2 (შენ.)); 356:6 (შენ.)
 გაწერელია აკაკი 303 (მინაწ. 4 (შენ. 3))
 გელასია (ღირსი ღვთაყვანი) 400:1 (შენ. 1 ნთ)
 გენადი კოსტანტინეპოლელი 323:2
 გერასიმე ნიკიელი 323:1 (შენ. 4)
 გერმანე 397 (ანდ. 6)
 გერმანე (ავტორი) იხ. გერმანე კოსტანტინეპოლელი
 გერმანე კოსტანტინეპოლელი 301:2 (შენ. ე 8); 343 (შენ. 1 ია); 352:1 (შენ.); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 გერმანე მღვდელ-მონაზონი 365 (მინაწ. 16, 20)
 გერმანე პატრიარხი იხ. გერმანე კოსტანტინეპოლელი
 გერმანოზ (ავტორი) იხ. გერმანე კოსტანტინეპოლელი
 გერმანოზ კოსტანტინეპოლელი იხ. გერმანე კოსტანტინეპოლელი
 გიორგი 388 (მინაწ. 31)
 გიორგი 365 (მინაწ. 6, 19)
 გიორგი იხ. ინასარიძე გიორგი
 გიორგი (გადამწერი) 392 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 4)
 გიორგი (ავტორი) 383:2 (შენ. 1); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 გიორგი ათონელი იხ. გიორგი მთაწმიდელი
 გიორგი ანჩისხატის დეკანოზი (გადამწერი) 334 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 გიორგი ბერი 365 (მინაწ. 8, 19)
 გიორგი დაყუდებული 397:6 (ანდ. 51)
 გიორგი დოდორქელი (ხუცეს-მონაზონი) 386 (შენ. 1 ზ)

- გიორგი თარგმანი იხ. გიორგი მთაწმიდელი
- გიორგი კედრინი 301:2 (შენ. ე 7)
- გიორგი XI მეფე (შაჰნავაზის ძე) 308:4 (შენ. 1); 363 (შენ. 2)
- გიორგი XII მეფე (ერეკლე II-ის ძე) 317 (მინაწ. 2); 330 (შენ. 2); 351 (მინაწ. 1); 355:2
- გიორგი მთავარმოწამე (წმ.) 308:3; 332; 360:1, 2; 366 (ანდ. 1, 8, 12, 13, 14); 379 (ანდ. 3, 5, 7); 380 (ანდ. 1, 4, 6, 9); 381:8, 9 (ანდ. 1); 382:2, 2 (შენ. 2), (მინაწ. 1); 383 (ანდ. 1, 2); 384 (ანდ. 5); 386 (შენ. 1 ზ); 393:21, 66; 395:1, 1 (შენ. 1); 398 (ანდ.)
- გიორგი მთაწმიდელი 309 (ტექნიკ. აღწ.); 322:13; 326:4 (შენ.); 350 (შენ. 1 ბ, 3); 351 (შენ. 1 ბ, 4); 352:3 (შენ.); 354 (შენ.); 357 (ტექნიკ. აღწ.); (შენ. 4), (ანდ.); 361 (შენ. 1); 376; 380 (შენ. 2); 381:18 (შენ.), 44 (შენ.); 382:60; 386 (შენ. 1 ზ, 2); 388 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 6); 392 (შენ. 3); 393:85; 395:6 (შენ.); 399: I 48 (შენ.)
- გიორგი მოწამე იხ. გიორგი მთავარმოწამე
- გიორგი მცირე 376
- გიორგი ნიკომიდიელი 382:52; 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ)
- გიორგი სვიკელი (ავტორი) 387 (შენ. 2 ბ)
- გიორგი სიკიოტელი (ავტორი) 387 (შენ. 2 ბ)
- გიორგი სკილეელი (ავტორი) 387 (შენ. 2 ბ)
- გიორგი ძლევამოსილი 301:2 (შენ. ა 83)
- გიორგი ხუცესი 397 (ანდ. 47)
- გიორგი ხუცეს-მონაზონი იხ. გიორგი მთაწმიდელი
- გიორგი ჭოჭიკი 397 (ანდ. 25)
- გიუნაშვილი ელგუჯა 344:2 (შენ. 2), 3 (შენ.)
- გობრონ იხ. მიხაილი, რომელსა ეწოლა გობრონ
- გოგუაძე ნარგიზა 381:33 (შენ.), 37 (შენ.); 382:5 (შენ. 2), 9 (შენ. 2), 11 (შენ. 3), 13 (შენ.), 20 (შენ. 2), 24 (შენ. 2)
- გორგაძე სერგი 321 (მინაწ.)
- გოჯიაშვილი ბერი ხამხაძე 394 (მინაწ.)
- გრიგოლ იხ. გრიგოლ ყოფილი გაბრიელ
- გრიგოლ (საგ. ავტორი) 366 (შენ. 4); 393 (შენ. 3 ბ)
- გრიგოლ||გრიგორ (ავტორი) იხ. გრიგოლ დოდორქელი ვახვახიშვილი
- გრიგოლ ბერი 388 (მინაწ. 15)
- გრიგოლ დოდორქელი, ვახვახიშვილი 387 (შენ. 2 ა); 393:109 (შენ. 3 ბ)
- გრიგოლ დიოლოლოსი იხ. გრიგოლ ჰრომთა პაპი, დიოლოლოსი
- გრიგოლ ნეოკესარიელი, საკვირველთმოქმედი 382:49, 50; 393:26; 394:V
- გრიგოლ ნოსელი 382:50; 388 (შენ. 2 გ); 393:48; 394:IV, V, IX
- გრიგოლ პართეველი 393:9
- გრიგოლ ღვთისმეტყველი 301:2 (შენ. ა 26, 27, 30); 315; 342:7; 393:54; 394:III, VI, VII 25; 395:15
- გრიგოლ ყოფილი გაბრიელ (ბეჟან არაგვის ერისთავის ქალის ანნას ვაჟი) 381:49 (შენ. 1); 400 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2, 5), (მინაწ. 5); 395 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2)
- გრიგოლ ხანძთელი 366 (შენ. 2); 387 (შენ. 1); 399:I 48 (შენ.)
- გრიგოლ ჰრომთა პაპი, დიოლოლოსი 398:4
- გრიგორ იხ. ერისთავი გიორგი
- გრიგორ (მხატვარი) იხ. მესხიშვილი
- გრიგორ (მხატვარი, დეკანოზი)
- გრიგორ აკრაკანტელი 301:1 (შენ. 1 მზ)
- გულიევი საბა (მღვდელი) 307 (მინაწ. 1, 3)
- გუნცაძე გიორგი (მეუღლე, ჩხეიძის ასული მარიამ) 388 (მინაწ. 5)
- გუშნაღ იხ. მარზაპან უსკულო

- დავით 397 (ანდ. 4, 6, 28)
 დავით 388 (მინაწ. 23)
 დავით (მთარგმნელი ასურეთის ენიდ-გან) 322:14 (შენ. 2)
 დავით 384 (შენ.)
 დავით (არგვეთის მთავარი, წმ. მოწ.) 387 (შენ. 1); 399:I 48 (შენ.)
 დავით (არაკვის ერისთვის რაფაილის ძე) 381 (მინაწ. 4 ე)
 დავით (გიორგი XII-ის ძე) იხ. დავით ბატონიშვილი
 დავით მეფის ძე (კეთილმორწმუნე) იხ. დავით ბატონიშვილი, გიორგი XII-ის ძე)
 დავით (მღვდელი) 400 (მინაწ. 7)
 დავით (წმ. მოწ.) 386 (შენ. 2); 399:I 48 (შენ.)
 დავით III აღმაშენებელი 379 (შენ. 2); 385 (შენ. 1); 386 (შენ. 1 ზ)
 დავით ბატონიშვილი (გიორგი XII-ის ძე) 317 (მინაწ. 2); 330, (შენ. 2, 3); 355:2
 დავით ბატონიშვილი (ბაგრატ ბატონიშვილის ძე) 351 (მინაწ. 1); 355:2
 დავით გარეჯელი 386 (შენ. 1 გ, 1 ზ); 393:109
 დავით მეფე 363 (მინაწ. 3)
 დავით მეფე (ერეკლე I-ის ძე) 384 (ანდ. 5)
 დავით მეფე (შემდგომში დავით გარეჯის ბერი) 400 (მინაწ. 4)
 დავით რექტორი 302 (შენ. 3); 314 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2, 3)
 დავით წინასწარმეტყველი 351 (ტექნიკ. აღწ.)
 დავითაშვილი ბერა 398 (მინაწ. 4)
 დამიანე (წმ. უკეცხლოთ მკურნალი) 301 (ტექნიკ. აღწ.), 1, 1 (შენ. 2 გ); 382:29, 30; 393:19, 86
 დანელია კორნელი 369 (შენ. 3); 390 (შენ. 5)
 დანიელ ბერი 365 (მინაწ. 10)
 დანიელ მესუეტე 397:6
 დანიელ პატრიკი 326:19; 382:84 (შენ. 2)
 დანიელ წინასწარმეტყველი 393:37
 დანიელ 301:1 (შენ. 1 ნე)
 დარია (ერეკლე II-ის მეუღლე) 355:1 (შენ. 1)
 დარიბაჯან (მოგვთა მეფე) 400 (მინაწ. 3)
 დედისიმედი (ყვარყვარე ათაბაგის მეუღლე) 351 (ანდ. 3)
 დემეტრე დიკონი იხ. დემეტრე მგალობელი (გადამწერი)
 დემეტრე მგალობელი (გადამწერი) 366 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 3 ა), (ანდ. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 14); 384 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2, 3, 5)
 დემეტრე მდივან-მწიგნობარი იხ. დემეტრე მგალობელი (გადამწერი)
 დემეტრე ცოდვილი იხ. დემეტრე მგალობელი (გადამწერი)
 დემოკრიტე 314:იბ
 დეოკლიტიანე||დიოკლეტიანე მეფე (უსჯულო) 308:3; 335:2; 381:11, 27, 31, 37; 382:6, 10, 14, 15, 30, 72, 74, 82
 დიდუმი (წიგნთა აღმწერელი) 400:1 (შენ. 1 დ)
 დიმიტრი იხ. ბაგრატიონი დიმიტრი დავითის ძე
 დიმიტრი (წმ. მოწ.) იხ. დიმიტრი თესალონიკელი
 დიმიტრი (გადამწერი) 382 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 10)
 დიმიტრი თესალონიკელი 381:10; 382:84; 393:18; 395:13
 დიმიტრი მეფე (საგ. ავტორი) იხ. ბაგრატიონი დიმიტრი დავითის ძე
 დიმიტრი მთავარმოწამე იხ. დიმიტრი თესალონიკელი
 დიმიტრი როსტოელი 386 (შენ. 1 ზ)
 დიოგენ კინიკი 314:ით
 დიოდორე (პერგეს მთავარი, უკეთუარი) 382:23
 დიოკლია მონაზონი 400:1 (შენ. 1 აა)
 დიოკლიტიანე უსჯულო იხ. დეოკლიტიანე მეფე (უსჯულო)
 დიომიდე (წმ.) 348
 დიონ (მოწ.) 381:30; 382:17

დიონისე არეოპაგელი (ათინელი ეპისკოპოსი) 346:1 (შენ. 1 გ); 381:26; 382:7, 20, 32; 393:11; 395:2
 დიონოსი (წმ.) 392 (შენ. 3 ა)
 დიონოსი ათინელი იხ. დიონისე არეოპაგელი (ათინელი ეპისკოპოსი)
 დიოსკორე 319:5
 დოდო (ლირსი მამა, გარეჯელი) 386 (შენ. 1 ბ); 393:108
 დოლაქიძე მანანა 344:3 (შენ.)
 დოლიძე ისიდორე 381:46 (შენ. 3)
 დომენტი (მღვდელ-მონაზონი) 382 (მინაწ. 13, 15)

დომენტი (პატრიარქი) იხ. დომენტი კათალიკოსი
 დომენტი კათალიკოსი (ლეონის ძე) 317:21; 355:1 (შენ. 1)
 დომენტიანოს მეფე (რომის) 303 (შენ. 18)
 დორეთე თეზაიდელი 400:1 (შენ. 1 ბ)
 დორეთეოს (წმ.) 400:1 (შენ. 1 ლ)
 დოსითე (გადამწერი) 397 (ტექნიკ. აღწ.), 4 (შენ. 2), (ანდ. 11, 16, 18, 22, 29, 31, 32)
 დროსი (წმ. მოწ.) იხ. ანუსია (წმ. მოწ.)

ე

ეგაიოს აბბა 303 (შენ. 8)
 ეგნატე||ეგნატი (წმ.) იხ. ეგნატი ანტიოქელი
 ეგნატი (საგ. ავტ.) 366 (შენ. 4); 380 (შენ. 3 გ); 386 (შენ. 3 ა); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 ეგნატი ანტიოქელი 303 (შენ. 8); 382:31, (მინაწ. 14); 393:39, 57
 ეგნატი თესალონიკელი 323:1 (შენ. 4)
 ეგნატი ღმერთშემოსილი (წმ.) იხ. ეგნატი ანტიოქელი
 ევა (ბიბლ.) 400 (მინაწ. 3)
 ევაგრე (ავტორი) 382:42
 ევაგენია (წმ. მოწ.) 382:79, 80
 ევდოკია (წმ. მოწ.) 386
 ევდუქსიოს (წმ. მოწ.) 392
 ევვოლო (წმ. მოწ.) 387
 ევლოგ 400:1 (შენ. 1 კა)
 ევთიმი იხ. ევთუმე მთაწმიდელი
 ევთიმი დიდი [პალესტინელი] 301:2 (შენ. ა 24)
 ევპრაქსია (წმ. დედა) 393:95
 ევსევი ეპისკოპოსი პალესტინის კესარიისა 301:2 (შენ. ე 5)
 ევსევი იერომონახი (გადამწერი) 313 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 1, 2)
 ევსტათი||ევსტატი (წმ. მოწ.) 382:41; 393:6; 395:10
 ევსტათი მცხეთელი (წმ. მოწ.) 380 (შენ. 2); 386 (შენ. 2); 393:96; 399: I 48 (შენ.)

ევტროპიოს 301:1 (შენ. 1 მბ)
 ევფემია (წმ. მოწ.) 381:27; 382:72
 ევჭრასი (წმ. მოწ.) 301:2 (შენ. ა 21)
 ევრა (მამა) 397 (ანდ. 26, 29)
 ეკატერინა I ალექსის ასული (იმპერატრიცა რუსეთისა) 386 (შენ. 1 მ)
 ეკატერინა II ალექსეევნა (მეუღლე პეტრე თეოდორეს ძისა) 310 (შენ. 3 ბ), 355 (შენ. 1)
 ეკატერინა (ქალწულმოწამე) 301:1 (შენ. 1 მმ)
 ეკატერინე (წმ. მოწ.) 382:54
 ელენა (ერეკლე II-ის ასული) 395 (მინაწ. 12)
 ელენა დედოფალი (ბერძენთა) 381:13; 393:75
 ელენე (წმ.) იხ. ელენა დედოფალი (ბერძენთა)
 ელია (წმ.) 400:1 (შენ. 1 კთ)
 ელია თეზბიდელი 393:93
 ელია პალესტინელი 400:1 (შენ. 1 ნბ)
 ელია წინასწარმეტყველი 368 (შენ.); 393:93
 ელიაზარ (მაკაბელი) 365 (მინაწ. 25)
 ელიაზარ (მაკაბელთა მოძღუარი) 393:97
 ელისაბედ (ბიბლ.) 303 (შენ. 8, 9)
 ელისაბედ (იოანე ნათლისმცემლის დედა) 381:21; 382:25
 ელისაბედ ალექსის ასული (მეუღლე ალექსანდრე I-ის) 355:1 (შენ. 1)

- ელისაბედ პეტრეს ასული (იმპერატრი-
 ცა) 310 (შენ. 3 ბ); 355:1 (შენ. 1)
 389 (ანდ. 5)
- ელისბარ ქსნის ერისთავი (წმ. მოწ.)
 387 (შენ. 1); 399:I 48 (შენ.)
- ელისე წინასწარმეტყველი 301:2 (შენ.
 ა 6); 393:80
- ელზიდი კაბაღუყიელი 400:1 (შენ. 1
 მთ)
- ემპიდოკლე 314:იგ
- ეპიგოანე 381:33
- ეპიკურე 314:კ, კა
- ეპიმახო (წმ. მოწ.) 382:34
- ეპიმენიდ 314:ზ
- ეპიფანე (გალამწერი) 382 (ტექნიკ.
 აღწ.), 13 (ანდ. 1, 7, 8)
- ეპიფანე მთავარი 382:64
- ერეკლე (მეფე ბერძენთა) 347:5 (შენ.
 2)
- ერეკლე I მეფე (ქართველთა) 366
 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.); 379 (ტექნიკ.
 აღწ.); 380 (ტექნიკ. აღწ.); 383 (ტექ-
 ნიკ. აღწ.), (ანდ. 2)
- ერეკლე II მეფე (ქართველთა) 310
 (მინაწ. 1); 317:23, 23 (შენ. 1, 2, 3);
 329 (ანდ.); 333 (შენ. 4, 6); 334
 (შენ. 6); 355:1 (შენ. 1), 2; 365 (მი-
 ნაწ. 17); 395 (მინაწ. 12); 400 (მი-
 ნაწ. 4)
- ერეპიოს (ავტორი) 381:23
- ერისთავი ბეჟან 363 (მინაწ. 2)
- ერისთავი დავით 395 (მინაწ. 4)
- ერისთავი გიორგი 395 (მინაწ. 5, 10)
- ერისთავი რაფიელ 321 (შენ. 1)
- ერმოგინე 387; 399:I 48
- ესაია 400:1 (შენ. 1 იდ)
- ეუდო (მოწ.) 399:I 48
- ეფთვიმე 329 (მინაწ. 4)
- ეფთვიმე 391 (მინაწ. 1)
- ეფთვიმე (წმ. მამა) 393:53
- ეფთვმე ათონელი იხ. ეფთვმე მთაწმი-
 დელი
- ეფთვმე მთაწმიდელი 322:13; 326:1
 (შენ. 1), 2 (შენ.), 3 (შენ.), 5 (შენ.),
 6 (შენ.), 7 (შენ.); 335:4 (შენ.); 337:
- :1; 344:1; 351 (შენ. 1 ბ); 354 (შენ.);
 362:IV (შენ. 2, 3); 365 (შენ. 2);
 371 (შენ.); 380 (შენ. 2); 381:9 (შენ.),
 16 (შენ.), 46, 46 (შენ. 1); 382:2
 (შენ. 2), 10 (შენ. 1), 23 (შენ.), 39
 (შენ.), 42 (შენ.), 43 (შენ.), 47 (შენ.
 1), 55 (შენ.), 58 (შენ.); 386 (შენ.
 2); 389 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 3),
 (ანდ. 3); 391 (შენ. 2); 393:74. 394:
 :I (შენ.), II (შენ.), III (შენ.), IV
 (შენ. 2), VI (შენ.), VII (შენ.), VII
 25 (შენ. 1), IX (შენ.), X (შენ.);
 395:8 (შენ.), 15 (შენ. 1); 396 (ტექ-
 ნიკ. აღწ.); 397:1 (შენ. 1), 2 (შენ.
 3), 3 (შენ. 2); 399:I 48 (შენ.); 400:
 :3 (შენ.), 5 (შენ.)
- ეფრემ (გალამწერი) 305 (ტექნიკ. აღწ.),
 (ანდ.)
- ეფრემ („ალექსიანი“) 308:1
- ეფრემ (ავტორი) 366 (შენ. 4); 393
 (შენ. 3 ბ)
- ეფრემ (ლოცვის ავტორი) 352:3 (შენ.)
- ეფრემ ასური 312:7; 326:1, 2; 362:I,
 I ა 1, I ა 19, I ბ 1, I ბ 17, I ბ 18, 32;
 381:20, 39; 382:46, 78; 391 (მინაწ.
 7); 393:56
- ეფრემ ედესელი დიაკონი 400:1 (შენ.
 1 ლთ)
- ეფრემ თარგმანი იხ. ეფრემ მცირე
- ეფრემ კარი (ავტორი) იხ. ეფრემ კა-
 რელი
- ეფრემ კარელი (ავტორი) 386 (შენ. 3 ა);
 387 (შენ. 2 ბ)
- ეფრემ მცირე 342:7 (შენ.); 362 I ბ
 32 (შენ. 1, 2), II (შენ. 2), III (შენ.),
 IV (შენ. 3), V (შენ.); 381:14 (შენ.
 2), 17 (შენ.), 19 (შენ.); 382:21 (შენ.),
 40 (შენ.), 50 (შენ.), 52 (შენ. 2), 56
 (შენ.), 59 (შენ.), 62 (შენ.); 390
 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 5); 391 (ტექ-
 ნიკ. აღწ.); 394:V (შენ.), VIII (შენ.);
 395:4 (შენ.), 13 (შენ.); 400:1 (შენ.
 4)
- ექვთიმე ათონელი იხ. ეფთვმე მთა-
 წმიდელი

ვაკილა (მღვდელ-მოწამე) 319:1
 ვალენტი (იმპერატორი) 326:8
 ვალენტინე მეფე 382:80
 ვარაზ-ბაკურ (მეფე ქართველთა) 393:
 :30
 ვარაზ-ვაჩე (გადამწერი) 397:5 (შენ.),
 (ანდ. 40)
 ვარვარა (არაგვის ერისთვის რაფაი-
 ლის ძის დავითის ასული) 381 (მი-
 ნაწ. 4 ე)
 ვარლამ (ღირსი მამა) 301:1 (შენ. 1 მე,
 1 ნა); 312:8
 ვასილი დიდი იხ. ბასილი დიდი
 ვასილი ეპისკოპოსი იხ. ბასილი დიდი
 ვასილი ოპრატი 342:10, 10 (შენ.)
 ვაშაყმაძე ნიკოლოზ (მეუღლე — შამა-
 ლუხ) 365 (მინაწ. 23)
 ვახვახიშვილი გრიგოლ იხ. გრიგოლ
 დოდორქელი
 ვახტანგ ბატონიშვილი (ერეკლე II-ის
 ძე) 317 (მინაწ. 5); 355:1 (შენ. 1)
 ვახტანგ V მეფე (ქართველთა) 386
 (შენ. 1 ზ)
 ვახტანგ VI მეფე (ქართველთა) 322:14
 (შენ. 1 ბ); 365 (მინაწ. 16)
 ვიას 314:ღ

ვიზანტოსი (აგტორი) 385 (შენ. 2 ბ);
 386 (შენ. 3 ა), 387 (შენ. 2 ბ)
 ვიტალი მონაზონი 312:6 (შენ. 1 ა)
 ვონიფანტე (წმ. მოწ.) 382:16
 ვარბაზ ჩიოღლან 360:3
 ვაქარია (გადამწერი) იხ. მადინაშვილი
 ვაქარია
 ვაქარია (წმ.) 382 (მინაწ. 13)
 ვაქარია იხ. ვაქარია წინასწარმეტყ-
 ველი
 ვაქარია (გენათელი არქიმანდრიტი) 301
 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ. 2 ბ)
 ვაქარია ალავერდელი 392 (ტექნიკ.
 აღწ.), (ანდრ. 1, 2, 3)
 ვაქარია წინასწარმეტყველი *351 (შენ.
 2); 381:21, 22; 382:25, 26
 ვახარია მოძღვარი იხ. გაბაშვილი ვაქა-
 რია
 ზენონ 314:კბ
 ზენონ (წმ. მოწ.) 392
 ზენონ მეფე 381:35; 382:71
 ზინობ (წმ.) 382:33
 ზინობია (წმ.) 382:33
 ზოსიმე 301:2 (შენ. ა 77)
 ზოსიმე 395:9

თ

თადეოზ მოციქული 393:104
 თაღესი 314:ა, თ
 თამარ (დედოფალი) 355:1 (შენ. 1)
 თამარ ბერ[ი]ძის(ი) ასული 388 (მინაწ.
 13)
 თამარ მეფე (ქართველთა) 381:6
 თარხანოვი იოანე იხ. თარხნიშვილი
 იოანე ლუარსაბის ძე, პოლკოვნიკი
 თარხნიშვილი იოანე ლუარსაბის ძე,
 პოლკოვნიკი 318; 343 (მინაწ. 1, 2)
 თარხნიშვილი ლუარსაბ ზაზას ძე 347
 (მინაწ.)
 თაყაიშვილი ექვთიმე 354 (შენ.)
 თევდორე (აგტორი) 379 (შენ. 4)
 თევდოსი (წმ. მამა) 393:49
 თევდოსი დიდი 377 (შენ. 1)

თეიმურაზ ბატონიშვილი იხ. თეიმურაზ
 II მეფე
 თეიმურაზ ბატონიშვილი 349 (ტექნიკ.
 აღწ.), (ანდ. 1, 2), (მინაწ.)
 თეიმურაზ I მეფე (ქართველთა) 304
 (მინაწ. 3); 326:1; 327:1, 2; 382 (მი-
 ნაწ. 11)
 თეიმურაზ II მეფე 329 (ანდ.); 355:1
 (შენ. 1); 384 (ანდ. 5)
 თეკლა ქალწულმოწამე (პირველმოწა-
 მე) 382:73; 393:7
 თეკლე 327 (მინაწ. 5)
 თეოდორა (წმ. დედა) 381:35; 382:71
 თეოდორე (აგტორი) 383:2 (შენ. 1);
 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 თეოდორე (წმ.) 304:3

- თეოდორე (წმ.) იხ. თეოდორე პერღელი (წმ. მოწ.)
 თეოდორე ეპისკოპოსი 303 (შენ. 8)
 თეოდორე მთავარმოწამე 383:1 (შენ.); 388 (მინაწ. 1)
 თეოდორე მოწამე იხ. თეოდორე მთავარმოწამე
 თეოდორე პერღელი (წმ. მოწ.) 382:23
 თეოდორე საბაწმიდელი ხუცეხი (ქართველი) 381:46
 თეოდორე სერბი (სალოსი) 360:4
 თეოდორე სტოდიელი (აღმსარებელი) 383:1 (შენ.); 388 (შენ. 2 ა)
 თეოდორე სტრატილატი 382:43; 388 (შენ. 2 ბ), (მინაწ. 1); 393:78
 თეოდორე ტირონი 301:2 (შენ. ა 46); 388 (მინაწ. 1)
 თეოდორე ღვთისმოშიში 362:I ა 1
 თეოდოსი (ავტორი) 392 (შენ. 3 ბ)

O

- იაკინთე მოწამე 303 (შენ. 8)
 იაკობ (წმ.) 301:1 (შენ. 1 ბ)
 იაკობ (ძმა უფლისა) იხ. იაკობ მოციქული
 იაკობ აღფესი (მოციქული) 393:13
 იაკობ მონაზონი 400:1 (შენ. 1 მზ)
 იაკობ მოციქული (ძმა უფლისა) 382:51, 66; 393:17
 იაკობ მოციქული (იოანე ღვთისმეტყველის ძმა) 303 (შენ. 8); 393:68
 იაკობ სპარსი, დაჭრილი (წმ. მოწ.) 313:2
 იეფემია (წმ.) 303 (შენ. 8)
 იეზეკელი (ავტორი) 342:4
 იერემია (გადამწერი) 382 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2, 3, 4, 5)
 იერემია კოსტანტინეპოლელი 301:2 (შენ. ე 2); 323:1, 1 (შენ. 4)
 იეფთაეს 377 (შენ. 1)
 ივლიანა ქალწული, კესარიელი 400:1 (შენ. 1 მზ)
 ივლიანე ელესელი 400:1 (შენ. 1 მა)
 ივლიანე მეფე (უხუჯლო) 301 (შენ. ა 75); 382:49
 ივლიოს (წმ. მოწ.) 381:30; 382:17
- თეოდოსი (არკადი ბერძენთა მეფის მე) 312:2
 თეოდოსი მეფე (ბერძენთა) 301:1 (შენ. 1 მე)
 თეოდოტე (წმ.) 382:29
 თეონ (წმ. მოწ.) 382:9
 თეოსტირიკტა მონაზონი (ავტორი) 343 (შენ. 1 ი)
 თეოტიმოს (ავტორი) 335:1
 თეოფანე (ავტორი) 366 (შენ. 4); 380 (შენ. 3 გ); 383:2 (შენ. 1); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 თეოფილე (ავტორი) 392 (შენ. 3 ბ)
 თომა აჭვინელი (წმ.) 303 (შენ. 8, 9)
 თომა მოციქული 393:12
 თომაილა (ავტორი) 381:31 (შენ.); 382:6 (შენ.)
- ივილიტა (წმ. მოწ.) 382:12; 393:90
 ივილიტა მოწამე 394:VII 3
 ილარიონ დიდი (წმ.) 393:16
 ილარიონ კახი (მოწ.) 399:I 48 (შენ.)
 ილარიონ ქართველი 366 (შენ. 2); 387 (შენ. 1); 393:27
 ილია (მეუღლანოე ეგვიპტეში) 301:2 (შენ. ა 2)
 ილია მინიატი 381:40, 49 (შენ. 2 ა)
 იმნაიშვილი ივანე 357 (შენ. 3); 381:20 (შენ.); 382:11 (შენ. 2), 24 (შენ. 1), 46 (შენ.); 397:2 (შენ. 2)
 ინასარიძე ავთანდილ 388 (მინაწ. 7)
 ინასარიძე გიორგი 388 (მინაწ. 6, 8, 9, 35)
 ინასარიძე ვედემონ (მღვდელმონაზონი) 388 (შენ. 7), (მინაწ. 1, 3)
 ინოკენტი (ეპისკოპოსი კამჩატკისა, კურილიისა და ალუტისა) იხ. ბენიამენოვი იოანე (დეკანოზი)
 ინოკენტი ხუცეხი 400:1 (შენ. 1 მგ)
 ინოკენტი II პაპი 303 (შენ. 17)
 ინოკენტი III პაპი 303 (შენ. 17)
 იოაკიმ (წმ.) 393:95; 395:12
 იოანე 397 (ანდ. 6, 33)

- იოანე 351 (ანდ. 5)
 იოანე იხ. იოანე ნათლისმცემელი
 იოანე (წმ. მოწ.) 393:58, 83
 იოანე (ახალციხელი მღვდელი) 365 (მინაწ. 16)
 იოანე||იოვანე (ავტორი) 366 (შენ. 4); 379 (შენ. 4); 380 (შენ. 3 გ); 383:2 (შენ. 1); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 იოანე ათონელი იხ. იოანე მთაწმიდელი
 იოანე ბატონიშვილი (ერეკლე II-ის ძე) 317 (მინაწ. 2)
 იოანე ბოდბელი მიტროპოლიტი 400 (მინაწ. 5)
 იოანე დამასკელი 338 (ტექნიკ. აღწ.); 347:2 (შენ. 2 დ); 352:1 (შენ.), 2 (შენ.), 8 (შენ.); 353 (შენ.); 381:18; 382:52 (შენ. 1), 56, 60, 69; 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 2); 393:31; 395:6
 იოანე დანგა 397:4 (ანდ. 1, 3, 6, 11, 30, 49)
 იოანე დეკანოზი იხ. ლარაძე ივანე (დეკანოზი)
 იოანე ევხაიტელი (ავტორი) 385 (შენ. 2 ბ)
 იოანე ზედაძნელი 380 (შენ. 2); 386 (შენ. 1 ზ, 2); 393:70; 399:I 48 (შენ.)
 იოანე მანგლელი 386 (შენ. 1 ზ)
 იოანე მთაწმიდელი 386 (შენ. 2); 389 (ანდ. 3); 396; 399:I 48 (შენ.)
 იოანე მმარხველი, კოსტანტინეპოლელი 344:1, 2
 იოანე მონაზონი 362:I 1
 იოანე მონაზონი (ავტორი) 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ)
 იოანე მონაზონი და მამასახლისი იხ. იოანე სინელი
 იოანე მოწყალე 301:1 (შენ. 1 ლთ); 312:6; 373:2; 382 (ტექნიკ. აღწ.), 6, 4, 64 (შენ.); 393:22
 იოანე ნათლისმცემელი 339:1; 347:7; 381:22, 23; 382:26, 44; 393:61, 77, 82, 105; 400:1 (შენ. 1 ლე)
 იოანე ოქროპირი 301:1 (შენ. 1 მბ, მგ), 2 (შენ. ა 30); 312, (შენ. 1 ა, ბ, გ, 2, 4); 317:6 (მინაწ. 4); 319:1; 347:2 (შენ. 2 ა, ზ, ტ, თ, იგ), 11 (შენ. 1 ბ); 352:3 (შენ.), 8 (შენ.); 365 (მინაწ. 1, 3, 19, 20); 366 (შენ. 3 ა); 371; 372; 373:1; 374 (შენ. 1); 375; 377, (შენ. 1, 4); 381:15, 21, 22, 25; 382:22, 25, 26, 65; 386 (შენ. 1 ზ); 389, (ანდ. 3); 393:5, 23, 55; 395:4; 396 (შენ. 2), (მინაწ. 3); 398:1
 იოანე პაპი 303 (შენ. 8)
 იოანე პეტრიწი 301:1 (შენ. 3 ბ); 342:1, 1 (შენ.), (ანდ.)
 იოანე რუსთველი, ქუაბულგოვის ძე 385 (მინაწ. 2); 386 (მინაწ. 3); 387 (მინაწ. 2); 389 (მინაწ. 4); 396 (მინაწ. 5)
 იოანე სინელი 326:1; 342:1
 იოანე ფილოსოფოსი იხ. იოანე სინელი
 იოანე ფილოსოფოსი (ქართველი ავტორი) 385 (შენ. 2 ა); 386 (შენ. 1 ზ, 3 ბ); 387 (შენ. 2 ა)
 იოანე ღვთისმეტყველი, მახარებელი 357 (ანდ.); 365 (მინაწ. 1, 15); 370:3; 382:47; 393:8, 68, 71; 395:8; 397:1, 2, 3 (ანდ. 29), (მინაწ. 2, 5)
 იოანე ჩანჩა (გადაწერილი) 350 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 იოანე წინამორბედი იხ. იოანე ნათლისმცემელი
 იობ (ბიბლ.) 377 (შენ. 1)
 იოდასაფ ინდოელი 312:8
 იოვანე (ავტორი) იხ. იოანე (საგ. ავტორი)
 იოვანე 388 (მინაწ. 16)
 იოვანე მახარებელი იხ. იოანე ღვთისმეტყველი
 იოვანე მუუდაბნოე 301:2 (შენ. ა 70)
 იონა იხ. იონა წინასწარმეტყველი
 იონა წინასწარმეტყველი 396 (მინაწ. 2)
 იონათან 377 (შენ. 1)
 იოსებ 327 (მინაწ. 2)
 იოსებ (ბიბლ.) 382:61; 400 (მინაწ. 3)
 იოსებ (ავტორი) 366 (შენ. 4); 379 (შენ. 4); 380 (შენ. 3 გ); 383:2 (შენ. 1); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 1 ზ, 3 ა);

- 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 იოსებ აბბა 387 (შენ. 1)
 იოსებ დეკანოზი იხ. ავალიანი იოსებ (დეკანოზი)
 იოსებ მართალი 383:2
 იოსებ მღვდელმონაზონი 397 (მინაწ. 17)
 იოსებ პატრიარქი საქართველოსი 355:1 (შენ. 1)
 იოსებ სამებელი 347:4 (შენ. 2)
 იოსებ შუჭნიერი (ბიბლ.) 312:7
 იოსებ ქორების. 397 (ანდ. 46)
 იოსებ წინამძღვარი (ავტორი) 393:109 (შენ. 3 ბ)
 იოსელიანი პლატონ 334 (შენ. 4)
 ირაკლი II მეფე იხ. ერეკლე II მეფე
 ირინე (წმ. მოწ.) 335:3; 380 (შენ. 3 ა); 381:29 (ანდ. 4)
 ირონ (წმ. მოწ.) 382:9
 ირონ ალექსანდრიელი 400:1 (შენ. 1 კვ)
 ისააკ (წმ. მოწ.) 386 (შენ. 1 ზ)
 ისაკ 365 (მინაწ. 3)
 ისაკ აღმსარებელი 326:9
 ისაკ განშორებული 352:3 (შენ.)
 ისე||ისო წილკნელი 385 (შენ. 1); 386 (შენ. 1 ზ); 399:I 48 (შენ.)
 ისეკია ლეკური 314:ით
 ისიდორე ალექსანდრიელი ხუცესი 400:1 (შენ. 1 ა)
 ისო ნავე 400 (მინაწ. 3)
 იულა იხ. იულა მოციქული
 იულა მოციქული 366 (ანდ. 14); 380 (შენ. 3 ა); 393:81
 იულონ ბატონიშვილი 397 (მინაწ. 10)
 კაკაბაძე სარგის 363 (შენ. 4)
 კალინიკე ირაკლიელი 323:1 (შენ. 4)
 კალინიკოს ვარნელი 323:1 (შენ. 4)
 კალისტე (წმ. მოწ.) 387; 399:I 48
 კალისტოს II პაპი 303 (შენ. 17)
 კანდიდა 400:1 (შენ. 1 ნწ)
 კანონიკე (წმ.) 382:18, 84 (შენ. 2)
 კაპიტონ შეყენებული 400:1 (შენ. 1 მბ)
 კასია მონაზონი 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა)
 კასიანე ჰრომაელი 362:III, IV, V; 400:2, 3, 4
 კასრაძე ნ. 379 (მინაწ.); 380 (მინაწ. 2)
 კასტორ (ნეტარი) 362:III, V; 400:2, 4
 კეკელიძე კ. 311 (შენ. 2); 313:1 (შენ.); 317:23 (შენ. 5); 319:1 (შენ.); 323:2 (შენ.); 326:1 (შენ. 1, 2), 2 (შენ.), 3 (შენ.), 4 (შენ.), 5 (შენ.), 6 (შენ.), 7 (შენ.); 329 (შენ. 1, 4); 335:1 (შენ. 2), 2 (შენ.), 3 (შენ.), 4 (შენ.); 337:1 (შენ.); 339:2 (შენ.), 3 (შენ. 1); 340 (შენ. 1); 341 (შენ. 1, 4); 342:1 (შენ. 1, 3), 2 (შენ.), 3 (შენ.), 4 (შენ.), 5 (შენ.), 7 (შენ.), 8 (შენ.); 344:2 (შენ. 1); 346:2 (შენ. 6); 354 (შენ.); 360:1 (შენ.), 4 (შენ.); 362:1 ბ 32 (შენ. 2), II (შენ. 2), III (შენ.), IV (შენ. 2), V (შენ.); 364 (შენ. 2); 365 (შენ. 2); 366 (შენ. 7); 370:1 (შენ.), 2 (შენ.), 3 (შენ. 1); 371 (შენ.); 373:1 (შენ. 2); 375 (შენ. 3); 379 (შენ. 5); 380 (შენ. 5); 381:5 (შენ.), 7 (შენ.), 9 (შენ.), 11 (შენ.), 12 (შენ. 2), 13 (შენ.), 15 (შენ. 2), 16 (შენ.), 18 (შენ.), 21 (შენ.), 24 (შენ.), 26 (შენ.), 27 (შენ.), 29 (შენ.), 30 (შენ.), 31 (შენ.), 32 (შენ.), 33 (შენ.), 34 (შენ.), 35 (შენ.), 36 (შენ.), 37 (შენ.), 38 (შენ.), 40 (შენ.), 41 (შენ. 2), 44 (შენ.), 46 (შენ. 2); 382:2 (შენ. 2), 4 (შენ.), 5 (შენ. 1, 2), 6 (შენ.), 7 (შენ.), 9 (შენ. 1, 2), 10 (შენ. 1), 11 (შენ. 3), 12 (შენ.), 13 (შენ.), 14 (შენ.), 15 (შენ.), 16 (შენ.), 17 (შენ.), 18 (შენ.), 19 (შენ.), 20 (შენ. 2), 22 (შენ.), 23 (შენ.), 24 (შენ. 2, 3), 26 (შენ.), 27 (შენ. 1), 29 (შენ. 2), 30 (შენ.), 31 (შენ.), 32 (შენ.), 33 (შენ.), 34 (შენ.), 38 (შენ.), 39 (შენ.), 40

(შენ.), 41 (შენ. 2, 42 (შენ.), 43 (შენ.), 45 (შენ.), 47 (შენ. 1), 48 (შენ.), 49 (შენ.), 50 (შენ.), 51 (შენ.), 52 (შენ. 2), 53 (შენ.), 55 (შენ.), 56 (შენ.), 57 (შენ.), 58 (შენ.), 60 (შენ.), 63 (შენ.), 66 (შენ.), 67 (შენ.), 68 (შენ. 2, 3), 71 (შენ.), 72 (შენ.), 73 (შენ.), 75 (შენ.), 76 (შენ.), 78 (შენ.), 79 (შენ.), 80 (შენ.), 82 (შენ.), 84 (შენ. 7); 385 (შენ. 5); 386 (შენ. 6); 387 (შენ. 5); 389 (შენ. 5); 390 (შენ. 1, 5); 391 (შენ. 4); 394:I (შენ.), II (შენ.), III (შენ.), IV (შენ. 2), V (შენ.), VI (შენ.), VII 24 (შენ.), 44 (შენ. 2), IX (შენ.), X (შენ.); 395: :1 (შენ. 2), 2 (შენ. 2), 3 (შენ. 1), 3 (შენ. 1, 2), 4 (შენ.), 5 (შენ.), 6 (შენ.), 7 (შენ.), 8 (შენ.), 9 (შენ.), 10 (შენ.), 11 (შენ. 2), 13 (შენ.), 15 (შენ. 1); 396 (შენ. 4); 397:1 (შენ. 3), 2 (შენ. 3), 3 (შენ. 3), 4 (შენ. 3), 6 (შენ. 1); 398:18 (შენ. 3); 399:II (შენ. 6); 400:1 (შენ. 4, 5), 2 (შენ.), 3 (შენ.), 4 (შენ.), 5 (შენ.)
 კელსი (წმ. მოწ.) 319:2
 კენჭაძე მახარებელი 388 (მინაწ. 36)
 კესარიო მთავარი 307 (მინაწ. 4)
 კვინოზ (ბოროტი) 370:3
 კვიპრიანე||კვიპრიანე (ავტორი) 366 (შენ. 4); 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 კვირიკე (წმ. მოწ.) 382:12; 393:90
 კვირილე აღექსანდრიელი 347:3 (შენ. ვ); 352:8 (შენ.)
 კვიროს (წმ. მოწ.) 393:58, 83
 კირილე იერუსალიმელი 322:7; 381:41

კლემენტოს ფლავიოსი 303 (შენ. 18)
 კლემენტოს (ნეტარი) იხ. კლემენტოს ჰრომთა პაპი
 კლემენტოს ჰრომთა პაპი 382:55, 66
 კლეოპულ 314:ვ
 კლიმი (ავტორი) 393:109 (შენ. 3 ბ)
 კოზიმიო აღმსარებელი 303 (შენ. 8)
 კოზმან (ავტორი) 366 (შენ. 4); 383:2 (შენ. 1); 392 (შენ. 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 კოზმან (წმ.) 301 (ტექნიკ. აღწ.), 1, 1 (შენ. 2 გ); 382:29, 30; 393:19, 86
 კოლეთა ქალწული 303 (შენ. 8)
 კონდიდოს (წმ. მოწ.) 303 (შენ. 8)
 კოსმა (წმ.) იხ. კოზმან (წმ.)
 კოსმა ვესტეტორი (ავტორი) 385 (შენ. 2 ბ)
 კოსმა მონაზონი 385 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა)
 კოსტა მეფე (ბერძენთა, კოსტანტინე დიდის ძე) 381:41; 382:54
 კოსტანტი ქართველი იხ. კოსტანტინე მთავარი (წმ. მოწ.)
 კოსტანტინე არგვეთის მთავარი (წმ. მოწ.) 387 (შენ. 1); 399:I 48 (შენ. ბ)
 კოსტანტინე ბატონიშვილი (იმერთა დედოფლის ანას ვაჟი) 301 (მინაწ. 1), (მინაწ. 2-ის შენ.)
 კოსტანტინე დიდი 342:9, 10; 344:1, 5; 381:12, 13, 41, 42; 393:75
 კოსტანტინე მეფე (ბერძენთა, ლეონ ბრძენის ძე) 399:I 54
 კოსტანტინე მეფე (ბერძენთა, მცირე მორწმუნე) 382:49
 კოსტანტინე მთავარი (ქართველი წმ. მოწ.) 366 (შენ. 2); 387 (შენ. 1)
 კრეზ (ლიდიელთა მეფე) 314 ლ

ლ

ლავსოე პრეპოსიტი 362:II, II (შენ. 1 ბ); 400:1, 1 (შენ. 2 გ)
 ლაზარე იხ. ჯინჭარაძე ლაზარე გაბრიელის ძე
 ლაზარე დიაკონი იხ. ჯინჭარაძე ლაზარე გაბრიელის ძე
 ლარაძე ბარბარე 310 (მინაწ. 1)

ლარაძე გიორგი (მეფე ერეკლეს კარის დეკანოზი) 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე დავით (დეკანოზი) 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე დიმიტრი 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე ეკატერინე 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე თამარ 310 (მინაწ. 1)

ლარაძე ივანე (დეკანოზი) 310 (მინაწ.
 1, 2)
 ლარაძე იოსებ 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე მართა 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე მარიამ 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე პეტრე 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე პროხორე იოანეს ძე 310 (მი-
 ნაწ. 1, 2)
 ლარაძე სოლომონ 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე ქეთევან 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე ხორეშან 310 (მინაწ. 1)
 ლარაძე ხორეშან 310 (მინაწ. 1)
 ლევან ბრძენი (იმპერატორი ბერძენ-
 თა) 399: I 54
 ლევან მეფე (შემდგომში დავით გარე-
 ჯის ბერი) 400 (მინაწ. 4)
 ლეონ (ერეკლე II-ის ძე) 355:1 (შენ.
 1)
 ლეონ დესპოტა (ავტორი) 387 (შენ.
 2 ბ)
 ლეონ პაპი 303:8 (შენ.)
 ლეონიძე გიორგი 303 (მინაწ. 4 (შენ.
 3))

ლეონტი 362:V; 400:4
 ლეონტი (წმ. მოწ.) 382:5
 ლეონტი (ავტორი) 386 (შენ. 3 ა)
 ლეონტი მაისტრასი (ავტორი) 387 (შენ.
 2 ბ)
 ლეონტიევი ალექსი 328 (შენ. 8)
 ლეონტიოს ნიკოპოლელი (ავტორი)
 397:5
 ლიკინოს||ლიკინიოს მეფე (უსჯულო)
 335:3; 381:29; 382:11
 ლოლაშვილი ივანე 303 (ანდ.), (მინაწ.
 4 (შენ. 2)); 334 (შენ. 4, 5); 342:1
 (შენ. 4)
 ლომინაძე 388 (მინაწ. 4)
 ლუარსაბ მეფე (ქართველთა წმ. მოწ.)
 379 (შენ. 2); 381 (მინაწ. 5); 386
 (შენ. 1 ზ, 2); 393:63; 399: I 48 (შენ.)
 ლუარსაბ მეღვინეთხუცესი 328 (მი-
 ნაწ. 1)
 ლუკა მახარებელი 357 (ანდ.); 393:14
 ლუკიანე უღვთო 382:48

6

მადინაშვილი ზაქარია (გადამწერი) 329
 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 მათე მახარებელი 357 (ანდ.), (მინაწ.
 2); 365 (მინაწ. 1); 393:25
 მაისურაძე მანანა 381:34 (შენ.); 382:
 :67 (შენ.)
 Макаев (პოლპორუჩიკი) 395 (მინაწ.
 2)
 მაკარი 397 (ანდ. 9, 12, 35)
 მაკარი (წმ. მოწ.) 392
 მაკარი (ჭაბუკი) 400:1 (შენ. 1 იე)
 მაკარი (მოსკოვის მიტროპოლიტი) 319:
 :5
 მაკარი ალექსანდრიელი 400:1 (შენ. 1
 იმ)
 მაკარი მეგუბტელი 400:1 (შენ. იზ)
 მაკარი ჰრომაელი 395:3
 მაკრინა მონაზონი (ავტორი) იხ. მა-
 რიამ ბატონიშვილი (ერეკლე I-ის
 ასული)
 მაკრინე მეფის ასული (ავტორი) იხ.

მარიამ ბატონიშვილი (ერეკლე I-ის
 ასული)
 მალაქია 304 (მინაწ. 2)
 მალაქსი (ავტორი) 385 (შენ. 2 ბ); 387
 (შენ. 2 ბ)
 მამისთული 388 (მინაწ. 29)
 მარგალიტა (დედოფალი) 303 (შენ. 8)
 მარჯაპან II მუშნაღ (უსჯულო) 393:96
 მართა (სვიმეონ მესვეტის დედა) 387;
 399: I 48
 მარი ნიკო 354 (შენ.)
 მარიამ (აბრამ მონაზონის ძმისწული)
 301:1 (შენ. 1 ლვ); 381:39; 382:78
 მარიამ ბატონიშვილი (ერეკლე I-ის
 ასული, ედიშერ ჩოლოყაშვილის მე-
 ულღე) 366 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1,
 8, 10, 12, 13, 14); 379 (ტექნიკ.
 აღწ.), (ანდ. 1, 3, 4, 5, 7); 380 (ტექ-
 ნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 4, 6, 9); 383
 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2); 384 (ტექ-

- ნიკ. აღწ.), (ანდ. 5, 6); 386 (შენ. 3 ბ); 387 (შენ. 2 ა)
- მარიამ მაგდანელი 393:94
- მარიამ მეგვიბტელი 335:4; 393:65
- მარიამ-ყოფილი მკრინა იხ. მარიამ ბატონიშვილი (ერეკლე I-ის ასული)
- მარინა||მარინე (წმ. მოწ.) 335:1, 1 (შენ. 1); 381:33; 382:13 (მინაწ. 7); 393:92
- მარკელე მოციქული 303 (შენ. 8)
- მარკიანე (კელმწიფე) 382:57; 395:10
- მარკოზ (გადამწერი) 365 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 4), (ანდ. 1, 4)
- მარკოზ მახარებელი 357 (ანდ.); 370:1; 393:67
- მარკოზ მონაზონი 352:1 (შენ.), 3; 400:1 (შენ. 1 იმ)
- მარკოს დიაკონი (აგტორი) 312:4
- მარკ-ავრელიანე ანტონინი 326:13
- მარჩილინოს 303 (შენ. 8)
- მატათა მოციქული (წმ.) 393:101
- მაქრაპაზ (მოგვთ მეფე) 400 (მინაწ. 3)
- მაქსენტი მეფე (ულმრთო) 382:54
- მაქსიმე (წმ.) იხ. მაქსიმე აღმსარებელი
- მაქსიმე აღმსარებელი 322:7; 337:1, 2; 382:81
- მაქსიმოანოს მეფე (ულმრთო) 313:3 319:5; 381:11, 32; 382:9, 10, 15, 30, 57; 395:13
- მაყაშვილი იოანე (ბოდბელი მიტროპოლიტი) 381 (მინაწ. 6)
- მაყაშვილი რევაზ 395 (მინაწ. 3, 7)
- მაწყვერელი მთავარეპისკოპოსი 382 (მინაწ. 6)
- მაჭავარიანი ელენე 351 (შენ. 5); 397:6 (შენ. 2)
- მახარებელი 388 (მინაწ. 32)
- მახარებელი (გადამწერი) 304 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 8)
- მახარებელი (გადამწერი) 380 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2, 3)
- მაჰხმადი 349
- მაგლობლიშვილი თამილა 381:12 (შენ. 2), 13 (შენ.)
- მეთოდი კოსტანტინეპოლელი (აგტორი) 344:4; 386 (შენ. 3 ა)
- მეთოდი პატრიარხი (აგტორი) იხ. მე-თოდი კოსტანტინეპოლელი
- მელანია მცირე 400:1 (შენ. 1 მე)
- მელანია ჰრომი 382:63; 400:1 (შენ. 1 მე), 1 (შენ. 1 ნე)
- მელეტი (წმ.) 301:2 (შენ. ა 44, 45)
- Меликсет-Бегов Л. 311 (შენ. 2)
- მელქიზედეკ (ბიბლ.) 381:7, 49 (შენ. 2 ა); 394:X; 400:5
- მენაბდე ლევან 303 (მინაწ. 4 (შენ. 3))
- მესხი დავით (მთარგმნელი) 346:2 (შენ. 5)
- მესხიშვილი ალექსი გრიგოლის ძე (ან-ჩისხატის დეკანოზი) 344 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.), (მინაწ. 3); 399 (ტექნიკ. აღწ.), II (შენ. 6), (ანდ. 1, 2, 3)
- მესხიშვილი გრიგოლ (მხატვარი დეკანოზი) 399 (ანდ. 2)
- მესხიშვილი დავით ალექსის ძე 342 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
- მესხიშვილი ტარასი იხ. ალექსი-მესხიშვილი ტარასი
- მეტრეველი ელენე 317:23 (შენ. 5); 338 (შენ. 6); 345; 381:14 (შენ. 2), 15 (შენ. 1), 17 (შენ.), 19 (შენ.); 382:21 (შენ.), 59, 62
- მელვინეთუხუცესი ლუარსაბ (პორუჩიკი) 301 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.); 328 (მინაწ.)
- მზეკაბუჯ ყვარყვარეს ძე (პატრონი) 351 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 1, 2, 3, 4)
- მზისთანადარ 382 (მინაწ. 16)
- მირიან ირაკლის ძე, ბატონიშვილი (მთარგმნელი) 381:40 (შენ.)
- მირიან მეფე (ქართველთა) 393:30
- მირიანაშვილი რ. 364 (შენ. 2)
- მისაელ (წმ.) 393:37
- მიტროფანე კოსტანტინეპოლელი 342:9; 344:5
- მიქაელ მთავარანგელოზი 301:1 (შენ. 1 იზ); 385 (მინაწ. 2); 387 (მინაწ. 2, 3); 388 (მინაწ. 3); 393:20, 89; 400 (მინაწ. 3)
- მიქაელ სვიმონწმიდელი 382:56
- მიქაელ ქართველი (წმ. მოწ.) იხ. მიხაილ, რომელსა ეწოდა გობრონ

მიქია 397 (ანდ. 13)
 მიხაელ მეფე (ბერძენთა) 342:10
 მიხაილ (გაღამწერი) 333 (ტექნიკ. აღწ.),
 (ანდ.)
 მიხაილ 327
 მიხაილ (ავტორი) 386 (შენ. 3 ბ); 387
 (შენ. 2 ა)
 მიხაილ მთავარანგელოზი იხ. მიქაელ
 მთავარანგელოზი
 მიხაილ, რომელსა ეწოდა გობრონ (ქარ-
 თველ მოწ.) 387 (შენ. 1); 393:26;
 399:I 48 (შენ.)
 მიხელ 397 (ანდ. 39)
 მორგიევი ვლადიმერ 307 (მინაწ. 3)

მოსე 397 (ანდ. 8, 17)
 მოსე (წმ.) იხ. მოსე წინასწარმეტყვე-
 ლი
 მოსე ბრძენი იხ. მოსე წინასწარმეტყ-
 ველი
 მოსე სჯულმდებელი იხ. მოსე წინას-
 წარმეტყველი
 მოსე შავი (აგაზაკთ მთავარი) 400:1
 (შენ. 1 ით)
 მოსე წინასწარმეტყველი 326:4; 357
 (ანდ.); 381:22; 382:26; 393:2; 394:
 :VII 1
 მხითარ სევასტიელი 333

6

ნადირაძე მიქაელ 388 (მინაწ. 26)
 ნათანაელ (წმ.) 400 (შენ. 1 ივ)
 ნაომ წინასწარმეტყველი 385
 ნაპოლეონ ბონაპარტე 381:49 (შენ.
 2 გ)
 ნარი (წმ. მოწ.) 319:2
 ნატალია (წმ. მოწ.) 313:3
 ნატალია 327 (მინაწ. 6)
 ნეოფიტე (ავტორი) 392 (შენ. 3 ბ)
 ნეოფიტე მონაზონი 326:2; 362:I ა 7
 ნეოფიტე ურბნისის ეპისკოპოსი (წმ.
 მღვდელმოწამე) 387 (შენ. 1); 399:
 :I 48 (შენ.)
 ნესტან-დარეჯან (დედოფალი) 388 (მი-
 ნაწ. 1)
 ნიკიტა (წმ. მოწ.) 386 (შენ. 1 ზ)
 ნიკიფორე 380 (შენ. 3 ა)
 ნიკიფორე ხუცესი (ავტორი) 311
 ნიკოლა 327
 ნიკოლაოზ (ავტორი) 393:109 (შენ.
 3 ბ)
 ნიკოლაოზ არხიმანდრიტი 304 (მინაწ.
 10)
 ნიკოლაოზ ბერი 328 (მინაწ. 1)
 ნიკოლაოს (წმ.) 301:1 (შენ. 1 58)
 ნიკოლაოს (გაღამწერი) იხ. ნიკოლოზ
 სიონის დეკანოზი, გაბრიელ დეკა-
 ნოზის შვილი
 ნიკოლაოს ტფილელი (ავტორი) იხ.
 ორბელიანი ნიკოლოზ, ტფილელი

ნიკოლოზ ჩერქეზი იხ. ნიკოლოზ რუს-
 თველი
 ნიკოლოზ 365 (ანდ. 5)
 ნიკოლოზ (სიონის დეკანოზი, გაბრიელ
 დეკანოზის შვილი) 317:19 (შენ.);
 347 (ტექნიკ. აღწ.), 11 (შენ. 3, 4, 6,
 7), (ანდ.), (მინაწ.); 389 (ტექნიკ.
 აღწ.), (ანდ. 1, 2, 4, 6)
 ნიკოლოზ ალავერდელი (ამბა) იხ. ჩო-
 ლოყაშვილი ნიკოლოზ
 ნიკოლოზ ბერი 304 (მინაწ. 6)
 ნიკოლოზ დეკანოზი 381:3 (შენ.)
 ნიკოლოზ დიაკონი 381 (მინაწ. 3)
 ნიკოლოზ ენისელთ მოურავის ძე (გა-
 ღამწერი) 398 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 ნიკოლოზ თბილელი იხ. ორბელიანი
 ნიკოლოზ, ტფილელი
 ნიკოლოზ მირონ-ლუკიელი 382:58;
 393:33; 395:14
 ნიკოლოზ მღვდელი 329 (შენ. 1), ანდ.
 2)
 ნიკოლოზ I პავლეს ძე (იმპერატორი)
 320 (შენ. 1)
 ნიკოლოზ რუსთველი, ჩერქეზის ძე
 322:11 (შენ.); 384 (ანდ. 6); 386
 (შენ. 1 ბ, 1 ზ, 3 ბ)
 ნიკოლოზ ტფილელი იხ. ორბელიანი
 ნიკოლოზ, ტფილელი
 ნიკოლოზ ჩერქეზი იხ. ნიკოლოზ რუს-
 თველი ჩერქეზის ძე

ნიკოლოზ პატრიარხი იხ. ხერხეულიძე
 ნიკოლოზ
 ნიკონ იხ. ჯობინაშვილი ნიკონ
 ნიკონ მღვდელ-მონაზონი იხ. ჯობინა-
 შვილი ნიკონ
 ნიკონი 397 (ანდ. 42)
 ნილო მონაზონი 393:22
 ნილო ქსანთოპულო (ავტორი) 385
 (შენ. 2 ბ)
 ნინო 388 (მინაწ. 11)

ნინო მოციქული (წმ. ქართველთა გან-
 მანათლებელი) 379 (შენ. 2); 385
 (შენ. 1); 392 (შენ. 2); 393:30, 50,
 50 (შენ.); 399:1 48 (შენ.)
 ნინუა გულნარა 344:3 (შენ.)
 ნიუარაძე მ. 317:23 (შენ. 5)
 ნისიმე (წმ.) 382:27, 84 (შენ. 2), (ანდ.
 3)
 ნოკევი მეფე 395:11
 ნომერიანოს მეფე 382:68

ო

ონიანი შერმადინ 303 (ანდ.)
 ონიფანტე (წმ.) 382 (მინაწ. 10)
 ონოფრე განშორებული და მძოვარი
 326:3; 382:83, 83 (შენ.)
 ორ განშორებული 400:1 (შენ. 1 თ)
 ორბანოს 381:30; 382:17
 ორბელი რუსუდან 328 (შენ. 8)
 ორბელიანი ანნა (იმერთა დედოფალი)
 301 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ. 2 ა, გ,
 3 ბ), (მინაწ. 1, 2 (შენ.)); 328 (ანდ.);
 331:3 (შენ. 2)
 ორბელიანი იოანე (მთარგმნელი) 346:
 :2, 2 (შენ. 5)

ორბელიანი ნიკოლოზ, ტფილელი 322:
 :11 (შენ.); 342:2 (შენ.), 8; 344:5
 (შენ. 2); 385 (შენ. 2 ა), 386 (შენ.
 1 ზ, 3 ბ); 387 (შენ. 2 ა)
 ორბელიანი სულხან-საბა 303 (შენ.),
 (შენ. 14, 16), (ანდ.), (მინაწ. 3, 4
 (შენ. 3)); 364 (შენ. 1)
 ორბელიშვილი ბესარიონ 355:1 (შენ.);
 385 (შენ. 2 ა), 386 (შენ. 3 ბ); 387
 (შენ. 2 ა)
 ორკოდაშვილი გრიგოლ (გადამწერი)
 383 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2)
 ოსე გაბაონი (პროთოიერი) იხ. გაბა-
 შვილი ოსე ზაქარიას ძე

პ

პავლე 397 (ანდ. 7, 33)
 პავლე 400:1 (შენ. 1 კ)
 პავლე (წმ. მოწ.) 382:9
 პავლე მოციქული 326:10; 365 (მინაწ.
 1); 370:2; 377; 381:24, 26; 382:7,
 45, 73; 386 (შენ. 1 ზ); 388 (მინაწ.
 1); 393:84; 395:4
 პავლე I პეტროვიჩი (იმპერატორი) 310
 (შენ. 3 ბ)
 პავლე წრფელი 400:1 (შენ. 1 კბ)
 პაისიოს 400:1 (შენ. 1 იდ)
 პაისიოს ნიკომიდიელი 323:1 (შენ. 4)
 პალადი (წმ.) იხ. პალადი ჰელენეპო-
 ლელი
 პალადი ჰელენეპოლელი 362:II, II
 (შენ. 1 ა); 400:1, 1 (შენ. 1 ობ, 2 გ)

პალადიოს ეპისკოპოზი კაბადუკიისა იხ.
 პალადი ჰელენეპოლელი
 პამპო (წმ. ღირსი მამა) 301:1 (შენ.
 1 ბ)
 პანტელეიმონ (წმ.) 368 (შენ.)
 პარასკევა (ქალწული) 381:38; 382:77
 პარეკრატოს იხ. პასიკრატოს
 პასიკრატოს (ავტორი) 395:1, 1 (შენ.
 1)
 პატარიძე რამაზ 382:84 (შენ. 7); 394:
 :VII 44 (შენ. 3)
 პატრიკია საჭურისი 382:19
 პაფნოტი 326:3; 382:83
 პაფნოტი (რომელსა ეწოდებოდა კე-
 ფალა) 400:1 (შენ. 1 მტ)
 პახუმი (წმ.) 380 (შენ. 3 ა); 400:1
 (შენ. 1 კბ)

პახუმი ხალკიდონელი 323:1 (შენ. 4)
 Peeters P. 382:20 (შენ. 1); 395:2 (შენ. 2)

პელაგია (წმ.) 380 (შენ. 3 ა)

პელაგია ანტიოქელი (წმ.) 382:4, 75

პელონოპი იხ. ირინა (წმ.)

პენტელაშვილი იოანე (გადამწერი) 308 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)

პეტრე 397 (ანდ. 8)

პეტრე 327 (მინაწ. 7)

პეტრე (ავტორი) 393:109 (შენ. 3 ბ)

პეტრე ალექსანდრიის პატრიარქი 301:1 (შენ. 1 მთ)

პეტრე გელათელი (ავტორი) 342:3, 3 (შენ.)

პეტრე ეპისკოპოსი გორისა 383 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ.)

პეტრე თეოდოროვიჩი (რუსეთის ხელმწიფე) იხ. პეტრე III მეფე (რუსეთისა)

პეტრე მაიუმელი (ძე ვარაზ-ბაკურ მეფისა) 366 (შენ. 2); 393:30; 399:1 48 (შენ.)

პეტრე I მეფე (რუსეთისა) 310 (შენ. 3 ბ)

პეტრე III მეფე (რუსეთისა) 310 (შენ. 3 ბ)

პეტრე მოციქული 303 (შენ. 8); 381:24, 26; 382:7, 45, 55, 66; 388 (მინაწ. 1); 393:84; 395:4; 400:6

პეტრე მოძღვარი (ტფილისის მოქალაქე) 346:1 (ანდ.), 2 (შენ. 5)

პეტრე მწერალი 388 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)

პიამონ (წმ.) 400:1 (შენ. 1 ლა)

პითაგორა 314:თ, იგ

პილატე პონტოელი 301:2 (შენ. ე 2); 346:1 (შენ. 1 იმ)

პიმენი (ლირსი მამა) 301:1 (შენ. 1 ია)

პიონ მეგვიპტელი 400:1 (შენ. 1 ლმ)

პირრონ 314 კ

პიტირუმ (წმ.) 400:1 (შენ. 1 ლდ)

პიტტაკ თრაკიელი 314:გ, დ, ე

პლატონ 314:იე, იზ

პოლიტა 381:38; 382:77

პორფირი ღაზელი 312:4

პოსიდონ თეზაიდელი 400:1 (შენ. 1 ლვ)

პოტამანა 400:1 (შენ. 1 გ)

პრეპოსიტე (წმ. მოწ.) 392

პრისკო (მთავარი) 381:27; 382:72

პროკოპი (წმ. მოწ.) 382:10, 10 (შენ. 2); 393:88

პროხორე (ავტორი) 382:47; 395:8; 397:1

პროხორე იხ. ლარაძე პროხორე იოანეს ძე (დეკანოზი)

პტოლემეოს 400:1 (შენ. 1 კზ)

პუბლიო ლენტულო 301:2 (შენ. ე 4)

პულხერია 301:1 (შენ. 1 თთ, კ)

შ

უორდანი თედო 318 (შენ.); 322:14 (შენ. 3); 369 (მინაწ.); 384 (ტექნიკ.

აღწ.); 391 (შენ. 3); 398:18 (შენ. 2), (მინაწ. 1)

რ

რადონეუსკის ილუმენი 301:1 (შენ. 1 კთ)

რამინ 388 (მინაწ. 30)

რაულენ (წმ. მოწ.) 380 (შენ. 2); 386 (შენ. 2); 393:99; 399:1 48 (შენ.)

რაულ 377 (შენ. 1)

რაფაილ არავგის ერისთავი 381 (მინაწ. 4 ე)

რემიჯიოს ეპისკოპოსი 303 (შენ. 8)

რიფსიმე (წმ.) 382:74

როკე (წმ.) 303 (შენ. 11)

რომანოზ 392 (მინაწ. 1)

რომანოზ 397 (ანდ. 15)

რომანოზ (ავტორი) იხ. რომანოზ მგალობელი

რომანოზ (მღვდელ-მონაზონი) 382 (მინაწ. 1)

- რომანოზ მაგლობელი 383:2 (შენ. 1);
 385 (შენ. 2 ბ)
 რომილოს (წმ. მოწ.) 392
 რუთი (გადამწერი) 306 (ტექნიკ. აღწ.),
 (მინაწ. 1 ა); 382 (ტექნიკ. აღწ.),
 (ანდ. 6)
 რუსთაველი შოთა 363
 რუსუდან (თამარ მეფის ქალიშვილი)
 399:I 48 (შენ.)

ს

- საბა (წმ. ღმერთშემოსილი მამა) 382:
 :1; 393:32
 საბა მეს. 397 (ანდ. 20)
 საბინინი მიხეილ 381:46 (შენ. 3)
 საბურ მეფე 312:5
 სავანელი გერასიმე (ბერი) 358 (მინაწ.
 2, 3)
 სავატიოს 400:1 (შენ. 1 ნვ)
 საწვერედლ 390 (მინაწ. 3)
 სამონა (ლაზის ეპისკოპოსი) 326:11
 სარიდან არავვის ერისთავი 381 (ანდ.
 3)
 სევერიანე ანკვირელი 400:1 (შენ. 1
 ათ)
 სეით (მთარგმნელი) 335:1 (შენ. 2);
 381:33 (შენ.)
 სელინოს 335:2
 სერაპიონ მეგვიპტელი 400:1 (შენ. 1
 ლზ)
 სერგი (აგტორი) იხ. სერგი პატრიარქი
 (აგტორი)
 სერგი პატრიარქი (აგტორი) 387 (შენ.
 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ)
 სვიმეონ (ღმრთის მიმქმელი) 303 (შენ.
 9)
 სვიმეონ ახალი ღვთისმეტყველი იხ.
 სვიმეონ მეტაფრასი
 სვიმეონ ეპისკოპოსი 312:5
 სვიმეონ||სიმეონ მესვეტე 304:2, 5; 317:
 :12; 366; 387; 393:1, 76; 397:4;
 399:I 48
 სვიმეონ მეტაფრასი 347:2 (შენ. 2 ბ, ზ,
 ვ), 3 (შენ. გ); 352:8 (შენ.)
 სვიმეონ საკვირველთმოქმედი იხ. სვი-
 მეონ მესვეტე
- სრუხაძე ტრიფონ 301:2 (შენ. დ); 302
 (შენ. 5); 312 (შენ. 6); 314 (შენ. 2);
 315 (შენ. 3); 316 (შენ. 4); 317:2
 (შენ. 2), 23 (შენ. 5); 328 (შენ. 8);
 347:4 (შენ. 2); 375 (შენ. 3); 381:
 40 (შენ.); 385 (შენ. 5); 386 (შენ.
 6); 399:II (შენ. 6); 400:1 (შენ. 4)
- სვიმონ 334 (მინაწ. 2)
 სვიმონ (წმ.) 393:60
 სვიმონ მთავარებისკოპოზი 388 (მი-
 ნაწ. 5)
 სვიმონ მოშურნე 393:73
 სვინკლიტიკე (წმ.) 393:44
 სილვიანა ქალწული 400:1 (შენ. 1 ნვ)
 სილიბისტრო რომის პაპი 342:9; 344:
 :5
 სილოვანე 382:18
 სიმეონ სან. 397:4 (ანდ. 5, 9, 30)
 სიმეონ სოლუნელი 322:3 (შენ. 1)
 სიმეონ ჭულფელი 329; 340
 სიმონ (ამბა, სალოსი) 397:5
 სისინი კაბადუკიელი 400:1 (შენ. 1 ნვ)
 სოზონ (აგტორი) 366 (შენ. 4)
 სოკრატ 329 (შენ. 3)
 სოკრატე 314:იღ, ივ
 სოკრატი (ათინელთა დიდებული) 382:
 20
 სოლომონ (ბიბლ.) 308:2; 346:1 (ანდ.)
 სოლომონ დეკანოზი იხ. ალექსი-მეს-
 ხიშვილი სოლომონ ალექსის ძე
 სოლომონ პროტოპრეზვიტელი 355:2
 სოლომონიდა 393:97
 სოლონი 314:ბ, ვ
 სოფრონ 397 (ანდ. 39, 48)
 სოფრონ 304 (მინაწ. 1)
 სოფრონ იერუსალიმელი 322:3 (შენ.
 1); 335:4; 385 (შენ. 2 ბ); 394:VIII
 სოფრონიოს (გადამწერი) 381 (ტექნიკ.
 აღწ.), 42 (შენ.), 49 (შენ. 2 ბ)
 სტეფანე 303 (შენ. 8)
 სტეფანე (მთარგმნელი) 322:14 (შენ.
 2)

სტეფანე 388 (მინაწ. 28, 37)
 სტეფანე 397 (ანდ. 21, 34)
 სტეფანე (ავტორი) 366 (შენ. 4); 385
 (შენ. 2 ბ); 387 (შენ. 2 ბ); 392 (შენ.
 3 ბ); 393:109 (შენ. 3 ბ)
 სტეფანე (წმ.) 346:1 (ანდ.)
 სტეფანე (მკნედ მოლუაწე) 400:1 (შენ.
 1 კდ)
 სტეფანე დიაკონი 303 (შენ. 8)
 სტეფანე პაპი 303 (შენ. 8)

სტეფანე პირველმოწამე 382:47; 393:
 :41, 98; 395:8; 397:1
 სტეფანე წმიდა ქალაქელი (ავტორი)
 იხ. სტეფანე (ავტორი)
 სტოდელი||სტუდიელი (ავტორი) 385
 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ. 3 ა); 387 (შენ.
 2 ბ); 392 (შენ. 3 ბ)
 სუქია (წმ. მოწ.) 379 (შენ. 2); 399:1
 48 (შენ.)
 სვირიდონ საკვირველთმოქმედი 393:35

ბ

ტარასი იხ. ალექსი-მესხიშვილი ტარა-
 სი სოლომონის ძე
 ტარასი არხიმანდრიტი იხ. ალექსი-მეს-
 ხიშვილი ტარასი სოლომონის ძე
 ტარასი ბერი (არხიდაკონი) იხ. ალექ-
 სი-მესხიშვილი ტარასი სოლომონის
 ძე
 ტარასი იერომონაზი იხ. ალექსი-მესხი-
 შვილი ტარასი სოლომონის ძე
 ტარასი კონსტანტინეპოლელი 312:3
 ტარასი მღვდელმონაზონი იხ. ალექსი-
 მესხიშვილი ტარასი სოლომონის ძე
 ტარიჭან (წმ. მოწ.) 386 (შენ. 2); 399:
 :1 48 (შენ.)
 ტასია 327 (მინაწ. 1)
 ტასია მეგვიპტელი 381:36; 382:76

ტიბერიოს იმპერატორი 301:2 (შენ. ე
 4)
 ტიმოთე 381:26
 ტიმოთე (წმ.) 352:3 (შენ.)
 ტიმოთე ალექსანდრიელი 344:3
 ტიმოთე მოციქული 370:2; 382:7
 ტოვი 335:4
 ტრაიანე||ტრაიანოს მეფე (პრომთა)
 381:34; 382:41, 67
 ტრიფილე დიაკონ-მონაზონი იხ. ალექ-
 სიშვილი ტრიფილე
 ტრიფილე (მღვდელმონაზონი) იხ. ალექ-
 სიშვილი ტრიფილე
 ტრიფილე მცირე იხ. ალექსიშვილი
 ტრიფილე

უ

უვალი პალესტინელი 400:1 (შენ. 1 კე)
 ულუმპია (წმ.) 393:95

ულუმპია ქალწული 400:1 (შენ. 1 ნვ)

ფ

ფარნავაზ მეფე (ქართველთა) 308:4
 ფებრონია (წმ. მოწ.) 335:2; 381:31;
 382:6
 ფელიქსინო (მოწ.) 303 (შენ. 8)
 Peradze G. 381:26 (შენ.); 382:7 (შენ.)
 ფერვუთა (წმ. მოწ.) 312:5, (შენ. 1 ა)
 ფიბეოსი (ავტორი) 382:55
 ფილარეთი 301:1 (შენ. 1 ნდ)
 ფილარეტ მოწყალე (წმ.) 312:1

ფილიპე მოციქული 303 (შენ. 8); 393:
 :24
 ფილოთეოს კონსტანტინეპოლელი 352:
 :2 (შენ.); 353 (შენ.)
 ფილორომოს ხუცესი (გალატელი) 400:
 :1 (შენ. 1 მდ)
 ფლაბიანე ეპისკოპოსი 377 (შენ. 1)
 ფლავიოს კლემენტოსი (წმ.) იხ. კლემ-
 ენტოს ფლავიოსი

ფოკა (წმ. მღვდელმწიფე) 382:24
 ფოტი პატრიარქი (ავტორი) 381:44
 ფრანჩისკოს პავლეელი 303 (შენ. 8)
 ფრანცისკოს ქსავერიოსი (ალმსარებე-

ლი) 303 (შენ. 8)
 ფურცელაძე დიმიტრი 382:84 (შენ. 3),
 (მინაწ. 17)

ჟ

ქავთარაძე ბასილ 388 (მინაწ. 14)
 ქავთარია მიხეილ 333 (შენ. 6); 366
 (შენ. 7); 379 (შენ. 5); 380 (შენ. 5);
 382:23 (შენ.), 43 (შენ.); 386 (შენ.
 6); 387 (შენ. 5); 392 (შენ. 1); 393:
 :109 (შენ. 5); 399:11 (შენ. 6)
 ქაიხოსრო (ათაბაგების ოჯახიდან) 351
 (ანდ. 3)
 ქაიხოსრო ათაბაგი 365 (მინაწ. 15)
 ქანანოვი დავით (მთარგმნელი) 302
 (შენ. 5)
 ქეთევან დედოფალი (წმ.) იხ. ქეთევან
 კახთა დედოფალი

ქეთაონ ვაჩიანი ფხე 305 (მინაწ. 1)
 ქეთევან კახთა დედოფალი (წმ. მოწ.)
 366 (შენ. 2, 3 ა); 381 (მინაწ. 4 ე);
 386 (შენ. 1 ზ); 387 (შენ. 1); 393:4;
 399:1 48 (შენ.)
 ქოვი 397 (ანდ. 11, 37)
 ქრისტინა (წმ.) 381:30; 382:17
 ქსენე (ღირსი დედა) 382:38
 ქუაბულოვი იოანე იხ. იოანე რუს-
 თველი
 ქუთათელაძე ლილი 303 (შენ. 11)
 ქურუხა 388 (მინაწ. 25)
 ქურციკიძე ცილა 370:3 (შენ. 1)

ლ

ლალიატ მეფე (ლიდიელთა) 314:დ
 ლალინოს მეფე 382:80
 ლაღანია პალესტინელი 400:1 (შენ. 1
 ნა)

ლენადი კოსტანტინეპოლელი იხ. გენა-
 დი კოსტანტინეპოლელი
 ლერაკლიტე ეფესელი იხ. ჰერაკლიტე

ყ

ყაითმაზაშვილი ფილიპე 329 (შენ. 1),
 (ანდ. 2)
 ყაუხჩიშვილი სიმონ 354 (შენ.); 391
 (შენ. 4)

ყვარყვარე (პატრონი) 351 (ანდ. 2, 3)
 ყუბანეიშვილი სოლომონ 342:3 (შენ.)

შ

შაბუსა 388 (მინაწ. 18)
 შავძე მამისა 388 (მინაწ. 20)
 შალვა თორელი (მოწ.) 399:1 48 (შენ.)
 შალვა ქსნის ერისთავი 387 (შენ. 1);
 399:1 48 (შენ.)
 შამადუხ (ნიკოლოზ ვაშაყმაძის მეულ-
 ლე) 365 (მინაწ. 23)
 შანიძე აკაკი 350 (შენ. 1); 363 (შენ.
 1); 369 (შენ. 3); 381:12 (შენ. 1);
 390 (შენ. 5); 397:2 (შენ. 2)

შანიძე მზექალა 345; 350 (შენ. 3); 351
 (შენ. 4); 361 (შენ. 1); 390 (შენ. 5)
 შაჰაბაზ 393:4
 შერვაშიძე ლ. 351 (შენ. 5)
 შიო (ღირსი მამა) იხ. შიო მღვდელი
 შიო მღვდელი 342:5, 5 (შენ.); 382:29
 (შენ. 1); 383 (შენ.); 386 (შენ. 2);
 393:72, 107, 107 (შენ.); 399:1 48
 (შენ.)
 შმერლინგი რენე 397:6 (შენ. 2)

შუშანიკ დედოფალი 386 (შენ. 2); 399:
 :I 48 (შენ.)

ჩ

ჩვემოწვილი ივანე 365 (მინაწ. 7)
 ჩიტაძე იოსებ 388 (შენ. 7), (მინაწ.
 39)

ჩოლაყაშვილი ნიკოლოზ (ალავერდელი)
 366 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 12, 14);
 379 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 7); 384
 (ანდ. 5); 398 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.),
 (მინაწ. 6, 7)

ჩოლოყაშვილი ბიძინა (მოწამე) 380
 (შენ. 2); 387 (შენ. 1); 399:I 48
 (შენ.)

ჩოლოყაშვილი||ჩოლაყაშვილი ედიშერ
 366 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 12, 14);
 384 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 5)

ჩუბინაშვილი გ. ნ. 382:12 (შენ.)

ჩუგუნოვი გიორგი 333 (მინაწ.)

ჩუგუნოვი იაგორ მაკარიძე 303 (მი-
 ნაწ. 4)

ჩუგუნოვი სერაპიონ 303 (მინაწ. 4)

ჩხეიძე მარიამ (გიორგი გუნცაძის მე-
 ულლე) 388 (მინაწ. 5)

ჩხეტიძე ანა 388 (მინაწ. 24)

ც

ცაიშვილი სარგის 363 (შენ. 3)

ცოფურიშვილი ნინო 394:VII 44
 (შენ.)

ძ

ძნელაძე იუანე 388 (მინაწ. 19)

ძოწენიძე ქეთევან 369 (შენ. 3)

წ

წაქაძე ნანი 382:27

წინამორბედი იხ. იოანე ნათლისმცე-
 მელი

ჭ

ჭავჭავაძე როსტევან 351 (მინაწ. 4)

ჭალაშვილი ზაქარია (გადამწერი) 379
 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2, 6, 7)

ჭანკიევი ცაცა 357 (შენ. 4)

ჭუნია თორნიკე 317:23 (შენ. 3); 365
 (შენ. 2)

ხ

ხამხაძე გოჯიაშვილი ბერი 394 (მინაწ.)

ხაჟომია თამარ 397:6 (შენ. 2)

ხარალაშვილი (წმ. მღვდელმოწამე) 313:1
 (მინაწ. 1)

ხახანაშვილი აღექსანდრე 382:42 (შენ.),
 43 (შენ.)

ხედოგუანე 388 (მინაწ. 10)

ხელაშვილი იონა 303 (ტექნიკ. აღწ.),
 (მინაწ. 1)

ხელაძე ივანა 388 (მინაწ. 17)

ხერხეულიძე ნიკოლოზ (კათალიკოსი)
 355:1 (შენ. 1)

ხვადაგანი იოვანე 388 (მინაწ. 21, 27,
 33, 34, 38)

ხილონ 314:ე

ბინთობიძე ელგუჯა 394:VII 19 (შენ.),
VII 25 (შენ. 2)
ხორონოს ხუცესი 400:1 (შენ. 1 მვ)

ხოსრო (სპარსთა მეფე) 347:5 (შენ. 2)
ხრისანთე იერუსალიმელი 323:1, 1
(შენ. 4)

ჰ

ჩავახიშვილი ივანე 365 (შენ. 2); 382:
:31; 390 (შენ. 5)

ჩაიანი აღუსაჯან (ფარშაენდ ამჯაფა-
რიძის მეუღლე) 305 (მინაწ. 2)

ჩაკობია გიორგი 327:1 (შენ.)

ჩანაშვილი მოსე 359 (შენ. 3)

ჩანბურძიძე შგელია 388 (მინაწ. 12)

ჩანთიშვილი გიორგი 328 (ტექნიკ. აღწ.),
(ანდ.)

ჩანი 384 (შენ.)

ჩინჭარაძე გაბრიელ 388 (მინაწ. 2, 3)

ჩინჭარაძე ლაზარე გაბრიელის ძე 388
(მინაწ. 1, 2, 3)

ჩინჭარაძე სტეფანე 388 (მინაწ. 4)

ჯობინაშვილი ნიკონ გიორგის ძე 301
(მინაწ. 2); 304 (მინაწ. 10); 307 (მი-
ნაწ. 2); 308:4 (შენ. 4); 311 (მინაწ.
2); 312 (შენ. 4), (მინაწ.); 313 (შენ.);
314 (მინაწ.); 315 (შენ. 5); 316 (შენ.
5); 317 (მინაწ. 1); 318 (მინაწ.); 324:
:3 (შენ.); 328 (შენ. 5), (მინაწ. 2);
330 (მინაწ.); 331 (მინაწ.); 334 (მი-
ნაწ. 1); 335 (მინაწ.); 338 (მინაწ.);
339 (მინაწ. 3); 340 (მინაწ. 5, 6); 348
(მინაწ.); 350 (მინაწ.); 354 (მინაწ.);
355 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 1, 2, 3);
398:18 (შენ. 1)

ჯღამაია ლალი 392 (შენ. 2)

ჰ

ჰამბო (წმ.) 400:1 (შენ. 1 ი)

ჰერაკლე მეფე (ბერძენთა) იხ. ერეკლე
მეფე (ბერძენთა)

ჰერაკლიტე 314:ი

ჰრმაჴ 400 (მინაწ. 3)

3. გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი

ა

- ავაზგია 386 (შენ. 1 ზ)
ათინა 314:ბ, ზ, მ, კა
ალავერდი 366 (ანდ. 14); 382 (მინაწ. 2); 384 (ანდ. 5); 386 (შენ. 1 ზ)
ალექსანდრე ნეველის ლავრა (პეტერ-ბურგში) 354 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
ალექსანდრია 312:6; 370:1; 382:28, 71, 79
ამერია 302 (შენ. 2)
ანტინოჲს მონასტრები 400:1 (შენ. 1 ა)
ანტიოქია||ანტიოხია 312 (შენ. 1 ა); 377 (შენ. 1); 382:68, 73
ანტიოხიის ეკლესია 377 (შენ. 1)
ანჩისხატი (თბილისში) 399 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2)
არაბია 326:22, 25
ასია 324:3
ასპინძა 400 (მინაწ. 4)
ასტრახანი||აშტრახანი 314 (ანდ. 2)
ასურეთი 382:73
აღრიდენტი 314:იგ

ბ

- ბეთლემი 381:19, 23; 382:44, 62
ბელლოროდი||ბელედოროდი 301:1 (შენ. 3 ბ)
ბითლაპატი 313:2
ბორჩალო 317:23 (შენ. 2)
ბრიტანია 323:1
ბუღარეთი||ბუღლარა 360:4

გ

- გარეჯის მთა 386 (შენ. 1 ბ); 393:108
გარეჯის უდაბნო 386 (შენ. 1 ა); 398 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
გიორგი წმინდა (ალავერდის) 366 (ანდ. 14); 382 (მინაწ. 2); 384 (ანდ. 5); 386 (შენ. 1 ზ); 393 (მინაწ. 1, 2); 397 (მინაწ. 1, 3); 398 (მინაწ. 3)
გიორგი წმიდა (ფანისის) 343 (მინაწ. 2)
გოლგოთა 307 (მინაწ. 4)
გრემი 400 (მინაწ. 4)

დ

- დავით გარეჯის მონასტერი 400 (მინაწ. 4, 5)
დავისის ტბა 302 (შენ. 2)
დიანას ტაძარი (ეფესოს) 381:48
დოდორქა (გარეჯაში) 386 (შენ. 1 ბ); 393:108
დოდოს მონასტერი (გარეჯაში) 398 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)

ე

- ეგეა||ეგეია 382:30, 33
ეგვიპტე 312:4; 342:10; 362:III; 381:11; 382:15, 27, 79; 400:2
ედესია||ედესა 301:2 (შენ. ე 5, ე 7); 348; 381:47
ევროპა 324:3; 328 (შენ. 3 ბ)

ელადა 382:5
 ერევანი 395:11

ერეკლე II-ის კარის ეკლესია იხ. კარის ეკლესია (თელავში)
 ეფესო 381:48

3

ვარშავა 381:26 (შენ.); 382:7 (შენ.)
 ვარძია 365 (მინაწ. 16)

ვახანი 400 (მინაწ. 4)
 ვლადიკავკაზი 393:87

თ

თბილისი 317:23 (შენ. 2); 322:14 (შენ. 1 ზ); 326:1 (შენ.); 327:1 (შენ.); 328 (შენ. 7); 340 (მინაწ. 2); 343 (მინაწ. 5); 346:1 (ანდ.); 351 (შენ. 4, 5); 357 (შენ. 4); 377 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.); 379 (შენ. 2); 383 (მინაწ.); 385 (შენ. 1); 386 (შენ. 1 ზ); 393:47, 96; 399:I 48 (შენ.); 400 (მინაწ. 4)

თეირანი 388 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 7), (მინაწ. 39)
 თელავი 356 (ანდ.); 365 (მინაწ. 17)
 თესალონიკე 381:10
 თესალონიკეს მონასტერი 326:18
 თუალის მონასტერი 362:I ა 19 (შენ.)
 თუშეთი 390 (მინაწ. 3)

ი

იერუსალიმი 301:1 (შენ. კა), 2 (შენ. ე 4); 322:14 (შენ. 2); 346:1 (შენ. 1 ზ); 381:41; 382:18, 66; 399
 იკორთა 317 (ანდ.)
 ინდოეთი 312:8; 326:25
 იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი (გარეჯაში) 386 (შენ. 1 ა); 395 (მინაწ. 10)

იოანე ნათლისმცემლის საყდარი (კისხევს) 304 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 6)
 იონია 382:33
 ისპანი 365 (მინაწ. 16)
 იტალია 314:თ

კ

კავთახევის მონასტერი იხ. ქვათახევის მონასტერი
 კარის ეკლესია (თელავში) 365 (მინაწ. 17)
 კახეთი 317:21, 23 (შენ. 2, 3); 386 (შენ. 1 ზ); 393:4
 კიევი 319:6, 6 (შენ.)
 კილიკია 382:30, 33
 კირილას მონასტერი (პეტერბურგში) 388 (შენ. 7), (მინაწ. 2, 3)
 კისისხევი 304 (მინაწ. 6)

კოლასე 301:1 (შენ. 1 იზ)
 კოსტანტინოპოლი იხ. კოსტანტინეპოლი
 კოსტანტინეპოვლი იხ. კოსტანტინეპოლი
 კოსტანტინეპოლი 301:2 (შენ. ე 2); 308:1; 312:3; 323:1 (შენ. 1); 344:1, 3; 347:5 (შენ. 2); 348; 355:1; 381:28; 382:8, 35, 84 (შენ. 2)
 კოსტანტინეს ქალაქი იხ. კოსტანტინეპოლი

ლ

ლაბეჭინი 388 (შენ. 7), (მინაწ. 3)
 ლაბრადორის ქვეყანა 302 (შენ. 2)

ლიკია 324:3
 ლუკაიის კუნძულები 302 (შენ. 2)

8

მადლასკარი 302 (შენ. 2)
 მაკედონია 381:37; 382:82
 მანდროას მონასტერი 366
 მარტყოფი 393:103
 მექსიკა 302 (შენ. 2)
 მთავარანგელოზის ეკლესია (არტოზანს)
 385 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 1, 2);
 386 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 2, 3);
 387 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 1, 2)
 მთავარანგელოზის ეკლესია (ლაბეჭი-
 ნის) 388 (შენ. 7), (მინაწ. 3)
 მთაწმიდის ქართველთა მონასტერი
 381:42

მიხაილ მთავარანგელოზის სობორო
 325

მიხაილოვსკის სავანე (კიევეში)

მოზამბიკა 302 (შენ. 2)

მოსკოვი 317:19 (შენ.); 325 (შენ.); 328
 (შენ. 3 ბ); 381:3 (შენ.); 382:43
 (შენ.); 386 (შენ. 1 მ); 388 (შენ. 7),
 (მინაწ. 1, 3); 389 (ტექნიკ. აღწ.),
 (ანდ. 4); 393 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ. 2)
 მცხეთა 317:21, 23 (შენ. 2); 355:1 (შენ.
 1); 393:96

6

ნათლისმცემლის მონასტერი იხ. იოანე
 ნათლისმცემლის მონასტერი
 ნიბლია 303 (ანდ.)
 ნიკეა||ნიკია 304:4; 324:2; 342:9; 344:5
 ნიკოლოზის (წმ.) მონასტერი (ბელ-
 ლოროდში) 301:1 (შენ. 3 ბ)
 ნიკომიღია 313:3

ნიკოპოლი (სომხითის) 382:11
 წმ. ნინას ეკლესია 395 (მინაწ. 12)
 წმ. ნინოს საფლავი 400 (მინაწ. 5)
 ნიტრიის მთა 400:1 (შენ. 1 ზ)
 ნოვგოროდი||ნოვგოროდი 301:2 (შენ.
 ა 77)

მ

მსეთი 317:21

მ

პ

პალესტინა 312:4; 322:3 (შენ. 1); 326:
 23
 პამფილია 382:23
 პარიზი||პარიჟი 354 (შენ.); 381:41 (შენ.)
 პატმოს ჭალავი 370:3
 პაზუმ დიდის მონასტერი 400:1 (შენ.
 1 ლბ)
 პერმი 301:2 (შენ. ა 85)
 პერუ 302 (შენ. 2)

პერლა||პერგე 382:23

პეტერბურგი 301:2 (შენ. ბ); 303 (მი-
 ნაწ. 4); 315 (შენ. 1); 316 (შენ. 1 ა);
 328 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 8), (ანდ.);
 333 (მინაწ.); 343 (მინაწ. 1); 349
 (ანდ.); 354 (ტექნიკ. აღწ., (ანდ.);
 381:41 (შენ.), 48 (შენ.); 386 (შენ.
 1 ზ); 388 (შენ. 7)

პოლშა 381:49 (შენ. 2 გ)

რ

რანი 317:21
 რომი 303 (შენ. 14, 20); 391 (მინაწ.
 5); 382:23, 80, 82
 რომის პანთეონი 226:20
 რომის სამეფო 301:1; 308:3

რუსეთი||როსსია 301 (ტექნიკ. აღწ.), 1
 (შენ. 3 ბ), 1 (შენ. 5); 310 (შენ. 3 ბ);
 317:23 (შენ. 5); 319:6; 343 (მინაწ.
 5); 381:46 (შენ. 1); 386 (შენ. 1 ზ),
 (შენ. 1 მ); 388 (შენ. 7), (მინაწ. 1,
 3)

ს

საბას ლავრა 379 (შენ. 2); 399
 საბერძნეთი 319:6; 351 (შენ. 1 ბ)
 სამარხო (არაგვის ერისთავთა) 381
 (ანდ. 3); 400 (მინაწ. 6, 7)
 სამარხო (კახთ მეფისა ალავერდს) 366
 (ანდ. 14); 384 (ანდ. 5)
 სამეგრელო 386 (შენ. 1 ზ)
 სამცხე-საათაბაგო 317:21
 სანკტ-პეტერბურლი იხ. პეტერბურგი
 საფრანგეთი 381:49 (შენ. 2 გ)
 საქართველო 333 (შენ. 4, 6); 334 (შენ.
 6); 355:1 (შენ. 1), 2; 365 (მინაწ.
 16); 381:49 (შენ. 2 ბ); 386 (შენ.
 1 ზ); 393:103
 სევასტია 388 (მინაწ. 33); 395:11
 სევასტიანეს ტბა 301:2 (შენ. ა 55)
 სერბიის||სირბიის ქვეყანა 360:4

სვეტიცხოველი (მცხეთაში) 386 (შენ.
 1 ზ); 393:10
 სვიმეონ წმიდის მონასტერი 362:I 19
 (შენ.)
 სვირიდის მონასტერი 312:6
 სიკიტის უდაბნო 382:19
 სინის მთა 357 (ანდ.)
 სიონის საკრებულო ტაძარი (თბილის-
 ში) 383 (მინაწ.)
 სომხის ეკლესია (თეირანში) 388 (მი-
 ნაწ. 39)
 სპარსეთი 312:5
 სუჭტი ლ-თივზრწყინულე იხ. სვეტი-
 ცხოველი (მცხეთაში)
 სურია 381:37
 სურმია 382:82
 სოფია წმიდა 355:1

ტ

ტვიროსი 326:23; 381:30; 382:17
 ტრიპოლი 326:23

ტფილისი იხ. თბილისი

უ

ურიასტანი 381:23

ფ

ფანისი 343 (მინაწ. 2)
 ფარაჲს მონასტერი (იერუსალიმთან)
 382:18
 ფერისცვალების მონასტერი (თბილის-
 ში) 377 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)

ფერმის მთა 400:1 (შენ. 1 კ)
 ფრანცია იხ. საფრანგეთი
 ფრიგია 382:23

ქ

ქალკედონია 381:27; 382:72; 393:91
 ქართლი 317:21, 23 (შენ. 2, 3); 379
 (შენ. 2); 380 (შენ. 2); 386 (შენ.
 1 ზ); 393:96, 108
 ქვაბთა ხევის მონასტერი იხ. ქვათახე-
 ვის მონასტერი

ქვათახევის მონასტერი 326 (ტექნიკ.
 აღწ.), 25 (შენ. 1); 328 (მინაწ. 1);
 329 (მინაწ. 3); 333 (მინაწ.); 341
 (ანდ. 1); 343 (მინაწ. 1, 4); 351
 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 1, 2, 5); 357
 (მინაწ. 1); 362 (ტექნიკ. აღწ.), (მი-
 ნაწ. 1)

15. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

ლ

ლაზა 312:4

ღვთაების ეკლესია (არაგვის ერისთავთა სამარხო) 381 (ანდ. 3); 400 (მინაწ. 6, 7)

ღვთაების ეკლესია 395 (მინაწ. 13)

ღვთაების ეკლესია (რუისში) 381:46 (შენ. 1)

ღვთისმშობლის ეკლესია (ხაბულის) 389 (მინაწ. 4); 396 (მინაწ. 5)

ღვთისმშობლის ეკლესია (ქვათახევის) იხ. ქვათახევის მონასტერი

ღვთისმშობლის მონასტერი (შუამთაში) 389 (მინაწ. 1, 3); 396 (მინაწ. 6, 7)

ღვთისმშობლის სახელობის კარის ეკლესია (თელავში) იხ. კარის ეკლესია (თელავში)

ღვთისმშობლის ხატი (პორტაიტის) 381:42, 49 (შენ. 2 ბ)

ღუდსონის ტბა 302 (შენ. 2)

ლ

უბარდია 386 (შენ. 1 ზ)

უაზახი 317:23 (შენ. 2)

უვარლის ციხე 400 (მინაწ. 4)

უიზლარი 314 (ანდ. 1); 317:2 (შენ. 1)

უილიზმა||უვლიზმა 381:11; 382:15

შ

შამშადილი||შამშადინლუ 317:23 (შენ. 2)

შირაზი 393:4

შუამთის მონასტერი იხ. ღვთისმშობლის მონასტერი (შუამთაში)

წ

წრომი 380 (შენ. 2); 393:99

ჭ

ჭადი-ჭვარი 400 (მინაწ. 4)

ჭარი 400 (მინაწ. 4)

ხ

ხაკუპრატია 393:106

ხარების ეკლესია 310 (მინაწ. 2)

ხონა 301:1 (შენ. 1 იზ)

ჰ

ჰალაბის მთა 397:4

ჰრომი იხ. რომი

ჰრომთა ქვეყანა იხ. რომის სამეფო

4. ღარბობრივი სპიხიპალი

აგიოგრაფია

- [აზგარ უარი] წამება თეოდორე სტრატილატისა 382:43; 388 (შენ. 2 ბ)
- ამბა დანიელი პატრიკიასტუს, რომელმან გარდაიცვალა სახელი საქუტისად 382:19
- ამბროსი მედიოლანელი წმიდათა მოწამეთა ნარისა და კელსისათა 319:2
- გიორგი კედრენე კელით უქმნელისათუს ზატისა იესო ქრისტესისა (ნაშთი ისტორიისაგან) 301:2 (შენ. ე 7)
- გიორგი მცირე ცხოვრება და მოქალაქობა გიორგი მთაწმიდელისა 376
- გრიგოლ ნოსელი ცხოვრება და მოქალაქობა გრიგოლი საკრველთმოქმედისა 382:50; 394:V
- გრიგოლ ღვთისმეტყველი ცხოვრება და შესხმა დიდისა ბასილისი 394:III
- ევსევი პალესტინელი ისტორია ედესიის მფლობელისათუს (ნაშთი ეკლესიურის ისტორიისაგან) 301:2 (შენ. ე 5)
- თეოტიმოს წამება წმიდისა მარინასი 335:1; 381:33; 382:13
- თბრობა და სიმკნე წმიდისა ევგენიასი 382:79
- ისტორია ალექსანდრე კაცისა ღვთისა და ცხოვრება მისი 308:1
- კირილე იერუსალიმელი ჯუარის გამოჩინებისათუს, რომელი იქმნა წმიდასა შინა ქალაქსა იერუსალიმს 381:41
- ლეონტიოს ნიკოპოლელი ცხოვრება და განგება ამბა სიმონისი 397:5
- <მარკოს დიაკონი> ცხოვრება პორფირი ღაზელ ეპისკოპოსისა 312:4
- [მიქაელ სვიმონწმიდელი] კერძოდ შეკრებილი და მცირედ რაამე მოკსენებული სიმრავლისაგან ცხოვრებისა ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანე მონაზონისა და ხუცისა დამასკელისა 382:56
- მოთხრობა პატიოსანთა ნაწილთათუს წმინდისა ბარბარესთა 319:6
- მოთხრობა წმიდათა მამათა მძოვართათუს რიცხუთა ოთხასთა 382:28
- მოსახსენებელი წმიდისა მოციქულისა ანანია მღღელმოწამისა 382:48
- <პასიკრატოს> წამება მთავარმოწამისა გიორგისა 395:1
- პატიოსნისა და დიდებულისა მთაწმინდისა ქართუშლთა მონასტრისა და ყოვლად დიდებულისა საღმრთოჲსა პორტიტისა და ყოვლად დიდებულისა საღმრთოჲსა პორტაეტისა ხატისათუს 381:42
- სამოსლისათუს ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა 381:28; 382:8, 35
- საქმენი და საკვირველებანი წმიდათა კოზმან და დამიანეთა, თეოდოტეს ძეთა 382:29
- სიმკნე და მოთმინება ევსტათისი და მისსა შემდგომად წამება 395:10
- სოფრონ იერუსალიმელი ცხოვრება და მოქალაქობა მარიამ მეგვიპტელისა 335:4
- სწავლანი კეთილმსახურებისანი, გინა მაგალითნი კეთილმოქმედებანი გამოკრებულნი მამათ ცხოვრებიდან 301:1
- ფიბეოსი წამება წმიდისა კლემენტოს პრომთა პაპისა და პეტრე მოციქულისა მოწაფისა 382:55
- ღუაწლი პირველ მოწამისა თეკლასი 382:73

- ცხოვრება ამფილოქე იკონიელისა 382:53
- ცხოვრება აპოლინარია ქალწულისა 312:2
- ცხოვრება ბარბარესი 319:5
- ცხოვრება და იამბიკო ძღვევაშემოსილისა გიორგისი (გალექსილი) 360:1
- ცხოვრება გრიგორი ღვთისმეტყველისა 395:15
- „—“ დანიელ მესუეტისაჲ 397:6
- „—“ მოწამისა დიმიტრისა 382:84
- „—“ ვარლამისა და იოდასაჲ ინდოელისა, იოანე დამასკელის ისტორიისაგან აქა მოკლედ შემოკრებული 312:8
- „—“ ვიტალი მონაზონისა 312:6
- „—“ თეოდორასი 381:35; 382:71
- „—“ თეოდორე სერბისა 360:4
- „—“ იოანე მოწყალისა, ალექსანდრიელ პატრიარქისა 382:64
- „—“ იოანე ოქროპირისა 382:65
- „—“ იოსებ შუჭნიერისა, საღმრთოსაგან წერილისა და ეფრემ ასურისაგან შემოკრებული 312:7
- „—“ კანონიკესი, რომელი იყო ასული მთავრისა ერთისა კოსტანტინეპოლელისაჲ და იქმნა მძოვარ 382:18
- „—“ მაკარი პრომელისა 395:3
- „—“ მელანია პრომისა 382:63
- „—“ ნიკოლას მთავარეპისკოპოსისაჲ მირონ ლუკიისა. — „ცხოვრებანი და მოქალაქობანი ღმერთშემოსილთა...“ 382:58; „უადვილეს არს ცვართა ცისათა...“ 395:14
- „—“ ნისიმესი 382:27
- „—“ ონოფრე განშორებულისა და სხუათა მათ მეუღაბნოეთა 326:3; 382:83
- „—“ პელაგია ანტიოქელისა — „მნებაჲს უწყებად თქუენდა...“ 382:4; „დედობრივისა სათნოებისა...“ 382:75
- ცხოვრება საბასი 382:1
- „—“ სვიმეონ მესვეტისა, პალაბელისა 397:4
- „—“ ტარასი კოსტანტინეპოლის პატრიარქისა 312:3
- „—“ ტასია მეგვიპტელისა 381:36; 382:76
- „—“ ფილარეტ მოწყალისა 312:1
- „—“ ქსენესა 382:38
- „—“ ღვთისმშობლის მარიაჲს სიყრმითაგანი 395:12
- „—“ შოსა 382:29 (შენ. 1)
- წამება ათანასე ყილიზმელისა 381:11; 382:15
- „—“ ათენაგენესი ეპისკოპოსისა სევასტიელისა 382:14
- „—“ ანასტასია ქალწულმოწამისა 381:37; 382:82
- „—“ ანდრიანესი და ნატალია მეუღლისა მისისა 313:3
- „—“ ანუსიასი (იგივე დროსი) 381:34; 382:67
- „—“ ბარბარასი. — „სულთა და გონებათასაცა...“ 339:3; „იყო ჟამთა მათ მეფე...“ 381:32; 382:57
- „—“ ბასილი ჰამელ ეპისკოპოსისა 382:68
- „—“ გიორგი ძღვევაშემოსილისა 308:3
- „—“ გრიგოლ საკრველთმოქმედისა 382:49
- „—“ დიმიტრი [თესალონიკელისა]— „... ეს წმინდა და ღიღი მოწამე...“ 381:10; „აქენდა რა სკიპტრა...“ 395:13
- „—“ დიონოსი არიოპაგელისა 382:32
- „—“ დროსისი. იხ. წამება ანუსიასი
- „—“ ეგნატი ანტიოქელისა 382:31
- „—“ ევგენიასი 382:80
- „—“ ეესტატისი, მეუღლისა და შვილთა მისთა 382:41
- „—“ ეფემიასი 381:27; 382:72
- „—“ ეკატერინესი 382:54
- „—“ ეპიმახოსი 382:34

წამება ვონიფანტესი 382:16

- „—“ ზინობ და ზინობისი 382:33
- „—“ თეოდორესი და მისთანათა წამებულთა პერლა ქალაქსა 382:23
- „—“ იაკობ დაჭრილისა 313:2
- „—“ ირინასი 381:29; 335:3
- „—“ კვირიკე და ივლიტასი 382:12
- „—“ კოზმან დამიანთა არაბელთა და მოყუასთა მათთა 382:30
- „—“ ლეონტისი 382:5
- „—“ ორმეოცთა სევასტიას წამებულთა 395:11

- „—“ ორმეოცდახუთთა, რომელნი იწამნეს ნიკოპოლის 382:11
- „—“ პავლე, ბილოს, თეონ, ირონ და მოყუასთა მათთა 382:9
- „—“ პრასკევასი 381:38; 382:77
- „—“ პროკოპისი 382:10
- „—“ რიფსიმესი და გაიანესი 382:74
- „—“ ფებრონიასი 335:2; 381:31, 382:6
- „—“ ფერვუთასი და დისა მისისა 312:5
- „—“ ფოკასი 382:24
- „—“ ქრისტინასი 381:30; 382:17
- „—“ ხარალამპესი 313:1

აპოკრიფები

[აპოკრიფული კითხვა-მიგებანი] 400:6
 გამოცხადებისათვის მელქისედევისა 381:7; 394:X; 400:5

გამოცხადება ჯვარისა, რომელ ზეცით ეჩვენა დიდსა კოსტანტინე მიფესა 381:12

დიონოსი ათინელი ებისტოლე, რომელი მიუწერა ტიმოთეს 381:26

ევაგრე ცხოვრება და მოქალაქობა ბაგრატიისი ტავრომენელთა ქალაქისა 382:42

ეპისტოლე მეორე, მიწერილი ქრისტეს იესოს მიერ 301:2 (შენ. ე 3)

<ერეპიოს> შობა იოანე ნათლისმცემლისა 381:23; 382:44

თითოსახეთაგან და მიმოდამბნულთა თხრობათა ერთად შეკრებული მოსაცხენებელი და ყოვლად ქებულთა თავთა მოციქულთა პეტრესი და პავლესი 381:24; 382:45

კლემენტოს რომთა პაპი ცხოვრება და მოთხრობა, რომელი იგი მიუწერა იზრუსალემს იაკობს ძმისა უფლისაძასა საქმენი და სასწაულნი ნეტარისა პეტრესნი 388:66

მიცვალება ყოვლად წმიდისა დედოფლისა ღმრთისმშობლისა 382:36

მოსაცხენებელი წმიდისა მოციქულისა ანანია მღვდელმოწამისა 382:48

[მოსაცხენებელი] წმიდისა მოციქულისა ანდრიასი 395:7

მოსაცხენებელი იაკობ მოციქულისა, ძმისა უფლისა 382:51

ნიკიფორე ხუცესი ცხოვრება ანდრია სალოსისა 311

პირი წერილისა იესოსაგან პირველი მიწერილისა ავგაროზის მთავრისა მიმართ და წარვლინებულისა ანანის მიერ მალესარბოლისა 301:2 (შენ. ე, 6); 381:47

პირი წიგნისა წარვლინებულისა იერუსალიმით ტიბერიოს იმპერატორისა მიმართ პუბლიო ლენტულო მთავრისგან ურიასტანისა იესო ქრისტესთვის 301:2 (შენ. ე 4)

პოენა პატიოსნისა ჯვარისა 381:13

პროხორე ლუაწლნი და ექსორიობანი წმიდისა იოანე მოციქულისა მახარებელისა 382:47; 395:8; 397:1

საკითხავი იოანე ღვთისმეტყველისა და კუნობისათჳს 370:3

სწავლანი გამოკრებულნი სულიერნი დიდთა წიგნთაგან მარგარიტისა და ბადებისაგან 381:5

ცხოვრება და მოქალაქობა და საქმენი ნეტართა შიშველ-მართალთანი, რომელსა წარვიდა ზოსიმე 395:9

ცხოვრება და სიბრძნე დიონოსიოს
 ბრძენთმთავრისა და ათინელთა ეპის-
 კოპოზისა 382:20; 395:2

წამება მარკოზ მახარებელისა და ალექ-
 სანდრიის შინა 370:1

წამება ტიმოთე მოციქულისა 370:2

ასკეტიკა-ჰომილეტიკა

ათანასი ალექსანდრიელი აღწერისათვის
 მარიამისთვის და იოსებისთვის, რომ-
 ელმან მიითხოვა იგი 381:17; 382:59

ამბროსი მედიოლანელი მოძღვრება შე-
 ვრდომილობისათვის გემოთმოყვარე-
 ბასა შინა ქალწულისა 331:3

ანატასი სინელი [ქრისტეს მიერ შე-
 სუენებულათათს და სარწმუნოებით
 დაძინებულათათს] 382:40

ანდრია კრიტიელი სიტყუადა ყოვლად
 მსოფლიოსათს ამალღებისა პატოს-
 ნისა და ცხოველსმყოფელისა ჯუარისა. —
 „ჯუარისა კრებასა აღვასრუ-
 ლებთ...“ 381:16; 382:39; „აღვძრნეთ
 დღეს...“ 381:14; 382:21

შობისათვის ღვთისმშობლისა მშობლი-
 სა 382:70

[ასკეტიკური შინაარსის იგავი] 381:43

ბასილი დიდი დაწყებისათს იოანეს სა-
 ხარებისა 326:7; 394:VII 17

„—“ ითიკა 394:VII

„—“ მარხსათს 394:I

„—“ მარხსათსვე, თავი მეორე
 394:II

„—“ მიცვალება ღვთისმშობელი-
 სა — „რაჟამს სულისაგან წმი-
 დისა...“ 339:2; 395:5; „ცისა
 შორის და ქუეყნისა...“ 382:37

„—“ სარწმუნოებისათს წმიდისა
 სამებისა 326:5; 394:VII 16

„—“ სიტყუსა მისთს მოსე წინას-
 წარმეტყუელისა 326:4; 394:
 :VII 1

„—“ სულისა წმიდისათს 326:6;
 394:VII 18

„—“ შესხმა წმინდისა და დიდებუ-
 ლისა გიორგისა 381:9; 382:2

ბასილი ისავრიელი სიტყვა ჩვილთათს
 ბეთლემს მოწყვედილთა 381:19; 382:
 :62

გვირგვინი 341

გიორგი ნიკომიდიელი ყოვლად წმიდი-
 სა ღვთისმშობლისათვის, რაჟამს მი-
 ყვანებულ იქმნა სამისა წლისა ტაძ-
 რად უფლისა მშობელთა მიერ მის-
 თა 382:52

გონების ლოცვანი 346:1

გრიგოლ ნოსელი ქალწულებისათს და
 საღვთოესა მოქალაქობისა 394:IX

„—“ შესხმა დიდისა ბასილისათვის,
 ძმისა თვისისა 394:IV

„—“ შესხმა მოწამისა თეოდორესი
 ტირონისა 388 (შენ. 2 გ)

გრიგოლ ღვთისმეტყველი ნთლისღებ-
 სათს 394:VI

დიდება მღვთისა 331:2

ეფრემ ასური აბრაამ მონაზონისა და
 ძმისწულისა მისისა მარიამისა 381:
 :39; 382:78

ეფრემ ასური ასკეტიკონი 362:I; 391

„—“ სწავლანი მიწერილი იოანეს
 მიმართ მონაზონისა და მამა-
 სახლისისა 326:1

„—“ სწავლანი ნეოფიტეს მიმართ
 მონაზონისა 326:2

„—“ ფერისცვალებად უფლისა ჩუ-
 შნისა იესუ ქრისტესი 381:20;
 382:46

თეოდორე სტოდიელი სწავლანი 388

„—“ სწავლანი სულიერნი თსთა
 მოწყაფეთა მიმართ 383:1
 (შენ.); 388 (შენ.) 2 ა)

იგავნი ღირსისა არსენისნი 326:19

ილია მინიატი სწავლა მაცხოვრებთისა
 ვნებასა ზედა 381:40

იმპერატორი ვალენტი და დიდი ვასილი
 ანუ ქუჭყნიერი შემძლებლობა და
 ძალი სარწმუნოებისა და სათნოებისა
 326:8

იოანე დამასკელი შობადა ღმრთისმშო-
 ბელისა და მარადის ქალწულისა მა-
 რიამისა 382:69

- „—“ შობისათვის უფლისა ჩვენისა 381:18; 382:60; 395:6
- იოანე ოქრობირი** დადუმებისათვის ზაქარია წინასწარმეტყველისა და შობისათვის წინამორბედისათვის სიტყვა შესხმითი 381:22; 382:26
- „—“ დღესასწაულსა ჯუართა აპურობისასა 381:15; 382:22
- „—“ ზაქარიას დადუმებისათვის და ელისაბედის მიდგომილებისათვის 381:21; 382:25
- „—“ თქმული წმინდისა მღვდელმონაზონისა ვავილასათვის 319:1
- „—“ სამძღვრებელი დაწყებასა შინა წმიდისა ორმოციისასა 371:1
- „—“ სწავლანი (ფრაგმენტი) 374
- „—“ სწავლანი 377
- „—“ სწავლანი დართული მათესათვის თარგმანებაზე 365 (შენ. 1)
- „—“ შესხმა წმინდათა და თავთა მოციქულთა პეტრესი და პავლესი 381:25; 395:4
- იოანე სინელი** კლემაქსი (გალექსილი იოანე პეტრიწისაგან) 342:1
- კასიანე ჰრომაელი** თხოვრება წესსა და განგებასა ეგვიპტისა და აღმოსავლეთისა მონასტერთა 362:III; 400:2
- „—“ მიწერილი ლეონტის მიმართ მოქალაქობისათვის წმიდათა მამათა სკიტისათა 400:4
- „—“ რვათა მათ გულის სიტყუათათვის ბოროტთა და ნაყოფანებისა და სიძვისა და ვერცხლის მოყუარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა მოწყინებისა და ცუდად მშუაობრობისა და ამპარტაუნებისათვის 362:IV; 400:3
- მაქსიმე აღმსარებელი** სწავლანი სულიერნი 337:1, 2
- „—“ ტაძრად მიყვანებისა ქება და დიდება, შესხმა და გალობა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისა და უწყება უბიწოთა მის და სანატრელისა მოქალაქობისა მისისა შობიდან მიცვალებამდე 382:81
- [მსჯელობა სამონაზვნო ცხოვრებაზე] 309 (შენ. 2)
- [**ნიკოლოზ თბილელი**] შუდთათვის ვენბათა არის 342:2
- პალადი ჰელენეპოლელი** ლავსაიკონი 362:II; 400:1
- Путешествие христианнина в блаженной вечности** 336
- რომელი სწყალობდეს გლახაკსა, ავასხებს ღმერთსა 326:17
- საკვირველი განგებულება, მხსნელი მორწმუნეთა 326:14
- სამონა** ევხარიტისათვის საუბარი 326:11
- სიმხნე ქრისტეანისა დედათაგანისა 326:16
- სინანული მარადის მაცხოვრებელ არს 326:18
- სოფრონ იერუსალიმელი** ნათლისღებისათვის 394:VIII
- სწავლა მღვდელმთავრისაგან ახლად დადგინებულთა მღვდელთა მიმართ 355:3
- სწავლანი კეთილმსახურებისანი გამოკრებულნი მამათ ცხოვრებიდან 301
- სკოლა კეთილმსახურებისა 301:2; 315; 316
- უკანასკნელი განკითხვა 331:1
- ქადაგება პირველსა კვირიაკესა წმიდათა მარხვათასა 381:49
- ქუხილმოსილი ლეგეონი 326:12
- ისაკ აღმსარებელი** „შემდგომად ძლევისა წმიდისა მსოფლიოსა ნიკიის კრებისაგან არიანოზთა ზედა...“ 326:9
- შვიდთა მომაკვდინებელთა ცოდვათათვის და შვიდთა მადლთათვის 342:11
- შობისათვის იესუ ქრისტესა 382:61
- ცხოველყოფელობა ყოვლად წმიდათა ქრისტეს საიდუმლოთა 326:15
- ცხოვრებისაგან იოანე მოწყალისა 373:2

ბიბლიოლოგია

- გამოცხადება წმიდისა მახარებლისა და ღმრთისმეტყუელისა იოვანესი, რომელი გამოუცხადა მას ღმერთმან 397:2
- ოთხთავი 305; 309; 357, 359, 367 (ფრაგმენტი)
- პავლე მოციქულის ეპისტოლენი 345 სამოციქულო 369 (ფრაგმენტი) ფსალმუნნი 350; 351; 361 (ფრაგმენტი)

დოგმატიკა, ღვთისმეტყველება, ფილოსოფია

- ანტონ I წყობილსიტყუაობა** 334
- დაღათუ მიესცენ ვორცნი ჩემნი დასაწუჭლად და სიყუარული თუ არა მაქუნდეს, არად სარგებელ არს ჩემდა 326:10
- ევთიმი მთაწმიდელი** კითხუა-მიგებაჲ, რომელი მიჰსცა თეოდორე ხუცესსა საბაწმიდელსა, რამეთუ იყო იგიცა მღუდელი კეთილი ქართუჭლი 381:46
- ეპისტოლე პატრიარხთა აღმოსავლეთის კათოლიკე ეკლესიისათა მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისათჳს 323:1
- იოანე დამასკელი** მართლმადიდებლობის სარწმუნოებისა წიგნი პირველი 319:3
- კითხვა-მიგება 381:45
- მხითარ სევასტიელი** რიტორიკა 333
- ორბელიანი სულხან-საბა** სამოთხის კარი 303
- სიმეონ ჭულფელი** დიალექტიკა 329; 340
- ფოტი პატრიარქი** აღსარება და უწყება და სასწაული მართლისა სარწმუნოებისა 381:44

ეგზეგეტიკა

- ამბავი მაჰხმადისი თარგმანთა შინა ფსალმუნთასა 349
- ანდრია კესარია-კაბადუკიელი** თარგმანებაჲ გამოცხადებისაჲ იოვანე მახარებლისაჲ 397:3
- ბასილი დიდი** დაწყებისათჳს იოანეს სახარებისა, ვითარმედ „პირუჭლითენ იყო სიტყუაჲ“ 326:7
- „—“ თარგმანებაჲ ფსალმუნთაჲ 394:VII 27—43
- დავით ბატონიშვილი** განმარტება აღსარებისა (სიმეოლო) 330
- დავითნი 322:7
- დომენტი კათალიკოსი** განმარტება ეკლესიისა, საკურთხეველისა და კანკელისა 317:21
- ზატიკი** 322:10
- იოანე ოქროპირი** თარგმანებაჲ წმიდისა სახარებისაჲ მათეს თავისაჲ 365; 389 (წიგნი II); 396 (წიგნი I)
- იოანე ოქროპირი** თარგმანებაჲ იოანეს სახარებისაჲ 371 (ფრაგმენტი)
- „—“ მღდელობისათვის 375
- ირმოლოლი** ანუ წიგნი საძლისპირო 322:12
- ისტორიული განხილვა** თვენისა ანუ სადღესასწაულოსა 322:11
- ისტორიული განხილვა** ჟამნისა 322:6
- ისტორიული განხილვა** საეკლესიო წიგნთა მართლმადიდებელისა საქართველოს ეკლესიისა 322
- ისტორიული განხილვა** საეპისკოპოზო კონდაკისა 322:5
- ისტორიული განხილვა** სამოციქულოსი 322:2
- ისტორიული განხილვა** სამღუდლო კონდაკისა 322:4

ისტორიული განხილვა სახარებისა 322:
 :1
 ისტორიული განხილვა ტიბიკონისა 322:
 :3
 კუროთხევანი 322:13
 ლოცუანი 322:14
 მარხვანი 322:9
 პარაკლიტონი 322:8
 სამოციქულოს თარგმანება 390

ეპისტოლეები

[ალექსანდრე I] პასუხისგება რუსეთის ხელმწიფისა [ნაპოლეონ ბონაპარტი-სათვის] 381:49 (შენ. 2 გ)
ბასილი დიდი ეპისტოლე ღვთისმეტყველისა გრიგოლის მიმართ 394:VII 25
დიონოსი ათინელი ეპისტოლე ტიმოთეს მიმართ 382:7
 ეპისტოლე პატრიარხთა აღმოსავლეთის კათოლიკე ეკკლესიისათა მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისათს 323:
 :1
კეისარი მარკ-ავრელინე ანტონინი რომის სენატსა და ერთა 326:13
კასიანე ჰრომაელი მიწერილი ლეონტის მიმართ მოქალაქობისათვის წმიდათა მამათა სკიტისათა 362:V; 400:4
ნაპოლეონ ბონაპარტი მინაწერი რუსეთის ხელმწიფესთან 381:49 (შენ. 2 გ)
პალადიოს კაპადუკიელი ლავსოეს მიმართ პრეპოსიტისა 362:II (შენ. 1 ბ); 400:1 (შენ. 2 გ)
სოფრონიოს ეპისტოლე ანნა არაგვის ერისთვის ბეჟან სარიდანის ძის ასულისადმი 381:49 (შენ. 2 ბ)

კანონიკა

გენადი კოსტანტინეპოლელი კანონნი ქრისტიანებრივისა სარწმუნოებებისა და ცხოვრებისათს 323:2
ერეკლე II, ანტონ I განჩინება ეპისკოპოსთა მიმართ, მცნება მღვდელთათს 317:23
იოანე მმარხველი კანონი შეცოდებულთანი 344:2
 „—“ სჯულის კანონი მეექუსისა კრებისა, წესი და განგება ასამეოცდა რვათა წმიდათა მამათაჲ 344:1
მეთოდი კოსტანტინეპოლელი თუ ვითარ ჯერარს შეწყყნარება თუთოეული-სა ჰასაკსა შინა უარისყოფისა ბრალ-სა შთავრდომილთათს და კუალად ქრისტიანედ მოქცეულთა 344:4
 სჯულის კანონი 344
ტიმოთე ალექსანდრიელი მიგებაჲ კანონებრივი 344:3
 უწყება მღვდელთა და დიაკონთათს თუ ვითარ თანა-აძსთ განმზადებად საღმრთოსა ლიტურგიისა მიმართ 317:22
 შემოკლებული კანონნი მონაზონებისა ცხოვრებისანი 358
 შეიღთა კრებათათს 342:9
 ძეგლის-წერა სარწმუნოებებისა 355:1
 წმიდანი და მსოფლიონი კრებანი არიან შეიღნი 344:5

მღვდელთმსახურება, ჰიმნოგრაფია

აკათისტო წმინდისა დიდისა მოწამისა ბარბარესი 319:4
 აკოლოტია ღირსისა დოდოსი 386 (შენ. 1 ბ)
ამონა ლოცვა [სინანულისა] 352:3 (შენ.)
ანდრია კრიტელი დიდნი გალობანი||გა-

- ლობანი სინანულისანი 354; 383:1 (შენ.)
- ანტონ I** აკოლოტია ღირსთა მოწამეთა გარესჯისა უდაბნოასათა, რომელნი მოისრნეს უღმრთოთა აგარიანთა მიერ 386 (შენ. 1 ა)
- არსენი** ქებით უგალობ სასოსა ჩემსა ნინოს 379 (შენ. 2)
- არსენ კათალიკოსი** გალობანი წმიდისა შიოსნი 383:1 (შენ.)
- ბაგრატიონი დიმიტრი** (მეფე) იამბიკონი შიო მღვიმელისა 342:5
- ბახილი დიდი** ლოცვა ზიარებისა 347:2; 352:8
- „ ლოცვანი ზიარებისანი 347:2, 2 (შენ. 2 ე, ია); 352:8 (შენ.)
- „ საღვთო ჟამისწირვა 317:7; 398:2
- „ ლოცვა სინანულისა 352:5 (შენ.)
- ბახილი დიდი** ლოცვა სინანულისა 352:3 (შენ.)
- „ ლოცვა სინანულისათვის ცოდვათასა 352:3 (შენ.)
- „ ლოცვა შემდგომად ზიარებისა 347:3 (შენ. ბ)
- „ ლოცვა შუალამისა 352:1 (შენ.)
- „ ლოცვა შუალამისავე 352:1 (შენ.)
- ბრძოლისათვის** სათქმელი 317:14
- გალობანი** ყოველთა წმინდათა სავედრებელნი 347:9
- გალობანი** წმიდისა თეოდორესნი 383:1 (შენ.)
- გალობანი** წმიდისა შიოსნი 383:1 (შენ.)
- გამოკრებილი** თვენი 368 (ფრაგმენტი)
- გამოკრებილი** საწელიწდო თვენი 304:6
- განგება** ათანასისი 347:10
- განგება** დაუჯდომელის 347:5
- განგება** პარაკლისისი 343 (შენ. 4)
- განგება** პირველად მიცვალებასა და პანაშვიდსა ზედა 317:13 ა
- განგება** ჩჩულსა ზედა 317:13 ბ
- განგება** ცისკრისა 317:4
- განტეკება** საუფლოთა დღესასწაულთა 317:10
- გერმანოზ კოსტანტინეპოლელი** ლოცვა შუალამისა ღვთისმშობლისა მიმართ 352:1 (შენ.)
- გონების** ლოცვანი 346:1
- გრიგოლ დიოლოღონი** საღვთო ჟამისწირვა 398:4
- გრიგოლ ღვთისმეტყველი** განუზომელთაგან სიტყუაჲ (იამბიკო) 342:7
- გულანი** 366; 379; 380; 383; 384
- დაუჯდომელი** ღვთისმშობლისა იხ. იბაკონი ღვთისმშობლისანი
- დიონისე არეოპაგელი** ლოცვა დღესა სიკუდილისა მისისა 346:1 (შენ. 1 გ)
- ეფრემ** ლოცვა [სინანულისა] 352:3 (შენ.)
- ზანდუკი** საუფლოთა მეტაფრასთა 381:4
- ზატკი** 383:2
- თავისკუეთისათვის** (8 ხმა) 356:6
- თეოსტირიკტა მონაზონი** გალობა სავედრებელი ღვთისმშობელისა 343 (შენ. 1 ი)
- თვენი** 366; 379; 380; 392
- იამბიკო** — „პარაკლისი არის...“ 343 (შენ. 5)
- იამბიკონი** (ქეთევან დედოფლისადმი) 381 (მინაწ. 4 ე)
- იბაკონი** ღვთისმშობლისანი 352:2; 353
- იოანე დამასკელი** იამბიკონნი 392 (შენ. 2)
- „ ლოცვა განთიად და მიმწუხარი 352:2 (შენ.); 353 (შენ.)
- „ ლოცვა ზიარებისა 347:2 (შენ. 2 დ)
- „ ლოცვანი ზიარებისანი 352:8 (შენ.)
- „ ლოცვა შუალამისა 352:1 (შენ.)
- იოანე ოქროპირი** ლოცვა აღსრულებსათვის 352:3 (შენ.)
- „ ლოცვანი ზიარებისანი 347:2 (შენ. 2 ა, ზ, მ, თ, იბ); 352:8 (შენ.)
- „ ლოცვა [სინანულისა] 352:3 (შენ.)
- „ თუ ვითარ ჯერ-არს წირვა პატრიარქისა 317:6
- „ საღვთო ჟამისწირვა 398:1

ისაკ განშორებული ლოცვა 352:3 (შენ.)
 კვირილე აღექსანდრიელი ლოცვა ზიარებისა 352:8 (შენ.)

„—“ ლოცვა სამადლობელი შემდგომად ზიარებისა 347:3 (შენ. დ)

კონდაკი ანუ ჟამისწირვა 398
 კურთხევა უპირატესისა მღუდლისა, რომელსა ჯერ-უჩნდეს აღწევნად უპირატესობასა მღუდელთასა 317:20 ია; 398:10

კურთხევანი 306; 317:20 (შენ. 4) ფრაგმენტი; 378

მამო ჩვენო (ლათინურად) 317:16
 ლოცვა განტევებულის 352:4

ლოცვა გონების განხილვისა ლათინელთა განკარგვათაგან 346:2

ლოცვა მწუხრისა 317:3

[ლოცვა] უკანასკნელსა აღმოფშინვასა 342:6

ლოცვა უკეთუ მღდელსა დაცემა შეემთხვოს ძილსა შინა 347:11; 352:5

ლოცვა შემდგომად ზიარებისა 317:11

ლოცვა შუალამისა ქართული 352:1 (შენ.)

ლოცვა წმიდასა ზეთსა ზედა 398:17

ლოცვანი წმიდისა ბარბარესადმი 319:4 (შენ. 2)

ლოცვანი 352

ლოცვანი სამადლობელი შემდგომად ზიარებისა 347:3

ლოცვანი სინანულისანი 352:3

ლოცვანი შუალამისანი 352:1

მარკოზ მონაზონი ლოცვა სავედრებელი ღვთისმშობლისა მიმართ 352:1 (შენ.)

„—“ ლოცვა [სინანულისა] 352:3

მარხვან-ზატიკნი 383

მარხვანი 383:1

მეტაფრასისაგან და დიდის მინირილოლისაგან(!) შემოკლებული 308:3

მცირე გულანი 304

მწუხრის ლოცვისა ასამაღლებელი რუსული 317:18

ნიკოლოზ ტვილელი [იამბიკო] 342:8 პარაკლისი და სავედრებელი წმ. გიორ-

გისი. — „ტყუეთა განმათავისუფლებლო...“ 332; „მეუფეო ნუგეშინისმცემლო...“ 381:8

პარაკლისი სავედრებელი იოანე ნათლისმცემლისა მიმართ (სხვადასხვა) 339:1; 343 (შენ. 1 გ); 347:7

პარაკლისი სავედრებელი ღვთისმშობლის მიმართ 343 (შენ. 1); 347:6; 352:11

პარაკლისნი და სავედრებელნი 343

პარაკლიტონი 304:1; 384

პასექნი სახილველნი კულტურებრ ასოთასა 399:II (შენ. 2 ბ)

პეტრე გელათელი [იამბიკო] „აჰა შენთაცა...“ 342:3

რუსული წირვის გალობა 317:15

სადიდებელნი გალობანი იესო ქრისტესნი 347:4

სადღესასწაულო 304:2; 310; 348; 385; 386; 387; 393

სავედრებელი გალობა ახალის წლისა (პარაკლისი) 320

სავედრებელნი გალობანი ანგელოსის მიმართ მცველისა 347:8

საკითხავები ახალი და ძველი აღთქმის წიგნებიდან მარხვის დღეებზე 304:3

საკითხავები ბიბლიური წიგნებიდან მარტილიაზე 304:4

საკითხავები ბიბლიური წიგნებიდან მთავარ დღესასწაულებზე 304:5

სამადლობელი თხოვათა მიმთხუჭვისათვის და ყოვლისა ქუჭლისმოქმედებისა საღმრთოსა 317:2; 343 (შენ. 1 იგ)

საღმრთო ლიტურღია პირუჭლ განწმედლისა 317:9

საღმრთო ჟამისწირვა თვინიერ ლოცვებისა რუსულისაგან ნათარგმნი 317:19

სვიმეონ მეტაფრასი ლოცვანი ზიარებისანი (სხვადასხვა) 347:2 (შენ. 2 ბ, გ, ვ); 352:8 (შენ.)

„—“ ლოცვანი შემდგომად ზიარებისა 347:3 (შენ. გ)

სვინაქსარი კვირიაკესა ყოველთა წმიდათასა 324:3

სვინაქსარი % კვირიაკესა წმინდათა სამასთრვამეტა ღმერთშემოსილთა მა-

- მათა, რომელნიცა იყვნეს პირველსა
 კრებასა შინა ნიკიასა 323:2
 სენაქსარი ოთხშაბათსა განზოგებისასა
 324:1
 სიწმიდის განახლების ასამაღლებელი
 317:17
 სძლისპირნი 356
 სძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი 338
 სძლისპირნი სამწუხრონი 356:2
 სძლისპირნი საცისკრონი 356:1
ტიმოთე ლოცვა 352:3 (შენ.)
 ტიპიკონი 322:3 (შენ. 1) საბასი; 399
 უწყება მღუდელთა და დიაკონთათს
 თუ ვითარ თანა-აძსთ განმზადებად
 საღმრთოსა ლიტურგიისა მიმართ
 317:22
 ფერისცვალებისათს (8 ხმა) 356:4
ფლოთეოს კოსტანტინეპოლელი ლოც-
 ვა ღვთისმშობლის მიმართ 352:2
 (შენ.); 353 (შენ.)
 ფრაგმენტი საკითხავების ცხრილისა
 352:9
 ქართველ წმიდათა დღესასწაულების
 წლიური კალენდარი 317:12
 ღვთისმშობლის მიცვალებისათვის (8
 ხმა) 356:5
 შენდობის წიგნი მღვდელთმთავართაგან
 ვისთვისცა ენებოს 317:1
 ცხოვრება და მოქალაქობა და იამბიკო
 ძღვევაშემოსილისა გიორგისი 360:1
 წესი და გამორჩევა და კელთ-დასხმა
 მღუდელთ-მთავრისა 386 (შენ. 1 ზ)
 წესი და განგება ზიარებისათვის 347:1
 წესი და განგება ზიარების ლოცვისა
 352:6
 წესი და განგება პანაშვიდისა (ახლად
 თარგმნილი ბერძულისა წესითა)
 398:16
 წესი და განგება საღვთოსა სიწმიდის
 განახლებისა 398:3
 წესი დადგინებისათვის მკითხველისა
 ანუ თუ მგალობელისა 398:5; 317:
 :20 ზ
 წესი და რიგი, უკუჭთუ მართლმადიდე-
 ბელი ვინმე აღესრულოს დღესა აღე-
 სებისასა 398:15
 წესი ეკლესიის კურთხევისა 307
 წესი, რომელი აღესრულების მღვდელ-
 სა ზედა აღსრულებულსა 398:13
 წესი, რომელი იქმნების აღსრულებასა
 ერისკაცსა ზედა 398:14
 წესი, რომელი იქმნების აღსრულებასა
 ზედა მონაზონთასა 398:12
 წესი, რომელი იქმნების აღყვანებასა
 ზედა ხარისხსა მთავარდიაკონისსა
 317:20 ი; 398:8
 წესი, რომელი იქმნების დადგინებასა
 ზედა არქიმანდრიტისასა 317:20 იგ;
 398:18
 წესი, რომელი იქმნების ჩიჯუსა ზედა
 აღსრულებულსა 398:11
 წესი, რომელი იქმნების კელთდასხმასა
 ზედა დიაკონისასა 317:20 იგ; 398:7
 წესი, რომელი იქმნების კელთდასხმასა
 ზედა კერძო დიაკონისასა 317:20 ი;
 398:6
 წესი, რომელი იქმნების კელდასხმასა
 ზედა მღუდლისასა 317:20 იდ; 398:
 :9
 წესი სამღუდელთმთავროსა ლიტურგიი-
 სა და სამღუდელონი კელისდასხმანი
 317:5
 წესი საღმრთოსა ლიტურგიასა პირველ-
 განწმედილისა 317:8
 წმიდათა მოსახსენებლები მთელი წლის
 მანძილზე 352:10
 წმიდათა ორმეოცთა, მესამესა კვირია-
 კესა ჭუარის თაყუანისცემისა 356:3
 ხვალისად ოდეს სრულ ყოს უამნობაჲ
 წესისაებრ შემწირველი იტყუს 352:7

ასტრონომია-ასტროლოგია და კალენდარული მასალა

- ათცამეტური მთვარის კიკლოსი 306
 (შენ. 1 ვ)
 აღდგომის ქორონიკონი, პასქალია 306
 (შენ. 1 დ)
 დაუსრულებელი ხელთა 399:II (შენ.
 2 ა)
 ზედნადები ქართული, ბერძული 306
 (შენ. 1 ბ)

ზოდიაკოთა მოძრაობის ცხრილი 306 მთვარის ციკლოსი 306 (შენ. 1 ე)
 (შენ. 1 ზ) მთოვარისა მსრბოლობა 399:II (შენ. 2
 შხის მოქცევა 306 (შენ. 1 გ) ა)

ბუნებისმეტყველება, გეოგრაფია

ალო 326:25 პალესტინის დასავლეთი ნაწილი 326:
 მკალი 326:22 :23
 ქარების სქემა 311 (შენ. 1)

დიდაქტიკა

ბენიამენოვი იოანე ჩუშნება გზისა ზე- ზნეობითი სწავლანი ამოკრებილი ძვე-
 ცათა სასუფეველისა 325 ლი და ახალი აღთქმის წიგნებიდან
 განრჩევისათვის საზოგადოდ კაცთა სა- 308:2
 ხისა 302 კიტაის სიბრძნე 328

ეპიტაფია, სამგლოვიარო სიტყვები

ზარბაზ ჩიოღლან [ლექსი მიცვალებუ- ნიკოლოზ რუსთველი მოსაჯსენებელი
 ლისათვის] 360:3 ეპიტაფია 384 (ანდ. 6)
 თამარ მეფის საფლავსა ზედან დაწერი- სამგლოვიარო სიტყვა წარმოთქმული
 ლი 381:6 იოანე ლუარსაბის ძე თარხნიშვილის
 დაკრძალვაზე 318

გრამატიკა

ქართული ენის გრამატიკა 321 ისტორია, ისტორიის მასალა
 ანტონ I წყობილიტყვაობა 334 რომის პანტეონი 326:20
 დიდი ალექსანდრე [მაკედონელი] 326: საცო 326:24
 :21
 ევსევი პალესტინელი ისტორია ედესი- სოლომონ პროტოპრეზვიტელი სიტყუა-
 ის მფლობელისათვის (ნაშთი ეკლე- ნი შესხმითნი მცირე და ყოვლად უნ-
 სიურის ისტორიისაგან) 301:2 (შენ. დომე საქართუშლოასა მეფის ირაკლი
 ე 5) მეორისა ძისა, გიორგის ძისა დავეითი-
 მოკლე მოთხრობა ძუელთ ფილოსო- სადმი 355:2
 ფოსთ ცხოვრებისა 314 ქართველთ მეფობა 308:4
 ობრაძი ვასილი მოთხრობა სულ მცი- ქორონიკონნი (1722—1794 წწ.) 308:4
 რე რიცხუთათჳს დასაბამითგან გარ- (შენ. 2)
 დასრულთა წელთასა 342:10 ძველობითი ისტორია ტ. 6. გვ. 101
 381:48

მხატვრული ლიტერატურა ეპოსი

ალექსანდრიანი 364 შოთა რუსთაველი ვეფხისტყაოსანი 363

ლირიკა

- ამბროსი ლოცვამან ანნა 338 (ანდ. 2)
- ბაგრატიონი დიმიტრი გიორგის ძე გოდება ადამისი 312 (შენ. 5)
- თეიმურაზ I ანბანთქება, „ადამ ეახსენო პირველად...“ 327:2
- „—“ ანბანთქება, „ალახვენ ჩემნი ბაგენი...“ 327:1
- იეზეკელი [იამბიკოები] 342:4
- <ნიკოლოზ დეკანოზი> „მეგონა გვამი უსულოდ სამარედ დაიდებოდა 381:3
- პეტრე გელათელი „აჰა, შენთაცა, დილო...“ 342:3
- უავტორო „დედაც უფლისაც“ 381:2
- „—“ „ეჰა, უფალი ქვეყნის მპყრობელი...“ 381:1
- „—“ „დედა ქალწული, მშვენიერი შროშანი...“ 381 (მინაწ. 4 დ)
- „—“ „ლუარსაბისი ყვავილი წალკოტიანი...“ 381 (მინაწ. 5)
- „—“ „რომელი მყოფომ მალალთა შინა...“ 381 (მინაწ. 4 ა)
- „—“ „სოფელს ვიყავ, ბევრი ვცოდე...“ 381 (მინაწ. 4 ბ)
- „—“ ქება წმ. გიორგისი (ფრგმენტი) 360:2
- „—“ [შაირი] როკესადმი 303 (შენ. 11)
- „—“ „ცხენი ვიყიდე მკერდ ფართე...“ 327:3
- „—“ „ჯერისაებრ ქება შენი...“ 381 (მინაწ. 4 გ)

კრებულები

- 308; 312; 313; 317; 319; 323; 324; 326; 327; 331; 335; 337; 339; 342; 347; 355; 360; 362; 370; 373; 381; 382; 394; 395; 397; 400

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

რეცენზენტები: ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი ე. გაბიძაშვილი
ფილოლოგიის მეცნ. კანდიდატი ც. ჭანკიევი

სბ 2154

გამომცემლობის რედაქტორი დ. ლეჟავა
მხატვრული რედაქტორი ი. სიხარულიძე
ტექნორედაქტორი ნ. ოკუჯავა
კორექტორი ნ. ფიფია

გადაეცა წარმოებას 20.5.1982; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30.11.1984
ქალაქის ზომა 70×108¹/₁₆; ქალაქი № 1; ბეჭდვა მაღალი;
გარანტიურა ვენურის; პირობითი საბეჭდი თაბახი 20.7;
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 17.5;
უე 01293; ტირაჟი 1000; შეკვეთა № 4080
ფასი 2 მან. 80 კაბ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Типография АН Груз. ССР, Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

ОПИСАНИЕ ГРУЗИНСКИХ РУКОПИСЕЙ, А-14

(на грузинском языке)

Составили и подготовили к печати: Т. М. Брегадзе, М. Н. Кавтария,

Л. И. Кутателадзе

Под редакцией Е. П. Метревели

ТБИЛИСИ
«МЕЦНИЕРЕБА»

1985

